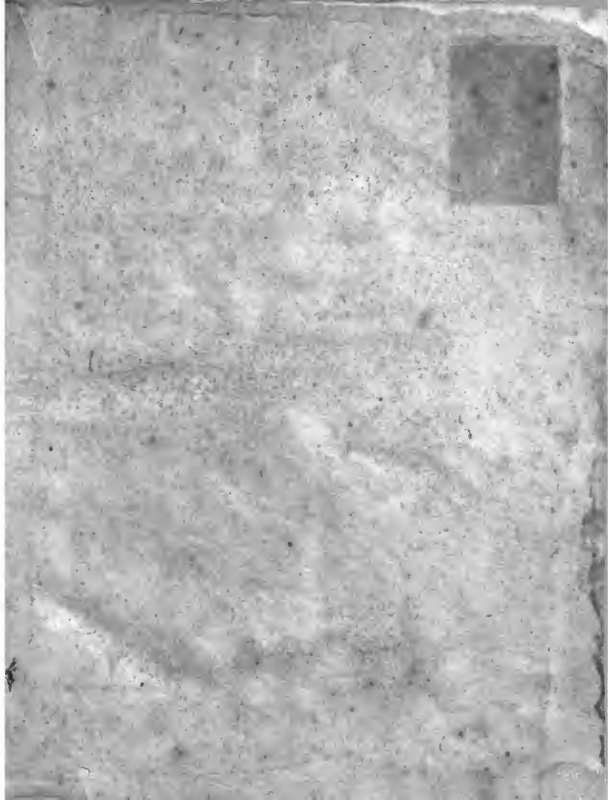

5 Giugno 73

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III
RACCOLTA
VILLAROSA
C
4421
NAPOLI

[Faint handwritten markings, possibly "A-4"]

Reverend

C. H. H. H.

RACCOLTA
DELLE
OPERE MINORI
DI

LUDOVICO ANTONIO MURATORI

BIBLIOTECARIO

DEL SERENISSIMO SIGNOR

DUCA DI MODENA.

EDIZIONE PRIMA.

TOMO VIGESIMOPRIMO.

IN NAPOLI MDCCLXIII.

NELLA STAMPERIA DI TOMMASO ALFANO, ED A SPESE DEL MEDESIMO.

CON LICENZA DE' SUPERIORI.

Continet Volumen XXI. Tom. III. & IV. *Antiquorum Latinitas* ; ac Epistolam In Dissertationem
Juli Fontenai de *Corona Ferrea* , ac decem Epistolas ad Hieronymum Titulum de suis Opere
inscriptis: Il Congresso notturno della Lavina.

A N E C D O T A .

QUÆ EX AMBROSIANÆ BIBLIOTHECÆ CODICIBUS
NUNC PRIMUM ERUIT,

NOTIS, AC DISQUISITIONIBUS AUGET
LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS

IN EADEM BIBLIOTHECA AMBROSIANI COLLEGII DOCTOR,

D E I N D E

SER.^{MI} DUCIS MUTINÆ

BIBLIOTHECÆ PRÆFECTUS.

TOMUS QUARTUS.

SERENISSIMO
J O A N N I
CORNELIO

Venetiarum Duci.

Liceat mihi, Serenissime Dux, geminos *Anecdotorum* meorum Tomos Tibi sistere, *Opuscula* nempe quædam veterum *Scriptorum* numquam antea, ut puto, publici juris facta. Non eos quidem elegantia, neque ipsa fortasse *materies* prima fronte commendet; attamen habent illi, quod se ad Serenitatem Tuam fidenter invitet, ubi recogito, quantopere Tibi non minus, quam præclarissimæ Genti Tuæ, in more semper fuerit, cum *Literarum* studia fovere, tum earum promovere sortem: cujus rei exempla is tantum ignorat, qui celeberrimam *Corneliam* Gentem, ejusque illustria facta atque splendorem nondum, si fieri potest, novit. Quamobrem quum ista, qualiacumque sint, eruditæ vetustatis fragmenta non uni usui esse possint graviorum *Disciplinarum* studiosis: cur Serenitati Tuæ non placeant, cui quæcumque bonarum *Artium* commoda, immo vel minima ornamenta placent? En igitur illa *Nomini* Tuo dicata in mei erga Te obsequii pignus, atque ingrazi etiam animi tesseram, postquam publicæ lucis beneficium nulli alii debent, quam *Ventæ* ditionis *Urbi*. Nunc restat, ut meum istud tributum, & me quoque, ea, qua ceteros *foles*, humanitate ac benevolentia excipias. Quod utique
mibi

mibi polliceor a Te, Serenissime Princeps, quem Nobilissimi Senatus vota cum in locum perduxere, ubi omnium Virtutum, quæ in Te confluerunt, munia facilius & eminentius exerceas. Sospitet diutissime Deus Optimus Maximus Serenitatem Tuam, & fausta quæque tribuat inclytæ Reipublicæ Tuæ, cujus felicitas non nostræ modo Italiæ, sed etiam Christianæ Reipublicæ, felicitas est.

Serenitatis Tuæ

Mutino III. Non. April. MDCCXII.

Humillimus, Addictissimus, & Obsequentissimus Famulus
LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS.

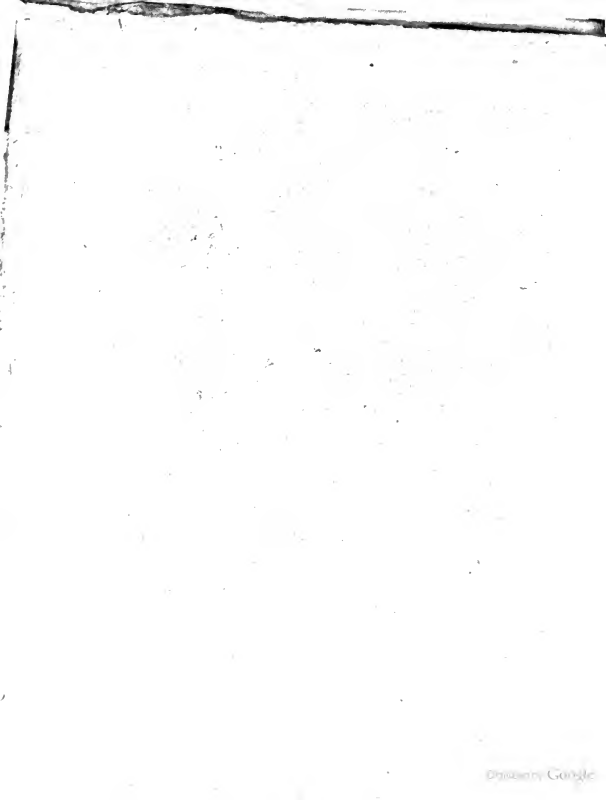
IN-

I N D E X

O P U S C U L O R U M

T O M I T E R T I I I.

T ertulliani Libellus de Oratione completus cum notis Guidonis Panciroli, & Ludovici Antonii Muratorii.	1
Stephanardi de Vicomercato Ord. Præd. Poema de gestis in Civitate Mediolani sub Othone Vicecomite Archiepiscopo.	39
S. Cyrilli, seu Anonymi, qui vixit circ. Annum Christi DCCCX. Liber de Computo, sive de Calendario.	178
S. Hildeberti Cenomanensis Episcopi Epistolæ V. & Sermones II. una cum Epistola Ivonis Carnotensis.	151
Gezonis Abbatis Derthonensis Liber de Corpore & Sanguine Christi.	167
Æneæ Silvii Piccolomini Episcopi Senensis, qui ad Pontificatum Maximum evehctus Pius II. appellatus est, Oratio habita coram Callisto Papa III. de <i>Compactatis Bohemorum</i> .	212

Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI
LIBER DE ORATIONE.
PROLEGOMENA.

Primos Tertulliani editos libros paucos, vero Manuscriptos in Bibliothecis numerosos. Hinc factum, ut na adhuc quidem accuratissime typis descripta illius opera habeamus; quædam motilla, sed quæque vulneribus horrentia in publicum prodierint; nonnulla etiam desiderantur, quæ a Tertulliano divulgata scimus, at nobis ab edacitate temporum omnino erepta neque quæquamur, & dolemus. Melioribus satis hoculque gaviss non est liber *De Oratione*, quem primus omnium Parisiis e verulissimò Codice evulgavit Joannes Gagnajus Parisiensis Theologus A. C. 1545., at minime integrum, at illiusti coronisè desitutum. Neque hæc editioni reliquæ subsequente opem tulere præ Codicum inopia. Unus tantum Rigaltius V. G. multum esse librum animadvertit, & aliquot duntaxat lineis in calce addiis, medicinam illis propinquantem reliquit. Quam itaque ego incederim in versum Ambrosianæ Bibliothecæ Codicem, ubi legebantur quæ in cæteris desunt, continuo Anecdota mea addidi, veluti gemmas literariæ Reipublice in primis gratas. Quæcumque enim e Tertulliano, oculum certe sui temporis eruditissimo, literis consignata sunt, easque præsertim, quæ in castris Catholicorum scriptis, quæsi sint apud omnes Ecclesiasticæ rei cultores, vel ipsi tyranni patet Ambrosianus autem Codex non ab Oratoris Dominicæ expositione, ut in editis habemus, sed ab iis, quæ hujusmodi expositionem subsequuntur, Opusculum extorquebat cum hocce titulo: *Incipit Tertulliani diversarum rerum necessariorum. Tum Caput primum, cujus latinitas est Concipit pauculum verborum &c.* Ita prænotabatur *Encephalogis*. *Pesse nos superaspicere*, titulus erat sequentis Caput. Reliqua etiam Capita suos titulos præferrebant, quos itidem in hac nostra editione retinendos censuimus. Quod insuperet, Opusculum istud quibusdam exoratore, ac illustrare annotationibus placuit, ne quod reliquis Tertulliani libris gradinissimè viri præstiterit, huic desit, & ne tenebra, & fetorem asperniquæ Scriptoris veluti illius delicatissimi quidam christianas, ab ejus lectione avertantur. Nullum denique inter veteres Christianos auctorem offendat, cui eruditionis, & scholarum lumina magis admovenda videantur, quam Tertulliano, a quo obscuritas in dicendo nescio utrum vitari uilo pacto possit, an an delicias haberetur.

Quæ quidem omnia quam digestissimè proviribus meis, subit non ingratum Eruditis futuram, si notis meis illas quoque subicerem, quas Guido Pancirolus Jurisconsultus Regiensis in eundem de Orationis librum conscripserat. Eoque libentius consilium meum probatum iri sperabam, quod animadvertentem postorem Clarissimè viri curam in obicure Tertullianis ténibus exponenda positam, quam contra ego didicimus potius ac eruditus libelli hujus reliquias mihi illustrandas propoluisse. Dolendum autem est, neminem adhuc in Italia fuisse, qui ad notitiam gentis gloriæ Pancirolis in Tertullianum Commentarios edendos curaverit. Vix brave de his mentionem a Thomasio in Pancirolis vita, a Dupino, Gulielmo Cave, aliisque paucis Scriptoribus habemus; imo vix his coarbat, aorum quidquam superesse. Melius profecto forte dignus erat labor illa Pancirolis viri celaberrimi, qui non Jurisprudentiæ solum, sed sacre etiam & profane eruditionis laude ætimum inter literatos sub comparavit locum. Et quidem opinor, uti & Posselinus in Apparatu opinabatur, uberrimos illos in Tertullianum Commentarios, quos Bestus Rhenanus, Pamelius, La Cæda, Salmasius, atque alii doctissimi viri luci mandarunt, oblitissis, ne illi prodirent; putantes nimium illis, quibus posthuma Pancirolis fama cordi futura erat, se parum uisum operam laboris, & eisdem dapes eruditorum palato exhiberent. Verum non is est Tertullianus, qui paucis contentus sit Interpretibus; & quon reciores ejus Interpretes at antiquiorum conatibus minime deterriti sint, quominus & suos illi producerent, tunc Pancirolis illudiotus de tam nobili consilio desistere debuit inconsultus hic metus? Facile vero est, ut coarctatus in uolus Auctoris explicationem pluribus, diversisque ingeniis, ejus mens ac scripta clariora in dies fiant, atque a tenebris liberentur aut ex antiquitate temporum, aut ex incuria librariorum, aut a Scriptoria austeritate manutibus. Quæ quamquam de singulis variabiles vae dici possunt, in primis tamen de Tertulliano sunt affirmanda, quem post tot Interpretum curas habemus adhuc obscuro. Eodem autem tempore, quo Pamelius, in Tertulliano explicando ærebat Pancirolus, nobisque plenos reliquit Commentarios in omnia illius scripta ad mortem, usque fiam evulgata. Horum autem autographon Regii Lepidi in ejus patria latet. Mihi videre ac describere contigit ajna tantummodo exemplar, quod accuratissime scriptum in sua Bibliotheca servat P. Johannes Baptista Cattaneus, Franciscani Ordinis, ut vocant, de Observantia ornamentum. Et quoniam hujus monere factum est, ut quod mihi de MS. illo opere placeret, haurire possem, hæc Epistolam quoque dara statim illdem Commentariis præposuim; inde enim palam fiet, quæ in Tertullianum Pancirolus præstiterit. Ita ergo scribit ille:

Ansd. III.

A

Ad

Ad Lectorem

PANCIROLI PRÆFATIO.

Felicem mihi adventum Patavio Taurinum ex eo potissimum fuisse existimo, quod inter alios, quos inveni, doctissimos viros, in primis Vincentius Laurus Montisregalis Episcopus, & S. D. N. Gregorii XIII. Pont. Max. apud Sereniss. Emanuele Philibertum Sabaudiae Ducem Nuncios Apostolicus, ac Cardinalis in omni disciplinarum genere versatus occurrit, qui dum me domesticis colloquiis suis dignum putavit, doctrina meliorem semper fecit, & sicut M. Tullius Cicero in *Lælio*, sive de *Amicitia*. a Q. Mutii Scævola latere doctior discedebat, ita ego ex eruditissimis sermonibus suis non pauca exhauriens læcupletior abii. Modo enim res ab orbe condito gestas enarrabat, modo Philosophiæ arcana depromebat, aut obscuros aliquos Auctores explicabat, vel mendosam lectionem ex probatis exemplaribus emendabat, vel ex suo pio instituto aliqua ex sacris Literis interpretabatur, *S. Hier. de Script. Eccl. in Tertull.* Quam vero Tertulliani scriptis quiritice delectatus, eum velut alter Cyprianus quotidie in manibus haberet, valde dolebat, ita obscurum inveniri, ut nullus quandoque ex illo sensus erui posset. Sed quum multis obrutus negotiis, quæ sibi Montisregalis Anisiiti ex sua ditione imminebant, & tamquam Summi Pontificis Legato, vel Roma demandata, vel ex Subalpinis, undique emergentia occurrerant, hunc Autorem explanandi otium non haberet, aliquem alium quærebatur, qui tanto oneri subeundo posset sufficere. Videbit ad hominem omnibus disciplinis imbutum, ac Lingvæ Græcæ, historiarumque peritissimum interpretandum opus esse viro, qui plurimum rerum, & in primis Juris Civilis notitiam haberet, quam Tertullianus ipse, ut scribit Eusebius Hist. Eccl. lib. 1. cap. 2., Jurisconsultus plurima ex Jure civili deprompta passim scriptis inserat. Sed etsi alii Doctores non deerant, qui id exactius præstare potuissent, plura tamen sibi de me, quam, ferre possem, pollicitus ad hoc munus aptum esse existimavit. Dum enim me dio Patavii, & aliquot annis Taurinorum Augustæ Jus Civile professum esse animadvertit, ac nondum ingenii mei tenuitatem agnoscens, publico profitendi, ut arbitror, mihi munere demandato deceptus, ad tantum onus subeundum idoneum judicavit, ut qui non modo tamquam Juris interpretes, hunc Jurisconsultum, sed etiam plura ejus obscuriora possem interpretari.

Hanc itaque provinciam mihi primo obtulit, & semel iterumque recusanti insinuit doctum, & pro sua auctoritate impetravit, ut mandata susciperem. Cernebam quidem multa mihi tenuioris doctrinæ homini ad tantum Auctorem explanandum deesse, & medio-

cre n

erem legum cognitionem ad plura, quæ ex reconditis Historiis, Philosophia, Medicina, ac sacris Literis accipit, explananda non sufficere; nec id tempus pluribus fori negotiis implicito permittebat: Sed quod me non posse dicebam, ille nolle credebat. *Virg. Egl. 1.*

Quid facerem? neque servitio me exire licebat,

Nec tam presentes fas non cognoscere divos.

Illi itaque resistere non licuit, parendoquæ malui ab illo ingenium meum, quam voluntatem quæri, & imbecillitatem, quam contumaciam reprehendi.

Collum igitur jugo subjeci, & quod nec meæ vires patiebantur, nec tempus commodè permittebat, subsecivis horis agere cœpi. Sed dum illi morem gero, vereor ne mihi eveniat, quod Sergio Galbæ *Tacit. lib. 1. Hist. seu Annal. l. 17.* contigit, qui privatus imperio dignus est judicatus, princeps vero factus ad illud inceptus apparuit. Ego quoque dobito, ut qui tacens illi aliquid scire videbar, loquens indoctissimus omnibus detegar. Quidquid tamen futurum sit, iusta capiendo, quid possim sua auctoritate experiri volui. Inveni autem Tertullianam suo stylo, ut & Lactantius Firmianus, *div. Inst. l. 5. c. 1.* & D. Hieronymus *Ep. 13. ad Paulin.* indicat, obscurum, dum aut omiſſa verba vult subaudiri, vel minus usitata usurpat, & novam etiam phrasin sibi format. Ego ut legentes sublevarem, horum proprium indicem composui, ut in quo sensu dictiones, aut verba accipiat, enique appareat. Quam vero majorem depravati Codices difficultatem asserant, plura emendavi, sed ex his tantum, quæ idem Auctor sæpe repetit, vel D. Hieronymus aliique post eum recitant. Ex meo verò capite præter literam, aut syllabam nihil mutare som ausus, maluique ambiguoſos permanere, quam falsos aut extraneos sensus inducere, & aliquid potius desiderari quam corrumpi. Nihil tamen intactum omisi, ac in magnis obscuritatibus satius esse duxi, ingenium meum periclitari, quam confusos lectores dimitti. Et sicut Protogenes, *Plin. l. 35. c. 10.* quamquam egregius pictor, quum anhelantis equi spumam, vero tamen levem exprimere non posset, indignatus arti, spongia omnibus coloribus impacta, & animantis labiis admota, casu quod optabat perfecit: sic ipse, dum mentem pluribus involvo, aliquo conata evenire posse putavi, ut aliquem forte Auctoris sensum assequer, quod & apud Philosophos Averroes in Aristotelem, & apud nostros Angelus Ubaldis in Novelis Constitutionibus Justiniani explicandis male in aliam linguam versis effecisse censentur. Historias quoque omnes, quas attingit potius quam narrat, ubi opus fuit, ex probatis Auctoribus enarravi; ne cui dubitandi scrupulam relinquerem. In quibus liber de *Corona virilitatis*, ad *Martyres*, de *Cultu seminarum*, de *Spectaculis*, & *Apologeticus*, sed in primis episculum de *Pallio* non medioere mihi negotium exhibuerunt. Quædam ex his aliqui explicarant; sed quid illi, & ipse præstiterim, aliorum erit iudicium. Ceteram levioribus quibus-

cum-

cumque, & iis, quæ facilia visa sunt, prætermisiss; difficulta tantum explicui; ipsæque Opera Tertulliani, mutato ipsius ordine, in tres partes in gratiam studiosorum pro materiæ varietate distribui.

Si quid autem legentes adjuvero, Deo omnium vero lumini acceptum: si contra, meæ imbecillitati, atque facilitati illius, qui malum interpretem elegit, imputabo. Magnum certe, & antiquorum Ecclesiæ rituum magistrum ab omnibus legendum Auctorem habemus, qui & recentiorum Hæreticorum errores contundit, dum sæpe Eucharistiam verum Corpus Christi esse tradit (de quo tamen nemo umquam usque ad Berengarium dubitavit, aut dubitare potuit) Exhomologesim peccatorum faciendam monet, pro defunctis oblationes fieri consuevisse indicat, Romanæ Sedis auctoritatem prædicat, animasque defunctorum igne purgari, jejunia, aliæque his similia, quæ longum esset recensere, comprobat. Sed insanis non facile est rationibus, aut auctoritatibus persuadere. Has igitur meas lucubrationeulas benigne accipies, & æqui bonique consules. Vale.

IN TERTULLIANI LIBRUM

DE ORATIONE

ARGUMENTUM

• Guidone Pancirolo.

Hunc sermonem ad suam plebem velat Presbyter habuit, quem admodum & Epistolam de Cibis Judaicis. Dicturus autem de Oratione, & interpretaturus. Orationem Dominicam; primo a Christo eam institutam esse ostendit, & ipsam tribus constare, mox illam interpretatur. Deinde hanc Orationem omnium Scripturarum mandata in se continere demonstrat. Ultimo de pluribus circa orandum observandum disserit: quæ quum sint distincta, quisque ea per se poterit animadvertere. Tertullianum imitatus D. Cyprianus & ipse de Oratione Dominica luculentum tractatum composuit, in quo non pauca hinc excerptit. D. quoque Johannes Chrysostomus variis in Mattheum locis, & de Oratione Dominica Homiliam nonam, & de orando Deum lib. 1. & 2. de hac luculentos sermones habuit, aliæque alii scripsere.

5

Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI

DE ORATIONE

C A P. I.

Et (1) spiritus, & Dei (2) sermo, & Dei ratio, sermo (3) rationis, & ratio sermonis, & spiritus, utrumque Jesus Christus Dominus noster, nobis, discipulis novi Testamenti novam orationis formam determinavit. Oportebat enim in hac quoque specie novum (4) vestimento. *Matth. c. 6. vinum novis utribus recondi, & novam plagulam novo adsu* U. c. 9. 16. Ceterum quidquid retro fuerat, aut (5) demutatum est, ut Circumcisio; aut suppletum, ut reliqua Lex; aut impletum, ut Prophetia; aut perfectum, ut Fides ipsa. Omnia de carnalibus in spiritualia renovavit nova Dei gratia superducto Evangelio (6) expungente totius retro vetustatis, in quo & Dei Spiritus, & Dei sermo, & Dei ratio approbatus est Dominus noster Jesus Christus spiritus; (7) quo valuit, sermo quo docuit, ratio (8) qua venit. Sic igitur oratio a Christo constituta ex tribus constituta est: ex sermone, quo enunciat; ex spiritu, (9) quo tantum potest: ex ratione, qua suscipitur. Docuerat & Johannes discipulos suos adorare, sed omnia Johannis Christo praestruebantur, donec ipso aucto, sicut idem Johannes 3. 30. praenunciabat, *illum augeri oportere, se vero diminui*, totum praeministri opus cum ipso spirita transfret ad Dominum. Ideo nec existat, inque verba docuerit Johannes adorare, quod terrena caelestibus cesserint 3. 31. *Qui de terra est, inquit terrena sator; & qui de caelis adest, quae vidit ea loquitur*. Et quid non caeleste, quod Domini Christi est; ut haec quoque orandi disciplina? Consideremus (10) itaque, benedicti, caelestem ejus sophiam in primis de praecepto secretae (11) adorandi: quo & fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub tectis, & in abditiis etiam adesse consideret: & modestiam (12) fidei desiderabat, ut quem ubique audire, & videre fideret, ei soli religionem suam offerret, sequente (13) sophia in sequenti praecepto; quod etsi proinde pertineat ad fidem & modestiam fidei, si non agmine verborum adeundum putemus ad Dominum, quem ultro suis prospicere certi sumus: attamen (14) brevitatis ista, quod ad tertium Sophiae gradum faciat, magnae ac beatae interpretationis substantia sulta est: quantumque substringitur verbis, tantum diffunditur sensibus. Neque enim propria tantum orationis officia complexa est; venerationem Dei, aut hominis petitionem, sed omnem pene sermo-
nem

nem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, ut revera in oratione brevitarium totius Evangelii comprehendatur.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Dei Spiritus*. Non heic tantum, sed & alibi Christus a Tertulliano *Dei Spiritus* appellatur, ut videre est in Apolog. cap. 21., & adversus Marcion. lib. 1, cap. 10. & lib. 3. cap. 6. & 16., & lib. 4. cap. 21., & adversus Praxeam cap. 26. Appellatio certe nostris nunc auribus male sonans, ut veteribus quibusdam, Hærese, quæ deinde abortire sunt, aut oculos non habentibus, inane usurpata. In ea potissimum sententia fuit Lactantius Firmianus, teste S. Hieronymo in Epistola ad Pammachium & Oceanum de Erroribus Origenis. *Lactantius*, inquit ille, in libris suis, & maxime in Epistolis ad Demetrianum, *Spiritus Sancti* omnino negat substantiam, & error Judaico dicit eum vel ad Patrem referri, vel ad Filium, & Sanctificationem utriusque personæ sub ejus nomine demonstrari. Idem ad Hieronymum repetitur in Comment. ad Cap. 4. Epistolæ ad Galatas. Quare quin & heic Tertullianus error, dubitandum non videretur. Quomodo tamen aliis in libris a Patre ac Filio Spiritum Sanctum æquissime distinguat, tertium Numen divinitatis, & tertium nomen majestatis appellare, ideo Christum *Dei Spiritum* ab illo vocatum arbitror, quod generali nomine Deum dici *Spiritum* crederet, Johanne Apostolo scribente: *Dens spiritus est*. L. A. Muratorius.

2. *Dei Spiritus*. Interpretaturus Orationem Dominicam; præmittit, quis illam docerit. Fuit autem Christus, quem pluribus appellat nominibus; est enim *Spiritus*, quia miracula edidit, & sermo *Dei*, ratio, seu sapientia, quæ venit in mundum, ut infra subjicit. Idem Tertullianus in Apologia cap. 17. Quod colimus, inquit, *Deus unus est, qui totam molem illam cum omni instrumentalementorum, corporum, spirituum, verborum, quo jussit, rationis, quæ disposuit, vniute, quæ potuit, de nihilo expressit in ornamentum majestatis sue*. G. Pautrol.

3. *Dei sermo*, & *Dei ratio*. Atque proprium Filii Dei apud Græcos nomen varias Liturgie interpretationes habuit, nempe *Verbi*, *Sermonis*, *Rationis*. Latina hæc nominibus promiscue nisi sunt veteres Ecclesiæ Scriptores, ut idem significarent. Nunc libentius *Verbum* interpreta-
mur. Muratorius.

4. *Sermo rationis*, & *ratio sermonis*. Cur Deum Patrem *Sermonis* quoque & *Rationis* appellatione heic Tertullianus docet, mirabitur quisquis veterum loquelam & recentiorum sermone metiri velit. At quomodo *λογος* vox anceps *rationem*, *rationatum*, *mentem*, ac *intellectum* significet, eo sensu Patri quoque facta est communis & *πατρις*, & *rationis*, & *sermonis* appellatio. Quamobrem *λογος* in *λογος*, *Verbum de Verbo* a nonnullis Patrum dictus est Filius; & S. Irenæus lib. 2. cap. 43. Patrem *λογος*, seu *Verbum*, & *mentem* appellat ita scribens: *Deus autem totus existens mens, & totus existens Logos, quod cogitat, hoc & loquitur, & quod loquitur, hoc & cogitat*. Cogitatio enim ejus *Logos*, & *Logos mens*, & omnia concludens *mens*, ipse est *Pater*. Verum, quocumque modo appellentur *Pater*, & *Filius* inæpta ac dubia divinitatis vocabula inenarrabilis rei magnitudinis & majestatis excusantur, modo in id consentiant, ut Filium a Patre distinguamus, unaqueque in iis, ac in Spiritu Sancto essentiam & naturam prædicemus. Ita præclarissime sensit S. Ambrosius in lib. de Fili divinitate cap. 5., cuius verba producere volumus, ut pateat, non a Tertulliano dumtaxat, sed ab aliis quoque scriptoribus Ecclesiasticis tum Patrem, tum Filium nominibus *Verbi*, seu *rationis*, & *Sermonis*, ac *Spiritus* fuisse designatos. *Hic est autem*, inquit, *nominis ratio, non in Patre, & Filio unitatem substantiæ credas, licet non ipsam, quæ est inenarrabilis deipote non possit: ut sine lumine de lumine dicat, sine Verbo de Verbo, sine Spiritu de Spiritu, sine Domino de Domino, quodcumque de eo dixeris, unius tamen essentia Patrem & Filium credas*. Vide & S. Irenæum Lib. 2. Cap. 48. Idem.

5. *Novum vinum*. Alludit ad illud, quod legitur in Mattheo cap. 6. ubi dicitur *Novum vinum novis utribus continere*, & *novam phlegulam*, idest stragulam, *utro assui viderim*. Scilicet conveniebat, novæ Legis inditutum novam docere Orationem. Nemo auctore phlegula est lineam tegere. G. Pautrol.

6. *Ant demutatum est*, ut *Circumcisio*. Quæ mutata est in Baptismo; & ita quod fuit antea, aut mutatum est; aut antiquum suppletum, ut reliqua Lex, quæ est apud Mattheum *Nun compescite materiem, videndo eam; item Diligite inimicos vestros*, & alia, quæ ibi habentur; aut est impletum, ut Prophetia; aut perfectum, ut Fides: in veteri Testamento Fides dirigebatur in Christum, in quo nunc perfecta est. Et hæc gravis est sententia. Idem.

7. *Spiritus, quo voluit*. Edendo miracula. Idem.

8. *Ratio, quo venit*. Legit quoque venit in Mundum *Dei Sapientia*. Idem.

9. Et

9. *Ex spiritu, quo tantum potest.* Id est quo plurimum potest. Ista admittive, quoniam spiritu perventus ad Deum, & omnia exorantur, & miracula eduntur. Deest tertium, quod est Sophia, quæ docet de modo orandi, de quo infra dicitur. *Idem.*

10. *Consideremus itaque, &c.* Quæ sint hæc tria de Oratione præcepta, seu potius confilia, quæ heic & in sequentibus enumerat Tertullianus, istu oculi ab Evangelio Johannis cap. 6. n. 6. intelligis, ubi Christus divina Sophia, sive Sapientia in hujusmodi verba loquitur: *Et quum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagoga, & in angulis platæarum stantes orare, ut videantur ab hominibus.* En primum præceptum, videlicet ut ambitionem in orando fugiamus, quasi nos audire, & conspiciere, in propatulo tantum, possit Deus, atque ut Dei omnipotentis & conspectum & auditum sub tectis & in absidiis etiam adesse confidamus: quod ad fidem hominis pertinet. Tum autem, pergit dicens Christus, *quum oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito.* En alterum præceptum, nempe, Tertulliano ita explicante, ut quem ubique audire & videre filium, et soli religionem nostram offeramus: quod ad fidei modestiam spectat. *Orantes autem, sequitur divinus Magister, nolite multum loqui, sicut Ethnici; putant enim quod in multiloquio suo exaudiantur.* Tertium hoc est præceptum, scilicet ut cum Tertulliano loquar, ne aequino verborum adendum patemur ad Dominum, quem ultra suis prospicere certi sumus. *Muratorius.*

10. *Consideremus itaque.* Hoc est tertium, ex quo constat Oratione, scilicet Sophia, quæ nos docet modum orandi. Duo enim in hoc præcepto: primo ut secreta & in abscondito loco oremus: secundo ut breviter, prout habetur in Matthæi cap. 6. *Quum oraveris, intra in cubiculum tuum, & ostio clauso ora Patrem tuum in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici faciunt; putant enim in multiloquio exaudiri. *G. Panciroli.*

11. *Secrete adorandi.* Ad abundat pro orandi. Hunc locum imitatus D. Cyprianus lib. de Orat. Domin. ait: *Dominus secreta orare nos præcipit in absidiis, & semitis laicis, in cubiculis ipsæ, quod magis convenit fidei, ut sciamus cum ubique presentem esse, audire omnes, & majestatis suæ plenitudinem in absconditis & occultis penetrare.* *Idem.*

12. *Et modestiam fidei desiderabat.* Id est ut breviter oremus, credentes Deum omnia scire, & audire. Et hoc appellat modestiam fidei. *Idem.*

13. *Sequente Sophia.* Quod sequitur Sapientia in sequente præcepto, ut simus breviloque, pertinet ad fidem, & modestiam, ut confidamus etiam paucis nos exaudiri. *Idem.*

14. *Et tamen brevitas ista.* Id est, brevis Orationis Dominicæ habet plenam interpretationem, & quantum verbis coarctatur, tantum sensibus diffunditur. Continet enim omnem disciplinam fidei. Brevitas autem orandi pertinet ad tertium gradum Sophiæ, ideæ quem significavit Dei Sapientia, & eius Filius. Primus enim gradus est, id est primum præceptum est, ut secreta oremus; secundus, ut cum fide; tertius, ut breviter. *Muratorius.*

C. A. P. II.

Incipit (1) a testimonio Dei, & merito fidei, quum dicimus PATER QUI IN COELIS ES. Nam & fidem commendamus, cujus meritum est appellatio. Scriptum est: *Jo. 1. 11. Matth. 7. 5. & c. 10. & c. 16. Qui in eum crediderint, dedit eis potestatem us filii Dei vocentur.* Quamquam frequentissime Dominus patrem nobis pronuntiavit Deum imo præcepit, *Matth. 23. 9. ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in coelis.* Itaque sic adorantes etiam (2) præceptum obimus. Felices qui patrem agnoscunt. Hoc est, quod Israeli exprobat, quod (3) cælum ac terram Spiritus contestatur *Filios*, dicens *Esa. 1. 1. genui, & illi me non agnoverunt.* Dicendo autem patrem, Deum quoque cognominamus. Appellatio ista & pietatis, & potestatis est. Item in patre filius invocatur. *Ego enim*, inquit *Jo. 10. 30., & pater unum sumus.* Ne mater quidem Ecclesia præteritur. Siquidem in filio & patre mater recognoscitur, de qua constat & pater & filii nomen. Uno (4) igitur genere aut vocabulo & Deum cum

cum suis honoramus, & præcepti meminimus, & oblitus patris denotamus.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Incipit a testimonio Dei.* Hele incipit interpretari Orationem Dominicam dicens, primis verbis testimonium Dei, & fidei meritum contineri, quia Deum patrem testamur. Alia addit D. Cyrillus ubi supra. G. Pancirol.

2. *Et præceptum obimus.* Et paremus, Deum patrem verum vocantes. Idem.

3. *Quod calum & terram Spiritus confetur.* Idem Spiritus Sanctus dicendo per Efiham cap.

1. *Audi calum, & auribus percipe terra, quid Dominus loquutus est: filius generi, & illius non agnoverunt.* Idem.

4. *Uno igitur genere &c.* Orationem Dominicam ita exorditur Tertullianus: *Pater, qui in Calis es.* Vox nostra præteritur, quæ tamen in Codice quodam MS. legitur. Sed a Tertulliano omiffam fuisse ejus explicatio fatis videtur; etenim indefinito hoc nomine nos tantum filios Dei designatos ostendit, sed & ibi invocatum quoque divinum Filium affirmat, cujus nomen tacite significatur, quando generale vocabulum Patris exprimitur. Præterea Patris, ac filiorum mentione facta, Ecclesie quoque nomen subintelligendum Tertullianus inquit; non enim est pater sine filiis, neque filii sine patre ac matre. Quæ quidem argumentandi ratio quamquam in divinis sit fallax, Tertulliano tamen, quod est ad nos Dei filios, placuisse videtur, ut quoties appellamur filii, præter Deum patrem nostrum Ecclesiam istidem matrem nostram, quæ nos per Christum Deo genuit, intelligamus. Uso igitur vocabulo *Patrem Deum cum suis*, idem Deum Patrem, & Filium ejus æternam, & Matrem Ecclesiam honoramus. Præcepti vero meminimus, quoniam Christus Matthæo testante edixerit, ut quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in Calis, Quod ad Ecclesiam nomen hec usurpatam eruditissimus Albapinæus attulit, facile amplecti non possumus. Censet enim vit Clarissimus, Spiritum Sanctum per hoc vocabulum a Tertulliano significari, quoniam in lib. de Bapt. cap. 6. Ecclesiam in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto constitutam affirmat; & in lib. de Pudicitia cap. 21. hæc habeat: *Nam & ipsa Ecclesia proprie & principaliter ipse est Spiritus, in quo est Trinitas divinitatis Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.* Idem Ecclesiam congregat, quoniam Dominus in tribus posuit. Tum Albapinæus: *Quibus locis existimat Tertullianus, Ecclesiam esse in Patre, Filio, & Spiritu Sancto, sed præcipue in Spiritu Sancto.* Unde concludit, hoc loco mentionem fieri Spiritus & Ecclesie in oratione Dominica, quando dicimus *Pater noster.* Qui enim invocatur Patrem, Filii quoque, & Matris Ecclesia, sive Spiritus Sancti nomen implorare videtur; atque ita uno nomine, Patris videlicet, tres personæ censentur. At nolumus e libro de Pudicitia loci hujus explicationem peti, siquidem certum mihi videtur, non altum ibi Spiritum Sanctum intelligi, quam Hæresiarum Montanum, cujus deliramentis ut Tertullianus assentiretur, Ecclesiam in eo proprie & principaliter constitutum somniavit. Imo ipsam esse Ecclesiam lepidissima opinione est arbitratus. Contra quem hocque S. Hilario teste creditum fuerit, librum de Oratione a Tertulliano Catholico scriptum fuisse, nescio quam bene huic libro lucem asserre possimus, productis alterius libri nugis, ac somniis. Si vero Ecclesiam in Patre, Filio, & Spiritu Sancto constitutam dicamus, quod recte dici potuisse non inficior, ne ita quidem ab hisce ambagibus nos expediamus, ut serio cogitanti patebit. Muratorius.

5. *Oblitus patris denotamus.* Nam Dominus dixit: *Ne quem dixeritis patrem; unus est enim pater reser in Calis.* Hoc est præceptum, de quo sensit Tertullianus. G. Pancirol.

C A P. III.

Nomen Dei patris nemini proditum est. Etiam (1) qui de ipso interrogaverat Moyses, aliud quidem nomen audierat. Nobis revelatum est in filio. Jam enim (2) filius novum patris nomen est. *Ego veni, inquit, Jo. 42. in nomine Patris.* Et rursus *Pater glorifica nomen tuum.* Et (3) apertius, *Nomen tuum manifestavi hominibus.* Id ergo ut SANCTIFICETUR postulamus. Non quod deceat homines bene Deo optare, quasi sit & aliud, de quo ei possit optari, aut laboret

nisi

nisi optemus. Plane *benedici Deum Psal. 103. 22.* omni loco ac tempore concedet, ob debitam semper memoriam beneficiorum ejus ab omni homine. Sed & hoc benedictionis vice fungitur. Ceterum quando non Sanctum & Sanctificatum est per semetipsum nomen Dei, quomodo ceteros sanctificet ex semetipso? Cui illa *Angelorum circumstantia non cessant dicere Sanctus, Sanctus, Sanctus. Epsa. 6. 3. Apoc. 4. 8.* Proinde igitur & nos Angelorum, si meminerimus, candidati jam hinc celestem illam in Deum vocem, & officium futuræ claritatis ediximus. Hoc quantum ad gloriam Dei. Alioquin quantum ad nostram petitionem quomodo dicimus: *Sanctificetur nomen tuum, Matth. 6. 9.* id petimus ut sanctificetur in nobis, qui in illo sumus: simul & in ceteris, quos adhuc gratia Dei, expectat, ut & huic præcepto parcamus, *orando pro omnibus etiam pro inimicis nostris. Mat. 5. 44.* Ideoque suspensa enunciatione non dicentes: Sanctificetur in nobis in omnibus dicimus.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Etiam quæ de ipso.* Subaudi: etiam qui de ipso Deo interrogaverat Moyses, nomen Dei quod esset, aliud quidem nomen audiverat. Rogante enim Moyse Exodi cap. 3. *Si dixerint mihi, quod est nomen ejus, quid dicam eis?* Dixit Dominus ad Moysen: *Ego sum qui sum.* Idem summa essentia, qui sum per me ipsum, & a me pendo; unde aliud nomen & diversam a patre Moyses addidit. Sed Filius nobis hoc nomen manifestavit; proferendo enim se esse Filium, manifestavit Patrem. G. Panciroli.

2. *Item enim filius utriusque patris nomen est.* Dei nomen Moysi quidem patet factum; at nomen Dei Patris nemini, & ne ipsi quidem Moysi, proditum fuerat. Patris ergo nomen novissime cognitum, quomodo Filii nomen in Christo innotuit. Si enim Christus Dei Filius, ergo & Deus Pater. Muratori.

3. *Et apertius.* Manifestavit nomen Dei, quia fecit ut sui pater agnosceretur. Alii interpretantur, quod Deum genitorem ignotum manifestaverit, & impletum est illud Psalmi. 21. *Narrabo nomen tuum fratribus meis,* ubi Euthymius sequitur interpretationem Tertullianæ. Idem habetur apud Paulum ad Hebr. cap. 2. G. Panciroli.

C. A. P. IV.

SECUNDUM (1) hanc formam subiungimus FIAT VOLUNTAS TUA IN COELIS ET IN TERRA, non quod aliquis obstitat, quominus voluntas Dei fiat, & ei successum voluntatis sue oremus; sed in omnibus petimus fieri voluntatem ejus. Ex interpretatione (2) enim figurata carnis & spiritus, nos sumus cælum & terra. Quamquam etiam simpliciter intelligendum est, idem tamen est sensus petitionis, ut in nobis fiat voluntas Dei in terris, ut possit scilicet fieri & in cælis. Quid autem Deus vult, quam incedere nos secundam suam disciplinam? Petimus ergo, substantiam, & facultatem voluntatis sue subministret nobis, ut salvi simus & in cælis, & in terris; quia summa est voluntatis ejus, salus eorum, quos adoptavit. Est & illa Dei voluntas quam Dominus administravit predicando, operando, sustinendo. Sic enim ipse pronuntiavit, *non suam, sed Patris facere se voluntatem. Jo. 6. 39.* Sine dubio quæ faciebant, ea erant voluntas patris, ad quæ nunc

nos velut (3) ad exemplaria provocamur, ut prædicemus, & operemur, & sustineamus ad mortem usque. Quæ ut implere possimus opus est Dei voluntate. Ita dicentes, *Fiat voluntas tua*, vel eo nobis bene optamus, quod nihil mali sit in Dei voluntate, etiam si quid pro meritis ejusque secus irrogatur. Jam hoc dicto, ad suffereantiam nosmetipsos præmonemus. Dominus quoque quum sub instantiam passionis infirmitatem carnis demonstrare jam in sua carne voluisset, *Pater*, inquit *Luc. 22. 42.*, *transse potulum istud. Et recordatur* (4), *nisi quod* (5) *mea non, sed tua fiat voluntas*. Ipse erat (6) voluntas, & potestas patris; & tamen ad demonstrationem suffereantiae debitæ, voluntati se patris tradidit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Secundum hanc formam*. Id est ordinem ipsius Orationis. Dominiæ. Et transfert se ad illud, id est *Adveniat Regnum tuum*. G. Pansirel.

2. *Ex interpretatione eorum figurata*. Nostra caro terram, spiritus cælum præferebat. S. Cyprianus ubi supra hæc a Tertulliano mutatus ait: *Nam quum corpus e terra, & spiritum possideamus e Cælo, ipsi Terra, & Cælum sumus, & in utroque, id est corpore & spiritu, ut Dei voluntas fiat, oramus* r. Idem.

3. *Velut ad exemplaria provocamur*. Ut ejus exemplum, actusque sequamur. Idem.

4. *Et recordatur*. Scilicet ejus, quod docuerat, & volebat, ut subijcit. Idem.

5. *Nisi quod*. Verumtamen. Idem.

6. *Ipse erat voluntas, & potestas Patris*. Recte, & cum Theologis melioribus tum Græcis, tum Latinis, qui Filium voluntatem, ac potentiam Patris appellabant. Magnus Athanasius in Orat. 3. *ici γὰρ ἐστὶν υἱὸς τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ἐγενήθη*. Est enim Verbum Dei efficiens, & efficiens, & est ipse Pater voluntas. Cui consentit S. Augustinus lib. 15. de Trin. cap. 20. ubi Filium dicit ait Voluntatem de Voluntate. Quidam, inquit, ne Filium consilii, vel voluntatis Dei dicerent unigenitum Verbum, ipsum consilium seu Voluntatem Patris idem Verbum esse dixerunt. Sed melius quantum existimo dicitur consilium de consilio. & Voluntas de Voluntate. Facilius itidem in lib. contra Arianos cap. 1. *Pater ergo dictum est, quod Filius Voluntas est Patris*. Idem senserunt Origenes, Clemens, & Cyrillus Alexandrini, Gregorius Nyssenus, Hieronymus, Ambrosius, Marius Victorinus, & alii. Quum præterea Deus omnia per Filium fecerit, hinc est quod Filius potentia, seu potestas, & vis, & veritas, & manus, & brachium Patris appellatur. Cujus rei testimonia producere superfluum reor. *Monasterius*.

C A P. V.

VENIAT quoque REGNUM TUUM, ad id pertinet, quod & *Fiat voluntas tua*, in nobis scilicet. Nam Deus quando non regnat? in cujus manu est omnium Regum est. *Prov. 21. 1.* Sed quicquid nobis optamus, in illum auguramur, & illi deputamus, quod ab illo expectamus. Itaque (1) si ad Dei voluntatem, & ad nostram (2) suspensionem pertinet Regni Domini representatione, quomodo quidam protractum quemdam seculo postulant, quum Regnum Dei, quod ut adveniat oramus, ad consummationem sæculi tendat? Optamus maturius regnare, & non diutius servire. Etiam si (3) præfinitum in oratione non esset, de postulando Regni adventu, ultro eam vocem protulisset, *Heb. 4. 11* *festinantes ad speciem nostram complexum*. Clamant ad Dominum in visu (4) animæ Martyrum sub altari: *Quoniam usque non ulciseris*,
Do-

Domine, sanguinem nostrum de incolis terræ? Apoc. 6. 9. Nam utique illorum a seculi fine dirigitur. Imo quam celeriter veniat, *Domine, Regnum tuum. Mat. 6. 10.* Votum Christianorum, confusio nationum, exultatio Angelorum, propter quod conficiamur, imo potius propter quod oramus.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Itaque si ad Dei voluntatem.* Scilicet si a Dei arbitrio pendet Regni coelestis adventus, nosque illud anxie optare, atque expectare in recitanda oratione Dominica profitemur, tunc quidam seculi mundique finem serius desiderant, quam Regnam Dei, ac æterna felicitas, quam votis prosequimur, non nisi consummato seculo & mundo, impetrari possit. Quibus ex verbis fortassis intelligitur, quod aliis in locis apertissime Tertullianus sensit, nempe animarum plerumque corpore solutas a coelesti beatitudine arceri, donec novissimum Iudicem a Christo in fine Mundi instituat. Quam vero in eadem opinione non pauci ex antiquis Patribus fuerint, illam Tertulliano veniam libentissime impertimur, quam reliquis negaremus, si post contraria Conciliorum decreta idem sentire & scribere pergerent, cajoimodi sunt nostris temporibus Græci Schismatici in eadem sententia perseverantes. *Muratori.*

2. *Ad nostram suspensionem.* Quia non sumus suspensi expectantes, quando ad suum Regnum nos Dominus vocabit. Quare ergo quidam protrahunt quandam, idest prorogationem quandam postulant, ut in hoc seculo diutius vivant? *G. Panc.*

3. *Etiā si praesentium.* Etiam si in Oratione Dominica non esset positum *Adveniat Regnum tuum*, illud optare debuisse. *Idem.*

4. *In visu animæ.* In visione, ut in Apocalypsi cap. 6. *Idem.*

C A P. VI.

Sed quam eleganter divina sapientia ordinem Orationis instruxit? ut post coelestia, idest post Dei nomen, Dei voluntatem, & Dei Regnum, terrenis quoque necessitatibus petitioni locum faceret? Nam & edixerat Dominus *Matth. 6. 33. Quærite prius regnum, & tunc vobis etiam hæc adjicientur.* Quamquam PANEM NOSTRUM QUOTIDIANUM DA NOBIS HODIE, spiritualiter potius intelligamus. Christus enim panis noster est, quia vita Christus, & vita panis. *Ego sum*, inquit, *Jo. 6. 35., panis vitæ.* Et paulo supra: *Pānis est sermo Dei vivus, qui descendit de Cælis.* Tum quod & corpus ejus in pane (1) censetur. *Hoc est Corpus meum. Luc. 22. 19.* Itaque petendo panem quotidianum, perpetuitatem postulamus in Christo, & individuitatem a Corpore ejus. Sed & quia carnaliter admittitur ista vox, non sine religione potest fieri, & spiritualis disciplinæ. Panem enim peti mandat, quod solum fidelibus necessarium est; cetera enim nationes requirunt. Ita & exemplis inculcat, & parabolis (2) retrahat, quom (3) dicit: *Numquid panem filiis pater aufert, & canibus tradit? Matth. 23. 26.* Item: *Numquid filio panem poscenti lapidem tradit? Matth. 7. 9.* Ostendit enim, quid a patre filii expectent. Sed & (4) nocturnus ille pulsator panem poscebat. *Luc. 11. 5.* Merito autem adjecit: *Da nobis hodie*, ut qui pre-miserat: *Nolite de crastino cogitare quid edatis, Luc. 12. 16.* Cui rei parabolam quoque accommodavit illius hominis, qui provenientibus fructibus ampliationem borcorum, & longæ securitatis spatia cogitavit: is ipsa nocte moritur.

ADNOTATIONES.

1. *Corpus ejus in pane confetur.* Tria intelligi posse per verba illa *Panem nostrum*, Tertullianus monet, scilicet alimenta corporea, tum alimenta spiritalia, denique vivificum sacrae Mensae cibum, & realitatem Corporis & Sanguinis Domini in Sacramento Altaris. Postremo hunc sensum eruditissimus Pamelius illustravit, infere probans, vere Corpus & Sanguinem Christi secundum Tertulliani mentem in Eucharistiae Sacramento contineri. Præter illa, quæ Pamelius adfert, possunt & alia Tertulliani verba referri idem probantia dilucidius. Lib. 5. contra Marcionem cap. 8. hæc ille scribit: *Proinde Panis, & Calicis Sacramento jam in Evangelio probatur Corpus & Sanguis Domini veritatem adversus phantasma Marcionis, Christi carnem non veram, sed phantasticam, atque apparentem dumtaxat, impius Marcion arbitratur.* Si ergo per Sacramentum Panis & Calicis probatur veritas Corporis, & Sanguinis Domini, quis non intelligat, verum & substantiale in augusto Sacramento haberi Corpus & Sanguinem Christi? Alia colligas e reliquis ejus in Marcionem libris. Tum in lib. de Idol. cap. 7. hæc animadvertit: *Ad hanc partem zelus fidei perorabit, ingemens Christianum ab idolis in Ecclesiam venire, de adversarii officina in domum Dei, attingere ad Deum, patrem manus matres idolorum; his manibus adorare, qua foris adversus Deum adorantur; eos manus admoveere Corpori Domini, qua Dæmonis corpora confectur &c.* Ubi in Christianos Idolorum artifices invehitur, qui simulacris istis, quibus Idola formabant, Christum Corpus, uti ferebat eorum temporum consuetudo, recipiebant. Vide etiam esp. 14. lib. contra Judæos. Proinde *Corpus ejus in pane confetur* (verbum confetur idem significat ac *Est* secundum Jurisconsultos) indicat, nos sub nomine Panis petere vivificum Christi Corpus, ita ut, postulat Panem, Dominicum Sacramentum, & individuitatem a Corpore Christi posulemus. Muratorius.

1. *In pane confetur.* Habetur. G. Pancirol.

2. *Parabolis refertur.* Tractat, & confirmat. Idem.

3. *Quomodo dicitur: Numquid panem filius &c.* Intelligit quod legitur in Matthæi cap. 15. & Marci cap. 7., quando Cananæa rogabat Dominum, ut filiam suam a Dæmonibus liberaret, ipse respondit: *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus, idest Ethnicis, ubi in parabola intelligit Corpus suum sub nomine panis, & canes Ethnicos.* Tertullianus vero illa verba aliquantum mutat, sed idem est sensus. His omnibus vult probare, panem pro corpore Christi accipi. Idem.

4. *Sed & nostrum ille pulsatur.* Qui petiit panes ab amico mediis nocte, & eos habuit. Lucæ cap. 11. Idem.

C A P. VII.

Consequens (1) erat ut observata Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur; quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur revera quasi (2) taurus ad victimam? Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NOSTRA. Exomologesis est, petitio veniæ; quia qui petit veniam, delictum confitetur. Sic & pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia vult (3) eam, quam mortem peccatoris. Ezech. 33. 11. Debitum (4) autem in Scripturis delicti figura est, quod perinde iudicio debeat, & ab eo exigatur, nec evadat justitiæ exactiōis, nisi donec exactio, sicut illi servo Dominus debitum remisit. Matth. 5. 25. Huc (5) enim spectat exemplum parabolæ totius. Nam & quod idem servus a domino liberatus, non perinde parciat debitori suo, ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad solvendum novissimum quadrantem, idest, modicum usque delictum, eo (6) compedit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris. Jam & alibi (7) ex specie orationis: *Remittite, inquit, & remittetur vobis.*

Luc. 6.

Luc. 6. 37. Et quum interrogasset Petrus, si septies remittendum esset fratri: Imo, inquit, septuagies septies, Mar. 18. 22. ut legem in melius reformaret, quod in Genesi 4. 24. de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultro (8) reputata est.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Consequens eras:* Nunc exponit alia verba & dimitte nobis debita nostra, postquam dixit de liberalitate Dei, qui nos alit. G. Paucior.

2. *Quasi tantum:* Qui lagnatur, ut occidatur. Idem est de nobis, nisi delicta remittantur. Idem.

3. *Qui vult eam:* Subaudi magis; & est elegans loquutio. De hoc Ezechiel cap. 23. Idem.

4. *Debitum autem:* Nomen debiti significat delictum, & est ejus typus, seu figura, & significatio, quia sicut exigitur in judicio a debitore, nisi remittatur delictum, ita & delictum. Idem.

5. *Huc enim spectat:* Ad hunc locum pertinet tota illa parabola servi, cui dominus debitum remisit; ipse vero a servo debitum sibi extorquebat. Significat autem, non dimittit nobis, nisi ut ipsi injurias aliis dimiserimus. Idem.

6. *Et competit:* Ad id pertinet, & hoc significat. Idem.

7. *Jam & alibi &c.* De hac petitione, ut nobis delicta remittantur, quemadmodum nos aliis remittimus, alibi est dictum. Idem.

8. *Ultio reputata est:* Idem facta. Quam enim Lamech occidisset virum, idest Cain, dixit Gen. cap. 4. *Septuplum ultio dabitur de Cain; de Lamech vero septuagies septies.* Aliqui interpretantur septies iri ultum illum, qui occiderit Cain. Sed D. Hieronymus Epist. 123. ad Damasum quæst. 1. intelligit, non in liberatum Cain, nisi in septima generatione, quod fuit quando occisus est a Lamech: nam tunc a tremore est liberatus ut poenit, quam hic patiebatur. Peccatum vero Lamech, quod fuit totius mundi, liberatus est septuagies septies, idest septuagesima septima generatione, in qua fuit Christus, qui totum orbem liberavit a sceleribus; nam ipse fuit septuagesima septima generatio ab Adam, Lucæ cap. 3. Verum Tertullianus intelligit, quis septies vindicandum erat peccatum Cain, & septuagies septies peccatum Lamech. A nova quoque lege jussum est Matthæi cap. 18., ut toties peccatum dimitteretur, idest septuagies septies, sed ibi ponitur numerus hujus pro infinito, & significatur semper esse dimittendum, ut D. Hieronymus lib. 3. Comment. in cap. 18. Matthæi, & alii interpretantur. Idem.

C A P. VIII.

A D JECIT ad plenitudinem tam expeditæ orationis, ut non de remittendis tantum, sed etiam de avertendis in totam delictis supplicaremus, NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM, idest ne nos patiaris induci, ab eo utique qui tentat. Ceterum absit ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem ejusque, aut despicere gestiens. Diaboli est & infirmitas & malitia. Nam & Abraham non tentandæ fidei gratia, sacrificare de filio jusserat, sed probandæ, ut per eum faceret exemplum. (1) præcepto suo, quo mox præcepturus erat, neque pignora (2) Deo cariora habendâ. Ipse a Diabolo tentatus, præsidem (3) & artificem tentationis demonstravit. Hunc (4) locum posterioribus confirmat: Orate, dicens, ne tentemini. *Luc. 22. 46.* Adeo (5) tentati sunt Dominum deferendo, qui somno potius indulserant, quam orationi. Eo respondet clausula interpretans quid sit, *Ne nos deducas in tentationem.* Hoc est enim SED (6) DEVEHE NOS A MALO.

AD-

A D N O T A T I O N E S.

1. *Exemplum præcepto suo.* Quod postea dedit Matthæi cap. 14., ut oraremus, ne incidere-
remus in tentationem. *G. Pencil.*
2. *Neque pigraa Deo cariora.* Pigraa appellat filios, quos Christus se cariores non habendos iussurus erat; ait enim Matthæi cap. 10.: *Qui amat filium, aut filium plus quam me, non est me dignus. Idem.*
3. *Præsidem, & artificem tentationis.* Scilicet Diabolum esse demonstravit. Matthæi cap. 4. *Idem.*
4. *Hunc locum.* Quod Diaboli sit princeps tentationis, posterioribus, scilicet, verbis Evangelii demonstrat. *Orate,* dicens Matthæi cap. 26., *ne intretis in tentationem. Idem.*
5. *Ad eo tentati sunt.* Idest: itaque sunt tentati, quia non oraverunt. *Idem.*
6. *Sed devebe nos a malo.* Non heic, ut vulgo accipere solemus, *Malum* intelligit, seu mala, quæ homini contingere, contingunt, aut contingere possunt; sed *Malum*, hoc est *Malignum*, seu Diabolum, a quo nos liberari cupimus, ne in tentationem, atque in delicta inducamur. Cum qua lectione potissimum consentiunt Græca Orationis Dominicæ verba, ubi legitur *ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*, idest a Cacodemone, seu maligno. Chrysostomus sane, & plures alii Patres huiusmodi interpretationem adhibuerunt. Vocem quidem *ponem*, quam nos *libera* Latine reddimus, crude atque aspere Tertullianus per vocem *devebe* expressit; reventa enim significat *protege, defende, tute, eripe, ac libera.* *Muratorius.*

C A P. IX.

Anacephalæosis.

Compendiis (1) pauculorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabolarum exempla; præcepta? Quot simul (2) expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vite in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis, & de spiritui ipsius, jam tunc quum ex ore divino ferretur, animata suo privilegio ascendit in Cælum, commendans Patri quæ Filius docuit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Compendiis pauculorum verborum* &c. Editi libri habent *paucorum*. Hinc Ambrosianus Codex MS. etrudum sumit. Recte autem *Anacephalæosis* inscribitur hoc caput, quum compendiose tota Dominicæ Orationis expositio ante legentium oculos exhibeat. *Muratorius.*
1. *Compendiis paucorum.* Nunc epilogat, quomodo omnia mandata Scripturarum contineat Oratio Dominica. *G. Pencil.*
2. *Quot simul expunguntur officia?* Legere maloissimè exponuntur. Sed nulla Tertulliano barbarice scilicet de sermonis puritate sollicitudo. Aliis in locis, ac præcipue lib. 3. & 4. & in fine lib. 5. adversus Marcionem eodem utitur verbo; at sane significatione diversa. *Pat* tamen sensu usurpasse videtur cap. 1. de Cor. Militis, ubi inquit Proxime factum est. *heralinas præstantissimorum Imperatorum expungebatur in castris.* Scilicet exponebatur, tur, ac implebatur Cæsarum liberalitas in milites. Samta fortasse metaphora et cationibus, quæ expungi dicuntur, quum absolutæ, & confectæ emergunt. Capite huius libri ita ille scribit: *Ne verbo quidem malo iram Deus permittit expungi,* h dat, ac ira in contumelias erumpat, ac proponatur. Alibi *expungere pro per* stare adhibuit. Vide etiam infra Cap. XIII. *Muratorius.*
2. *Quot simul expunguntur officia?* Idem tot verbis Dominicæ Orationis

in Deum, quia cum dicimus *Pater noster*, eum ut Patrem honoramus. In illis vero verbis *Sancificetur nomen tuum*, fidem in ejus nomine habere testamur. Oblatio vero obsequii est in voluntate, quam tuum *Fiat voluntas*; & commemoratio est spei tui regno in illis verbis, *Adveniat regnum tuum*. *Non petito vitz in pane*, ibi *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; & exomologesis, idest confessio delictorum, quod deliquimus in Deum, quando dicimus, *Et dimitte nobis debita nostra*; sollicitudo tentationum, idest solliciti famem, ne tentemur, ubi petimus, ut nos tueatur, ibi *Et ne nos inducas in tentationem*. G. Fanciel.

C A P. X.

Possè nos superadjicere .

Quoniam (1) tamen Dominus prospector (2) humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam, *Petite* inquit, *& accipietis*, *Luc. 11. 8*; & sunt quæ petantur pro circumstantia cujusque, præmissa legitima & ordinaria oratione quasi fundamento, accidentium (3) jus est desideriorum, jus est (4) superfluum extrinsecus petitiones, cum memoria tamen præceptorum, ne quantum a præceptis, tantum ab auribus Dei longe simus.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Quoniam tamen* . addit posse nos et alia petere . G. Panciroli.
2. *Profecto* . Scilicet ell. *Idem* .
3. *Accidentibus* *ius est desiderium* . Idem possumus petere quæ prout accidunt, desideramus, præmissa legitima & ordinaria oratione, idem Dominica Oratione præ fundamentum . *Idem* .
4. *Ius est superfluum* . Præter generales Orationis Dominicæ petitiones, quæ calibet Christianorum sunt communes, alia sepe à Deo, singulorum propriis hominibus, petenda se offerunt . Communis itaque orationi quædam addere licet pro cuiusque necessitate, & voto, dummodo petitionibus nostris divina præcepta non adveniant . In primis autem nobis à Deo præcipitur, ne rogatus ad Altare accedamus, nisi prius cum fratribus nostris inivenerimus pacem, ac odia deposuerimus . Hoc Tertullianus cap. seq. ostendit . *Marguerius* .

C A P. XL

Ne orans patrem fratri irascaris.

Memoria preceptum viam orationibus fernet ad celum, quorum
precipuum prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid
discordiam contraxerimus, resolvamus. Matth. 5. 23.
Quid enim si non pacem? ad remissionem
nemini placabit patrem, iratus
inquit, interdita sit nobis? Nam &
suos agnam patrem, U ne, inquit,
est monuit. Alias enim (5) via
n (6) via orationis constituti,
aperite Dominus amplius le-
perponit (8), ne verbo quidem
candum est, non ultra solis receptum.

ut Apostolus *Ephef. 4. 26.* admonet. Quam autem temerariam est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseverante iracundia perdere.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Ne prius.* Monet prius fratri esse conciliandum, quam oretur. *G. Pancirol.*
2. *Quid est enim.* Idem: quam observandum. *Idem.*
3. *Recedere.* Pro reverit hanc vocem usurpasse videntur Sallustius, atque Huratius. Quam tamen dubium sensum habebat illorum exempla, & *secedere* etiam significant, vellem liceret mihi per Tertullianum hoc in loco scribere non *recedere*, sed *accedere*. *Muratorius.*
4. *Nos scilicet monuit.* Supple: idem agere debere. *G. Pancirol.*
5. *Alius enim via &c.* Uude homines via primo dicti sunt Christiani, ut est in *Actis c. 9.*, ubi Paulus acceperat literas, ut homines via comprehenderet, idem Christianos; quamquam vertendum non erat hujus via, & dictum hujus delenda est, quum sit articulus Græcus. *Idem.*
6. *Tum ne in via.* Subaudi: est observandum. *Idem.*
7. *Item in fratrem homicidio superponit.* Expresse in veteri lege prohibita non videtur ira, sed quidem homicidium. At Christus ampliandus legem, hoc est perniciens, & ovis disciplinæ præceptis amplificans, homicidio damnato, iræ quoque damnationem ac prohibitionem addidit, sive superposuit. Omnis quidem ira ab initio interdicta est nobis, ut supra Tertullianus dixerat *Genesis* testimonio; verum quum aperte non videretur interdicta, expressis illam verbis a Fidelium cordibus removere, ac arcere Christus voluit. *Muratorius.*
8. *Superponit.* Adjicit, ut est apud Matthæum cap. 5. *G. Pancirol.*
9. *Expangi.* Impleri iram convincit. *Idem.*

C A P. XII.

Etiā omni animi confusione vacuum esse debere.

NEc ab ira (1) solummodo, sed omni omnino confusione (2) animi libera debet esse orationis intentio, de tali (3) spiritu emissā, qualis est spiritus, ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit a Spiritu Sancto spiritus inquinatus; aut tristis a læto, aut impeditus a libero. Nemo adversarium recipit; nemo nisi comparem suam admittit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Nec ab ira.* Docet irantem tranquillum esse oportere, ut est Spiritus Sanctus, ad quem oramus. *G. Pancirol.*
2. *Confusione.* Id. MS. Codice Ambrosiano habetur *confusio*. *Muratorius.*
3. *De tali spiritu emissā.* Nil arctio prodest, nisi a puro, & minime inquinato spiritu ad Spiritum divinum, qui purissimus est, imo ipsa puritas feratur. Neque enim Spiritui Sancto placere animos terrenis maculis infectos potest. Hæc autem Tertullianus ad cap. 1. Sapientie respicere videtur, ubi legitur: *Spiritus Sanctus disciplina effugiet scilicet.* *Idem.*

C A P. XIII.

De lavatione manuum.

Ceterum (1) quæ ratio est, manibus quidem ablatis, spiritu vero sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spirituales

tales munditiæ sint necessarie, ut a falso, a cæde, a veneficiis, ab idololatria, ceterisque maculis, quæ spiritu conceptæ manuum opera transiguntur, puræ allevantur. Hæc sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiose curant, ad omnem orationem etiam cum lavacro totius corporis aquam fumentes. Id quom scrupulose (2) percontar, & rationem (3) requirem, comperi commemorationem esse in Domini ditionem. Nos Dominum adoramus, non dedimus. Imo & adversari debemus debitoris exemplo, nec propterea manus abluere, nisi (4) quod conversationis humanæ inquinamentum conscientię caussa litemus.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Ceterum qua ratio.* Heic docet, manus non aqua abluendas, sed a nequitia mundas effe-
tendas. G. Pancirol:

1. *Et. Ceterum, quæ tuius est &c.* Mætem, imo totius quandoque corporis lotio orationem præ-
 dere solet, non apud Chrilianis tantum, sed & apud Ethnicos, atque Iudeos. Nemp-
 e lavati corpore, manibusque potissimum purgatis, quæ facilius plerumque fordes contrahunt,
 lavati quoque ac emendati a culpe fordidus animum, nonnulli arbitrabantur. Sed signifi-
 catio & purgare hominem ad Deum accedere debere, cum ratio, tum religio suadent.
 Hunc autem apud Gentiles invaluisse morem, omnium antiquissimo teste probabo. *Homerus*
 videlicet in *Odyssæ* Penelopem nobis exhibet aqua *sefe* ante preces abluentem. Eius etiam
 filius *Telemachus*

Χαίρει ενφύμιον πολλόν ελπίς εχόν' Α'θήναι.

Lotis in ponte manibus sic Pallada adorat.

Microbias vero Saturni lib. 3. cap. 1. *Conflat*, inquit, *Diis superis sacra fellorum, corporis ablutione purgari*. Alia hujusce tituli exempla et Virgilio profert eo in loco Microbius. *Laetantius quoque Firmianus eodem Ethnicos ridet, qui se pie sacrificale opuntiarum, si ceterum loverint, tamquam libidinis intra peccata inclusit vel amnes abluunt, eam uilem maris purificant*. Iudeis pariter id moris fuisse, auctor est Pseudo-Attilias in lib. de LXX. Interpret. *Rege confusato, ait ille, ad diversa loca decurrunt, atque ut mos est iudeis amellus, manibus prius in mari lotis, Deco perae effundunt*. Vide Specerum de Leg. Hebr. l. 3. Diif. c. 3.

Transiit populus ad Christi fideles huiusmodi confectus, & fortasse quidem ab ipso Apollonio in Act. ad Timoth. cap. 2. id preceptum fuisse censuerunt, ubi non jubet *quidam etiam transire manus puras ad calicem tollere*, quasi & de externa manuum puritate, ac abiectione, velut in scriptis patristicis indicat, Apollolus loqueretur. Idcirco Apollolicarum Constitutionum Auctor lib. 8. cap. 32. *ubi patet*, inquit, *si quis ludus suspectus sit Deo, pro se ipso autemque, et aliis faciat, manibus lavis, Deum orat. Verum hoc apertius patet considerat, si quis quisque fuisse in Tempolorum atris labra, fontes, ac vasa, et antequam ad orandum Fideles accederent, manus abluerent. S. Paulinus in Epistola ad Severum.*

Sarcia nitens famulatis interluit atria lymphis.

Cantharus, impratunigue manus levat.

[illegible]

2. *Id. qn. n. fangulifer percutit Latr.* Quare manus rote preces abluerent, nonnulli a Tettal-
Anecd. III.

liano interrogati, se id facere respondebant in commemorationem Dominice dedicationis, quod videlicet Pilatus, priusquam Christum dederet Iudæis, manus lavit. Hanc rationem facile Tertullianus retundit; *neque enim, inquit, Dominum adoramus, non dedimus. Idem.*

3. *Et rationem requirerem.* Quare aliqui se lavent orantii, comperi id eos facere in memoriam Domini a Juda proditi, ut solum illud execretur, & velat ab ipso se mundeat. G. *Panciroli*

4. *Nisi quod.* Nisi aliquod inquinamentum conversionis humanæ lavemus causa conscientie, postquam idolum tetigerimus. *Idem.*

C A P. XIV.

Apostrophe.

Ceterum satis mundæ sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel (1) lavimus. Omnibus licet membris lavet quotidie Israel, numquam tamen mundus est. Certe manus ejus semper immundæ sanguine Prophetarum, & ipsius Domini cruentatæ in æternum. Et ideo conscientia (2) patrum hereditarij rei nec attollere eas ad Dominum audent, nec exclamant aliqui (3) Eiaias, nec exhorreat Christus. Nos vero (4) non attollimus tantum, sed etiam expandimus e Dominica passione (5) modulatum, & orantes confitemur Christo.

A D N O T A T I O N E S.

1. *In Christo semel lavimus.* Hoc est in Baptismo, in quo manus cum toto corpore lavimus. Quibus verbis innuitur baptizandi ritus, quando nudi homines ter in aquam merguntur. At in lib. de Baptismo hæc apertissime Tertullianus tradit, & post illum complures alii. *Muratorius.*

2. *Conscientia patrum &c.* Heredes reze conscientie patrum suorum appellat Iudæos, a quibus conclamationem est: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* *Idem.*

3. *Ne exclamet aliquis Eiaias.* Ne aliquis Spiritu Eiaie plenus cum illo exclamet, ac Deum ita loquentem inducat: *Quum extenderitis manus vestras &c.* Atque hoc est emphatice dictum. *Idem.*

4. *Ne exclamet aliquis Eiaias.* Abundat aliquis, ut sæpe alibi. Intelligit quod dicit Eiaias cap. t. *Quum extenderitis manus vestras, avertam faciem a vobis: manus enim vestra sanguine plene sunt. Lavamini, mundi estote, auferite nequitiam ab animis vestris.* Et ideo dicit: *ne exclamet Eiaias.* Et heic monet, Hebræos immundas manus semper habere, quæ nulla aqua possunt mundari. G. *Panciroli.*

5. *Nos vero non attollimus &c.* Quandoquidem Iudæi immundas, & ipsius Domini sanguine cruentatas manus attollere nec audent, nec debent, nobis Christi filijs gaudendum est, qui non attollere tantum, sed eas expandere possumus a Dominica passione eruditi: suas enim expandit in Cruce Mandi Sacerdot. Quapropter ea verba e Dominica passione modulatum aliam desiderare vocem mihi videntur, cujusmodi esset *capientes, habentes*, aut quid simile, ut sit sensus: Nos vero non attollimus tantum, sed etiam expandimus manus, modulatum, hoc est mensuram, e Domini Cruce capientes, ubi nos ille docuit manus expandere. In lib. de Pallio Lunæ modulationes mensuras Tertullianus dixit, ut mensuram Lunaris motus significaret. *Muratorius.*

6. *E Dominica passione modulantes.* Formantes, ut reputat Dominus manus in Cruce. Ita orabant pallis brachijs, & manibus. G. *Panciroli.*

C A P. XV.

De expositis penulis.

Sed (1) quoniam unum aliquod attigimus vacuæ (2) observationis, non pigebit cetera quoque denotare, quibus merito vanitas exprobranda est; siquidem sine ullis aut Dominici, aut Apostolici præcepti auctoritate sunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata, & coacta, & curiosi potius, quam rationalis officii; certe vel eo coercenda, quod Gentilibus (3) adæquent. Ut est (4) quorundam, expositis penulis orationem facere; sic enim adcant ad idola Nationes. Quod utique si fieri oporteret, Apostoli, qui de habitu orandi docent, comprehendissent; nisi si qui putant, Paulum (5) penulam suam in oratione penes Carpum reliquisse. Deus (6) scilicet non audiat penulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonii Regis orantes cum (7) sarabaris, & tyaris suis exaudivit?

A D N O T A T I O N E S.

1. Sed quoniam &c. Quia attigimus unum, quod est vacuum de lavandis manibus, alia etiam dicemus non minus vana, ut est deponere penulas causa orandi, de quo subicit. G. Pancinol.

2. Vacuæ observationis. Inanem scilicet ac superfluum appellat manuum ante preces ablutionem, nisi prius & animus a criminum sordibus porgetur. Pergit autem vanitatis arguere illorem quoque consuetudinem, qui depositis gravioribus vestibus ad orationem accedebant. Muratorius.

3. Gentilibus adæquent. Pro adæquentur, & sint, prout observant ipsi. G. Pancinol.

4. Ut est quorundam, expositis penulis &c. Penula vestium genus fuit, quas pluvioso frigidoque celo veteres induebant. Has antequam precibus operam darent, quidam & Christianis deponendas arbitrabantur. Quod vero Tertullianus ait, id consuevisse fieri a Nationibus, hoc est ad Ethnicis Idola adeuntibus, Aëchylt Græcus interpres confirmare videtur. Nescio quid etiam de mutationibus vestium in Gentilium sacris ipse Tertullianus habet in lib. de Pallio cap. 4. Muratorius.

4. Ut est quorundam, expositis penulis &c. Ita orabant Gentiles. Penula vero vestis erat, qua pluvie vel itineris gratia utebantur. Lampridius in Alexandro: Penulis, inquit, intra urbem frigoris causa ut senes iterantur permisit, quoniam id vestimenti genus semper itinerarium, aut pluvia fuisset. Juvenalis Sat. 5.

Et multo stilleret penula himbo.

Cicero in Orat. pro Mil. Quam alter, inquit, videretur ibi penulatus. Penulam pro lacerna veteres posuisse videntur. G. Pancinol.

5. Paulum penulam suam. Mandat enim Timotheo, ut penulam ad se deferat. 2. ad Timoth. cap. 4. Idem.

5. Paulum penulam suam. Hæc sunt Pauli verba: Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens offer tecum. Ironice itaque Tertullianus ait: nisi hoc faciendum est ad exemplum Pauli, qui penulam Troade penes Carpum reliquerat orationi vacaturus. Vide Octavianum Ferrarium de Re Velt. part. 2. l. 2. ubi de Penulis multa. Muratorius.

6. Deus scilicet. Ironice loquitur. G. Pancinol.

7. Cum sarabaris. De sarabaris & tyaris dictum est in lib. de Resurrect. carn. cap. 38. num. 601. Idem.

7. Cum sarabaris. Tres pueri in fornacem cum braciis suis, & tyariis, & calcamentis, & vestibus conieci fecere. Septuaginta Interpretes pro femoralibus, seu braciis habent & ai vult ea; nō pōt, cum sarabaris. Quare non aliud hoc vocabulo significari vides, quam quoddam

erurion, aut femorum Integumenta. In libro etiam de Trinitate (si quidem Tertulliani sit) & de Pallio hanc vocem usurpatam inueuias. *Muratorius*.

C A P. XVI.

De assidendo post Orationem.

Item quod (1) assignata oratione, assidendi (2) mos est quibusdam; non perspicio rationem, nisi si (3) Hermas ille, cujus scriptura (4) fere Pastor inscribitur, transacta oratione non lectum assedisset, verum aliud quid fecisset, id quoque ad observationem vindicaremus. Utique (5) non. Simpliciter enim & nunc (6) positum est: *Quam (7) adorassem, & assedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinae. Alioquin nusquam erit adorandum, nisi ubi fuerit lectus. Imo contra scripturam fecerit, si quis in cathedra aut (8) subsellio sederit. Porro quum perinde faciant Nationes (9), adoratis figillaribus (10) suis residendo, vel (11) propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud Idola (12) celebratur. Eo apponitur & irreverentiae crimen, etiam ipsis Nationibus, si quid saperent, intelligendum. Siquidem irreverens est assidere sub conspectu, contraque conspectum ejus, quem quammaxime reverearis, ac veneris; quanto magis sub conspectu Dei vivi, Angelo adhuc (13) orationis astante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Item quod assignata ratione.* Perfecta, ut infra dicit, ac transacta. Dimittit eos, qui sedere post orationem consoverant. Non video, inquit, hujus instituti rationem, nisi forte trahunt hoc ex libro Pastoris condito ab Herma, quem alibi de Pudicit. cap. 10. apocryphum esse vidimus, in quo narrat se post orationem lecto assedis. Sed ibi narra. rem gestam, non precipit, ut id nos agamus. Quid ergo, inquit, si aliud fecisset, huc e imitaremur? nequaquam. *G. Paurol.*

1. *Assignata oratione.* Abolutam, & peractam orationem significat, metaphora deducta e signis, & sigillis, quae tum epistolis, tum testamentis aliisque tabulis jam confectis apponi solebant. *Muratorius*.

2. *Assidendi mos est.* Christiani aut stantes, aut in genua procumbentes Deum adorabant, praesecque fundebant. Tria est observatio. Verum nonnullis eorum per orationem sedendum esse videbatur, non quod defatigati sedibus indigerent, sed superstitiosis fuisse rationibus ducti. Eorum consuetudinem Tertullianus redarguit. *Idem*.

3. *Nisi si Hermas.* Hic est Hermas, quem Paulus jubet filolari ad Rom. cap. ult. Dicitur compulisse librum, qui Pastor inscribitur, de quo Nicephorus ita loquitur lib. 2. Hist. Eccles. cap. ult. *Accipimus inter ambigue quoque auctoritatis scriptis esse Aitorum Pauli librum, & eum, qui Pastoris titulum habet, quem Hermas quidam ascribunt ei, cui in Epist. ad Rom. Paulus salutem nunciari jubet. Nonnullis autem et admodum necessarius esse videtur, eis praecipue, qui prima pietatis disant rudimenta, multum offerens maturi fructus, & utilitatis. Non pauci quidem apud antiquos eo sunt usi. Eundem Eusebius Caesariensis commendat Hist. Eccles. lib. 3. cap. 3., & cap. 25., & lib. 5. cap. 8. Tertullianus vero in lib. de Pudicitia hunc librum imperatorem vocat, & ab Ecclesia etiam damnatum scribit. Quom vero heic illud opus non damnet, Catholicus fuisse credendus est, quum haec scripsit. *G. Paurol.**

3. *Nisi si Hermas.* Hermas antiquissimi Scriptoris librum, cui titulus est Pastor, Latine tantum habemus. Quanto in pretio fuerit, eruditis omnibus compertum est, ita ut quidam inter

inter Canonicas Scripturas ipsam referrent, alii vero illum vel inter apocrypha & contemnenda rejicerent, modum excedentes atque; non eum librum hunc veluti Canonicum suspicere fas est, sed certe tanquam Fidei Catholice utilissimum, plurimique faciendam judicare debemus. Quod autem ad hanc locum pertinet, recte ex lapsusmodi verbis conjicimus, Librum de Oratione a Tertulliano, Catholico adhuc, fuisse conscriptum. Nam quam sibi *Pastoris* auctoritatem obijciat, non damuando repellit, sed explicando sibi conciliat. Quia addit, si Hermas revera post orationem ex quadam religione confedisset, id ad *observationem* vindicari, scilicet ad ejus imitationem, fieri merito potuisse. Accedit quod infra *Scripturam* nominans, Hermas librum Canonicis Scripturis conjungere videtur. Contra ipsamet Scripturam in Montani cultu, hæresimque delapsus, Pastoris fidem, atque auctoritatem totis, ut ajant, nervis elevare, & insingere conatur, ut ex ejus libro de Pudicitia cap. 10. & cap. 20. constat, quem certe postremum librum in Hæreticorum officina producit. *Muratorius*.

4. *Scriptura fere*. Subaudiendum ab omnibus, aut addendum. *G. Panciroli*.

5. *Utiq; non*. Scilicet: illud non vindicaremus ad ornati observantiam; ergo neque morem in lecto sedendi. *Idem*.

6. *Et nunc posuim*. Lecto: est hoc positum. Scilicet quod sederit in lecto, est simpliciter positum, nec ut traderetur hæc observatio, sed ut res prior gesta est exponeretur. *Idem*.

7. *Quum adoressem*. Sunt ipsa *Pastoris* verba in Proemio lib. 2., quæ in editis ita se habent: *Quum orassem domi, & confedissem supra lectum, intravit vir quidam &c.* Hæc ipse ait, ut Tertullianus inquit, non refert Hermas, ut sedendam post orationem nos doceat, sed ut Historiæ fax narrationem persequatur. Ex quid sit, addit, in cathedra, aut subsellio post preces perhas quis sedat, nam in Scripturam, hoc est contra Hermæ præceptum peccabit, qui in lectulo, & non in subsellio, sive in Cathedra sedit? *Muratorius*.

8. *Aut subsellio sederit*. Deridet eos, qui ex *Pastoris* libro post orationem argumentum sedendi sumunt, quod quum ipse in lecto sederit, in scamno non sit sedendum; nam id esset contra illam scripturam, ubi ipse in lecto sedit, non in cathedra. *G. Panciroli*.

9. *Quum perinde faciant Nationes*. Similiter faciant Ethnicæ, qui sedent adoratis sigillaribus suis. Ita enim appellabant sua Idola, & signa, ut alias dictum est lib. de Anima cap. 7. num. 114., & adversi. Valentin. cap. 12. & cap. 18., & est apud Microbium lib. 1. Saturnalis. *Idem*.

10. *Sigillaribus suis*. Sigillaria, seu sigilla, erant signa parva, seu iconculæ, & imaginculæ, ac simulacra Deorum modo palmaria, modo cubitalia, ita membris artificiose compacta, ut nervis tracta, vel sibihas motu viveret, obambulare, & reliquos humani corporis motus exercere, atque imitari possent. Nostro quoque ævo similia habemus, quibus Romæ nomen est *Poppææ*, & in Gallia *Marionettes*, ilque Comœdias interdum ætas vidimus. *Næpius* & Græci appellabant. Ad hujusmodi simulacra alludens Horatius agebat:

Tu mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque

Ducis, ut nervis alienis mobile lignum.

Præter Aristotelem, qui in lib. de Mundo *Sigillaria* eleganter descripsit, ut apud Apulejum illius interpretem videre est, de his quoque mentionem fecerat Herodotus in Euterpe, Xenophoa in Symposio, Lætanus de Dea Syria, Gellius lib. 14. cap. 1., & M. Antonius Imperator in lib. 8. de seipso; atque hic porissimum *Sigillaria* expresse appellat. *Sigillarum* autem in Ethioicorum sacris malus erat usus, nimirum Deos iusana eorum superfluo sub hisce lucuculis plerumque ligatis exhibebat, movebat, rudem plebeculam ad venerationem simul concitans, atque adorationem. Hinc Arnobius lib. 6. contra Gentes hujusmodi morem irrideas agebat: *Ex obliquo a ritu, quum pro Diis immortalibus, sigillis hominum, formis suppliciter hominibus? Quinimo Deus esse sigillaria ipsa censetis, nec præter hæc quicquam venerandis habere divinam*. Infra vero addit: *Sapenumero videmus ad sacrificibus hæc signa (hoc est Deorum simulacra) modo parvula fieri, & palmarem in minutiem contrahi; modo in immodicum tolli, & admirabilem in amplitudinem sublevari*. Ratione hæc ergo sequitur, ut intelligere debemus in sigillis parvulis contrahi se Deos; & alius ad corporis similitudinem contrahi &c. Tertullianus igitur ut falsa Numina, eorumque signa decenti nomine insigniat, *Sigillaria* vocat, quod vera careant anima, atque aliena tantum ope movereantur. Ab eodem Auctore in lib. adversi. Valentin. cap. 18. *Sigillarius* datus nominatur his verbis: *A qua oculis nihil sentiens, & velut sigillario extrinsecus ductu, in omnem operationem movebatur*. In libro etiam de Anima cap. 6. *sigillarius motus* simili ratione appellatur, qui sit externa vi, & operatione impellente. *Muratorius*.

11. *Vel propterea*. Quia id solam a nobis est reprehendendus mos sedendi, quia apud Idololatras id celebratur, seu frequentatur. His accedit, quod sedere est irreverentia crimen, eorum apud Christianos, si sapereant. *G. Panciroli*.

ADNOTATIONES.

1. *Corpus ejus in pane confectur.* Tria intelligi posse per verba illa *Panem nostrum*, Tertullianus monet, scilicet alimenta corporea, tum alimenta spiritalia, denique vivificam sacre Mensæ cibum, & realitatem Corporis & Sanguinis Domini in Sacramento Altaris. Postremam hunc sensum eruditissimus Pamelius illustravit, inde probans, vere Corpus & Sanguinem Christi secundum Tertulliani mentem in Eucharistia Sacramento contineri. Præter illa, quæ Pamelius addit, possunt & alia Tertulliani verba referri idem probantia dilucida. Lib. 5. contra Marcionem cap. 8. hæc ille scribit: *Proinde Panis, & Calicis Sacramento jam in Evangelio probaturum Cornelis & Sanguinis Domini veritatem adversus pharisaos & Marcionem.* Christi carnem non veram, sed phantasticam, atque apparentem dumtaxat, impius Marcianus arbitrabatur. Si ergo per Sacramentum Panis & Calicis probatur veritas Corporis, & Sanguinis Domini, quis non intelligat, verum & substantiale in angulo Sacramenti haberi Corpus & Sanguinem Christi? Alia colligas & reliquis ejus in Marcionem libris. Tum in lib. de Idol. cap. 7. hæc animadvertit: *At hanc partem velus fidei perorabis, ingenuis Christianum ab idolis in Ecclesiam venire, de adversarii officina in domum Dei, et solvere ad Deum patrem manus matres idolorum; his manibus adorare, qua foris adversus Deum adorantur; eos manus admoveere Corpori Domini, qua Demonis corpora conferunt &c.* Ubi in Christianos Idolorum artifices invehitur, qui manibus istis, quibus Idola formabant, Christi Corpus, vii crebuit eorum temporum consuetudo, recipiebant. Vide etiam cap. 14. lib. contra Judæos. Proinde *Corpus ejus in pane confectur* (verbum *confectur* idem significat ac *Est* secundum Jurisconsultos) indicat, nos sub nomine Panis petere vivificum Christi Corpus, ita ut, postulato Pane, Dominicum Sacramentum, & individualitatem a Corpore Christi posulemus. *Muratorius.*

1. *In pane confectur.* Habetur. G. Pancel.
2. *Parabolis testatur.* Tractat, & confirmat. *Idem.*
3. *Quomodo dicit: Nemoquid panem filius &c.* Intelligit quod legitur in Matthæi cap. 15. & Marci cap. 7., quando Cananæa rogabat Dominum, ut filiam suam a Demonibus liberaret, ipse respondit: *Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus, idest Ethnicis, ubi in parabola intelligit Corpus suum sub nomine panis, & canes Ethnicos.* Tertullianus vero illa verba aliquantum mutat, sed idem est sensus. His omnibus vult probare, panem pro corpore Christi accipi. *Idem.*
4. *Sed & nocturnus iste pulsator.* Qui petit panem ab amico sociis nocte, & eos habuit. *Lucæ cap. 11. Idem.*

C A P. VII.

Consequens (1) erat ut observata Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur; quid enim alimenta proderunt, si illi reputamur revera quasi (2) taurus ad victimam? Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus DIMITTI NOBIS DEBITA NOSTRA. Exomologesis est, petitio veniæ; quia qui petit veniam, delictum confitetur. Sic & poenitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia vult (3) eam, quam mortem peccatoris. Ezech. 33. 11. Debitum (4) autem in Scripturis delicti figura est, quod perinde iudicio debeat, & ab eo exigatur, nec evadat justitiam exactionis, nisi donec exactio, sicut illi servo Dominus debitum remisit. Matth. 5. 25. Huc (5) enim spectat exemplum parabolæ totius. Nam & quod idem servus a domino liberatus, non perinde parci debitori suo, ac propterea delatus penes dominum tortori delegatur ad solvendum novissimum quadrantem, idest, modicum nique delictum, eo (6) competit, quod remittere nos quoque profitemur debitoribus nostris. Jam & alibi (7) ex specie orationis: *Remittite, inquit, & remittetur vobis.*

Luc. 6.

Luc. 6. 37. Et quom interrogasset Petrus, si septies remittendum esset fratri: Imo, inquit, septuagies septies, Mar. 18. 22. ut legem in melius reformaret, quod in Genesi 4. 24. de Cain septies, de Lamech autem septuagies septies ultro (8) reputata est.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Consequens erat.* Nunc exponit alia verba *Et dimitte nobis debita nostra*, postquam dixit de liberalitate Dei, qui nos alit. *G. Panciro.*
2. *Quasi taurus.* Qui flaginatur, ut occidatur. Idem esset de nobis, nisi delicta remitterentur. *Idem.*
3. *Qui vult eam.* Subaudi *magis*; & est elegans loquutio. De hoc Ezechiel cap. 23. *Idem.*
4. *Debitum autem.* Nomen debiti significat delictum, & est ejus typus, seu figura, & significatio, quia sicut exigitur in judicio a debitore, nisi remittatur delictum, ita & delictum. *Idem.*
5. *Huc enim spectat.* Ad hunc locum pertinet tota illa parabola servi, cui dominus debitum remisit; ipse vero a conseruo debitum sibi extorquebat. Significat autem, non dimitti nobis, nisi ut ipsi injurias aliis dimiserimus. *Idem.*
6. *Eo compesit.* Ad id pertinet, & hoc significat. *Idem.*
7. *Jam & alibi &c.* De hac petitione, ut nobis delicta remittantur, quemadmodum nos aliis remittimus, alibi est dictum. *Idem.*
8. *Ultio reputata est.* Idem facta. Quom enim Lamech occidisset virum, idest Cain, dixit Gen. cap. 4. *Septuagium ultio dabitur de Cain; de Lamech vero septuagies septies.* Aliqui interpretantur septies tri ultum illam, qui occiderit Cain. Sed D. Hieronymus Epist. 125. ad Damasum quæst. 1. intelligit, non tri liberatam Cain, nisi in septima generatione, quod fuit quando occisus est a Lamech: nam tunc a tremore est liberatus et poeni, quam hic patiebatur. Peccatum vero Lamech, quod fuit totius mundi, & sanguinis, liberatum est septuagies septies, idest septuagesima septima generatione, in qua fuit Christus, qui totum orbem liberavit a sceleribus; nam ipse fuit septuagesima septima generatio ab Adam, Lucæ cap. 3. Verum Tertullianus intelligit, quia septies vindicandum erat peccatum Caim, & septuagies septies peccatum Lamech. A nova quoque lege justum est Matthæi cap. 18., ut toties peccatum dimitteretur, idest septuagies septies, sed ibi ponitur numerus finitus pro infinito, & significat semper esse dimittendum, ut D. Hieronymus lib. 3. Comment. in cap. 18. Matthæi, & alii interpretantur. *Idem.*

C A P. VIII.

ADjecit ad plenitudinem tam expeditæ orationis, ut non de remittendis tantum, sed etiam de avertendis in totam delictis supplicaremus, NE NOS INDUCAS IN TENTATIONEM, idest nos patiaris induci, ab eo utique qui tentat. Ceterum abist ut Dominus tentare videatur, quasi aut ignoret fidem, cuiusque aut deicere gestiens. Diaboli est & infirmitas & malitia. Nam & Abraham non tentandæ fidei gratia, sacrificare de filio jusserat, sed probandæ, ut per eum faceret exemplum (1) præcepto suo, quo mox præceptorus erat, neque pignora (2) Deo cariora habenda. Ipse a Diabolo tentatus, præsidem (3) & artificem temptationis demonstravit. Hunc (4) locum posterioribus confirmat: *Orate, dicens, ne tentemini. Luc. 22. 46.* Adeo (5) tentati sunt Dominum deserendo, qui somno potius indulserant, quam orationi. Eo respondet clausula interpretans quid sit, *Ne nos deducas in temptationem.* Hoc est enim SED (6) DEVEHE NOS A MALO.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Exemplum præcepto suo.* Quod postea dedit Matthæi cap. 24., ut oraremus, ne incidere-
remus in tentationem. *G. Panciroli.*
2. *Negus pignora Deo cariora.* Pignora appellat filios, quos Christus se cariores non habendos iussurus erat; ait enim Matthæi cap. 10.: *Qui amat filium, aut filium plus quam me, non est me dignus.* Idem.
3. *Præsidem, & avificem tentationis.* Scilicet Diabolum esse demonstravit. Matthæi cap. 4. Idem.
4. *Hunc locum.* Quod Diabolus sit princeps tentationis, posterioribus, scilicet, verbis Evangelii demonstrat. *Orate,* dicens Matthæi cap. 26., *ne intretis in tentationem.* Idem.
5. *Ad eos tentati sunt.* Idem: itaque sunt tentati, quia nonnaverunt. Idem.
6. *Sed devehe nos a malo.* Nos heic, ut vulgo accipere solemus, *Malum* intelligit, seu mala, quæ homini contingere, contingant, aut contingere possunt; sed *Malum*, hoc est *Malignum*, seu Diabolum, a quo nos liberari cupimus, ne in tentationem, atque in delicta inducamur. Cum quæ lectione potissimum consentiant Græca Orationis Dominicæ verba, ubi legitur *ἀπὸ τοῦ πονηροῦ*, idest a Cacodæmone, seu maligno. Chrysostomus sane, & plures alii Patres huiusmodi interpretationem adhibuerunt. Vocem quidem *ποῦον*, quam nos *libera* Latine reddimus, crude atque aspere Tertullianus per vocem *devehe* expressit; revera enim significat *cat præge, defende, tuere, eripe, ac libera.* Muratorius.

C A P. IX.

Anacephalæosis.

Compendiis (1) paucolorum verborum, quot attinguntur edicta Prophetarum, Evangeliorum, Apostolorum, sermones Domini, parabolæ exempla; præcepta? Quot simul (2) expunguntur officia? Dei honor in patre, fidei testimonium in nomine, oblatio obsequii in voluntate, commemoratio spei in regno, petitio vitæ in pane, exomologesis debitorum in deprecatione, sollicitudo tentationum in postulatione tutelæ. Quid mirum? Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Ab ipso igitur ordinata religio orationis; & de spiritu ipsius, jam tunc quum ex ore divino ferretur, animata suo privilegio ascendit in Cælum, commendans Patri quæ Filius docuit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Compendiis paucolorum verborum &c.* Editi libri habent *paucorum*. Hinc Ambrosianus Codex MS. exturdim fuit. Recte autem *Anacephalæosis* inscribitur hoc caput, quum compendiose tota Dominicæ Orationis expositio ante legentium oculos exhibeatur. *Muratorius.*
1. *Compendiis paucorum.* Nunc epilogat, quomodo omnia mandata Scripturarum continet Oratio Dominica. *G. Panciroli.*
2. *Quot simul expunguntur officia? Legere maluisse exponuntur.* Sed nulla Tertulliani barbarie segnenti de sermonis puritate sollicitudo. Aliis in locis, ac præcipue lib. 3. & 4. & in fine lib. 5. adversus Marcionem eodem utitur verbo; ac sane significatione diversa. Pauli tamen sensu usus fuisse videtur cap. 1. de Cor. Militis, ubi inquit *Proxime factum est. Libertatis præstantissimum Imperatorum expungebatur in castris.* Scilicet exponebatur, exerebatur, ac implebatur Cæsarum liberalitas in milites. Samta fortasse metaphora & calculus, & rationibus, quæ expungi dicuntur, quam absolutæ, & confectæ emergunt. Capite vero XI. huius libri ita ille scribit: *Ne verbo quidem malo iram Deus permittit expungi,* hoc est mandat, ne ira in contumelias erumpat, ac proponatur. Alibi *expungere* pro *perficere*, & *præstare* adhibuit. Vide etiam infra Cap. XIII. *Muratorius.*
2. *Quot simul expunguntur officia?* Idem tot verbis Dominicæ Orationis implentur officia

ia Deum, quia quom dicimus. *Pater noster*, eum et Patrem honoramus. In illis vero verbis *Sanctificetur nomen tuum*, fidem in ejus nomine habere testamur. Oblatio vero obsequii est in voluntate, quom dicimus *Fiat voluntas*; & commemoratio est spei in regno in illis verbis, *Adveniat regnum tuum*. Mox petitio vite in pace, ibi *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*; Exomologesis, idest confessio delictorum, quod deliquerimus in Deum, quando dicimus, *Et dimitte nobis debita nostra*; sollicitudo tentationum, idest solliciti sumus, ne tentemur, ubi petimus, ut nos tueator, ibi *Et ne nos inducas in tentationem*. G. Pancirol.

C A P. X.

Posse nos superadjicere.

Quoniam (1) tamen Dominus prospector (2) humanarum necessitatum, seorsum post traditam orandi disciplinam, *Petite* inquit, *et accipietis*, Luc. 11. 8.; & sunt quæ petantur pro circumstantia cujusque, præmissa legitima & ordinaria oratione quasi fundamento, accidentium (3) jus est desideriorum, jus est (4) superfluentium extrinsecus petitiones, cum memoria tamen præceptorum, ne quantum a præceptis, tantum ab auribus Dei longe simus.

A D N O T A T I O N E S.

1. Quoniam tamen. Addit posse nos & alia petere. G. Pancirol.
2. Prospector. Scilicet est. Idem.
3. Accidentium jus est desideriorum. Idem possumus petere quæ, prout accidit, desideramus, præmissa legitima & ordinaria oratione, idest Dominica Oratione pro fundamento. Idem.
4. Jus est superfluentium. Præter generales Orationis Dominice petitiones, quæ cuilibet Christianorum sunt communes, alia sæpe a Deo, singulorum propria hominum, petenda se offerunt. Communi itaque orationi quædam addere licet pro cujusque necessitate, & voto, dummodo petitionibus nostris divina præcepta non adverseat. In primis autem nobis a Deo præcipitur, ne rogatori ad Altare accedamus, nisi prius cum fratribus nostris inaverimus pacem, ac odia deposuerimus. Hoc Tertullianus cap. seq. ostendit. Muratorius.

C A P. XI.

Ne orans patrem fratri irascaris.

Memoria præceptorum viam orationibus sternit ad cælum, quorum præcipuum est, ne (1) prius ascendamus ad Dei altare, quam si quid discordiæ vel offensæ cum fratribus contraxerimus, resolvamus. Mat. 5. 23. Quid est (2) enim ad pacem Dei recedere (3) sine pace? ad remissionem debitorum cum retentione? Quomodo placabit patrem, iratus in fratrem; quom omnis ira ab initio interdicta sit nobis? Nam & Joseph dimittens fratres suos ad perdacendum patrem, *U* ne, inquit, *irascimini in via*, Gen. 45. 24. nos (4) scilicet monuit. Alias enim (5) via cognominatur disciplina nostra. Tum ne in (6) via orationis constituti, ad patrem cum ira incedamus. Exinde aperte Dominus amplians legem, iram (7) in fratrem homicidio superponit (8), ne verbo quidem malo permittit expungi (9) etiam si irascendum est, non ultra solis receptorum, ut

ut Apostolus *Ephf. 4. 26.* admonet. Quam autem temerarium est, aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseverante iracundia perdere.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Ne prius.* Monet prius fratri esse conciliandum, quam oretur. *G. Pancirol.*
2. *Quid est enim.* Idem: quam observandum. *Idem.*
3. *Recedere.* Pro reverii hanc vocem usurpasse videntur Sallustius, atque Horatius. Quam tamen dubium sensum habeant illorum exempla, & *secedere* etiam significant, vellem liceret mihi per Tertullianum hoc in loco scribere non *recedere*, sed *accedere*. *Muratorius.*
4. *Nos scilicet monuit.* Supple: idem agere debere. *G. Pancirol.*
5. *Alios enim via &c.* Unde homines via primo dicti sunt Christiani, ut est in *Actis c. 9.*, ubi Paulus acceperat literas, ut homines via comprehenderet, id est Christianos; quamquam vertendum non erat hujus via, & dictio hujus delenda est, quum sit articulus Græcus. *Idem.*
6. *Tum ne in via.* Subaudi: est observandum. *Idem.*
7. *Iam in fratrem homicidio superponit.* Expresse in veteri lege prohibita non videtur ira, sed quidem homicidium. At Christus ampliavit legem, hoc est perniciem, & novis disciplinæ præceptis amplificavit homicidio damnato, iræ quoque damnationem ac prohibitionem addidit, live *superposuit*. Omnis quidem ira ab initio interdicta est nobis, ut supra Tertullianus dixerat Genesii testimonio; verum quum aperte non videretur interdicta, expressis illam verbis a Fidelium cordibus removere, ac arcere Christus voluit. *Muratorius.*
8. *Superponit.* Adjicit, ut est apud Matthæum cap. 5. *G. Pancirol.*
9. *Expungi.* Impleri iram convicio. *Idem.*

C A P. XII.

Etiā omni animi confusione vacuum esse debere.

NEc ab ira (1) solummodo, sed omni omnino confusione (2) animi libera debet esse orationis intentio, de tali (3) spiritu emissā, qualis est spiritus, ad quem mittitur. Neque enim agnosci poterit a Spiritu Sancto spiritus inquinatus; aut tristis a læto, aut impeditus a libero. Nemo adversarium recipit; nemo nisi comparem suum admittit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Nec ab ira.* Docet orantem tranquillum esse oportere, ut est Spiritus Sanctus, ad quem oramus. *G. Pancirol.*
2. *Confusione.* Isti MS. Codice Ambrosiano habetur *confusio*. *Muratorius.*
3. *De tali spiritu emissā.* Nil oratio prodest, nisi a puro, & minime inquinato spiritu ad Spiritum divinum, qui purissimus est, imo ipsa puritas, feratur. Neque enim Spiritui Sancto placere animos terrenis maculis infectus potest. Hæc autem Tertullianus ad cap. 1. Sapientiz respicere videtur, ubi legitur: *Spiritus Sanctus disciplina effugiet silem.* *Idem.*

C A P. XIII.

De lavatione manuum.

Ceterum (1) quæ ratio est, manibus quidem ablatis, spiritu vero sordente orationem obire? quando & ipsis manibus spiritalis

liano interrogati, se id facere respondebant in commemorationem Dominicæ dedicationis, quod videlicet Pilatus, priusquam Christum dederet Judæis, manus lavit. Hanc rationem facile Tertullianus retundit; *nos enim, inquit, Dominum adoramus, non dedimus. Idem.*

3. *Et rationem requirerem.* Quare aliqui se lavent oraturi, comperi id eos facere in memoriam Domini a Juda proditi, ut factum illud execrentur, & velint ab ipso se munda. G. Panciroli.

4. *Nisi quid.* Nisi aliquid inquinamentum conversionis humanæ lavemus causa conscientie, postquam idolum tergerimus. *Idem.*

C A P. XIV.

Apostrophe.

Ceterum satis mundæ sunt manus, quas cum toto corpore in Christo semel (1) lavimus. Omnibus licet membris lavet quotidie Israel, numquam tamen mundus est. Certe manus ejus semper immundæ sanguine Prophetarum, & ipsius Domini crucentatæ in æternum. Et ideo conscientia (2) patrum hereditarii rei nec attollere eas ad Dominum audent, nec exclamet aliquis (3) Eliahs, nec exhorreat Christus. Nos vero (4) non attollimus tantum, sed etiam expandimus e Dominica passione (5) modulatum, & orantes confitemur Christo.

A D N O T A T I O N E S.

1. *In Christo semel lavimus.* Hoc est in Baptismo, in quo manus cum toto corpore lavimus. Quibus verbis innuitur baptizandi ritus, quando nudi homines ter in aquam mergebantur. At in lib. de Baptismo hæc apertissime Tertullianus tradit, & post illum complures alii. *Muratorius.*

2. *Conscientia patrum &c.* Heredes rex conscientie patrum suorum appellat Judæos, a quibus conclamatum est: *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros. Idem.*

3. *Ne exclamet aliquis Eliahs.* Ne aliquis spiritu Eliahs plenus cum illo exclamet, ac Deum ita loquentem inducat: *Quum extenderitis manus vestras &c.* Atque hoc est emphaticè dictum. *Idem.*

3. *Ne exclamet aliquis Eliahs.* Abundat aliquis, ut sæpe alibi. Intelligit quod dicit Eliahs cap. 1. *Quum extenderitis manus vestras, avertam faciem a vobis: manus enim vestre sanguine plene sunt. Levamini, mundi estote, auferite nequitias ab animis vestris.* Et ideo dicit: *ne exclamet Eliahs.* Et hec monet, Hebræos immandas manus semper habere, quæ nulla aqua possunt munda. G. Panciroli.

4. *Nos vero non attollimus &c.* Quandoquidem Judæi immundæ, & ipsius Domini sanguine crucentatæ manus attollere nec audent, nec debent, nobis Christi filius gaudendum est, qui non attollere tantum, sed et expandere possumus a Dominica passione crediti: suas enim expandit in Cruce Mundi Serratur. Quispropter ea verba e Dominica passione modulatum aliam desiderare vocem mihi videntur, cujusmodi esset *capientes, habentes*, aut quid simile, ut ut sensus: Nos vero non attollimus tantum, sed etiam expandimus manus, modulatum, hoc est mensuram, e Domini Cruce capientes, ubi nos ille docuit manus expandere. In lib. de Passio Lunæ modulationes mensuras Tertullianus dixit, ut mensuram Lunaris motus significaret. *Muratorius.*

5. *E Dominica passione modulantes.* Formantes, ut teneat Dominus manus in Cruce. Ita orabant passis brachiis, & manibus. G. Panciroli.

C A P. XV.

De expositis penulis.

Sed (1) quoniam unum aliquod attigimus vacuæ (2) observationis, non pigebit cetera quoque denotare, quibus merito vanitas exprobranda est; siquidem sine ullius aut Dominici, aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur, affectata, & coacta, & curiosi potius, quam rationalis officii; certe vel eo coercenda, quod Gentilibus (3) adæquent. Ut est (4) quorundam, expositis penulis orationem facere; sic enim adeunt ad idola Nationes. Quod utique si fieri oporteret, Apostoli, qui de habitu orandi docent, comprehendissent; nisi si qui putant, Paulum (5) penulam suam in oratione penes Carpum reliquisse. Deus (6) scilicet non audiat penulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonii Regis orantes cum (7) sarabaris, & tyaris suis exaudivit?

A D N O T A T I O N E S.

1. *Sed quoniam* &c. Quia attigimus unum, quod est vana de lavandis manibus, alia etiam dicemus non minus vana, ut est deponere penulas causa orandi, de quo subjicit. *G. Panciroli.*

2. *Vacuæ observationis.* Ioanem scilicet ac superfluum appellat manuum ante preces ablutionem, nisi prius & animus a criminum sordibus purgetur. Peccat autem vanitatis arguere illorum quoque consuetudinem, qui depositis gravioribus vestibus ad orationem accedebant. *Muratorius.*

3. *Gentilibus adæquent.* Pro adæquentur, & sint, prout observant ipsi. *G. Panciroli.*

4. *Ut est quorundam, expositis penulis* &c. Penula vestium genus fuit, quas pluvioso frigidoque caelo veteres inducebant. Has antequam precibus operam darent, quidam e Christianis deponendas arbitrabantur. Quod vero Tertullianus ait, id consuevisse fieri a Nationibus, hoc est ab Ethnicis idola adorantibus, Aeschili Græcus interpret confirmare videtur. Nescio quid etiam de mutationibus vestium in Gentilium sacris ipse Tertullianus habet in lib. de Pallio cap. 4. *Muratorius.*

4. *Ut est quorundam positis penulis* &c. Ita orabant Gentiles. Penula vero vestis erat, qua pluvie vel itineris gratia utebantur. Lampadius in Alexandro: *Penulis*, inquit, *intra urbem frigoris causa ut senes uterentur permisit, quum id vestimenti genus semper itinerarium, aut pluvie fuisset.* Juvenalis Sat. 5.

Es multo stillaret penula nimbo.

Cicero in Orat. pro Mil. *Quum alter, inquit, videretur ibidem penulatus.* Penulam pro lacerna veteres posuisse videntur. *G. Panciroli.*

5. *Paulum penulam suam.* Mandat enim Timotheo, ut penulam ad se deferat. 2. ad Timoth. cap. 4. *Idem.*

5. *Paulum penulam suam.* Hæc sunt Pauli verba: *Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens offer tecum.* Ironicè itaque Tertullianus ait: nisi hoc faciendum est ad exemplum Pauli, qui penulam Troade penes Carpum reliquerat orationi vacaturus. Vide Oshawium Ferrarium de Re Vest. part. 2. l. 2. ubi de Penulis multa. *Muratorius.*

6. *Deus scilicet.* Ironicè loquitur. *G. Panciroli.*

7. *Cum sarabaris.* De sarabaris & tyaris dictum est in lib. de Resurrect. carn. cap. 58. nam. 601. *Idem.*

7. *Cum sarabaris.* Tres pueri in fornacem cum braciis suis, & tyaris, & calcamentis, & vestibus coniecti fuerunt. Septuaginta Interpretes pro femoralibus, seu braciis habent *αὐτοὶ οὐκ ἐνέσθοντες, cum sarabaris.* Quare non aliud hoc vocabulo significari vides, quam quendam

erurium, aut femorum fotegetimenta. In libro etiam de Trinitate (si quidem Tertullianus sit) & de Pallio hanc vocem usurpatam invenias. *Muratorius*.

C A P. XVI.

De assidendo post Orationem.

Item quod (1) adsignata oratione, assidendi (2) mos est quibusdam, non perspicio rationem, nisi si (3) Hermas ille, cujus scriptura (4) fere Pastor inscribitur, transacta oratione non lectum assedisset, verum aliud quid fecisset, id quoque ad observationem vindicaremus. Utique (5) non. Simpliciter enim & nunc (6) positum est: *Quum (7) adorassem, & assedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinae. Alioquin nusquam erit adorandum, nisi ubi fuerit lectus. Imo contra scripturam fecerit, si quis in cathedra aut (8) subsellio sederit. Porro quum perinde faciant Nationes (9), adoratis sigillaribus (10) suis residendo, vel (11) propterea in nobis reprehendi meretur, quod apud Idola (12) celebratur. Eo apponitur & irreverentiae crimen, etiam ipsis Nationibus, si quid saperent, intelligendum. Siquidem irreverens est assidere sub conspectu, contraque conspectum ejus, quem quammaxime revereris, ac veneris; quanto magis sub conspectu Dei vivi, Angelo adhuc (13) orationis atlante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quod nos oratio fatigaverit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Item quod adsignata ratione.* Perfecta, ut infra dicit, ac transacta. Dimittit eos, qui sedere post orationem consueverunt. Non video, inquit, hujus instituti rationem, nisi forte trahunt hoc ex libro Pastoris condito ab Hermas, quem alibi de Pudicit. cap. 10. apocryphum esse vidimus, in quo narrat se post orationem lecto assedisse. Sed ibi narra. t rem gestam, non precipit, ut id nos agamus. Quid ergo, inquit, si aliud fecisset, hunc tmiteremur? nequaquam. *G. Pannetier*.

2. *Adsignata oratione.* Abolutam, & peractam orationem significat, metaphora deducta e signis, & sigillis, quae tum epistolis, tum testamentis aliisque tabulis jam confectis apponi solebant. *Muratorius*.

3. *Assidendi mos est.* Christiani aut stantes, aut in genua procumbentes Deum adorabant, praesque fudebant. Trita est observatio. Verum nonnullis eorum per orationem sedendum esse videbatur, non quod desatigati sedibus indigerent, sed superstitiosis fortasse rationibus ducti. Eorum consuetudinem Tertullianus redarguit. *Idem*.

4. *Nisi si Hermas.* Hic est Hermas, quem Paulus jubet filolari ad Rom. cap. ult. Dicitur composuisse librum, qui Pastor inscribitur, de quo Nicephorus ita loquitur lib. 2. Hist. Eccles. cap. ult. *Accipimus inter ambigua quoque auctoritatis scriptis esse Aclorum Pauli librum, & eum, qui Pastoris titulum habet, quem Hermas quidam adscribunt ei, cui in Epist. ad Rom. Paulus salutem nunciari jubet. Nonnullis autem is admodum necessarius esse videtur, eis praecipue, qui prima pietatis discant rudimenta, multum offerens maturi fructus, & utilitatis. Non pauci quidem apud antiquos eo sunt usi. Eandem Ecclesiam Caesariensis commendat Hist. Eccles. lib. 3. cap. 3., & cap. 25., & lib. 5. cap. 8. Tertullianus vero in lib. de Pudicitia hanc librum imperum vocat, & ab Ecclesia etiam damnatum scribit. Quum vero heic illud opus non damnet, Catholicus fuisse credendus est, quum hac scripsit. *G. Pannetier*.*

5. *Nisi si Hermas.* Hermas antiquissimi Scriptoris librum, cui titulus est Pastor, Latine tantum habemus. Quanto in pretio fuerit, eruditus omnibus conpertum est, ita ut quidam inter

inter Canonicas Scripturas ipsam referrent, alii vero illam vel inter apocrypha & contempnenda rejicerent, modum excedentes utrinque; non enim librum hunc veluti Canonicum suspicere fas est, sed certe tanquam Fidei Catholice utilissimum, plurimique facendum indicare debemus. Quod autem ad hunc locum pertinet, recte ex loquacissimi verbi coniectum, Librum de Oratione a Tertulliano, Catholico adhuc, fuisse conscriptum. Nam quum sub *Pastoris* auctoritatem obijciat, non damando repellit, sed explicando sibi conciliat. Quin addit, si Hermas revera post orationem ex quadam religione confederisset, id ad *observationem* vindicari, scilicet ad ejus imitationem, fieri merito potuisse. Accedit quod infra *Scripturam* nominans, Hermæ librum Canonicis Scripturis conjungere videtur. Contra ipsemet Scriptorem in Montani castra, hæresimque delapsus, Pastoris fidem, atque auctoritatem totis, ut ajunt, nervis elevare, & insingere conatur, ut ex ejus libro de Pudicitia cap. 10. & cap. 20. constat, quem certe postremum librum in Hæreticorum officina prociudit *Muratorius*.

4. *Scriptura fere.* Subaudiendum ab omnibus, aut addendum. G. Panciroli.

5. *Utrique non.* Scilicet illud non videlicet ad orandi observantiam; ergo neque morem in lecto sedendi. *Idem.*

6. *Et nunc positum.* Lego: est hoc positum. Scilicet quod sederit in lecto, est simpliciter positum, nec ut traderetur hæc observatio, sed ut res prout gesta est exponeretur. *Idem.*

7. *Quum adorassem.* Sunt ipsa Pastoris verba in Proemio lib. 2., quæ in editis ita se habent: *Quum orassem domi, & confestim supra lectum, intravit vir quidam &c.* Hæc igitur, ut Tertullianus inquit, non refert Hermas, ut sedendum post orationem nos doceat, sed ut Hilionæ fax narrationem persequatur. Et quid sit, addit, in cathedra, aut subsellio post preces peractas quis sedeat, num in Scripturam, hoc est contra Hermæ præceptum peccabit, qui in lectulo, & non in subsellio, sive in Cathedra sedet? *Muratorius*.

8. *Aut subsellio sedebit.* Deridet eos, qui ex Pastoris libro post orationem argumentum sedendi sument, quod quum ipse in lecto sederit, in scanno non sit sedendum; nam id esset contra illam scripturam, ubi ipse in lecto sedet, non in cathedra. G. Panciroli.

9. *Quum perinde facient Nationes.* Similiter faciant Ethnici, qui sedent adoratis figuribus suis. Ita enim appellabant sua Idola, & signa, ut alias dictum est lib. de Animæ cap. 7. num. 114., & advers. Valentin. cap. 12. & cap. 18., & est apud Macrobium lib. 1. Saturnal. *Idem.*

10. *Sigillaribus suis.* Sigillaria, seu sigilla, erant signa parva, seu iconculæ, & imaginæ, ac simulacra Deorum modo palmaria, modo cabitalia, ita membris artificiose compacta, ut nervis tracta, vel filibus mota viveret, obambulare, & reliquis humani corporis motus exercere, atque imitari possent. Nostro quoque ævo similia habemus, quibus Romæ nomen est *Poppæi*, & in Gallia *Mariænettes*, utique Comædias interdum actas vidimus. *Næpocæ* Græci appellabant. Ad hujusmodi simulacra alludens Horatius agebat:

Tu mihi quis imperitor, aliis servis miser, atque

Ducis, ut nervis alienis mobile lignum.

Præter Aristotelem, qui in lib. de Mundo *Sigillaria* eleganter descripsit, ut apud Apulejum illius interpretem videre est, de his quoque mentionem fecerant Herodotus in Euterpe, Xenophon in Symposio, Lucianus de Dea Syra, Gellius lib. 14. cap. 1., & M. Antoninus Imperator in lib. 8. de seipso; atque hic potissimum *Sigillaria* expresse appellat. *Quintilianus* autem in Ethnitorum sacris multus erat usus, nimirum Deos in lana eorum superlucio sub hisce iconculis plerumque ligneis exhibebat, movebat, rudem plebeculam ad venerationem simul concitans, atque adorationem. Hinc Arnobius lib. 6. contra Gentes hujusmodi morem irrideas agebat: *Es obliuiscis a ritu, quum pro Diis immortalibus, sigillisque humanum, formis supplicatis humanis? Quisimo Deus esse sigillaria ipsa censetis, nec præter hæc quicquam videretis habere divinum.* Infra vero addit: *Sapenumero videmus ab artificibus hæc signa (hoc est Deorum simulacra) modo parvula fieri, & palmatam in minutiam contrahi; modo in immensum tolli, & admirabilem in amplitudinem sublevari.* Ratione hæc ergo sequitur, ut intelligere debeamus in sigillis parvulis contrahi se Deos; & alieni ad corporis similitudinem coarctari &c. Tertullianus igitur ut falsa Numina, eorumque signa decenti nomine insigniat, *Sigillaria* vocat. quod vera careant anima, atque aliena tantum ope moveantur. Ad eodem Auctore in lib. advers. Valentin. cap. 18. *Sigillarius ductus* nominatur his verbis: *A quo occulto nihil sentiens, & velut sigillarius extrinsecus ductus, in omnem operationem movebatur.* In libro etiam de Anima cap. 6. *sigillarius motus* simili ratione appellatur, qui sit externa vi, & operatione impellente. *Muratorius*.

11. *Vel propterea.* Ob id solum a nobis est reprehendendus mos sedendi, quia apud Idololatrias id celebratur, seu frequentatur. His accedit, quod sedere est itereveratæ crimen, utiam apud Christianos, si sapient. G. Panciroli.

12. *Apud Idola celebratur.* Non e Tertulliano tantum, sed & e Pindaro, ac Plutarcho diximus, Gentiles consueville assidere, postquam stantes orassent. Pindarus enim Ode 6. Isthm. descriptis precibus, quas Hercules ad Deos miserat, hæc subdit:

Ὡς ἀπὸ νῆος, εὐχόμεν

ἔσθω

Sic loquuntur, statim confectis. Plutarchus vero legem hanc a Numa promulgatam narrat: *Ut sedentur, postquam adoratum fuerit.* Hæc ille in ipsius Numæ vita; quorum etiam triplicem explicationem prestat. In Quæstionibus vero Romanis tradit, suo quoque tempore usitatum, ut qui precati essent, ac adorassent, in templis perstarent, ac sederent. Quamobrem Tertullianus hac itidem ratione Christianos post orationem sedere solitos objungat, quod Gentilium consuetudinem imitari viderentur. *Muratorius.*

13. *Angelo adhuc orantis.* Sentir, nobis Angelum orationis adesse, cujus ratio est habenda. *G. Pencil.*

C A P. XVII.

De manibus elatis, & de vultu.

ATqui cum modestia, & humilitate adorantes, magis commendabimus Deo preces nostras, ne ipsis (1) quidem manibus sublimis elatis, sed temperate ac probe (2) elatis, ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ille Publicanus, qui non tantum prece, sed & vultu humiliatus, atque dejectus orabat, justificationi Pharisæo procacissimo discessit. Senos (3) etiam vocis subiectos esse oportet. Aut quantis arteriis opus est, si pro sono audiamur? Deus autem (4) non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspexor. Dæmonium (5) oraculi Pythii: *Et mutum,* inquit, *intellige & non loquentem exaudio,* Dei aures sonum expectant? Quomodo ergo oratio Jonæ de ventris ceti per tantæ bestię viscera, ab ipsis abyssis per tantam æquoris molem ad cælum potuit evadere? Quid amplius referent istii, qui clarius (6) adorant, nisi quod proximis obstreperet? Imo prodendo petitiones suas, quid minus facient, quam si in publico (7) orent?

A D N O T A T I O N E S.

1. *Ne ipsis quidem manibus elatis.* Atollere manus ad cælum, & ad Deum, quum preces funduntur, vetustissimus fuit mos non a Judæis tantum, sed & ab Ethnicis usurpatus. *Foris Camillus* apud Livium lib. 5. cap. 21. *Dicitur manus ad cælum tollens precatus esse.* *Marius* etiam apud Plutarchum Diis vota faciens *ἵστατο τὰς χεῖρας, ὡς ἐπὶ τὴν ἰστίαν ἀναχέει;* *lotis manibus, ac in cælum sublevis.* Mitto alios testes, ac præsertim Latinorum Poetarum Principum lib. 2. & 12. *Æneid.* Aristotele contentus, qui in lib. de Mundo, *τῶντι, inquit, ἀνθρώπων ἀναχέουσιν τὰς χεῖρας αἰ τὴν ἰστίαν, ἔχοντι ἀνίσταται.* *Omnes homines ad cælum manus tollimus, preces facienti.* Porro antiquissimus ille ritus a Judæis potius in Genesim, quam a Gentilibus ad Judæos transisse videtur: siquidem ut habetur Exodi cap. 17. num. 11. *Moses ipse sublevis in Cælum manibus orabat. Quumque levaret Moses manus, vincebat Israel;* sin autem paululum remisisset, superabat Amalec. Legimus etiam in Psal. 133. *Extolite manus vestras in sancto &c.* Idem colligas & Psal. 140., & ex Lament. Hierem. cap. 3. n. 41. Ceterum Christianis manibus in cælum sublevis orare consueville, imo debuisse, Apostolo præcipiente, seu movente in cap. 2. Ep. 1. ad Timoth. patet. Inquit enim: *Polo virum orare in omni loco, levantes puras manus.* *Clemens Alex.* lib. 7. Strom. istius moris fidem facit, scribens: *Dum oramus, manus in cælum tollimus: τὰς χεῖρας αἰς ἡμῶν ἀναχέου.* Ab aliis referendis abstinéo, quum & ævo nostro in Ecclesiastica Liturgia, & in Sacris faciens Christiani Sacerdotes manus atollant Deum precaturi. Non quidem sublimius attollunt, sed tem-

perat.

petere, ac probe, ut hoc in loco Tertullianus exigit, videlicet supra humeros non erigendo. Quem Sacerdotum ritum elevationem ve manus, ad exaltationem appellem, nescio. Id quidem constat, antiquitus inter Christianos promiscuum fuisse, ut manus in precatio sut attollerentur, aut in figuram Crucis expanderentur. *Maruratorius*.

2. *Ac probe elatis*. Id est: paululum elatis, vel paulis. *G. Pascual*.

3. *Sonus etiam vocis*. Id est: oportet vociferari, si vocem Deus inspiceret. Non legendum est interrogative, hoc enim vult: si pro sono vocis Deus exaudiret, esset clamandum; sed non vocem, verum cor inspicit. *Idem*.

3. *Sonus etiam vocis subjectos esse oportet*. Hoc est submissos, & compressos, ne proximum quemque turbent; non enim voce est opus, ut a Deo audimur. In hac sententia fuerunt & alii Patres, quippe clamorem, quem ad Deum SS Prophetæ mittebant, non oris, sed mentis clamorem, seu *animæ alacritatem ac studium*, *enī Joxhē apodiquis*, ut cum Theodoro loquar, intelligebant. Videudi Basilus M. in Psal. 32. v. 16., Clemens Alex. Strom. lib. 7., Chrysostomus Hom. 12. Tom. V. S. Augustinus, & alii, ac in primis Cyprianus, qui, ut in aliis, heic etiam Tertullianam describere videtur cap. 2. de Orat. Quod reitatur, hæc de illis intelligenda sunt, qui privata voce pro suo arbitrio in templis orant. Horum preces, ac orationes ne nunc quidem toleramus, si alta voce proferantur, ceteris demissa precantibus. At vocem attollere cum reliquis & fas & pium est, quando concorditer in templo sacræ peraguntur preces, & una est malorum oratio. *Maruratorius*.

4. *Deus autem non vocis*. Hæc ad verbum transiit D. Cyprianus. *G. Pascual*.

5. *Demonium oraculum*. De non maros audit; ergo magis Deus. *Idem*.

6. *Demonium oraculi Pythii*. Hujusmodi responsum a Dæmone Pythio datum Cæsi legatis, auctor est Herodotus lib. 2. Hist. *Maruratorius*.

7. *Qui clerici adorant*. Pro clarius orant, scilicet qui clara, atque altiori voce Deum precantur. Alibi verbum adorare pro simplici orare Tertullianus usurpavit, idque etiam in superioribus fecit, non sine meliorum exemplo. Neque sane est, cur Hadrianus Valerius quemquam Virgilli versum immutat, ubi verbum adorare eodem sensu occurrit. *Idem*.

7. *Quam si in publico orant*? Videntur vociferantes in publico orare, quod est contra illud Matthæi cap. 6. *G. Pascual*.

C A P. XVIII.

De osculo.

ALia jam (1) consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus, subtrahunt (2) osculum pacis, quod est signaculum (3) orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi quum oratio commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes, jam audeant de sua pace (4) fratri transigere? Quæ oratio cum divortio sancti osculi integra? quem Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est, a quo sine pace receditur? Quæcumque (5) operatio sit, non erit potior præcepti observatione, quo jubemur jejunia nostra celare. Jam enim de abstinentia osculi agnoscimus jejunantes. Sed & si qua (6) ratio est, ne tamen huic præcepto reus sis, potes domi, si forte, inter quos latere jejunium in totum non datur, differre pacem. Ubicumque autem alibi operationem tuam abscondere potes, debes meminisse (7) præcepti: ita & disciplinæ foris, & consuetudini domi satisfacies. Sic & die (8) Paschæ, quo communis & quasi publica jejunii religio est, merito (9) deponimus osculum, nihil corantes de occultando quod cum omnibus (10) faciamus.

ADNOTATIONES.

1. *Alia jem consuetudo.* Aliqui quum jejunant, aut tempore Quadragesimæ, peracta oratione nolunt fratres osculari, quos Tertullianus reprehendit. *G. Pencil.*

2. *Subtrahens osculum pacis.* Nihil apud eruditos magis vulgatum, quam quod in publicis precibus, & sacris sciendis, quia imo & in viis, & in ædibus privatis Christiani se osculo pacis consalutare, atque ad concordiam, ac pacem invitare solerent. Ideoque *signaculum orationis* appellatur a Tertulliano, quod Christianorum preces, & omnia fere Ecclesiastici ritus Sacramenta, hujusmodi pacis signo, veluti sigillo quodam fraternitatis concluderentur. At invaluerat apud nonnullos consuetudo, ac opinio, tam osculum fratris post orationem subtrahendum, quum ipsi jejunium aliquod sua sponte, ac privata religione observabant. Pluribus argumentis morem, ac sententiam illorum improbat Tertullianus, ostendens orationem sine osculo integram non esse: Quin tunc magis decere pacem orationi conjungere, quum oratio per jejunium commendabilior ad Deum ascendit. Addit etiam, id a præcepto Domini abhorere, quo jubemur jejunia nostra celare; neque vero illi celabant, quos idcirco abstinere ab osculo apparebat, quod jejunarent. *Muratorius.*

3. *Quod est signaculum orationis.* Idem confirmatio. *G. Pencil.*

4. *De sua pace fratri transigere?* Optat de sua pace fratri transigere, idem, cum fratre communicare? *Idem.*

4. *De sua pace fratri transigere?* Hoc est: ut fratres cum fratribus jejunantibus convenire, certique fieri de mutis concordia se pace possint. Osculum enim pacis, ut cum Legum peritis loquar, tanquam transactio, & conventio erat, qua ab omnibus similitudinibus atque odiis se recessisse fratres testabantur. *Muratorius.*

5. *Quæcumque ratio sit.* Quæcumque ratione movearis ad subtrahendum fratri osculum, alia potior, aut melior ratio fudet, ut osculeris, quia hoc modo manifestas te, non osculando, jejunare: & jejunia jubet Deus celari Mātthæi cap. 6. *G. Pencil.*

6. *Sed & si qua ratio est.* Quæcumque sit ratio, ut jejunantes non osculentur, hujus ritus tu non sis præceptor, nec inventor; sed id observa domi, ubi domestici sciunt te jejunare, & inter eos dilatare pacem in aliud tempus; sed foris omnes osculeris, ne te eo modo jejunare intelligant. *Idem.*

7. *Debes meminisse præcepti.* Quo jubemur celare jejunium. *Idem.*

8. *Sic & die Pasche.* Tempore Pasche; intelligo enim tempus, quod præcedit Pascha, quo omnes jejunant; merito enim tunc non osculantur, quia non curamus, quod depositio- nem oculi prodatur jejunium, quum illud omnes observent. Et hoc est quod dicit, *Idem.*

8. *Sic & die Pasche.* Pascha heic pro die Passionis, seu postremo die Veneris in Quadra- gesima, quem sacrum, & in *Parasceve* appellamus, accipiendum esse, jejunii publici tunc servati mentio satis ostendit. Ipsemet Auctor cap. 10. contra Judæos: *Pascha*, inquit, *Pascha Domini est*; eoque sensu alius in locis hæc adhibet vocem. Itaque Feria sexta in Parasceve ab osculo pacis Christiani abstinebant 2do Tertulliani, quod & nostris temporibus in Eccle- siastica Liturgia servatur. Idem testantur antiqui Rituales, & rationem hujusmodi consuetu- dinis præter alios Scriptores adiit Bero cap. 7. de rebus ad Missam spectantibus. In *Pa- rasceve*, viz, ab osculo abstinemus propter Judæ traditoris exemplum qui per simulacra pacis oscu- lum tradidit Dominum Jesum Christum. *Muratorius.*

9. *Merito deprenimus osculum.* Albaspius Aurelianensis Episcopus lib. 1. Observ. de veter. Eccle. Rit. cap. 17. his Tertulliani verbis ductus in eam sententiam ivit, ut crederet, *Oscu- lum pacis* antiquitus a Christianis omnium diebus illis, quibus inductum & promulgatum esset plenum atque integrum jejunium. Si enim (ita ille ratiocinatur) die Veneris sancto *Osculum* non usurpabatur, quia commune omnibus jejunium erat, neque periculum instantie imminerebat, quod se jejunantem proderet, qui eum omnibus jejunabat: ergo tum semper ab Osculo abstinēbatur, quum solenne jejunium & commune erat. Eius verba susce prolata non exhibeo. At veretur, ut vir doctissimus Tertulliani mentem, & vetustum Ecclesie morem fuerit assequutus. Primo enim S. Ambrosius, ac antiquissimæ Liturgiæ, Osculum pacis in Christianorum certibus usurpatum omnibus jejunii diebus, atque ipsa in Quadragesima tes- tantur, exceptis tantum postremis diebus. Secundo quum couillet, ad incrementum Sacrifi- cium celebrandum neque Sacerdotes, neque populum accedere sine Osculo consuevisse; & præterea compertum sit, multis jejunii diebus Sacrificium peragi solitum: quis non intelli- gat, vel ipsi jejunii publici diebus Osculum a Christianis fuisse usurpatum? *Quæst.* nuper Tertullianus dixerat, *Sacrificium est, a quo sine pace receditur?* Quum vero secundum com- mune Ecclesie ritum duobus postremis Quadragesimæ diebus minime Sacrificium offerretur,

nil mirum, si tunc Osculo parcerent Christiani. Ex hoc igitur Tertulliani loco aliter, ut mihi suborta suspicio est, Albaspinus argumentari debuit. Scilicet 2vo Tertulliani, in Africani saltem Ecclesia, duobus dumtaxat extremis Quadragesimæ diebus, jejunium communi & publica religione fuisse observatum, quum reliquo anni, atque ipsius etiam Quadragesimæ tempore liberum Christianis esset jejunio vel operam dare, vel renouare. Quæ quomquam daretur (quod certe affirmare non audeo) nil aliud quam jejunium causam fuisse, cur in Parasceve, & pervigilio Dominicæ Resurrectionis *Osculum pacis* omitteretur; nihilominus quum illis aliis anni diebus ex Tertulliani more jejunium publicum haberetur, Osculo omnino ad duos totum illos Quadragesimæ dies restringenda fuit. Vere itaque dici ab Albaspinio potuit, Christianos illa diebus, quibus integrum ac plenum jejunium indicabatur, ab Osculo abstinentisse; sed secundum Tertulliani mentem addendum fuerat, eos dies non plures quam duos toto anno fuisse, & reliquis propterea debuisse, quæquam privata religione jejuaretur; *Osculum pacis* fuisse nitatum. Quam autem fere omnibus persusum sit, saltem Quadragesimale jejunium, veluti ex Apostolica traditione institutum, primis etiam Ecclesiæ seculis religiose ab universis Christianis fuisse celebratum, neque ab eo sine crimine quemquam abstinentisse facile videat auctori sententia Tertullianum interpretari, atque inconstituto divinare, duobus tantum Quadragesimæ diebus jejunia olim publica fuisse. Verum præme Tertullianus ipse libit, qui in Montani hæresim delapsus, hæc in lib. de Jejun. advers. Psychicos (ita ille Catholicos invidiose appellabat) cap. 2. scripsit: Certe in Evangelio illos dies jejunii determinatos putat (Psychici seu Catholici) in quibus ablati est sponsus, & hoc esse jam sole legitimum jejunium Christianorum, ablati legalibus & prophetis voluntatibus. Tum pergit dicere: Itaque de cetero indifferenter jejunandum ex arbitrio, non ex imperio nove disciplina, pro temporibus & causis uniuscujusque. Sic & Apostolorum observasse, nullum aliud imponens jugum certorum, & in commune omnibus observandum jejuniorum. Et hæc, quæ Catholicorum, in Africa saltem, sententia hæc usque tenet. Nempe duos tantum Dominico præcepio precepto, dies jejunabant, quum Sponsus ablati esset, nihilum quando sponsus Christus in crucem coniectus, & in sepulcro conditus fuit, quemadmodum veteres Christiani verba Marci. cap. 2. & Lucæ cap. 5. interpretati solent. Ceteris vero diebus jejunia quidem Christiani servabant, sed ex arbitrio, non ex imperio. Quamvis enim hæc quoque temporibus Quadragesima celebraretur a Christianis, eamque ex Apostolorum traditione originem habuisse unusquisque pro certo haberet, ut pluribus veterum testimonio ostendere facile foret, nondum tamen integri illius jejunii observatio lege & præcepto constituta, aut nondum saltem in omnibus Ecclesiis, invaluerat. Quatuor etiam Tempora, aliæque jejunia, & nonnulla disciplinæ capita, sicut ab ipsa Apostolorum Traditione manantia, non continuo in tota Ecclesia Dei recepta fuere, neque præcepto obligata. Id tenim per Concilia, Patrumque, ac Romanorum præcipue Pontificum decreta præstatum fuit, ita ut nunc religionem arbitrio penderet, exordiis autem religio & præcepto celebrarent. Iterum auctor est idem Tertullianus in eodem lib. de Jejun. cap. 13. Catholicos præter Pascha, & circa illos dies, quibus ablati est sponsus, jejunasse, non quidem ex lege præcepti, seu ex imperio, sed ex arbitrio. Quamobrem colligere hinc fortasse possumus, ideo a Tertulliano eorum consuetudinem improbari, qui, dum jejunarent, ab Osculo pacis abhorrebant, ne se jejunio operam dantes cum periculo modeste præderent, quando incertum erat, an reliqui fratres eodem die jejuarent. Hanc autem Osculi omissionem in Paschate tantum, illique diebus, quibus ablati est Sponsus, videlicet Feria sexta in Parasceve, & Sabbato sancto, admittere, ac hodie Tertullianus videtur. *Muratorius*.

10. Quod tam omnibus faciunt. Scilicet: jejunium. G. Pencil.

C A P. XIX.

De Stationibus.

Similiter (1) & Stationum diebus non putant plerique Sacrificiorum (2) orationibus interveniendum, quod Statio (3) solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit? An magis Deo obligat? Nonne solemnior erit Statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto (4) Corpore Domini, & reservato, utramque solum est, & participatio sacrificii, & executio

Anecd. III.

D

oti-

officii. Si Statio de militari exemplo nomen accipit (nam & *militia Dei sumus*) 2. Cor. 10. 4. 1. Tim. 1. 18. utique nulla (5) lætitia, siue tristitia obveniens castris, Stationes militum rescindit. Nam lætitia libentius, tristitia sollicitius administrabit disciplinam.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Similiter & Stationum diebus.* Stationem esse conventum Christianorum, qui certis diebus fiebant causa orandi, & producebantur a Catholicis usque ad Nonam, a Montanistis usque ad tenebras, dictum est in lib. de Jejun. cap. 10. n. 91. G. Pansrol.

2. *Stationum diebus.* Quid Stationes fuerint, amolisse prodium ab aliis; Itaque paucis contentus ero. Hieron. lib. 3. Pastoris Similit. 4. *Quid est, inquit Pastor, Statio? & dixi: jejunium.* Nihil aliud revera nomine Stationum Ecclesiastici Scriptores significabant, quam jejunium a Christianis celebratum, ita ut Stationes quolibet jejunia interduci fuerint appellata. Quoniam enim jejunabant Fideles, magne summo in sacras aedes convenire, ibique perstare ad horam usque novam solebant, precibus rerumque divinarum contemplationis operam dantes: unde Jejunis Stationum nomen postea adhaesit. Quæstio tamen inter quoddam eruditior agitur, cum a jejunis Stationes differant. Equidem arbitror discriminis aliquid interfuisse tum solum, quoniam strictè Stationis vocabulum accipiebatur. Tunc enim jejunia demtaxat quartæ & sextæ Feriæ indicabantur, ac propterea Stationes ad horam usque novam, et dixitæ, perdurabant; jejunia vero in vespertinam usque producebantur. Incertum porro, nam hoc loco Tertullianus quolibet jejunia significare velit, an ea tantum, quæ Mercurii ac Veneris diebus celebrabantur. In posteriorem sententiam ego facilius concederem. Muratorius.

3. *Sacrificiorum orationibus.* Dic, hæretice, quid per hæc verba intelligatur? Quid aliud vis esse Sacrificii orationes, quam Missam, quam impie damnas? Ex his verbis notandum est, omnes, qui Missæ (ea Latine est Sacrificium) intererant, solitos fuisse sumere sacram Eucharistiam, & quia statim ea sumta discedebant, ideo nec Missæ eo die interesse volebant, ne Stationem solverent. Id Tertullianus reprehendit. G. Pansrol.

4. *Quod Statio solvenda sit &c.* Numquam a Statione Christianus populus recedebat, nisi accepto Corpore Domini, cujus communicatione peracta absoluebantur preces, & piis conventibus suis imponebatur. At a sacra Synaxi abstinere delicatissimi quidam, quod sibi videretur, accepto Corpore Domini, jejunium frangere, in quo custodiendo certe antiquis maxima fuit cura, atque religio. Quantum autem hi fallerentur, Tertullianus heic probare nititur, ostendens a cibo sacre mensæ non vitari, sed perfici atque sacra Christianorum jejunia. Muratorius.

5. *Accepto Corpore Domini, & reservato.* Et hoc eruditissimum est, veteres Christianæ Religionis cultores interdum consuevisse Corpus Christi a Sacerdote acceptum deferre secum, ut domi ac in privatis precibus manducarent: quæ consuetudo a Concilio postea fabulata fuit. Hoc igitur omisso, alia potius considerata occurrunt. Scilicet ex hac Tertulliani loco recentiorum quorundam Hæreticorum sententia resellitur, qui Corpus Domini post Sacra peracta conservare aetas putant. Verum quod nunc in Catholica Ecclesia præstatum, antiquitus etiam factum, non hæc solum Tertulliani verba, sed Cyprianus, alique vetustissimi Scriptores aperissime probant, quorum testimonia ab aliis prolata repetere superfluum foret. Secundo quoniam heic unius Corporis accepti mentionem Tertullianus facit, & unum Corpus domum deferri, ac reservari consuevisse intelligamus: discere possumus, sat olim fuisse Christianis, si Christi Corpore vescerentur; atque hunc usum ab Ecclesia Catholica servatum, & excentis aliis veterum documentis confirmatum, male a nuperis Hæreticis improbari. Muratorius.

6. *Nulla lætitia, siue tristitia.* Sive lætum quid, siue triste nuncietur, milites Stationem, ubi prædient, non deserunt: nec nos milites Christiani, si sit fuerit dies lætus, siue jejunii, & abstinentis, nostras Stationes deseremus. Et heic notandum est, Stationes Christianorum a militibus mutuari. G. Pansrol.

CAPITULUM XX.*De habitu seminarum.*

DE habitu (1) vero dumtaxat seminarum, varietas observationis efficit, post sanctissimum Apostolum, nos vel maxime nullius loci homines impudenter retrahere: nisi quod non impudenter, si secundum Apostolum retrahemus. De modestia quidem cultus & ornatus, aperta praescriptio est etiam Petri, cohibentis eodem ore, quia eodem & spiritu, quo Paulus, & vestium gloriam, & auri superbiam, & crinium (2) lenonem operositatem.

AD NOTATIONES.

1. *De habitu vero* &c. De vestibus etiam, quas feminae ad orationem accedentes induere debebant, agendum sibi Terullianus censet. Ad hoc autem incitatum se ait, quod pro divinitate locorum varius esset vestium seminarum usus, ideoque se de huiusmodi argumento scribere velle, quod praecipue tamquam nullius loci homo, videlicet nulli locorum consuetudini favens, rem acquilline pertractare poterat. At impudentia videretur de hoc iterum agere, postquam Paulus Apostolus aperte egit in 1. ad Timotheum cap. 3. Se tamen impudentem non existimare, quoniam post Apostolum quidem, sed secundum Apostolum, hoc est secundum Apostoli mentem in eodem argumento versetur. *Muretorius*.

2. *Crinium lenonem operositatem*. In Ambrosiano Codice legitur *crinum lenonem operositatem*. At in eo Codice, quo usus est Rigaltius, quaeque in hac verba definit, habetur & *crinum lenonem operositatem*. Quae lectio mihi libentius probatur, ut significetur ac damnetur immodicum seminarum studium in crinibus componendis, & in circinos educandis, unde utriusque a leponibus solliciti ad concupiscentiam rapiuntur. Huiusmodi autem lectioni consonat Apostolus uterque a Terulliano laudatus. Petrus in ep. 1. cap. 3. Ita de mulieribus scribit: *Quorum non sit extrinsecus capillorum, aut circumlato auri, aut instrumenti vestimentorum cultus*. Paulus vero in 1. ad Timotheum cap. 2. Similiter, inquit, & *multum in habitu ornato, cum vancundia, & sollicitate ornantes se, & non in fortis crinibus, aut auri, aut margaritis, vel veste pretiosa*. Ubi crinium factam mentionem vides. *Idem*.

CAPITULUM XXI.*De Virginibus.*

Sed quid (1) promiscue observetur per Ecclesias, quasi incertum id retrahendum est, velarique debeant Virgines, an non. Qui enim Virginibus indulgent capitis (2) immunitatem, hoc niti videntur, quod Apostolos 1. Cor. 11. 5. non Virgines (3) nominatim, sed mulieres designaverit velandas esse; nec sexum, ut diceret *seminar*, se gradum sexus, dicendo *mulieres*. Nam si sexum nominasset, *feminas* dicendo, absolute definisset de omni muliere. Aut quoniam novum gradum sexus nominat, alium tacendo fecerit. Potuit enim, inquit, aut & Virgines nominare specialiter, aut compendio generaliter feminas.

ADNOTATIONES.

1. *Sed quid promissae.* Vestes, & ornamenta feminarum modestiam spirare debere, certissimum ex Apostoli praecepto dixerat. Nunc velare debeant Virgines, an non, tamquam res incerta, pertrahendum sit. Erant enim, qui Virgines in Templo, atque in sacris conventibus, non velatas ferebant; alii vero his quoque, ut reliquis mulieribus, velum esse necessarium modestiae causis, & Apostolici praecepti auctoritate, sentiebant. *Muratori.*

2. *Capitis immunitatem.* Qui virginibus indulgent capitis nuditatem, atque immunitatem a velamine. *Idem.*

3. *Apostolus non Virgines nominavit* &c. Πάρε δὲ γυνὴ ἀποχρησμένη τῷ ὀνόματι τῆς ἀνύμενης, ὡς ἀποχρησμένη τῷ ὀνόματι τῆς ἀνύμενης: *Idem.* Sunt Apostoli verba in 1. ad Cor. cap. 11. n. 5., quae ita exhibentur a vulgato Interprete nostro: *Omnis mulier orans, vel propheta non velato capite, deturpat caput suum: unum enim est ac si detolatur.* Qui contendeant, virginibus nequaquam praeceptum fuisse, ut velatae in Templo orarent, ex ipsis Apostoli verbis tale argumentum conficiant: Si Apostolus hoc praeceptum in animam induxisset, vocabulo γυνή, quod *Mulier* Latine sonat, non fuisset usus; nam γυνή de nuptis tantum feminis usurpatur solum. Pomus hanc dixisset, quo nomine feminas omnes tam nuptas, tam innuptas Graeci significant; aut addidisset *ἄνδρας* quoque, id est *Virgines*. Ergo non totum sexum, sed gradum & partem feminae sexus, mulieres videlicet nuptas, eo in loco Apostolus significavit. Quin in eadem in Epistola ad Cor. cap. 6. virgines a mulieribus distinguit, inquit: *ἡλικίας δὲ ἡ γυνὴ ἡ ἀνδρῶν, διῆρα ἐστὶν ἡλικία, & ὄχι.* Non hinc autem igitur, sed & in lib. de velandis Virginibus, quem postea conscripsit in schola Montani, simile sibi argumentum Tertullianus obiecit. Inquit ibi cap. 4. *Opponitur nobis, nullam mentionem virginum ab Apostolo factam, ubi de velamine praefinit, sed tantum mulieres nominatas: quum si voluisset & virgines regi, de virginibus quoque cum mulieribus pronuntiasset, quomodo illis, inquit, ubi de nuptiis tractat, quid observandum sit etiam de virginibus, declarat. Itaque non contineri nos lege velandi capitis, ut non nominatas in hac lege; imo a hoc regulari, quia non jubetur, quia nos nominamus.* *Idem.*

C A P. XXII.

Qui ita concedunt, cogitare debent de statu vocabuli ipsius, quid est mulier a primis quidem literis sanctorum commentariorum; nam inveniunt sexus esse nomen, non gradum sexus. Si quidem Evam (1) nondum virom expertam *Deam mulierem & feminam* cognominavit Gen. 2. 23.: feminam, qua sexus generaliter, mulierem, qua gradus sexus specialiter. Itaque jam tunc innupta adhuc Evā mulieris vocabulo fuit, commune id vocabulum & virgini factum est. Nec mirum, si Apostolus eodem utique spiritu actus, quocumque omnis Scriptura divinitatum, & illa Genesis digesta est, eadem voce usus est, mulierem ponendo; quae exemplo Evae innuptae & virgini competat. Cetera denique non sonant, nam & hoc ipso, quod virgines non nominavit, sicut alio (2) in loco, ubi de nubendo docet, satis praedicat de omni muliere, & de toto sexu dictum, nec distinguendum esse inter virginem, omnino non nominat. Qui enim alibi distinguere meminit, ubi scilicet differentia postulat (distinguit autem utramque speciem suis vocabulis designans); ubi non distinguit, dam utramque non nominat, nullam vult differentiam intelligi. Quid? quod Graeco sermone, quo literas Apostolus fecit, usui est mulieres vocare tam (3) feminas, id est *γυναῖκες*, quam *ἄνδρες*. Igitur si pro sexus nomine vocabulum istud frequentatur, quod

quod est interpretatione pro eo, quod est femina, sexum nominavit, dicens *parula*. In sexu autem & virgo contingitur Sed & manifesta pronuntiatio est: *Omnia*, inquit 1. Cor. 11. 5., *mulier adorans*. *U' prophetans, intecto capite dedecorat caput suum*. Quid est *omnia mulier*, nisi omnis ætatis, omnis ordinis, omnis conditionis? Nihil mulieris excipit, dicendo *omnia*; sicut (4) nec vir nec velandi; proinde enim *omnia vir*, inquit *ibid.* Sicut ergo in masculino sexu subvisi nomine etiam investis velari vetatur, ita & in feminino sub nomine mulieris etiam virgo velari jubetur. Aequaliter in utroque sexu minor ætas majoris sequatur disciplinam: aut velentur & virgines masculi, si non velantur & virgines femine, quia nec isti nominatim tenentur. Aliud sit vir, & investis, si aliud est mulier, & virgo. Nempè *propter Angelos*, ait *Ibid.* velari oportere, quod Angeli propter filias hominum desciverant a Deo. Quis ergo contendat, solas mulieres, idest nuptas jam, & virginitati (5) defandas concupiscentiæ, nisi si non licet & virgines specie præstare, & amatores invenire? Imo (6) videmus, quod non virgines solas concupierint, quam dicat Scriptura *filias hominum*, Gen. 6. 2., quia potuit uxores hominum nominasse, vel feminas indifferenter. Etiam quod ait: *Et acceperunt sibi in uxores*, *Ibid.* eo facit, quod accipiuntur in uxores, quæ vacant scilicet. De non vacantibus autem aliter enunciasset. Itaque (7) vacant tam virginitate, quam & virginitate: adeo sexum nominando, generaliter filias, & species in genere commiscuit. Item quam (8) dicit, naturam ipsam docere, feminas velandas esse, quæ capillum pro tegumento & ornamento mulieribus assignavit: Notine idem tegumentum & idem honor capitis virginibus quoque adscriptus est? Si *mulieri turpo est radi*, 1. Cor. 11. 6. & virgini perinde. In quibus ergo una conditio capitis deputatur, una & disciplina capitis exigitur, etiam ad eas virgines, quas pueritia defendit; a primo enim *femina* nominata est. Sic denique & Israel (9) observat. Sed si non (10) observaret: nostra Lex ampliata, atque suppleta defenderet sibi adjectionem. Virginibus quoque injiciens velamentum, excoletur. Nunc ætas, (11) quæ sexum suum ignorat, simplicitatis privilegium teneat. Nam & Eva, & Adam, ubi eis contigit sapere, texuerunt (12) statim, quod agnoverant. Certe in quibus pueritia mutavit, sicut naturæ, ita & discipulim debet ætas esse manifesta. Nam & membris, & officiis mulieribus resignantur. Nolla virgo est, ex quo potest nubere, quoniam ætas jam in ea nupsit suo viro, idest tempori: Sed aliqua (13) se Deo vovit. Jam & erinem (14) exinde transfiguratur, & omnem habitum ad mulieres convertit. Totum ergo (15) asseveret, & totam virginis præfiet: quod propter Deum abscondit, plane obumbrat. Interest nostra, quod Dei gratia exerceat, solius Dei conscientia commendare, ne quod a Deo speramus, ab homine compensemus. Quid denudas (16) ante Deum, quod ante homines tegis? Verecundior eris in publico, quam in Ecclesia? Si Dei gratia

gratis est, & acceptis, quid gloriaris, inquit 1. Cor. 4. 7. quasi non accepisti? Quid alias ostentatione tui iudicas? an alias gloria tua ad bonum invitas? Atqui & ipsa perichlitaris amittere, si gloriaris; & alias ad eadem pericula cogis. Facile eligitur quod afflictione gloriæ assumitur. Velare virgo, si virgo es; debes enim erubescere. Si virgo es, plures oculos pati noli. Nemo misceatur in tuam faciem; nemo mendacium tuum sentiat. Bene (17) mentiris nuptam, si caput veles. Imò (18) mentiri non videris; nupisti enim Christo, illi carnem tuam tradidisti. Age pro mariti tui disciplina. Si nuptas alienas velari jubet, suas utique multo magis. Sed non (19) putet institutione, uniusque antecessoris commovendam. Multi (20) alienas consuefodiri prudentiam suam, & constantiam ejus adducunt, ne compellantur velari. Certe voluntarias (21) prohiberi non oportet, quæ se etiam virgines negare non possunt, contentas abuti in fama suæ conscientie apud Deum securitate. De illis (22) tamen, quæ sponis dicantur, constanter super meum modulum pronunciare, contestarique possum, velandas ex ea die esse, quæ ad primum viri corpus osculo & dextera expaverint. Omnia enim in his præsupponunt, & ætas per maturitatem, & caro per ætatem, & spiritus per conscientiam, & pudor per osculi experimentum, & spes per expectationem, & mens per voluntatem. Satisque nobis exemplo Rebecca est, quæ sponso demonstrato, tantum notitia ejus nubendo velata est. Gen. 34. 65.

ADNOTATIONES.

1. *Etiam nundem vidum expertum &c.* Ut ostendat Tertullianus, nomine *puellæ* nuptas ac innuptas feminas significari, e Genesii cap. 2. n. 23. exemplum proferit; ibi enim de Eva loquens Deus: *virgo*, inquit LXX. Interpretes, *adamicam puellam, in ea hæc arboris ævis dixerunt*. Scilicet: *ipsa vocabitur mulier; quia de viro sua sumta est*, ut alibi apostolicus interpretatur idem Tertullianus, verbum *Tu LXX.* sequens. Vulgatus autem Interpres habet: *qua vocabitur virago, quoniam de viro sumta est*. Sæpe etiam dixit divinus Scriptor: *Edificavit Dominus Deus eistam, quasi tulerat de Adam, in mulierem, in puellam*. Utrouque Eva, quamquam adhuc virgo, neque virum experta, *puella*, mulier appellatur. Igitur per hoc vocabulum non gradus sexus, sed nuptarum ordo significatur, sed generaliter feminæ sexus, atque adeo tum virginet, tum nuptæ ab Apostolo jubentur velari, *Muratorius*.

2. *Sic alio in loco.* Eandem Epistolam 1. ad Cor. cap. 7. n. 34. innuit, ubi ita loquitur Paulus: *Mulier innupta, & virgo cogitat, quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Quæ vero nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quoniam placeat viro.* Si inquit Tertullianus, innuptæ a nuptis distinguere voluisset Apostolus, velari mulieres jubens, eas aliquo distinctisset vocabulo, quemadmodum fecit, ubi revera illas distinguere voluit. Apparet igitur, tum nuptas, tum innuptas uno *mulieris*, seu *puellæ* nomine fuisse comprehensas, quando eas Paulus distinguere voluit. Eadem ratione respondet idem Tertullianus in lib. de vel. virgin. cap. 5. *Idem*.

3. *Quam feminas.* Id est potius quam feminas. Est elegans in Hebræo sermone dicendi formula, & alius in locis a Tertulliano usurpata. *Idem*.

4. *Sicut nec vir, nec velandus.* Apostolus in laudata Epistola 1. ad Cor. cap. 11. num. 4. *Omnes, inquit, vir orans, qui prophetans velato capite, detorquet caput suum.* Infra vero addit: *Vir quidem non debet velare caput suum.* Cumque igitur viro, quando orat, torpe esse velari, ait Paulus, & omnem virum pominans, omnes ejusdemque ordinis, ætatis, & conditionis mascululos intelligit. Igitur sub nomine omnis mulieris feminas omnes tum virginet, tum nuptas, ac viduas comprehenditur. Ceterum quia hæc verba sint in Codice nostro

viati, nemo dabitur. Fortasse restitui poterant, aut saltem illi lux aliqua affalgebat, si quod ille in lib. de vel. virgin. cap. 8. refert, nos quoque referamus. *Apostolus: nemo, inquit, mulier? Quid est amicus? nisi omnis generis, omnis gentis, omnis conditionis, omnis dignitatis, omnis aetatis? Siquidem amicus, totum est, & integrum, & nulla sui parte deficiente. Pars autem mulieris & virgo est. Equi & de viro non velando omnis, inquit, Ecce duo diversa nomina vir, & mulier. Omnis uterque. Dux leges obnoxia iuramentum hinc velandi, inde nudandi. Igitur fit in quod dictum sit omnis vir, communis est nomen viri, etiam nondum viri, masculi invicem; communis autem quom sit nomen secundum naturam, communis est & lex non velandi ejus, qui inter viri virgo est &c. Idem.*

5. Et Virginitatis desinuntia concupiscunt. Heic mihi verbum aliquod desiderari videtur, cuiusmodi esset ignis excitare, aut quid simile, ut sit sensus: nam nupte tantum, ac virginitate carentes, Angelorum hominumque concupiscuntiam accendete possunt? neque virginibus licet forma corporis excellere, libique amatores invenire? *Idem.*

6. Imo videntur. Imo, inquit Tertullianus, Angeli virgines potius quam nuptas concupiscere videntur, siquidem Scriptura testante cap. 6. Gen. n. 2. *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchre, acceptaverunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerat, Igitur non uxores hominum, non semine indifferenter a filiis Dei, sive ab Angelis, ut Tertullianus interpretatur (quam solide non quæro) expetitur fuerunt; sed virgines, & quæ vacabant, hoc est nondum conjugate. Quomobrem ita legendus mihi videtur Tertullianus locus: Imo videntur, quod virgines solas concupiscunt. Infra etiam uxores pro uxorem legendum esse, nemo negat. Hanc eandem Genesis locum a Tertulliano tractatum videas in memorato libro de vel. virgin. cap. 7. Idem.*

7. Itaque vacant. Idem: illæ dicuntur vacare, quæ aut virgines, aut viduæ sunt. *Idem.*

8. Item quom dicit &c. In eodem cap. 11. Ep. 1. ad Cor. n. 14. *Velata natura, inquit Apostolus, docet vos, quod vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi. Mulier vero si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. Igitur quam virginitas quoque capilli pro velamine a natura sunt dati, vela & ipsæ pui debent. Idem.*

9. Sic denique & Israel observat. Judæis etiam feminis in usâ fuisse, ut velato capite incederent, idem Tertullianus alibi testatur, nempe cap. 4. libri de Cor. Militis, cujus hæc sunt verba: *Apud Judæos tam solenne est feminis eorum velantem capite, ut inde nascitur. Tum addit exemplum Rebecca adhuc virginis, quæ velata ad sponsum profecta est, & Suzanne, quæ quom judicio silleretur, aperta erat velamine pro more ceterarum mulierum Hebræarum. Similia repetit in lib. de vel. virgin. cap. 11. Rabbi etiam Nathan in Aruch Veli cuiusdam tenuis mentionem facit, quæ feminarum capita obtegere solebant. Idem.*

10. Sed si non observant. Quamquam virginitas Judæis velandi capitis consuetudo non esset, nihilominus in lege Christianorum servandus foret hujusmodi ritus; nam in novo Testamento veteres leges & amplexantur, & suppleverunt. *Idem.*

11. Nunc atque, quæ sexum suum ignorat. Hinc patet, puellis, quæ nondum rationis usum attigerant, hæc capite procedere licuisse: Simplicitatis privilegium Tertullianus appellat. Verum in istis, quæ ad adolescentiam creverant, quam naturam mutarent, mutari quoque dispendium deceret. Vide ipsam citato cap. 11. de vel. virgin. Idem.

12. Texerunt. Lego, texerunt, ut Gen. cap. 37. n. 7. Idem.

13. Sed aliqua se Deo voverit. Et ab ipsis Ecclesiæ incapabiles virgines fuisse, quæ suam virginitatem Christo dicarent, cum e nonnullis Tertullianus locis in memorato lib. de vel. virgin. tam ex hoc capite evidenter potest, ut subest mirari quorandam aut in re aperta certitatem, aut in improbanda re tot seculorum uia probata audaciam; negant enim hanc morem aut in antiquis Christianarum Ecclesiis viguisse, aut in receptionibus esse laudandum. At hæc legimus. *Aliquis se Deo vovere, sanctamque hoc talitatem Dei gratia exerceat. Infra ait: Nupisti Christo, illi carnem tuam tradidisti. Age pro meritis tuis (suscipit Christi) disciplina, si nuptas alienas velari jubet Christus, suas utique multo magis. His addæ quod doctissimus Pamellus habet præfat. in eodem lib. de virgin. vel. Ego in argumento satis explorato aliis veterum testimoniis parco. Idem.*

14. Crinem erinde transfigurat. Ubi virgines Christo castitatem dicaverint, crinem transfiguraliter divitem. Neque, ut arbitror, hoc nomine comas conderi Tertullianus significat; auditor enim impetierit est, virginibus quoque torpe esse rapta. *Si mulieris, inquit, super est radi, & virginis perinde. Idem repetit in lib. de vel. virgin. cap. 7. Ma quidem non sapit, nonnullis in regionibus a sacris virginibus crinem deponi consuevisse, ac præcipue in Syria & Egypto, uti Hieronymus in Epist. 43. ad Sabianum; aliæque monachæ testantur. Sed hujusmodi consuetudinem in Africa tribus saltem prioribus Ecclesiæ seculis obtinuisse, nusquam invenio. Censeo itaque nil aliud hæc intelligi, nisi modestam crinium compositionem, quam virgines tunc servare incipiebant, quom se Christo dicabant. Et quidem antiquitas usitatum.*

tatum fuit, ut chine soluto; ac libero virgines incederent. Simal autem conjugio sese obligabant, comae illis coactae, & composuere erant, ut jam matronarum gravitatem transirent. Quae igitur divipo sponso aubebat, par erat, ut crine composito, compresso, ac transfigurato proderet se Deo nuptas, *omnemque habitum ad mulieris conveniendo*, hoc est matronae, ut se velibus induendo, matronis, sive mulieribus nuptis accenserentur. Reliquae vero virgines in ipem scoliarum nuptiarum educatae, vix puertiam transgressae *vervum capillum, & acra lascivire comant sibi inservant, erubescunt a fronte divisi, apertam professam mulieritatem*. Hae sunt Tertulliani ipsius verba in cap. 12. de vel. virg. At quum cap. 11. dicat: *Aspicit nuptam illam suam virginem & aumam expectatione; & carum transfigurationem*, nescio an huic loco senectus addat, an illa verba hinc sint corrigenda. Si quis *crinem transfigurare* heic sumere velit pro *memorata virginum lascivia in componendis, interferendis, ac dividendis erubescunt*, ostendat in hac periodo Tertullianum de virginibus Deo dicatis non loqui. *Idem*.

15. *Totum ergo asseveret. Verum de virginibus sacris heic agi, magis per ista persuadeor; sensus enim est: Si ex quo virginitatem Deo dicavit, crinium licentiam comprimere, & gravitatem in vestibus praer se ferre virgo debet, cur postea in templo capite in sacris hominum conventibus conspiciendum se praebet? Omnino igitur ostendat se Christo nuptam, & totam faciem virginis modestiam servet, plene obumbrando virginem caput, quod propter Deum abscondit.* *Idem*.

16. *Quid deinde ante Deum? En quod Tertulliano minime ferendum videbatur. Sacrae Christi virgines non sicut ac matronae velato capite in publico procedebant, in Ecclesia vero nequaquam. Ab ostentationis culpa immunes non eredit has virgines Tertullianus, quae veluti gloriantur, & se divina gratia ad continentiae votum electas, in reliquiarum virginum conspectu, iustare propriam virtutem videbantur. Quumque id a se fieri quidam responderent, ut exemplo suo alias ad sacrum virginis votum incitarent, ne hoc quidem ambitionis periculo carere Tertullianus ait.* *Idem*.

17. *Etiam mentiris nuptas. Exploratum est, cunctas mulieres nuptas, ac Apostolo obtemperarent, tam in publicis locis, tum in sacris actibus velo capitis abduci. Proinde hoc nuptarum indicium erat. Quum virgines sacre pro nuptis Christo haberi vellent, iisdem vestibus, ornantibus, & velamentis in publico utebantur, quibus matronae, ac nuptae mundo; in Ecclesia vero velum ad eorum differentiam deponebant. Inquit igitur Tertullianus: Nemo miratur in suam faciem, namo nuptiarum tam sentit. Scilicet meadolum appellat, plum utique, se fingere nuptas, quum adhuc virgines essent. Si & in Ecclesia velo absuissent virgines, nemo eis a nuptis distinxisset, & bene solum se nuptas mentiri poterant virgines, si caput ubique velassent.* *Idem*.

18. *Imo mentiri non videris. Se corrigit Tertullianus, quod a sacris virginibus nuptias simulari dixisset: nam revera a Christo nuptae, illique suum corpus dicavere, ideoque ad instar nuptatum velato capite divinis officiis interesse debebant. Eadem habet cap. 16. de virg. velandis. Adimplet, inquit, habitum mulieris, ut sicut virginis servet. Monere aliquid ex his, quae incus sunt, ut soli Deo exhibeas veritatem. Quamquam non mentiris nuptiam; nuptias enim Christo, illi tradidisti carnem tuam, isti sponsasti matritatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est, qui alienas sponset, & maritatus velari jubet: neque multo magis suas. Quare nullus dubito, quin Tertullianus heic de virginibus, non omnibus, sed Christo tantum dicatis loquatur ab iis verbis: Sed aliqua se Deo votis, utique ad frequentia sed non putet.* *Idem*.

19. *Sed non putet. Latere mendum in his verbis sentio, sed reparare non audeo. Fortasse legendum uniuscuiusque. Sensus autem est: non esse virginum, quae antecesserant, consuetudinem pro ratione adducendam.* *Idem*.

20. *Matri aliena consuetudini. Et heic verba corrupta existimo. Legere mallem multa. Inquit autem, complures virgines, ne in templo velari compellerentur, praedegulam virginum consuetudinem sese trahi, satis se prudentes acerbate, si quod illae constanter fecerunt, & ipse facerent.* *Idem*.

21. *Certe voluntarias. Ita ego interpretarer. Velari feminas nuptis scelli, aut Christi ad dictas, omnino necessarium est. At quae virginitatem voluntariam colunt, donec maritum sibi comparent, his proflus interdicens non est capitis nuditas, sed monendae tantum, ut meliora disciplinae consilia amplectantur, quamvis de virgines interdum mentiantur. Mendosum Codicem explicare per solas conjecturas cogimur.* *Idem*.

22. *De illis tamen. Nihilominus, quae virgines voluntarie dicuntur, adhuc velandas esse, Tertullianus arbitratur ex eo die, quo viris desponsae fuerant, seque ad fornas nuptias parare ceperunt. Has a vere nuptis nihil differre contendit. Similia habet cap. 21. de virg. vel. Sponsalia vero a Christianis dato osculo, & dextera consecrata, peragi solita diximus.*

Cete-

Ceterum quæ in isto capite adferuntur compendiose, ea fusius postea ab ipso Tertulliano pertractata fuere in sæpe memorato libro de Virginitate velandis. *Iidem.*

C A P. XXIII.

De genu ponendo.

DE genu quoque ponendo varietatem observationis patitur Oratio per pauculos quosdam, qui Sabbato (1) abstinent genibus. Quæ dissensio quum maxime apud Ecclesias cassam dicat, Dominus dabit gratiam suam, ut aut cedant, aut sine aliorum scandalo sententia sua utantur. Nos vero, sicut accepimus, solo (2) die Dominico Resurrectionis non ab isto tantum, sed omni anxietatis (3) habitu, & officia cavere debemus, differentes etiam negotia, ne quem Diabolo locum demus. Tantumdem & spatio Pentecostes, quæ eadem exultationis (4) solemnitatem dispungimur. Ceterum omni die quis dubitet prosternere se Deo vel prima (5) saltem oratione, qua lucem ingredimur. Jejunis autem & Stationibus nulla oratio sine genu. & reliquo humilitatis more celebranda est. Non enim oramus tantum, sed & deprecamur, & satisfacimus Deo Domino nostro. De temporibus orationis nihil omnino præscriptum est, nisi plano omni in tempore (6), & loco orare.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Sabbato abstinent genibus.* Antiquissimus est ritus genua flectendi in Oratione. Exempla habemus in lib. 1. Regum cap. 3. n. 54., in Evang. Lucæ cap. 22. n. 41., in Act. Apost. cap. 7. n. 60., & cap. 30. n. 36., & cap. 21. n. 5. Quin Eusebius Cæsariensis hunc morem Christianorum proprium appellat Hist. Ecclesiæ lib. 5. cap. 5.; ubi Christianos milites orasse ait γόνυ θύραις τῆς τοῦ κυρίου κατὰ τὸ εἰς αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ πύλιν & ἔχοντες τὸν γόνυ θύραις τῆς τοῦ κυρίου κατὰ τὸ εἰς αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ πύλιν: genu in terram usque flectentes secundum consuetudinem Christianis in precando propriam. Quidam vero a genu flectendo Sabbato abstinere, quam Ecclesiæ reliquæ contrarium usum tuerentur. In posteriorum sententia erat Tertullianus, qui indicio hujusmodi ritus differentiam tolli cupit. Et certe sublatam arbitror, quum ex antiquis neminem offendam, qui Sabbato genua flectere prohibeat. Græcis tamen recentioribus eandem placuisse opinionem, auctor est Joannes Monachus in Canonario subiecto libri Morini de Penit. Ibi hæc habentur. τὰς πύλιν καθάπερ καὶ οἱ ἱεροὶς Ἀποστόλοι, οἱ ἡγουμένους, οἱ οὐκ ἐστὶν τὰ Πάσχα θύραις τῆς τοῦ κυρίου πύλιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἑτέρας. Omnibus autem Sabbatis, & diebus Dominicis, & Doctatehemero, similiter & diebus a Paschate, usque ad Festum omnium Sanctorum in orationibus genua flectere non licet. In Juris etiam Græco-Romani lib. 3., ubi de Luca Patriarcha, num. 9. legitur: οἱ ἀποστόλοι καὶ οἱ ἡγουμένοι τῶν ἐκ τῆς ἐκκλησίας καθάπερ, ἢ τῶν κατὰ τὴν ἀρχαίαν, ἢ τὴν ἐκκλησίαν, Ἀποστολῶν Canonem cum puniunt, qui quovis Sabbato, vel Dominico die genua flectit, vel jejunit. Quamquam Græculus hic fallatur (non enim in Apostolorum Canonibus quid tale reperitur) nihilominus palam sit, in Oriente multis post Tertullianum seculis hujusmodi consuetudinem iterum invaluisse. *Maratorius.*

2. *Solo Die Dominico.* In libro quoque de Cor. mil. eadem affirmantur, veluti & traditionis peno, atque auctoritate accepta. *Die,* inquit, *Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Pasche in Pentecostem usque gaudemus.* Communis autem inter Christianos tum erat hic ritus; quare quum nonnulli ab eo desecissent, placuit Penitibus Concilii Nicæni primi rem statuere in Can. ult., ne Ecclesiæ in eo dissentiant. De intermittenda genuflectione tum singulis diebus Dominicis, tum diebus a Paschate ad Pentecostem, mentionem faciunt S. Hilarius Prologo in Psalt., S. Hieronymus cap. 4. contra Luciferianos, Auctor Quæst. ad Orthodoxos inter opera S. Iuliani quæst. 115., S. Basilii *Anscl. III.*

ADNOTATIONES.

1. Sed quid promissus. Vestes, & ornamenta feminarum modestiam spirare debere, certissimum ex Apostoli precepto dixerat. Nunc velariorum debeant Virgines, an non, tamquam res incerta, pertractandum ait. Erant enim, qui Virgines in Templo, atque in sacris convitiis, non velatas ferebant; alii vero is quoque, ut reliquis mulieribus, velum esse necessarium modestiæ canisla, & Apostolici precepti auctoritate, sentiebant. *Muratori.*

2. Capitis immunitatem. Qui virginibus indugent capitis auctoritatem, atque immunitatem a velamine. *Idem.*

3. Apostolus non Virgines nominatim &c. Πάντα τὰ γυναικὶ προσέχρηται ἢ ἀπορρίπτεται ἀπὸ τοῦ καλῶς ἐπὶ κατὰ τὴν κοινότητα τῶν ἀποστόλων λαοῦ: ἐν γὰρ οὗτοι οὐκ ἐπὶ ἑαυτοῖς: Sunt Apostoli verba in 1. ad Cor. cap. 11. n. 5., quæ ita exhibentur a vulgato Interprete nostro: Omnis mulier orans, vel prophetans non velato capite, deturpat caput suum: unam enim est ac si detestetur. Qui contendebant, virginibus nequaquam preceptum fuisse, ut velata in Templo orarent, ex ipsius Apostoli verbis tale argumentum conabant: Si Apostolus hoc præcipere in animam induxisset, vocabulo γυναικὶ, quod Mulier Latine sonat, non foret usus; nam γυναικὶ de nuptis tantum feminis usurpari solent. Potius si induxisset, quo nomine feminas omnes tum nuptas, tum innuptas Græci significant; aut addidisset τὰς δὲ τὰς ἑαυτῶν, quæ idem est mulier, & virgo. Non hæc autem signum, sed & in lib. de velandis Virginibus, quem postea conscripsit in schola Montani, simile ubi argumentum Tertullianus objicit. Inquit ibi cap. 4. Opponitur nobis, nullam mentionem virginum ab Apostolo factam, ubi de velamine præcipit, sed tantum mulieres nominatas: quomodo si voluisset & virginem regi, de virginibus quoque cum mulieribus pronunciasse, quemodo illic, inquit, ubi de nuptis tractat, quid observandum sit etiam de virginibus, doceret. Itaque non contineri eas lege velandi capitis, ut non nominatas in hac lege; imo ex hoc regulari, quia non jubentur, quæ nos nominantur. *Idem.*

C A P. XXII.

Qui ita concedunt, recogitare debent de statu vocabuli ipsius, quid est mulier a primis quidem literis sanctorum commentariorum; nam inveniunt sexus esse nomen, non gradum sexus. Si quidem Evam (1) nondum virom expertam Deus mulierem & feminam cognominavit Gen. 2. 23.: feminam, qua sexus generaliter, mulierem, qua gradus sexus specialiter. Itaque jam tunc innupta ad hæc Evæ mulieris vocabulo fuit, commune id vocabulum & virginis factum est. Nec mirum, si Apostolus eodem atque spiritu actus, quocumque omnis Scriptura divinitatum, & illa Genesis digesta est, eadem voce usus est, mulierem ponendo; quæ exemplo Evæ innuptæ & virginis competat. Cetera denique non sonant, nam & hoc ipso, quod virgines non nominavit, sicut alio (2) in loco, ubi de nubendo docet, satis prædicat de omni muliere, & de toto sexu dictum, nec distinctum esse inter virginem, omnino non nominat. Qui enim alibi distinguere meminit, ubi scilicet differentia postulat (distinguit autem utramque speciem suis vocabulis designans); ubi non distinguit, dum utramque non nominat, nullam vult differentiam intelligi. Quid? quod Græco sermone, quo literas Apostolus fecit, usus est mulierem vocare tam (3) feminas, idest γυναῖκες, quam δέσποιναι. Igitur si pro sexus nomine vocabulum istud frequentatur, quod

quod est interpretatione pro eo, quod est femina, sexum nominavit, dicens *puella*. In sexu autem & virgo contingitur Sed & manifesta pronuntiatio est: *Omnis*, inquit 1. *Cor. 11. 5.*, *mulier adorans, & propitans, instructo capite dedecorat caput suum*. Quid est *omnis mulier*, nisi omnia ætatis, omnis ordinis, omnis conditionis? Nihil mulieris excipit, dicendo *omnis*; sicut (4) nec vir nec velandi; proinde enim *omnis vir*, inquit *ibid.* Sicut ergo in masculino sexu sub viri nomine etiam investis velari vetatur, ita & in feminino sub nomine mulieris etiam virgo velari jubetur. Aequaliter in utroque sexu minor ætas majoris sequatur disciplinam: aut velentur & virgines masculi, si non velantur & virgines feminæ, quia nec isti nominatim tenentur. Aliud sit vir, & investis, si aliud est mulier, & virgo. Nempe propter *Angelos*, ait *ibid.* velari oportere, quod Angeli propter filias hominum desciverant a Deo. Quis ergo contendat, solas mulieres, idest nuptas jam, & virginitati (5) defundas coheupiscentiæ, nisi si non licet & virgines specie præstare, & amatores invenire? Imo (6) videmus, quod non virgines solas concupierint, quum dicat Scriptura *filias hominum*, *Gen. 6. 2.*, quia potuit uxores hominum nominasse, vel feminas injicerent. Etiam quod ait: *Et acceperunt sibi in uxores*, *ibid.* eo facit, quod accipiuntur in uxores, quæ vacant scilicet. De non vacantibus autem aliter enunciasset. Itaque (7) vacant tam viduitate, quam & virginitate: adeo sexum nominando, generaliter filias, & species in genere commiscuit. Item quum (8) dicit, naturam ipsam docere, feminas velandas esse, quæ capillum pro tegumento & ornamento mulieribus assignavit: Nonne idem tegumentum & idem honor capitis virginibus quoque adscriptus est? Si *mulieri turpe est nudi*, 1. *Cor. 11. 6.* & virgini perinde. In quibus ergo una conditio capitis deputatur, una & disciplina capitis exigitur, etiam ad eas virgines, quas pueritia defendit; a primo enim *femina* nominata est. Sic denique & Israel (9) observat. Sed si non (10) observaret: nostra Lex amplior, atque suppleta defenderet sibi adjectionem. Virginibus quoque injiciens velamentum, excusetur. Nunc ætas, (11) quæ sexum suum ignorat, simplicitatis privilegium teneat. Nam & Eva, & Adam, ubi eis contigit sapere, texerunt (12) statim, quod agnoverant. Certe in quibus pueritia mutavit, sicut naturæ, ita & discipline debet ætas esse munifica: Nam & membris, & officiis mulieribus resignantur. Nolla virgo est, ex quo potest nubere, quoniam ætas jam in ea nupsit suo viro, idest temporis: Sed aliqua (13) se Deo vovit. Jam & crinem (14) exinde transfiguratur, & omnem habitum ad mulieres convertit. Totam ergo (15) asseveret, & totum virginis præset: quod propter Deum abscondit, plane obambret. Interest nostra, quod Dei gratia exerceat, solius Dei conscientie commendare, ne quod a Deo speramus, ab homine compensemus. Quid denudas (16) ante Deum, quod ante homines tegis? Verecondior eris in publico, quam in Ecclesia? Si Dei gratia

gratia est, & acceperis, quid gloriaris, inquit 1. Cor. 4. 7., quasi non acceperis? Quid alias ostentatione tui iudicas? an alias gloria tua ad bonum invitata? Atqui & ipsa periclitaris amittere, si gloriaris; & alias ad eadem pericula cogis. Facile eligitur quod affectione gloria assumitur. Velare virgo, si virgo es; debes enim crubescere. Si virgo es, plures oculos pati noli. Nemo miretur in tuam faciem; nemo mendacium tuum sentiat. Bene (17) mentiris nuptam, si caput veles. Imo (18) mentiri non videris; nupsisti enim Christo, illi carnem tuam tradidisti. Age pro mariti tui disciplina. Si nuptas alienas velari jubet, fons utique multo magis. Sed non (19) putet institutione: unusquisque antecessoris commovendam. Multi (20) alienae consuetudini prudentiam suam, & constantiam ejus addicunt, ne compellantur velari. Certe voluntarias (21) prohiberi non oportet, quæ se etiam virgines negare non possunt, contentas aboti in fama fore conscientiam apud Deum securitate. De illis (22) tamen, quæ sponis dicantur, constantè super modum pronuntiare, contestarique possum, velandas ex ea die esse, qua ad primum viri corpus osculo & dextera expaverint. Omnia enim in his præannoscerant, & ætas per maturitatem, & caro per ætatem, & spiritu per conscientiam, & pudor per osculi experimentum, & spes per expectationem, & mens per voluntatem. Satisque nobis exemplo Rebecca est, quæ sponso demonstrato, tantam notitia ejus nubendo velata est. Gen. 34. 65.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Etiam nendum vidum expertem* &c. Ut offendat Tertullianus, nomine *junioris* nuptas ac inuuptas feminas significari, e Genesis cap. 2. n. 23. exemplum proferit; ibi enim de Eva loquens Deus: *aëri*, inquit LXX. Interpretes, *adversum viroem*, *in iuxta adversum viroem* dixerunt. Scilicet: *ipsa vocabitur mulier; quia de viro suo sumta est*, ut alibi aptissime interpretatur idem Tertullianus, versionem Tör LXX. sequutus. Vulgatus autem Interpres habet: *qua vocabitur virago, quoniam de viro sumta est*. Supra etiam dixerat divinus Scripser: *Edificavit Dominus Deus eissam, quam sulerat de Adam, in mulierem, ut junctam*. Utrobique Eva, quamquam adhuc virgo, neque virom experta, *junctam*, mulier appellatur. Igitur per hoc vocabulum non gradus sexus, seu nuptiarum ordo significatur, sed generaliter carnis sexus, atque adeo tum virginis, tum nuptæ ab Apostolo jobentur velari. *Muratorius*.

2. *Sic alio in loco*. Eandem Epistolam 1. ad Cor. cap. 7. n. 34. inquit, ubi ita loquitur Paulus: *Mulier inuupta, & virgo cogitat, qua Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Qua vera nupta est, cogitat qua sunt mundi, quomodo placeat viro*. Si, inquit Tertullianus, inuuptæ a nuptis distinguere voluisset Apostolus, velari mulieres jubens, eas aliquo distingueret vocabulo, quemadmodum fecit, ubi revera illas distinguere voluit. Apparet igitur, tum nuptas, tum inuuptas uno mulieris, seu *junioris* nomine fuisse comprehensas, quando eas Paulus distinguere noluist. Eadem ratione respondet idem Tertullianus in lib. de vel. virgin. cap. 5. *Idem*.

3. *Quam feminat*. Id est potius quam feminas. Est elegans in Hebræo sermone dicendi formula, & aliis in locis a Tertulliano usurpata. *Idem*.

4. *Sicut nec vir, nec velenti*. Apostolus in laudata Epistola 1. ad Cor. cap. 11. num. 4. *Omnia, inquit, vir orans, qui prophetans velato capite, distorpat caput suum. Infra vero addit: Vir quidem non debet velare caput suum. Cuicumque igitur viro, quando orat, turpe esse velari, ait Paulus, & omnem virum nominans, omnes consueque ordinis, ritus, & conditionis masculos intelligit. Igitur sub nomine *omnis mulieris* feminas omnes tum virginis, tum nuptas, ac viduas complectitur. Ceterum quia hæc verba sint in Codice nostro*

VITIA-

vitiat, nemo dubitabit. Fortasse resisti poterant, aut saltem lis lux aliqua affluerebit, si quod ille in lib. de vel. virgin. cap. 8. refert, nos quoque referamus. *Apostolus: omnis erigit, mulier: Quid est omnis? nisi omnis generis, omnis pudoris, omnis castitatis, omnis dignitatis, omnis astutis? Siquidem omnis, totum est, & integrum, & nulla sui parte defectum. Par autem mulieris & virgo est. Equis & de viro non velando omnis, inquit. Ecce duo diversa nomina vir, & mulier. Omnis uterque. Dux leges obnoxia iuramentis hic velandi, inde nudandi. Igitur si eo quod dictum sit: omnis vir, communis est: non viri etiam nudandi viri, masculi iussus: commune autem quum sit nomen secundum naturam, communis est & sex non velandi ejus, qui inter viros virgo est &c. Idem.*

5. *Ut Virginitatis defensas concupiscentia.* Hic mihi verbum aliquod desiderari videtur, cuiusmodi esset *ignis caritatis*, aut quid simile, ut sit sensus: num nupte tantum, ac virginitate carentes, Angelorum hominumque concupiscentiam accendere possint? neque virginibus licet forma corporis excellere, sedque amatores invenire? *Idem.*

6. *Imo videmus.* Imo, inquit Tertullianus, Angeli virgines potius quam nuptas concupiscent videtur, siquidem Scriptura testatur, cap. 6. Gen. n. 2. *Videntes filii Dei filias hominum quod essent pulchre, acceptaverunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.* Igitur non uxores hominum, non semine indifferenter a filiis Dei, sive ab Angelis, ut Tertullianus interpretatur (quam solide non quæto) expetitæ fuerant, sed virginis, & quæ vacabant, hoc est nudam conjugatæ. Quamobrem ita legendas mihi videtur Tertulliani loci: *Imo videmus, quod virgines solas concupiscunt.* Infra etiam *uxores pro uxorem legendum esse, nemo niger.* Hunc eandem Genesis locum a Tertulliano tractatum videas in memorato libro de vel. virgin. cap. 7. *Idem.*

7. *Itaque vacant.* Idem: illæ dicuntur vacare, quæ aut virginis, aut viduæ sunt. *Idem.*
8. *Item quum dicit Eccl. in eodem cap. 11. Ep. 1. ad Cor. n. 14. Ipse natura, inquit Apostolus, docet vos, quod vir quidem si contem nutriet, ignominia est illi. Mulier vero si contem nutriet, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.* Igitur quum virginibus quoque capilli pro velamine a natura sunt dati, vela & ipse pri debent. *Idem.*

9. *Sic denique & Israhel observat.* Iudæia etiam feminis in uss fuisse, ut velato capite incederet, idem Tertullianus alibi testatur, nempe cap. 4. libri de Cor. Militis, cujus hæc sunt verba: *Apud Iudæos tam solemine est feminis eorum velamen capitis, ut inde nascantur.* Tum addit exemplum Rebecæ adhuc virginis, quæ velata ad sponsum profecta est, & Saffoz, quæ quum iudicio filiretur, aperta erat velamine pro more ceterarum mulierum Hebræarum. Similia repetit in lib. de vel. virg. cap. 11. Rabbi etiam Nathan in Aruch *Veli* cuiusdam tenuis mentionem facit, quæ feminarum capita obtegi solebant. *Idem.*

10. *Sed si non observant.* Quamquam virginibus Iudæis velandi capitis consuetudo non esset, nihilominus in lege Christianorum servanda foret huiusmodi ritus; nam in novo Testamento veteres leges & ampliatæ, & suppletæ sunt. *Idem.*

11. *Nunc autem, quæ seculum suum ignoret.* Huc patet, puellis, quæ nondum rationis usum attigerant, iustro capite procedere licuisse. *Simplicitatis privilegium* Tertullianus appellat. Verum in his, quæ ad adolescentiam creverant, quum natura mutaretur, mutari quoque disciplinam deceret. Vide ipsum citato cap. 11. de vel. virg. *Idem.*

12. *Tenerunt.* Legit. tenebant, ut Gen. cap. 37. v. 7. *Idem.*

13. *Sed aliqua se Deo voverit.* Et ab ipsius Ecclesiæ incapabilis virginis fuisse, quæ suam virginitatem Christo dicarent, cum e nonnullis Tertulliani locis in memorato lib. de vel. virg. tum ex hoc capite ostendi evidenter potest, ut subeat mirari quoniam aut in aperta excitatione, aut in improbanda re tot. seculorum uis probata iudicium; negant enim hanc morem aut in antiquis Christianarum Ecclesiis viguisse, aut in recentioribus esse laudatum. At hinc legimus. *Aliquas se Deo vovere, sanctæque hoc inflantiam Dei gratia exerceant.* Infra ait: *Nupisti Christo, illi carum tuum tradidisti. Age pro mariti tui (scilicet Christi) disciplina, si nuptas alienas xolari jubet Christus, suas utique multo magis.* Hic adde quæ doctissimus Pamellos habet præfat. in eundem lib. de virg. vel. Ego in argumento satis explorato aliis veterum testimoniis parco. *Idem.*

14. *Crimen exinde transfigurat.* Ubi virginis Christo castitatem dicaverint, crimen transfigurasse dicimus. Neque, ut arbitror, hoc nomine comas ridenti Tertullianus significat; auctor enim ipsemet est, virginibus quoque turpe esse ridenti. *Si mulier, inquit, turpe est ridenti, & virgini perinde.* Idem repetit in lib. de vel. virg. cap. 7. Me quidem non facit, nonnullis in regionibus a sacris virginibus crimen deponi consueville, ac precipue in Syria & Aegypto, uti Hieronymus in Epist. 48. ad Sabiniarum, aliæque monimenta testantur. Sed huiusmodi consuetudinem in Africa tribus saltem prioribus Ecclesiæ sæculis obtinuisse, usquam invenio. Censeo itaque nil aliud hinc intelli, nisi modestam criminum compositionem, quam virginis tum servare incipiebant, quum se Christo dicabant. Et quidem antiquitas nitatur.

tatum fuit, ut crine soluto; ac libero virginis incederent. Simul ac autem conjugio feso obligabant, cœna illis coactæ, & compolite erant, ut jam matronarum gravitatem transirent. Quæ igitur divino sponso nubebant, par erat, ut crine compolito, compreso, ac transfigurato proderent se Deo nuptas, omnemque habitum ad mulieres converterent, hoc est matronæ, quos se vestibus induendo, matronis, five mulieribus nuptis accenserentur. Reliquæ vero crines in spem secularium nuptiarum educaræ, vix poeritiam transgressæ vertunt capillum, & acn lasivior comati sibi insunt, crinibus a fronte divisis, apertam professæ mulieritatem. Hæc sunt Tertulliani ipsius verba in cap. 12. de vel. virg. At quoniam cap. 11. dicit: *Alpice nuptiam illam tuam virginem & euniam expectationis, & carnem transfigurationis*, nescio an hæc loco tenebras addat, an illa verba hinc sunt corrigenda. Si quis enim transfigurare hæc facere velit pro-memorata virginum lascivia in componendis, interferenda, ac dividendis crinibus, ostendat in hac periodo Tertullianam de virginibus Deo dictis non loqui. *Idem.*

15. Totum ergo efficeret. Verum de virginibus sacris heic agi, magis per ista persuadeor; sensus eum est: Si ex quo virginitatem Deo dicavit, crinibus licentiam comprimere, & gravitatem in vestibus præ se ferre virgo debet, cur postea in seculo capite in sacris hominum conventibus conspicuam se præbet? Omnino igitur ostendat se Christo nuptram, & totam facie virginis modestiam servet, plenum obumbrando virginum caput, quod propter Deum abscondit. *Idem.*

16. Quid deinde ante Deum? En quod Tertulliano minime ferendum videbatur. Sacratæ Christo virginis non quæ ac matronæ velato cepire in publica procedebant, in Ecclesia vero nequaquam. Ab ostentationis culpa immanes non eredit has virginis Tertullianus, quæ velant gloriabundæ, se a divina gratia ad continentie votum electas, in reliquarum virginum conspectu iactare propriam virtutem videbantur. Quamque id e se fieri quidam respondeant, un exemplo suo alias ad sacrum virginitatis votum inclitarent, ne hoc quidem ambitionis periculo carere Tertullianus ait. *Idem.*

17. Bene mentis nuptas. Exploratum est, cunctas mulieres nuptas, ut Apollinio obtemperarent, tum in publicis locis, tum in sacris ædibus velo capitis abduxisse. Proinde hoc nuptarum indicium erat. Quoniam virginis facie pro nuptis Christo haberi vellet, isdem vestibus, ornamentis, & velamentis in publico utebantur, quibus matronæ, ac nuptæ munda; in Ecclesia vero velum ad ædium differentiam deponabant, sicut agitur Tertullianus: *Nemo mirretur in tuam faciem, nuno monilium tuum sensit.* Scilicet mendacium apellat, piam utique, se fingere nuptas, quoniam adhuc virginis essent. Si & in Ecclesia velo usæ fuissent virginis, necno ex a nuptis distinxisset; & bene solum se nuptas mentiri poterant virginis, si caput abique velarent. *Idem.*

18. Ino-mentis non videris. Se corrigit Tertullianus, quod e sacris virginibus nuptas simulari dixisset, nam reversa a Christo nupere, illique suum corpus dicere, ideoque ad instar nuptarum velato capite divinis officiis interesse debebant. Eadem habet cap. 16. de virg. velandis. *Adimple*, inquit, *habitum mulieris, ut statum virginitatis servet.* Minime aliquid ex his, quæ inquit Jani, ut soli Deo exhibeas veritatem. Quamquam non mentis nuptas, nupisti enim Christo, illi tradidisti carnem tuam, illi sponsasti caritatem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. Christus est, qui & alienus sponsus, & maritus velari jubet: utique multo magis suas. Quare nullus dubito, quin Tertullianus heic de virginibus, non amantibus, sed Christo tantum dictis loquatur ex his verbis: *Sed aliqua se Deo vocat*, usque ad sequentia *Sed non putat.* *Idem.*

19. Sed non putet. Latere mendum in his verbis sentio, sed reparare non audeo. Fortasse legendum *unifrisque*. Sensus eorum est: non esse virginum, quæ antecesserant, consuetudinem pro ratione adducendam. *Idem.*

20. Mali aliena consuetudine. Et heic verba corrupte existimo. Legere mallet *multa*. Inquit enim, complures virginis, ne in templo velari compellerentur, precedentium virginum consuetudine sese mœti, satis se prudentes arbitraræ, si quod illæ consenserat fecerant, & ipse facerent. *Idem.*

21. Certe voluntarias. Ita ego interpretarer. Velari feminas, nuptis seculi, aut Christi additis, omnino necessarium est. At quæ virginitatem voluntariam colunt, donec meritum sibi compent, his proptus interdicenda non est capitis nuditas, sed monenda tantum, ut meliora discipline consilia empleantur, quamvis se virginis interdum mentiantur. Mendosam Codicem explicare per solas conjecturas cogitur. *Idem.*

22. De illis tamen. Nihilominus, quæ virginis voluntarie dicuntur, ethoc velandas esse, Tertullianus arbitratur ex eo die, quo viri desponsæ fuerant, seque ad futuras nuptas parare ceperant. His a vere nuptis nihil differre contendit. Similia habet cap. 11. de virg. vel. Sponsalia vero a Christianis dato osculo, & dextera conjuncta peragi solita diximus.

Cete-

Ceterum quæ in isto capite asseruntur compendiose, ea fusius postea ab ipso Tertulliano pertractata fuerit in sæpe memorato libro de Virginitatibus velandis. *Idem.*

C A P. XXIII.

De genu ponendo.

DE genu quoque ponendo varietatem observationis patitur Oratio per pauculos quosdam, qui Sabbato (1) abstinent genibus. Quæ dissensio quom maxime apud Ecclesias causam dicat, Dominus dabit gratiam suam, ut aut cedant, aut sine aliorum scandalo sententia sua utantur. Nos vero, sicut accepimus, solo (2) die Dominico Resurrectionis non ab isto tantum, sed omni anxietatis (3) habitu, & officia cavere debemus, differentes etiam negotia, ne quem Diabolo locum demus. Tantumdem & spatio Pentecostes, quæ eadem exultationis (4) solemnitatem dispungimur. Ceterum omni die quis dabitur proferre se Deo vel prima (5) saltem oratione, qua locum ingredimur. Jejunii autem & Stationibus nulla oratio sine genu, & reliquo humilitatis more celebranda est. Non enim oramus tantum, sed & deprecamur, & satisfacimus Deo Domino nostro. De temporibus orationis nihil omnino præscriptum est, nisi plane omni in tempore (6), & loco orare.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Sabbato abstinent genibus.* Antiquissimus est ritus genua flectendi in Oracione. Exempla habemus in lib. 1. Regum cap. 3. n. 54., in Evang. Lucæ cap. 22. n. 41., in Act. Apost. cap. 7. u. 60., & cap. 20. n. 26., & cap. 21. u. 5. Quia Eusebius Cæsariensis hunc morem Christianorum proprium appellat Hist. Ecclesiæ lib. 5. cap. 5.; ubi Christianos milites orasse ait *ὡς οὐκ ἔστιν ἐν τῷ γένυ κατὰ τὸ οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἡμεῖς* : genu in terram usque flectentes secundum consuetudinem Christianis in precando propriam. Quidam vero a genu flectendo Sabbato abstinabant, quom Ecclesie reliquæ contrarium usum tuerentur. In posteriorum sententia erat Tertullianus, qui ideo hujusmodi ritus differentiationem tolli cupit. Et certe sublatam arbitror, quom ex antiquis neminem offendam, qui Sabbato genua flectere prohibeat. Græcis tamen recentioribus eandem placuisse opinionem, auctor est Joannes Monachus in Canonum subiecto libri Morini de Porci. Ibi hæc habetur. *ταὶς ἡμέραις οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ἡμεῖς* : vel *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ*. Omnes autem Sabbati, & dies Dominici, & Dodekahætera, similiter & diebus a Paschate, usque ad Festum emisionis Sanctorum in orationibus genua flectere non licet. In Juris etiam Græco-Romani lib. 3., ubi de Loca Patriarcha, nom. 9. legitur, si *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ* : vel *ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ*. Apostolici Canones cum puniunt, qui quovis Sabbato, vel Dominico die genua flectit, vel jejunit. Quamquam Græculus hic fallatur (non enim in Apostolorum Canonibus quid tale reperitur) nihilominus palam sit, in Oriente multis post Tertullianum sæculis hujusmodi consuetudinem iterum invaluisse. *Mutatorius.*

2. *Solo Die Dominico.* In libro quoque de Cor. mil. eadem affirmantur, veloti & traditionis peno, atque auctoritate accepta. *Dio*, inquit, *Dominico jejunium nefas ducimus, vel de gentilibus adorare. Eadem immunitate a die Pasche in Pentecostem usque gaudemus.* Communis autem inter Christianos tum erat hic ritus; quare quom nonnulli ab eo deservissent, placuit Patribus Concilii Nicæni primi rem statere in Can. ult., ne Ecclesie in eo dissentirent. De intermittenda genuflectione tum singulis diebus Dominicis, tum diebus a Paschate ad Pentecostem, mentionem faciunt S. Hilarius Prologo in Psalt., S. Hieronymus cap. 4. contra Luciferianos, Auctor Quæst. ad Orthodoxos inter opera S. Iuliani quæst. 115., S. Basilii

Anted. III.

E

cap. 17.

cap. 17. lib. de Splr. Sancto, S. Augustinus Epist. 119. Cassianus, Germanus Constantinopol. Balsamon, Zonaras, alique non pauci: *Idem*.

2. *Sed omni anxietatis habitus*, Desiderari heic verbum *abstinere* mihi videtur. Quum genua flectere, & jejunare, mortificationem atque penitentiam spiraret, Dominico die, nempe exultationis die, abstinendum ab eo more fuit. *Idem*.

4. *Qua eadem exultationis solemnitate dispungimur*. Diximus & in Pentecoste genas non flexisse Chrilianos. Nescio an legendum: *qua eadem exultationis solemnitas est, dispungimur*. In lib. de Patientia expunxit pro *prestitit* usurpatum est a Tertulliano; & *dispuncta est* pro *absoluta*, cap. 5. de Carne Christi; & *expunger* pro *perficeret* in lib. de Refort. carnis. In lib. etiam adversus Judæos: Itaque, ait, *dispungamus ordinem captum*, hoc est *absolvamus*. Igitur tantumdem *dispungimus* hoc loco nil aliud significet, quam *præstamus*, & *absolvimus*. *Idem*.

5. *Vel prima saltem oratione*. Celebres sunt apud antiquos *idival*, seu *matutina preces*. Basil. consule. Constitut. Apostol. lib. 8. cap. 34. Chrysostomus Homil. in Ps. 119. & alibi, ac Basilium in Regulis suis dispartitis Interrog. 37., ut alios omittam. *Idem*.

6. *Omni in tempore*. Alludit ad cap. 2. Ep. ad Timoth., ubi inquit Paulus: *Volo ergo viros more in omni loco*. At de tempore nullam habet mentionem. *Idem*.

C A P. XXIV.

De Loco.

Sed quomodo *omni loco*, quam prohibeamur in publico? Omni, inquit 1. *ad Tim.* 1. 2., loco, quem opportunitas, aut etiam necessitas importaret. Non enim contra præceptum reputatur ab Apostolis factum, qui in carcere audientibus custodiis orabant & canebant Deo, apud (1) Paulum, qui in navi coram omnibus Eucharistiam fecit.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Apud Paulum*. Legendum videtur aut a Paulo. Respicit Act. Apost. cap. 27. nota 35. Paulus enim quum esset in navi, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium, & quum fregisset, cepit manducare. Muratorius.

C A P. XXV.

De Tempore.

DE tempore vero non erit otiosa extrinsecus observatio etiam horarum quarundam. Istarum dico communionem, quæ dici inter spatia signat, Tertia, (1) Sexta, Nona, quas solemniores in Scripturis invenire est. *Act. Ap.* 2. 15. Primus Spiritus Sanctus congregatis discipulis hora Tertia infusus est. Petrus, qua die visionem communionis omnis in illo vasculo expertus est, Sexta hora ascenderat orandi gratia in superiora. *Ibid.* 10. 9. Idem cum Johanne ad Nonam in templum adibat, *Ibid.* 3. 1. ubi paralyticum sanitati reformavit fuit. Et si simpliciter se habeant sine ullius observationis præcepto, bonum tamen sit aliquam constituere presumptionem, qua & orandi admonitionem constingat, & quasi lege ad tale munus extorqueat a negotiis

gotiis interdum, ut quod Danieli 6. 10. quoque legimus observatum utique ex Israelitis disciplina, ne minus ter die saltem adoremus, debitores Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Exceptis (2) utique legitimis orationibus, quæ sine ulla admonitione debentur ingressu lucis & noctis. Sed & cibum non prius somere, & lavacrum non prius adire, quam interposita oratione, Fideles decet. Priora enim habenda sunt spiritus refrigeria & pabula, quam carnis, & priora cœlestia, quam terrena.

A D N O T A T I O N E S.

1. *Tertia, Sexta, & Nona.* Tempora, quibus orationi vacandum esset, alia alii constituerant. Constitutionum Apostolicarum Auctor lib. 8. cap. 34. *scribit* quotidie orandum ait, nempe *circiter auroram, hora tertia, sexta, nona, vespere.* Et *circiter gallicinium.* Chrysostomus Homilia in Psal. 119. *scribit* idem orandum esse docet, sed non eadem horarum divisione utitur. S. Basilus *scribit* in die preces ad Deum fundandas esse statuit. Clementis vero Alexandrini Strom. lib. 7. huiusmodi horarum divisionem laudat quidem, sed alia subdit non contemnenda. *Nonnulli, inquit, certas & definitas horas constitutum precationi, ut verbi causa Tertiam, Sextam, Nonam. At is, qui est cognitione præditus, per totam orationem, dum per preces suas cum Deo versari studet.* Tertullianus autem alibi, in libro nempe de Jejun. cap. 10. Tertiam, Sextam, & Nonam orationi destinatas repetit, sustinque sententiam istam confirmat exemplis. In Synagoga quoque ter die quolibet precibus dari operam auctor est Maimonides in lib. de prec. & benedict. Sacerdot. cap. 1. Idemque & in Ecclesia Dei ter solum fieri testatur S. Cyprianus in lib. de Orat. & S. Hieronymus in Epist. ad Letam & Demetriadem. *Mutatorius.*

2. *Exceptis utique legitimis orationibus.* Preces matutinas, ac vespertinas a lege præscriptas ait. De his loquitur Chrysostomus Hom. 22. in Epist. ad Hebr. Vide & Cyprianum capit. de Orat. ubi *mane, & recedente Sole necessario orandum* ait. Idem.

C A P. XXVL

De fratrum digressu.

Fratrem domum tuam introgressum ne sine oratione dimiseris. Vidisti, inquit, fratrem, (1) vidisti Dominum tuum: maxime advenam, ne Angelus forte sit. Sed nec ipse a fratribus excusis priora fecerit refrigeria terrena cœlestibus: Statim enim iudicabitur fides tua. Aut quomodo secundum præceptum *Luc. 10. 5. pax huic domui dicet, nisi & cis, qui in domo sunt, pacem mutuam reddas?*

A D N O T A T I O N E S. *

1. *Vidisti, inquit, fratrem.* Hæc e sacris Scripturis elata videntur: locum vero innoere nescio. Quod patet, respicit ad cap. 13. n. 2. Epist. ad Hebræos, ubi Apostolus hospitalitatem commendans ait, interdum Angelos hospitio recipi. Sunt ejus verba: *Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim laetaverunt (placuerunt habent alii) quidem, Angelis hospitio receptis.* Alludit autem ad Angelos, qui se hospites Abrahamo & Lot obtulerant. Hinc S. Ambrosius in lib. de Abraham cap. 5. *Qui scis, inquit, an Deum suscipias, que in hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus deservit hospitium, Deum acque Angelos ejus suscepit hospitio. Quemvis & quam hospitem suscipis, Deum suscipis.* &c. Idem ab eo repetitur lib. 2. cap. 26. de Officiis. At in verbis Tertulliani aliquid torcularis desideratur. *Mutatorius.*

C A P. XXVII.

De subjungendo Psalmo.

Diligentiores in orando subungere in orationibus (1) Alleluja solent & hoc genus Psalmos, quorum (2) clausulis respondeant, qui simul sunt. Et est optimum utique institutum omne, quod proponendo & honorando Deo competit, saturatam (3) orationem velut optimam hostiam admoveere.

A D N O T A T I O N E S.

1. *In orationibus Alleluja*: De hujus vocis antiquitate, ac repetito usu in precibus sacris jam alii satis egere, deque illa mentionem faciunt S. Augustinus in Psal. 106. & 110. S. Ambrosius in Apologia pro Davide, Sotomachus lib. 7. cap. 15. & 19., S. Paulinus, S. Hieronymus, Isidorus, Sidonius, & alii. A Judæis ad Christianos transit: est enim in Davidicis Psalmis frequens, eamque olim potissimum in Ecclesia Hierosolymitana usurpatam discimus a S. Gregorio lib. 2. Epist. 63. *Muratorius*.

2. *Quorum clausulis respondeant*. Legentium eruditioni sacrem injuriam, si post doctissimam summæque piæ Cardinalis Bonam de antiquissimo psallendi, ac Davidicos Psalmos aut recitandi, aut canendi usum loqui vellem. Ejus librum de Psalmodia consulat quisquis saturati cupit. Hæc transiens animadverto, quam vetustus ille etiam sit ritus, quo Psalmi alternis in Choro, aliisque Ecclesiasticis supplicationibus recitantur. *Idem*.

3. *Saturatam orationem*. Sicuti *sejuna oratio*, alio tamen sensu, a Cicerone dicta est, ita & *saturata* a Tertulliano dicitur, quæ preces cum recitatione Psalmorum conjungit. Hæc est optima, hæc est piuguis hostia, quam ad aram divinam perducimus. *Idem*.

C A P. XXVIII.

Hæc est enim hostia spiritalis, quæ pristina sacrificia delevit. *Quod mihi*, inquit, *Esaiæ* 1. 11. *multitudinem sacrificiorum? Plebem jam bolcaustomatium arietum; & adipem agnorum, & sanguinem taurorum & bircorum nolo. Quis enim requisivit ista de manibus vestris? Quæ ergo quaesierit Deus, Evangelium docet. Veniet hora*, inquit, *Jo. 4. 23. quum veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Deus enim spiritus est: 2. Cor. 17. & adoretores itaque tales requirit. Nos sumus veri adoratores, & veri sacerdotes, qui spiritu orantes spiritu sacrificaremus orationem Dei propriam, & acceptabilem, quam scilicet requisivit, quam sibi prospexit, Hanc de toto corde (1) devotam, Fide passam, veritate curatam, innocentia integram, castitate mundam, Agape (2) coronatam cum pompa operum bonorum inter Psalmos, & Hymnos deducere ad Dei altare debemus.*

A D N O T A T I O N E S.

1. *De toto corde devotam*. Orationi, quam hostiam spiritalem appellat, singula tribuit, quæ vitium carnis conveniebant, mimitur ut de toto corde voragetur Deo, ut sit passa, curata, integra, munda, coronata. *Muratorius*.

2. *Agape coronatam*. Esti Agapum nomine convivium illa fere semper significari solent, quæ a primis Christianis in sacro conventu celebrari solebant in pauperum solatium, in ma-

tur

teus dilectionis communionem: interdum tamen ipsam Eucharistiam, atque Ineumentum Sacrificium ea voce significatur Patres. Neque vero ab Agapis olim disjungebatur Domini Corporis, & Sanguinis ministratio. Priore sensu intellexisse videtur Tertullianus in Apologia cap. 39. *Carne nostra*, inquit, *de nomine rationem sui ostendit. Vocatur enim corpus, id quod dilectio per nos Gratus est.* In lib. etiam ad Martyres cap. 2. *Agapen fratrum* vocat. Hinc autem constat, post orationem celebrari solitam fuisse Agapen, quam hæc orationis corona diceatur. De Agapis sublati Disquisitionem subdidi Carminebus anecdotis S. Gregorii Nazianzeni. *Iidem.*

C A P. Ultimum.

De vi & affectu (1) Orationis.

O Mnia (2) nobis a Deo impetraturam. Quid enim orationi de spiritu & veritate venienti negavit Deus, qui eam exigit? Legimus, & audimus, & credimus, quanta documenta efficaciarum ejus. Vetus quidem oratio & ab ignibus, & a bestiis, & ab inedia liberabat, & tamen non a Christo acceperat formam. Ceterum quanto amplius (3) oratio Christianorum, non roris (4) Angelum in mediis ignibus sistit, nec ora leonibus obstruit, nec esurientibus rusticorum prandium transfert, nullum sensum passionis delegata gratia advertit, sed patientes, & sentientes, & dolentes sufferentia instruit, virtute ampliat gratiam, ut sciat fides quid a Domino consequatur, intelligens quid pro Dei nomine patiat. Sed & retro oratio plagas irrogabat, fundebat hostium exercitus, imbrium utilia (5) prohibebat. Nunc vero oratio iustitiam omnem iram Dei avertit, pro inimicis excubat, pro persequentibus supplicat. Mirum si aquas celestes extorquere novit, quæ potuit & ignes impetrare? Sola est oratio, quæ Deum vincit. Sed Christus eam nihil mali novit operari. Omnem illi virtutem de bono contulit. Itaque nihil novit, nisi defunctorum animas de ipso mortis itinere vocare, debiles reformare, ægros remediare, Dæmoniacos expiare, claustra carceris aperire, vincula innocentium solvere. Eadem diluit delicta, tentationes repellit, persecutiones extinguit, pusillimos consolatur, magnanimos oblectat, peregrinantes deducit, fluctus mitigat, latrones obstupefacit, alii pauperes, regit divites, laesos erigit, cadentes suspendit, stantes continet. Oratio murus est Fidei, arma & tela nostra adversus (6) hominem, qui nos undique observat. Itaque nunquam inermes incedamus. Die Stationis, nocte (7) Vigiliæ meminerimus. Sub armis orationis signum nostri Imperatoris custodiamus, Tubam Angeli expectemus. Orantes orant etiam Angeli omnes. Orat omnis creatura. Orant pecudes, & feræ, & genua declinant, & egredientes de foveis ac speluncis, ad cælum non otiosi (8) ore suspiciunt, vibrantes (9) spiritu suo moveant. Sed & aves nunc exorgentes eriguntur ad cælum, & alarum crucem pro manibus extendunt, & dicunt aliquid, quod oratio videatur. Quid ergo amplius de officio orationis? Etiam ipse Dominus oravit, cui sit honor & virtus in secula seculorum.

ADNOTATIONES.

1. *Et effectus*. Scribendam rem effectus, ita enim quæ sequuntur persuadent. *Muratorius*.
2. *Omnis nobis impetraturam*. Cum superioribus coniungenda erant hæc verba. Nempè orationem hostiam spiritali deducere ad Dei altare debemus, omnia nobis a Deo impetraturam. *Idem*.
3. *Ceterum quando amplius &c.* Vim & efficaciam Christianæ orationis commendans quorundam objectiones prævertere videtur, qui miracula per orationem fieri non conspicienda, qualia in veteri lege facta accepimus. Respondet igitur, non ea quidem ipsa prodigia, sed alia non minora per orationem Christianis præstari. Legendum quoniam arbitror. *Non vix Angelum duxerat &c.; sed etiam patientes &c.* ut sit sensus: Non ea tantum Christianorum precibus miracula impetrantur, quæ Synagoga impetravit; sed alia etiam maiora, quæ longe majus prodigium sit patienter ferre tormenta, quæ sentiuntur, quam a tormentis liberari. Cui interpretationi consentire videntur tum superiora, tum subsequenda verba, atque exempla. Utroque tamen e vicinso Codice conicere possumus, certum est a Tertulliano eximia commemorari prodigia, quæ per Christianos orantes e Cælo impetrabantur. *Idem*.
4. *Non vix Angelum*. Eum Angelum, qui tres paucos, veluti rosido imbre perfusus, in fornace servavit, *vix Angelum* appellat. Eodem scilicet modo aliis Angelis ab aliqua re gesta, aut aliquo munere nomen imposuit. *Angelum Oraculis* supra nominavit; *Angelos* matrimonio præpositos memorat lib. 2. ad uxorem cap. ultimo. *Angelum Baptismi* lib. de Bapt. cap. 5. & 6., & *Angelum*, cui hominis in utero formandi est cura, nominat lib. de Anima cap. 37. *Idem*.
5. *Imbrum utilis prohibebat*. Quando hæc mentum non lateat, explicare possumus, orationem in causa fuisse, ne niles imbres e cælo in hostium arva fluere. *Idem*.
6. *Adversus hominem &c.* Hæc revera de Diabolo dicenda erant, qui semper circum quærens quem deoret. Sed quo jure hominem Tertullianus appellasset? De Ethaicis ergo Principibus loqui mihi videtur Auctor, qui nihil non curabant, atque observabant, ut Christianorum Reipublicæ nocerent. *Idem*.
7. *Noctæ Vigilia meminerimus*. Adhuc agerem, si de Vigiliis in Ecclesia Dei antiquitate mandare literis aliquid vellem. Ad eam tamen luculentius probandam non parum conferret hic Tertulliani locus. Eorum autem confidentiam præterire non possum, qui Vigiliarum institutionem ex necessitate factam, ac servatam tribus primis Ecclesiæ seculis scribant; quoniam enim (sunt illi) convenire interdum Christiani non possent pro Pagano timore, hinc factum est, ut noctis conventum celebrarent, vigilantes in oratione, & in laudibus divinis. At quid evidentius, quam & diurno tempore ad Ecclesiam colisse Christianos vel ipsi tribus a Christo nato seculis? Id satis probat, quæ de Stationibus breviter ego, fusius alibi adduxerunt. *Idem*.
8. *Non oratio ore*. Scribendum est non oratio, aut non oratio. *Idem*.
9. *Vibrantes*. Si quidem ita scripserit Tertullianus, hoc verbum explicare hæc ratio tonantes spiritui suo ora ad laudandum Deum, atque orandum movere. *Idem*.

F I N I S.

I N

STEPHANARDI
DE VICOMERCATO.

Poema de Gestis in Civitate Mediolani.

O Thō Vicecomes, cui potissimum suæ magnitudinis & gloriæ fundamenta debent illustris Vicecomitum familia, ad Archiepiscopatum Mediolanensem evectus fuit An. Ch. 1263. Varia fortuna usus, multique laboribus devoratis, sedem suam tandem an. 1277. & una cum ipsa Imperium Mediolanensis Urbis obtinuit, postquam inde Tostianos cedere coegit. Ejus mors in annum 1292. Gualvæno Flamma teste cadit, sive in 1295. ut Cortus in Historia Mediolanensi testatur, relatis verbis ejus sepulcro sub Johanne Vicecomite Archiepiscopo inscriptis. Atque ea ipsa tempora fuere, quibus floruit Stephanardus de Vicomercato, ejus nunc Poema Historicum datum de rebus gestis sub Othone Vicecomite usque ad memoratum annum 1277. Scriptori hunc Patria Mediolanum, familia de Vicomercato, quæ & nunc inter Mediolanenses nobilitate sua conspicua est. Ordini Prædicatorum nomen dedit, atque Othoni Archiepiscopo carus, inter vivos decessit esse anno 1297.

Exstant Mediolani apud PP. Prædicatorum Conventus Gratiarum Chronica MSS. Fratris Ambrosii Taggii antiqui Scriptoris, de quo mentionem facit Leander Albertus Lib. IV. de Viris illustr. Ord. Præd. Hæc autem ibi scripta inveni ad annum Ch. 1296. Dominus Otto Vicecomes Mediolanensis Archiepiscopus præbendam centum Florenorum constituit pro Lectori Majoris Ecclesie Mediolani, quæ lectio data fuit Fratribus nostris, & usque præsentem perseveras. Instituit autem dictus Dominus Archiepiscopus pro Lectori dictæ Ecclesie Fratrem Stephanardum de Vicomercato Mediolanensem, & obtinuit, qui legit anno uno. Hic fuit in seculo honorabilis Clericus, & magnus præbendatus, & doctus, qui composuit Chronicam, & Summam Juris Civilis, & multa, quæ sunt in Bibliotheca Conventus Mediolani D. Eustorgii. Fuit quoque dicti Domini Archiepiscopi amicissimus ac familiarissimus. Hæc Taggias, qui & anno sequenti commemorat mortem Stephanardi.

Vidi insuper in Ambrosiana Bibliotheca Tractatum MS. de irregularitate compilationum per Fratrem Stephanardum Ordinis Prædicatorum. Ejus etiam nomen occurrit inter testes exhibitos in Processu MS. confecto propter eandem S. Petri Martyris Ord. Prædic. cujus fragmentum habetur in eadem Ambrosiana Bibliotheca, a Poricello quoque memoratum. In Notis autem MSS. ad hanc ipsam Historiam, quam nunc edimus, Stephanardus alium libellum concinasse dicitur Carmine Elegiaco. Ceterum præter Paulum Morigiam Philippus Picinellus in Athenæo Librator, Mediolan. refert a Stephanardo compositionem Dialogum de Apprehensione, uti etiam Librum Periarcho Nanninum, atque itemdem Chronicon metricum super Lucas, quæ nonquam vidi. De hoc eodem Auctore videndi Leander Albertus de Vir. illustr. Ord. Prædic. Antoules Possiveus in Apparatu Sacro, Johannes Jacobus Frisius in Bibliotheca, & huiusmodi Poricellus in vita Laurentii Littræ pag. 217. ut alijs omittam. Frater vero Gualvæno de Flamma Ordin. Prædic. celebris circiter ann. Chr. 1330. Mediolanensem rerum Historicarum, cujus Opera MSS. adservantur in memorata Ambrosiana Bibliotheca, sæpe Stephanardi mentionem facit, cujus etiam versus ex hac eadem Historia descriptos in Manipulum Floram derivavit. Et hæc emendandus Paulus Jovius, cujus verba sunt in Vita Othonis Vicecomitis : Refert Stephanardus Flamma, qui eam Historiam conscripsit &c. ubi videtur cum Gualvæno Flamma confundi Stephanardum nostrum, quæ res Gerardum Johannem Vossium Lib. 2. cap. 62. de Historicis Latinis in aenclipti posuit, nam alius a Stephanardo de Vicomercato foret Stephanardus ille Flamma. Sed & ipse Vossius deceptus est, quam ibi scripsit, Manuscriptum Chronicon Stephanardi exemplar esse apud V. Cl. Laurentium Pignoriū, atque inscripti Manipulum Floram; nam Historia, cui hic titulus, non metrica sed soluta oratione composita est, & Gualvænum Flammam, non vero Stephanardum nostrum, Auctorem habuit, ut ostendamus, quam ipsam Manipulum Floram evulgabimus.

Quod restat, Stephanardo neque ingenium, neque eruditio defuerunt; quare ejus Historiam, quam ex Cod. MS. Bibliothecæ Ambrosianæ Lit. S. nom. 35. descriptam nunc juris publici facio, non insignitam eruditio futuram pato, quinque in calce notis, & neque enim eorum temporum Scriptorem mihi reperias, qui res sub oculis suis in Insula galas uberius ac fidelius, quam in Stephanardus, memorie mandavit. Erant in MS. Codice lacunæ quædam, & Notæ in priores versus, quas retinui. Lectoris autem erit alia emendare, ac suppleri ipsalmax ex ipso Codice derivata, quibus inferre maum mihi non placuit.

STE.

STEPHANARDI DE VICOMERCATO

Ordinis Prædicatorum

De gestis in Civitate Mediolani sub Othone Vicecomite
Archiepiscopo Mediolanensi

P O E M A.

Incipit Liber de gestis in Civitate Mediolani.

AD posterorum cautelam gesta in Civitate Mediolanensi tempore Domini Othonis de Vicecomitibus tunc ejusdem Civitatis Archiepiscopi, per quem & magna fuerunt peracta negotia, cogitavi scribere metricè ad ornamentum operis; metri enim necessitas quamdam habet venustatem annexam. Nec declinavi a fundamento Historiæ, licet tantum quædam majora prosequar, omittens minora quam plurima, arbitrans singula colligere vanum, & sine fructu. Aliqua etiam, tam poeticiæ quam rhetoriæ artis morem sequendo, addita sunt alicubi ornatus causa, non tamen veritati derogantia gestorum. Quoniam vero ex auditu ista percepi, quæ meo sunt expleta tempore, nunc me longe distante plus forte aliquid, vel minus ad meam devenit notitiam, ideo sine præjudicio veritatis hæc scripta accipiat, qui legerit, quoniam in hoc Opusculo nec veritati detrudere animus est, nec falsitati favere; fidelis enim scriptor velut æquus arbiter affectui privato renunciare debet, & ipsis adhærere rebus. Ut autem subsequentiū intelligentia se facilius offerat, prosaica dicendorum brevis explicatio præmittitur.

In duos enim Libros opus divisi, quorum primus continet ea, quæ ante confictus sunt acta, licet in eo unus confictus, qui inter Cremonenses, & Veronenses fuit in Insula Fulcherii, breviter percinatur. In secundo vero Libro plures describuntur pugnæ, & aliquæ etiam paucæ, quæ pugnam ultimam secuta sunt, tanguntur. In primo itaque Libro in principio prælibatio totius operis tangitur, cui invocatio, seu divini auxilii imploratio annectitur. In primo paragrapho innuitur multiplex commendatio Civitatis Mediolani. In secundo paragrapho mutatione facta in pejus multiplex ejus mala conditio exprimitur, & maxime civile discordium ex ambitione aliquorum civium sibi adversorum, querentium dominium in Civitate, quorum uni parti militia adhæret, alteri populos. In tertio paragrapho prævalente populo, & ejus duce in Civitate, Cremona federatur populo Mediolanensi, sed Verona militiæ jungitur, Princeps veniens in militiæ Mediolanensis subsidium, transito Flavio Abduæ, cito est regressus, insequentibus enim Mediolanensibus, & pugnavit cum Cremonensibus ei obviantibus, & vulneratus & captus succubuit cum suo exercitu. Quo facto militia Mediolanensis patriis laxibus cessit, &

trans

trans Abduam fluvium fugit, quæ statim redire nitens in Castro Tebi go nomine fuit, & in duro reclusa. Qui autem Castrum non intraverunt, ad loca secesserunt diversa. In quarto paragrapho describitur gemitus eorum, qui capti fuerunt. In quinto paragrapho ponitur querela Actoris hujus operis super sui generis ruina. In sexto paragrapho dicitur, quomodo vacante Sede Metropolitana Dominus Otho de Vicecomitibus Civis Mediolanensis a Papa Urbano IV., duobus aliis exclusis, Ecclesie præficitur. Quo facto Prætor populi Dominus in Civitate Mediolani, dolens de sui fratris amotione, Castra, & possessiones Archiepiscopatus invadit. Sed dictus Dominus Otho Archiepiscopus creatos iura repetit Ecclesie suæ a Papa Clemente IV. qui successit Urbano, qui etiam multum servens fuit pro restitutione facienda, & occupatores eorum se citat. In septimo paragrapho præfati Clementis sublimitas a sorore carnali prophetice prævisa, & eidem prædicta, cum recommendatione Ordinis Fratrum Prædicatorum, cui devota erat, inscribitur. In octavo paragrapho Legatos de Mediolano venisse ad Papam Clementem docetur, qui & licentiavit eosdem; nisi primo parere jurarent, qui hoc recusantes vadunt ad Regem Karolum Dominum Apulie, qui ad eorum preces Legatum misit, qui pro eis intercederet apud Papam. Ipsi vero cum Legato Regis redeuntes a Domino Papa sunt recepti, & audientia est eisdem concessa. In nono paragrapho ponitur Oratio Legati Regis pro Mediolanensibus. In decimo paragrapho Oratio Legati Communis Mediolani, & isti duo contra Dominum Archiepiscopum, & proscriptos de Mediolano loquuntur, quorum primus breviter se expedit, sed secundus prolixè obloquitur de eisdem. In undecimo textitur Oratio Dominus Archiepiscopi, qui maxime intendit excusationi suæ, & proscriptorum, & aliquantulum contra Cives etiam de Mediolano aliqua allegat. In duodecimo paragrapho Oratio habetur Legati proscriptorum, qui maxime Cives de Mediolano accusat, excusat proscriptos. In decimotertio paragrapho dicitur, quomodo concionibus quatuor præfatis coram Papa, & Cardinalibus recitatis, Dominus Papa non revocat sententias excommunicationis, & interdici latas in civitatem Mediolanensem, nisi Legati Communis Mediolani jurent obedire, qui cognita constantia Papæ juraverunt, & redierunt Mediolanum. In decimo quarto paragrapho subinfertur, quomodo Legatus Papæ sequitur Legatos redeuntes, qui veniens Mediolanum coram Civibus proponit mandata Papæ, quæ recepta fuerunt, & juramenta obedientie patrantur a Civibus per plateas. In decimo quinto paragrapho ponitur Oratio Legati Domini Papæ in consilio generali recitata, in qua hortatur Cives ad amorem, & obedientiam Ecclesie, eos mire laudans, & recipit juramenta, & relaxat omnes sententias in Commune Mediolani latas, & omnia jura Ecclesie Mediolanensis repetit, & recipit Domini Archiepiscopi nomine.

IN secundo Libro multa describuntur bella. In primo paragrapho agitur de repulsione ita. Primatum Civitatis Mediolanensis contra Dominum Archiepiscopum, & contra eum injusto Statuto edito, eum itet per Placentiam Lugdunum ad Concilium generale sequens Papam Gregorium, qui Archiepiscopus in reditu stetit Bogellæ in Diocesi Vercellensi, quia Papa rediens per Mediolanum noluit, quod cum eo veniret. In secundo paragrapho narratur, quod Archiepiscopo stante, Bugellæ Comes Guisfredus de Langasco, Potestas Proscriptorum, invasit eum proscriptis militibus Castrum Seprii, & arcem Englerie cum Bargo, & descriptio continetur Castri Seprii, & Englerie & arcis ejus, & de exitu Civium Mediolanensium contra dictum Commitem, & conflictu factio juxta finem Guassum nomine, in quo conficiam Comes & multi de militibus proscriptis occisi fuerant, & alii in fugam conversi, & multi capitis sententia plexi. In tertio paragrapho agitur de exhortatione, quam proscripti milites faciunt Archiepiscopo, ut veniat, & ei eorum Principem esse placeat, & de responsione Archiepiscopi, & adventu ejus in Novariam, & inde in Castrum Seprii, & de exitu Mediolanensium contra Archiepiscopum, & expugnatione Castri, & de repulsa, & fuga Civium, & de fuga tandem Archiepiscopi, & suorum in Comas, & inde in Zoringum. In quarto paragrapho agitur de adventu Archiepiscopi de Zoringo in Canobium, & de preparatione classis contra hostes, & de bello navali habito juxta Zermingam in Lactu Majori, & de victoria Archiepiscopi, & suorum, & eorum reditu ad Archiepiscopum. In quinto paragrapho habetur de repARATIONE ab hoc belli navalis, & de missione Symeonis de Locarno, quem Ducem fecit exercitus ad obsidionem Arone, & de adventu Domini Marchionis Montisferrati, & Novariensium, & militum proscriptorum, & Papiensium ab obsidionem eandem, his obsidentibus ex parte terræ, & Symeone ex parte Lacus, & de subita fuga Domini Marchionis, & exercitus ejus & Symeonis, & exercitus ejus ad adventum, seu succursum Civium Mediolanensium, qui his, qui in Castro Arone erant obsessi, succurrebant, & de spoliatione, quam fecerunt obsessi egredientes post hostes, & recessu Symeonis ab obsidione, quæ erat ex parte Laci, & reditu Castrorum, & Locorum ad Civitatem, quæ rebellaverant, & item de intentione Symeonis, & studio ad bellum campestre, qui in navali soccubuit cedendo ab Arone, & de exhortatione Archiepiscopi, quam facit ad socios suos proscriptos desolatos ex fuga. In sexto paragrapho recitatur de reditu Archiepiscopi eam militibus proscriptis in Novariam, & de ejus studio iterum ad reditum in patriam suam, & de lite orta in Camis, & bello civili Camano, & victoria partis Archiepiscopi. In septimo paragrapho de introitu Archiepiscopi in Comas, & de subsidio ei a multis partibus veniente, de invasione plurium locorum

Dio-

Dioecesis Mediolanensis a Comite Ricardo facta, Duce militum proscriptorum constituto, de ipsius Comitis reditu in Cumas, & de adventu ejus cum Archiepiscopo in Desium, de prelio ibi facto, & victoria ibi obtenta, & captione hostium. In octavo paragrapho de exhortatione, & Oratione, quam fecit Dominus Archiepiscopus in introitu Civitatis post victoriam. In nono paragrapho de introitu ipso in Civitatem, & letitia Civium, quam ostenderant exeuntes obviam Domino Archiepiscopo. In decimo paragrapho agitur de quadam exclamatione contra instabilitatem fortunae, commendationem virtutis quae caducis non innititur, sed semper manet. In duodecimo describitur laus virtutis, scilicet Johannis Baptistae, qui fortunae non innitens, sed virtuti vivit adhuc in laudabili memoria hominum, & Herodes habitus est reprobis: Et haec descriptio facta est per metrum jambicum, quod maxime laudi convenit. Ultimo imponitur silentium ipsi Calliopae, ut desistat, & gratias referat, cujus ope hoc opus est expletum.

STEPHANARDO
DE VICOMERCATO

De Ordine Fratrum Prædicatorum.

Etropolis lacrymas, civilia proelia litis,
Præfulis exilium dubium cedentis in orbem,
Militiæ reddeis partum, mucrone triumphum,
Diva refer. Rupes vati Pegasus faveto.
Heroicis (1) cedant (2) Elegi, quia fata relinquo
In patrios bacchata lares. Nunc gesta super sunt

Mæonio pangenda metro. Pete Musa superni
Numinis afflatum, vires aspiret amicas.
Quod metro: fient & sic cadenda labori
Pervia, Pierius percurrere & obice moto
Ardor opus, litus contingent vela secundo
Flamine, pigra manus celerem vertetur in usum.
Heroibus pollet populi secunda potentis
Urbs nota, & felix, longoque celebris ab ævo
Imperii quondam sedes, ac templa juris,
Lancea (3) sus medio, quam prætulit effes futuram
Miram, visa loco, quo stridor mœnia jecit,
Nactaque prodigio est divino nomen ab ipso.
Ipso (4) sive sita medio amicum condita, dives
Quin etiam seatebris arentes irrigat agros
Jugibus, ut gratos sic dent pro gramine flores,
Deliciis miranda suis hæc plena decoris.
Hanc tenuit forti Gallorum Marte juvenos,
Tuscis (5) deletis, patriis prius ipsa rogata
Sedibus, hand patiens fraterni pondera belli.
Urbs honos Italiæ, Ligarisque potentia sævi,
Ambrosiæ decorata, fuit fulgoribus almis,

Ja-

(1) *Heroicis*, idest metris hexametris, quæ sunt de Gellis Nobilissim.

(2) *Cedant Elegi*, idest metra hexametra, & pentametra, quæ sunt de miseria quæ Auctor hujus operis fecit in alio libello.

(3) *Lancea* sicut dicit Isidorus Orig. lib. 15. in loco, quo Mediolanum erat constructum, apparuit sus medio lanceæ, ex qua prodigio, quod apparuit, Civitas est dicta Mediolanum.

(4) *Ipso sive* vel dicitur Mediolanum, quia est in medio duorum annuum, scilicet Ticini, & Abduæ sita.

(5) *Tuscis deletis* secundum Isidorum Galli propter discidium habitum inter se quidam expulsi venerunt Mediolanum, & expulsi Tusci, quos ibi invenerunt, habitaverunt ibidem.

Iustitiae fomes, caelesti sedula culta;
 Consilii radios Latium diffundit in omne,
 Urbibus (1) & reliquis solita est praebere ducatum
 Prudentem, ingentes & opes effundere sumptu
 Magnifico, cuius victoriae signa rebelles
 Auditis tremuere minis, aciemque coruscant
 Armis, innumero confertam milite florens.

§. I.

At in ea fervent civilia jurgia, saevit
 Nuper livor edax, tractant privata Coloni,
 Et neglecta perit res publica, jura Tribuni
 Esse putant facinus, exlex regnatque voluntas.
 Succumbit ratio, caedes viget, atque rapina.
 Iustitiam infelix Urbis dominatur in aula,
 Diripit ambitio immeritos temeraria fauces,
 Gurgis avaritiae nullo satiabilis hianstu
 Fundamenta quatit, titubant hinc moenia, casum
 Inclinata gravem quasi iam ruina minantur.
 Importuna sitis, quamvis se prolunt auro
 Toto, semper avertit; discrimina nulla veretur
 Gloria dulce malum, dominandi seve cupido
 Ad praecepta suos cives rapit, ardor ad ima
 Praecipites quos saepe facit lugubris honoris.
 Liber adest aditus scelesti, corruptio cedit.
 Corruit excusso superam reverentia collo,
 Consilium petiit, suus est dementia princeps;
 Vix ibi quid tutum est, sedes Astraea supernas
 Scedens petiit, fraudes subiere, tumores.
 Nulla fides veterum fidei, successit & atrox.
 Infractisque loco prisci moderaminis ira.
 Delitescere sacrae leges, & jura, patrumque
 Abstulit infelix claros oblivio mores.
 Te super adduxit vecors inimicaque pacis.
 Ambitio cladem, populi quaesita potestas,
 Quam quoque civili plures petiere tumultu
 Vix verum patitur consortis consortis honores:
 Hinc Urbs concutitur, hinc bellis acta tabescit,
 Dantur (2) & adversis ducibus confinia jussis.
 Contemptis, repetit populi sed moenia Praetor
 Festinus, vicisque capit, non obviat ullis.

§. II.

(1) *Ubi* id est ex Mediolanensibus quales solent eligi in potestates.

(2) *Dantur*: Nam capita parvum fuerunt extra Civitatem missa. Sed qui erat Praetor seu Dominus populi rediit ad Civitatem non observato mandato Communitatis & cepit urbem.

S. II.

Arma silent, sibi met Cremonam foedere iunxit;
 Militiæ Verona favet, dominosque vocatur
 Ipsi, ad litem civilem milite septas,
 Metropolis qui invasit agros, Concussa pavore
 Corda tremunt Ligorum; vires animamque resumunt
 At Cives, acies ut norant esse paratas,
 Fulgentemque armis celeri succurrere gressu
 Cremonam, arma petunt, egressi bella minantur,
 Metropoli sed terga dedit Verona sequenti.
 Cremonæ occurrit venienti; pila cohortes
 Miscuit oppositæ; cessit Verona, fugaque
 Spem, Duce percusso, sola posuere salutis.
 Non etenim dudum est cunctatum, Principe capto.
 Confractas acies ut miles vidit amicas
 Metropolis, gratam gemebundus deserit Urbem,
 Non hostile serens robur, secessit & ultro
 Adibus a patris, lacualem transiit amnem,
 Abdua cui nomen: conatur protinus inde
 Ad retitum; sed fata vetant. Capiantur in aree
 Nomine Tebiago plures, quæ prominet undis
 Lambri. Nobilium post prœlia dura ligatos
 Plaustra vehunt milites, clauduntur carcere duro;
 Ignotas reliquos satam divisit in oras.
 Nec sœvire ferox ac implacabile semper
 Ut cœpit miseris, sed nec desistere novit,
 Ni tandem inanimatis erassato cœdibus ense.
 Gaudent victores, moeror perfundit amicos
 Vincitorum, tristes lacrymæ delubra frequentant
 Liminibus devota sacris, ac oscula fundunt
 Infantes animi. Nunc illic pectora fundunt,
 Flectunt inde genæ, nec immerguntur ad aras;
 Pollant vota Deos, & mœvra templa coronant.
 Gaudia cessarunt miseris annalia fatis.
 Læta juventutis jam non consortis florent,
 Florida mutata est iam serica vestis in arma.
 Prælia pro ludo fraternæ parantur equestri,
 Milites occidit mutas jam splendor atroces
 Grâtas amicitiae patrii somenta gemendi
 Excidit; cessant iam symbola, ludæ in ædea
 Funditur, ac rîsus logubri fugit ab ore.
 In te flagrantem pitam deiecit Erynnis,
 Jamque Megera suæ demens nec inimicos artis

Ho-

Hospes adest animi prisci furata rigorem,
 Inde litigiosos vomit clamosa tumultus,
 Tisiphoneque talis ululavit mœnibus ultrix.
 Impia bacehatur nullo satiata ergore,
 Implevit laniata comas gemebunda theatra
 Flebilis Aleo. Turbantis Regna cometis
 Sidus signa dedit candenti fondentia ad Austrum
 Axe sub Arctico visum, nam cladis amaro
 Parte vel occidua mienit quod nuper libero
 Se mergens pelago, fumamque effudit Eois.
 Prodigium majoris erat flagisque futuro
 Patria proli miserum læsisti vulnere grandi.
 Vatem, conspiciam quem fecit sœva ruina;
 Exitio nam fama suo fit notior ejus;
 Fulmineo nomen Capanei civit ut icta,
 Progenies facta est sic hujus fabula vulgi,
 Et pro cœde sua lucrum suscepit honoris,
 Flebilis in læto patroclicis flore juvenis,
 Languit, ac geminos hinc tu solatia fratres
 Cara recidisti. Probitas ornaverat ambos,
 Arridebat eis fallax fortuna, deditque
 Præcipientes; duro consumpsit carcere. Cedit
 Semper successus injusto vulnere; livor
 Sævior exarsit postremo patre percumpo.
 Jam sene, quem moror, quem jam consecrat ævum,
 Longaque pauperies, quem tristes fugarat in urbes
 Fatum, judicium quem tandem percussit atrox.
 Cur in tam miseram gladium sœvire senectam
 Non puduit? Canos heu nōa miseratio juvit,
 Non antiquus amor patriæ, non sudor amica
 Militis exhibitus & juvenitibus armis,
 Infansio nam nulla seni suffragia profunt.
 Spiritus æthereas ejus subvectos in auras
 Luciferas præstante Deo conscenderat cedes.
 Ultima fortune non sit sententia concors,
 Dii faciant fato felice; tristis cedant.
 Interea Divo cum sedes alma vacaret
 Metropolis, nata clavis suscepit honorem
 Otho; flamineum quem prætulit Aula duobus
 Electis; sacris præcecit fascibus ipsum
 Urbanus, qui tunc fastigia summa tenebat
 Ecclesiæ. Præcepta heic laxis fertur habentis
 Ira potens Urbis, Prætoris; & occupat agros
 Protinus Ecclesiæ. Fit vis mensuraque joris
 Præseculum pro fratre suo culmenque negatum

Quærit, sed votis obstat constantia Patrum.
 Invasas Antistes opes, fractusque refundi
 Otho petit raptos supplex. A sede citantur
 Metropolis Cives, Quartus parereque iussit
 Clemens, iustitia percinctus, lata synedris
 Quem posuere sacris, quem iusti secta Catonis
 Extulit, hincque fidem faciunt responsa futuri
 Nominis. Alma soror, studiis intenta supernis,
 Hæc quæ visa refert, Fratrem vocat illa laborans
 Extremo languore suum: Sermone reconde,
 Inquit, quæ didici quondam illustrata superni
 Luminis afflato, longo celata sed ævo.
 Consilium cœlesti quidem reverentia servat
 Interdum, fortasse sub ne vileat usu;
 At tumulis tandem non id cum funere claudit,
 Ne pereat divinus honos. Fastigia frater,
 Te complura manent; virtus te famaqué fasses
 Efferet ad lætos, conscendes alta per atrops
 Ipse gradus, mores pariter cum numine crescent,
 Virtutisque datos studio complebis honores.
 Ordo tibi bicolor doctrinæ semina spargens
 Divæ carus erit. Superis hic sedulus offert
 Obsequium gratam; cœlestia lumina vidi
 Descendisse polo, subito illustrasse sanctum
 Ignem Cœlicolas, ac ipsos esse probatos
 Ostendit famulos, & amoris plena calore
 Almi divorum ferventia pectora Fratrum:
 Phœbus & occiduas cum jam contingeret undas,
 Locis adhuc terris splendore superstitæ, cum jam
 Antiphonam devota cohors cantaret in unum
 Virginis excelsæ, solito de more salutans
 Christifera Cœli Reginam plebis asylum,
 Alma Dei genetrix coram me substitit, inquit:
 A pedibus nostris discedere filia noli,
 Inde chorum laudes illustravit atromque cantentem,
 Cuilibet inclinans, sancti reverenter amoris
 Signa dat, & placide demisso vertice laudis
 Cantica dant Fratres, & vocibus æthera pulsant;
 Inclinata caput grates & Virgo rependit.
 Singulos antidotum jubilans accepit honoris
 Exhibiti, dum sic pia Mater visitat omnes.
 Denique matoro gressu processit ad aram,
 Et delata stetit paulisper lumina juxta;
 Mox subito sedes petiit supernas,
 Quam sequor affectu mira dulcedine fuso.

Visio cœlestis triduo me fovit eadem
 Hora, Virgineam curam testata Deique
 Erga Cœlicolas locupletes munere Divum.
 Ut pater his aderis, jugique fovebis amore
 Illos, hos ferva, numquam fiducia desit
 His tua jamdudum sincero pectore fovi
 Quos ego, cum cara sit idem tibi velle sorore.
 Hæc germana tulit, mox jam non lata morantur
 Prævisas offerre viro cœlestia Sedes.
 Claviger assumptus nutu non jura superbo
 Non murire potest, non impugnare rebelles;
 Quem ratio, quem lexque regit, natura que format
 Ipsa rei; privatus amor, fortunaque cedit.
 Nam nec honor, nec opes, nec vota domestica iusti
 Judicium evertunt, caris amplexibus hæret
 Qui quoque iustitiæ, puro quam prætulit auto.

Urbs Legati veniant ad limina missi

Judicis ætherei, qui sunt a Sede repulsi,
 Ni parere velint; renouant sed iussa penatum.
 Sceptra petunt Caroli, quaerunt Regisque favorem.
 Regia Majestas misit, qui numina flectat,
 Legatum. Rediite simul, petiere synedras,
 In quibus ima regens residet Clementia Præsul.
 Jam datur accessus, permissa licentia sandi est.
 Non concessa prius, tunc . . . luce fiatuta
 Convocat Antilles claros ad sceptra penates.

Confedere patres

Eminent æthereus. Caroli sic nuncius orsus
 Hæc ait: O mundi Sol Clemens, vosque verendi
 Patres, prima quibus fundantur lumina Phœbi,
 Aure contingat brevis hæc oratio sacras.
 Sidera Phœbæis radiis persula superbo
 Infima vivificant dono, distincta per almos
 Sic apicis probitas proceres hunc confovet orbem.
 Urbis vos igitur vestræ conferte fideli
 Præsidium, superi domi ne sola sit experts.
 Gratia præcellens, ac indelebilis ullo
 Tempore, mente Patrum vivat, quam Sede jubente
 Prona tulit parentis dilectæ filia matri.
 Nonne vias Regi gratas ad iussa paravit
 Pontificis, multi discriminis immemor, undo
 Contigit Ecclesiæ libertas? Apula Regna
 E manibus direpta Ducis, sunt reddita . . .
 Italiæ quæsitæ toga est, hæc sola superstes
 Subjiciet Ligures aulae, servireque cogit.

Anecd. III.

G

Non

Non bene Metropolis gladios in viscera mergens
 Propria nobilitas . . . cum signa tyranni
 Erigere in tanta vult formidabilis urbe,
 Othoque præficitur, cur Præsul sanguinis alti
 Sit licet invito populo, qui nominis extat
 Tanti, pro Superis qui semper tanta peregit.
 Vota precisque Ducis sacris infundo potentis
 Numinibus coram; Divæ Clementia Sedis
 Metropolis precibus faveat, qui promptus in omni
 Re parere . . . vobis est, hocque placebit * illi,
 Quod semper . . . decreverit alma potestas,
 Dum non posse neget fors, cui est velle paratum
 Vestrum jussa dari Caroli complere peroptat
 Sedes, cui nunquam deerit fiducia Regiæ.
 Hæc ait, & precibus dimisso vertice, fedit.

Alter Metropoli sic satur missus ab ipsa:

Orbis apex, cui astra favent, quem terra veretur,
 Almi vosque Patres, consortes culminis alti
 Vera loquar, patiens dignatio præbeat ausum.
 Longa quidem series brevibus conferta patere
 Nescit, cura tamen rescicare superflua solers
 Nunc erit, o Superi, nar
 Metropolis Lignorum, clarum cui nomen ab ævo
 Multo, Numinibus sacris quæ semper abbæsit,
 Sit memor aula potens, quantos est passa labores.
 Hostibus Ecclesiæ constanti lite rebellis
 Quondam dira tulit, prisco quassataque nunquam
 Destitit a voto, nec enim olim matris amorem
 Deseruit, majora pati pro jure tuendo
 Ecclesiæ, nunquam vitabit damna, sed una
 Vobiscum gaudere cupit, sentireque dira.
 Sors semper communis erit, nec habere putaret
 Lætos successus, si Nomina diva jacerent.
 Jussa libens explet Soperum, deeretaque servat,
 Ut jussere Patres. Gallorum nonne manipulis
 Pandit iter Sicula petentum Regna, periclam
 Contempnitque suum, quo fata dedere triumphum?
 Nos moveatque fides vos quædam pacta tyranno
 In propriam citius naturam fida rediit
 Fœdere quæ . . rupto patrium revocavit amorem,
 Non oblita sui moris compulsæ voluntas,
 Cum licet usque statum repetit natura vetustum
 In seclus invisum, nam nos timor impolit ingens
 Civibus infandis reliqui eam dextra tyranni
 Sc junxit, Syllam, nec non superasse Neronem

San-

Sanguine qui fertur, ferro defævit iniquo.
 Hic pictatis inops, urbes populatus, & ipsas
 Ingressus metas nostræ regionis, ut Urbis
 Mœnia non modico tremerent concussa pavore,
 Speravit populos Ligures vicisse subactos
 Robore Metropolis. Fuit obvia Cœlica virtus
 Illi, libertas ne tunc Lombarda periret
 Vulnere. Roma metus tanti non languit olim;
 Vicinas Pœnus transcendit ut Annibal Alpes,
 Innumero septus plena tyrone cohorte,
 Cæsar ut Hesperiiis tumidus confedit in arvis
 Agmine Gallorum comitatus in arma furente
 Nobilis Urbs quanti subito percussa
 Internis excita dolis, nam vulnus amicum
 Plena pericla parit, semper lethalius hærens.
 In patrias leges . . . Cives arte profani
 Commisere scelus vesani mente parentes
 Arsuras in tecta faces, patriamque læresque
 Igniferi dum castra viri summeque rebellis
 Aulæ conducunt, nam nulla piacula poscent
 Hoc debere nefas superat genus omne rigoris,
 Non privata petunt hi, dum nituntur in Urbe
 Tanta devicto soli regnare Senato.
 Non satis id facinus juncti voluere tyranno,
 Quem quoque reppulimus sceleri connectere . . .
 Tam pravos venia quis dignos judicet ausus?
 Crimina quid tanta meruere penates?
 In patrios agros jurata quis arma fovebit?
 Excidium civile pium sed censuit esse
 Ambrosii Successor, opum, non Urbis amator
 Natalis veterum non degener ipse suorum.
 Illius in patrias semper conata ruinas
 Est quoque progenies; damnato milite sultus
 Nuper & ipse ruit civilia fusus in arma.
 Arma sacræ movere manus, non fascibus apta
 Nempe suis, ipsi maculam fuditque parentum
 Impietas, potuit merito qua a Sede repelli.
 Infames nec honor cum vota sororis
 Ecclesiæ junxit comiti fideique rebeli:
 Hinc exosa dati plebs numen Præfulis horret
 Ipsius adventum, potius pastore carere
 Quæ cupit, hostili quam se supponere curæ.
 Nobilitas patriæ tutrix, fortuna superno
 Cui favit jussu, superumque intenta favori,
 Zelatrix Fidei, quæ debet munera tantis

Sumere pro meritis Patres? Meruitne repelli
 A pedibus sanctis? propelli tamque severo
 Divorum gladio? merces hæc debita tantis
 Ergo viris? veteri patriæ, fideique, Deumque
 Pro cultu meritum numquid debebitur ingens?
 Serpserit incautos licet illis error, at ipsi
 Verberibus poni patientia terga parantes
 Ut libet a matris numquam vellentur honore.
 Hæc ubi sic fatus sedit Legatus, utrinque
 Inconcussa fides, alternaque murmura certant,
 Majestas immota filet, sed fata recondit
 Pectore coelesti. Mox supplex Otho sedili
 Assitit Antistes veneranda voce penates
 Alloquitur sacros. Vos, orbis lumina, clari;
 Inquit, & in varios nutantis regula mundi
 Casus justitiæ, sanctores lora
 In præceps hominum sermones exilis almæ
 Suscipiant aures, affectu condita semper
 Urbis nativa fuit tenero, communis honorque
 Estque dolor, cujus tantum mea portio major.
 Hoc caput o utinam civiles tollere clades
 Damnatum posset, totius vulnera litis
 Exciperem lætus, sedarem jurgia cari
 Ipse libens populi jugali finita croore
 Devoti, data non hæc fors, injuria saltem
 Nulla fuit, quis sit læsus nisi forte
 Non placuere mihi cædes, nec mœnia quondam
 Libera tam multis dominis servire, carebit
 Quod numquam livore truci, qui semina belli
 Profert civilis, semper mersere potentes
 Quæ Populos; degit nam Principe tota sub uno
 Urbs omnis; si forte biceps, discissa fatiscit.
 Nutat in oppositos odio succensa tumultus
 Civili, casum citius trissemque minatur.
 Hinc odisse feror recte patriam ne, salutem
 Cujus ego totis amplector viribus exol?
 Quid genus? Urbis onus nostræ si forte petatur
 In testem, non plus ipsam delator amabit
 Non aliud mihi crimen erit, nisi forte quod Æm.
 Paruerim Sedi, captis ut fascibus audax
 Judicer oblati. Veniam concedite Patres,
 Si qua tacenda loquor; potius me noscite læsam,
 Cum petitur venerandus apex precibusque minisque,
 Aëlaque dissentit juris vallata vigore,
 Præsul & insultor per Sedem, protinus ipsos

In-

Invadunt fructus, inhibent & nomen honoris.
 Post modo sanguineas inhiant immittere palmas
 In patrem, concessa mihi cum missus ab almo
 Jura peto solio, nam spes irritat honoris
 Irrita quæsti livorem. Bella parantur,
 Impigre castra struunt celeres, invador & ipse
 Præsul. In Arona configunt fasque nefasque.
 Heu fas succubuit, quotiens Astræa ruinam
 Sustinet, & numquam cedit quæ more resurgit
 Antæi, perpes succisum pollulat ejus
 Germen, & in frondes succrescere novit.
 Denique conveniunt patres, castrumque reliquit
 Concessum, mediat sædus, qui sedula certat
 Impietas auro scetroque, sed acris auro;
 Nam foris insultus, intus sed munera pugnant.
 Eruiat Castrum, mox Oppida cetera strage
 Ecclesiarum celeri fiernantur funditus, uno
 Servato colubris, idem non incola novit.
 Non arserit meis patrii popularibus agri;
 Non in damna rui prædo; mea jura petebam.
 Hæc grandis ænea culpa fuit, quod solus inermis
 Non veni, fauces hostiles sanguine fuso
 Ut sic implerem. Quid si vicina renitens
 In juga Nobilitas dudum fugitiva per orbem,
 Conjugibus natisque suis compassa volebat
 Ad proprium remeare solum, nam luctus eorum
 Perpes erit? Crimen pænisne piabitur umquam?
 Sola quidem manuum nescit damnatio finem.
 Acer inextinctos cives heu prælia tandem
 Movit delator, fidei quos tramite lapsos
 Asserit. Est testis, quæ matrem condidit, urna,
 Quod postrema suæ conclusit tempora vitæ
 Religio. Sed ego testis pro patre fideli.
 Non fuit errori quondam germana scelesto
 Tradita? sed generi claro sine labe favoris.
 Non fuit in patrem tantum violenta potestas?
 Quin in summa tumet. Subiecto nonne gygantum
 Terrarum spatio terris vestigia tentat
 Impugnare poli? sed tanto corruiit ausu.
 Proh scelus, o superi, simili num strage carebit?
 Det poenas meritas, vesania plexa rigorem
 Sentiat ætherem, similis ne prodeat error.
 Libera quæ totum currunt rescripta per orbem,
 Non audent intrare suam quondamque fidem
 Metropolim; quid enim perhibent edicta potentum?
 Eccle-

Ecclesiae spoliuntur opes, exactio crebra
 Nempe gravat Clerum, libertas debita cessit,
 Afflixere pedes Clericorum pondera ferri.
 Sermones cuperet longos injuria grandis,
 Pauca sed ex gravida satis hæc sint edita mole,
 Colligat ex serie prudentia diva minori
 Pressuras reliquas. Miseram defendite causam
 Exulis, o Patres; ausus compescite diros.
 Vulnere fortunæ vestrum est injusta mederi.
 Hæc ait, & Patrum est ardor succensus ad alui
 Præsulis auxilium, prolataque crimina damnat.
 Ultima proscripti ratio est, quo stante rogavit
 • Orandi spatium: Tutum clementia reddit
 Me Clemens, inquit, quamquam pavor irruat artus,
 Me tantis adstante viris. Expressit amorem
 Urbis non totum, quem semper gessit ad aulam,
 Oppositus sermo, potuit nam plura referre.
 Audeo sic fari, quoniam non ultima verax
 Pars est sermonis. Clades exercuit unquam
 Quis tam ferales dilecta Civis in Urbe?
 Aures nam vestras nuper stupere penates.
 Cædibus auditis, quæ Ditis semina, Cælum
 Quas pavet, & tellus, quas committere parentes
 Urbis in interitum, & Regalis dedecus aula.
 O furor infelix, o quanta licentia diri
 Ausus immites violant sacra, juraque calcant,
 Publica res premitur, communia commoda vertunt
 In proprios usus, Clerique invaditur arvum,
 Concives vellens caret obice sæva voluntas,
 Adificant turres alienis sumptibus altas,
 Diripiunt & opes plebejo robore solti,
 Lucra volunt soli, reliquis at damna refundunt,
 Consortes renuant, soli dominantur, honores
 Usurpant soli, veteres bacchantur in urbis
 Fautores, alios cogunt exire paternis
 Adibus, ac alios recludunt carcere tetro.
 Exitii crudele genus, cum vita negatur,
 Et mors tarda venit, nam tetra vorago colonos
 Affligit miseros, dum lumen & æra tollit,
 Publica dona viris etiam concessa nefandis,
 Quod tegit obsequium vivos crudele sepulcrum.
 O stygia feritatis imago, stipendia p. . . .
 Proscriptis opibus, nequeant quæ reddere cogunt.
 Solvere captivos prohibentque cibaria vindis;
 Non licet & caris accedere; longa ministrat

Chor-

Chorda dapes; fertur fuso quandoque veneno;
 Purgamenta vetat feces, miserabile dictu,
 Naribus infestas emitti carcere foedo.
 Heu miseris vitæ solatia cuncta negantur,
 Lætitiaque loco spes mortis sola relicta
 Est ipsis, doleam quam fecit carceris horror.
 Hoc habet infelix oppressio muneris, atrum
 Ne metuat funus, præsentem deserit auras
 Usque libens, experisque metus. Hoc colmine gaudet
 Longa nimis series, ingerat auribus almis
 Tœdia, materia est grandis noscendaque vobis;
 Qui scelus iusta libratis pondera lance.
 Curribus imponunt eductos carcere demum
 Innocuos, luctus plenam vèdantur ad Urbem.
 Tempore quid longo miseri mergere sepulti?
 Murmurat hinc gemitus, lacrimis ora inde rigantur;
 Mœsta dies tanti maculam polluta rigoris;
 Corda pavent, nullique audent obfistere cædi.
 Attamen inducitur populo cessere tribuni,
 Ne tribuat tanto scelere præsentia robar.
 Vota metus reprimunt, conducunt æra scelestos
 Ac odium speciale, daturque licentia ferro,
 Curritur ad facinus, vibratur mucro, bipennis
 Illinc exeritur, plaustrisque in frustra secantur.
 Murmura non resonant, non est audita querela,
 Seu vox, fata manent taciti postrema, nec ictus
 Declinant, gladiis ultro quin colla furori
 Nuda parant, nec enim revocans miseratio ferrum,
 Excipiunt animo patiente volantia tela.
 Impetitur facies, hinc cervix, indeque vertex,
 Hinc feriunt guttur, illinc at brachia frangunt.
 Servato nullo sit sævior ordine cædes,
 Victa jacet pietas, statuunt ferale macellum.
 Funera quinque quidem decies & quatuor una
 Occubere troci primatum cæsa furore,
 Quorum diva duos a mortis faucibus atræ
 Sors rapuit, cladis testes, & signa scelestæ.
 Alter ego quorum, quem cernitis, alta redoxit
 Exanimem virtus ad vitam, sæva referrem
 Hæc mox ut vobis, quibus est commissæ superni
 Iudicii censura, scelus ne impune lateret.
 Sanguine nobilium diffuso terra madescens
 Lubricat, & rivi discurrant fluminis instar.
 O dolor immensus totam diffusos in Urbem,
 Visceraque incontussa manent! res magna dol...

. . . CCL

§. II.

Arma silent, sibi met Cremonam fœdere iunxit;
 Militiæ Verona favet, dominusque vocatur
 Ipsius, ad litem civilem milite septas,
 Metropolis qui invasit agros, Concussa pavore
 Corda tremunt Ligurum; vires animumque resumunt
 At Cives, acies ut norant esse paratas,
 Fulgentemque armis celeri succurrere gressu
 Cremonam, arma petunt, egressi bella minantur,
 Metropoli sed terga dedit Verona sequenti:
 Cremonæ occurrit venienti; pila cohortes
 Miscent oppositæ; cecit Verona, fugaque
 Spem, Duce percussio, sola posuere salutis.
 Non etenim dudum est cunctatum, Principe capto.
 Confractas acies ut miles vidit amicas
 Metropolis, gratam gemebundus deserit Urbem,
 Non hostile ferens robur, secessit & ultro
 Adibus a patriis, lacualem transit amnem,
 Abduca cui nomen: conatur protinus inde
 Ad reditum; sed fata vetant, Capiuntur in arce
 Nomine Tebiago plures, quæ prominet undis
 Lambri. Nobilium post prælia dura ligatos
 Plaustra vehunt milites, clauduntur carcere duro;
 Ignotas reliquos satum divisit in oras.
 Nec sœvis ferox ac implacabile semper
 Ut cepit miseris, sed nec desistere novit.
 Ni tandem innumeris crassato cædibus ense
 Gaudent victores, moeror perfundit amicos
 Victorum, tristes lacrymæ delubra frequentant
 Luminibus devota sacris, ac oscula fendant
 Insontes animi. Nunc illic pectora fundunt,
 Flectunt inde genæ, nec immerguntur ad aras;
 Possant vota Deos, & munera templa coronant.
 Gaudia cessarunt miseris annalia satis,
 Læta juventutis jam non consortia florent,
 Horrida mutata est jam serica vestis in arma,
 Prælia pro ludo fraternæ parantur equestri,
 Milites occidit mutua jam splendor atroces
 Grâtas amicitie patrii fomenta gemendi
 Excidit, cessant jam Symbola; innotus in ædæ
 Funditur, ac risus lugubri fugit ab ore.
 In te flagrantem pitam deiecit Erynnis,
 Jamque Megera suo dæmens nec immemor artis

Ho-

Hospes adest animi prisca forata rigorem,
 Inde litigiosos vomit clamor tumultus,
 Tisiphonque tota ululavit mœnibus ultrix.
 Impia bacchatur nullo satiata crure,
 Implevit laniata comas gemebunda theatra
 Flebilis Aleo. Turbantis Regna cometa
 Sidus signa dedit caudam fundentis ad Austrum
 Axe sub Arctico visum, nam cladis amara
 Parte vel occidua micuit quod nuper Ibero
 Se mergens pelago, somnumque effudit Eois.
 Prodigium majoris erat flagitque futurae.
 Patria prohi miserum læssi vulnere grandi
 Vatem, conspicuum quem fecit sœva ruina;
 Exitio nam fama suo sit notior ejus.
 Fulmineo nomen Capanei civit ut idu
 Progenies facta est sic hujus fabula vulgi.
 Et pro caede sua lucrum suscepit honoris;
 Flebilis in læto patroclis flore juvenos,
 Languit, ac geminos hinc tu solatia fratres
 Cara recidisti. Probitas ornaverat ambos.
 Arridebat eis fallax fortuna, deditque
 Præcipes; duro consumpsit carcere. Cedit
 Semper successus injusto vulnere, livor
 Sævior exaruit postremo patre perempto.
 Jam sene, quem moror, quem jam consecerat ævum,
 Longaque pauperies, quem tristes fugarat in urbes
 Fatum, judicium quem tandem perculit atrox.
 Cur in tam miseram gladii sœvire senectam
 Non puduit? Canos heu non miseratio jovit.
 Non antiquus amor patriæ, non sudor antice
 Militis exhibitus & juvenilibus armis,
 Infans nam nulla seni suffragia profunt.
 Spiritus æthereas ejus subvectos in auras
 Luciferas præstante Deo conscenderat sedes.
 Ultima fortunæ non sit sententia concors,
 Dii faciant fato felici tristia cedant.
 Interea Divo cum sedes alma vacaret
 Metropolis, nata clavis suscepit honorem
 Otho; flamineum quem prætulit Aula duobus
 Electis; sacris præfecit fascibus ipsam
 Urbanus, qui tunc fastigia summa tenebat
 Ecclesiæ. Præceps heic laxis fertur habenis
 Ira potens Urbis, Prætoris, & occupat agros
 Protinus Ecclesiæ. Fit vis mensuraque juris
 Præfulem pro fratre suo colmenque negatum

Quærit, sed votis obstat constantia Patrum.
 Invasas Antistes opes, fructusque reſundi
 Ortho petit raptos ſupplex. A ſede citantur
 Metropolis Cives, Quartus parereque juſſit
 Clemens, juſtitia percinctus, fata ſynedris
 Quem poſuere ſacris, quem juſſi ſecta Catonis
 Extulit, huicque fidem faciunt reſponſa ſortiti
 Numinis. Alma ſoror, ſtudiis intenta ſupernis,
 Hæc quæ viſa reſert, Fratrem vocat illa laborans
 Extremo languore ſuum: Sermone reconde,
 Inquit, quæ didici quondam, luſtrata ſuperni
 Luminis aſſiſſato, longo celata ſed ævo.
 Conſtitium cœleſte quidem reverentia ſervat
 Interdum, fortasſe ſub ne vileat uſu;
 At tumulis tandem non id cum ſancre elandit,
 Ne pereat divinus honos. Faſtigia, frater,
 Te complura manent; virtus te ſamaque ſaſces.
 Efferet ad lætos, conſcendes alta per almps
 Ipſe gradus, mores pariter cum numine creſcent,
 Virtutiſque datos ſtudio complebis honores.
 Ordo tibi bicolor doctrinæ ſemina ſpargens
 Divæ carus erit. Superis hic ſedulus offert
 Obſequium gratum; cœleſtia lumina vidi
 Deſcendiſſe polo, ſubito ipſaſque ſanctum
 Ignem Cœlicolas, ac ipſos eſſe probatos
 Oſtendit ſamulos, & amoris plena calore
 Almi divorum ſerventia pectora Fratrum.
 Phœbus & occiduas cum jam contingeret undas,
 Lucis adhuc terris ſplendore ſuperſtite, cum jam
 Antiphonam devota cohors cantaret in unum
 Virginis excelleſſæ, ſolito de more ſalutans
 Chriſtiſeram Cœli Reginam plebis aſylum,
 Alma Dei genetrix coram me ſubſtitit, inquit:
 A pedibus noſtris diſcedere ſilia noli,
 Inde chorum laudes luſtravit utrumque cantentem,
 Cuilibet inclinans, ſancti reverenter amoris
 Signa dat, & placide demiſſo vertice laudis
 Cantica dant Fratres, & vocibus æthera pulſant;
 Inclinata caput grates & Virgo rependit.
 Singulus antidotum jubilans accepit honoris
 Exhibiti, dum ſic pia Mater viſitat omnes.
 Denique maturo grefſu proceſſit ad aram,
 Et delata ſtetit pauliſper lumina juxta;
 Mox ſubito ſedes petiit ſupernas,
 Quam ſequor affectu mira dulcedine fuſo.

Visio cœlestis triduo me fovit eadem
 Hora, Virgineam curam testata Deique
 Erga Cœlicolas locupletes munere Divum.
 Ut pater his aderis, jugique fovebis amore
 Illos, hos serva, numquam fiducia desit
 His tua jamdudum sincero pectore fovi
 Quos ego, cum cara sit idem tibi velle sorore.
 Hæc germana tulit, mox jam non lata morantur
 Prævilas offerre viro cœlestia Sedes.
 Claviger assumptus nutu non jura superbo
 Non murire potest, non impugnare rebelles;
 Quem ratio, quem lexque regit, naturaque format
 Ipsa rei; privatus amor, fortunaque cedit.
 Nam nec honor, nec opes, nec vota domestica iusti
 Judiciom evertunt, caris amplexibus hæret
 Qui quoque iustitiam, puro quam prætulit auro.

Urbis Legati veniant ad limina missi
 Judicis ætherei, qui sunt a Sede repulsi,
 Ni parere velint; renuunt sed iussa penatum.
 Sceptra petunt Caroli, querunt Regisque favorem.
 Regia Majestas misit, qui nomina flectat,
 Legatum. Rediit simul, petiere synedras,
 In quibus ima regens residet Clementia Præsul.
 Jam datur accessus, permessa licentia sandi est,
 Non concessa prius, tunc . . . luce statuta
 Convocat Antistes claros ad sceptra penates.

Confedere patres
 Eminet æthereus. Caroli sic nuncius orsus
 Hæc ait: O mundi Sol Clemens, vosque verendi
 Patres, prima quibus fundantur lamina Phœbi,
 Aures contingat brevis hæc oratio sacras.
 Sidera Phœbeis radiis perfusa superbo
 Infima vivificant dono, distincta per almos
 Sic apicis probitas proceres hunc confovet orbem.
 Urbis vos igitur vestræ conferte fideli
 Præsidium, superi doni ne sola sit experts.
 Gratia præcellens, ac indebilis ullo
 Tempore, mente Patrum vivat, quam Sede jubente
 Prona tulit parens dilectæ filia matri.
 Nonne vias Regi gratas ad iussa paravit
 Pontificis, multi discriminis immemor, unde
 Contigit Ecclesiæ libertas? Apula Regna
 E manibus direpta Ducis, sunt reddita . . .
 Italiæ quæsitâ toga est, hæc sola superstes
 Subjicit Ligures aulæ, servireque coget.

Anecd. III.

G

Non

Non bene Metropolis gladios in viscera mergens
 Propria nobilitas . . . cum signa tyranni
 Erigere in tanta vult formidabilis urbe,
 Othoque præficitur, cor Præsul sanguinis alti
 Sit licet invito populo, qui nominis extat
 Tanti, pro Superis qui semper tanta peregit.
 Vota precesque Ducis sacris infundo potentis
 Numinibus coram; Divæ Clementia Sedis
 Metropolis precibus faveat, qui promptus in omni
 Re parere . . . vobis est, hocque placebit * illi,
 Quod semper . . . decreverit alma potestas,
 Dum non posse neget fors, cui est velle paratum
 Vestrum jussa dari Caroli complere peroptat
 Sedes, cui nunquam deerit fiducia Regia.
 Hæc ait, & precibus dimisso vertice, sedit.

Alter Metropoli sic satur missus ab ipsa:

Orbis apex, cui astra favent, quem terra veretur,
 Almi vosque Patres, consortes culminis alti
 Vera loquar, patiens dignatio præbeat ausum.
 Longa quidem series brevibus conferta patere
 Nescit, cura tamen refecare superflua solers
 Nunc erit, o Superi, nar
 Metropolis Ligurum, clarum cui nomen ab ævo
 Multo, Numinibus sacris quæ semper abhæsit,
 Sit memor aula potens, quantos est passa labores.
 Hostibus Ecclesiæ constanti lite rebelis
 Quondam dira tulit, prisco quassataque nunquam
 Destitit a voto, nec enim olim matris amorem
 Deferuit, majora pati pro jure tuendo
 Ecclesiæ, nunquam vitabit damna, sed una
 Vobiscum gaudere cupit, sentireque dira.
 Sors semper communis erit, nec habere putaret
 Lætos successus, si Numina diva jacerent.
 Jussa libens explet Superum, decretaque servat,
 Ut jussere Patres. Gallorum nonne manipulis
 Pandit iter Sicula petentum Regna, periculum.
 Contempsitque suum, quo fata dedero triumphum?
 Nos moveatque fides vos quædam pacta tyranno
 In propriam citius naturam fida rediit
 Fœdere quæ . . . rupto patriam revocavit amorem,
 Non oblita sui moris compulsæ voluntas,
 Cum licet usque statim repetit natura vetustum
 In sæculis invisum, nam nos timor impolit ingens
 Civibus infandis reliqui cum dextra tyranni
 Sc junxit, Syllam, nec non superasse Neronem

Sanguine qui fertur, ferro defævit iniquo.
 Hic pictatis inops, urbes populatus, & ipsas
 Ingressus metas nostræ regionis, ut Urbis
 Mœnia non modico tremerent concussa pavore,
 Speravit populos Ligures vicisse subactos
 Robore Metropolis. Fuit obvia Cœlica virtus
 Illi, libertas ne tunc Lombarda periret
 Vulnere. Roma metus tanti non languit olim;
 Vicinas Pœnus transcendit ut Annibal Alpes,
 Innumero septus plena tyrone cohorte,
 Cæsar ut Hesperiiis tamidus consedit in arvis
 Agmine Gallorum comitatus in arma furcatis
 Nobilis Urbs quanti subito percussa
 Internis excita dolis, nam vulnus amicum
 Plena pericla parit, semper lethalius hærens.
 In patrias leges . . . Cives arte profani
 Commisere scelus vesani mente parentes
 Arsuras in tecta faces, patriamque læscque
 Igniferi dum castra viri summeque rebellis
 Aulæ conducunt, nam nulla piacula poscent
 Hoc debere nefas superat genus omne rigoris.
 Non privata petunt hi, dum nituntur in Urbe
 Tanta devicto soli regnare Senatu,
 Non satis id facinus juncti volvere tyranno,
 Quem quoque reppulimus scelere connedere
 Tam pravos venia quis dignos judicet ausus?
 Crimina quid tanta meruere penates?
 In patrios agros jurata quis arma fovebit?
 Excidium civile pium sed censuit esse
 Ambrosii Successor, opum, non Urbis amator
 Natalis veterum non degener ipse suorum.
 Illius in patrias semper conata ruinas
 Est quoque progenies; damnato milite fultus
 Nuper & ipse ruit civilia fusus in arma.
 Arma sacras movere manus, non fascibus apta
 Nempe suis, ipsi maculam fuditque parentum
 Impietas, potuit merito qua a Sede repelli.
 Infames nec honor cum vota sororis
 Ecclesiæ junxit comiti fideique rebeli:
 Hinc exosa dati plebs nomen Præfulis horret
 Ipsi adventum, potius pastore carere
 Quæ cupit, hostili quam se supponere curæ.
 Nobilitas patriæ tutrix, fortuna superno
 Cui favit jussu, superemque intenta favori,
 Zelatrix Fidei, quæ debet munera tantis

Sumere pro meritis Patres? Meruitne repellī
 A pedibus sanctis? propelli tamque severo
 Divorum gladio? merces hæc debita tantis
 Ergo viris? veteri patriæ, fideique, Decumque
 Pro culta meritum numquid debebitur ingens?
 Serpserit incantans licet illis error, at ipsi
 Verberibus poni patientia terga parantes
 Ut libet a matris numquam vellentur honore.
 Hæc ubi sic satus fedit Legatos, utrinque
 Inconcussa fides, alternaque murmura certant,
 Majestas immota silet, sed fata recondit
 Pectore cœlesti. Mox supplex Otho sedili
 Afflitit Antistes veneranda voce penates
 Alloquitur sacros. Vos, orbis lumina, clari;
 Inquit, & in varios nutantis regula mundi
 Calus iustitiæ, fautores lora
 In præceps hominum sermones exulis almæ
 Suscipiant aures, affectu condita semper
 Urbis nativa fuit tenero, communis honorque
 Esque dolor, cujus tantum mea portio major.
 Hoc caput o utinam civiles tollere clades
 Damnatum posset, totius vulnera litis
 Exciperem lætus, sedarem iurgia cari
 Ipse libens populi jugali finita cruore
 Devoti; data non hæc fors, injuria saltem
 Nulla fuit, quis sit læsus nisi forte
 Non placuere mihi cædes, nec nocentia quondam
 Libera tam multis dominis servire, carebit
 Quod numquam livore truci, qui semina belli
 Profert civilis, semper mersere potentes
 Quæ Populos; degit nam Principe tota sub uno
 Urbs omnis; si forte biceps, discissa fatiscit.
 Nutat in oppositos odio succensa tumultus
 Civili, casum citius tristemque minatur.
 Hinc odisse feror recte patriam ne, salutem
 Cujus ego totis amplector viribus exul?
 Quid genus? Urbis onus nostræ si forte petatur
 In testem, non plus ipsam delator amabit.
 Non aliud mihi crimen erit, nisi forte quod olim
 Paruerim Sedi, captis ut fascibus audax
 Judicer oblati. Veniam concedite Patres,
 Si qua tacenda loquor; potius me noscite læsum.
 Cum petitur venerandus apex precibusque minisque,
 Aulaque dissentit joris vallata vigore,
 Præsul & institutor per Sedem, protinus ipsos

In-

Invadunt fructus, inhibent & nomen honoris.
 Post modo sanguineas inhiant immittere palmas
 In patrem, concessa mihi cum missus ab almo
 Jura peto solio, nam spes irritat honoris
 Irrita quæsi livorem. Bella parantur,
 Impigre castra struunt celeres, invador & ipse
 Præsul. In Arona configunt fasque nefasque.
 Heu fas succubuit, quotiens Astræa ruinam
 Sustinet, & nunquam cedit quæ more resurgit
 Antæi, perpes succisum pullulat ejus
 Germen, & in frondes succrescere novit.
 Denique conveniunt patres, castrumque reliqui
 Concessum, mediat fœdus, qui sedula certat
 Impietas auro sætroque, sed acrius auro;
 Nam foris insultus, intus sed mœura pugnant.
 Eruitur Castrum, mox Oppida cetera strage
 Ecclesiæ celeri sternuntur funditus, pro
 Servato colubris, idem non incola novit.
 Non ardere meis patrii popularibus agri;
 Non in damna rui prædo; mea jura petebam.
 Hæc grandis mea culpa fuit, quod solus inermis
 Non veni, fauces hostiles sanguine fuso
 Ut sic implem. Quid si vicina renitens
 In juga Nobilitas dudum fugitiva per orbem,
 Conjugibus natisque suis compassa volebat
 Ad proprium remeare solum, num luctus eorum
 Perpes erit? Crimeu pœnisne piabitur umquam?
 Sola quidem manuum nescit damnatio finem.
 Acer inextinctos cives heu prælia tandem
 Movit delator, fidei quos tramite lapsos
 Asserit. Est testis, quæ matrem condidit, urna,
 Quod postrema suæ conclusit tempora vitæ
 Religio. Sed ego testis pro patre fideli.
 Non fuit errori quondam germana scelesto
 Tradita? sed generi claro sine labe favoris.
 Non fuit in patrem tantum violenta potestas?
 Quin in summa tumet. Subiecto nonne gygantum
 Terrarum spatio terris vestigia tentat
 Impugnare poli? sed tanto corruiit ausu.
 Proh scelus, o superi, simili num strage carebit?
 Det poenas meritas, vespasia plexa rigorem
 Sentiat æthereum, similis ne prodeat error.
 Libera quæ totum currant rescripta per orbem,
 Non audent intrare suam quondamque fidelem
 Metropolim; quid enim perhibent edicta potentum?
 Eccle-

Ecclesias spoliuntur opes, exactio crebra
 Nempe gravat Clerum, libertas debita cessit,
 Affixere pedes Clericorum pondera ferri.
 Sermones cuperet longos injuria grandis,
 Pauca sed ex gravida satis hæc sint edita mole,
 Colligat ex serie prudentia diva minori
 Pressuras reliquas. Miseram defendite causam
 Exulis, o Patres; ausus compefcite diros.
 Vulnere fortunæ vestrum est injusta mederi.
 Hæc ait, & Patrum est ardor succensus ad alui
 Præsulis auxilium, prolataque crimina damnat.
 Ultima proscripti ratio est, quo stante rogavit
 • Orandi spatium: Tutum clementia reddit
 Me Clemens, inquit, quamquam pavor irruat artus,
 Me tantis adstante viris. Expressit amorem
 Urbis non totum, quem semper gessit ad aulam,
 Oppositus sermo, potuit nam plura referre.
 Audeo sic fari, quoniam non ultima verax
 Pars est sermonis. Clades exercuit unquam
 Quis tam feralis dilecta Civis in Urbe?
 Aures nam vestras nuper stupore penates
 Cædibus auditis, quæ Ditis semina, Cælum
 Quas pavet, & tellus, quas committere parentes
 Urbis in interitum, & Regalis dedecus aula.
 O furor infelix, o quanta licentia diri
 Ausus immites violant sacra, juraque calcant,
 Publica res premitur, communia commoda vertunt
 In proprios usus, Clerique invaditur arvom,
 Concives vellens caret obice sæva voluntas,
 Adificanc turres alienis sumtibus altæ,
 Diripiant & opes plebejo robore fultæ,
 Lucra volunt soli, reliquis at damna refundunt,
 Consortes renant, soli dominantur, honores
 Usurpant soli, veteres bacchantur in urbis
 Fautores, alios cogunt exire paternis
 Adibus, ac alios recludunt carcere tetro.
 Exitii crudele genus, cum vita negatur,
 Et mors tarda venit, nam tetra vorago colonos
 Affligit miseros, dum lumen & æera tollit,
 Publica dona viris etiam concessa nefandis,
 Quod tegit obsequium vivos crudele sepulcrum.
 O stygias feritatis imago, stipendia p. . . .
 Proscriptis opibus, nequeunt quæ reddere cogunt.
 Solvere captivos prohibentque cibaria vindis;
 Non licet & caris accedere; longa ministrat

Chor-

Chorda dapes; fertur fuso quandoque veneno;
 Purgamenta vetat feces, miserabile dictu,
 Naribus infestas emitti carcere foedo.
 Heu miseris vitæ solatia cuncta negantur,
 Lætitiaque loco spes mortis sola relicta
 Est ipsis, dolcem quam fecit carceris horror.
 Hoc habet infelix oppressio muneris, atrum
 Ne metuat sonus, præsentem deserit auras
 Usque libens, expersque metus. Hoc culmine gaudet
 Longa nimis series, ingerat auribus almis
 Tœdia, materia est grandis noscendaque vobis;
 Qui scelerum iusta librat pondera lance.
 Corribus imponunt eductos carcere demum
 Innocuos, luctus plenam vedantur ad Urbem.
 Tempore quid longo miseri mergere sepulti?
 Murmurat hinc gemitus, lacrimis ora inde rigantur;
 Mœsta dies tanti maculam polluta rigoris;
 Corda pavent, nullique audent obfistere cædi.
 Attamen indocti populo cessere tribuni,
 Ne tribuat tanto scelerei præsentia robur.
 Vota metus reprimunt, conducunt æra scelestos
 Ac odium speciale, daturque licentia ferro,
 Curritur ad facinus, vibratur mucro, bipennis
 Illinc exeritur, planstrique in frustra secantur.
 Murmura non resonant, non est audita querela,
 Seu vox, fata manent taciti postrema, nec ictus
 Declinant, gladiis ultro quin colla furori
 Nuda parant, nec enim revocans miseratio ferrum,
 Excipiunt animo patiente volantia tela.
 Impetitur facies, hinc cervix, indeque vertex,
 Hinc feriunt gottur, illinc at brachia frangunt.
 Servato nullo fit sævior ordine cædes,
 Victa jacet pictas, statuunt ferale macellum.
 Funera quinque quidem decies & quatuor una
 Occubere troci pyramatum cæsa furore,
 Quorum diva duos a mortis faucibus atræ
 Sors rapuit, cladis testes, & signa scelestæ.
 Alter ego quorum, quem cernitis, alta reduxit
 Exanimem virtus ad vitam, sæva referrem
 Hæc mox ut vobis, quibus est commissæ superni
 Iudicii censura, scelus ne impune lateret.
 Sanguine nobilium diffuso terra madescens
 Lubricat, & rivi discurrent fluminis instar.
 O dolor immensus totam diffusus in Urbem,
 Visceraque incompulsa manent! res magna dol...

... cur

..... cum miseris & eorum vulnere cædi.
 Cur impune scelus par est? junxere tyranno
 Se quoque damnati, reliquo junxereque dextram
 Cives, prima fuit quorum connexio junctus
 Proscriptis socius, patribus parere spondit
 Donatura fides. Nec erit secus; illa salubri
 Conditione caret civilis pactio, matris
 Immemor Ecclesiæ, contemnens sedis honorem.
 Obvia quæ tandem virtus intrare volenti
 Mœnia militiæ gladio dilecta cruento
 Lædere nobilitas detractis noloit Urbem
 Dominis, patriæ libertas sola petita est.
 Arguimur, quia dextra fuit data nostra tyranno.
 Qui dimisit eos, cui vere sociare juncti
 Invisi fuimus, natos secus ire necesse est
 Rebus in ignotum vacuos cum matribus orbem.
 Si crimen, veniam tam trifida fata merentur;
 Parcendum est; quem non placeat miserabile vulnus?
 Numina nunc moveant clades, non flebilis error.
 Quas non fama silet, quid enim n... crimina clamant.
 Murmura plura gemunt, violataque jura queruntur?
 Civilis patitur timor omnia, viribus haustus
 Nec fulcire potest illos promissa meatus
 Libertas, cum tuta cohors data Regna petivit.
 Gallica cum Siculas acies transiit ad oras,
 Montanæ fuit Urbis opus, cui gratia digne
 Est reddenda.... comitis quæ socius inivit,
 Regis & in faciem commissâ protervia tanti
 Obsequium vacnat, dum sic contemnitur ejus
 Nuncius, enormis dum sic presumitur ausus,
 Dum sic bacchatur, dum sic discerpitur ordo
 Juris, non illos retrahit reverentia Regis,
 Aut amor, aut virtus, seu Regia magna potestas,
 Non parvam maculam Siculæ invexere Coronæ,
 Quæ nota est cunctis, & vix debilibus ullo
 Tempore, dum titulus Regaliâ foverit illos.
 O Patres Urbi citius succurrite vestræ;
 Non paret auxilium, pressuræ fluctus inundat.
 Turbo furit validus, laxator rima carinæ,
 Pars immersa râtis periit, nutatque superflus
 Tempestate gravi casum concessa minatur.
 Pœniteat sævos scelerum, iam perfida facta
 Eventus solet iste sequi. Sic satus, ut horror
 Invadit gelidos artus, cum monstra perurgent
 Cognita, suspensæ sic obstupere coronæ.

Astantis populi, sic territa pectora divum
 Cladibus auditis, quas nullum noverit ævum.
 Quem prius æthereum gladium vibraverat Orbis
 Claviger in cives fontes, patriæque rebelles
 Non revocat; subeant aulæ nisi lora potentis,
 Gramine cum tellus, & fidus loco carbit;
 Pisce salum, ventis aer; seu flamma calore,
 Summus apex Divum tunc non curabit honorem
 Justitiæ, nec sanctor erit, sed inra negabit.
 Ut norunt constans & implacabile pectus
 Pontificis summi, Cives discrimina cernunt;
 Corda pavent, patriis & se submittere jussis
 Coguntur concussa metu, gladiique rigore
 Ætherei; licet his sors prospera præbeat ausum;
 Ambitione sua vires sensere minores.
 Ut nubes oriens radius dispergit Eoas,
 Aut Boreas subito vehementes diffogat imbres;
 Sic timor in vanum rediit prohibitatis ad umbram,
 Constantisque animi pereunt fastigia nutu.
 Legati remanent, non illos æqua reduxit
 Gloria, cella jugo referunt obnixa penatum.
 Nec mora, quos sequitur folio Legatus ab almo
 Ad Ligures missus, domuit quos nulla potestas,
 Non fortuna potens, & inexpugnabile fatum,
 Non vis, colla sacris viuclet qui si juga loris,
 Ambrosii celeri petiit qui mœnia gressu.
 Consilium generale vocat, mandataque pandit
 Præsulis ætherei; secum delata salutis
 Nuncia, grata piis animis, vincitura rebelles
 Suscipiunt Cives, jussis & in æthera lætus
 Assensit clamor, sedi gaudetque subesse.
 Uno conveniunt animo, non dissidet ullus,
 Confluit Urbs subito, fit mane, & sacra plateis
 Juramenta fidem; quæ non exacta, sed ultro
 Edita parendi votum testantur amicæ
 Aulæ. Sic etiam pacis civilis amorem
 Ac reditus Patris, qui longis absuit exul
 Temporibus, lætantur oves, quia Pastor ovile est
 Venturus nutrire suum, renovareque sancta.
 Et quia divinæ solvenda silentia laudis.
 Mox exacta datur vicinis Urbibus ipsi
 Cautio Legato, fidei sit sponsio factæ,
 Ut rata ne violent titubantes jussa Legati,
 Postmodo facta sibi dirimant ne patria loca.
 Hinc suppressa diu solvuntur Cantica; lætum

Anecd. III.

H

Dant

Dant delubra melos, mysteria diva colonis
 Redduntur, sacras populi concursus in aedes
 Fit quoque, ceu longa liquidos desiderat haustus
 Faux exacta siti, sic plebs diffunditur hymnes
 Exhaustura novos, jubilos jam pullulat ingens,
 Et prope jam finis speratur adesse malorum.
 Ut suffusa genas lacrymis oppressa timore
 Mater in interitu nati complexa rigentes
 Artus dilectos oculisque cadentibus hærens
 Febribus exhaustum corpus repente calore
 Anxia cum sentit vitali cedere morbum,
 Lumina nescienti jam somno lassâ salubri,
 Ad solitum vena collem redeunte tenoris,
 Erigitur, speratque truncem vitare dolorem,
 Reddendam citius priscæ prolemque salutis,
 Excutiturque prior facies, quæ nobila plausus
 Exerit & lætos; Sic Urbs civilibus armis
 Pressa diu longo diri concussa pavore
 Excidii, compassa suis & civibus actis,
 Clade gravi gaudet, modicam non excutit artem
 Quod vulnus, coeunt dudum discissaque membra.
 Jam sperata salus ad gaudia corda reducit.
 Hæc ubi signa dari legatos jussit in urbe;
 Nobiliumque vocat pariter populique senatam.
 Pace reformari sperantes mœnia Cives
 Confluxere cito gressu, quibus orsus ab ore
 Pendenti est populo sic fari. Dedita sacris
 Hæc aulæ usque potens fama virtuteque fines
 Orbis ad extremum diffundit nomina præpes
 Libertas Ligurum, Patribus devotaque divis
 Extitit Urbs olim multis ornata triumphis.
 Consilii decor est ejus dissolus in omnem
 Italiam. Erepta novis erroribus alte
 Corruit, at nuper morisque oblita vetustæ
 Se dedit in præceps, patrios despexit honores;
 In caros bacchata sinus sua contoluit arma
 Matris in opprobrium; radiis lustrata supernis
 Sed modo jam rediit. Deslet confusa priores
 Excessus. Plenis jam votis lorâ resumunt
 Ecclesiæ, Veteres jam læta reducit amores;
 Evigilant etenim lethali pressa sopore
 Lumina, præteritam superat nova gratia culpam.
 Vos ad jussa patres devotio magna paratos
 Reddidit. Ut cerno, nihil est jam ponderis ultra,
 Quod metuant animi devoti. Muneris ardor
 Divini grave nescit onus, sed dulcia sentit

Omnia; priscus amor rediit culturaque Divum.
 Jam quoque non vobis patriis parere molestum est
 Jussis, ad vitæ felix conversio callem
 Devia pestiferi erroris luncta relinquens.
 En ego jam fidens vobis mandata refundo
 Præfatis eximii: video vos namque paternis
 Obsequiis promptos, patrem cognoscere vestram
 Ottonem. Jubet hoc fas, & jus. Alta potestas
 Hoc quoque decrevit; ne sit fugitivus in orbem
 Ulterius, statuere Patres. Ad sceptrâ redibit
 Collatæ sedis; vos hinc parebitis illi.
 Vos hinc subjecti dignos reddetis honores,
 Prædia reddetis, concessaque jura tenebit
 Præsul, & in Clerum proscriptio facta linetur:
 Restituentur opes raptæ, fraudabitur ære
 Nemo suo. Non hinc Christos injuria lædet.
 Lex exacta meo falsis delebitur omnis
 Judicio, vestræ si forsan matris honori
 Obviet, in reliquo libeat si plura jubere
 Tempore, libertas mihi sit servata. Loquutus
 Hæc sinit. Cives una favere jubenti.
 Ut jurata fides illos, & cantio jussa
 Edita junxerunt, his impiger omnia complens
 Legatus connectit opus, repetitaque jura
 Occupat Ecclesiæ. Traduntur jura petenti.
 Corrigit & fastos, ac liber redditus omnis
 Clerus, deletur proscriptio. Nulla molesta
 Jam lex, nulla premens exactio nulla tyrannis
 In Clerum. Nondum sed pax sperata sequuta est
 Civilis, cujus jamjam fiducia major;
 Nescit enim subito conducui magna cicatrix,
 Et semper languoris iners est cura vetustii,
 Artis si medicæ morbum primordia grandis
 Non renuat cedens, pars est parva salutis.
 Sic antiqua nequit dirimi, succensaque parvo
 Tempore lis turgens; opus est conamine longo.
 Spem parit ingentem; cujus conventio quamvis
 Cœperit ex illis, sed non heu vota sequuntur.

LIBER II.

PULLulat ira latens sub pectore, proditur alcus
 Exterior multis; iterato prisca timore
 Turget enim sates, intra mentita salutem,
 Non extersa prius sanie conducta cicatrix,

H 2

Sub

Sub cute sordenti recidiva panditur unda.
 Agmine Lugdunum sacro properantē penatum
 Dum foret Antistes summus, comitanque caterva
 Urbe Placentina, sententia promitur atrox.
 Metropolis statuant Cives, ut præmia dentur
 Plurima, lethali si vulnere decedat exul.
 Archipater, propriam præsumens viscere sedem.
 Dedecus hoc aulæ est, grandisque injuria deni
 Gregorii, tantum facinus qui fidere clauso
 Dissimulat, legi metuens obistere sævæ.
 Deserit Italiam festinus, transmeat Alpes.
 Axe sub Hesperio Rhodani pervenit ad undas.
 Urbs quibus incumbit Lugdunum nomine, nuper
 Acta ubi divorum Patrum celebrata fuerunt.
 In reditu celeri sequitur quem Præsol: at ille
 Ipsius renuit comitatum, stare Bugellæ
 Elegit profugus, Seprii se fudit in arva.
 Hinc Comes arma petens Gufredus nomine, clara
 Ortus progenie, cuneo vallatus & ense
 Exule. Dux Equitis natali limine pulsi
 Robore magnanimo Castro confedit Aronæ
 Hærenti rivo, pariter quod locus ab Urbe
 Distat, & est humili locus hic suspensus in arcem
 Aggere, cen sedes illis quæ præminet oris
 Regia. Vasta latus communis utrumque vorago;
 Clivus at a tergo præceps descendit in amnem.
 A valvis aditus non arduus, atque vetusto
 Frons ejus muro est olim monita, ruinam
 Cujus congeries reficit nova; protinus omnis
 Plebs montana favet, parent & mœnia lati
 Angleriae vicina laei; monitur & arcis
 Præsidium. Ligures hæc quam tenere coloni
 Urbs antiqua fuit, antiquis diruta bellis,
 Ipsa redacta solo, pægo contenta colono,
 Nobilitatis habens priscae vestigia, servat
 Delubra, quæ reficit prope mœnia sparsa per agros.
 Cingitur Oceiduis nunc, non Australibus undis.
 A Borea erigitur collis, qui culmina præfert
 Invia, murali quondam præcincta corona:
 Hostibus est ullis vix expugnabile castrum.
 Planities illi spectabilis hæret ab Euro,
 Inde tamen locus est valli munimine tutus.
 Hæc loca bina tenet tutissima miles ab Urbe
 Pulsos, & his patrias ædes se viscere sperat.
 Hæc spatii nimis non dividit oppida jactus,

Auxilium sibi met propereque impendere possunt .
 Urbs excita novis rumoribus exilit , ira
 Infremuit , catulis ut sæva læna furore
 Evchitur raptis . Miculerunt signa potentis
 Metropolis , properat sonipes phaleratus , & armis
 Contectus Miles , pariter vexilla Quiritis
 Germani pretio conducti ad bella feruntur .
 Angleriam invadunt seu fraudis sive favoris
 Auxilio : splendens gladius vibratus in hostes ,
 Pars Comitum non dura ferens molimina Martis ,
 Innumero cedens equiti secessit in arcem .
 Fama leves tendens alas se tollit in auras
 Non contenta solo , Comitum pervenit ad aures ;
 Angleriam captam esse , & amicos arce reclusos .
 Tunc armis animaque potens Dux impiger agmen
 Congerit , armatos Seprioque reliquit ephebos
 Castro , festinans oblectis Marte potenti
 Subsidium præstare citum : Fit proximus undis
 Stagni . Metropolis conspexit Præses ut hostes
 Accessisse , parat promptas ad bella cohortes ;
 Obvius egreditur , prope sit occursum ; utrinque
 Amnis erat medius , parvis qui labitur undis ,
 Sed nec ab Angleria spatium diffunditur ingens
 Ad fluvium Guassam ; dextras hortatur in hostes
 Præses belligeras , cui est fiducia major
 Teutonicus miles ; series distincta , phalanges
 Ordinæ , umbones flavent , galeæque relucunt ,
 Expantæ fulgent Aquilæ , sonipesque furorem
 Efflat , belligeroque tubæ spiramine clangunt .
 Inde Comes patria proceres ad prælia voce
 Proscriptos acuit , genus his proponit , & ædes .
 Virtutesque patrum , felices Urbis honores .
 Audaces equites animo congestit in unum ,
 Ac pedites . Non sic acies hæc splenduit armis ;
 Impar & hæc numero , sed spe , quam robore major ,
 Ipsa pericula cavens potuit nam cedere bellis ,
 Sed superare solet magni fiducia cordis
 Consilium . Clamor subito miscetur utrinque ,
 Pæne leves agitat nubes . Conflictus initur .
 At latus adversæ Germanus tiro cohortis
 Transiliens undas petiit , jam mixta geruntur .
 Prælia , desævis mucro , demittitur hasta ,
 Excipiunt ictus galeæ , configitur umbo .
 Cæditur hinc miles , cadit alter & inde supinus ;
 Conserpere manus , lethalia spicula miscent ;

Nunc

Nunc hunc nunc illum gladius consumit atroci
 Vulnere, bacchantur Mavortia tela vicissim,
 Armorumque fragor semotis funditur oris.
 At Comes adversos cuneos ferit, atque laboris
 Belligeri patiens sustentat pondera belli
 Sævi, non hosti parcat, stragemque minatur.
 Virtus tuta viri laxis audacter habenis
 Obliquaque hasta medios prorumpit in hostes.
 Iam stratus eques postremo fata sopori
 Junxit; sed Comitis sonipes demersus in unda
 Limosa cecidit; coram producitur hoste
 Detentusque Comes, nomen qui nobile fastus
 Confoditur subito diri mucrone furoris.
 Tunc damnata cohors cessit, tam tristitia cernens
 Fata docis, latebras querit, campumque relinquit.
 Est fuga divulsæ fiducia sola phalangi;
 Pars defensa manu secessit in abdita Diva,
 Postmodo Novaria quæ se collegit in urbe.
 Pars jacet in frutices, pars tristi fune ligatur,
 Quos subdixit atrox capitis sententia loci.
 Funera terna jacent decies, & quatuor ista
 Guttur. Cladigeri maduerunt flumine campi
 Sanguineo, Galarate, tui; sed in horrea, mœstæ
 Luxuriant fruges, replentes æra fletu
 Ac gemita lacrymis tantæ spectamine cædis.
 Qui tenere suas redeunt ad mœnia Cives.
 Victores gaudent, lætym referuntque triumphum.
 Magnanimus Præsul mox linquens arva Bogellæ
 Vercellas petiit, dubiam suspensus in artem
 Fortunæ sperans post tristia fata beatos
 Successus, nec enim novit fors fixa morari.
 Advenit proscriptus eques, suffragia poscit,
 Pontificemque rogat: damnatæ signa cohortis
 Sumere Divum opus est, inquit, quod convenit almis
 Hoc manibus macula purgare tyrannidis Urbem.
 Iustitium patriam oppressit, viduæque vagantur,
 Exulat incerto pupillus, & orphanus orbe,
 Sacratæ spoliantur opes, latique cruore
 Rivi civili maduerunt fluminis instar.
 Trina, quidem cædes quasi bis centena peregit
 Funera nobilium: pars bello concidit atro,
 Judicii pars falce fuit concisa scelesti.
 Proh dolor! Engleriae, Verecellis, gesta Carate
 Proelia tam diræ cladis fecere ruinam.
 Mors infausta animam Gusefedi tangit amici,

In-

Infandi libeat juguli meminisse nepotis
 Cari; nobilitas suspensis te manet armis;
 Ipsa quidem patriæ te propter mœnia notant,
 Plebs copit adventum Patris devota. Quid hæres?
 Eja rumpe moras, te Cœli oracula polcant,
 Ad vitatam te fata vocant felicia Sedem.
 Tunc Antistes ait: Fusi non sanguinis ultor
 Esse volo; sacri non hoc patiuntur honores,
 Fasces quippe jubent scelus omne remittere Divi.
 Hæc vindicta mea est, cunctis ignoscere culpis.
 Ista Sacerdotis plena est victoria. Pacem
 Exopto patriæ, cives viduasque reduci
 Ad natale solunt, primique ad jura redire
 Urbem prisca statas, & plene libera reddi
 Sacra. Paratus ero nostram patrae Ducatum
 Sic vobis. Nomen pariter cœlesti petamus,
 Quod solet oppressis invictum ferre juvamen.
 Non animos odium corrumpat: quisque virilis
 Miles erit, quemquam armigerum succedat ad arma
 Fas, propriique lares. Tunc iussit cuncta parari
 Bellica. Novariam venit, mox Oppida cepit
 Plurima, qui Seprii parva comitante caterva
 Mœnibus Antistes vicinis sedit Aronæ;
 Est etenim tutus locus hic, & nobile Castrum,
 Ast ubi fama citis Urbi denunciat alis
 Præsulis adventum, Boreales insuper oras
 Archipatri parere suo, reliquasque paratas
 Ad Patris amplexus celeres: formidine pressi
 Arma movent, & amica vocant suffragia Cives.
 Hinc Cremona venit: succurrit Lauda repente:
 Parmaque tirones mittit; vagulosque per arva
 Ad prædam doctos equites dat Crema, Quiritia
 Assistit mucro Germani Civibus audax,
 Conductus pretio Papiæ miles ab urbe
 Pulsus in auxilium ocler atque expertus in armis.
 Metropolis phalerata acies non defuit illis.
 Planities vallata jacet, tentoria figunt
 Non longo spatii iactu prope mœnia. Faltus
 Præsul magnanimus non multo milite, forti
 Spe tamen accincto, pedites congestit agrestes
 Munitos animo, pro libertate paratos
 In gladios & bella suas committere dextras.
 Plebejos lorica viros non plurima texit
 Ferrea, diploidis contentos agmine solo.
 Circuit Antistes solerti mœnia cura,

Et jubet exeuubias, vigili custodeque servat
 Castra, trabes claudere vias, ne callidus hostis
 Irroat, ut requie solvantur membra soporis,
 Et subito madcant nocturno sanguine fessis.
 Intrepidus celeri circumspicit omnia motu
 Praeful, moxque dato promptos ad praelia signo
 Convocat armatos, quos hortans voce paterna:
 Haec ait, o focii magnorum mole laborum
 Pressi, vos patriae libertas, vos decus Urbis,
 Vos natalis honos, Ligurum vos nobile germen,
 Iustitiae titulis moveat jam pectus ad arma.
 Non habeat servos sine vulnere sedulus hostis,
 Non vos servabit civilis moro retentos,
 Cervices celeri tingentur sanguine tristes.
 Pro natis pugnare licet, pro conjuge cara,
 Pro laribus, patriaeque statu, pro jure paterno.
 Gesta patrum moveant animos antiqua, timebat
 Roboris Italici quos lata potentia, quorum
 Grande fuit longo diffusum nomen ab aeo.
 Vos non degeneres thalami, non esseque prolem
 Furtivi, non vos peregrino sanguine natos
 Audax dextra probet. Patriae probitatis imago
 Testetur vos esse genus laudabile. Miles,
 Quem mihi stravit apex, veniat, mea signa sequatur.
 Feudali si jure cupit gaudere, relinquat
 Impia Castra; meis vexillis pareat, omnem
 Fascibus antiquis privant mea iussa rebellem.
 Metropolis cuneos non multus transfuga miles
 Se patris expositis fato belloque manipulis,
 Jungens deservit: anceps fortuna timetur,
 In civile patet Civis se opponere robur;
 Nititur interea montes invadere sacri
 Militiae pars magna ducis, quo pene relicto
 In seriem jungunt Cives, ad bella cohortes
 Insultum faciunt, ingens & ad aethera clamor
 Tollitur, & tentant vacuatum irrumpere Castrum.
 Exteriora cadunt munimina strata furoris
 Rapto. Tunc miles dubia sub sorte duellum
 Singulos aggreditur; eadit hinc adversos, & inde
 Alter confoditur; strages contrivit utroque,
 Qui steterant. Populus tandem confagit in arcem
 Custodire locum; nitens defendere vallum,
 Impigra quod pugilum circumdat laeta corona.
 Spicula miscentur, saxum hinc volet, inde sagitta
 Turbine rapta truci balistae morte relicta

Lancea belligeris illinc excussa lacertis.

Hinc ruit armatus, valli que crepidine sirati

Ima petunt, pugnax miles cadit inde soluto

Arca, sanguineus mucro desævire utrinque.

Dum multo geritur bellum discrimine; cursu

Militiæ cuneus celeri redit, atque repente

Currit in auxilium; resonat tuba, signa coruscant.

Inclusi gaudent, hostilia corda pavescunt,

Archipaterque suos hortatur, currit ad arma

Quilibet, & vallum flaventia tela coronant.

Pontificisque acies mox ut pervenit, equestris

Miles in arma fremit. Præceps dimisit habenas.

In densos agitur cuneos, quariturque per hostes

Tutus iter, pavidi subito qui terga dederunt.

Incombit gladius fugientibus, hasta perurget.

Et sonipes sessore carens hinc inde vagatur.

Stratus eques rapidis pedibus calcatur equorum,

Alter inire fugam tentat sudore pedestri,

Ejectis latebras armis desiderat aliter,

Et pars cæsa cadit, reditque ad castra superstes.

Cessit eques campis, convertit fræna furoris

Ileu pubes oblita sui, gladiumque veretur

Militiæ ingentis, nam ferrum sanguine sumat

Cædibus impressum. Pietas commota paterna

Obviat, & jugulos fraterni sanguinis horret,

Civiles metuens clades, intacta furenti

Militiæ occurrens opponit pectora, tantæ

Bacchantes prohibet gladios insilire cædi,

Ac odiis ad castra vocat civilibus actos,

Præcipites ne fraude ruant, in septa recludit.

Restaurare jubet festino, cuncta labore

Diruta, supponit sacros ipse lacertos

Quin operi; largos aer licet esset in imbres

Densatus, tonitrus crebros, & fulgura nubes

Funderet, hos animat, custodes iussit, omne

Officium lustrat, fit sedulus omnia Præsul.

Felix illa dies ingenti læta triumpho;

Sed timor inv. sit victores luce sequenti;

Plebs etiam montana truci discrimina pugnae

Præteritæ timuit, querit concussa pavore

Devia, pars latebras, pars se convertit ad Alpes.

Nobilitas prohibere fugam conatur, & enses

Exerit, Antistes revocat, sed transfuga claudat

Aures, præcipit cursu queriturque salutem.

Plus valet ense timor, vox sacri Patriæ iræ

Anecd. III.

Nil

Nil agit, inde cohors omnis cum plebe fugatur,
 Atque petit Cumas; valvæ clauduntur in Urbis.
 Introitu, renuunt profugos admittere Cives.
 Dum rogat ingressum sibi supplex Otto patere,
 Hunc sequitur foribus referatis tota caterva,
 In quam civilis subito furor arsit, & urbem
 Cogunt Cumani lassos exire Quirites.
 Quin alios spoliant, alii cæduntur, in aedes
 Pars latet, Antistes semotas cecit in Alpes,
 Quem quoque nobilitas stimulo concussa doloris
 Flebilibus comitata oculis confedit in ipso
 Zarnigi Castro, valles sibi subdere nitens,
 Ac montes. Populum legit non pluribus armis
 Testum, pars arcum læva, pars missile dextra
 Vulgus inerme gerit, caput arcæ casside pressum;
 Cingitur ense femur; vix puri pondere ferri
 Quis tegitur, cordis tamen omnis robore freti,
 Diplois at reliquos artus tegit, umbo sinistram.
 Postmodo Canobium Præsul se contulit, oris
 Terricolis exire novus compellitur hospes.
 Est fuga sola salus, ajunt, tecumque necesse est
 Aides deleri patrias, quas incola reddis
 Insultas, Frastra quid niteris omnia legem
 Non explere suam? fatorum cede furori.
 Persequitur fortuna nocens tua numina; satum
 Te crudele premit, Superis tibi bella moventur.
 Præsul ait: languent ingenti membra labore,
 Sed nec abire queant, requie nisi fora levatur.
 Somere vel biduo liceat confracta vigorem.
 Concessere moram; lassæ reverentia Patris.
 Est admissa loco, comitans exclusa caterva est,
 Interea precibus tentat placare colonos.
 Pars ad amicitiam trahitur clandestina blandis
 Promissis, occulta petit munimina statim,
 Arma virosque vocat, clam nobile congregat agmen
 Sedulus Antistes solum per plana per Alpes.
 Nobilitas commenta sacri Pastoris obaudit,
 Quæ cito belligero feciata est robore Patri,
 Canobio ingentis quod stagni fluctibus hæret,
 Ac montis radice sito de fonte Ticini
 Quod fecaturit, qui sit tandem gepitoris origo.
 Antistes jam transtira parat, violata bipenne.
 Robora cæduntur, classi remos & silva ministrat,
 Rostra ligant clavi, sternuntur siagna carinis.
 Protinus armorum ferrum laxatur ad usus.

Ad bellum navale rates armavit ephœbis
 Grandævique simul. Refidebat pervigil hostia
 Engleria; locus hic extremo litore stagni
 Est situs, impulsus declivi tramite gurgis
 Ad quem declinat; collecta classe propinqui
 Litoris, armatis majori robore nares
 Munis, plure quidem constravit remige stagnum.
 Amovit statione rates, fulcatque profundum
 Gurgitis. Approprians vicinas contigit oras
 Pontificis classi, statuitque adducere prædam.
 Sed pelago ingentes orbi quum Phœbus ibero
 Induxit tenebras, & nox jam fessa sopori
 Membra daret, molles lectos armata cuterava
 Quærit; desertis ratibus, diffusa per ædes.
 Noxia mollities nimis est, ac dissona bellis,
 Picælia pectus amant dorum, patiensque laboris.
 Eventus dubios vigili quod præcavet astu.
 Zermínaga viris luxum laqueosque paravit;
 Fama sed expassis errorem detoluit alis
 Pontifici, celeres qui naves invehit undis.
 Currit ad arma; pedes subito, milesque carinas
 Implent, non illos patrii fecernit honoris
 Gratia; communes fasces, communeque bellum.
 Communis labor est, & opus commune; nec ullus
 Jussa manet. Remis pulsæ tremuere carinæ,
 Per medias verruntur aquas; at celsior omni
 Puppe præit reliquis armorum navis amictu
 Resplendens commissa Duci. Non verberare grandi
 Remorum fluxere rates, ne forte sepultos
 Somno sollicitet sonus: omni voce remissa
 Ora silent, dulces non reddit fistula cantus,
 Contempere tubæ, vasto nec in æthere voces
 Ullæ miscentur, condidit silentia nullum
 Admittunt strepitum. Mediis instructa gregatim
 Fluctibus invehitur Neptuni lassæ per agros
 Classis, & approprians hostilia robora querit.
 Humentes nec dum tenebras ejecerat orbe
 Oceano perlata dies, nec lampada Phœbus
 Protulerat, Stygiis nec dum secesserat umbris,
 Ut classis vicina fuit. Frigor undique motus
 Tollitur, & classem præciso fune repertam
 Litore sejungunt, custodum pectora remis
 Pulsant, emissis texerant aera telis.
 Æra sonant, aucto clamoreque bella geruntur.
 Hinc hostes in transira cadunt, hinc exipide fixi

Puppibus exanimis hærent, hinc gurgite merfos
 Accipit unda robens hostilis fitque sepulcrum
 Funeris, ac reliqui victrici fune ligantur.
 Dum bello fluctus miscentur, & æthera voces
 Turbant, armorum concussio litora replet.
 Experrecta gravi somno dispersa juvenus
 Per thalamos surgit, discussa nobe soporis,
 Arma petit, sed tempus abest; nam sedulus hostis
 Pugnam dimisso ratibus custode pedestrem
 Intentat, latebras, & lectos ense cruento
 Perquirat, nudos invadit, sanguine rivi
 Labuntur, sine Rege echors dispersa vagatur;
 Est fuga communis cunctis fiducia vitæ.
 Victores redeunt, & raptæ grandia classis
 Lucra Patri referunt, & ovant, vicisque stagni
 Oppida totius fidunt, mox esse paratos
 Omnes esse jubet, clypeos galeasque ratesque
 Inflaurant, tersa lorica rubigine splendet.

Copia confertur navalis Simone classis
 Præfecto, statuit cui cuncta negotia belli
 Antistes, cui fidus erat, certaminis usu
 Expertus siquidem longo, jugisque laboris.
 Aronam celeri jubet hunc invadere bello
 Navali, jussis qui confert agmina parens
 Classica; signifera sublimi puppe resedit
 Prætor, diducunt remos, dant carbasa ventis
 Nautæ, sternuntur late sic navibus undæ.
 Fluctibus in mediis labuntur robora classis.
 Cunctas præcedit naves prætoria puppis,
 Planities & operta lacus navalibus alis
 Remigis intumuit concussis verberare lymphis.
 Arcnam propero venit conamine Simon
 Navigio sultus grandi, virtute potenti.
 Armigeris acies stetit undis classica jussu
 Prætoris, modico distans prope mœnia jactu;
 Spes omnis periit clauso navalis ab hoste.
 Milite belligero stipatos Marchio promte
 Ferrato de Monte venit, milesque pedesque
 Urbis Novariæ, juncta his proscripataque virtus
 Metropolis, necnon Papiæ nobile robur,
 Qui cingunt lunare latus, quod collibus hæret;
 Aggeris erecto tellus defossa coronat
 Quod tomulo; crates densos innexa futelesque
 Pro muro paries stat ligneos. Arma corusci
 Militis in gyro rutilant muniminis alti.

Una quidem claustris clausa est pars altera classe.
 Nec patet egressus illis, & pabula desunt.
 Munitus vallo locus est in litore stagni;
 Hic situs, hinc alte sceptrum super eminet arcis;
 Miles ubi Germanus adest, montanaque turba
 Metropolitique equitum cuneus transmissus ab ipsa.
 Pugna ferrox agitur, nunc hinc, nunc inde feruntur
 Exanimés; sed dura fames infestius angit
 Obsessos, quos fata juvant, dum iuge redundat
 Imbris diluvium, totusque resolvitur aer.
 Effudit Neptunus opum sine lege suarum
 Thesaurus, Euro laxas dimisit habenas
 Eolus, ac Austro, Zephyro, Boreaue reclusis
 Carcere, Castra natant, ceno jacuere iumenta,
 Vixque boves alimenta trahunt, vix explicat alto
 Sequé luto sonipes. Clausis civile propinquit
 Robur in auxilium; metuuntur militis arma,
 Metropolis grandis venientis copia plebis.
 Marchio concutitur, turbantur castra pavore,
 Celatusque timor densi velamine nimbi
 Querit ab obsessis cedens vitare periculum.
 Nobilis obstat eques, sperans munimine victo
 Mox patriam proprioque lares sine Marte subactos.
 Nititur at frustra, subito nam castra leguntur,
 Novariamque petunt macula suffusa pudoris.
 Quonam signa ferunt imbelli victa timore?
 Laeta cohors inclusa diu petit arma, forasque
 Egreditur, stimulis sonipes post terga cohortes
 Impressis sequitur, quæ non revocantur ab hoste.
 Indeque regrediens acies diffusa per agros
 Spargitur, & rediit spoliis intenta relictis.
 Subsidiâ fit præda famis, dimissa reducunt
 Plaustra, & lætitiæ voces tolluntur in altum.
 Classis abit tristis, fit libera navibus unda,
 Obsessæ plebis præciso fane carina
 Per medios fertur jam tuto remige fluctus.
 Nec mora: Cuncta lacus Urbi mox litora parent;
 Et naves. Frustratâ ducis fiducia stagno
 Cessit, campestri vult se committere fato.
 Jam remum mutare vacat tironis in hastam
 Ac Cumanorum possat prece vota latenti.
 Præsidioque novo sperat vitæ tatis, amice
 Antistes, nullo belli discrimine motus,
 Fortunam sufferre potens, solatur amicos;
 Quos dolor oppressit, spes quorum languit; inquit:

No-

Nostis an, o socii, dubii ludibria fati?
 Humani est cursus semper mutabilis ordo.
 Non idem fatis tenor est. Post dira sequuntur
 Omnia successus, emortua spesque virescet.
 Corda cadunt doris? passi graviora timetis?
 Esse viros ultor scelerum patietur inultos?
 Hostes, qui patriae civili aede foventur,
 Non animos, frangat res ista. Resumite vires:
 Jam vos ad proprias sedes remeare necesse est.
 Hinc quoque nobilitas patriis congesta sub alis
 Cum Patre Novariam petiit, tentatque redire
 Ad natale solum, cujus dulcedinis umquam
 Immemor esse nequit. Mentem inclinare laborat
 Praefulis Antistes Comani foedere. Pandit
 Ingressum Camis lis orta, & amica precantum
 Sedulitas, & opus constantis Simonis expers
 Frandis. Mox geritur bellum civile per urbem,
 Archipatri pars una favet, pars altera civi
 Haeret Metropolis. Cumanus Marte potenti
 Bella jurat Patris exulis, Arma fragores
 Excutiunt, ictus en brevescunt, omneque ferrum
 Vulnere civili crassatum sanguine flavet,
 Missile lethiferum, grave saxum, dira sagitta
 Aere concurrunt; & nubis more nitentes
 Pene tegunt radios, in caedes versa feruntur
 Descensu sociata suo, sonus inde reliquus
 Vulnera vix superat. Torres armata coronat
 Plebs altas, humilesque domos, ac robore vici
 Sternuntur densa, pilis intexitur aer;
 Ictibus arma sonant crebris percussa, caduntque
 Plures, alternis impletur vocibus aether.
 Vim belli non passa trucidis, pars denique cessit
 Oppressis adversa viris, Patrique rebellis,
 Omnique communi congestit robur in aula.
 Munimen celeres tunc hostes denique cingunt;
 Densus at ex alto lapidum demittitur imber,
 Omne nocens iucitur, & spicula fulguris instat;
 Cassis, & umbo * graves ac certos excipit ictus.
 Sed labor ima petens structurae solvere muri
 Tentat compagem solidi, fossoria mergens,
 Desper exopta contemnit spicula caedis.
 Fundamenta quatit aries suspensus in altum;
 Impulsaque suo sorti muralia frangit,
 Denique sumiferis explentur picula flammis;
 Et bellatores captos municio reddit.

* graves, ac
grotes.

Pro-

Protinus adversa bello virtute subacta
 Archipater Cumas conferto venit equestri
 Robore, congestit peditumque equitumque catervas.
 Exul nobilitas Aquilis collecta sub almīs
 Exulis est Patris, properat milesque Ticino
 Novariensis eques, Cumani roboris ingens
 Virtus, lethiferas & turba accincta pharetras,
 Ricardusque Comes venit, qui signa ducatu
 Sumto suscepit profugæ damnata cohortis.
 Nobilis hinc ortus, genitos de stirpe Lomelli,
 Qui se montanæ fudit regionis in oras.
 Quam citius Clavate subest, ac mœnia Leuci,
 Vicinique lacus sita litore castra patenti
 Oppida multa duci parent; & plurima spondent
 Archipatris se signa sequi, Comitique favere.
 Rumor it, atque statim magnas fit in Urbe tumultus,
 Ingens civilis pugnae succenditur ardor,
 Fraternæque acies ad bellum utrinque parantur.
 Ad Patrem rediit Comitīs vexilla sequuta
 Nobilitas Cumas, se ut pugnatura manipulis
 Jungat Cumanis, uno mox agmine pergat
 Ut Præsul. Phalerata cohors at prodiit Urbe
 Ambrosii, Desioque stetit. Civilis utrinque
 Sævī in arma furor, Procerum vexilla propinquant.
 Archipatris Crux alma præit, speculator ab alto
 Prospicit, atque Duci festinos nunciat hostes
 Metropolis non esse procul, spirare furorem.
 Cives concussi tunc contremuere pavore;
 Attamen arma petunt, pugnax audacia textit
 Incussumque metum: clypei cervicibus hærent.
 Resplendens galea obvolvīt caput, hasta vibratur,
 Ensiferique pedes equitis flectuntur in orbem;
 Impatiens sonipes phaleratus naribus iram
 Efflat, & hortantur pavidī se ad bella vicissim.
 Sanguinis oblitus naturæ fœdera nescit
 Quilibet, in fratrem convertit vulnera frater.
 Prævius accedens Desii prope mœnia Præsul
 Pectus inermē gerit, & munitus mente virili
 Magnanimus tanti Pater est discrimine belli
 Totus, nuda fuit cui Crux protectio fortis:
 Humanæ non tam virtutis robore fidit,
 Quam Divæ, Patris cui spes innititur almi.
 Insonnere tubæ, voces tollantur in altum,
 It fragor armorum diffusus in æra late,
 Pæne soni nubes agitantur verbere densæ.

Car.

Curritur ad bellum, solvuntur turbine magno
 Balistæ, lapides jaciuntur grandinis instar.
 Ad valli manibus correpunt culmina, molis
 Fragmine lethiferæ galeis clypeisque recepto;
 Hostili cedente viam mucrone pararunt
 Obice; terribili dant hostes terga furori.
 Aggeris expulso munimine mœnia fortes
 Intran armati, pugnae concursus utrinque
 Fit trocis, ac cedunt adversi Præfatis almi.
 Agmine sed redeunt converso, pila vibrantes
 Incumbunt victi dorsis fugientibus. Acriis
 Vi pugnae fugiunt victores, sitque ruina
 Aggeris a summo per præceps usque deorsum.
 Hostis ab impulsu versis cervicibus agmen
 In se compressum declivi labitur orbe.
 Pugna sub ancipiti fato committitur atrox.
 Ensis in faciem exactis revocatur ad arcem
 Valli turba fugax; vice versa mittit in hostes
 Spicula propullos. Desii diffunditur oris
 Alterius; somo civilis sanguinis exul
 Moero madet; foditur primo certamine Rex
 Metropolis, clarusque cadit victoribus obstant
 Civis magnanima dudum virtute rebellis.
 Militiæ generisque fuit decoratus honore,
 Hinc quoque litigera princeps & in Urbe secundus.
 Milite cinguntur proscripto mœnia; valvas
 Fregit Comanæ plebis violenta securis,
 Quæ Desii vicis dispergitur ense cruento.
 Hic cadit, ille pedes tremulos ad vincula tendit,
 Hicque fugam quærit frustra conclusus in arcto,
 Nam vetuere fores obstrusæ robore firmo.
 Consilio periere spæ, dum mœnia claudant
 Cives, dum Vallum nullo violabile firmant
 Ingenio, sit opus proprium sic carcer eorum:
 Sæpe sagax in cæde sua prudentia fiet
 Infelix hominis, quotiens delosa perire
 Auctores facit ipsa suos, traditque ruinæ.
 Scrutatur latebras quisquis, solaque salute
 Contentus jacit arma pavens: fortuna ruina
 Involvit varia Cives. Prætorius inde
 Plebis apex capitur, dorfusus qui primus in Urbe
 Extitit; ingenosæ quem stirpis gloria fecit
 Conspicuum. Cæno jacet hic, Antistes amice
 Quem petit, ingrediens dixi discrimina belli,
 Quem patria pietate videns, oblitus amarus

Cædis, dilecti, quam colla tulere nepotis,
 Infremuit, lacrymisque genæ maduere solatis.
 O fallax, inquit, quotiens fortuna revolvis
 Imis summa gradu: nam sidera splendida tangens
 Volvitur ecce luto; flos est tua gloria vanus.
 Inde supervenit fraterni sanguinis ultor
 Mæro nitens Comititis, petiit qui membra secari
 Hostis humi luctæ residentis, versus in iram.
 Quod prohibet Præsul, sed cum sine vulnere servat.
 O bonitas immensa Patris, quæ sanguinis expers
 Eximium victis putat indulgere triumphum.
 Heu totum de Turre genus vel carcere squallet,
 Aut periit gladio, patulum vel oberrat in orbem,
 Cujus fautores simili periere ruinas.
 Stirpis at insausæ majores vincula stringant
 Ferrea scæ numero. Spoliis ditantur amici
 Archipatris. Veniant legati strage peracta
 Metropolis Desium, vexilla reducere Patris.
 Tunc Antistes ovans ingentis lucra triumphi
 Numine lata ferens supero, festinat in Urbem,
 Acedens natale solum. Mærone cruento.
 Læta acies multis olim conata periculis
 Ad proprios remeare lares, comitatur herile
 Vexillum. Jussit prope stare ad mœnia cohortes
 Præsul, amor patriæ ejus præcordia caræ
 Commovit, qui sic inquit: Jam vulnera cessent,
 Sanguineo sudore madens jam mæro quiescat.
 In fraterna rubet bacchans heu vulnera cædes,
 Hinc trucidis a gladii jugulis desistite: finis
 Queratur bello civili: patria lucro
 Sic satis hæc vestro, longo sperata labore
 Hactenus; hanc vetuit semper fortuna rebellis;
 Quam modo corridens offert victricibus armis.
 Jam furor, atque minæ, jam dira licentia ferri
 Cedat, & ad lætos successus hoste subacto
 Omne pax dudum adverso quæsitâ reducat
 Victores. Felix, socii, victoria non est
 Roboris hæc vestri, non armis parva, nec ense:
 E Cælo micuit, vobis hanc suta dederunt
 Legibus arcanis supero manantia nutu.
 Ipsa manus opus est superæ; censura rebelles
 Cælestis stravit. Infanti pareite plebi,
 Non sedes spoliatur inops, non horrea: ditis
 Nullus lædatur, nullique injuria fiat

Anecd. III.

K

E po-

E populo, quem nos ulnis gestamus amoris,
 Quem colimus, titulis dignis efferre volentes,
 Cui fuit antiquo venerabile nomen ab ævo.
 Conducat fraternus amor, quæ prisca tulistis,
 Vulnere; præteritæ nullum meminisse jubemus
 Offensæ, cujus felix oblivio iudex
 Optimus est: genus hoc vincendi nobile, clari
 Nonne viri? fiet veller sic hostis amicus.
 Irarum fluctus humili sub pectore fervent
 Omnibus infesto; cui non est longa potestas,
 Nec fortuna favens, subiti discriminis expers
 Non erit in Cives asper; propriæque ruinæ
 Jam satis est; veniæ jam tempus; desinat omnis
 Impetus, & pietas expellat amica furorem.
 Hinc odii civilis atrox discedat acredo.
 Num scelerum rabies caro dominabitur Urbi?
 Discurrent vicis num rivi cæde rubentes?
 Sanguinea num læta dies maculabitur unda?
 Quid si tecta gemant? madant si delubra fletu?
 Sive lares ululent, & sparso crine marito
 Exanimis conjux ineumbat? sive parentes
 Oscula pignoribus fundant mœtentia cæcis?
 Num sceleri tanto superum miscebitur ingens
 Gratia? num tantis lacrymis, seu funere tristi
 Gaudia lædentur dono concessa superno?
 Non erit hoc, procures, non hoc scilicibus aptam
 Fatis; vobiscum non hac comitabitur hora
 Mœror in ingressu; non hæc sunt consona divi
 Heroibus; nam vos vetus, & generosa propago
 Edidit, & venia est semper conjuncta triumpho.
 Sic sceleris gladium deponat læta juventus,
 Gratas jam tollat palmas ad sidera miles.
 Lætetur tristem rugas posuisse vetustas
 Fortunam, facies cujus placabilis ad vos
 Arridet; renovata novis successibus ora
 Nubila mutavit, veterem posuitque rigorem.
 O Pietas immensa Dei, quæ ferrea tetri
 Vincula cælesti virtute resolvit Averni,
 Tempore quo longo Proceres gemuere sepulti
 Metropolis, sed jam rescrantur claustra doloris.
 Extulit ad Cælum jam vos sublime, nec ultra
 Desinet auxilium superum, servata per ævum
 Gratia si fuerit, memor aut si muneris hujus
 Sit damnatus eques, quem gloria tanta reducet.

Paci-

Pacificæ resonent fauces, donaria reddat
 Quisque Deo, solvat laudes, ac oscula civi
 Offerat, & dudum Respublica pressa levetur.
 Jam tenor antiquus, patriæque modestia vestrae
 Urbi reddatur; succedant jura profuso
 Justitio, propriis communia commoda lacris.
 Exul in ambiguum redeat maturus orbem
 Ad sedes Africæ suas, orbataque dudum
 Gaudeat aula potens ex nunc ornata decore
 Justitiæ. Præsul sic satus. Nemo resistit
 Hortanti, monitis reverendi quilibet oris
 Annuit, & votis patriis parere spondit.
 Submissos clamore cohors testatur alacri
 Esse animos Patri, Dominoque, ducique per omne
 Aevum. Antistes ait: Victricia signa movete.
 Victæque mox celeri petierunt mœnia gressu,
 Præsulis ad justum victores ense recluso.
 Mutatis animis jam non furor esse, nec ira
 Cernitur in læsis; acclamant omnia pacem
 Agmina. Felici pergant sic omine, jam non
 Bello: sic urbem properant invadere gratam.
 Ante Patrem delata micant insignia Regis
 Æterni; Crax alma nitens venerator ab omni
 Occurrente sibi populo, comitatur at ipsum
 Nobilitas olim peregrinas exul in oras
 Ad patriam revocata solum. Proh quanta cohortis
 Lætitia est rediis! Resonant hæc tympana, totas
 Indeque concutitur æther clangore tuberum,
 Et non ora silent lætas resoluta per odas.
 Urbs Patris adventu festino mota tumultu
 Occurrit gaudens, miscetur sexus, & ætas.
 Confluxere senex, juvenis, mulierque; sed agmen
 Laudibus insistit devotum voce canora.
 Religiosa cohors series distincta per almas
 Obvia, concentu modulaminis æthera læti
 Passat, & adveniens dilecta Præsul in Urbe
 Suscipitur, visitque prius pia limina Sancti
 Ambrosii, fuditque preces demersus ad aram.
 Grata tolit genibus flexis donaria miles.
 Mox Antistes adit speratam tempore longo
 Sedem, sicque domos reliqui petiere paternas.
 Præsul at, ut veteri statuatur in ordine juris
 Publica res, satagit, priscam revocentur ad usum
 Gaudia. Libertas, ac Symbola, ludus in unum

Conveniant. Posuere diem, celebremque Beatæ
 Agnetis, Cives redeuntes lege perenni,
 Qua micuit sperata diu victoria Coelo.
 Lex antiqua redit, pressuraque cessit ab Urbe.
 Ager ut effæto languet, mortemque minatur
 Corpore, quum labium pallet, quum vena gravescit,
 Horrescit facies, oculi sternuntur, anhelum
 Urgetur pectus, requieque repente soporis
 Erigitur morbi matura labe, Vetustum
 Motu rapta suo repetit natura tenorem:
 Sic Urbs prolixi languoris pressa dolore
 Crimine purgato, divæ relevata vigore
 Virtutis, fortique sui medicamine Patris
 Tendit ad antiqui cursum sanata tenoris.
 Quam dubio fortuna gradu mortalia ludis:
 Heu quam præcípites humana rotatur in orbes
 Conditio! Nunc summa petit, nunc mergitur unus.
 Vana quidem pereunt, transitque volatibus ætas;
 Rebus enim nitens robur ruit omne caducis.
 Sola manet virtus puro rutilantior auro,
 Æthereos superat radios, Phœbeaque vincit
 Lumina, tota nitens, divis splendoribus orta.
 Huic quæ progenies? quod opus? quo pignore gaudet?
 Aut quæ divitiæ? seu quo dotatur honore?
 Est ejus sublimis honos, quo cetera demto
 Virtutis titulo clari privantur & ipsi,
 Dum quoque sola decus probitas sibi vendicat istud.
 Hæc quæ augentur opes exhaustæ pectore manant,
 Hæc solæ comitantur herum, mors cetera perdit.
 Huic cœleste genus, quam mens enixa superna est,
 Fonteque profluens supero delabatur imis,
 Mortales disferre facit, quia clarior alter
 Cui comes est reliquo, sine qua non quisque serarum
 Conditionis erit. Fiet distante decore
 Nonne pecus virtutis homo? qui celsior astris
 Hac famulante; choris compar cœlestibus, altas
 Aggreditur Deitatis opes, concursusque superni
 Hæc animi sublime suis lucratur alumnis
 Nomen, ut almorum numerentur in agmina Divum;
 Quam felix hæc est proles, quam plena decoris!
 Temperies siquidem, quæ blandimenta coerct
 Carnis, metitur rerum Prudentia fines;
 Altera Justitia est haram non infima consors.
 Quid melius natura dedit? quid gratius? ortum

Sido

Sidereæ de sede trahit, velut Hespera folget
In terris, etenim divinæ legis imago est.
Fœderis humani vinclum, morumque magistra
Expediens, rectumque docet, nihil utile querit
Ipsa sibi, solers communem respicit usum;
Nam cunctis prodesse cupit, nullique nocere.
Ipsa parens legum, vigil est cohibere nocentes,
Illius ad nutum pigrescit nulla fororum.
At postrema malis nullis concussa, flagellis
Diris arridet, duro certamine gaudet.
O Genus electum, proles divina, superstes
Germen, quod numquam consumere tempora possant!

Reliqua desiderantur.

S. CYRILLI ALEXANDRINI

LIBRUM DE COMPUTO.

Computus, sive Computus apud rudium seculorum Scriptores nihil aliud erat, quam Notitia cursus Lunæ, ac Kalendarum, sive Scientia certificandi tempus secundum Solis, & Lunæ progressum, ut Durandus att. Lib. 3. Cap. 1. Rational. Nempe nomen ductum a comparando, quod necessarium sit computare Solis Lunæque cursum, Annos, Menses, ac Dies, ut distendantur Cycli Decemvovennales, Epactæ, Bissextus, Solius Luna, Kalendæ, Idus, ac præcipua Paschæ tempus, atque alia id genus, quæ omnia nunc Kalendarii appellatione communiter significiantur. Computi vero scientia olim cum Presbyteris tum Clericis magna sollicitudine commentata; legibusque etiam cautum, ne quis ab ea ad discenda eximeretur, ut Du-Cangius in Glossario Latino ex multis documentis ostendit. Et in id quidem argumentum nonnullos veterum Libros editos habemus; alios Bibliotheca clariores adhuc servant Manuscriptos. In Computi vero explicatione præsertim Bedæ excelluit, cujus non unum hoc de re Opusculum inter ejus Opera occurrit. Librum de Computo Rabani Mauri edidit Baluzius Tom. 1. Miscellan. pag. 1. In Bibliotheca quoque Cottoniana Gilla Monachi exstare Librum MS. de Computo Capituli XCIX. consistentem, ex Usserio didicimus, ut Maximium Monachum, Isaacum Argyrum, Durandum, aut alios etiam longe antiquiores, tum apud Græcos, tum apud Latinos, præteream, qui de Cyclis Paschalibus, aut de Computo egere in variis Epistolis, atque Tractatibus.

Proxime autem præteritis seculis, quibus Literæ tam prospero successu excoli sunt capta, ut potius veteres nobis, quam nos veteribus hæc invidere jam debeamus, Kalendarii scientia æniâ admodum eruditeque pertractata, celeberrimè dedit Scriptores, quæ nulla non mirretur ætas. Et adhuc ævo nostro habemus Cassivum, Blanchinum, Bonjourium, Manfredum, Quarimonum, aliosque præstantes viros, in quorum scriptis renovata, atque agitata est controversia de Correctione Gregoriana. Non inratum vero Eruditis hisce, aliisque Kalendarii cultoribus, facturum me puto, si & hunc Librum evulgem, quam antiquorum eruditio, quamquam sterilis interdum, atque interdum etiam salubris ac erroribus intermixta, non parum inservire possit ac solat adjuvandum perficiendamque recentiorum eruditionem in hocce potissimum argumento.

En ergo Librum de Computo, quem uti nondum editum descripsi ex Codice 70. Lit. S. Ambrosiana Bibliotheca. Codicis characteres perantiqui sunt, ac non ausum affirmare ad ipsam ætatem referendos, quæ vixit Libri Auctor. Innamæra illic, ad fastidium usque, & in Grammaticam, & in Orthographiam peccata, quorum nonnulla, quia nimis in oculis incurrentia, sustulisti; reliqua vero dimissi, condonanda illorum temporum, sive etiam Librariorum aut imbecillitati, aut usui. Quæ tempora Auctor vixerit, non facile deprehendas; nam huc ille concessit aliorum Scriptorum lubricationes, quæ ad varia tempora spectant. Attamen Anno Ch. DCCCX. aut sumum paucis post annis Auctor floruisse videtur, quod conjicere possumus a Cap. CLIII. & ex aliis locis. Non dubito autem, quin præter multa, quæ in Libris Bedæ, Rabani, aliorumque repetita occurrunt, alia quoque hæc habentur, quæ frustra alibi quæras, quamvis a falsis ex fabulosis non semper sejuncta. Epistolas Proterii, Dionysii, aliorumque omni, quippe a Bucherio, & postum etiam a celebri Petavio publici juris jam factas. Retinui tamen Prolegum Libri, nempe Epistolam S. Cyrilli Alexandrini, quamquam a Petavio editam in Appendice ad Libros de Doctr. temporum, ut collatione utrorumque exemplarium, mendas scientiam, continetur Eruditi veram Cyrilli mentem expiscari. Cum Prologo sive Epistola laudata conjungitur in Ambrosiano Codice fragmentum aliud cum hoc titulo. Item ratio Solis, vel Lunæ cursus, atque bissexti, quod apud Petavium non legitur, & certe Cyrillo sive Græco homini irridendum nequequam videretur, quamvis continuato stylo omnia nectantur in eodem Codice Ambrosiano. Sed ultra delineta Lectorem non placeat.

LIBER DE COMPUTO.

Incipit Prologus

S. CYRILLI ALEXANDRINI

E P I S C O P I

DE RATIONE PASCHÆ.

Sacrum Paschæ mysterium, ejusque sacra solemnitas, sicut est a Salvatore nostro Apostolis tradita, observatur, inlibata mansisset, si eam quorundam perveritas inter cetera Fidelis Sacramenta minime temerasset. Illi etiam qui eorum pravitate respondere conati sunt, & LXXXIV. annorum circulum instituerunt, perfectæ rationis circulo rum tenuissent, si in supputatione mensium, vel annorum humanam, seu Divinam traditionem sequi potuissent. Unde tantis sunt ignorantie tenebris involati, ut in utrumque Paschalis ignorantie periculum deciderint. Ita etiam XIV. Luna, quam vulgus sextam decimam putat, cum adhuc orbis sui circulus novæ non implevisset, ad vespem Sabbati, & ante mensis novem, Pascha celebrando, contra præceptum Domini frequenter docentur errasse, quod alii pervidentes, ac reprehendentes, & quasi emendare cupientes, quia non divina revelatione iulminatis, sed humana scientiæ præsumptiones elati sunt, pejor aliis addiderunt, ut sicut illis sex quatuor decennitates, ita & illi per septem sedecennitates, & quoddam dimensionum pergas duplicatas, vel multiplicatas numeros, ac monogrammos adnotantes, diversis, & intricabiles circulos describere viterentur. Per quorum difficultates angustas, & infinitas controversias, quibus se invicem impugnantes ita sunt offensi nonnulli, ut relictis observationibus omnibus octavo tantummodo Kalendarum Aprilium die quatuordecimæ Luna vel Feria incidisset, jam non Pascha Domini (quod enim est in die solemnitatis Resurrectionis, & in Luna plenitudinis luminis, ac societas sempiterni Solis) sed in natale Mundi tantummodo irrationabiliter celebrasset. Superfluo autem quis extendit humanum ingenium, & linguam, habuit expositam, nisi ab eo qui stultam facit sapientiam hujus mundi, ad veram sapientiam sensus ejus dirigatur. Cum his igitur atque hujusmodi dissensionibus per universum orbem Paschalis regula turbaretur Sacrorum totius orbis Synodi consulatione decretum est, ut quoniam apud Alexandriam talis esset reposita Ecclesia, quæ in hujus scientia clareret, quoto Kalendarum, vel Iduum quoto Luna Pascha debeat celebrari, per singulos annos Romanæ Ecclesiæ literis intimasset, unde Apostolica Auctoritate universalis Ecclesiæ per totum orbem definitum Paschæ diem sine ulla disputatione cognosceret. Quod cum per multa secula partim custodissent, nullamque inde scripturam quispiam crederet, ubi nulla questio solveretur, & nonnumquam occurreret, ut in Sabbato Luna a XX. quam illi a XXIII. XII. Kal. Martiarum usque in octavo eisdem Kal., quasi in secundo mense Pascha celebrare metuerent, essetque magna confusio in omni Ecclesia, Prætorio, vel Palatio, Theodosius religiosissimus, qui non solum in humanis, verum etiam in divinis legibus placere Deo semper studuit, Sanctum Theophilum totius Alexandriæ Episcopum urbis suis literis conrogavit, ut de Sacramento Paschæ se evidentissima ratione disliceret, sibi que dirigere dignaretur. Cuius sanctissimi præceptis obtemperans quatuor centorum XXVIII. annorum Cyclum Paschale instituit, ejusque clementie a primo anno Consulatus ejus usque ad centum calculas, quoto Kalendarum talium, Iduum, & quoto Luna Pascha debeat celebrari, subiectis suis literis destinavit, manifestamque veritatem sub libello fideliter, breviterque perstrinxit, in quo revelationes sibi Domino, perfectæ rationis ordinem paudit, omnesque errores, ac superfluas questiones luce clarius expugnavit, atque dissolvit.

Quoniam jam illi diversi circuli per totum orbem disseminati, & jam nostrorum animos inconscie possederant, iste quibus est electus, vix ad paucos potuit pervenire; cuius cum nimium profunditatem præce omnes sensus excedere pervidisset, revelationem Domini postulavi. Et hoc, quod de ipso fonte haurire promerui, in ipso libello præfatus, quia nec illos, apud quos ipsum circulum vidi, intellexisse cognovi. Et ne forte quadrigentorum viginti octo annorum infinita congeries aut fastidium cognosceret, aut pigritiam describendi quibusdam asserat, in nonaginta quinque annos eundem circulum brevavi, quos per illos annos volvere sine ulla differentia cognovi. Unum tantum assem in quibusdam annis propter rationem bixisset, qui occurrere non potuit usque ad illum summum circuli ultimum annum, qui redit ad caput, adiiciendum, vel potius dimittendum admonui.

A Duo-

A Duodecimo autem Calendarum Aprilium, usque in VIII. Kalend. Majar. per dies XXXV., qui faciunt septimanis quinque, Sanctum Pascha celebrari confirmant, de ipsa septimana habere manifestum est, reliquos ejus quinque dies adiecit, ut propter Dominicam diem a XIV. Luna usque ad XXI., quæ præceptum est, distendisset. Quæ quidem Luna efficitur XIV. a XII. Kal. Maj. protenditur, in primi mensis terminos pernoctat, & imperat, & secundum supputationem Hebræorum, quibus Pascha rationem Christi præceptum est. Post annum Embolismum occurrerit, qui XIII. menses Lunares diem CCCLXXXIV. dies habere Saucto Moysi divinitus revelatus, nunc constat hos dies quinque mensis novorum additos, non secundi mensis esse, sed primi, quia etiam secundi essent propter Domini resurrectionem erga Ecclesiam plenitudinem non immerito viderentur adjecti illi etiam, qui longius habitabant, vel immodi in anima fuerint, in secundo mense jussu passim Pascha celebrare, quod in typum intelligitur Sanctæ Ecclesiæ, quæ cum omnibus Dæmonibus fornicata immunda videbatur in anima; salubri vero consilio mundata, & secundum Nativitatem quasi ad secundum mensem transire videbatur, percipitur. Ante mensem autem novorum mensis est ultimus veterum, in quo Pascha fieri penitus abnegatur. Sed ut breviter dicam, quæ sint in eorum disputatione diversa: Luna, quam illi tertiam vel sextam decimam, vel vigesimam tertiam, improprie noncupant, hanc Sanctus Theophilus primam, quartam decimam, vel XXI. celo demonstrante confirmat. Pascha autem quod ultra XII. Kal. Maj. celebrare formidant, Sanctus Theophilus usque in VIII. differre non dubitat. In ordine annorum illorum quidam in XIV. anno, quidam in XVI. unam diem Lunarem de incrementis Lunaribus addiderunt. Hanc S. Theophilus in nono decimo anno adiecit. Unde illorum supputatio, quæ inconveniens, ac diversa est, perperat. Hujus autem, quia veritate subnixæ est, superat, & in perpetuum perseverat. Ita enim XIV. Luna vult videre in celo Theophilus in pleno orbis circulo eodem momento oritur, quo occidit Sol, eademque nocte transfusa Luna occidente Sol oritur. Unde evidenter apparet, quia Luna, quam illi XXIII. vigilare in Sabbato Paschæ formidant, ipse XXI. adsignans sine ulla trepidatione Sanctum Pascha censet celebrari, & quam illi præterito Sabbato XV. metuentes anticipant, ipse XVI. ostendens, non eos posse celebrare contentens ad XXI. differre non dubitat. Viginti autem & novem semis dies Lunam habere manifestum est, qui duplicati efficiunt LIX., quibus una dies præter illos duos semisses adjicitur, ut LX. videantur implere, & efficitur Lunaris legitimus solus, ut si verbo tenus fuerit Luna V. alia die, non dicatur VI. sed VII. Tricesima autem Lunæ medietatem habere minuentis, & medietatem crescentis exinde, quæ dicitur tricesima, quæ & prima, calculorum nullus ignorat. Talis ergo debet videri XXIX., qualis pro pridie prima. Trigesima autem Luna videri omnino non potest, quia ad ultimum finem medio ipso tricesimo die consumitur, Solique conjungitur, eodemque momento renascitur, paulatimque ab eo recedens, & per reliquam ipsius diem tricesimam partem usque ad aliam diem, quæ prima dicitur, crescent, post Solis occubitum sic videtur, quemadmodum, ut dixi ante, pridie vicesima non diluculo reoritur. Qualis ergo est caritas mentis, vel dementiæ, ut cum videri non posse tricesima videatur adhuc deficient, & dicatur prima nonnumquam etiam & secunda, ac si per omnem ordinem mentionetur? Sicut enim pro tricesima secundam, & pro prima tertiam vocant, sic pro quarta decima sextam decimam, & pro vicesima prima dicere compelluntur XXIII. sicut illius parvitatem, qui dictus est biflexi dies, invenisse, ut per hanc fallaciam Diabolus inter ipsa Fidei Sacramenta aucupetur animas Christianas. Hoc itidem in summo & insuperabili ponit exemplo, quod Salvarius nostræ Luna XIV. fer. V. Pascha cum suis discipulis celebrasset, & ut super hæc fieri semper imperavit. Quod hodieque, sicut traditum celebratur sanctumque Christum conficitur, & cæna Dominica anniversaria solemnitate completur. Quod & Pascha perfectum ac maximum Sacramentum, sicut Sanctus Apostolus narrat sibi traditum, & ita tradidisse Corinthiis gloriaritur. XIV. traditur. XV. passus. & XVII. resurrexit, ea videlicet Luna, quæ nullis interiectis tenebris etiam secundum supputationem vulgi solis lumine diluculo sofiatur. Hoc enim veræ salutis institutum, ut post tergum relinquentes tenebras totius malitiae, æterno illo Sole solis lumine perfruanter. Hunc ergo biduum Lunæ inspectum si dimiseris, illisque quinque dies mensis Novorum juxta rationem additos intellexeris, sed & illam diem de Incrementis Lunaribus in nono decimo annos, quod XIV. adjeceris, omnem vim, & rationem veritatis hujus ministerii recognosces. Lunam autem, quæ ab his dicitur tertia, hodieque a Judæis, & Græcis dicitur prima, & merito videtur ad vesperam, quia jam & semisse habere de XXX., & quæ æque prima. Item ratio Solis, vel Luna curans, æque biflexi. Annus habet dies CCCLXV. menses XII. tempora IV. ver, ætas, autannum, & hyems, & per quatuor tempora duo sunt æquinoctia, & duo solsticia Novo Kal. Apr. novum æquinoctium, & VIII. Kal. Jul. in natale S. Joannis fit novum solstitium, & VIII. Kal. Jan. in natale D.N.J.C. fit aliud solstitium. Nam & Sol in anno licet dies CCCLXV. quadrans vero

lucet dies CCCLIV. reliqui sunt dies XI. quos supra videtur Sol lucere. Et hi sunt XI. quia annis singulis ad Lunæ cursum adduntur, & ut citius manifestetur ratio XII. sunt menses in anno, & VII. ex ipsis mensibus sunt, qui habent supra XXX. singulos dies. idest: Ianuarius, Martius, Maius, Julius, Augustus, October, December, & ideo. tolle Decembri, & Ianuario singulos dies, & adde eos Februario, qui habet dies XXVIII., & sunt ei XXX. Reliquos vero dies, qui in capite quinque mensibus super tricesimum numerum adiacent, tolle eos, & æquantur omnes menses, ut habeant dies XXX. Et unus mensis lunaris XXIX., & semis, dies lucet, sicut iam in superscripta Epistola prælocuti sumus, quia tricesimum diem non complectitur. Ideoque XII. sunt Lunares menses in anno. Per singulos vero Lunares singulos semisses minus lucet, & ideo de duodecim Lunaribus tolle XII. semisses, & comple in unum, efficiunt dies VI. ad quos adde illos quinque dies de quinque mensibus, & efficiunt in unum dies XI. quos ad Lunæ cursum addere videntur, quia eos in annum Lunæ de Sole minus lucet. Quadrans vero, qui super CCCLV. dies bissesti sicut post quadriennium crescere diem. Ipsum vero quadrans III. habet uncias, quæ in anno uno crescunt. Item in alio anno tres, in tertio IV., in quarto nihilominus III., & sunt in unum hæc XII. faciuntque diem unum, qui vocatur bissextus, & sicut ceteri dies, qui faciunt annum, computantur, & dimittuntur, ita & bissextus cum venerit post annos quatuor, dies qui venerit in ordine ducere annum illum, utpote tertia Feria dimittenda est, & quarta Feria computanda, sicque traditur per majorum traditionem bissextus.

Explicit Prologus S. Cyrilli Alexandrini Episcopi.

In nomine D. N. Jesu Christi incipiunt Capitula de Computo.

1 De computo Græcorum, vel Latinorum.	35 Item de momentis ad bissextum.
2 Item alia.	36 Item ad bissextum invenientiam per XII. signa.
3 De die anni inveniendo.	37 Item ad V. dies intercalares per XII. signa.
4 De anno Communit, & Embolismali.	38 De punctis.
5 De Epistolis Græcorum.	39 De diebus anni, & horis.
6 De Argumentis Paschalis.	40 De ratione Bissexti.
7 Item quod verus est.	41 Item de Bissexto.
8 De die mensis Paschæ.	42 Item de Bissexto.
9 Item apud Græcos.	43 Item de Bissexto.
10 Item apud Latinos.	44 Item de Bissexto, & quadraginta.
11 De nativitate Lunæ.	45 Item de solstitio, & æquinoctio.
12 Item alia.	46 De salto Lunæ.
13 De Communi anno, & Embolismo.	47 De Lunæ cursu.
14 Item de anno Communi, & Embolismo.	48 De interrogatione XIX. annorum Cycli.
15 De quatuor differentiis Lunæ.	49 De mensibus.
16 De celebrando S. Paschate.	50 De Luna Paschæ.
17 De Embolismo maiore.	51 Argumenta ad initium Quadragesimæ invenientiam.
18 De augmento Lunæ.	52 Item de Quadragesima invenienti.
19 De Kal. mensium.	53 Item ad Pentecostem invenientiam.
20 Item de Kal. mensium.	54 De supputationibus.
21 De Feriis monitandis in Kal. XII. mensium.	55 De termino Paschali.
22 De Epactis in Kal. XII. mensium.	56 De hebdomade.
23 De feriis in quoque mense.	57 Item de hebdomade.
24 De feria, alter de Lunæ Paschalis terminus.	58 Item de mensibus.
25 De concurrentibus, idest Epactis Solis.	59 Item de mense.
26 De Epactis XI. Kal. Apr.	60 Item de mensibus.
27 De temporibus mensium.	61 Item de mense, & Lunæ longitudine.
28 Item de temporibus mensium.	62 De mensibus, & interrogatione Lunæ.
29 De solstitio, & æquinoctio.	63 Item de mensibus, & quot horas habent in die, & nocte.
30 Item de solstitio, & æquinoctio.	64 Item de mensibus.
31 Item de solstitio.	65 De puncto Lunæ.
32 Item de temporibus mensium.	66 De numero apud Hebræos.
33 De momentis.	
34 Item de momentis.	

Ancl. III.

L

67 De

- 67 De annis naturalibus.
 68 De incendio Lunæ.
 69 De die Solis Orientis.
 70 De die.
 71 De nocte.
 72 De XIV. Luna Paschali.
 73 Item de XIV. Luna quota feria sit.
 74 Item de termino Paschali.
 75 De die septimanæ quota sit.
 76 De Luna in Kal. Janu.
 77 De annis a principio mundi.
 78 Item de annis a principio mundi.
 79 De annis ab origine mundi.
 80 Item de annis ab origine mundi.
 81 De mundi principio.
 82 Item de mundi principio.
 83 De annis ab Incarnatione.
 84 De Luna primi mensis.
 85 De bissexto per Cyclum Solarem.
 86 Argumenta de concurrentibus monstrandis.
 87 De anno Bissexili ab origine mundi.
 88 De concurrentibus monstrandis.
 89 De diversis temporibus.
 90 De atomis in primo momento.
 91 De horis in anno quot sint.
 92 Item de horis & momentis in anno.
 93 De punctis in anno.
 94 De minutis in anno.
 95 De momentis in anno.
 96 Item de momentis.
 97 De quadrante.
 98 De septimanis in anno.
 99 De concurrentibus Solis per totum annum.
 100 De partibus Lunaticis in XI. Kal. Apr.
 101 De concurrentibus monstrandis.
 102 Item de concurrentibus.
 103 De Feria in Kal. Janu.
 104 De Cyclo Solari, & Lunari.
 105 De principis IV. Temporum.
 106 De Cyclo Solis, & Lunæ.
 107 Ad Epactas Solis in XII. mensibus.
 108 De XII. Signis Cæli, siderali circulo.
 109 De Causis quibus nomina accipiunt.
 110 De cursu Solis, & Lunæ.
 111 De cursu Solis per XII. signa.
 112 De septem sideribus errantibus.
 113 De velocitate cursus Lunæ.
 114 De ascensu Solis, & descensu.
 115 De Eclipsibus Solis & Lunæ.
 116 De variis nominibus Solis.
 117 Argumenta de initio Quadragesimæ.
 118 De Cyclo magno XIX. Lunarum.
 119 De numero Cyclorum.
 120 Item de Cyclo XIX. Lunarum.
 121 Prefatio S. Felicis Abbas.
 122 Incipit Prologus S. Cyrilli.
 123 De concordia mensium.
 124 De Cyclo Libri Romanorum.
 125 De ætate Lunæ.
 126 Item de Lunæ cursu.
 127 Epistola de ratione Lunæ. I. anni.
 128 Item de secundo anno Embolismo.
 129 De tertio anno Embolismo.
 130 Item de primo anno Embolismo. End.
 131 Item de secundo anno Embolismo.
 132 Item de tertio anno Embolismo.
 133 Item de quarto anno Embolismo.
 134 De cursu Lunæ per XII. signa.
 135 De cursu Solis per XII. signa.
 136 De Luna per XII. signa.
 137 De saltu Lunæ per XIX. annos.
 138 De flexibus Digitorum.
 139 De ratione Paschali.
 140 Epistola Cyrilli Episcopi.
 141 Epistola Paschasii Episcopi.
 142 De nominibus stellarum.
 143 Epistola Dionysii Exigu.
 144 Epistola S. Cyrilli.
 145 Epistola S. Proterii.
 146 Epistola Mariani Episcopi.
 147 Prefatio Patronio Episcopo.
 148 De mundi principio.
 149 Epistola Papæ Leonis.
 150 De Pascha antem.
 151 De nomine mensium.
 152 De regularibus annis Domini, & Indictione.
 153 De argumentis ad Incarnationem Christi.
 154 De Cyclo Decemnovali.
 155 De partibus.
 156 Item de Cyclo Decemnovali Paschali.

Explicunt Capitula Libri de Computo.

Si vis scire omni die datarum, quota Feria evenierit, computa quot dies de illo Mense habes, & subtrahere diem Kalendarum. Memor esto Lector, quomam Feriam habueris in Kalendis, adde illam Feriam ad illos dies superius memoratos, & partire per septimanam partem, & quidquid remanserit, tota Feria erit. Si nihil remanserit, Septima Feria erit.

Si vis scire omni die datarum, quota Luna fuerit, computa quot dies de illo Mense habes. Subtrahere diem Kalend. Memor esto Lector, quomam Lunam habueris in Kal., adde illam Lunam ad illos dies superius memoratos, & partire per triglesimam partem, & quidquid remanserit, tota Luna erit, & si nil remanserit, trigesima erit Luna. Similiter qui vigesimam nonam Lunam habuerit, partire per XXIX. partem. Quicquid remanserit, tota Luna erit. Si nihil remanserit, vigesima nona Luna erit.

Ad Feriam inveniendam Febr. in Kal. XXXII. usque in finem.

Si vis scire hoc vel illo die, quanta sit FERIA, computa dies a Kal. Jan. usque in diem, de quo inquiris, & cum noveris, adde Feriam, quæ fuit die Kal. Jan. & si bissextilis annus est, etiam bissexti diem. Partire omnia per VII., & quot remanent dies, adde septimanæ, ubicumque quæris, ostendit CCCL. L. septem vices multiplicati facient CCCL. usque in finem.

De quanta Luna in Kal. Janu.

Si vis scire hoc, vel illud, quanta sit Luna, computa diem a Kal. Jano. usque in diem, de quo inquiris, & cum scieris, adde ætatem Lunæ, quæ fuit in Kal. Jan. Partire omnia per LVIII. Et si amplius XXX. remanserint, tolle XXX., & quod superest ipsa est Luna dei, quem quæris. Adde in fine VI. usque finem hoc quære A. B. C. D.

De Luna in Kal. Jan.

Si hoc scire desideras, sume Cyculum anni præsentis. Multiplica per VI. adde Epactam regularem. Partire per XXX. Quod remanet, ipsa est ætas Lunæ in Kal. Jan. Sed tantum memor esto, ut XVII. XVIII. XIX. Cyclo non I. adjicias, sed II. adjicias regulares. Si hoc scire cupis, quanta Luna ipsius, quemque veis, duces Cyculum: adde I. Duc eandem sexies, sive * triginta positus, sive I. superlatus * mus totam Lunam esse reperies. Postea sedecim duobus adjicies.

Ad Feriam	Ad Lunam
CCCL. L. L.	CCCLIV. VI.
CCLXXX. XL.	CCXCV. V.
CCX. XXX.	CCXXVI. IV.
LXX. X.	CLXXVII. III.
LXIII. VIII.	CXVIII. II.
LVI. VIII.	LVIII. I.
XLVIII. VII.	
XLII. VI.	
XXXV. V.	
XXVIII. IV.	
XXI. III.	
XIV. II.	
VII. I.	

Incepit computatio Græcorum vel Latinorum qualiter calculare debemus omnibus annis.

I.

Januarius, Augustus, & December IV. Non. habent. XIX. post Id. & dies XXXI. Martius, Majus, Julius, & Octob. VI. Non. habent XVII. post Id. & dies XXXI. Aprilis, Junius, September, & November IV. Non. habent XVIII. post Id. & dies XXX. Mensis Februarius IV. Non. habet. XVI. post Idus, & dies XXVIII. Omnes menses VIII. Idus habent.

Item alia.

II.

In Januario, Augusto, & Decembri Kal. & vi. Id. & xviii. Kal. & xi. Kal. & iv. Kal. unus dies est. In Martio, Majo, Julio, & Octobri Kal., & vii. Id., & Idus, & xi. Kal., & iv. Kal. unus dies est. In Aprili, Junio, Septembri, & Novembri Kal., & vi. Id., & xvii. Kal., & x. Kal., & iii. Kal. unus dies est. In Februario vero Kalendæ, & vi. Id. & xv. Kal. & viii. Kal. unus dies est. Ille mensis, qui habet iv. Non. facit in Nonis dies v. & in Idibus dies xii. ille mensis, qui habet vi. Nonas facit in Nonis dies vii. & Idibus dies xv.

Hic invenies dies anni.

III.

Februarius in Kal. xxxix. in Nonis xxxvi. in Idibus xiv. Martius in Kal. ix. in Non. xvi. in Id. xiv.

L 2

Apr-

Aprilis in Kal. xci. in Non. xcv. in Id. ent.

Majus in Kal. cxxi. in Non. cxxvii. in Id. cxxxv.

Junius in Kal. clii. in Non. clvi. in Id. cliv.

Julius in Kal. cxxxviii. in Non. cxxxviii. in Id. cxcvi.

Augustus in Kal. cxxviii. in Non. cxxviii. in Id. cxxv.

September in Kal. cxxiv. in Non. cxxviii. in Id. cclvi.

October in Kal. cclxiv. in Non. cclxxx. in Id. cclxxxviii.

November in Kal. cccv. in Non. cccix. in Id. cccxvii.

December in Kal. cccxv. in Non. cccxxxix. in Id. cccxlviii.

Januarius in Kal. cccxvi. in Non. v. in Id. xiii.

Concurrentes ad Feriam mnta in Kal. Martias. Epactam mnta in Kal. Septembris.

Ad Kal. inveniendas.

Kal. Mart. Feria illa. Kal. April. iv. Non. Mart. Kal. Maji. Prid. Non. Mart. Kal. Jun. vi. Non. Mar. Kal. Jul. iv. Non. Mart. Kal. Aug. Non. Mart. Kal. Septemb. v. Non. Mart. Kal. Octobr. iiii. Non. Martias. Kal. Novemb. Kal. Mart. Kal. Decembr. v. Non. Mart. Kal. Janu. prid. Non. Mart. Kal. Februar. vi. Non. Martias.

Si vis scire Kal. mensium quo die intrant, hoc calculo cognoscetis volentibus annis.

Incipit Regula ad Kal. mensum inveniendas.

Mart. v. Apr. i. Majus. iiii. Jun. vi. Jul. i. Augustus. iv. September. vii. October. ii. Novemb. v. Decemb. vii. Janu. iiii. Febr. vi.

Regulam habes. His semper adde ad Epactas Solis cujuslibet anni, & deinceps pariter per septimam partem, sique calculationis Feriam sine errore repenes.

Incipit Epacta Solis.

Ḃ 1. iii. iiii. iv. Ḃ vi. vii. 1. ii. Ḃ 1v. v. vi. vii. Ḃ ii. iii. iiii. v. B vii. A. ii. iii. Ḃ v. vi. vii. 1. Ḃ iiii. iv. v. vi.

Incipit Regula ad lectiones Luna.

Septemb. v. Octobr. v. Novemb. vii. Decemb. vii. Janu. ix. Febr. x. Mart. ix. Apr. ii. Maj. xi. Jun. xii. Jul. xiii. Aug. xiv.

Regulam habes. His semper adde ad Epactam Lunarem cujuslibet anni, & deinceps pariter per trigessimam partem, sique calculationem Lunae sine errore repenes.

Incipit Epact. Idem ad Lectiones Lunares.

Nullz. xi. xxiii. iiii. xiv. xlv. vi. xvi. Ogd. xxviii. ix. xx. i. xii. xxiii. iv. xv. xvi. vii. xviii. End.

Incipit Epacta secundum Latinos.

ix. xx. i. xii. xxiii. iv. xv. xvi. Ogd. vii. xviii. xxviii. x. xxi. ii. xiii. xxiv. v. xvi. xxvii. End.

Incipit Terminus Quadragesimalis.

Luna ii. viii. kal. Mart. iiii. Id. Febr. vi. Non. Mart. xi. kal. Mart. vi. Id. Febr. iiii. kal. Mart. xiv. kal. Mart. Non. Mart. i. Ogd. vi. kal. Mart. Id. Febr. iv. Non. Mart. ix. kal. Mart. iv. Id. Febr. kal. Mart. v. xii. kal. Mart. vii. Id. Febr. ii. iv. kal. Mart. x. kal. Mart. ii. Non. Mart. End.

Incipit Terminus Paschalis.

Luna xiv. Non. Apr. v. viii. kal. Apr. Id. Apr. iv. Non. Apr. xi. kal. Apr. iv. Id. Apr. iiii. kal. Apr. xiii. kal. Maj. Ogd. vii. Id. Apr. vi. kal. Apr. xviii. kal. Maj. Prid. Id. Apr. viii. kal. Apr. Prid. Id. Apr. kal. Apr. x kal. Apr. v. Id. Apr. iv kal. Apr. xx. kal. Maj. End.

Incipit iterum de termino Paschali.

Non. Apr. nocent quin. v. viii. kal. inde promant i. Id. Apr. etiam sexies vi. Nonz quaternz namque dipondio ii. Item undenz ambiant quin. v. iv. Id. capiunt ternos. iiii. Ternz kal. titulant senz vi. Quatuordecenz cubant in quod. iv. Ogd. Septenz Id. vii. eligent vii. Feriz kal. fortuiter ternos iiii. Novenz kal. notant.

notantur namque septenis. vii. Fride Id. panditur quia. v. kal. Apr. unus exprimitur. Duodenarius namque doctus quaternis iv. Septenarius quatuor sperant duo ii. Quaternarius Kal. Quinarius conjiciant v. Quindenarius constantibus adeptus. iiii. End.

Incipit Terminus ad Rog.

Luna xx. vi. Id. Maj. v. iiii. kal. Maj. i. xv. Kal. Jun. vi. Non. Maj. ii. vi. Kal. Maj. v. Id. Maj. iiii. iv. Non. Maj. vi. x. Kal. Jun. iv. Ogd. iv. Id. Maj. vii. Kal. Maj. iiii. Kal. Maj. i. vii. Id. Maj. iv. iv. kal. Maj. vii. xvi. Kal. Jun. v. Frid. Non. Maj. i. vii. Kal. Maj. iv. Frid. Id. Maj. ii. v. Non. Maj. v. xi. Kal. Jun. iiii. End.

Incipit Terminus Pentecostis.

Luna iv. ix. kal. Jul. v. iiii. Id. Maj. i. Kal. Jun. vi. xii. kal. Jun. ii. vi. Id. Maj. v. iv. kal. Jun. iiii. xv. Kal. Jun. vi. viiii. Id. Jun. iv. Ogd. viii. kal. Jun. vii. Id. Maj. iiii. iiii. Non. Jun. i. x. kal. Jun. iv. Id. Maj. vii. Frid. kal. Jun. v. xiii. kal. Jun. i. vii. Id. Maj. iv. v. kal. Jun. ii. xvi. kal. Jun. v. x. Jun. iiii. End.

De annis Communibus, & Embolima.

Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. Com. Emb. Ogd. Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. End.

Tn istos regulares, qui ante istos iv. terminos positi sunt, adde concurrentibus cujuslibet anni, & deinceps partire per septimam partem. Si vii. remanent, septima Fera erunt illi termini. Si super vii. sunt i. ii. iiii. iv. v. vi. vii. totæ Ferae erunt illi termini.

De annis Communibus, & Embolima.

IV.

Primos annus Communis xv. kal. Maj. incipit. Secundus Non. Apr. Tertius Embol. incipit viiii. kal. Apr. Annus Solaris habet dies cccxv. Annus Communis habet dies cccxiv. Annus Embolimus habet dies cccxxxiv. Communis dicitur, quia similis est numero dierum. Embolimus vero Græc., quod in Latinum vertitur Augmentum, sive Majorem annum.

De Epistolis Græcorum.

V.

Legimus in Epistolis Græcorum, quod post passionem Apostolorum S. Pachomius Abbas in Aegypto cum Monachis suis in oratione a Domino rogaverit, ut ostenderet eis quomodo Pascha deberent celebrare. Et misit Dominus Angelum suum, & scripsit ad præfatum S. Pachomium Cyclicum decemnovalem hoc modo. Non. Apr. & reliqua usque in finem.

Ratio qualiter secundum Latinos vel Græcos, Argumenta Paschalia recto tramite invenire debeas.

VI.

Latini namque a iiii. Non. Mart. usque in iv. Non. Apr. diebus scilicet xiii. observandum maxime censuerunt, ut quocumque eorum die Luna nata fuerit, efficiat primi Mensis initium, cuius Luna xiv. si Fera vi. provenerit, subsequenti Dominica, idest Luna xvi. festivitatem Paschalem sine ambiguitate celebrabis. xiv. porro Luna mensis eisdem a xv. Kal. Apr. usque in xvi. Kal. Maj. ad Fet. esse servandas.

Item quod verius est.

VII.

Sancta Synodus cccxviii. Pontificum, qui apud Nicæam civitatem Bythinie conveniunt, insultrante Spiritu Sancto, firmiter sanxerunt, ut ab viii. Id. Mart. usque in diem Non. Apr. quod sunt dies xiii., qualicumque Luna nata fuerit, petibet facere initium primi mensis.

Item

Item de die Mensis, & Luna Paschalis ultima qualiter celebretur.

VIII.

Statutum invenimus in Concilio Romanorum, ut nec ante xi. Kal. Apr., nec post vii. Kal. Maj. Pascha non debeat fieri.

Item apud Græcos.

IX.

Sancitæ memoriz contra Theophilus Alexandrinus Episcopus datis Epistolis ad Theodosium Imperatorem, in quibus admonens ab viii. Id. Mart. usque in diem Non. Apr. diebus scilicet xix. qualicumque Luna nata fuerit, in quolibet medio spatio perhibet facere initium primi Mensis. xiv. vero Luna a xv. Kal. Apr. usque in xv. Kal. Maj. solent inquiri, etiamsi die Sabbatorum incidere, consequenti die Dominico, idest Luna xv. Pascha celebrare conscripsit. Si die Dominico Luna xiv. eisdem mensis, idest primi Mensis eveniret, ipsa Hebdomada transmissa, ad alteram diem Dominicam Pascha celebrari sine dubio conscripsit;

Item apud Latinos.

X.

Effet aliud exemplum de initio primi Mensis, ut quota Luna fuerit in Kal. Jan. tot dies de mense Martio in fine computabis, & invenies procul dubio Lunam, & initium primi Mensis potest tantum tres states Lunæ, hoc est xxv. xxviii. xxvi.

Item de Nativitate Lunæ.

XI.

Quærenda est Nativitas Lunæ xiv. ab viii. Id. Mart. usque in Non. Apr., quæ primi Mensis novorum ostendit initium. A xii. vero Kal. Apr. usque in xiv. Kal. Maj. in quacunque die xiv. Luna occurrerit, ipsa te ad celebrationem Sancti Pasche perducit.

Si vero xiv. Luna ante xii. Kal. occurrerit, idem aut xiii. Kal. Apr., aut xiv. Kal. Apr., aut xv. Kal. Apr. scito quoniam Paschalis Luna non est, sed eamdem Lunam com ad trigessimam perduxeris, Lunaque alia die nata fuerit, in ipsa antem Sanctum Pascha celebrabis. Similiter cautus esto, ut xiv. Kal. Maj. Luna xiv. non transceadat, ut ad xiii. Kal. Maji, aut ad xii. Kal. Maji. Nam incipies in magnam deduci errorem.

Item alia.

XII.

Christianorum vero Pascha ab xi. Kal. Apr. usque in vii. Kal. Majas, quocumque die Dominico regnæ videlicet Luna occurrerit, Sanctum Pascha modis omnibus celebrabit. Quod si ante xi. Kal. Apr. etiamsi Luna occurrerit, vel post vii. Kal. Maji, Pascha nullatenus celebrator.

De Communi anno, & Embolimo.

XIII.

Communium, & Embolimorum ratio ista est, ut per Ogdoadem, & Endecadem consistere debeant. Sunt autem Ogdoades viii. Endecades xi. Com. Com. Emb. Com. Com. Emb. Com. Emb. Endecades xi. Com. Com. Emb. Com. Emb. Com. Com. Com. Com. Emb. Et inventiendi sunt verbi gratia xiv. Luna Paschalis festivitatis in anno præterito. Frid. Id. Apr. fuit ipsa Luna xiv. Anno præseute in eo datarum si super extenderit diebus xix., erit annus Embolimus, si retro inventa fuerit diebus xi. erit annus Communis.

Item de annis Communibus, & Embolimalis.

XIV.

Si vis scire, quando in anno Communis, vel quando in Embolimo debeat Pascha Dominicum celebrari, accipe rationem. Namque decemovialis circulus, qui Epactæ Decembris

1120

Græco vocabula nuncupatur, per Ogdoadem, & Endecadem semper in se revolvitur, idest per viii. & xi. annos, qui simul juncti xix. faciunt. Ogdas ergo incipit anno decemnovalli primo, & clauditor ejusdem octavo; Cuius primus, & secundus annus Communis sunt, iiii. Embolifimalis. iv. & v. Communis. vi. Embolifimalis. vii. Communis. viii. Embolifimalis ult. Sicque Ogdas Communibus v. & Embolifimalibus iii. expletur. Endecas autem, quæ incipit anno Decemnovalli xxi. & terminatur xix. taliter graditur, ut primum, & secundum annum Communem habeat, iiii. Embolifimalem, iv. & v. Com., vi. Emb. vii. & viii. Com., & ix. Emb., x. Com., xi. Emb. habeat. Sicque Endecas Communibus annis idest dicitur, quia de minoribus annos, quæ duodecim mensibus secundum Lunæ cursum & dies cccxiv. expleat, invicem juncti in Paschali felicitate sociantur, quibus ad rationem Solaris xi. dies defuit, quos Ægyptii Epactis, idest adjectiones vocant, quas superscriptis diebus adficiunt numerum vocant Solaris Anni, idest cccxv. adimplent, quod etiam in Embolifimalium ratione dirigens periculator, potens invenire, quænam vis talis est, ut pro sui longioris Communium annorum detrimenta compensent. Embolifimalis etenim Græce, Latine superaugumentum dicitur, quia idest annos xiiii. Lunaribus mensibus, & diebus cccxxiv. impletur, Solarem annum diebus xix. transcendens. Nam Communium, & Embolifimalium talis comprobatio est. Si enim a xv. Luna præteriti Festi usque ad ultimum ejusdem sequentes dies cccxiv. fuerant, Communis annus erit. Si autem fuerint dies cccxxiv., Embolifimalis erit. Quod ut apertius fiat, a primo anno Decemnovallali usque ad ultimum ejusdem subjuncta poteris formula edoceri, cuius ordo talis est. Anno Decemnovallali. i. Luna xvii. usque in Non. Apr. quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv. Anno decemnovallali. ii. Luna xviii. usque ad xiv. ejusdem sequentes, idest a xvi. Kal. Maj. usque in Non. Apr. quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv. Anno decemnovallali. iii. Luna xix. usque ad xiv. sequentes, idest a prid. Non. Apr. usque in viii. Kal. Apr. quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv.

Anno Decemnovallali iii. Luna xix. a xv. Luna præteriti Festi usque ad xiv. sequentes, idest a vii. Kal. Apr. usque in Idus Apr., quia Embolifimalis annus est, fuerit dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali iv. Luna i. a xv. Luna præteriti Festi usque ad xiv. sequentes, idest a prid. Id. Apr. usque in iv. Non. Apr. quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv.

Anno Decemnovallali v. Luna ii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a iii. Non. Apr. usque in xi. Kal. Apr., quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv.

Anno Decemnovallali vi. Luna iii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a x. Kal. Apr. usque in iii. Id. Apr., quia Embolifimalis annus est, fuerit dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali vii. Luna iv. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a v. Id. Apr. usque in ii. Id. Apr., quia Communis annus est, fuerit dies cccxiv.

Anno Decemnovallali viii. Luna v. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a prid. Kal. Apr. usque in xiv. Kal. Maj., quia Embolifimalis annus est, dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali ix. Luna vi. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a xv. Kal. Maj. usque in vii. Id. Apr., quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali x. Luna vii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a viiii. Id. Apr. usque in vi. Kal. Apr. quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xi. Luna viii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a v. Kal. Apr. usque in xvii. Kal. Maj. quia Embolifimalis annus est, dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali xii. Luna ix. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a xviii. Kal. Maji usque in prid. Non. Apr., quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xiii. Luna x. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a iiii. Non. Apr. usque in ix. Kal. Apr., quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xiv. Luna xi. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest ab viiii. Kal. Apr. usque in prid. Id. Apr., quia Embolifimalis annus est, dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali xv. Luna xii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest ab Id. Apr. usque in Kal. Apr., quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xvi. Luna xiii. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a prid. Kal. Apr. usque in xii. Kal. Apr., quia Communis annus est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xvii. Luna xiv. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest ab xi. Kal. Apr. usque in v. Id. Apr. quia annus Embolifimalis est, dies cccxxiv.

Anno Decemnovallali xviii. Luna xv. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a vi. Id. Apr. usque in iv. Kal. Apr., quia annus Communis est, dies cccxiv.

Anno Decemnovallali xix. Luna xvi. a xv. Luna præteriti Festi usque in xiv. sequentes, idest a i. Kal. Apr. usque in xv. Kal. Maj., quia annus Embolifimalis est, dies cccxxiv.

Sic facies semper in omnibus annis, excepto in primo anno, in quo xxiv. ultimi usque in xiv. primi numerabis a Pasch. solemnitate, utrum in anno Communi, an Embolismali, debeat celebrari, rite, & absque nullo errore reperies.

De quatuor differentiis Lunæ.

XV.

Quatuor differentiæ Lunarum. Victorinus xxx. Onasilias, & Lacerculus alius xxx. alius xxx. apud Hebræos xxx. & semis. Apud Ægyptios xxx. Ægyptii faciunt in omni anno xii. menses. In unoquoque mense xxx. dies. in uno mense v. Ad. Communis annus habet dies ccciv. Adde xi. sunt dies cccv. Adde supra xix., & fit Embol. Hic annus habet dies cccxxiv.

De celebratione S. Paschæ.

XVI.

Quo die debemus Pascha celebrare, idem xxx., vel xxv. & hoc, ut dixi, in xix. anno Cycli fit propter concordiam Epactarum. Isti autem xxx. dies sunt, idque ccciv. dies anni Communis supra crescent usque in cccxxiv. dies anni Embolismalis, quia Communis anno aut ccciv. dies Pascha non licet celebrare. Supra vero hos dies licet. In Embolismali autem anno ante cccxxiv. vel v. non debet Pascha celebrari. Supra vero licet. Ille ergo numerus dierum in Communibus annis, & Embolismalibus in celebratione Paschæ observandum est.

De Embolismo majori.

XVII.

Incipit de Embolismo majori. Majorum Embolismorum ratio probatur existere, quod Communium annorum videtur damna supplere, quatenus & Solare tempus Lunarum exsequitur excurso. Embolismus quare fit, & quomodo fit, & quid esset, si non fuisset, quomodo id fit. Commune & Commune, & sunt duo anni Solares, & residunt xix. dies de duobus annis Solis. Fit tertio anno, & superant xxxiii. dies Solis. Fit Embolismus tertio anno Lunæ, & deponit xxx. dies, & superant xiii., & sunt similiter Com. Com. duo anni singulares it. tertio anno Lunæ id Embolismus deponit xxx. dies: Superant xiii. id v. dies de vi. anno Communi id xi. dies superant anni Solis, quia si Com. aliter ann. id superant a Sole xx. inter ii. annum, & vi. superiores, ideo necesse est ut in altero anno fiat Embolismus, & non solum Embolismus implet dies xix., sed superant duo dies Lunæ.

De augmento Lunæ.

XVIII.

Incipit augmentum Lunæ. Augmentum Lunæ quare fit, & quomodo fit, & quid esset si non fuisset. Quare idem, quia est in natura Lunæ tarditas, quod superius ascensio ejus in natura, quam putaretur, addit tarditas ejus, donec non interit, quod addit in capite xix. in noctem, quam adderet id per quam venerint xix. per xv., quando putaretur ascensio Lunæ esse in Plenitudine, licet prius deprehenderetur.

De Kalendis Mensium.

XIX.

Kalendæ Græcorum sermo est, sed ad colendum dicitur in Latinum vocationem dicuntur. Apud Græcos de Calo Kalendæ, apud Latinos de voco vocationes derivantur. Non Græcos sermo est, unde veniunt Nonæ. Nonæ a sustinens derivantur apud Græcos. Apud Latinos mercatum, vel mercimonia dicuntur. Idus Græcorum sermo est. In Latinum dicitur cotmentum, vel medietas mensium.

Item de Kalendis Mensium.

XX.

Quid sunt diæ Kalendæ? Kalendæ, idus Græcorum sermo est. Propter festos dies Romani instituerunt, vel propter officia Magistrorum; in his enim diebus congregabantur in urbibus. Quæ-

Quidam autem Kalendas a tolendo appellari existimant, vel a Calo, idest voco. nam Astrologus vocabat populum, ut viderent accensum Lunæ, idest initium primæ Lunæ, vel stellarum cursum, quæ ante, aut retro surrunt; apud veteres enim omnium mensium principia colebantur. Nonne pro quo dicuntur? Nonne a nondinis vocantur. Nondine enim sunt publicæ conventiones, idest a negotiatione sive a mercimoniis nondine solennitas dicitur. Quare antiqui iv. Non. vel vi. Non. idem diviserunt? tv. Non. vel vt. Non. non idem diviserunt, ut non scirent latrones mercatum illorum, quando esse deberet, qui absconderebant se per diversa latibula in secretis locis juxta viam, & venientes ad mercatum occidebant, & spoliabant. Qua causa distinxit sunt Idus cor mensium, vel medietas mensium? Idus autem plerique Latinorum ab edendo distas putant, quod hi dies apud veteres epularum essent, vel species mensis sequentis, vel propter medium mensis, quia Iduare Græce medium dicitur.

De Feriis monstranda in Kal. XII. Mensium.

XXI.

Si vis nosse Feriam, hoc est diem vii. id. Kal. xii. mensium, scito quot regulares habet unusquisque mensis, a Martio incipiens, quia in illo die factus est Mundus, & ille Mensis fuit principium anni apud antiquos Romanos tempore Romuli, & illo mense discurrunt Epactæ Solis, idest concurrentes vii. dies, & ix. Kal. Apr. in Cyclo xviij. annorum. Martius ergo habet regulares v., Aprilis i., Maii. iij., Jun. ii., Jul. i., Aug. iv., Septemb. vii., Octob. ii., Novemb. v., Decemb. vii., Jan. iij., Febr. vi. Hos ergo regulares adde concurrentibus præsentis cujuslibet anni per xxviii. annos, tunc enim Cyclos Solis in se revertitur totus. Qua summa in septem divisa, quotus numerus remansit, tota erit FERIA in Kal. xii. mensium. Si autem totum numerum per vii. divideris, Sabbato erunt Calendar illius mensis, de cujus FERIA queritur. Si vero ille numerus regularum, & concurrentium simul ad vii. non pervenierit, quotus numerus fuerit, tota erit FERIA præfens in Kal. unusquisque mensis per totum annum.

De Epactis in Kal. XII. Mensium.

XXII.

Si vis scire Epactas in Kal. xii. Mensium, scies quot regulares habet unusquisque Mensis incipiens a Septembri, quia ille est principium Anni, & principium Mensium apud Aegyptios, & in principio Septembris mutant Aegyptii Epactas, & illas Epactas primas, quas Aegyptii habent in principio Cycli in Kal. xii. Mensium nos regulares habemus. V. G. a Sept. v. Octob. v. Innot ergo regularibus additis Epactis, quæcumque fuerint in xi. Kal. Apr., quolibet anno invenies Epactas in kal. xii. Mensium.

Ad Feriam in unoquoque mense.

XXIII.

Si vis sapere, quanta FERIA est in unoquoque die datarum per totum annum, sume dies a principio mensis, qui tibi præfens fuerit, usque ad terminum Paschalem, qui est anno præfati xv. kal. Maj. Dies Mensis sunt xvii. adde dies Septimanæ, qui præcesserint kal. illius mensis, idest vt. mitte simul cum xvii. fuerit xxiii. Hos divide per septimanarum partem, dimitte xii., sit ter septies. remaneat it. Secunda FERIA est terminus Paschalis anni præfentis, usque per omnes menses, qualis sit FERIA in unaquoque die ostenditur, colligens omnes a kal. illius mensis usque ad præfentem diem quem volueris. Adde dies Septimanæ, qui præcesserint kalendas illius mensis, quicumque fuerint. Si autem prima FERIA fuerit kal., idest die Dominico, nihil addes, nisi dies mensis. Divide per vii., quotus numerus remanserit, tota erit FERIA præfens. Si autem totum numerum per vii. partitus fueris, Sabbatum erit illa FERIA, quæ queritur.

Item de FERIA, seu ad Terminum Paschalem.

XXIV.

Si vis nosse, quanta FERIA sit, qualicumque die computare volueris, tene regulares mensis præfentis, adde concurrentes cujus volueris anni, comprehende in unum. Si usque septem pervenerint, septima FER. a est. Si autem minus a septem, talis erit FERIA. Si autem super septem creverint, subtrahæ vii., & quicquid superfuerit, tota FERIA erit. Hoc quidem de

Arith. III.

M

Kal.

kal. dictum est. Similiter & si Luna scire vis quota sit, die quocunque volueris. Scito quota io kal. ipsius mensis per Epactas, & regulares inventa fuerit, & tene supradictum numerum. Adde etiam dies mensis præteritis, sicut supra ad Feriam diximus, & unum semper subtrahere. Compiehende in unum. Si usque xxx. pervenerit, trigesima Luna est. Si autem minus a xxx., ita & Luna. Quod si super xxx. fuerit, subtrahere xxx., & quotquot remanserint, tota est Luna. Hoc autem memento, ut diem præsentem semper subtrahas, & si tricesima Lunatio est xxx. subtrahere. Si autem xxx., tunc xxx. subtrahere. Quia ab initio Janu. usque ad kal. Decembris una Lunatio xxx., alia xxx. Quando vero bissextus est, vocat dies cum Luna. V. G. si hodie computatur sexta, & in calibræ sexta.

De Epactis in XI. Kal. Apr.

XXVI.

Si vis nosse Epactas in xi. Kal. Apr., scito quota Luna fuerit in xi. Kal. Apr. talem Epactam habebis omni tempore. Quia Græci æra Epactas xi. Kal. Apr. ponunt pro eo quod Luna primatum noctis, jubente Domino, tenet; dicit enim Scriptura: *Et fecit Deus, duo magnas Luminaria, & posuit ea in firmamento caeli. Luminare majus, ut præficeret Dies, & Luminare minus, ut præficeret Noctem*; & ideo tres dies, quos ætros appellat antiquitas, qui ætorem luminaria crearentur a Domino facta in Genesi describuntur suis partibus, sibi que vindicant. Ad quem, ut dictum est, finem faciunt anni initium que prævaluit.

De tempore Mensium.

XXVII.

Tempora mensium quot sunt? Quatuor, Ver, Æstas, Autumnus, & Hyems. Ver quippe exoritur viii. Kal. Mart. permanens diebus xci., & constat ex humore, & igne. Æstas incipit viii. Kal. Jun. permanens diebus xci. & constat ex igne, & siccitate. Autumnus sumit principium x. Kal. Septemb. permanens diebus xcii. & constat ex siccitate, & humore. Hyems incipit viii. Kal. Decemb. permanens diebus xci., & constat ex frigore, & humore, & inde sunt anni vertentes diebus cccxv.

Item de tempore Mensium.

XXVIII.

Tempora mensium IV. sunt. Ver, Æstas, Autumnus, & Hyems. Dicta sunt tempora a commixtione temperamentorum, quod iocivem se humore, siccitate, calore, & frigore temperent. Hæc & curricula dicuntur, quia non stant, sed currunt. Constat autem, post factum mundum ex qualitatibus curso Solis tempora io ternos menses fuisse divisa, quorum temporum talem veteres discretionem faciunt, ut primas mensis Ver ovum dicatur, secundus adultum, tertius præceps. Sic Æstas in suis tribus mensibus nova, adulta, & præceps; sic & Autumnus oovus, adultus, & præceps, sive extremus. Unde & est illud: *Extremus sub casum hyemis*. Ver autem dictum, quod viret; tunc enim post hyemem vestitur tellus herbis, & in florem cuncta rumpuntur. Æstas dicitur ab æstu, idest a calore, & æstas quasi æstia, idest exusta, & arida. Nam calor aridus est. Autumnus a temperetate vocatus, quando folia arborum cadunt, & omnia maturescunt. Hyemem ratio hyemis feri * idest dici noncupavit, quia tunc breviori Sol volvitur circulo. unde & hoc tempus bruma dicitur quasi braxim, idest brevius, vel a cibo, quod major sit tunc vescendi asperitatem, edacitas enim græce bruma appellatur, unde & iobrumiti dicuntur, quibus fastidium est ciborum. Hybernus autem inter hyemem, & vernum est, quasi hybernus puerumque a parte totum hyemem significat. Hæc tempora singulis etiam cæli partibus ascribuntur. Ver quippe orienti datur, quia tunc ex terris omnia oriuntur. Æstas vero meridiano, eo quod pars ejus calore flagrantior sit. Hyems Septentrioni, eo quod frigidior, & perpetuo gelu torpet. Autumnus occidenti, propter quod graves morbos habet, unde & tunc omnia arborum folia defluunt. Ut autem autumnus abundat morbis, facit autem finem frigidis, & calidis, & paugustia intra se coartantur.

De Solstitiis & Equinoctiis.

XXIX.

Solstitia duo sunt. Primum hyemale viii. Kal. Janu., quod Sol stat, & crescunt dies, & est

& est ipsa die in Bethlem Nativitatis D. N. Jesu Christi secundum carnem. Alterum æstivale viii. Kal. Jul., quod Sol stat, & crescunt noctes, & est ipsa die in Provincia Palestina civitate Natali S. Johannis Baptiste, & in Epheso S. Johannis Evangelistæ. Hæc contraria duo Æquinoctia sunt, unum vernalis secundum Latinos viii. Kal. Apr., & secundum Græcos xi. Apr., ex quo dies crescunt, & ipsa die in Hierosolyma D. N. J. C. crucifixus fuit, & est Conceptio Sanctæ Dei genitricis Mariæ, quando saluta est ab Angelo. Alterum Autumnale viii. Kal. Octobr., ex quo dies minuantur, & fuit in Macheronte Castello Conceptio S. Johannis Baptiste.

Item de Solstitiis, & Æquinoctiis.

XXX.

Solstitium dictum quasi Solis statio, quod tunc Sole stante crescunt dies, vel noctes. Duo sunt autem Solstitia, unum hyemale viii. Kal. Janu., quo tempore Sol altiores incipit circulos petere. Ascendit quoque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti. Alterum æstivale viii. Kal. Jul., de quo tempore remeare Sol ad inferiores incipit circulos; descendit quoque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti, unde hyemali Solstitio dies minimus, sicut æstivo maximus invenitur. Item duo sunt Æquinoctia, unum vernalis, & alterum autumnale, quæ Græci *Æquinoxies* vocant. Æquinoctium appellatum, quod tunc dies, & nox horarum spatia equalia constituunt. Sunt autem Æquinoctia die xi. Kal. Apr. alterum Autumnale viii. Kal. Octobr. quia annus olim in duas partes tantum dividebatur, hoc est in hyemalem & æstivam. Solstitium in duo Hemisphæria idem dicitur.

De Solstitiis.

XXXI.

Si sapere vis duo Solstitia per xxi. signa quomodo crescunt dies, & nox per momenta & horas. Solstitia duo sunt, hyemale viii. Kal. Jan. alterum æstivale viii. Kal. Jul., quod ascendit Sol, & descendit. Si hoc scire vis, ita investigandum est a xii. Kal. Januar. usque in xi. Kal. Jul. dies incipit crescere in unaquaque die duo momenta, & medium, & sextam partem momenti, idem duas tertias momenti. Primo signo idem a xxi. Kal. Januar. usque in xiv. Kal. Febr. sunt momenta lxxx., & ipsa momenta faciunt horas duas, & sunt dies xxx. Secundo signo, idem a xiiii. Kal. Febr. usque in xii. Kal. Mart. sunt momenta lxxx., & ipsa momenta faciunt horas duas diebus xxx. Tercio signo, idem ab xi. Kal. Mart. usque in xi. Kal. Apr. sunt momenta lxxx., ipsaque momenta faciunt horas duas, diebus xxxi. In his tribus signis in unoquoque signo tricenis diebus, & uno die addito, hoc est xxi. tot dies sunt, momenta cxxi., & ipsa momenta faciunt horas vi. a xii. Kal. Janu. usque in xi. Kal. Apr., & tunc Æquinoctium vernalis diebus, & noctibus, & momentis, & horis equalibus consistit. Quarto signo, idem a x. Kal. Apr. usque in xi. Kal. Maj. sunt momenta lxxx. & ipsa momenta faciunt horas duas diebus xxx. Quinto signo, idem a x. Kal. Maj. usque in xi. Kal. Jun. sunt momenta lxxx., ipsaque momenta faciunt horas duas diebus xxxi. Sexto signo, idem a x. Kal. Jun. usque in xi. Kal. Jul. sunt momenta lxxx., horæ duæ diebus xxi. Et ita tribus signis, hoc est ab Æquinoctio vernali usque ad Solstitium æstivum, idem ab xi. Kal. Apr. usque in xi. Kal. Jul. xxi. tot dies sunt momenta cxxi., & ipsa momenta faciunt horas vi. in vi. Signis fit summa ad crescendum momentorum cccxxi. horarum xii.

Incipit in nocte Solstitium æstivum, quod nox crescit, & dies minuitur. Crescunt autem in unaquaque nocte duo momenta, & medium, & sextam partem momenti, idem duas tertias momenti. Septimo signo idem a x. Kal. Jul. usque in xi. Kal. Aug. sunt momenta lxxx. horæ duæ diebus xxxi. Octavo signo idem a x. Kal. Aug. usque in xi. Kal. Septembr. sunt momenta lxxx. horæ duæ, dies xxx. Nono signo idem ab xi. Kal. Septembr. usque in xi. Kal. Octobr. sunt momenta lxxx., horæ duæ dies xxx. Et ita in tribus signis a Solstitio æstivo usque ad Æquinoctium autumnale in unoquoque signo dies xxx., & uno addito die sunt xci. dies. Sunt autem momenta cxxi. horæ vi. a x. Kal. Jul. usque in xi. Kal. Octobr., & tunc Æquinoctium Autumnale diebus, & noctibus, & momentis, & horis equalibus consistit. Decimo signo idem ab xi. Kal. Octobr. usque in xi. Kal. Novemb. sunt momenta lxxx. horæ duæ diebus xxx. Undecimo signo idem ab xi. Kal. Novemb. usque in xi. Kal. Decemb. sunt momenta lxxx., horæ duæ diebus xxx. Duodecimo signo idem ab xi. Kal. Decemb. usque in xi. Kal. Jan. sunt momenta lxxx., horæ duæ diebus xxx. In his tribus Signis in unoquoque signo tricenis diebus, & uno die

addito sunt xct. dies, momenta cxxl. horz vt. ab xi. Kal. Jul. usque in xi. Kal. Janu. In noctibus ad crescendum sunt momenta cclxxx. horz xxi. In toto anno dies cccxlv. momenta dccccx. horz xxiv.

Item de Temporibus Mensium.

XXXII.

S. Augustinus Episcopus adloquitur de annis. A v. Id. Febr. usque in v. Id. Maji tempus vernum est, dies sunt xct. A v. Id. Maj. usque in v. Id. Aug. tempus æstatis est, diesque sunt xct. A v. Id. Aug. usque in v. Id. Novemb. tempus autumnii est, diesque sunt xcti. A v. Id. Novemb. usque in v. Id. Febr. tempus hyemis est, diesque sunt xcti. Decemb. Jan. Febr. hyems est, Mart. Apr. Maj. tempus vernum est, Jun. Jul. Aug. æstas est, Septemb. Octob. Novemb. tempus autumnii est.

De Momento.

XXXIII.

Momentum Græcum est. Anatholius Græcus Episcopus dixit: Per xv. dies Sole ascendente per singula momenta, id est per iv. in una die ab xi. Kal. Janu. usque in xi. Kal. Apr. hora diminitur, & dimidio. Unum vero punctum facit x. momenta. Duo puncta faciunt xx. momenta. Tria puncta faciunt xxx. momenta; Quatuor puncta faciunt xl. momenta. Ista quadraginta momenta faciunt unam horam. Sex horæ faciunt unum quadransum. Quatuor quadrantes per quatuor annos faciunt diem, & noctem.

Item de Momentis.

XXXIV.

Momentum a velocitate dictum est, quasi motus mentis. Nihil enim aliud velocius habet motione mentis, ex quibus duobus nominibus momentum nomen accepit. Minutum vero dictum est, quasi aliquid minutum, etenim minuto verbum activum tertie conjugationis correptæ invenitur, & exinde participia minutus minuta minutum derivantur, quod ut nomen aliquod accipitur ad parvitatem pertinet, ut per ejus etymologiam dignoscitur. Punctus autem a punctione etymologiant nominis accepit, quia sit punctus, & inde punctus puncta punctum. Hoc autem nomen a Græcis definitur. Est igitur Punctum intervalli præcipuum, & natura infecabile, quod Græci Atomum vocant, id est ita diminutum atque parvissimum, ut ei quod par inveniri non possit unum non de numero * puncto dicatur. Interrogandus est deique quot momenta, vel quot minuta, aut quot puncta in unaquaque hora inveniantur. xl. vero momenta, & x. minuta, quatuor quoque puncta in unaquaque hora sunt, quia in iv. momentis in uno minuto duo quoque minuta, & dimidiam in puncto implicatur. In xxiv. horis diei, noctisque dccccx. momenta, minuta autem cxxl. puncta vero xcvi. computari dicuntur. In hebdomada vero momenta vii Mil. dccc. minuta dccccx. puncta dcccxi. esse creduntur. Sume aspirationem, ut alii quasi de * milite dicta, eo quod sunt diei noctisque limites. Lunæ * a meridie usque ad meridiem dies dictus sit, qui dies jucundus sit, sive dividendo lucem, & tenebras dies Solis ab ortu Solis usque ad ortum diei. Numerus a numerando nomen accepit, aut de Numeris Deus. Est collectio unorum, ut Augustinus ait, qui cum duo sint unguli, & plus quatuor sunt, quibus constat definitio numeri, & quo hæret numerus xc. mil. muris * initium anni Lunaris ab initio primi mensis apud Hebræos, & ita secundum regulam Ecclesiæ. Græci autem enumerant annum a xv. usque in xiv. præter decemnovennalem Cycli annum, qui incipit a xiv. propter commutationem Lunæ.

Item de momentis ad Bifertum.

XXXV.

Momentum Græcum est, Latine dicitur minimum, atque angustissimum tempus a motu siderum dictum; est enim extremitas horæ in brevitas intervallis, cum aliquid sibi eedit, atque succedit. Anatholius Alexandrinus Laudatæ civitatis Græcus Episcopus dixit: Per medium signum, id est per xv. partes, & sunt xv. dies Sole ascendente per momenta, idque in unoquoque die a xi. Kal. Janu. usque in xi. Kal. Apr. ascendit unoquoque die duas partes momenti. In primo signo momenta xx. sit media hora dies xxx. In secundo signo momenta xx. In tertio signo momenta xx. In his tribus signis a xi. Kal. Januat. usque in xi. Kal.

kal. Apr. sunt momenta lx. Ipsa momenta faciunt horas unam, & mediam, dies xc. a xii. kal. Jan. usque in xi. kal. Apr. hora dimittitur, & dimidia de tenebris crescit in lumine. Item tria Signa a x. kal. Apr. usque in xi. kal. Jul. sunt momenta lx. hora una, & media, dies xc. Iterum tria signa a x. Kal. Jul. usque in xii. kal. Octob. sunt momenta lx. hora una & media, dies xc. Iterum tria signa ab xi. kal. Octob. usque in xi. kal. Jan. sunt momenta lx. hora una, & media, dies xc. & sunt in anno xii. signa dies ccciv., momenta cccx., & ipsa momenta faciunt horas vi., & ipse horæ faciunt unum quadrante, quatuor quadrantes per iv. annos faciunt diem & noctem, quia vi. horæ quadrages duæ faciunt horas xxiv., & ipse horæ faciunt diem, & noctem, qui additur vi. kal. Mart.

Ad Bissextum inveniendum per XII. signa.

XXXVI.

Si vis cognoscere, quomodo bissextus crescit singulis annis, & mensibus, & diebus Solis eursu per xii. signa in unoquoque signo media hora ex duobus punctis, & ipsa media hora facit xx. momenta. Da unicuique diel ex xxx. diebus duas partes momenti. Secundo die momentum unum & tertiam partem momenti. Tertio die mom. ii. Quarto ii. & ii. part. momenti. Quinto momenta iii. & ii. part. mom. Sexto mom. iv. Septimo mom. iv. & duas partes mom. Octavo mom. v. ii. partem mom. Nono momenta vi. Decimo mom. vi. & duas partes mom. Undecimo mom. vii. & tert. part. mom. Duodecimo die mom. viii. Decimotertio mom. viii. & ii. partem mom. Decimo quarto mom. ix. & tertiam partem mom. Decimo quinto mom. x. Decimo sexto mom. x. & ii. partem mom. Decimo septimo mom. xi. & tertiam partem mom. Decimo octavo mom. xii. Decimonono mom. xii. & ii. partem mom. Vigesimo mom. xiii. & ii. partem mom. Vigesimo primo mom. xiv. Vigesimo secundo mom. xiv. & ii. partem mom. Vigesimo tertio mom. xv. & ii. partem mom. Vigesimo quarto mom. xvi. Vigesimo quinto mom. xvi. & ii. partem mom. Vigesimo sexto mom. xvii. & ii. partem mom. Vigesimo septimo mom. xviii. Vigesimo octavo mom. xviii. & ii. partem mom. Vigesimo nono mom. xix. & ii. partem mom. Trigesimo die mom. xx.

Hæc in unoquoque Signo fit summa momentorum xx. & ipsa momenta faciunt mediam horam, & dies xxx. Secundo signo mom. xx. ex dimidia hora, ibi xxx. dies. Tertio signo mom. xx. ex dimidia hora, ibi xxx. dies, & sic de singulis. Hæc xii. Signa faciunt cccx. momenta. cccx. momenta faciunt horas vi. & ipse horæ faciunt unum quadrante in uno anno, & quadrages duæ per iv. annos faciunt horas xxiv., quod est unus dies naturalis, quem Latini bissextum vocant.

Ad quinque dies intercalares inveniendos per XII. Signa.

XXXVII.

Si nosse vis, quomodo adcrevant quinque dies intercalares singulis mensibus & diebus in uno anno Solis cursu xii. Signa in unoquoque signo x. horæ crescant. Multiplico decem per decies sunt c., quia una hora decem minuta facit. Multiplica decem per decies, sunt c. minuta. Da unicuique diel ex xxx. diebus tria minuta, & tertiam partem minuti, quia omni die ex xxx. diebus adcrevant iii. minuta, & tertia pars minuti. Primo anno p. bissextus initium prima hora noctis in primo signo intret in Arietem in unoquoque die ex xxx. diebus crescant tria minuta, & tertia pars minuti. Secundo die vi. momenta, & secunda pars minuti. Tertio x. minuta. Quarto xiii. minuta, & tertia pars minut. Quinto xvi. min., & secunda pars min. Sexto xx. min. Septimo xxiii. min., & tertia pars min. Octavo xxvi., & duas partes minuti. Nono xxix. min. Decimo xxxiii. min., & tertia pars min. Undecimo xxxvi. min., & ii. part. min. Duodecimo xl. min. Decimotertio xlii. min., & tert. part. min. Decimoquarto xlv. min. & ii. part. min. Decimoquinto l. min. Decimosexto lii. min., & ii. part. min. Decimosextimo lvi. min., & ii. part. min. Decimo octavo lx. min. Undevigesimo lxi. min., & tert. part. min. Vigesimo lxi. min., & duas partes min. Vigesimo primo lxx. min. Vigesimo secundo lxxiii. min., & ii. part. min. Vigesimo tertio lxxvi. min., & ii. part. min. Vigesimo quarto lxxx. min. Vigesimo quinto lxxxiii. min. & iii. part. min. Vigesimo sexto lxxxvi. min., & ii. part. min. Vigesimo septimo xc. min. Vigesimo octavo xciii. min. & iii. part. min. Undetrigesimo xcvi. min. & duas partes min. Trigesimo die c. minuta.

Hæcque omnia Signum integrum, & fit summa centum minutorum. Ipsa minuta faciunt horas x., & xxx. dies. Similis numerus in xii. Signis; in unoquoque signo c. minuta, ipsaque

que minuta faciunt horas x. & xxx. dies. Hæc xii. Signa faciunt dies cccx., horas cxx. ipsæ horæ faciunt minuta mcc. Partire cxx. horas per xxiv., & sunt quinquies xxiv., quod sunt v. dies qui dicuntur Intercalares, & erunt totius anni dies cccxv.

De Punctis.

XXXVIII.

Unus punctus quarta pars horæ est. iv. puncti faciunt unam horam. Unus punctus facit x. mom. iv. puncti xl. mom. & ista xl. mom. faciunt unam horam. Et vi. horæ in uno anno faciunt unum quadrans, & xv. quadrantes in iv. annis faciunt diem, & noctem, & ipsi iv. quadrantes idest vi. quater ducti faciunt horas xxiv., & est unus dies ex xxiv. horis, qui dicitur bissextus, quia bis legitur vi. Kal. Mart.

Unus punctus facit duo minuta, & medium. Duo Puncti v. minuta xv. puncti x. minuta. Ipsa minuta faciunt unam horam. xl. puncti faciunt horas x. & faciunt ipsæ horæ c. minuta. Ipsa minuta quater ducta faciunt c. minuta, quia unum minutum quater ductum facit xv. minuta. In xii. mensibus ter. quater ducta faciunt mcc. Ipsa minuta quater ducta faciunt momenta mmmidccc. ex cccx. diebus in uno anno.

De diebus anni.

XXXIX.

Unus annus habet dies cccxv. & inter dies & noctes viii. mil. cccx. Fac ex ipso septem partes millenas, remanent mcccc. Ex ipsis fac septem partes ducentenas, remanent cccx. Fac ex ipsis septies quinquagenas, superint x. Ex his fac t-ries unum, superfuit tres. horæ, quæ faciunt in iv. annis diem unum, qui additur vi. Kal. Mart.

De ratione Bissexti.

XL.

Annus habet menses xii. Hebdomadas lxi. & diem unum, & quando bissextus evenerit, dies duos, & habet ipse annus horas mccccxx., & habet punctos mxxxv., & insuper horas xl. Ipsas horas dividit in vii. partes, septima pars ex ipsis horis sunt horæ mcccc., & de ipsis remanent horæ tres extra portionem horarum, & ipsæ tres horæ faciunt bissextum.

Item de Bissexto.

XLI.

In mensibus xii. adcrevunt puncti xii. in anno uno, qui faciunt horas iii. In alio anno horas iii. In tertio horas iii. In quarto anno horas iiii., & ipsæ horæ faciunt horas xii. Et vi. Kal. Mart. faciunt diem unum, & ipsam diem mensis Februarius, quando bissextus evenerit, accipit.

Item de Bissexto.

XLII.

Bissextum non ob illum diem fieri, ut quidam putant, cum Josue Solem orabat stare, credendum est, quia ille dies fuit, & præterit, Sed ob hoc dicitur bissextus, quod in unoquoque mense punctus unus adcrecat. Punctus vero unus quarta pars horæ est. Quatuor vero puncti unam horam faciunt. xii. vero puncti tres horas explent. Ergo in iv. annis quatuor ternæ horæ, quod sunt xii. diem faciunt unum, qui additur Februario, cumque vi. Kal. Mart. habuerit, & ut in crastino sic habeat. V. G. si hodie vi. Kal. Mart. additur ille dies, qui quarto anno expletus est, ut & in crastino sic habeat vi. Kal. Mart. Et ideo bissextus dicitur, quia bis legitur vi. Kal. Mart.

Item de Bissexto.

XLIII.

In sex diebus fecit mundum Deus, in septimum requievit. Ergo ut plenius intelligatur computus, vide quot horas habeat unus annus, & divide illas in septem partes, quotquot remanent exinde. Primum computa dies ccc. quomodo horas decies centeni sunt xii. Bis trecenteni cc. sunt. In ccc. dies vii. de. sunt. Iterum facies decem sexagen. cxx. sunt horæ cccxx. Iterum facies quinquies decem, sit x. & bis quinque sit x. Ecce habebis lxxv. dies. Finiunt

ANNO

simul inter dies, & noctes horæ in toto anno $\text{viii}^{\text{m}}\text{ccclx}$. Divide illas in vii . partes. Primum facies septies mille, remanent $\text{m}^{\text{m}}\text{ccclx}$. Iterum facies septem cc. fiunt $\text{m}^{\text{m}}\text{ccc}$. Iterum facies septies quinguent. fiunt cccl , remanent x . Iterum facies septemag. vii . remanent iii . Illæ et horæ faciunt unum diem in iv . annis.

Anni Ogdoas habet horas $\frac{1}{\text{lxxlxxx}}$. Anni Endecas habet horas $\frac{m}{\text{xcvclx}}$.

Fiunt infimal Ogdoas & Endecas $\frac{m}{\text{clxxvcccc}}$.

Item de Bissextis.

XLIV.

Quare fit Bissextus, & quomodo fit, & quid esset, si non fuisset? Quare, idest quia non implent ccclxxv . dies Solerem annum, nisi fuisset quodrans. Fit quadrans per totum annum, & mensum, & diem. Primo anno incipit quadrans a Solis ortu usque in medium noctis. Incipit quodrans anno secundo a dimidio noctis usque ad Solis ortum. Quadrans tertio anno usque ad sextam horam. Quadrans quarto anno a sexta hora usque ad Solis occasum. Transiret ordo temporum, si non fuisset quadrans. Quadrans namque dicitur quarta pars diei naturalis, vel cuiuslibet rei: & ideo quarta pars diei, quia xxiv . horis cum sua nocte completur, ideo horas vi . quadrantem vocare solemus. Quare Bissextus vt. Kal. Mart. intercaletur? Respondetur, ob hoc Bissexti diem in mense Februer. placuit intercalari Romanis, quæ hic brevior ceteris extremis erat mensis erat. Verum ideo nunc dum expletur eo quem addidimus Ægypti, & Græci decurso totius anni circulo fecere volebant, & omnino decisa lege fore veter. initium Martii mensis a Febr. sine sequegere, ideo non a vi . Kal. Mart. die quem terminum volentes Terminæ sacraque xxiii . mensis ejusdem die semel instituerant, & eundem diem mutare profus non eadebant. Sed hi sunt * rite celebrantes unum quadrantem interponebant diem.

Item de Solstitio, & Æquinoctio.

XLV.

Solstitio duo sunt. Primum hyemale viii . kal. Janu., quo Sol stat, & crescent dies, & est ipsa dies Nativit. D. N. J. C. secundum cernem. Alteram æstivale viii . kal. Jul. quo Sol stat, & crescent noctes, & est in Provincia Palæstinæ Natale S. Jo: Baptiste. His contraria duo Æquinoctia sunt. Unum vernale secundum Latinos viii . kal. Apr., secundum Græcos eb xi . Kal. Apr., quæ S. Synodus non permittit ut illi tres dies, idest quinta feria, in quæ Dominus a Judæis comprehensus est, & sexta, in quæ crucifixus est, & septima Feria, quando jecit in sepulcro, horas terminum excludantur. Et tunc incipiunt crescere dies. In ipse Dominus noster J. C. crucifixus, & est Conceptio S. Dei Genetricis Mariæ, quando solute est ab Angelo. Alterum autem autumnale viii . kal. Octob. ex quo dies minuantur, & fit in Machæarum Castellis conceptio S. Jo: Baptiste & Mariæ. In istis enim quatuor temporibus, idest vere, æstive, autumnis, & hyeme universus annorum ordo currit, per quos certissime Conceptionis, & Nativitatis Domini, & Salvatoris nostri, necnon S. Patris carissimæ Joannis plenissime dignoscuntur.

De saltu Lunæ.

XLVI.

Saltum Lunæ anno primo decemnovennali ponunt pro eo, quod ideo ultimus annus decemnovennalis Epactæ Lunaris decemnovennalis tunc retinens anno 1. decemnovennali non xi . dies ut in ceteris annis solet fieri, sed xii . dies accomodat. Et quia xxv . dierum sine voluntur, nullæ Epactæ in principio ipsius ponuntur; secunda autem anno Epactæ sunt. Unde autem sunt exordium, dicendum est. Fac de anno solari, qui habet dies $\text{ccc}^{\text{m}}\text{xxv}$. annum communem, qui habet dies $\text{ccc}^{\text{m}}\text{xxvi}$. hoc modo: prius subtrahere cc. remanent xxv . Iterum tolle 2. remanent xv , itemque subtrahere iv . remanent xi . In his sunt exordium, & inde multiplicare ceteræ Epactæ. Saltus autem Lunæ ideo in xix . annis præceditur, quia sicut Solis cursus adcrevit dies, quæ fit per pontas, & momenta, & quadrantes, quæ in iv . annis facit bissextum, ite per Lunæ cursus xix . annis decrevit noctes, quæ facit Lunæ saltum; Luna enim tardiorum habet cursum, quam Sol, quia Sol propter velocitatem sui cursus ab eo prolongat spatium.

De

De Luna cursu.

XLVII.

Omnes igitur Lunares cursus secundum Hebræorum Ægyptiorumque supputationem potest facere juxta naturalem cursum per singulos menses dies xix., & semissem, & dimidium horæ, & x. pæne momenta. Omnis namque dies & Lunæ computatio, non eodem numero cum mane incipit, ad vespæram finit, quæ dies quæ * mane in Luna minus ad * sextam, & dimidium horæ horam xiv. adnumeratur. Idem vespæram * xiv. invenitur. In quo manifeste dicere videtur in xix. diebus, & semisse, idest vi. horis, & dimidio horæ, idest xx. momentis Lunarem cursum finire, additis tamen ut supra dictum est x. pæne momentis, & tunc ad alteram Lunam incipit prima, Kalendæ a eotendo dictæ, vel a calo idest voco. Astrologus vocabat populunæ, ut viderent ascensionem Lunæ, idest initium primæ Lunæ, vel stellarum cursum, quæ ante, vel quæ retro current. Nonx, idest nondiæ, negotium, mercatum. Inter iv. Non. vel vi. Non. ideo diviserant, ut non scirent Latrones mercatum illorum, quando esse deberet, quia reponebant se in silvis, & in secretis locis juxta viam, & venientes ad mercatum occidebant, vel prædabant. Idus, idest ab adendo dictæ, vel species mensis sequentis. Per ano. viis. in Nicæna synodo computaverunt xiv. Lun. & iterum per annum xviii. computaverunt sine quadrante, & non revertebantur in se nisi in annum * addidissent, nec concordabat Solis cursus cum Lunæ cursu, & ideo in Ogdodem, & Eudecadem diviserant circulum decemnoventale. Indictio dicta juxta censum Romanorum, & non juxta v. dies intercalares Ægyptiorum. Indictiones vici. Kal. Apr. incipiunt in capite annorum * v. Romani revehebant semper cum censu, capite autem xv. revertebantur in primum ordinem. Si autem de auro esset forma Calaris, aurum dabant, si argentum, argentum, si æs, æs erat.

De interrogatione XIX. annorum Cycli.

XLVIII.

Prima igitur ratione debeas interrogare de xix. annorum cyclo. Secundo quomodo Luna per Kal. mensium. Tertio qualiter Luna in suo mense habeat numerum. Quarto quali die & Luna sit Paschalis solemnitas. Quinto quomodo Pascha memoriter computandum. Sexto de Lunæ ascensione, & Solis descensione. Septimo responsum his qui discordant in Paschæ computo. Licet omnis homo quod compunctionem cordis, salutemque animæ pertinet, hæc debet meditari. Quæ computum scire vult, debet insistere, qualiter Sancti viri in Paschali Dominica Resurrectionis festivo ordine celebranda inquirentes pervenerint. Non est igitur hoc otiosum scire, vel quemadmodum illi cyclum scripserant, & ad ipsam intelligentiam pervenerant.

De Mensibus.

XLIX.

Quibus modis dicantur Menses iv. quomodo sub Idolis, sub rebus, sub Regibus, sub numeris? Januarius quibus modis dicitur? duobus, sub Idolo, & sub re. Sub Idolo dicitur eo quod a Jano pagano accepit nomen, & bisrons finit. Et sub re dicitur, quia sicut homo lagreditur per ostium in domo, ita anni ingrediuntur per istum Januarium. Febr. quibus modis dicitur? duobus, sub Idolo, & sub re. Sub Idolo erat generatio, quæ appellabatur Luperci, vel Lurconis, quia omnes immunditiæ, quæ per totum annum fiebant, vel lavabant eorum corpora, nisi tantum in illam Februarium, & sic febrizabant in aqua frigida. Et sub re dicitur, eo quod omnes creaturæ Dei omnes coniunguntur in eo. Martius sub Idolo accepit nomen, & a Marso pagano, ita & dies Martis. Aprilis sub re dicitur, & ab aperiendo dicitur eo quod aperit munus, & floret in eo. Majus a Maja matre Mercurii accepit nomen, vel a Majorum sapientia Romanorum. Junius a Juniorum sapientia Romanorum. Julius Cæsar, & Augustus ad dignitatem acceperunt nomina. Sept. Oct. Nov. & Decemb. a numero acceperunt nomina. Sept. quia septimus a mense Martio; Octob. quia octavus; Nov. quia nonus; & Decemb. eo quod decimus, & tunc pluvius est.

De Luna Paschali.

I.

Luna in Pascha non potest fieri minor, quam xv., major quam xxi. In Quadragesima vero minor non potest fieri quam xii. nec major quam ix., nisi Bisextus evenierit, in Rogationibus minor non potest fieri, quam xxi. nec major quam xxviii. In Pentecoste minor non potest fieri, quam Quarta, nec major quam xi. Si fuerit in Pascha Luna xv. in Quadragesima erit xii. in Rogationibus xxi. in Pentecoste v. Et quantos dies creverit in Pascha, tantos credidit in Quadrag. in Rogation. seu in Pentecoste.

Argumentum ad initium Quadragesime inveniendum.

II.

Quantos dies Pascha fuerit ante prid. Kal. Mart., in Febr. habebis Quadragesimam, & quantos dies post prid. Id. Apr. habueris Pascha, tantos dies post Kal. Mart. habebis Quadragesimam. Et si prid. Id. Apr. habueris Pascha, Kal. Mart. habebis Quadragesimam.

Item ad Rogationes invenendas.

III.

Quantos dies ante Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies ante Non. Maj. habebis Rogationes. Et quantos dies prid. Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies prid. Non. Maj. habebis Rogationes, & si eveniet ut Kal. Apr. habueris Pascha, Non. Maj. habebis Rogationes.

Item ad Pentecostem inveniendam.

IIII.

Quantos dies ante Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies ante xxix. Kal. Jun. habebis Pentecostem, & quantos dies prid. Kal. Apr. habueris Pascha, tantos dies post xiiii. Kal. Jun. habebis Pentecostem. Et si evenierit ut Kal. Apr. habueris Pascha, xxi. Kal. Jun. habebis Pentecostem.

De Supputationibus.

LIV.

Subputatio Eusebii, Hieronymi ab Adam, usque ad Diluvium anni ^m mcccxi. A diluvio usque ad Abraham anni ^m cmlxii. Ab Abraham usque ad Moysen anni ^m dv. A Moysen usque ad Salomonem, & primam edificationem templi, anni ^m cclxxviii. In * secundum moysen quæ tertius Regum liber continet jam juxta judicium anni ^m dci. A Salomone usque ad incarnationem templi quæ sub Dario Rege facta, colliguntur anni ^m dxii. Porro a Dario usque ad predicationem D. N. J. C., & usque ad xv. annum Tiberii ^m p^{ri}mas * expleantur anni ^m dxtviii. Itaque fiant simul ab Adam usque ad predicationem Christi & xv. Tiberii anni ^m vcccxlvi.

Ætas proprie duobus modis dicitur; aut enim homines sic infantia, juventut, senectus. Aut mundi ab Adam usque ad Noe. Secunda a Noe usque ad Abraham. Tertia ab Abraham usque ad David. Quarta a David usque ad transmigrationem Judæ in Babyloniam. Quinta deinde usque ad adventum Salvatoris. Sexta quæ nunc agitur usque quo mundus iste solatur.

Si vis scire annos ab initio mundi multiplicare quindecies, cccc. & xv. & x. & xv. ix. Adde indicionem ejusdem anni, & partem per xv. partem.

De Terminis Paschali.

LV.

Si vis invenire subito, quotus terminus Paschalis sit, si in mense Martio evenierit terminus, tene de Martio regulares xxvi. subtrahere Epactam Lunarem ipsius anni, & quotquot dies post subtraham Epactam de ipso numero remanserunt, collige numero in articulis, & in quo datarum evenierit, talem habebis terminum. Si autem in mense Aprili terminus incurrerit, tene de Aprili regulares xxv., & de ipsis regularibus xxvi. Eodem modo calculabis, quo superius diximus. Quod si Mense Martio post deductam Epactam xxi. tantum

Anecd. III.

N

remant.

remanferint, xlv. die Kal. Mart. idest lvi. Kal. Apr. habebis terminum. Incipiente autem anno primo Decemvovenali in mense Apr. Epactam minime habes, quod recedas de ipsis regularibus xxxv. De Aprili recede xxx., remanet v. Quinto die de mense Apr. idest Non. Apr. habebis terminum, & sic omnibus annis.

De Hebdomada.

LVI.

Hebdomada apud Græcos, & Romanos vii. dierum cursu peragitur. Apud Hebræos autem vii. anni sunt. Declarat hoc Daniel de hebdomadibus. Hebdomada autem feriis constat. Feria quoque a fando dicta, quasi fari, eo quod in creatione mundi per singulos dies dixit Deus: Fiat. Item quia dies Sabbati ab initio feriatus habetur, inde dies Solis prima Feria nuncupatur, quia primus est a Feria. Item Luna perinde secunda Feria, quia secundus est a Feria, idest a Sabbato, quod est sariatum. Sic & ceteri dies alii ex numero semper sunt vocabula. Apud Romanos autem hi dies a planetis, idest erraticis stellis nomina acceperunt. Primus enim dies a Sole vocatus, qui princeps est omnium siderum, sicut & idem dies caput est cunctorum dierum. Secundus a Luna, quæ Soli splendore proxima est, & magnitudinis, atque ex eo nutrit lumen. Tertius a stella Martis, quæ Vesper vocatur. Quartus a stella Mercutii, quam quidam candidum circulum dicunt. Quintus a stella Jovis, quam Fecutor dicunt. Sextus ab stella Veneris, quam Luciferum asserunt, quæ inter stellas plus locis habet. Septimus a stella Saturni, quæ sexto cælo collocata XXX. annis fertur explere cursum suum. Proinde autem Gentiles ex his septem stellis nomina diebus dederunt, eo quod per eosdem aliquid sibi effici existimarent dicentes: habere ex Sole spiritum, ex Luna corpus, ex Mercurio linguam, & sapientiam, ex Venere voluntatem, ex Marte fervorem, ex Jove temperantiam, ex Saturno tarditatem. Talis quippe exitit Gentilium stultitia, qui sibi fingerunt tam ridiculosa signenta.

Item de Hebdomada.

LVII.

Hebdomada dicta est a Græca appellatione, quasi Hebdom a numero VII. dierum dicta. Hebdomada enim apud Græcos VII. adest *dies Veteres dicebant. Inde dicitur Hebdomada, & reliquæ hebdomadæ. Apud Græcos & Latinos septem dierum cursu peragitur, apud Hebræos VII. annis dicebant. Hoc Daniel de Septuaginta Hebdomadibus, idest ab exitu sergentis, & exultationis captivitatis de Babylonia sub Eldra, & Niman, & Zorobabel septuaginta Hebdomadæ, idest septem vicibus septuaginta anni sunt, quæ efficiunt cæcæ, quod spiritum fuit a reditu captivitatis Babyloniæ usque ad Nativitatem Christi. Et ideo septem diebus Hebdomada completur, quoniam scilicet universalitatem creaturarum VI. diebus Deus operatus est, in septimo requievit. Prima die condidit lucem, secunda firmamentum, tertia mare & terras, quarta sidera, idest Solem & Lunam, quinta vulneces & reptilia, sexta hominem ad imaginem, & similitudinem suam, septima die requievit ab omnibus operibus suis. Nomina dierum Hebdomadæ secundum Hebræos duobus modis dicuntur, idest ordinem, & requiem, hoc modo. Prima Sabbati, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta Sabbati, Sabbatum. Secundum Græcos dictione, & ordine nuncupantur hoc modo: Prima feria, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta, septima feria. Secundum Latinos a Dis Gentiliis & reliquis nominantur. Habuerunt enim duos Deos cælestes, & quinque terrenos. Martem patrem Romuli, Mercurium Eloquentiæ, & ingenii dominum, Jovem virtutis, & humor ejus idolum, Venerem libidinis, concupiscentiæ, & omnis turpitudinis inventricem, Saturnum patrem Jovis, frugum, & ventorum moderatorem. Hi deus erroribus versuti Gentilitas, quæ propter frequentiam utrandi nomina Deorum diebus sæculi imposuerunt. Sed propter eorum consensionem hæc ipsa nomina Christiani non mutaverunt, cum singulis diebus nominantur, singulis horis descriptantur tam ipsi, quam & cultores eorum.

Item de Mensibus.

LVIII.

Mensis a mensura quadam nomen accepit, quoniam omnis mensis secundum Lunæ cursum xxix. diebus, & semelle mensuratur. Menses primitus in Lunari cursu reerant sunt; & ab Hebræis hæc observatio primitus abstracta est, apud illos enim primum Kalendæ, & Neomenia dictæ sunt. Menses enim apud Hebræos Luna, vel Neomenia dicitur. Inde Neomenia novæ Lunæ observatione celebrant. Deinde apud Latinos Menses Solares repetiti sunt. Arcades enim

enim annum suum tribus mensibus numerabant, idest in nomine cxx. & uno diebus computabant. Athenenses vero sex, idest singulos menses xxi. diebus computabant. Græci reliqui cccclv. annum proprium computabant. Incipiebat a Martio, computabatur mensibus xi. Romani vero auctore Romulo annum suum x. mensibus computabant. Incipiebat a Martio mense, perhibebatur a Decembrio mense diebus ccci. Symphronius autem adjuvit annum mensum, qui dicebatur Februarius, qui & modo Februarius dicitur, & computabatur annum cccxxi. diebus. Aurelius Clepa addit mensem xxx. dierum, quem Græci Alfronitem vocant, quem nos Aprilium dicimus, & computabatur annus hoc modo cccxliv. diebus. Numa Pompilius addidit unum diem in honorem paris numeri, & annum xii. mensibus, & quatuor temporibus per incisionem duorum solstitiorum, & duorum æquinoctiorum in novemando distinxit. Nomina mensium secundum Ægyptios ita dicuntur: Dias, Apollonius, & Dynæus, Filidæus, Diliæus, Artemidæus, Pharemonæus, Læus, Scorpæus, Iperventius.

Item de Mensibus.

LIX.

Mensis est lœnalis Lunaræ circuitus, ac redintegratio, sive nova ad novam, in cuius figura plerumque huius vitæ cursus intelligitur, quæ suis incrementis quasi mense pergitur, eodem * ortionibus suis certissimis terminatur. Mensem autem antiqui definierunt: quæ æmilia Zodiacum circulum perducit. Antiqui autem Gentiles Mensibus nomina quædam ex Diis suis, quædam ex causis suis, quædam vero ex numero imposuerunt, incipientes a Martio, quia ex ipso anni ortibus ordinem servaverunt. Hunc enim Martium propter honorem Romuli sic appellaverunt, quia Martis filium cum crederent. Aprilem vero nullo Deorum suorum nomine, sed de re propria, quasi Aprilem nominaverunt, eo quod tunc primum germinia aperiantur in florem. Inde Mensem Majam pro Maja Mercuriæ matris, quam Deam æstimaverunt, vel propter majores. Deinde Junium a Junone, quam sororem, vel conjugem Jovis fuisse testantur. Alii autem Ecur majoribus, ita pro maioribus Janium vocari dixerunt, Item Julium a Julio Cæsare, Augustum vero ab Augusto. Cæsare Octavianum vocari dixerunt. Nam prius Julius Quincilis, & Augustus Sextilis vocabantur, sed eorum nomine a Cæsariis Julio, & Augusto sunt commutata. Jam September, quod septimus sit a Martio, qui est principium Veris, similiter quoque October, November, & December ex numero imbrum atque æris acceperunt vocabulum. Porro Januarium ex nomine Jani vocaberent, sed specialiter Januarius appellatur, eo quod janua sit anni, atque principium. Februarium autem a Febris Lupercorum sacris appellarunt. Apud antiquos itaque Latinos X. mensibus cursus anni computabatur, sed Januarium Romani, Februarium vero Numa Pompilius addidit, atque in XII. menses distinxit. Plerique autem asserunt Cynium Sabiorum Regem prius annum in mensibus divisisse Id. Kal. & intercalares dies instituisse; in Codicibus autem sanctarum Scripturarum XII. menses fuisse in anno etiam ante diluvium ostenduntur: Sic enim ibi legitur: *Aqua autem minuebatur usque ad undecimum mensem. Undecimo autem mense prima die mensis appaerunt cæcumina montium*, sic enim tunc menses denumerabatur, non sicut nunc, hos enim Kal. & Idus, illos vero Luna finita concludebat. Kalendæ a colendo dicuntur, apud antiquos enim semper mensium principia celebrabantur. Idus quoque dicuntur a diebus, & Nonæ a nundinis. Menses autem apud Latinos ex Kal. sumunt principium. Apud Hebræos ex Lunæ nascens recursum. Apud Ægyptios autem principia mensium esse ante Kal. xii. aut x. dies pronunciantur. Annum autem quasi quidam annum dici putant, idest Cyclum, unde anni dicti sunt diminutive. Principium anni alii ab Roma putant, ut populi Romani, alii ab Æquinoctio vernali, ut Hebræi, alii a Solstitio, ut Græci, alii ab Autumno, ut Ægyptii. Æra a die Kal. Januæ adscribit. Bissextus autem a vi. Non. Mart. usque ad diem Kal. Jun. Lunæ cursu proponitur. Annus Ægyptiorum sine bissextis habet initium vii. Kal. Septemb., cum bissextus autem annus venerit, ut * Kal., ut supra Scripturarum. Solstitium autem dicitur quasi Solis statio. Æquinoctium vero, quod tunc dies & nox in æquitate horarum duodenarum revertuntur, comparatis spatii suis. Solstitium æstivum ideo lampas dicitur, eo quod ex eo infundat diem lampas Solis, claritatem majorem accipiat, caloremque novum advenientis æstatis.

Item de Mensibus.

LX.

Sicut hi * menses Ægyptiaci, Orientales, Maori, & Græci, Macedones, Alexandrini, Asiatici, Persæ, Medi, Chaldei non numerant dies Mensium per Kal., & Non., & Idus, sed hi Romani præjudicant. Sed Græci, & hi supradicti omnes xii. menses habent, & sub

menſe ſorum dies xxx. ſemper præter Egyptios concordant omnes. In eodem menſe bis, & in Sole * Lunæ exceptis Egyptiis, qui xxi. menſes faciunt, decimo tertio menſe de v. diebus remaneantibus completo Auguſto * ann. i. r. fine biſexto, & i. anno cum iniret biſſextus, ſex dies adhuc de Auguſto remaneant propter biſſextum, & ſit ille menſis decimas tertius vi. dierum, quos dies vocant Egyptii Epagomenas, idēſt Latine concurrentes.

Item de Menſibus, & Luna longitudine.

LXI.

Menſes quoque Lunæ ſecundum Latinos longitudine diſpares. vi. longi, & *vi. breves per annum * communium Lunæ longe in anno Embolismiſi ſimul cum Luna Embolismiſi, & dies biſſexti, in eodem annuū conveniunt. Ut ſi Luna trigēſima in Kal. Janu., & Luna ipſius Janu. trigēſima, & Luna Febru. pro biſſexto trigēſima computabitur. Et Luna Mart. ſemper trigēſima ſecundum Latinos. Sed quod dicimus Lunares menſes longitudine & diſpares ſecundum numerum, non ſecundum naturam omnes Lunæ menſis æquales ſunt. Unde apud Hebræos omnes menſes xxix., & ſemiſem ſemper habent ætates, V. G. ſi accenditur Luna media die, & ejuſdem dies quatuor hebdomadibus in medio expletis, altera media die xxix. Luna * elle deinde ſemis uſque in medium noctis; ſua enim vice apud Hebræos media die, altera menſis vice media nocte accenditur Luna. Sed parum Romani ad Hebræos diſcrepant, non enim multum diſtat, ſi in altera Luna diem integrum adiciat, an duos menſes dividat æquat partes utriuſque diſtribuat. Cum autem media die Luna accenditur, locus accenſionis æquat partes utriuſque diſtribuat. Cum vero media nocte illuminatur, in medio Septentrioſis, ſed ignito cœli loco inhamari traditur. In duobus horis apud Hebræos Luna accenditur, idēſt in media hora poſt vi., & in medio noctis apud Romanos quibus videatur altera Luna trigēſima, altera xxix. poſt vii. accenditur. Quia facilis eſt apud eos ad tenendam rationem unum impoſuere diem, qui efficit xxx. Idem Aquilonares hanc regulam non obſervant, quia conſequens eſt apud eos, ut menſis xxxi. die Luna xxx., menſis xxx. die Luna xxix. habet. Sed ſi hoc dixerimus propter præparationem biſſexti vel Solis acceſſio variatur, ut in toto cœli orbe circulo, quo Luna currit, nullum locum arbitremur ejus acceſſione vacare Luna longa xxx. Luna brevis xxix. Luna Janu. trigēſima, Luna Febr. xxix., ſic & omnes Menſes. Sed Luna menſis adſignare magis traditione magiſtrorum, & maxime Latinorum, quam literis divulgatum eſt. Egyptiis autem Lunæ narrat literæ ſingulas Lunas ſingulis menſibus diſtribuire. Neceſſe eſt vero Lectorem ſcire quamlibet Lunam cuiſlibet menſi adſcribat, utrumque in eo accenditur, an illo in quo ea extinguitur. Nam ſi ſemper Kaleſdis menſium Lunæ deficere eſſent ſolite, & ſemper in Kal. menſium primæ Lunæ compoſitis præbere, & alterius menſis Luna in alterum non vagaretur, proſecto quæſtio ſolubilis foret, & ea Luna quæ in eodem menſe extinguitur, & accenditur ejuſdem menſis eſſe deſignaret. Sed quod eſt in Kal. Menſium, & reliquis in exordio menſis diebus Lunæ deficient, & Lunæ accendantur immobili ratione deſignatur, ut Luna quælibet, in quo menſe deſecerit, & non inſuſtraverit, de eodem menſe nūi unum diem tantum menſe ipſius erit Luna, excepta Luna Embolismiſi, quæ xxi. fine menſe vel Luna menſibus non deputatur, dum ſit menſis, in quo duos * extinctionis ſunt, & menſis ſine extinctione invenitur.

De Menſe, & interrogatione Luna.

LXII.

Die de unoquoque menſe Luna quot dies habet, & qualiter menſes Solares numerantur. Diximus namque unoquoque menſe Lunam habere dies xxix., & dimidium, & ob hoc in una Lunnatione xxix. ſequente autem die jam prima numeratur; altera vero Lunnatione cum illa alia medietate, quæ relicta fuerat numeratur Luna trigēſima, etiam ſequenti die prima, ſic per totum annum uno menſe Luna xxix., alio menſe trigēſima, ſiſque ſit ut vi. menſes Luna numeretur uſque xxix. Sex autem alii menſes uſque Luna trigēſima, & in capite anni Solaris inde ferrur habere Luna minus dies xi., idēſt ſex ſuperius memoratos, & v. qui ad menſem Solarem adduntur ſupra trigēſenos dies. Et cum ergo Lunæ xxi. menſe, idēſt dies xi. ad annos Solares implendos fuerint adjuñcti, reſtant de eodem menſe Lunæ dies xix. Et hinc Embolismiſi ratio probatur exiſtere, quod communium annorum videtur dimidia ſubſumere, uſque expleto Decemovennali curſu conveniunt in unum. Hoc quoque non eſt admittendum, quod in illo Solari, in quo Luna incipit accendi, ſi habet dies xxxi., tunc dicitur Luna xxx., in illo vero, qui habet minus, quam xxxi., tunc dicitur xxix., & inde prima, niſi quando in Kal. Aug. ingrit xxix., quod ceteris rationibus intermiſſo die noſcitur

tur addere, vel minuire. Ipsum quoque numerum clare noscitur, quibus mensibus xxvi. dies habere dicitur. Scilicet Janu., & Mart., Maj., Jul., Octob., ceteri vero iv. Non. & cuncti viii. Id.

Item de Mensibus quot horas habeant in die, & nocte.

LXIII.

Aprilis, & Sept. habent horas in nocte xii., in die xii. Majus, & Augustus horas in nocte xi., in die xiiii. Junius, & Julius horas in nocte ix., in die xv. Octob., & Martius horas in nocte xiiii., in die xi. November, & Febr. horas in nocte xiv., in die x. Decemb. & Jan. horas in nocte xv., & in die ix.

Item de Mensibus.

LXIV.

Januar. iv. Non. xii. dies xxxi. Luna xxi. Febr. iv. Non. xvi. dies xxviii. Luna xxix. Mart. vi. Non. xvii. dies xxxi. Luna xxx. Apr. iv. Non. xviii. Dies xxx. Luna xxxi. Majus vi. Non. xvii. dies xxxi. Luna xxx. Junius iv. Non. xviii. dies xxx. Luna xxxi. Julius vi. Non. xvii. dies xxxi. Luna xxx. Augustus iv. Non. xix. dies xxxi. Luna xxxi. September iv. Non. xix. dies xxx. Luna xxx. Octob. vi. Non. xvii. dies xxxi. Luna xxxi. Novemb. iv. Non. xviii. dies xxx. Luna xxx. Decemb. iv. Non. xix. dies xxxi. Luna xxxi.

De Punctis Luna.

LXV.

Luna prima iv. punctis lucet.

idest xl. momentis.

Luna ii. uia hora, & iii. punct.

Luna iii. quab. horis & ii. punct.

Luna iv. trib. horis, & i. punct.

Luna v. quatuor horis lucet.

Luna vi. quatuor horis, & iv. punct.

Luna vii. v. hor. & iii. punct.

Luna viii. vi. hor. & ii. punct.

Luna ix. vii. hor. & i. punct.

Luna x. viiii. hor. lucet.

Luna xi. viiii. hor. & iv. punct.

Luna xii. ix. hor. & iii. punct.

Luna xiii. x. hor. & ii. punct.

Luna xiv. xi. hor. & i. punct.

Luna xv. lx. puncta, idest xii. horas.

Dic mihi quot horas lucet Luna, vel quot punctis habet Luna, quibus partibus hoc reperiri possit. Quare per iv. partem multiplicas ipsam Lunam quia quarta die factus est Sol, & Luna. Quare per quintam dividis, & quinque puncti unam horam explicant.

De Numeris.

LXVI.

Numerus apud Hebræos, Chaldæos, & Syros Minus dicitur, cum Græcis Atihmos nuncupabatur, apud Egyptios Laterculus, penes Macedones Calculus, cum Latinis Computus, Ema cum Hebræis, apud Græcos Emetra, penes Latinos Dies. Libia in Hebræo, Nicta in Græco, Nox apud Latinos. Primus Gentilis dies nominatur a Sole, secundus a Luna, tertius a Marte, quartus a Mercurio, quintus a Jove, sextus a Venere, septimus a Saturno.

De Annis naturalibus, & magnis seu solstitialibus.

LXVII.

Annus naturalis est, ut cum se Soli Luna subponit, ut inter orbem Solis, & oculos nostris media facta teuebras totius orbis efficiat, quod dicitur Eclipsis.

Annus Magnus dicitur, quando omnia sidera certis temporibus, numerisque completis ad suum locum, vel ordinem revertuntur, quem annum antiqui finire, vel adimplere dicebant.

Annus

Annus Solstitialis est cum Sol expleto per omnia signa circuita in id, unde principium curfus sui sumptus, recurrit. Ipse est Solaris annus, vel civilis, qui diebus ccccxx. peragitur.

De incendio Lune.

LXVIII.

Incenduntur Lunæ cccxx. certis computatis minutis, idest x. prae minuta in unguaque hora per singula continent momenta x. Ita dies & nox raro diminuitur, donec fin fine anni xiv. id efficiant. Sic mutatio Lunæ intelligitur per xix. annos.

De die Solis Orientis.

LXIX.

Dies est Solis Orientis præsentia, quæque ad occasum perveniat. Dies autem geminatur appellari solet proprie a Solis ortu ulque quo veniat ad occasum, spatia, * die duo sunt inter diurnum, & nocturnum, & est dies horarum xii. Partes abulivæ diei xxi. sunt, mane merides, & suprema. Initia diei alii a Solis ortu putant, ab occasu, alii a media nocte. Nam Chaldaei a Solis ortu dies initium faciunt, totum id spatium hi diem appellantur. Ægyptii autem ex initio noctis frequentis diei originem trahant. Romani autem a medio noctis initium ortu diei volunt, & in medio noctis finiri. Fasti dies sunt, quibus satur, idest dicitur, ut nefasti quibus non dicitur. Feriati dies, in quibus res divitæ fit, & abstinere homines a libus oportet. Profesti dies Festis contrarii, idest sine religione. Atri dies sunt, qui & communes vocantur. Siderales, in quibus sidera moventur, & homines a navigationibus excluduntur, isti continuo xxx. Præstares, quibus fas est hostem bello lacerare. Intercalares dies sunt v. qui juxta Ægyptios superant xii. mensibus, & incipiunt ix. Kal. Sept. & v. Kal. memoriarum finiantur. Dies Epactarum sunt xi., qui per singulos annos ad cursum Lunarem addeuntur. Nam in anno xii. Lunæ cccxx. dies habent, remanent ad cursum anni Solaris dies xi., quos Epactas Ægyptii vocaverunt, pro eo quod ad inveniendam Lunam per totum annum adjiciantur. Solstitiales dies sunt, in quibus Sol stat, crescente spatia diurnum, vel nocturnum. Æquinoctiales dies sunt, in quibus dies, & nox in æqualibus horarum spatiis concordant, seu evolvuntur. Nox est Solis absentia, quando ab occasu rursus ad ortum recurrit. Noctem autem ambra fieri terræ tamquam diem ad requiem corporis credimus, non ad alicujus operis officium; nox autem a nocendo dicta, eo quod oculis nocet.

De Die.

LXX.

Dies est prima creaturarum, offensio rerum, comes Solis. Item dies Solis præsentia, quæque ad ortum perveniat. Ildoras dicit: *Dies gemine appellari solet, proprie ab ortu Solis, donec rursus oriatur, abulivæ vero ab ortu Solis, ulque quo ad occasum perveniat, quæ ideo dies dicta est a dividendo lucem a tenebris.* Item Phragonus dicit: *Sol super terram dies est, Sol sub terra non est. Initia diurnum IV. sunt secundum Hebræos; ab ortu Solis dies.* In principio operum Domini, & reliqua. Secundum Chaldaeos a medio die. Secundum Græcos, & Ægyptios ab ortu stellarum. Secundum Romanos a media nocte. Ab ortu Solis Hebræi computant propter Physicam scientiam rerum, quia natura creaturarum a lumine initium sumptus. Prima enim die condidit lucem testimonio Moysi: *Fiat lux, & facta est lux.* Chaldaei ideo a media die incipiunt, quia cursum Lunæ observant, quæ assidue circa medium diem accenditur, & exstinguitur. Ægyptii vero quia Astrologi sunt, & circulum siderum observant, a vespere & ortu stellarum incipiunt, quorum cursus, & tempora observant. Romani a media nocte incipiunt, sequentes illud, quod scriptum est: *Media nocte factus est mundus, & media nocte iterum destruetur.* Et in Evangelio: *Media nocte clamor factus est, & reliqua.* Et iterum: *Sicut fur in nocte, ita venies.* Partes diei tres sunt, mane, merides, suprema. Mane dictum est a Manibus Inferorum Diis, qui res ad gaudendas fruges distillant, quorum * conversata Luna ad terram est. Vel mane a Manibus Diis, quos antiqua Gentilitas oriente colebat. Vel mane a Mano dictum est; quod veteres Latini bonum dicebant, ut Ildoras marminit. *Mane a Mano, & reliqua.* Merides, quasi medius, hoc est medius dies; tunc enim prius micat lux, quando Sol medio coelo rutilat, & totum orbem part claritate inlustrat. Vel merides, quasi merities, quia tunc prius micat æther; merum enim primum dicitur. Suprema dicta est pars

diel

diei novissima, quia superest ultima. Tunc dies ad Vesperum supprimitur, quando nubilose noctis caligine obumbratur. Mane ab ortu Solis usque ad horam quartam dicitur, quod ut quadrans artificialis. Meridies v. vi. vii. viii. horam tenet. Suprema ix. x. xi. xii. horam obtinere videtur.

De Nocte.

LXXI.

Nox est obscuritas mundi, Latibulum, requies vivorum. Nox dicta est e nocendo, eo quod obrutibus nocet humanis, vel quia fures, & bestie in ea nocent. Vel quia negotiis, & laboribus humanis nocere, vel impedire videtur. Vel quia ab etymologia Græca nomen accepit; nictus enim Græci, noctem Latini dixerunt, ut in Psalmis legitur: *in morsa noctis*, idest, die ac nocte. Partes noctis sex sunt: Vesper, crepusculum, conticinium, in-tempestivum, gallicantium, matutinum. Vesperum dictum est a stella Occidentali, quæ Vesper vocatur, & ipsa stella ab Hesperia regione nomen adsumpsit, mutata u pro h, vesper dicitur. Hesperia autem dicta est pridem Spania ab Hespero * regionis filio; qui hanc regionem bellicis virtutibus subiegit. Et hanc stellam nautæ, ne nocturna in navigatione aberrarent, navigantes a Gallograci observabant. Hanc stellam alii ferunt uno anno Solem precedere, cum Luciferus lumen matutinum æqualibus radiis præclarare, & duobus annis post in occasu Solis remanere. Mutato nomine Vesper nominatur, cum Luciferus vero Lucifer dicitur. Crepusculum dictum est nocturni temporis spatium e crepero, idest commixtione tenebrarum, & luminis, quia Græci diasodi nominant, idest dubitantia inter excessum diei, & introitum noctis, cui exitum noctis, & introitum diei; & ob hoc dubium, quia si quis exasperatus fuerit e somni gravitudine in hoc tempore incertum se putat esse, utrum transito noctis spatio ad diem claritatem pervenerit, aut exacto die ad initium noctis perducit. Conticinium, hoc est silentium; conticiscere enim flere est, quæ in ipso tempore omnes tacent, & silent, & primi fomni gratia adgravantur. In-tempestivum, medium, & inastuosum spatium noctis, tempus, quando nihil agi potest, & omnia sopore quæta sunt. Gallicantium dictum est a clangore volucrum nuncuparum quasi gallicantium, propter gallos, videlicet locis præuncios, & hoc tempus antelucinum dicitur, quia galli antelucani nuncupantur, eo quod naturaliter præconio, & plausu alarum Lucis adventum prænunciant. Matutinum dictum est noctis tempus a maturitate lucis accedente die, recedente Aurora. Aurora dicta est, quasi Eura ab Euro verbo dicta, quæ in ipsa hora Euri spiramen ad excitandas fruges ab Austro emittitur. Inter vesperum, & vesperam, & vesperem hoc interest, quæ vesperum diei, vespera inclinatio Solis ad occasum, vesper noliocumque rei consummatio vesperæ nuncupatur. Hæc sunt vi. spatia noctis, & binas horas obtinent.

De XIV. Luna Paschali.

LXXII.

Si vis scire quibus annis noni decimi circuli Martio mense XIV. Luna Paschalis incurrit, hoc est anno ii. v. viii. x. xiiii. xvi. & xviii. Hos superscriptos vii. in Martio mense reperies; residuos vero xii. secundum regulam subter eduxeram Aprilis mense indubitantes calculabis.

Item de XIV. Luna Paschali quæta Ferie fit.

LXXIII.

Incipit calculatio quomodo reperiri possit, quæta Ferie singulis annis XIV. Luna Paschalis, idest Decemmoventalis primi circuli. Anno primo, quia non habet Epactas Lunares pro eo quod cum noni decimi inferioris anni xviii. & suas xi. Epactas * additur etiam Egyptiis die non fiant xxx., idest Luna mensis unius integra, & nihil remanet de Epactis. Et quia Apr. mens. incidit in eo anno Luna Paschalis XIV. tene regulares semper in eo mense xxv. subtrahæ xxx. idest ipsam Lunam integram, & remanent v. quinq. die a Kal. Apr., hoc est Non. Apr. occurrit Luna XIV. Paschalis. Tene superscriptos, adde concurrentes ejusdem anni v. sicut x., adde & regulares in eodem semper mense Aprilis. vii. sunt xvii. Hæc partire per vii. idest bis septies. fit XIV. remanent iii. Tertia feria incurrit Luna Paschalis XIV. & Dominica Festi Paschalis dies Luna xix.

Item præfati circuli anno secundo, e quo sumunt extordiam Epacta xt., & incidit in eodem anno Luna Paschalis xiv. in mense Martio. Tene xxvi. regulares semper in eodem mense, subtrahæ Epactas xi., remanent xxv. Vicefimo v. die mensis Martii a Kal. quod est viii. Kal.

Kal. Apr. occurrit Luna Paschalis xiv. Tene suprascriptos xxv. adde concurrentes ejusdem anni v. sunt xxx., adde semper in fine hujus mensis Martii regulares xv. sunt xxxiv. Hos partire per vii., idest septies quaterno, sunt xxviii., remanent vi.; si nihil remanserit Sabbatum est, vii. feria erit xiv. Luna Paschalis, & Dominicus Festi Paschalis dies Luna xv.

Iterum Mense Aprili scpe dicti circuli anno tertio tene semper in primis regulares xxv. subtrahere Epactas ejusdem anni xxii., remanent xxi. tertio decimo die mensis idest Id. Apr. occurrit Luna Paschalis xiv. Tene hos xxi., adde concurrentes ejusdem anni vi., sunt xix. Adde in Apr. mense semper inferiores regulares vii., sunt xvi. Hos partire per vii., ter septies, sunt xxi., remanent v. sexta feria erit xiv. Paschalis, & Dominicus dies Festi Paschalis Luna xv. Ita annis singulis a primo anno usque ad xcv. annum calculabis. Si quando mense Martio Luna Paschalis incurrit, xxxvi. regulares in primis teneas. Ex quibus Epactas cujus volueris anni deducas, & concurrentes adjicias, & in finem semper xv. regulares augmenta.

April. vero mens. xxv. in capite tene, ex quibus deduc supra scriptas Epactas, & adjecis ejusdem anni concurrentibus suis, & regularibus in finem vii. augmenta. Lavinus namque ac brevius omnia argumenta Paschalia calculabis. Hoc tamen propterea Lectori sit cognitum, quoties in utroque mense suprascripto in prima regula contingit, ut deducis Epactis amplius quam xxx. remaneant, demittenda esse xxx. Quod si unus, aut ii., aut amplius superfluerint tot dies ipsius mensis a Kal. sit Luna Paschalis xiv. Quando hoc deducis Epactis infra xxv., ut puta xx., seu amplius, minuique remanserit, idem tot dies mensis a Kal. occurrit Luna Paschalis xiv. Si enim deducis Epactis xxx. tantum remanserit, quod semel in xix. annis accidere manifestum est, xix. die a Kal. erit Luna Paschalis xiv.

Item de Luna Terminis Paschali.

LXXIV.

Si vis cognoscere, quota Luna Festi Paschalis occurrat; si in Martio mense Pascha celebratur, computa mentes a Septembri, sunt vi. His semper adjice regulares xi. sunt xviii. adde & Epactas, idest adjectiones Lunares cujus volueris anni, ut puta Indictione iiii. Epactas xii. qui sunt xx., & diem mensis, quo Pascha celebratur, idest de Martio mense dies xxii., sunt simul dies li. De his deduc xxx. remanent xxi. vigesima prima Luna in die Resurrectionis Domini. Si vero mense Apr. Pascha celebratur, computa mentes a Septembri usque ad Martium sunt vii. His semper adjice regulares xi., sunt xv. adde & Epactas Lunares cujus volueris anni, ut puta Indictione iv. Epactas xxi., qui sunt xxxii., & diem mensis Apr., quo Pascha celebratur adde, idest de Aprilis dies xiii., qui simul sunt xlv., de his deduc xxx., remanent xv. Quinta Decima Luna est in die Resurrectionis.

De die Septimane quotus sit.

LXXV.

Si vis sapere, quotus dies Septimane sit, scilicet nome dies a Januario mense usque ad mensem, quem volueris, ut puta usque ad xxxi. diem mensis Martii, sunt dies xc. His semper adjice a., sunt xci., & semper adde concurrentes cujus volueris anni, ut puta anni presentis Indictione iiii. concurrentem i. sunt simul xcii. Hoc partire per vii. idest septies x., sunt xxi. Iterum septies iiii. sunt xxi., remanet i. sic quamlibet diem a Kal. Janu. usque ad trigessimum primum diem mensis Decembris, quota feria fuerit invenies computando, ut & regularem i., & concurrentes ejusdem anni, quae a Januario mense semper incipiunt, pariter adsumes.

Si requirere volueris, quotus dies Septimane sit hodie, quocumque die computare volueris, fac omnes menses esse dies. xxix., & quicquid ex eis remanserit xxx., praeinde in manu tua propriè componendum, & quanti dies venerint de mense tunc tibi presentem quando hoc computare volueris, adde & accellores Solis anni cunctas volueris, & Indictionem anni, quem quæris, & divide in septimas, & dimitte ex eis quanti fuerint, & quicquid tibi remanserit, ipse dies est Septimane, ut puta Indictione prima anno quo fecimus Pascha vii. Id. Apr., habet Sol adjectiones xv., adde unum Indictionis. His adde i. Kal. Janu. iiii., & tolle de ix. ii. & de x. iiii. viii. ergo & vi. quid fiat nisi xiv. si non remanserit tibi aliquid Sabbatum vii. feria erit Kal. Janu. iiii. anno. Si remanserit i. Dominica, si ii. secunda Feria. Ita in reliquis Feriis observandum est.

Si nolle vis Kal. Janu. per singulos annos quota Feria intret, sume annos ab Incarnat. D. N. J. C. mcccviii., hos partire per septimam partem, & quam partem, quam partem es, adde super octocena.; sunt simul Mille, & xi. Hos partire per xxi., remanent

tertia Feria erit Kal. Janu., si iv. quarta Feria, si nihil Sabbatum, si t. Dominica.

Si vis scire Kal. Mensium qua die intrent, hac argumento cognoscitur voluntibus a nris, hoc modo. Octob. i. litteram habet. Novemb. iv. Decemb. vi. Janu. ii. Febr. v. Mart. v. Apr. x. Maj. iiii. Jun. vi. Jul. v. Aug. iv. Septemb. vii. His semper adde Epistolam Solis cunctislibet anni, & deinceps partire per vii. septies i., aut septies ii., sicque calculationis feriem sine ulla errore reperies, excepto in bissextili anno. In his v. mensibus vocat, hoc est Octob., Novemb., Decemb., Janu., Febr., deinde in supradicto numero decidit.

Si vis agnoscere, quata Feria sit Septimanæ cunctislibet mensis, computa hoc modo. Octob. iiii. Novemb. ii. Decemb. iiii., ut qui xxi. diem habent iiii. adfumas de eo mensis, & qui xxx., de eo mensis semper adfumas ii., & diem mensis quo requiris, deinde partire per vi., & quicquid remanserit in manu tua, adjectis accessoribus Solis, quæ eo anno eveniunt, ipsa est Feria cunctislibet anni. Febr. autem mensis prætermittas, quia imple refectionum numerum habet, nisi tantum dies ipsius mensis, quando incipit, usquequo exeat.

De Luna in Kal. Jan. & XI. Kal. Apr.

LXXXVI.

Si vis agnoscere, quata Luna sit in xi. Kal. Apr., sume annos Domini, qui fuerint eodem anno, quoscunque computare volueris, deinde partire per xix. partem, & quicquid remanserit ex eis in manu tua, rursum ipsas multiplica per xi., ac deinde partire per xxx. partem, & quicquid remanserit de eodem computo, tota Luna erit in xi. Kal. Apr. eo anno. Si requirere volueris a Septembri in Decembrem in his iv. mensibus iii. regulares adicies. In bissexti autem Juliano anno ii. regulares semper in mense numerabis, & pro xix. die xxxii. annis singulis, & mens. adfumes in fine.

Si vis sapere, quata Luna fuerit mense, quo volueris, ut puta anno, quo facimus Pascha xxi. Id. Apr. fuit V. G. ix. mense post illud Pascha. Computa Lunam ejus tali modo. Tolle de Septemb. i. idest pro eo uno pones de Octob. i. Mitte ii. regulares, sunt simul xv., pone & dies mensis, qui transierunt de eo, quem computas, ut puta modo hodie quando hoc computavi xxxiii., vel qualiter evenierit, mitte & adjectiones Lunæ xxi., adde vii., sunt simul dies iii. Tolle de his xix., remanent xxi. hodie quando hoc computavi, xxi. Luna est Mensis Novembris. Tali ordine Lunæ ætatem omni die mensium invenire facile poteris, si sic semper computaveris.

Si vis nosse quata Luna sit Kal. Janu. scito quotus Cyclos Lunaris sit. V. G. Cyclos xv. Tunc tibi i., idest ipsas Kal. Janu. adice quinquies decies quinquies, sunt lxxxv. & adicies super x., & sunt simul lxxxvi. Item decies sexies quindecies faciunt xc. quos adicies super lxxxvi., & sit summa numerorum cxxvi. in quibus partitis per xxx. remanent xvi. sexta decima Luna erit Kal. Janu., & puncti xvi. Ilio modo per Decemovennalem Cyclum Lunares computabiles semper, & Kal. Janu. quata sit Luna sine errore reperies. Dum autem veneris ad septimum decimum Cyclum Lunarem, & dixeris quinquies decies septies fover Kal. Janu., qui faciunt lxxxv. si partitis sexagesimam, & adicies super lxxxv. ipsam i. sunt lxxxvi. Deinde decies sexies decies septies sunt cii., quos adicies super lxxxvii., & sunt cxxxix. ibi tricesim. remanent ix. nona Luna est Kal. Janu., & puncti xxvii. Sic & xviii. & xix. Cyclo facies. A primo vero Cyclo Lunari usque xvi. non partire lx. partem, ne in errorem incidas.

Item aliud compendiosum nuper inventum. Scito quotus Lunaris Cyclos sit. V. G. præfenti anno iiii. multiplica hoc per xi. undecies iiii. sit xxxiii. Divide per xix. remanent ii. adde & primum diem Kal. Janu. sunt xv. quanta Luna erit in Kal. Janu. præfente anno, sicque per xix. annos Cycli Lunaris facile poteris invenire, ut scias quotus Cyclos Lunæ sit absque eo dividende per xix., atque eis iterum multiplicatis per xi. Iterum partitis per xxx., & ex eis quicquid remanserit addito etiam uno Kal. Janu. tota Luna erit in Kal. Janu. Hoc autem firmissime memento, ut quotiens ad ix. cyclum Lunarem perveneris deinde sumas & aliud i. usque ad primum Cyclum, & absque titubatione reperies, quata Luna sit Kal. Janu.

De qua re juxta Ægyptiorum argumenta veracia talis supputationis probantur adhibuisse compendium. Poniunt in primis Epistolas, idest adjectiones Lunares, quæ per hanc Indictionem iv. xxiiii. fuit. In his adiciunt iv. idest medietatem numeri viii. mensium, a Septembri scilicet usque ad Apr. sunt xxvi. Super hos addunt & quota die mensis Pascha contingat, idest a Kal. Maj. dies xix., & qui v. dies Ægyptii præire non cœnunt, sunt simul xxiv., & ita ibi omnis summa colligitur. Ex his subtrahunt xxi., remanent xvi. ipse est numerus Lunæ Paschalis. Hæc autem veræ rationes explicant. Deo gratias. Amen.

De annis a Principio Mundi.

LXXVII.

A principio mundi usque ad diluvium anni MCCCLV . Item a diluvio usque ad Nativitatem Abraham anni CMXLII . Nativum autem XLII . Abraham regnante jam Nino eadem monumenta testantur, a cuius tempore etiam geitarum rerum publici scriptores apud barbaros esse ceperunt, anni MCCCLXXXVII . v. feria ix. Kal. Apr. Luna xiii . incipiente jam vespere doceatur impleti, cuius sequenti die tertio millesimo scilicet anno ac sexcentesimo nonagesimo precedente mensis primo viii. Kal. Apr. Luna xiv . noctis initium Hebræos claruit agni sacrificium-pergere. Passum autem D. N. J. C. petactis * MCCCLXXII . annis ab ortu mundi, quod gestum est incohante xx . anno nos potest dubitari vi. Feria idest viii. Kal. Apr. crucifixus est, & sepultus. Tertia autem die, hoc est vi. Kal. Apr. Dominica resurrexit a mortuis. Per cū. & xxx. annos cum Consulibus, ac deinceps sine Consulibus per annos c. & ii. futuros ut dixat. annorum omnis summa constat.

Item de annis a Principio Mundi.

LXXVIII.

A principio mundi usque ad diluvium anni MCCCLV . A diluvio autem usque ad Abraham anni DCCCLIII . Ab Abraham vero usque ad egressionem filiorum Israel ex Aegypto usque ad dedicationem templi Salomonis anni CMXXXI . Ab dedicatione ergo tempii usque ad dissolutionem ejus, & transmigrationem in Babyloniam anni CCXC . A transmigratione igitur Babylonie usque ad Passionem Domini anni DCLXX . A passione usque ad transitum S. Martini anni CCCLX . A transitu S. Martini usque ad transitum Chlodovæ Regis anni CXL . A transitu Chlodovæ usque ad transitum Theodoberti anni XX . A transitu Theodoberti usque ad transitum Sigiberti anni XXIX . Ab initio mundi usque ad Regnum Theodorici sunt anni DCLX .

De numero annorum ab origine Mundi usque ad adventum Domini.

LXXIX.

Anni ergo sunt ab origine mundi usque ad Nativitatem Christi, sicut in Orosio legitur, vccxviii . Hinc ipse dixit ab orbe condito usque ad Urbem conditam anni sunt MCCCLXXIV . Ab urbe autem condita usque ad Nativitatem Christi anni sunt ccxcv . Colligantur ergo anni ab origine mundi usque ad adventum D. N. J. C. vcccxix .

De annis ab origine Mundi, vel Incarnatione.

LXXX.

Ab Incarnatione autem D. N. J. C. usque ad præsentem annum, sicut in omnibus Cyclis, qui recte scripti sunt, & sicut per argumenta ostenditur, anni sunt DCCCLXXIV . Sed tamen secundum Lunam Nonagesimus cepit annus a xvi . kal. Maj. simul autem anni sunt ab origine mundi usque in præsentem annum MCCCLXXIX . In chroniciis legitur. Anni autem ab origine Mundi usque ad predicationem D. N. J. C. quæ facta est xv . anno Tiberii Cæsaris, & usque ad Baptismum Domini. DCCXLVII . Item Orosius dicit: Sunt autem ab Adam primo homine usque ad Nivam mignum, et dicunt, primum regem Persarum, quando vultus est Abraham anni MCCCLXXIV . qui ab omnibus Historiographis vel omitti, vel ignorati sunt. A Nino autem vel Abraham usque ad Cæsarem Augustum, idest usque ad Nativitatem Christi, quæ fuit anno Imperii Cæsaris XLII . cum facta bella toto orbe cessarant, colligantur anni ii. mil. xv . Fiant simul DCCCLXIX . Item in Chroniciis legitur secundum Esëbium, & Hieronymum, & Propter ab Adam usque ad * diluvium anni sunt MCCCLXX . ab Abraham usque ad Moysen, & egressum Israel ex Aegypto computantur ov . a Moysen usque ad Salomonem, & primum dedicationem Templi sunt anni DCLXXIX . A Salomone usque ad insurrectionem Templi, quæ sub Dario Persarum Rege facta est colligantur anni DXX . Porro a Dario usque ad predicationem D. N. J. C. & usque ad xv . annum Tiberii Cæsaris Principis Romanorum implentur anni DCLVII . Omnes autem anni usque ad predicationem D. N. J. C. vcccxv . Illosur autem dicit: Cessante regno ac Sacerdotio Iudeorum D. N. J. C. ex Virgine nascitur anno XLII . regali Cæsaris Augusti xv . annis de regno ejus adhuc resistentibus, regnavit autem anni vii . Post illum regnavit Tiberius Cæsar xxiii . annis; xv . autem anno regni Tiberii Dominus crucifixus est, petactis annis a principio mundi vccclxxix . Huic eundem numerum Victorius confirmat dicens: Passum ergo D. N. J. C. & reliqua.

Incipit de mundi principio.

LXXXI.

Quomodo factus est mundus, initio creaturarum Dei &c. *Reliqua omittuntur, quod eodem infra cap. 143. habeantur.*

Item de mundi principio.

LXXXII.

Interrogatio de mundi principio, quomodo factus sit initio creaturarum Dei? In quo die? & in diebus septimanæ? & in quo anno? & in quo tempore? Si in die anni? in nocte? & in qua hora? interrogamus. In æquinoctio autem & in die Dominico, & in communi anno secundo, & in Ogdoadæ, & in prima hora creatus est, & in momento oculi omnia simul creata sunt a Deo. Latini namque æquinoctium viii. kal. Apr. facere volunt, sed hoc S. Synodus minime permisit propter illos 111. dies, idest v. feriam, quando D.N. J. C. secutus est, & sextam feriam quando crucifixus est, & septimam feriam, quando in sepulcro quievit, quos foras limitum etiam tanto minime abiciendos paravit, & ideo in ipso S. Concilio statutum est, ut æquinoctium ab xi. kal. Apr. computetur.

De annis ab Incarnatione Mundi.

LXXXIII.

Si vis scire, quotos sit annus ab Incarnatione Mundi, computa coxxv. per xv. sunt vcccxxv. His semper adde xxxiii. regulares, anni sunt vcccclviii. Ilii sunt anni ab initio mundi, anni scilicet ab Incarnatione Domini coxxv. memor illo in xv. Indictione supradictam regulam observare.

Si vis scire, quota sit Indictio, sume annos a mundi initio, ut puta vcccclviii. His semper adde vii. regulares, sunt vcccclv. Partire per xv. quindécim coxv. remanent mcccxi. quindécim lx. dccc. remanent xxi. quindécim xxx. col. remanent xxi., quindécim iiii. lx. remanent i. prima Indictio. Si nihil remanserit, decima quinta Indictio est.

Si vis scire, quotos sit annus Solaris circuli, & quos vicibus in se revolutus sit: sume annos ab initio Mundi, ut vcccclviii. Partire hos per xxvii. vicies octies cox. vcccclxxx. remanent xxiv. vicissimus annus quartus annus est Solaris circuli.

Si vis scire concurrentes septimanæ dies, tene suprascriptum numerum xxiv. tolle semper novum, remanent xiiii. Adde quartam partem, sit xxviii. & partire per vii. partem, idest iv. septem, sit xxviii. nihil remanet, Sabbatum est. In ix. kal. Apr. quicquid supra vii. remanserit, tota feria erit.

De prima Luna primi mensis monstrando.

LXXXIV.

Si vis agnoscere, quomodo initium primi mensis, hoc est prima Luna invenitur: Scito eodem anno quolibet, & quot Epactæ sunt in Kal. Jan., & quota Luna fuerit, tot diebus Martio mensis a fine regno subtrahere, & ubi devenuerit, ibi initium primi mensis invenies, exceptis tribus embolismis, idest novissimo Embolismo Ogdoadis, & primo Endecadis, & novissimo. In novissimo enim Embolismo Ogdoadis initium primi mensis in Non. Apr. invenitur. In primo autem Embolismo Endecadis in iv. Non. Apr. invenitur prima Luna primi mensis. In ultimo vero Embolismo Endecadis in xii. Non. Apr. initium primi mensis invenitur.

De Bissesto monstrando per Cyclum Solarem.

LXXXV.

Si vis scire de Bissesto, tene annos Solaris Cycli quocunque fuerint in presentem quolibet anno. V. G. xv. anno Cycli Solaris; dimittit semper unum; remanent xiiii. Partire per iv. partes. dimittit xvi. quater quateros, remanet annus; primus annus est preparationis Bissesti. Si nihil remanserit, Bissestus erit.

Item argumenta de concurrentibus monstrandis.

LXXXVI.

Si vis scire adfectiones Solis, idest concurrentes septimanæ dies ix. Kal. Apr. sume annos ab Incarnatione Domini, quicunque fuerint. V. G. dccc. Hos divide per quatuor partes, & annorum qui fuerint quartam partem semper adice bissexilem diem quarto semper anno invent. * hic addit. In cō. ergo annis bissexiles dies sunt c. in cc. dies l. bissexiles. Item in clix. annis, hoc est in duobus octogenis xl. dies. Bissexiti xlviii. annis vii. sunt. simul autem in dccc. annis bissexiles dies sunt cctv. Quod adjicit Dionysius super annos Domini, peractis lxxxv. et. annis ab orto mundi eadem Chronicorum relatione monstratur. Item in Chronicis legitur. Omnes anni ab origine Mundi usque ad prædicationem D. N. J. C., quæ facta est xv. anno Tiberii Cæsaris, & usque ad Baptismum Domini lxxxviii., usque ad annum autem præsentem lxxxviii.

Ad ann. præparationis bissexiti ab origine Mundi.

LXXXVII.

Si vis scire iterum, bissexitis annus num sit, an etiam annus præparationis bissexiti: sume annos ab initio mundi usque ad præsentem annum V. G. dccc. lxxxix. Hos divide per quatuor. dimitte per quatuor mille, quæ quatuor partes æquales sunt, & postea dimitte moc. quia quatuorcenti sunt iv. vicibus remanent cccclxxxix. dimitte cccx. quia quatuor octogeni sunt; remanent lxxx. dimitte xl., quia quatuordecim sunt; remanent xxxix. dimitte xlviii., quia quatuor septem sunt; remanet unus. Primus annus est præparationis bissexiti. Si autem duo remanent, secundus annus præparationis bissexiti. Si tres, tertius. Si autem totum numerum annorum ab origine mundi per xv. partes æquales partitus fueris, bissexitis annus erit.

De Concurrentibus monstrandis per annos ab origine Mundi.

LXXXVIII.

Si vis scire, quot concurrentes sunt in unoquoque anno præsentis, sume annos ab initio Mundi V. G. dcccclxxxix. Hos divide per xv. partes hoc est mcdxcviii. quatuor vicibus, & quartam partem, quam partitus fueris, hoc est mcdxcviii. mitte super dcccclxxxix. sunt simul vi. cclxxxix. Hos divide per vii. partes, quia diem septimanæ queris; dimitte vii., quia septem partes æquales sunt, hoc est mxcvi., remanent cclxxxvi. dimitte vii. vicibus, remanent xvi. dimitte xvi. quia ix. septem sunt, remanent vii. Tres concurrentes sunt anno præsentis, sicut per alios annos hoc argumento concurrentes invenies, totum numerum annorum ab initio mundi usque in præsentem annum colliges, & quartam partem superaddendo per vii. divides. quotus numerus remanserit, tot concurrentes erunt in præsentis quolibet anno. Si autem totum numerum per vii. partitus fueris, vii. concurrentes erant in illo anno, & ix. Kal. Apr. sabbato erant in illo anno.

De divisionibus temporum.

LXXXIX.

Divisiones temporum xvi. sunt. Idest Atomus, momentum, minutum, punctum, hora, quadrans, dies, hebdomada, mensis, tempus, annus, cyclos, vicissitudo uniformis, sæculum, ætas, Mædam. Atomus nomen Græcum est, quod interpretatur indivisibilis, nam atomum apud Græcos indivisum, vel indivisibile interpretatur. Omne enim quod in mundo est sive corporale, seu incorporale, quod dividi, ac partiri non potest, atomus est. sicut ait Ildorus: Atomus Philosophi dicunt quidam partes in mundo minutissimas, ut visui non pateant, nec sectionem recipiant. Huc illicque feruntur sicut minutissimi pulveres, qui effusi per tenebras Solis radiis videntur. Atomorum genera quinque sunt, idest atomus in re, atomus in corpore, atomus in oratione, atomus in numero, atomus in tempore. In re sicut prædicti pulveres. In corpore veluti cum partiris quamlibet partem lapidis in mille particulas, millefimis pars quæ partiri, vel dividi non potest, atomus in corpore dicitur, idest indivisibilis. Atomus in oratione, sicut oratio in versibus, in partes, in syllabas dividitur, ita syllaba in literas, litera autem dividi, vel solvi non potest, ideoque atomus a Latinis Philosophis dicta est. Atomus in numero sicut solvitur millia in mille, mille in centum, centum in xl. xl. in x. x. in v. v. in ii. ii. in unum, unum vero quod dividi, aut solvi non

non potest, atomus in numero dicitur. Atomus in tempore, sicuti solvitur faculum in stateres, stas in annos, annus in menses, mensis in Hebdomadas, hebdomada in dies, dies in quadrantes, quadrans in horas, hora in punctos, punctus in minuta, minutum in momenta, momentum in atomos xvi. xvi. pars, quæ dividi non potest, atomus dicitur, idest indivisibilis. Sed de hoc Philosophi mundum factum esse dicant.

Item de Atomis in primo momento.

XC.

Si vis scire, quot atomi sint in uno momento, divide unum momentum in xii. partes, & unamquamque partem in xlviii. quia xlviii. pars xii. partes momenti atomus est in tempore xlviii. duodecies multiplicati fuerit xliiii. tot atomi sunt in uno momento. Momenta autem sunt in uno die cclxxx.

Si vis scire, quot atomi sunt in una hora, duc xliiii. quadrages, sunt xxi. xliiii. Item si scire volueris, quot atomi sunt in uno die naturali, aut habet xxiv. horas, multiplica supradictum numerum atomorum unius horæ, qui sunt xxi. xliiii. Hos ergo multiplica vices quater xxiv., sunt simul dclxxl. Tot atomi sunt in uno die. Tamen nobis Lector ignoscas, quia hæc calculandi & litteriolo * donibus.

De horis in anno quot sunt.

XCI.

Si vis scire, quot horæ sunt in anno, multiplica vices quater cccxv. cccxv. quater multiplicati sunt viicc. Item lx. vices quater dcl. medii. sunt. Simul autem & prædictus numerus viicc. sunt. Item v. vices quater, vel xxiv. quinquies dcl. cxx. sunt. hos mitte supra numerum supradictum, sunt simul viiicclx. Tot horæ sunt in anno. Propterea autem cccxv. vices quater multiplicati diximus, quia xxiv. horæ sunt in uno die naturali, idest inter diem & noctem. Per hoc ergo numerum horarum unius diei naturalis, hoc est xxiv. omnes dies totius anni, qui sunt cccxv. multiplicati vel xxiv. vices tredecies sexages quinquies viiicclx. horas efficiunt. In huiusmodi autem anno viiicclxxiv. horæ sunt.

Item de horis & momentis quot sunt in primo anno.

XCII.

Primas annus in vii. dividitur partes, & vii. partes lxx. dies, & noctes, & vii. xii. dies, & noctes cclxxviii. horæ. alii xii. dies & noctes similiter cclxxviii. horæ. Junge duo. Summa facit dclxxvi. horas lxx. lxx. lxx. Adde alios xx. dies & noctes, faciunt mclii. supra iv. lxx. lxx. lxx. dies & noctes lx. lxx. faciunt. Et ita in ista prima parte m. in cil. lxx. invenies, & in secunda similiter, & in tertia eodem numero, & in cccx. quarta equali, & quinta equali simili, & in sexta non impari, & in septima in quinquies dies quoque numerabis eundem numerum, & superflus dies, & vox, & quadrans xxvi. horas habet, & totus numerus horarum, diem & noctem anni septies supputatus viiicclxxiv. horæ. Momentorum numerus dierum, ac noctium anni incipit hora xl. momenta habet. iv. horæ cxx. Junge. Summa facit cclxxx. momenta. Nox similiter xii. & facit eundem numerum cclxxx. Jauge diem, & noctem cmlx. xiv. dies, & noctes xxiv. momentorum. Alii xxv. dies & noctes xxv. momentorum. Nullo ambigat. Summa l. diem, & noctem xlv. di. duos dies, & noctes, qui reliqui sunt. mm. si adjiciantur duæ horæ, idest lxxx. momenta duobus ipsis diebus de lxx. die, & de eodem supradicto die superfluit cclxxx. momenta, & pars secunda, idest lxx. dies & noctes. c., & adjiciantur duæ horæ de eodem die supradicto, & superfluit die illo a ccc. momenta. Et tertia pars similiter l., & adjiciantur duæ horæ de supradicto, superfluit a cccx. momenta. Et quarta simili modo l. & duæ horæ adjiciantur de eodem die, & superfluit a ccl. momenta. Et quinta pars pari modo l., & duæ horæ adjiciantur de eodem die, & superfluit a lx. momenta. Et sexta pars equaliter l., & duæ horæ adjiciantur de eodem die, & superfluit a cclxxx. Et vii. pars similiter l. momenta, & duæ horæ adjiciantur de eodem die singulis partibus, ut supra, & superfluit co. momenta, & quadrans supputatur, idest lxx. horæ, & facit cxx. momenta, & ut breviter dicam: Annus cccxv. dies, & quadrans habet horas viiicclxxiv. momenta habet ccl & xl.

De

De Punctis in anno.

XCIII.

Si nosse desideras, quot puncti sunt in anno, duc quater illum numerum horarum, quem diximus, hoc est vii. dclxx. Si ergo vii. per iv. multiplicati fuerint, xxxii. sunt. dcc. autem quater ducti iudccc. sunt. Simul autem xxxviidccc. sunt. Item lx. quater multiplicati, cclx. sunt. Mitte simul ad supradictum numerum, sunt xxxvii. Tot puncti sunt in anno. Ideo autem diximus numerum horarum totius anni, hoc est vii. dclxx. per iv. multiplicari, quia xv. puncti unam horam in Sole perficiunt. In anno autem bissextili puncti sunt xxxcxxxvii.

De minutis in anno.

XCIV.

Si vis scire, quot minuta sunt in anno, multiplicabis numerum supradictum punctorum, id est xxxvii., qui multiplicati bis, sunt lxxlxxx. Adde dimidiam partem punctorum supradictorum, hoc est xviiidxxl. simul autem sunt lxxxviii dclxx. Tot minuta sunt in anno. In bissextili autem anno minuta sunt lxxxviii dclxxx. Id autem totum numerum punctorum bis multiplicari diximus, & dimidiam partem addi, quia duo minuta, & dimidium unum punctum faciunt.

De momentis in anno.

XCV.

Si vis scire, quot momenta sunt in anno, multiplica quater supradictum numerum momentorum, hoc est lxxxviii dclxxx. qui numerus quater ductus cccc. lxxxviii. facit. Tot momenta sunt in anno. In bissextili autem anno sunt mom. cccc. lxxxviii. Ideo autem numerum momentorum per iv. vios multiplicari diximus, quia xv. momenta unum minutum efficiunt.

Item de Momentis.

XCVI.

Momentum minutum atque angustissimum tempus a motu siderum dictum. est enim extremitas horæ in brevibus intervallis, cum Sol aliquid sibi pedit, atque succedit. Item momentum quasi motum mentis est; scit enim mens nostra mutata esse creaturam. Tunc enim mutatur mens in scientia mutatur creatura. Momentorum genera vii. sunt. In Sole, idest de eo quod Sol * hora orbis sui superiore ostendit, quousque inferiora * horam ibidem posuerit. Idest dum se totum * momenta erit mora temporis, qui ibidem esse videtur certus: Ictus Solis est in cælo. In mente momentum dicimus, cum per aliquid offendiculum, seu quolibet detrimentum mens humana mutatur. Nam postquam protoplastus noster patrat delicto vidit omnia elementa ex vi peccati mutasse viriætem, tunc repente propter detrimentum creaturæ mens ejus de sublimi culmine Beatitudinis, & iucorruptæ lætitiæ tramite in mortalem maceritiam mutata est. Et inde primum momentum dierum, & motus scilicet mentis. In tempore momentum dicitur, cum tempus a serenitate in nubilum, a tranquillitate in tempestatem mutatur. Momentum in cælo cum sphaera superior cæli ab occasu ad ortum coarctatur, vel mutatur. Momentum dicitur in volucri, dum quilibet ales quanto-cumque tempore quietis pinnis volatum duxerit usquequo alas concitans mutaverit tempus, quod in hac transigitur, aut Gallus cum plausu alarum præfugio Recem indicat, usque dum in cantu vocis duxerit moram temporis in medio positam. Momentum in homine dicitur, cum quolibet obtutum immotis palpebris suspenderit; ac momentum in oculo dicitur, de quo Philosophi dicunt, quia facta sunt omnia in momento, vel ictu oculi. In rota * commutatur de cænta; in cantu momentum dicitur, quod est unus passus. Est præterea momentum inagnum, quod est motus cæli ab Occasu in meridiem. Momentum minus motus superioris sphaeræ ab occasu in orientem, quod est spatium xvi. horarum. Momentum maximum cæli per duas Hemisphasas motus naturalis ab oriente in occidentem, aut ab occasu in occasum, quod tenet spatium xxiv. horarum, & ab aliis amplum momentum nuncupatur. Sophonia Propheta minutum ex minutis elementis dictum, cujus visas tactusque acuitur. Iterum: minutum velut minus momentum, quia minus numerum id, quod majus implet. Punctum pungeudo aciem oculorum dictum, tunc enim post hyemem, & brumalis frigoris caliginem adjunctis x. momentis ab acie Solis de lamine gratia oculos obtentos transfactus frigoris nebulis acies Solaris, quasi pungere, seu rutilare humanus visus videtur, & inde illud spatium

spatium temporis punctum nominatur. Alius Isidorus dicit: Punctum opus illorum, qui horologia faciunt, non in fine xii. Lunarum ponebant: de hac hora est finis temporis. Sic ora sunt fines Maris, fluviorum, vestimentorumque, sed ora finium pro O, hora dierum per H scribendum. Item hora dicta est quasi ora, eo quod temperat articulos dierum. Oram autem mans, & oras vestimentorum dicimus. Hoc nomen Græcum est, quod Latine dicitur species vel pulchritudo, sicut enim Jovis x. horæ apud Homerum dictæ sunt, idest x. pulchritudines.

De Quadrante.

XCVII.

Quadrans dicitur eo quod quarta parte unciar appendit. Apud enim Geometras quarta pars uniuscujusque rei quadrans dicebatur. Quarta pars diei dicitur. Item in Scriptoris divinis quarta pars actus humani quadrans dicitur; actus enim hominis quatuor modis probatur consistere, sive in bono, sive in malo. Idem opus, consensu, & cogitatione. Ut in Evangelio legitur: *Non exiet inde, donec reddat novissimum quadrantem*, idest ultimam culpæ cogitationem. Et quadrans temporis dicitur quarta pars anni, sicut legitur de Antichristo tribus annis, & duobus quadrantibus deceptorum: esse mundum, & insularum gentibus tribus annis, & sex mensibus. Item Theophilus dicit: *Quadrans dictus est a quadrata figura, quæ in sua soliditate consistit*. Sublata enim quarta parte cuiuslibet rei, tria figura remaneant. De qua apertius dicit: *Quadrans dicitur, eo quod quartam partem diei suspendit, quem Hebræi quadrantem, Græci dodrantem, Latini quadrantem vocant*. Quadrans esse N scribi deberet, sicut gigas non gigans, ita quadras non quadras; lex enim literarum esse * in gentem a nominativo crescat amplius literis, vel syllabis. Hieronymus dicit: *Non ut imperitii gigas gigatis, sed ut gigante * gigantes, ita & quadras quadrantis*.

De Septimanis in toto anni Circulo.

XCVIII.

Si vis scire, quot Septimanæ sunt in anno, hoc quatuor xii. sunt xlviii. Tot septimanæ sunt in xii. mensibus, idest xv. septimanæ uniuscujusque mensis, illi autem residui dies, qui superflui, idest a quatuor trienis, & xxi. a vii. mensibus, qui xxi. dies habent, simul sunt xxi. hoc est quatuor septimanæ, & unus dies. Quandocumque autem bissextus fuerit, tunc annus habet xlii. septimanas, & dies ii.

De Concurrentibus Solis per totum annum.

XCIX.

Si vis scire a die datarum per totum annum V. G. ix. Kal. Apr. ubi discurrunt Concurrentes Solis quali feria erunt in centesimo anno, sic investigare debes. Qualescumque feria fuerit in ix. Kal. Apr. in præsentis anno, computa vi. dies septimanæ sequentes illam feriam, & illa sextus dies qui tibi occurrerit, scias eundem futurum esse in illo die datarum centesimo anno. V. G. isto anno præsentis ix. Kal. Apr. tertia feria fuit. Somo vi. dies sequentes, idest quartam, quintam, sextam, septimam, primam, & secundam feriam, hocque ipsa secunda feria sex dies occurrit post tertiam feriam in illa secunda feria erunt ix. Kal. Apr. centesimo anno, quia qualescumque feria fuerit in qualibet die datarum in præsentis anno supra diximus ix. Kal. Apr. xlii. concurrentes, quia xlii. feria fuit ix. Kal. Apr. anno præsentis; sic erit post xxviii. annos xlii. feria erit viii. Kal. Apr., idest xlii. concurrentes. Sed post lvi. annos vii. incipiente xlii. feria erunt ix. Kal. Apr. Et ita post lxxiv. quinto anno incipiente xlii. feria erit, & xlii. concurrentes, idest primus annus prærotationis bissexi. Remaneant tibi xvi. anni de centum annis. Curre ergo per ordinem recurrentium, idest iv. v. vi. cum bis. i. ii. iii. v. cum bis. vi. vii. i. ii. cum bis. iv. v. vi. x. cum bis. secunda feria erit ille centesimus annus. In illo erunt viii. Kal. Apr. idest ix. concurrentes centesimo anno. Sic & alios dies quolibet datarum per totum annum investigare debes, quali feria erunt usque ad centesimum annum. Qualescumque enim tibi feria præfens erit in illa feria præcedenti hoc est huius. V. G. ut in sexto die septimanæ, quæ sequitur, eadem feria erit. In eodem die datarum erit in centesimo anno, & in qualescumque ordine fuerit illa feria in illo anno concurrentes, idest * sive cum bis sive primus, aut secundus, vel tertius annus post bissextum in illo ipso ordine erit illa feria, aut concurrentes in centesimo anno.

De partibus Lunaribus in XI. Kal. Apr.

C.

Si nosse desideras partes Lunares a præfenti quolibet die usque ad c. annum, ita observare debes. Qualicumque Epacta fuerit in præfenti quolibet die datatum, per totum annum V. G. xi. Kal. Apr. xx. Epacta fuerit anno præfenti. Collige xi. undecies Epactas per v. annos sequentes, quæ sunt xv. Si autem saltus fuerit, erunt xvi. Mitte simul & Epactam præfentis anni, idest xx. sunt xxv. Dimitte ix. remanent xv. Decima quinta Epacta erit in v. anno post præfentem annum hæc etiam Epacta erit, & in anno centesimo, quia qualicumque Epacta fuerit in præfenti quolibet anno V. G. sicut diximus xi. Kal. Apr. xx. eadem erit, & in anno vigesimo, idest vigesima Epacta, & ita in trigesimo octavo anno xx. erit, & in septuagesimo sexto anno xx. erit, & in xcv. anno xx. erit. Remanent tibi v. anni de c. Curæ per ordinem Epactarum prima xix. xxi. xii. xv. hæcque in centesimo anno xv. Epacta erit, sicut etiam diximus. In quinto anno futuro xv. erit, hoc est quartum. Fiant ergo simul dccc. xxi. His ergo adde iii. Regulates, quia in anno Incarnationis Christi viii. Kal. Apr. iv. Feria fecerunt. Quatuor ergo additis ad supradictum numerum sunt dccc. xxi. Hos divide per vii. dimitte dcc. centies septeni sunt. Remanent ccxc. dimitte ccxv. viceni sunt, hoc est bis vii. viceni, qui habent xlvii. remanent x. dimitte septenos, remanent xii. Tres concurrentes sunt anno præfente ix. Kal. Apr. tertia feria fuerunt. Hoc argumentum etiam ostenditur, quia feria fit in Kal. Janu. in unoquoque anno præfente, uno tantum regulat dimisso, sicut bonus Sanctus Primitivus ostendit.

De Concurrentibus monstrandis.

CI.

Si vis scire Concurrentes septimanæ dies in ix. Kal. Apr. scies quotus annus sit Cycli Solaris V. G. xiv. adde semper quartam partem, hoc est modo iiii. sunt simul xvii. divide per vii. dimitte xiv. quia bis septeni sunt, remanent iii. tres concurrentes fuerunt in ix. Kal. Apr. idest iii. Feria anno præfente. Sitque per alios annos facies, quicunque fuerint, divide per iv. partes, & quartam partem adicies V. G. Quinto anno Cycli post iv. addas unum. Nono anno post viii. addas iii. xii. anno post xii. addas iii. post xvi. addas iv. post xx. addas v. post xxiv. addas vi. post xxviii. addas vii. Et sic invenies concurrentes præfentis cuilibet anni. Ille ergo Cycli Solaris habet annos xxviii. in se, idest iv. septimanas, vel vii. quateros, quia non potest consummari, priusquam bissextus, qui quarto anno redire solet, cunctos septimanæ dies circumeat, & contingat, idest Dominicam vii. feriam, iv. feriam, iii. feriam, v. feriam, v. feriam, xii. feriam; hæc enim ordine citameatur, & percurrant omnes septimanæ dies, namque unaquæque anni dies suos concurrentes habet, qui concurrentes adfixi sunt in ix. Kal. Apr. videlicet ut proprias festivitates Paschalis xiv. Luna quota sit feria panduit, & diem Epactarum, ac per hos & Paschalis diei inventionem plenum facinor iter. Dionysius de concurrentibus dicit: *Concurrentium autem Hebdomadum ratio, quæ de Solis cursu supervenit septeno annorum circulo quater ducto juxta circuitu terminatur.* In quo per annos singulos idest iii. annis addere, & concurrentes præfentis anni curabis. In eo tantummodo anno, idest iv., in quo bissextus fuerit duas adicies. Illas ergo Epactas Solis, idest concurrentes septimanarum dies ix. Kal. Apr. auctores ponunt, quia secundum traditionem divinx auctoritatis, vel Sancti Nicæni Concilii sidera Cæli Solem, & Lunam, in ea datatum die a Domino creata, & in Cælo posita ad officium humani generis esse adscribant.

Item de Concurrentibus.

CII.

Si vis scire subito, quot Concurrentes, sine eodem anno, ad festam currere. Inveni Kal. Apr. quota feria sit, & ubi Kal. invenieris, illam retro inveni ix. Kal. Apr. Et in quota Feria ix. Kal. Apr. invenieris V. G. in Feria i. i. i. ii. v. vi. vel vii. quia plus non crescant, talem habebis concurrentem, quia xxi. Epactam Solis, idest concurrentes septimanæ dies, qui de Solis cursu perveniunt, ix. Kal. Apr. ponunt. Quia secundum traditionem Divinx auctoritatis, vel Sancti Nicæni Concilii sidera Cæli, idest Solem & Lunam, & Stellas in eo datatum a Domino creata, vel in Cælo posita ad officium humani generis esse adscribant.

Ad Feriam monstrandam in Kal. Janu.

CIII.

Si vis scire diem Kal. Janu. per singulos annos, quota sit feria, sume annos ab Incarnatione D. N. J. C. et puta modo dccc. subtrahere semper unum, remanent dccc. hos partire per .iv. partes, & quartam partem, quam partitus es, adice, siue est ccc. sunt simul xxxi. hos partire per .vii. partem, dimitte dcc. sit septies centum, remanent ccc. dimitte cclxxx. septies xl. sunt, remanent xxxi. dimitte xxviii. quater septies sunt, remanent iiii. Tertia feria fuerit Kal. Janu. anno presente.

De Cyclo Solari, & Lunari per digitos demonstrando.

CIV.

Quidam ad compendium calculandi utriusque ordinem circuli, Solaris videlicet, & Lunaris, transferunt in articulos. Nam quia manus humana articulos habet xix. adiunctis ungibus singulis artubus, & unguibus lingulos aptantes annos Lunarem cursum per xix. annos. In dextera manu intrinsecus radice pollicis incipiunt, & in ungue minimi digiti, hoc est auricularis intrinsecus eundem Cyclum Lunarem consumunt. Et quia manus binx articulos habet xviii. intrinsecus autem exceptis ungibus his singulis artubus singulos annos aptant in quantas * a minimo digito heve manus hoc est summo articulo articularis, quasi prima feria cum bissexto, & in sinistro pollice hoc est a summo articulo. in vi. feria Cyclum Lunarem complentes, & terminantes, non ut in Lunæ cyclo singulos exordio * ne digitos expedientes in numerum, sed propter rationem quadrantis per quater nos intrans verum digitos quadriennium omne signantes, ita ut minimorum digitorum, hoc est auricularium bis terni articuli, idest vii. ad totidem annos bissextilis deputant. Item proximiorum digitorum a minimis bis terni articuli ante hos est vii. * primus annus preparationis bissextili in utraque manu demonstrat. Similiter secundæ digiti a minimis duabus manibus per vii. articulos vii. sex annos preparationis bissextili ostendunt, & tertii digiti a minimis utriusque manus xii. ann. vii. preparationis bissextili per vii. articulos utriusque digiti demonstrat. Porro septimus bissextilis annus cum tribus annis sequentibus bis binos articulos duorum pollicibus tenet. In hoc ergo ordine calculator bissextilis xxi. annos per xxviii. perscurrens invenit, incipiens bissextum in prima feria a minimo digito in summo articulo auricularis, & sic diem prima feria cum bissexto. In secundo articulo minimi digiti vii. feria cum bissexto. In tertio articulo iv. feria cum bissexto. Deinde in dextera manu in summo articulo minimi digiti diem secunda feria cum bissexto. In secundo articulo vii. feria cum bissexto. In tertio articulo hoc est radice minimi digiti v. feria cum bissexto. Deinde in radice pollicis dextere diem xxi. feria cum bissexto. Hucusque de concurrentibus.

De Principiis quatuor temporum.

CV.

Si vis scire, qua die septimanae intrant quatuor tempora, hoc est Ver, Ætas, Autumnus, & Hyems, sume principium a Kal. Maji, quacumque enim feria fuerit Kal. Maji, sequenti die septimanae intrant Kal. Aug., hoc est principium Autumni tertia die Kal. Hyemis, quarta die principium Veris, hoc est Kal. Febr., nec bissexto mutat hanc rationem.

Item Seſebutus de Eclipsibus Solis & Luna dicit.

CIV.

Seſebutus dicit:

Quor ſeſſo Luna * libeſcit circulus orbe
Purpureamque jubar nivei quor ſabeb horis
Infima vicinis novum quam decolor umbris
Fratre * curſet vacuæque exanguis deſicit hora.
Inviolatum * erit ſed vaſto corpore tellus
Quæ medium tenet immo polum dum culmina fratres
Deſerit umbriferis noſtibus dum ſidere caſſo
Polleſcit terræ ombræ rotæ dum tranſeat ægem
Agere velox cumulo ſpeculoque reſanti
Fraternas reparat per cœlum libera flammæ.
Quor autem ſola ſpolietur lumine Luna

Anecd. III.

P

Nil

MURAT. III. ANECDOT.

Nil vero mirum est, quippe illam lucis egestem
Lux aliena fovet, quam cum pars proxima metæ
Invidet, expectat radius nixæ cæcula fratres.
Ad (1) choram Austrorum reliquit non tangitur umbris,
Et propriam cunctis jubar est, nec Sole rubeſcant.
Sed porro ultra Solem rapitur cum vertice cœli.
Jam quæ mensuras non semper pallescat orbe.
Inliti præstant illiis jam tramite, cursus
Namque vagans errore ræto cum devia torret
Tuin lætæ anfractus, metam sol eminus exit
Intorquetque peplum noctis, radiatque forem.
Hæc eadem ratio est subactis ubi frangitur umbris
Angusti Solis rutilum jubar indiga lucis,
Quando inter terram & Solem rota corporis albi
Lineam erat fratrem rectis arguens.

Argumentum ad Epodas Solis in Kal. XII. Mensium

CVII.

Si vis scire unicuiqueque mensis diem septimanæ in Kal. per unam septimanam, ita invenies, hoc est per illos dies VII. Primus Mart. Mensis usque ad Non. Mart., quia quicumque septia fuerint Kal. Mart., in illa erunt Kal. Novemb. & quicumque die septimanæ fuerint VI. Non. Mart. in illa ipsa die erunt Kal. Jun. & Kal. Febr. Et in quali feria fuerint VI. Non. Mart. in ipsa erunt Kal. Febr. & Decembr. In quacunque feria fuerint IV. Non. Mart. in illa erunt Kal. Apr. & Kal. Jul. Item III. Non. Mart. Kal. Octob. Prob. Non. Mart. Kal. Maji, & Kal. Janu. Non. Mart. Kal. Aug. in eadem feriæ sunt.

De duodecim Signis Cœli, quæ currunt in Zodiaco circulo, quæ circulus significet dicitur, hoc est sideralis cursus.

CVIII.

Zodiacus cursus idest sideris, vel sideralis, & significet dicitur, eo quod XII. signa inferre videatur. Undique enim gyrum cœli rotundissimum per lineam Zodiaci circuli, quasi perlonam amplissimam spiræ circumdatam distinet ordinem gemmarum XII. sese invicem contingentium ab Oriente usque in Occidentem, ita obident, & coherent. Hæc ergo Zona, quæ Zodiacus, & sideralis dicitur, & Meteoris, & horum robas cingit cœlum XII. stellis distincta, per quæ Sol & Luna discurrunt. Et sunt tantæ magnitudinis, ut non minus quam duobus horis singula signa oriri, vel occidere, vel de loco moveri possint. Tantum vero ambitum Zodiaci ictis LXV. diebus, & VI. horis peragit. Luna autem XXVI. diebus, & VIII. horis eadem XII. signa pervolat, binis verò diebus, & VI. horis, ac besse unius horæ unumquodque signum percurrit. Hæc autem signa XII., per quæ Sol & Luna currunt, ita vocantur: Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo, Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Pices. In unoquoque signo ex his Sol moratur XXX. diebus, & X. horis, & dimidia hora, Luna autem duobus diebus, & XI. horis unumquodque signum percurrit. Et hæc XII. signa cum firmamento currunt Linea obliqua candido circulo ab Oriente in Occidentem, & ab Occidente in Orientem semel in die & nocte per XXIV. horas. Sol autem & Luna, & Stella Saturni, Stella Jovis, Stella Martis, Stella Veneris, Stella Mercurii contra firmamentum currunt, sed fortitudo cursus firmamenti trahit ea secum retro, unde retro gradiuntur. Et hæc causa est inæqualitatis dierum, & noctium in longitudine & brevitate obliquitas signiferi per quem Sol & Luna currunt, cum pars æqua mundi speret, subterque terras omnibus fiat momentis. Inde Isidorus dicit: Sol enim obliqua linea pergit ad Boream, & ita ad Orientem revertitur.

De causis quibus nomina acciperent XII. signa.

CIX.

Signa XII. vel a cæcis animalibus, vel a Gentilium fabulis nomina sumperunt. Nam Arietem Mæcio Menſi propter Ammonem Jovem tribuant, qui ut fabula fert, in illo Menſe Libeto patri cum suo exercitu in India in arenosis locis, ubi aquam non habebant, & illis

(1) Forte: *At Choræ Astrorum.*

stilentibus Jovis ostensus est in forma arietis, & ostendit illis sententiam. Propter in eo simulacro Arietis coquina fuxerunt. Item Eusebius in Chronico ait: *Primum cum Helle foris Jue fugient infideliū mercales visus est per arani vebi ab Ariete, velleris arietis*. Fuit autem Jovis parata ei fugientis, cujus insignis aries erat. Taurum Agrili tribuunt propter eundem Jovem, eo quod in bovem conversus sit, ut fabulae serunt. Geminos, idest Castorem, & Pollucem, quibus Majum propter insignes virtutes eorum adsignantur. Porro Cancer impulsus teret cursum dirigere solet. Leonem, quem occidit Hercules, Julio propter viam servonia designant. Virginem Augusti, eo quod tunc tellus eamta caloribus nihil pariat. Libra Septembris ob æqualitatem diei, & noctis. Scorpionis & Sagittarii æquius curibus formatum propter fulgura mensium hyemum Octobrem, & Novembrem accipiunt. Capricornum Decembris fortitur propter capram Jovis nativem, cujus extrema pisci similia piuguntur, eo quod hujus mensis ultima spatio sunt pluvia. Aquarium Januario, & Februarius Pisces tradunt propter menses illos imbriferos. Utrumquodque ergo signum de his xii. annis a medio die mensis semper incipit, hoc est xxv. Kal. Jun. cujusque mensis exceptis duobus mensibus Januariæ & Febr. quia xvi. Kal. Febr. Sol intrat Aquarii & xiv. Kal. Mart. ingreditur Pisces. In aliis autem x. signis Sol intrat principium uniuscujusque signi xv. Kal. Primum signum Arietis ortus incipit medio Martio, idest a xv. Kal. Apr. Secundum Tauri incipit xv. Kal. Maij. Tertium Geminum xv. Kal. Jun. Quartum Canceri xv. Kal. Julias. Quintum Leonis incipit xv. Kal. Aug. Sextum signum Virginiæ incipit xv. Kal. Septemb. Septimum signum incipit Libræ xv. Kal. Octob. Octavum signum Scorpio xv. Kal. incipit. Nonum signum Sagittarii xv. Kal. Decemb. incipit. Decimum signum Capri xv. Kal. Janu. incipit. Undecimum signum Aquarii incipit xvi. Kal. Febr. Duodecimum signum Piscium incipit xiv. Kal. Mart. Decem horæ & semis, quæ plus sunt in signis singulis, computari negliguntur, sed tamen computari, & memorari debent. Tricenis enim diebus, & a. horis, & semis hoc est xx. momentis Sol in unoquoque Signo moratur. Singulis signis xxx. partes, tenæ vero decedat deputantur, & singula signa x. punctos habent, idest duas horas v. Emm. puncti in luna unam horam faciunt. Singuli igitur menses sua signa habent. Aprilis signum Aetis, Majus Tauri, Janus Geminosum, Julius Canceri, Augustus Leonis, Septembris Virginiæ, Octobris Libræ; November Scorpionis, Decembris Sagittarii, Januarius Capricorni, Februarii Aquarii, Martius Piscium, sicut quidam veterum etiam expressis explicavit.

De cursu Solis, & Luna, idest in quo signis currit Sol, & in quo signis Luna.

• CX.

Si vis scire, in quo signis Luna est, & quot signa, quot partes sunt inter Solem & Lunam in unaquaque die, sume Lunam, quam volueris, ut puta primam. Multiplica unum per iv. sunt iv. In iv. ergo punctis Luna prima semper a Sole distat. Duc quater ter, sunt xxi. Duodecim ergo partibus hoc est xii. diebus Luna prima semper a Sole elongatur. Propterea autem quatuorcumque Luna fuerit per iv. multiplicatur, quia iv. punctis semper crevit splendor Lune recedendo a Sole, & iv. punctis splendor Lune decrevit semper omni die post plenilunium adpropinquando ad Solem usque ad acensum: & punctis semper Luna crescit omni die elongatur a Sole usque ad plenilunium. Sic etiam Luna decrevit iv. punctis omni die adpropinquat ad Solem. Propterea, sicut diximus, quæcumque Luna fuerit per iv. multiplicatur. Et ideo postea ille numerus quaternarius quouscumque fuerit ter ducitur, quia tres partes sunt in unoquoque puncto, & ita in iv. punctis ter ductis xii. partes sunt. Aut eo amplius, hoc est xxi. partibus. Quid enim Luna currit in unoquoque die per iv. punctos illud spatium cæli, & temporis, non potest Sol currere minus, quam xxi. vel xxi. partibus hoc est diebus. Item Luna secunda multiplica ii. quater, sunt viii. Tot puncti sunt inter Solem & Lunam, hoc est una hora, & tit. puncti. Quando Luna secunda est, duc viii. ter, sunt xxiv. Tot partes sunt inter Solem & Lunam, quando secunda est. Item tertia Luna multiplica ter quater, xxi. sunt. Duc ter, sunt xxxvi. Uno ergo signis & vi. partibus Luna iii. elongatur a Sole. Sic Luna iv. multiplica, xvi. sunt. Duc ter, sunt xlviii. Uno signis, & xlviii. partibus Luna quarta elongatur a Sole. Item Luna v. multiplica quinquæ quater, sunt xx. Tot puncti sunt inter Solem, & Lunam, quando Luna quinta est, hoc est duo signa integra, x. enim puncti in Luna, hoc est duæ horæ unum signum faciunt: xx. autem puncti dua signa complent. Si enim ter duxeris la. sunt, hoc est bis xxx., qui faciunt duo signa. Tricenæ enim partes unum signum faciunt. Item Luna vi. si vis scire, quantum a Sole distat, multiplica vi. quater, sunt xxiv. Hoc partire per decies, bis demi sunt, hoc est duo signa, remanent iv.

Multiplicata ter, sunt xxi. Duobus ergo signis, & xii. partibus Luna vt. semper a Sole distat. Item Luna septima multiplicata vii. quater, sunt xxviii. Dac ter, sunt xxxiv. Duobus signis, & xxv. parte tertijs signa * Luna a Sole elongatur. Item Luna vii. multiplicata vii. quater, sunt xxxii. His ductis ter sunt xxvi. tribus signis, & vi. partibus Luna vii. elongatur a Sole. Sic Luna nona si volueris scire quantum distat a Sole: multiplica ix. quatuor vices, sunt xxvi. Dac ter, sunt cviii. tribus signis, & xvii. partibus Luna nona a Sole elongatur. Item Luna x. multiplica x. quater, xi. sunt xi. punctis, hoc est viii. horis Luna decima elongatur a Sole. x. ergo punctis, idest duae horae novum signum faciunt. Et xi. punctis, hoc est xiv. xv. signa complent. Et ita Luna x. xv. signis semper a Sole distat. Luna ergo xv. si vis scire, quantum a Sole distet, & quot signa sunt inter Solem, & Lunam, quando plenissimum est, multiplica xv. per xv. vices, sunt ix. Tot puncti sunt in Luna xv. & tot punctis lucet, hoc est xxi. horis, & tot punctis, & tot horis distat Luna decimoquinta, hoc est xv. signis; si enim ix. per decem partitus fuerit, hoc est per signa integra, quia x. punctis semper signum faciunt. Syngina ergo sexies demi sunt, hoc est xi. signa. Item ix. ter multiplicati sunt ter sexageni, hoc est vi. trident, qui perficiunt vii. signa. Sex ergo signis semper, idest dimidio sphaerae cunctis Luna xv. a Sole distat. Denique orbem Lunae, quotiens plenissimus est, contra Solem cernis oppositum, huiusmodi videbitur Sole sublimi, & sublimem Lunam Sole humili. Sole quatuor tenente circulum, hoc est confinia solstitii aetivi plena Luna tenet binariam circulum, hoc est confinia hyemalis solstitii. Sole deverso & inclinante in binariam circulum, Lunam plenam solstitii circulo scandere non longissima prodit. Cum Sol unum aequinoctium tenet, in plenilunio alterum aequinoctium Luna servat. Sol aequinoctii transgressus longitudinem noctis superans Luna per plenilunium totam noctem in aequinoctio, & post aequinoctium insinuat, idest totum spatium, quod Sol per diem pertransiens insinjavit, similiter Luna tota nocte peragrans illuminat. Haecque de Luna praesente diximus per quot punctos, horas, partes, & signa elongatur a Sole usque ad plenilunium. Nunc etiam videamus, quomodo Luna decretescens adpropinquat ad Solem omni die. Aequali numero punctorum, & horarum, & partium, & signorum usque ad accensionem in xxx. die. Sicut ergo Luna crescens xv. punctis omni die elongatur a Sole, sic etiam Luna decrescens xv. punctis omni die adpropinquat ad Solem. Et quantum xv. Luna distat a Sole recedendo, idest v. signis, & xviii. partibus, hoc spatium Luna xvi. distat a Sole adpropinquando, hoc est v. signis, xviii. partibus. Et quantum Luna xxi. elongatur a Sole recedendo, idest v. signis, & vi. partibus interpolatis. Et sicut Luna xxi. quatuor mensibus & xxiv. partibus elongatur a Sole, hoc numero interposito Luna xviii. adpropinquat ad Solem. Et sic de singulis usque ad Lunam xxx.

Argumenta de cursu Solis per XII. signa.

CXI.

Si scire volueris, in quo signo, vel in qua parte signi est Luna, & quot partes, vel quot menses tota inter Solem, & Lunam, in omni die sine Luna praesentem, quantumque volueris, & multiplica duodecies, quia xii. partibus Luna omni die elongatur a Sole, & quotus numerus de illa multiplicatione fuerit, tot partes, idest dies, vel signa sunt inter Solem, & Lunam. Si autem terdecies Lunam quamlibet multiplicaveris, quotus numerus fuerit, tot partes vel menses erunt inter illum locum, in quo Luna accensu fuerit, & illam partem caeli, ubi Luna currit praesens. Illam ergo partem coeli, quam prima Luna die nocteque completa percurrit, sic Luna xi., ubi currit, ibi xxiv. dies Sol perveniet, & ita investigandum est per cetera.

De Septem Sideribus errantibus.

CXII.

Inter caelum terraque septem sidera pendunt certis discretis spatiis, quae vocantur Sol, & Luna, Stella Saturni, Stella Jovis, Stella Martis, Stella Venetis, Stella Mercarii. Haec autem vii. sidera errantia dicuntur contrarium * mundum agentia cursum, idest laevo illo semper in dextera percipit, quatinus affusus conversatione in mense celeritatis adcolluntur ad eos, rapinamque in occasum, adverso tamen ire motu per suos quoque passus advertuntur nunc inferius, nunc superius propter nobilitatem. Significati vagantur; radiis autem Solis praepediti, anormali, vel retrogradi, vel stationaria sunt. Saturnum Planetarum, idest errantium siderum. Saturni sidus est natum gelidum. Inde Augustinus dicit: *Stella Saturni circulum suum XXX. annorum spatio implet, quae pro aequarum vicinitate frigida esse fertur.* xxx. annis Signiferum peragit. Haec ergo stella in septimo circulo posita esse dicitur.

vii. enim coeli esse dicuntur. Inde enim Iſidorus dicit; *Philosophi mundi VII. caelos globorum confuso metis interduerunt*. In sexto coelo stella Jovis esse dicitur, quæ alio nomine vocatur stella Phlogonis, nostra temperata, annis xii. cursum suum pergit. In v. circulo stella Martia currere dicitur, quæ Vesper vocatur natura servida, annis duobus cursum suum peragere videtur, totum vero circulum Zodiacum xv. pergit annis. In quarto coelo Sol medius Planetarum, currit cccxlv. diebus, & quadrante cursum suum peragens, sed tamen post xxviii. annos peractis in eundem circulum revertitur. In tertio coelo stella Veneris infra Solem discurrens, quæ Lucifer dicitur, ut * aliudem cccxlviii. diebus cursum suum perficiens. Totum autem circulum novem annis implere dicitur. In secundo coelo Mercurii ſubſus currere dicitur cccxl. diebus ocioſe ambitu modo ante Solis eſortum ꝓ modo poſt occaſum ſplendens. In primo circulo Luna percurrere dicitur xxviii. diebus, & xii. horis, ut alii autem dicunt xxvi. diebus, & tertia parte diei, hoc eſt viii. horis ſignificetum pervolat. Poſt xix. autem annos completos in eundem circulum revertitur.

De velocitate curſus Luna.

CXIII.

Luna vicinior eſt terris, quam Sol, unde & brevior orbe celerius peragit curſum ſuum; nam iter, quod in diebus cccxlv. & quadrante Sol peragit, Luna arrit per xxx. dies; Unde & antiqui meſes in Luna annos, non in Solis curſu poſuerunt. Creſcens autem Luna Orientem comibus petit, decreſcens Occidentem; & meſito, quis caſus, & amiſſura eſt lumen.

De aſcenſu Solis, & deſcenſu per totum annum, quomodo creſcit in unaquaque die, vel quomodo decreſcit.

CXIV.

Quot dies ſunt in aſcenſione Solis, & deſcenſione, ut ſit æqua diſiſio inter lucem, & tenebras, hoc eſt inter aſcenſum Solis, & deſcenſum? Si hoc ſcire voleris, ita inveſtigandum eſt. A xii. Kal. Jann. dies incipit creſcere uſque in xi. Kal. Jul. hoc eſt per duo xx. & duos dies, iſteſt per vi. meſes, qui habent dies cclxxii. Per hos ergo ſex meſes, eſt dimidium diem naturalem, hoc eſt xii. horas creſcit lux, & dies, & decreſcit nox, & tenebræ in omni die per ii. momenta, & dimidium, & ſextam partem momenti, hoc eſt duas tertias momenti. Et ita per xv. dies, & paulo amplius hora creſcit. Per xxx. autem dies duæ horæ creſcunt, ſed tamen non ſoni illæ duæ horæ integræ adhuc uſque dum perveniat ad octo horas diei de meſe ſequenti. In duobus autem meſibus iv. horæ creſcunt in Sole in augmento diei, ſed tamen illæ iv. horæ non ſunt plenæ uſque ad xvi. horam diei de Meſe tertio. Et ita in tribus meſibus tricenſis, & in uno die addito, hoc eſt per xci. dies ſex horæ creſcunt. Tot dies ſunt a xii. Kal. Jann. uſque ad xi. Kal. Apr., hoc eſt xii. horis in die, & xii. in nocte, æqualem namque horarum, & momentorum, quæ cclxxx., & totidem in die quot in nocte. In vi. horis autem creſcentibus momenta ſunt cccxi. Item ab xkal. Apr. uſque ad xii. kal. Jul. iii. meſes ſunt, qui habent dies xci. & ſic creſcit Sol in unoquoque die per duo momenta, & duas tertias momenti. Per xv. autem dies una hora creſcit, ſed tamen paulo amplius, quia uſque ad iv. horas xv. diei non eſt illa hora integra. Et ſic in uno Meſe xxx. dierum duæ horæ creſcunt. In duobus meſibus iv. horæ, & ita in tribus meſibus, hoc eſt ab æquinoctio vernali, uſque ad Solſtitium, iſteſt ab xi. kal. Apr. uſque ad xi. kal. Jul. per xci. dies alix ſex horæ creſcunt, ſic enim Anatholius Alexandrinus Laodiceæ civitatis Epicoſopus demonſtrat dicens. Per xv. dies Sole aſcendente per duo momenta, & dimidium, & ſextam partem momenti, hora diminuitur de tenebris, hoc eſt de nocte, & creſcit in lumine, hoc eſt in die. Et ſic creſcunt xii. horæ, hoc eſt cclxxx. momenta a xii. kal. Jan. uſque in xi. kal. Jul., & tunc ſunt xviii. horæ in die Solſtitiali æſtivo, hoc eſt iii. partes diei naturalis, qui habet xxiv. horas in ſe, & quarta pars illius diei naturalis ſit in nocte Solſtitiali, hoc eſt ſex horæ ſimili modo, & ſimili numero dierum, hoc eſt nonageni bini, & duodecies per vi. meſes, & unoquoque die decreſcit lux, & creſcunt tenebræ, & nox ab xi. kal. Jul. uſque in xii. kal. Jan. uſque ad Solſtitium hyemale ſimili numero horarum, & momentorum, & dierum ſicut lux ſic decreſcit, & creſcunt tenebræ horæ per xv. dies duæ horæ, per xxx. horæ xv. per duas meſes, hoc eſt per xii. dies ſex horæ: Per iii. meſes hoc eſt a Solſtitio æſtivo ab xi. kal. Jul. uſque ad Solſtitium hyemale, & ad xii. Kal. Janu. ſecundum Græcos xii. horæ creſcunt in tenebris, & duæ diminuantur per dies cclxxx., hoc eſt per momenta cclxxx. Et tunc ha-

ben-

benitur in illa nocte solstitiali hyemali XVIII. horæ, hoc est tres partes diei naturalis, & quarta pars in die illo solstitiali, nempe VI. horæ. Hucusque de ascensu, & de descensu Solis sit dictum, sapientiori majora relinquendo.

De Eclipsi Lunari, & Solari Plinius, & Hieronymus.

CXV.

Plinius secutus in opere pulcherrimo naturalium Historiarum ita descripsit: Certum Solis defectum non nisi novissima vel prima Luna fieri, quod vocantur ætium. Luna autem non nisi plena patitur eclipsim; omnibus autem annis fieri variasque sideris defectus sub terra, nec tamen cum cum superne sunt ubique cerni, aliquando propter nebula, sæpius globo terre obstante, & convexitatibus Mundi. Item Hieronymus: Deliquium Solis, id est defectus veris, æstatisque temporibus, accipere solet, nunquam nisi ortu Luna fieri solet.

Laetus ciculus est via candida, quæ in spæra videtur a cantore dicta, quia alba est, quam aliqui viam esse dicunt, quia circuit Solis splendore ipsius transitu, ita Lunare.

Sol dum igneus sit, præ nimio motu conversionis suæ amplius incalcescit, cujus ignem dicunt Philosophi aqua nutrire, & e contrario elemento viuentem lunialis, & caloris accipere.

De variis nominibus Solis per varias linguas.

CXVI.

Quam se in Hebræo Luna simplicia. Solis in Græco, Phœnash cum Philosophis, Tithan cum Caldæis, Sol cum Latinis de soliditate luminis, vel eo quod Solus appareat obsecratis sideribus radiis ejus potentibus.

*Argumenta de initio Quadragesimæ, & de clausula Pasche,
& de Rogationibus, & Pentecoste.*

CXVII.

Si volueris scire, quanta Luna sit initium Quadragesimæ in Rogationibus, scias quanta Luna fuerit in Pascha in unoquoque anno. De illa Epacta præsentis in Pascha rekindere XII. sic erit Luna initium Quadragesimæ. Item adde VII. super illam statem, quam in Pascha præsentis habueris, sic erit Luna in Rogationibus. Item hoc scias, quia qualis Luna fuerit in clausula Pasche in unoquoque anno, talis erit in Rogationibus. Quando enim XV. Luna in Pascha fuerit tunc XVII. Luna in clausula Pasche, sic etiam XVII. erit in Rogationibus. Sic per VII. statas Luna in clausula Pasche, & in Rogationibus, id est a XVII. usque ad XXVII. Item quando XV. Luna in Pascha fuerit, tunc erit XIV. in Ascensione Domini, & quando XVI. Luna in Pascha invenitur, tunc prima Luna erit in Ascensione Domini a XVI. Luna usque ad XXI. Et quodcumque XV. Luna fuerit in Pascha, tunc erit V. in Pentecoste, & quando XVI. in Pascha, tunc erit XI. Luna in Pentecoste. Hæc enim sunt VII. statas Lunæ servande in Pentecoste a V. Luna usque ad XI. Et quando XV. Luna in Pascha invenitur, tunc VIII. Luna in Dominica Palmorum est, & quando XVI. Luna in illa die Palmorum ante Pascha, & hæc fuit VII. statas Lunæ die illius, id est ab VIII. Luna usque ad XI.

*Argumenta de Cyclo magno decemnovennali, & Lunari & de Cyclo magno
demonstrandis per annos ab origine Mundi.*

CXVIII.

Si vis scire, quotus sit annus Cycli Solaris, qui XXVII. annis peractis in se reverteritur XIX. anno incipiente; quod si volueris scire, quotus annus Cycli sit, immo etiam quotus annus sit Cycli Magni, qui XXXIII. anno incipiente in semetipsum reverteritur, aut quot anni sunt ab origine Mundi, & quot Cycli Solares, & decemnovennales, & quot salutes, & bissextiles dies, & quot Cycli magni, computa undecies DXXXIII. V. ergo anni undecies multiplicati sunt 7. Item XII. undecies multiplicati fiunt CCXXX., simul autem & prædictus numerus, CCCXXX. Item III. undecies multiplicati XXXIII. qui additi super numerum prædictum fiunt simul DCCCXXXIII. In XI. ergo Cyclis magnis tot anni sunt, id est DCCCXXXIII. remanens XXXV. De numero annorum ab initio Mundi. Centesimus igitur vigesimus sextus annus nunc aptatur duodecimi magni Cycli. Hæc ergo omnes annos divides per Cycli Solares, & decemnovennales, ut sciamus, quot Cycli Solares sint, & quot decemnovennales ab origine Mundi, & quotus annus sit in præsentis anno Cycli Solaris, & Cycli decemnovennalis. In uno ergo Cyclo magno, quem dicant in se reverteri DXXXIII. anno incipiente Solares Cy-

cli

eli sunt XIX. Decemnovennales vero XVIII. Si enim XVIII. decies, & novies multiplicaveris, vel XIX. per XVIIII. dixeris. efficiunt. Et si in XI. Cyclis magnis cetera. Solares Cycli sunt; nam X. undecies multiplicati fiunt CX. & XII. undecies, vel undeno ducti XVIIII. sunt, simul autem CCIX. Item in XI. magnis Cyclis Decemnovennales sunt CCVII. XX. enim undecies multiplicati CCX. sunt, & VIII. undecies, vel XI. octies ducti LXXXII. faciunt. Similiter vero CCVII. in quibus sunt anni TCCCLXIII. Item in annis CCXVI. qui superant IV. Cycli Solares continentur. XX. enim quater ducti sunt LXXX. & VIII. quater multiplicati fiunt XXXII. sunt simul autem CIII. Adde istos IV. Cyclos Solares super alios supradictos CCIX. fiunt CCXIII. Tot Cycli Solares integri ab initio Mundi, in quibus anni continentur VOLXV. remanent XIV. Quartus decimus annus est Cycli Solaris. Item in CCXVI. annis, qui remanent super XI. Cyclos magnos per XIX. divisi VI. decemnovennales sunt. Si enim de CCX. tolle VI. sex decemnovennales fecisti, & illi VI. quos tulisti, & alii VI., qui super CCX. fuerant, fiunt simul LXX. Duodecimus annus est Cycli decemnovennalis. Qui annus communis incipit a XVI. kal. Maj. usque in prid. Non. Apr. dies habens. CCCLV. Illos ergo VI. decemnovennales, quos fecisti de CCX. mitte super CCVII. supradictos, fiunt CCXIII., tot Cycli decemnovennales sunt integri ab initio Mundi, in quibus sunt anni TCCCLXIII., remanent XII. Duodecimus annus est Cycli decemnovennalis, sicut diximus.

De numero Cyclorum, & quot dies bissexiles, & quot saltus ab origine Mundi.

CXIX.

Quot ergo Cyclos decemnovennales habet ab origine Mundi, CCXIV. tot saltus sunt; id est CCXIV. Bissexiles autem dies sunt MDXCVII., in quibus continentur anni IV., & dies XXXVII.

Incipit Cyclus Decemnovennalis, quem Græci Enneacaiodeceterida vocant.

CXX.

Constitutus a Sanctis Patribus, in quo XIV. Paschales omni tempore sine ulla reperies falsitate: tantum memineris annis singulis, qui Cyclus Lunæ, & qui decemnovennalis existit. In præfati namque tertio. Indictio est Consignata. Probi junioris tertius decimus Circulus decemnovennalis. x. Lunaris est. finit.

Hic autem Cyclus Dionysii v. decemnovennalis constat, hoc est xcv. annis, sumitque exordium a XXXII. anno Incarnationis Domini, & desinit in DXXVI. annos. Hunc ergo Cyclum prætermisimus, quia præterit totus.

Incipit Prefatio Sancti Felicis Abbatis Cyrilliani.

CXXI.

Olympiade CCIV. mediante, id est XLII. anno Imperii Octaviani Augusti natus est Dominus N. J. C. in carne. A nativitate ergo Domini usque in Olympiadem XLV. tam idem usque in primum annum Diocletiani sunt anni CCLXXXIV. Et a primo anno Diocletiani usque in primum Cyclum Dionysii invenies annos CCXLVII. fiunt quippe simul anni DXXXII. Ab hoc & Dionysius annos DXXXII. in primo suo Cyclo ab Incarnatione Domini. Nam hic Cyclus S. Cyrilli in CCXVII. finivit. Adde I., quem inchoat Dionysius, & invenies annos CCXLVIII., sicut supradictum est. Finis.

Incipit Prologus Sancti Chyllitani. Iterum Sermo Felicis: incipit de Dionysio, & de semetipso in Christi nomine.

CXXII.

Dionysius quondam Urbis Romæ Sanctissimus Abbas utriusque linguæ Græcæ scilicet & Latine elegantia scientia præditus Paschalliam interea rationum decemnovennales numero v. sagaci ingenio anteriores composuit Cyclos, exordium scilicet sanctos ab Incarnatione D.N.J.C. DXXXII. ann. Indictione x. usque ad DCLXVI. Incarnationis annum Indict. XIV. memoratorum Cyclorum serie continuata produxit. Et quoniam memorati viri quintus nuac peragitur Cyclus, ad cuius supplementum x. adhuc superant anni ad nostram providit parvitas alios subsequentes Cyclos decemnovennales numero v. ad instar superiorum Cyclorum rationali dispositione componere, initium facientes a DCLXVII. Incarnationis anno Indict. XV. usque ad DCCXII. Incarnat. annum Indict. IV. certum præfixum est posuimus terminum. Quapropter monuimus Lectorem, ut dum præfati, & venerabilis Dionysii quintus expletus fuerit, ad nostras

possit subsequentes Cycli, ut diximus v. transitum faciat, & ab/que ulla erroris caligine dies istos Paschales, vel Lunas per ordinem hâc ratione reperiet.

Explicitiunt Chyptiani V. Cycli Decemvocalles prætermissi, eo quod omnes prætermittunt.

Anno XIX. IV. Luna I. a kal. Janu. usque ad XII. kal. Janu. quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. V. Luna II. a XII. kal. Janu. usque in V. Id. Decemb. quia communis est annus, dies ccclii.

Anno XIX. VI. Luna III. a IV. Id. Decemb. usque in S. kal. Janu. quia Embolimus est, dies cccxxxiv.

Anno XIX. VII. Luna IV. a IV. Kal. Janu. usque in XVII. kal. Janu., quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. VIII. Luna V. a XV. kal. Janu. usque in VIII. Id. Decemb. quia communis annus est, dies ccclii.

Anno XIX. IX. Luna VI. a VII. Id. Decemb. usque in VIII. kal. Jan. quia Embolismus est, dies cccxxxiv.

Anno XIX. X. Luna VII. a VII. kal. Janu. usque in VIII. kal. Janu. quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. XI. Luna VIII. a XVIII. kal. Janu. usque in IV. Non. Janu., quia Embolimus est, dies cccxxxiv. Ogdos.

Anno XIX. XII. Luna IX. a XII. Non. Janu. usque in XI. Kal. Janu., quia communis annus est, dies ccclii.

Anno XIX. XIII. Luna X. a XI. kal. Janu. usque in III. Id. Decemb., quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. XIV. Luna XI. a prid. Id. Decemb. usque in III. kal. Jan., quia Embolimus est, dies cccxxxiv.

Anno XIX. XV. Luna XII. a prid. kal. Janu. usque in XIV. kal. Janu., quia communis annus est, dies ccclii.

Anno XIX. XVI. Luna XIII. a XIII. kal. Janu. usque in VI. Id. Decemb. quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. XVII. Luna XIV. a V. Id. Decemb. usque in VI. kal. Janu. quia Embolimus est, dies cccxxxiv.

Anno XIX. XVIII. Luna XV. a V. kal. Janu. usque in XVII. kal. Janu. quia communis est, dies ccclii.

Anno XIX. XIX. Luna XVI. a XVI. kal. Janu. usque in Non. Decemb., quia communis annus est, dies ccclii.

Anno XIX. I. Luna XVII. a Nonis Decemb. usque in X. kal. Janu., quia Embolimus est, dies cccxxxiv.

Anno XIX. II. Luna XVIII. a IX. kal. Janu. usque in prid. Id. Decemb. quia communis annus est, dies ccclii.

Anno XIX. III. Luna XIX. a Id. Decemb. usque in prid. kal. Janu. quia Embolimus est, dies cccxxxiv.

Idcirco autem XVII. Luna anno comptus ab ipso, quo prior explicitus est annus die incipit, & non a sequente, ut ceterorum, ne propter saltum Lune, quoniam dicunt, unum eisdem anno dies x. videatur, quia ipsum Dionysius Decemvocallem Cyclum hujusmodi vocat pertransiens edocuit ab eodem die, quo ultimis concisus anni ætas prima sacroando principium.

Menfis Lunaris habet dies XIX., & dimidium, hoc est XXI. horas, sed illam medietatem de altero mense auctores conjungunt, & faciunt unum diem, & propterea dicitur unus mensis in Luna XIX. Luna habere, & alteram XXI.

De concordia mensium.

CXXIII.

Januarius autem cum Decembrio in huiusmodi mensura concordat. Februarius cum Novembrio spatium æquale consummat. Martius consentit cum Octobrio. Aprilis æquat Septembrem. Majus respondet Augusto. Janus compar est Julio.

CXXIV.

Quinto Cycli Decemnovennis regione Lunaris Cyclas includitur a quarto hujus anno incipiens, & in tertio ejusdem anno completur. Hic autem proprie Romanorum est, & ad mensum Juniarum pertinet: nam sicut annum Decemnovennis Cycli propter legalem Hebraeorum observantiam a Paschali mense inchoat, ita & hic Romanorum institutione a Luna Juniarum mensis inchoat, atque ibi definit. Sicut illas & ille primum & secundum annum habet communis, tertium habet Embolimum, quartum & quintum communes, sextum Embolimum, septimum communem, octavum Embolimum. Huc usque Ogdos. Endecas quoque Cycli Lunaris insit Decemnovennis Cycli VII. annos communes habet, & IV. Embolimales, & habet communis annus mensis Lunares XII., id est dies CCLIV. Embolimus autem annus habet XIII. menses, videlicet dies CCLXXIV. praeter unum duratitatem XVII. annum Cycli hujus, qui est Decemnovennis primus, in quo usus de ratione saltus Lunae intercipitur. Quae ut manifestius clara fiant, singulorum annorum ordinem, & cursum videamus, & quae Dionysius in mense Paschali, nos in Januario facere curamus.

Anno Solaris incipit a Kal. Jan., & habet dies CCLIX. Annus communis habet dies CCLIV. Annus autem Embolimus habet dies CCLXXIV., & menses XIII.

Anno Decemnovennis, t. Luna XVII. a XV. Kal. Majas usque ad Non. Apr. quia communis est, dies CCLIV.

Anno XIX. II. Luna XVIII. a prid. Non. Apr. usque in VIII. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. III. Luna XIX. ab VII. Kal. Apr. usque in Id. Apr. quia Embolimus est, dies CCLXXIV.

Anno XIX. IV. Luna I. a prid. Id. Apr. usque in IV. Non. Apr., quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. V. Luna II. a Kal. Apr. usque in XI. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. VI. Luna III. a X. Kal. Apr. usque in IV. Id. Apr. quia Embolimus annus est, dies CCLXXIV.

Anno XIX. VII. Luna IV. a V. Id. Apr. usque in XII. Kal. Apr. quia communis est, dies CCLIV.

Anno XIX. VIII. Luna V. a prid. Kal. Apr. usque in XIV. Kal. Majas quia Embolimus est, dies CCLXXIV. Ogdos.

Anno XIX. IX. Luna VI. a XV. Kal. Maj. usque in VII. Id. Apr. quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. X. Luna VII. a VIII. Id. Apr. usque in VI. Kal. Apr. quia communis est, dies CCLIV.

Anno XIX. XI. Luna VIII. a V. Kal. Apr. usque in XVII. Kal. Majas, quia Embolimus est, dies CCLXXIV.

Anno XIX. XII. Luna IX. a VI. Kal. Majas, usque in IX. Non. Apr., quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. XIII. Luna X. a Non. Apr. usque in IX. Kal. Apr. quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. XIV. Luna XI. ab VIII. Kal. Apr. usque in prid. Id. Apr., quia Embolimus est, dies CCLXXIV.

Anno XIX. XV. Luna XII. a VII. Id. Apr. usque in Kal. Apr. quia communis est, dies CCLIV.

Anno XIX. XVI. Luna XIII. a IV. Non. Apr. usque in XII. Kal. Apr., quia communis annus est, dies CCLIV.

Anno XIX. XVII. Luna XIV. ab XIV. Kal. Apr. usque in V. Id. Apr., quia Embolimus est, dies CCLXXIV.

Anno XIX. XVIII. Luna XV. a IV. Id. Apr. usque in IV. Kal. Apr. quia communis est, dies CCLIV.

Anno XIX. XIX. Luna XVI. a III. Kal. Apr. usque in XV. Kal. Majas, quia Embolimus est, dies CCLXXIV. Endecas.

Quot sunt menses qui habent XXXI. dies? VII. hoc est, Janu. Mart. Maj. Jul. Aug. Octob. Decemb. Item IV. menses, qui habent dies XXX. hoc est Apr. Jun. Septemb. & Novemb. Februarius autem XXVIII. Quare omnes menses, ut uniusquisque XXX. dies habeat, superantur X. dies intercalares. Cum ipsis augmenta, ubi opus fuerit. Hoc autem scito, quia si utat dies X. minus fuerit, evidens error est.

De etate Luna si quis computare non potest.

CXXV.

Quod si ideo quinquam defes, vel hebes sit, ut absque omni labore computandi Lunæ cursum scire voluerit, ignitur Alphabetis, quæ in hujus annali videlicet libello juxta cursum distincta Lunarem, ubi duos Lunæ circuitus, idest quinquagenos, & novenos dies ternis tenet Alphabetis. Et quancumque litteram Luna in hac etate semel habet, eandem per totam annum simili modo notatam in eadem semper etate habere non desinit, nisi forte (quod tamen raro accidit) Embolismorum hæc ratio immutet. V. G. anno tertio cycli decemnovennis Lunæ quæ xix. dies habitata est, semper ab A. nodo incipit, secunda est in B, tertia in C similiter nodus, idest nullo puncto * adnotatæ. Et sic ex ordine sex litteræ quancumque referat gratem Lunæ. Item Luna, quæ eodem xix. dies habitata est ab I subnotata incipiens, secunda semper in M, tertia est in N simili figura, & sic ex ordine recurrens Lunam sui cuicunque litteræ restituit etatem. Descendenti enim gratia primam de ternis Alphabetum nodis utrinque litteris secundam subnotatis, tertiam semper notatis determinandum, providit Antiquitas.

Item de Luna cursu si quis ignorat.

CXXVI.

Si quis vero etiam calculandi minus idoneus Lunaris circuitus existit curiosus, & huic ad commoditatem ingeniosi sui commodamus argumentum, ut omnes inveniat. Siquidem totam annalis circuitus seriem, quæ xxi. mensibus continetur, Alphabetis distinctimus, ita demonstrat, ut primi & secundi ordo vicenos septenos dies, tertius autem uno amplius completatur, illo videlicet, qui de tertio repetitis octo horis superfluis adcrevit, & ut dies, quo signare volebamus, litteræ afficerent, non singulis has diebus adposuimus, atque ideo non ultra O Alphabetum tangere opus erat. Præposuimus eidem operi paginam regularem, quæ decem & novem Alphabetis hujusmodi a diversis litteris inchoantia totidem annorum circuli Decemnovennis caperet simul & mensium singulorum, signorumque vocabula duodecim, quæ hæc ordine disposita est. Juxta numerum dierum, quibus Luna Zodiacum perfolvat xviij. lineas habet in longitudine nominibus singularum ante, nominibus vero mensium retro adnotatis, ut qui signorum imperitus est, ex mensium tamen notis possit invenire quod querat. Decem vero & novem habet in latitudine lineas, quæ ordine Decemnovennis circuli superscripto adnotat annorum ex numero præmonstret. Cum igitur anno quolibet diem quemlibet in quo signa, vel cujus mensis in partibus Lunam habet, scire volueris aperto, litteram q. * idem ut proposita die, recurres ad regularem paginam, in qua litterarum est distincta congeries, eodemque si tunc anno ex titulo frontis invento illam, quam quætebas, litteram ejusdem diei invenies, atque ante, ac retro incipiens quod signum, quemve meniem e regione habet adnotabis. Primus aliquod, quo ad cætera Lector convalescat exemplum. Queris, ubi sit Luna V. G. in Kal. Apr. anno sexto circuli Decemnovennis. Apertis Codicem, quære diem Calendarum memoratarum, idvenies E litteram præscriptam. Recurre ad paginam regularem, videbis annum sextum, perfecto ejus Alphabeto E litteram reperies. Circumfer oculos ad latera, hinc Geminarum extrema, illuc Junii mensis initia deprehendes esse notata, & sive eruditus, sive simplex es Lector, palmæ te eod cupiebas, investigasse litteris in supernotato illo anno quobuscumque diebus E litteram videris, ascriptam sive crescentem, sive decrescen-tem in hujusmodi cæli partibus Lunam noveris esse conversatam.

Incipit Epistola de Ratione Luna primo anno Embolismo Ogdoal.

CXXVII.

In primo igitur anno Embolismo, hæc est in Ogdoade * tertia sunt Epactæ xxi. & ideo est Luna in Kal. Septembr. & Octobr. xvij. In Kal. Novembr. & Decembr. xvij. Ipsa notum Luna, quæ est xix. in Kal. Decemb. * expungit illic, sua Luna est. Illa vero Luna quæ in quarto Non. Decemb. incipit, & terminatur xvj. et. Kal. Janu. Embolismi est. Quæ notum in Kal. Janu. ipsius est, quam & ipsam tricesimam terminare debet. Ecce invenisti Lunam in primo anno Embolismo in Kal. Janu. primam.

Item de secundo anno Embolimus Ogdoas.

CXXVIII.

Item de secundo anno Embolimus idest Ogdoasis vi. Sunt autem in ipso anno Epactæ xxv. Luna vero in kal. Septemb. xxx. extingit illic, quia Luna ipſus est. Illa enim Luna, quæ incipit prima iv. Non. Septemb., & finitur xxx. kal. Octob. Embolismalis est. Et illa, quæ incipit prima vi. Non. Octob. & iii. kal. Novemb. finitur xxix. Luna Octobris est. In kal. veto Novemb. & Decemb. fit Luna ii. in kal. Janu. iv., sicut ordo est.

Item de tertio anno Embolimus Ogdoas.

CXXIX.

Item de tertio anno Embolimus, sunt autem in ultimo Embolimus Ogdoasid Epactæ xvii. Luna vero in kal. Septemb. & Octob. xxi. in kal. Novemb. & Decemb. xxiv. in kal. Mart. xxvi. in kal. Apr. & Maji xxvii. in kal. Jun. & Jul. xxi. in kal. Aug. i. in kal. Septemb. iii. Quare facis unam ætatem Lunæ in kal. Apr. & in kal. Maji, quia nōſquam ſic in calculo requiritur; ideo quippe quia Luna, quæ xxvii. est in kal. Apr. in iv. Non. Apr. xxviii. iii. Non. Apr. xxi. prid. Non. Apr. xxx. Embolismalis est. extingit illic. Et illa quæ incipit Non. Apr. ipſa est. Paſchalis, & evenit xiv. xiv. kal. Maji, & terminatur xxx. v. Non. Maji, Luna Aprilis est. Illa vero quæ est prima tv. Non. Maji, & finitur xxx. tv. Non. Jun., Luna Maji est; Luna enim, quæ incipit prima iii. Non. Jun. finiturque xxi. kal. Jul. Luna Junii est. Luna namque quæ incipit vi. Non. Jul., terminaturque xxx. prid. kal. Aug., Luna Julii est. Postea autem fit Luna in kal. Aug. prima in kal. Septemb. iii., sicut ordo habet. Nam si non feciſſet unam ætatem Lunæ in kal. Apr., & in kal. Maji, & si non fuiſſet Luna Embolismalis, quæ finitur xxx. in Apr., ſed xxi. eveniſſet tibi in ipſo anno in termino Paſchali, quod est xiv. kal., Maji, non xiv. ſed xv., & fuiſſet error in Paſcha, ſeu in ætatibus Lunæ.

Item de primo anno Embolimus in Eudecade.

CXXX.

In primo igitur anno Embolimus Eudecadis sunt Epactæ xx. & idcirco est Luna in kal. Septemb. & Octob. xiv. in kal. Novemb. & Decemb. xxvi. in kal. Janu. xxix. in kal. Febr. prima. in kal. Mart. xxi. vi. Non. Mart. xxi. Luna Martii est. Illa autem Luna, quæ v. Non. Mart. incipit, & extingit xxx. in kal. Apr. Embolismalis est. Illa vero quæ tv. Non. Apr. incipitque prima, ipſius Luna est, extingit. xxx. prid. kal. Maji. Et Luna quæ in kal. Maji evenit prima, ipſius Luna est. Ceteræ vero ordinem ſuum ſequuntur.

Item de secundo anno Embolimus Eudecadis.

CXXXI.

In ipſo autem anno sunt Epactæ xxiii. Luna enim in kal. Septemb. & Octob. xxviii. in kal. Novemb. & Decemb. xxx. Illa autem Luna, quæ in kal. Novemb. xxx. terminatur, Luna ipſius est Novemb. Et illa quæ in kal. Decemb. xxx. finitur Embolima. Quæ vero prima iv. Non. Decemb. inchoat, finiturque xxi. kal. Jan., ipſa est Decemb. in kal. Janu. ii., & in kal. Febr. iii. Ceteræ autem ordinem ſuum ſequuntur.

Item de tertio anno Embolimus Eudecadis.

CXXXII.

Sunt autem in ipſo anno Epactæ xxvi. Nullatenus tamen Lunam Embolismalem per ipſas Epactas reperies, niſi ad Epactas anni communis ſuperioris reverteris. Nam anno communis præterito fuerunt Epactæ xv. Ideo autem Luna in kal. Aug. xxix., ibique terminatur quia Luna ipſius est. Illa vero, quæ iv. Non. Aug. inchoat, finiturque xxx. prid. kal. Septemb. Embolima est. In kal. igitur Septemb., & Octob. per Epact. xxvi. fit Luna prima. Ceteræ vero deinceps ordinem ſuum ſequuntur.

Item de IV. anno Embolismo Endecadis.

CCXXXIII.

Sunt namque Epactæ in ultima Embolismo Endecadis XVIII. in Kal. autem Septemb. & Octob. Luna XXIIII. in Kal. Novemb. & Decemb. XXV. in Kal. Janu. XXVII. in Kal. Febr. XXVIII. in Kal. Mart. XXVII. in Kal. Apr. & Maji XXVIII. in Kal. Jun. XXX. in Kal. Jul. prima. in Kal. Aug. II. in Kal. Septemb. V. Ideo namque facimus unam epactem Lunæ in Kal. Apr. & in Kal. Maji, quia Luna, quæ in Kal. Apr. est XXVIII. IV. Non. Apr. XXIX. III. Non. Apr. XXX. Embolismalis est. Illa enim Luna, quæ prid. Non. Apr. initiatur prima, & extenditur usque in VI. Non. Maji XXIX. Luna Aprilis est. Ipsa enim Paschalis, & evenit. XIV. XV. Kal. Maji. Et nisi ita fecisses, evenisset tibi in termino Paschali Luna XV., & fuisset error in Pascha, sive in XI. etibus Lunæ. Luna vero, quæ initiatur prima V. Non. Maji, & finitur XX. in Kal. Jan. Luna Maji est. Illa vero quæ in Kal. Jul. est prima extinguit III. Kal. Augusti, XX. Luna Julii est. Illa autem Luna, quæ in Kal. Augusti est II. jam ordinem suum tenet; terminatur enim XXIX. V. Kal. Septemb. Ideo namque evenit Luna prima IV. Kal. Septemb., & III. Kal. Septemb. II. prid. Kal. Septemb. III. in Kal. vero Septemb. non IV. secundum computum, sed V. propter saltum.

De cursu Luna per XII. signa in anno.

CCXXXIV.

Aries.	AKE.	NHC.	MGB.	KEO.	DMG.	BLF.	Martius.
Taurus.	B	OID.		LFA.	NH.	C.	Aprilis.
Gemini.	CLF.	AKE.	NHC.	MGB.	EOI.	DMG.	Majus.
Cancer.	DMG.	BLF.	AOID.	NHC.	FAR.	ENH.	Junius.
Leo.	ENH.	CMG.	BKE.	OID.	GBL.	FAOI.	Julius.
Virgo.	FAOI.	DNH.	CLF.	AKE.	HCM.	CBK.	Augustus.
Libra.	GBK.	EOI.	DMG.	BLF.	IDN.	HCL.	September.
Scorpius.	HCL.	FAK.	EMH.	CMG.	KEO.	IDM.	October.
Sagittarius.	IDM.	GBL.	FAOI.	DNH.	LFA.	KEN.	November.
Capricornus.	KEN.	HCM.	GBK.	EOI.	MGB.	LFAO.	December.
Aquarius.	LFAO.	IDN. K E.	HCL. M.	FAR. GBL.	NHC. OID.	MGB.	Januarius.
Piscis.	MGB. NBC.	LFAO.	ID N. KE.	HEM.	A B KE	NHC. OID.	Februarius.
Aries.	OID.	MGB.	LFAO.	IDN.	CLF.	AKE.	Martius.

A	a KAL. JANU. Circumcisio Domini.	C	m KAL. FEBR.
	b iv. Non.		n iv. Non. dies S. Mariz.
B	c iiii.	D	o iiii.
	d ii.		p ii.
C	e Non.	E	q Non. S. Agathz.
	f viii. Id. Epiphania.		r viii. Id.
D	g vii.	F	s vii. Id. veris initium * habet dies XCI.
	h vi.		t vi.
E	i v.	G	u v.
	k iv.		a iv.
F	l iiii.	H	b iiii.
	m ii.		c ii.
G	n Id. Octava Epiphaniæ.	I	d Idus.
	o xix. Kal. Febr.		e xvi. Kal. Mart.
H	p xviii.	K	f xv. Diabolus retrosum recessit a Do-
	q xvii.		mino.
I	r xvi. Depos. S. Antonii Monachi.		g xiv. S. Julianz in campo Faustinz.
	Sol in Aquario.		Sol in Piscibus.
	f xv.	L	h xiii.
K	t xiv.		i xii.
	u xiii. S. Sebastiani Martyris.	M	k xi.
L	a xii. S. Agnetis.		l x.
	b xi. Natale S. Anastasii ad aquas Sal-	N	m ix.
	vias.		n viii.
M	c x.	O	o vii.
	d ix.		p vi.
N	e viii.	A	q v. Sept. Ægyp. mense Famenoth.
	f vii.		r iv.
O	g vi.	B	s iiii.
	h v. S. Perpetuz, & Agnetis.	C	t ii.
A	i iv.		
B	k iiii.		
	l ii.		

D a KAL. MART.	m KAL. APRIL.
b vi. Non.	F n iv. Non.
E c v.	o iii.
d iv.	G p ii.
F e iii.	q Non. Ultima incensio Lunæ Pascha-
f ii.	lis.
G g Non.	H r viii. Id.
h viii. Id. Prima incensio Lunæ Pascha-	f vii.
lis.	i t vi.
H i vii.	u v.
k vi.	K a iv.
l v.	b iii.
m iv. Depos. S. Gregorii Papæ.	L c ii.
K n iii.	d Id.
o ii.	M e xviii. Kal. Maij.
L p Idus	f xvii.
q xvii. Kal. Apr.	N g xvi.
M r xvi.	h xv. Sol in Taurum.
f xv. Sol in Arietem.	O i xiv.
N t xiv.	k xiii.
u xiii.	A l xii.
O a xii. Natale S. Benedicti Abbatis. XIV.	m xi.
Luna, & æquinoctium.	B n x.
b xi. Primum Pascha, & sedes Ep. prim.	o ix.
Id. cl.	C p viii. S. Gregorii Martyris.
A c x.	D q vii. S. Marci Evang. & Letaniz Ma-
d ix. Sedes concurrentium.	jores.
B e viii. Dominus crucifixus est, & con-	r vi. Neous Egypt. Amphæom Pasch.
ceptus.	E f v.
f vii.	t iv.
G g vi. Ogd. Eadec. mens. Farmuthi.	u iii.
h v.	F a ii.
i iv.	
k iii.	
E d ii.	

G	b	KAL. MAJI. Natale Apostolorum Philippi, & Jacobi Fratris Johannis.
c	vi.	Non.
H	d	v. Inventio S. Crucis.
e	iv.	
I	f	lit.
g	ii.	
K	h	Non.
i	viii.	Id. Ortus Virgiliarum.
L	k	vii. Ætatis initium ††: habet dies XC.
l	vi.	
M	m	v.
n	iv.	Natale S. Pancratii Martyris.
N	o	iii.
p	ii.	
O	q	Id. Pentecostes primus.
r	xvii.	Kal. Jun.
A	f	xvi.
t	xv.	Sol in Geminos.
B	u	xiv.
a	xiii.	
C	b	xii.
c	xi.	
D	d	x.
e	ix.	
E	f	viii.
g	vii.	Dec. Ægypt. mens. Pæni.
F	h	vi.
i	v.	
G	k	iv.
l	iii.	
H	m	ii. S. Petronii/x.
n		
I	o	KAL. JUN.
p	iv.	Non.
K	q	iii. Depof. S. Benedicti, & S. Johan- nis, & S. Faustini.
r	ii.	
L	f	Non.
t	viii.	Id.
M	u	vii.
a	vi.	Dedicatio S. Stephani.
N	b	v.
c	iv.	
O	d	iii. Bernabe Ap.
e	ii.	
A	f	Id.
g	xviii.	Kal. Jul.
B	h	xvii.
i	xvi.	
C	k	xv. Nicendei, & Marciani. Sol in Cancrum.
I	xiv.	
D	m	xiii. Gervasi, & Protasii,
E	n	xii.
o	xi.	
F	p	x. S. Jacobi Alphæi Apost.
q	ix.	
G	r	viii. S. Johan. Baptiste. Solstitium.
f	vii.	Dec. Ægypt. Mens. Ephipi.
H	t	vi. Johannis, & Pauli.
u	v.	Dedicatio S. Petri.
I	a	iv.
b	iii.	
K	c	ii. S. Pauli proprie Petroni Abbatis
d		

L	e KAL. JUL.	q	KAL. AUG.
	f vi. Non.	N	r iv. Non.
M	g v.		f iii.
	h iv.	O	t ii.
N	i iii. Dedicatio S. Martini.		u Non.
	k ii.	A	a viii. Id. Romæ Sixti, Felicissimi, & Agapiti.
O	l Non.		b vii. Antonini & initium.
	m viii. Id.	B	c vi.
A	n vii.		d v.
	o vi.	C	e iv. Natale S. Laurentii.
B	p v.		f iii.
	q iv. Naboris, & Felicitis.	D	g ii.
C	r iii.		h Id.
	f ii. Dies Caniculares.	E	i xix. Kal. Sept.
D	t Id.		k xviii. Adsumptio S. Mariz.
	u xvii. Kal. Aug.	F	l xvii.
E	a xvi.		m xvi.
	b xv. Epof. Hesperesii Abb.	G	n xv. Sol in Virgine.
	Sol in Leone.		o xiv.
F	c xiv.	H	p xiii.
	d xiii. S. Severi.		q xii.
G	e xii. S. M. Magdalenz.	I	r xi.
	f xi.		s x. Antoninus eritur.
H	g x. S. Apollinaris Martyris.		t ix. residui v. dies Ægypt. Epagomenz.
	h ix.		a viii. Natale S. Bartholomæi Apolloli.
I	i viii. Jacobi Zebedæi Apost. fratr. Jo-		b vii.
	hannis.	M	c vi.
	k vii.		d v. Natale S. Augustini.
K	l vi.	N	e iv. Decollatio S. Johannis Baptistæ.
	m v. Nazarii, & Celsi,		f iii. Primus Ægyptis mens. Thoth.
L	n iv.	O	g ii.
	o iii.		
M	p ii.		

h KAL. SEPTEMB.		B t KAL OCTOB.	
A	i iv. Non.	B	u vi. Non.
	k iii.	C	a v.
B	l ii.		b iv.
	m Non.	D	c iii.
C	n viii. Id.		d ii.
	o vii.	E	e Non.
D	p vi. Nativitas S. Mariæ.		f viii. Idus,
	q v.	F	g vii.
E	r iv.	G	h vi.
	f iii.		i v.
F	t ii.	H	k iv.
	u Idus.		l iii.
G	a xviii. Kal. Octob. Cornelii, Cypria- ni, & Exaltatio S. Crucis.	I	m ii.
	b xvii.		n Idus.
H	c xvi. S. Euphemie, & S. Lucie.	K	o xvii. Kal. Novemb.
	d xv. Sol intrat in Libram.		p xvi.
I	e xiv.	L	q xv. Lucæ Evang. Sol in Scorpionem.
	f xiii.		r xiv.
K	g xii.	M	f xiii.
	h xi. Matthæ Apost. & Evangelistæ.		t xii.
L	i x. Passio S. Mauricii Martyris.	N	a xi.
	k ix.		b x.
M	l viii.	O	c ix.
	m vii.		d viii.
N	n vi.	A	e vii.
	o v. Cosmæ, & Damiani.		f vi.
O	p iv.	B	g v. Apostoli Simonis, & matris h. egypt. Egypt. mens. Athy.
	q iii. Dedicatio Basilicæ S. Angli Ægy- pt. mens. Scaph.		h iv.
A	r ii. Depos. Hieronymi Presbyteri.	C	i iii.
			k ii.

D	I	KAL. NOVEMB.	E	a	KAL. DECEMB.
	m	iv. Non.		b	iv. Non.
E		n iii.	F	c	iii.
	o	ii.		d	ii.
F		p Nonæ.	G	e	Nonæ.
	q	viii. Id.	H	f	viii. Id.
G		r vii. Hyemis initium :††: habet dies	I	g	vii. S. Ambrosii.
		XCii.		h	vi.
	f	vi.		i	v.
H		t v.	K	k	iv.
	u	iv. S. Marci Episcopi.		l	iii.
I		a iii.	L	m	ii.
	b	ii.		n	Id. S. Lucie de Syracusis.
K		c Idas.	M	o	xix. Kal. Janu.
	d	xviii. Kal. Decemb.		p	xviii.
L		e xviii.	N	q	xvii.
	f	xvi.		r	xvi.
M		g xv. Sol in Sagittario. Tecla Virgi-	O	s	xv. Sol in Capricorno.
		nis.		t	xiv.
	h	xiv.	A	u	xiii.
N		i xiii.		a	xii. In India translatio Thomæ Apo-
	k	xii.			stoli.
O		l xi.	B	b	xi.
	m	x. Natale S. Cecilie.		c	x.
A		n ix. Natale S. Clementis.	C	d	ix.
	o	viii. Chrysoconi.		e	viii. Nativ. D. N. J. C.
B		p vii.	D	f	vii. S. Stephani.
	q	vi.		g	vi. S. Johannis.
C		r v. Quart. Egypt. mens. Choeac.	E	h	v. Infantium & lactentium.
	f	iv.		i	iv.
D		t iii.	F	k	iii.
	u	ii. Natale S. Andrew.		l	ii. S. Columbe Virg. & Silvestri.

lucunda est cognitio coelestium astrorum, & cursus illorum; & tam n. rarus est, qui talia scire curet, & quod peius est, reprehendunt hoc scire studentes, &c. ut cum * ille naturæ æram ignorantia incupibilis potuisset illis * esset, si divinis se ipsos tradere voluissent Scripturis, & laborare in illis, in quibus vitæ æternæ cognitio consideratur, & ut potuissent Fidem Catholicam veraciter defendere, & fideliter stare contra adversarios Christi, per quos multis modis Diaboli astutie fidem Catholicam impugnare studet, & suæ modo temporis, de quibus B. Paulus prædixit: *Spiritus autem monuisse dicat, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide adtentantes Spiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum in hypocrisi loquentium mendacium habentes caecutiant suam conscientiam*.

Item alia.

Si vis scire, quomodo adcreverunt singulis annis mensibus Solaris cursus decem semis horas, multiplica decem per x. sunt c. quia una hora decem minuta habet; Deces vero decem minuta faciunt c. minuta. De unicuique diei ex triginta diebus tria minuta, faciunt xc. minuta, & remanent x. minuta. His adde quinque minuta, quæ sunt ex dimidia hora, & sunt xv. minuta. Hæc partire per xxx. faciunt tricis dimidiam minutam, xv. minuta, Et adcreverunt quotidie in xxx. diebus tria minuta, & dimidia pars unius minuti.

Item alia.

Et si scire vis, quantum quotidie crescat ad bissextum, partire v. minuta in xxx. sunt sexies quinquies; sexta pars unius minuti adcrevit quotidie; ut dimidia hora fiat per mensem unum; hæc dimidiam horam duc duodecies, & sunt sex horæ. Has multiplica in xv. quater sex faciunt xxv. quot sunt horæ unius diei per quadricenis adcrevit, ut bissextus fieri possit, & sunt quarto anno octclxxv. dies, qui senarius numerus multum valet in circulo anni, nam octclxx. faciunt sexies sexaginta, qui sexagenarius si per denarium * esse perfectum, sicut senarius per unitatem; nam. novem duo, & tres faciunt sex, & est perfectus numerus in partibus suis. Ita sexagenarius quædam perfectionem habet, si partitur per denarium numerum. Nam senies decem, & bis decem, & ter decem sexaginta sunt; nem quantum valet in primo versu numerorum senarius, ut perveniatur ad decem, rarius valet in secundo versu numerorum sexagenarius, ut perveniatur ad centum. Quicumque vero dies, qui supersunt trecentis sexaginta diebus in singulis mensibus est sexta pars mensis uniuscuiusque. Sex vero horæ, ex quibus quarto anno sexta dies adcrevit, habent nam perfectionem in partitione senarii numeri, sicut peno ante præfati sumus, & sicut Creator æquissimus in sex diebus fecit omnia opera primordialis mundi, ut significaretur in perfectione numeri senarii omnia in naturis suis fecisse eum perfecte, & ille ipse Creator magnus admirabilis perfectus est in natura sua, cui placuit omnia in senarii numeri perfectione perficere. Unde & sexto die creatus est homo perfectus anima, & corpore, propter quem omnia creata sunt, quæ sex diebus condita esse leguntur. Unde & ipse Deus Dei filius, qui est virtus, & sapientia Dei sexta ætate venit in Mundum salvare hominem, quem sexta die creavit. Ita senarius numerus & in conditione primordialium creatorarum, & in succellione faculorum, quæ sex ætatibus concurrerunt, & quod sexta ætate venit filius Dei humanum genus reparare ad pristinam dignitatem conditionis suæ, multum valent tales rationes.

Item alia.

Si omnipotens Deus universa in pondere, & mensura, & numero disposuit, ita ut etiam multitudinem stellarum nominibus simul numeroque complecteretur, quanto magis illius præcipui, maximeque sideris cursus gloriose ordinaret, qui super omnia sidera splendore patet, atque virtute præcelsit? De eoquis subtilissimo, magnifico quoque cursu quamvis multa subtiliter mysticeque & dicta sint, & dici possint, vis tamen aliquid invenitur, quod operosius numerando eliquid, dum examinatur, quam quod de bissexto, & quadentis ratione distinguatur. De quo videlicet bissexto quamquam multi & magni multa, & magne discessit jam edidissent, propter compendium tamen legentium seu scire ejusdem bissexti incrementa volensium, quædam secundum ingeniolam mihi ab omnipotenti Deo gratæ datum breviter adnotare curavi, obsecrans ut ex dilectione a legentibus suscipiatur, quam nostræ humilitati præbent. Et si quid legitime Christo utile invenerit, datori omnium bonorum mecum gratias agantur. Si quid vero ineptum, corrigere, vel emendare caritatis studio nobis dedigetur, & quamquam quædam e majoribus ad minora, quædam vero a minoribus ad majora numerari solent, sicut exemplis quamplurimis ostendi potest; Nos tamen quia præfatos bissextos non ex maj-

ribus

fibor ad minora, sed ex minoribus ad maiora crescendo * perducitur, incrementa illius sub-
nitter quantum nostra pusillitas ratiocinando comprehendere valet, trinare cogitantes, a mi-
nimis inchoamus, ut ad maiora Domino docente pervenire valeamus. Verum tamen illud
non est praterendum, quod in quibusdam locis per aquas divisiones, seu collectiones, vel
a minimis ad maiora, vel a maioribus ad minora praefata ratio duci potest, eo quod propter
indivisibilem, seu insensibilem atomi quantitatem sectio ulla haberi nequit. Sed & ad illud
commemorandum, quod in quibusdam praedictorum numerorum nominibus, seu nume-
ris auctoritatem, in quibusdam vero consuetudinem in hoc ipso opere tamdiu sequimur, quo-
usque aliquis nobis auctoritatem majorem tribuat, aut consuetudinem meliorem ostendat.
Ut igitur quibusdam placeat, atomi cccxxvi. faciunt unam Oilentum. Oilentum vero & di-
midium procreant unum momentum continente atomos dcliv. Momenta autem duo, & duz
partes unius momenti procreant partem unam habentem oilenta iv., atomos mdv. Partes quo-
que, & dimidia efficiunt minutam unum comprehendens minuta iv., oilenta vi. atomos
ccclvi. Minuta etiam duo gignunt punctum unum amplectens partes iv., momenta viii.,
Oilenta xii., & xvi.; Puncta vero v. complent horam unam constantem minutis x., parti-
bus xv., momentis xii., oilentis ix., atomis dclviii. Hora autem xlv. reddunt unum diem
habentem puncta cxi., minuta cxi., partes cclxi., momenta cmlx., oilenta mxcvii., ato-
mos xlii. Diem autem xxx. efficiunt signum unum continens decem puncta, duos mi-
nuta, vinct. partes, xccc. oilenta, xcccc. atomos sedecies mille millia cccciv. Signa autem xii.
reddunt dies cccx. horas viiioclx., punctos xlvccc., minuta xlvviii., partes xlvviii., oilenta
xlvviii., atomos centies nonagies mille millia, & quater mille millia, & ccccivccc. Et
defiant ad completionem anni solaris dies v. & quadrans, qui habent horas cxliii., puncta
dcxxx., minuta mccc., partes mdeccc., momenta xli., oilenta vdlx., atomos bis mille
millia cccxlii. Qui numeri singuli si diligenti cura considerantur, reddant, ut dictum est,
dies v. & quadrantem, quarum rursus dictum & quadrantis summa collectio propter tardita-
tem Solis per signa.

Item alia.

Inter primum enim diem spiritalem additum esse creaturam, & quomodo habuit vespere,
& mane? Respondetur: Omnis namque creaturae cognitio in semetipso vespere erat; in Deo
autem mane, quia pius videtur ipsa creatura in Deo, quam in se ipsa videtur; creatura scilicet
pius videtur in arte, quia facta est. Propterea enim ait Evangelista Iohannes: *Quod
factum est in ipso, utrum sit.* Omnia igitur, quae facta sunt, & vitam habent in ipso ver-
bo, vita sunt, in se ipsa non sunt vita. Caelum, terra, lapides vitam non habent, &
tamen in Deo vita sunt. Vivant igitur in Deo sine initio, sique incommutabiliter omnes
rationes creaturarum. Ac per hoc plus videtur in Angelis Sanctis in Verbo Dei, ubi sunt
vita, quam in se ipsa. Ergo in cognitione firmiter secundus in cognitione discretionis
terrae, & maris. Tertius in cognitione Solis, ac Lunae, & stellarum. Quartus in cogniti-
one reptilium. Quintus in cognitione iumentorum, & ferrarum, vel ipsius hominis sextus ne-
que enim hi dies Solares intelligendi sunt, sed ipsius diei omnis, quem intelligimus spirita-
lem creaturam, id est Evangelicam, sexies facta cognitio. Sex dies locuti propter senarii perfe-
ctionem. Si vis ut aliquid tibi de Scripturis colligam, libens adesce, & totum te ad audien-
dam prepara. Unus in numeris dividi non potest, ab ipso enim surgit omnis numerus. Et-
go duo dividi possunt, & pars ejus novus est. Igitur divisio duorum in unum est. Quid ali-
quid hic numerus ostendit, nisi Trinitatem, quae Deus est? Quae quamvis tres personae sint,
in una creduntur unitate naturae. Quaternarius scilicet duas partes habet; nam quarta ejus
unus est, media ejus duo. Unum videlicet, & duo tria sunt. Ecce partes suas nec altera
increfcent, nec compleant, & ideo imperfectus est numerus. Quinarius vero non habet nisi
unum, quod est quinta ejus pars. Unus senarius igitur numerus perfectus est, quia partibus
suis completur; habet enim unum, quod est sexta ejus, duo, quod est tertia, tria, quod
est dimidia. Unum ergo, duo, & tria sex faciunt. Ideoque huius numeri perfectionem sex
diebus operatus est Deus omnem creaturam. Trips hae partes senarii numeri demonstrant o-
bis Trinitatem numeri, mensuram, & ponderis scilicet omnem creaturam. Primum valere se-
narii numeri perfectionem in Scripturis Sanctis saepe reperimus, praesertim in morte
Domini simpli. Mors itaque D. N. J. C. non fuit in anima, sed in carne sola; mors vero
nostra non solum in carne, sed etiam in anima propter peccatum, in carne propter peccatum
peccati. Ille vero quia peccatum non habuit in anima, non est mortuus nisi tantum in car-
ne, & hoc propter similitudinem carnis peccati, quam de Adam traxerat. Igitur si sola ejus
mors profuit de plebe nostrae, & simpla ejus resurrectio profuit duple nostra mors carnis
ejus, & resurrectio ejus mors animae nostrae, & resurrectio ejus duas mortes nostras, & duas
releat.

resurrectiones nostras, duas & duas quatuor sunt; suam mortem Domini, & unam resurrectionem ejus, adde quatuor nostras, sex faciunt. Igitur simplicem Domini, & duplicem nostram tres sunt, & tres partes habet, secundum quod supra diximus, senarius numerus. Nam & xxvi. sunt, quibus fuit Dominus in inferno, hinc simplex, & duplex congruunt duodecim. Igitur horae fuerant diurnae, & xiv. nocturnae. Iste xiv. nocturnae ad duplicem mortem nostram concinnant, & ille duodecim horae ad mortem Domini simplicem. Revera enim natura ejus senarius numerus habet. xvi. annis edificatum est templum, adhaerens in Evangelio Iudaei, quod intelligitur de corpore Domini. Quadraginta sex anni pro diebus positi sunt. xvi. diebus dicunt infantem formari in utero, & subinde usque in diem parturitionis augmentari. Quadragies quippe seni sunt cclxvi., qui faciunt menses novem, & dies sex. Computa ergo ab viii. kal. Apr., quando passus est Dominus, & tunc etiam creditur fuisse conceptus usque ad diem viii. kal. Jan., & reperies etas est a xxv., qui constat per senarium numerum. Quid de illa muliere in Evangelio, quam xviii. annis curvaverat Satanas, quam sanavit Dominus, nisi quia & ipsi anni senarium numerum habent? Ter igitur sex decem, & octo faciunt. Illa itaque mulier intelligitur genus humanum, quod sexta etate scilicet a captivitate Diaboli Dominus liberavit. Prima etas est ab Adam usque ad Noe. Secunda etas est a Noe usque ad Abraham. Tertia etas est ab Abraham usque ad David. Quarta etas est a David usque ad transmigrationem Babyloniensem. Quinta etas est a transmigratione usque ad adventum D.N.J.C. Sexta etas, quae nunc agitur, donec Excelsus veniat ad iudicium. Sexta igitur etate seculi reformatur genus humanum ad imaginem Dei. Profecto enim anni decem, & octo non solum sex etates, sed etiam tria tempora evidentur demonstrant; suam scilicet ante legem, alteram sub lege, tertiam sub gratia. Igitur & ipse annus senario numero contineatur; habet enim dies cccv. sexies quippe sexagesi cccx remanent profecto v. & quadrius. v. dies sexta sunt mensis tamen si & illud pro die ponas aperte totum sex faciunt: Ecce quantum me Deus adiuvat, de senarii numeri perfectione, etiam non quantum potui, tamen quantum potui, reddidi rationem.

De Luna per XII. signa.

CXXXV.

Luna duobus diebus, & vi. horis, & besse unius horae singula signa pervolat velociore suo cursu. Singula vero signa xxx. habent partes. Si vis scire quantas horas Luna peragat medium signum idest xv. partes cujuslibet signi, divide xiv. hor. in duas medietates, & bessem unius horae, quae sunt horae uniuscujusque signi, & habebis xxvii. horas, & medium signum partes xv. perigendas, & trientem, idest tertiam partem unius horae. In quibus horis xv. partes praepositi tibi signum Luna percurrit.

Si vis scire, quo spatio quam partem signi pervolat, tolle exinde xxii. horas xv. horas da singulis partibus singulis horis, remanent xxi. horae. Has xii. divide per punctos singulos ex lege, quia hora a Luna v. punctos habet ergo xii. si quiquies decantur, faciunt xii. puncta; partire per xv. quater xv. x. sunt. Da xv. punctos singulis partibus, & videbis, quod suam partem signi Luna percurrit in spatio unius horae ex iv. punctis, & remanent triens, idest tertia pars unius horae, quae sunt ostenta xi., quia plena hora x. habet ostenta; Da singulis partibus unam ostentam, & videbis, quod Luna spatio auro horae, & iv. punctum, & unius ostenti, quod est triens, partem unam signi, quod est tricesima pars unius signi, peragit.

De saltu Luna per XIX. annos, quomodo decrevit nox.

CXXXVH.

Si vis sapere in xix. annis quomodo dies, & nox minuitur, quando Luna facit saltum, singulis annis & mensibus per momenta, & atomos unoquoque anno momenta l. & medium (a) & nona decima pars de dimidio momenti) facit ipse medius momentus atomis cclxxxii. in unoquoque mense momenta iv. Et sextam partem momenti atomis xxiv. Secundo mense momenta iv. & sextam partem momenti, atomis xxiv. Tercio mense momenta iv. & sextam partem momenti, atomis xxiv. Et sic in singulis mensibus. Haecque xxi. menses ad saltum Lunae; sic summa in uno anno momenta l. & dimidium. De isto momento facimus atomos cclxxxii. Ipsa l. momenta faciunt unam horam, & quartam partem de hora, & dimidium momentum, simili numero in xix. annis. Ad saltum Lunae momenta in xix. annis cmlx. Ipsa momenta faciunt horas xxiv., quae minuit dies & nox xix. annis, quae Luna facit saltum.

De

(a) Alia manu addita sunt.

De flexibus digitorum.

CXXXVIII.

Ita digitorum flexus servantur per primam digitorum trium in lava ab extremo inflexionem palmæ in medianum artum dicitur i. ii. iit. cum dicis iv. extremum digitum levis. Cum dicis v. secundum ab extremo similiter erigas. Cum dicis vi. modicum in medianum palmæ extremo, & medio levatis eriges. Quando ad vii. perveneris, minorem solum ceteris levatis super palmæ radicem pones, juxta quem in vii. medium. In ix. extem-impedicoem & regionis compones x. ungues indicis in medio fixus artu pollicis xx. summities pollicis medio artu inter indicem, impudicumque xxx. * in immollis in summitate pollicis indicisq; complexus xl. pollicis summities adjacens artui, in medio latere pone * a dorso indicis l. curvate pollex in palmam ceteris erectis lx. pollicem curvum in exteriori artu luser eundem artum, ungulamque indicis trie * undique medio tere indicis artum medio pollicis frogte inter artum & ungulam sito circumpone lxx. pollicis artu curvato trans medium. Indico artum radicem pollicis a latere circulvit * indicis lxxx. pollicem in longum tendens indicis illius summities, ungulamque circumpone xc. indicis ungulamque in pollicis radice eriges. c. in dextera quomodo x. in lava. cc. in dextera, quomodo xx. in lava. ccc. in dextera, quomodo xxx. in lava. eccc. in dextera, quomodo xl. in lava. d. in dextera, quomodo l. in lava. dc. in dextera, quomodo lx. in lava. dcc. in dextera, quomodo lxx. in lava. dccc. in dextera, quomodo lxxx. in lava. x. in dextera, quomodo xc. in lava. Sic quoque a Mille totum in dextera temporis usque vii., quomodo currunt monades in lava j. usque ad ix. x. in sinistra palma supra verticem supinatum retro ponas. xi. eodem situ prona super manum colli. xii. eodem situ prona in medio pectus. xl. eodem situ prona in latere dextro. l. pollex in umbilico lx. sinistra palma sub umbilico supina. lxx. eodem situ in inguine prona. lxxx. eodem situ in femore sinistro. xc. eodem situ prona, sed foris. Ita faciat in dextera manum, cum dicis c. millia. Cum autem dicis decies centena millia, duas palmæ apertæ erga faciem & regione interpolar, sed ante aures retro respicientes tres digiti in sinistra manu, idest auricularis, medius, & impudicus usque ad ix. continent. i. ii. iit. &c. Duo digiti in sinistra manu, idest index, & pollex usque ad xc. continent. i. xx. xxx. &c. Duo in dextera manus digiti semper continent usque ad cxx. pollex, & index. c. cc. ecc. &c. Tres in dextera manus digiti continent usque ad lx. auricularis, impudicus, & medius. m. ii. iii. &c. Continent sinistra manus particulas semper usque ad xc. x. xx. xxx. &c. Continent dextera manus per juncturas semper usque ad cii. c. cc. ecc. &c.

In Dei nomine incipit ratio Paschalis, & ceterorum CCCXVIII. Episcoporum, qui consideratione festi Paschalis, & ceterorum sapientium veterum, qui dixerunt auctoritatem.

CXXXIX.

Cum omnes Apostoli de hoc mundo per universam orbem per singulas provincias Ecclesiarum vive re tenebantur jejunia, Nam & omnes Galli quocumque die viii. Kal. Apr. fuisset, semper Pascha celebrabant dicentes: Quid nobis est a tiv. Luna compositum cum Judæis facere Pascha? Sed sicut est Domini natalis quocumque die evenit viii. Kal. Janu., ita & viii. Kal. Apr. quando traditur Christi Resurrectio, debemus Pascha tenere. Orientales vero, sicut Eusebius Cæsariensis narrat eloquia, quocumque die in mense Martio xiv. Luna fuisset inventa, Pascha celebrabant. In Italia autem alii diebus xl. jejunabant, alii xt. alii vii. diebus, in quibus Mendos omnis concluditur, sic sufficit jejunare: Alii quia Dominus ascendit jejunasset, & alii xi. horas. Cum hæc talis observatio per singulas provincias, unde error erat Sacerdotibus, eo quod a quibus una Fides recta tenebatur, eorum dissentirent jejunia. Tunc Papa Victor Romanæ Urbis Episcopus hoc elegit, ut dirigeret auctoritatem, quia tunc non Hierosolyma, sed Cæsarea Metropolis dicebatur, unde Paschalis ordinatio proveniret, quo modo Pascha recto jure a sanctis Catholicis celebraretur. Ecclesiis, ubi Dominus, & Salvator mundi in carne fuerat conversatus. Accepta itaque auctoritate Theophilus non solum de sua Provincia, sed etiam de diversis regionibus omnes Episcopos, & sapientes viros ad Concilium evocavit (a). Ubi cum illa Sacerdotum, vel sapientium virorum multitudo in omnibus Scripturis erudit in unum fuisset collecta; tunc prædictus Episcopus protulit auctoritatem ad se missam a Papa Victore, & quid sibi operis fuisset injunctum ostendit. Tunc pariter omnes Episcopi dixerunt. Primum nobis inquirendum est, quomodo in principio mandus

(a) Confer ista cum iis, quæ habent de isto Concilio Bedæ, Baronius ad An. 193. & Labbe Tom. 1. Concil. pag. 596.

dos fuerit factus, & cum hoc fuerit diligenter investigatum, tunc poterit ex eo Paschalis ordinatio salubriter pervenire. Dixerunt ergo Episcopi: Quo die credimus primum fuisse factum Mundum, nisi Dominico? Alii dixerunt: Quomodo ergo potes probare, quia primus dies dies Dominicus fuerit? Theophilus Episcopus dixit: Probate, quod dicitis. Episcopi responderunt: Secundum Scripturam auctoritatem Divine factum est vespere, & factum est mane dies unus, & secundus, & tertius, & quartus, & quintus, & sextus, & septimus. In quo septimo sequiuit ab omni operibus suis, quem dignum septimum Sabbatum appellavit. Cum ergo novissimus dies sit Sabbatum, quis potest esse primus, nisi Dominicus. Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die Dominico quia primus sit, probatum. De tempore quid vobis videtur? iv. autem tempora mundi in anno accidunt: Ver, Aestas, Autumnus, & Hyems. Quod ergo tempus primum factum esse creditis in mundo? Episcopi dixerunt: Verum. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptum est: *Germine terra herbam feni secundum genus suum, & lignum pomiferum ferentem fructum.* Hec enim veritas temporibus videmus fieri. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: In principio temporis, an medio temporis, an in fine? Episcopi dixerunt: In Equinoctio, idest viii. Kal. Apr. Theophilus Episcopus dixit: Probate quod dicitis. Et illi responderunt: Scriptura dicit, *qui fecit Deus lucem, & vocavit Deus lucem diem, & fecit Deus tenebras, & tenebras vocavit noctem, & divisit inter lucem, & tenebras aquas partes.* Theophilus Episcopus dixit: Ecce de die, vel tempore probastis. De Luna quid vobis videtur? utrum crescentem, an plenam, an imminutam a Domino fuisse creatam? Episcopi responderunt: Plenam. Et ille dixit: Probate quod dicitis: Episcopi responderunt: Dicit divina Scriptura: *Fecit Deus duo luminaria magna, & posuit eis in firmamento caeli, ut lucerent super terram. Luminare majus, ut praesset diei, & luminare minus nocti noctis.* Non poterat, nisi plenam.

Nunc ergo investigavimus, quomodo in principio factus fuerit mundus? idest die Dominico, verno tempore, in equinoctio viii. Kal. Apr. Luna plena. Per ipsum tantummodo tempus dies, & elementa resurgunt. Theophilus Episcopus dixit: Nunc igitur agendum de ordinatione, quomodo debeamus Pascha tenere. Episcopi dixerunt: Numquid dies Dominicus potest, & in eo Pascha celebraretur, qui tot & talibus benedictionibus sanctificatus est? Theophilus Episcopus dixit: Apertius ergo dicite, quibus, & quilibet benedictionibus cum fuisse sanctificatum asseritis, ut scribere possimus. Episcopi responderunt: Prima illi benedictio est, quod in ipso tenebrae remotae sunt, & lux apparuit. Secunda illi benedictio est, quod de terra Egypti populus Israeliticus, velut de tenebris, quasi per fontem Baptismi, per mare Rubrum de duro servitio fuerit liberatus. Tertia illi benedictio est, quia in eodem die coelestis cibus manna hominibus datum est. Quarta illi benedictio est, quia Moyses mandavit ad populum: *Sis vobis observatus dies primus, & novissimus.* Quinta illi benedictio est, ut ceteri. Psalmus dicit, qui totos de Passione, & Resurrectione exultat. De Passione ait: *Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini vindictam in eis.* Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis. Et interfectis verbis: *Lepidem, quem reprobaverunt, salubis est in caput anguli.* De Resurrectione autem dicit: *Hec dies, quam fuit Dominus, exultemus, & letemur in eo.* Et item interfectis verbis: *Constituit diem festum in consequentiationibus usque ad cornu altaris.* Sexta illi benedictio est, quod in ipsa Dominus resurrexit. Videmus ergo, quia dies Dominicus singulariter in Pascha tepere precepit. Theophilus Episcopus dixit: De tempore autem ad Moysen mandatum est a Deo: *Hic vobis erit mensis initium mensium; Pascha facite in eo.* Non dixit in prima die mensium, aut in decima, aut in alia qualibet, fed totos xxx. dies in Pascha sanctificavit. Episcopi responderunt: Qui sunt illi xxx. dies. Superius ergo jam rescriptum decimus, principium mundi esse in Equinoctio viii. Kal. Apr. & ab viii. Kal. Apr. usque in vii. Kal. Maji legitimis consecratus. Theophilus Episcopus dixit: Et in ipsum non rix, ut illi tres dies Passionis Dominici tantum Sacramenti mysterium foras limitum excludatur? Passus namque Dominus, ab xi. Kal. Apr. v. Fer. quam Cornu Domini vocamus, quia nocte a Judaeis traditus, quando & cum discipulis discubuit, quando & Judaei perdidit, quod ab ipso esset traditoris. Quod & ita coepit fuisse suppletum, & viii. Kal. Apr. resurrexit. Quomodo ergo hi tres dies foras terminum excludatur? Episcopi dixerunt: Nulla ratione fieri debet, ut tantum Sacramentum foras limitum excludatur, fed introductur in ordine Paschali hi tres dies. Constitutum est ergo in illa Synodo, ut nec ab ante xi. Kal. Apr., nec post vii. Kal. Maji Pascha non debeat observare, & nec antea, nec postea cuicumque constitutorum limitum transgrediendi esset liberata. Similiter & de Luna praeceptum divinum servetur, quod mandatum est per Moysen, *sic vobis observatum a xiv. Luna usque in xxi.* Hae ergo vii. Lunae constat fuisse consecratae, fed quia Judaei a xiv. Luna tenent Pascha, nos necesse est a xv. usque in xxi. celebrare Pascha.

Quon-

Quando ergo sit intra illum limitem constitutum ab xi. Kal. Apr. usque in vi. t. Kal. Maii dies Dominicus, & Luna aliqua ex illis vii. sanctificata oveniret, Pascha nobis iustum est celebrare.

Incipit Epistola Cyrilli Alexandrina Urbis Episcopi.

CKL.

Antiquitus Ecclesia Pascha xiv. Lunæ cum Iudæis celebrabat, quocumque die occurreret. Sed hunc ritum Sancti Patres in Nicæna Synodo prohibuerunt, constituentes non solum Paschalem & mensē inquirere, sed etiam diem Resurrectionis Dominicæ observare, & ob hoc Pascha a xv. Luna usque in vicissimam primam extenderunt, ut dies Dominicæ non obmitteretur. Pascha autem vocabulum non Græcum, sed Hebræorum est, neg a Pâssioe, quam Phasin Græce dieimus pati, sed a transitu Hebræo verbo Pascha appellata est, eo quod tunc populus Dei ex Ægypto transiit. Unde in Evangelio, cum vidisset, inquit, Jesus, quia transiit hora, ut transiret de mundo ad Patrem. Cujus nos ideo per vigiliam docetur propter adventum Regis, ac Dei nostri, ut tempus Resurrectionis ejus nos non dormientes, sed vigilantes inveniat. Cujus poësis duplex ratio est, sive quod in eadem vitam tunc recepit, cum passus est, sive quod postea hora, qua resurrexit, ad judicandum venturus est. Eo autem modo agimus Pascha, ut non solum mortem, & resurrectionem Christi in memoriam revocemus, sed etiam cetera, quæ circa eum adstant, ad Sacramentorum significationem inspicimus; propter initium enim novæ vitæ, & propter novum hominem, quem debemus induere, & exuere veterem, expurgantes vetus fermentum, ut simus nova conspersio, quoniam Pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hæc ergo vitæ novitatem primis mensis novorum in anni mensibus ad celebrationem Paschæ mystice attributus est. Quod tertia Hebdomada dies Paschæ celebratur, idem qui dies occurrit a xv. to. xi., hoc significat, quia toto tempore seculi, qui septenario numero agitur, nunc tertium tempus est, quod hoc Sacramentum apparuit. Primum enim tempus est ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia. Ubi jam manifestum est Sacramentum prius occultum Prophetis Enigmaticè: Iteo & propter hoc tria tempora sæculi Resurrectio Domini tridua est. Quæ vero a xv. Luna usque ad vicissimam primam per dies septem Paschalis dies quæritur, propter ipsam numerum septenarium in universitate. Unde & Johannes Apostolus in Apocalypsi ad septem scribit Ecclesias. Ecclesia vero adhuc in ista mortalitate carnis constructa propter ipsam mutabilitatem Lunæ nomine in Scripturis significatur. Varia autem observantia opinionum Paschalis festivitatis interdum errorem gignit. Latini namque a tertio Noas Maris usque in vii. Non. Apr. primi mensis Lunam inquirunt, & si xv. Luna die Dominico proveniat, in aliam diem Pascha protrahunt. Græci primi mensis Lunam ab vii. Id. Mart. usque in diem Non. Apr. observant, & si xv. Luna die Dominico concurrerit, festum Paschæ celebrant. Hujusmodi ergo dissensio inter utroque Paschalem regulam torbat. Communis autem annus dicitur, qui tantum xi. Lunas, hoc est dies ccc. lvi. habet; diffusus autem communis, quia sæpe duo ita conjuncti incedunt invicem, & se in Paschali solemnitate sequuntur. Nam embolismalis annus semper solus est. Embolismalis annus est, qui xiii. menses Lunares, id est ccc. xxi. dies habere monstratur. Ipse est annus Sancto Moyâ divinitus revelatus, in quo jubetur hi, qui longius habitabant, in secundo mense Pascha celebrare. Embolismus autem nomen. Græcum est, quod interpretatur Latine superaugumentum, eo quod expleat numerum annorum communium, quibus xi. Lunares dies deesse cernitur. Embolismi autem anni, & communes se inventiunt. Est enim a xv. Luna Paschæ præcedentis usque ad quartam decimam sequentis ccc. xxi. dies fuerit. Embolismalis annus est. Si ccc. vii. communis. Bissextus est per annos iv. unus dies adjectus. Crecit enim per singulos annos quarta pars assis, ac ubi quarto anno assen compleverit, bissextilem annum facit. Diffusus autem bissextus, quia bis sextes ductus assen, scilicet, quod est unus dies, sicut & quadrantes propter quater ductum, quod est bissextum, quod super diem cursum in anno Solis cit. A vii. autem Non. Mart. usque in diem prid. kal. Jan. in Luna cursu bis adponitur, atque inde detrahatur. Intervallum autem dies idcirco vocantur, quia interponuntur, ut ratio Lunæ Solisque conveniat. Calare enim ponere dicitur. Intercalare interponere. Epistolas Græci vocant, Latini adiectiones annus Lunares, quæ undecimorum numerum usque ad tricenarium in se revolvunt, quas ideo Egyptii adieciunt, ut Lunaris mensis rationi Solis æquetur, Luna autem juxta cursum suum xix., & semis dies lucere dignoscitur, & sunt in anno Lunares dies ccc. lvi. remanent ad cursum anni Solaris dies xi., quos Egyptii adieciunt, unde & adiectiones vocantur. Abique his non invenies Lunam, quota sit in quolibet anno, & mense, & die. Istæ Epactæ semper in xi. Kal. Apr. reperiuntur in eadem Luna, quæ lucet eo die. Continentur autem circulo decemquingenti, sed cum ad xix. pervenerint,

Auct. III.

5

qui

qui est circulus decemnovennalis, jam sequenti anno non addet super xxix. xi., ut x. adduciet, delinietis xxix., sed inde revertere ut xi. pronuncies.

Explicit Epistola S. Cyrilli.

CXLI.

Epistola Petchalini Episcopi, ad Beatissimum Papam Leonem de indignitate Paschali. *Edito est a Huberio, & aliis.*

De nominibus Stellarum, quibus ex causis nomina acceperunt.

CXLII.

Sol appellatur, eo quod solus appareat obscuratis fulgore suo cunctis sideribus. Luna dicta quasi Lucina; ablata media syllaba, de qua Virgilius: *Cassa seise Lucina*. Sumpsit autem nomen per derivationem a Solis luce, eo quod ab eo lumen accipiat, acceptum reddat. Stellæ dictæ a stando, quia fixæ stant semper in Cælo; nec cadunt; nam quod videmus e cælo stellarum labi, non sunt stellæ, sed igniculi aëte lapsi, qui fiunt, dum ventus altiora petens æthereum ignem secum trahit, qui tractu suo imitatur stellarum cadentes. Nam stellæ cadere non possunt, immobileque ut prædictum, sunt, & cum cælo fixæ feruntur. Sidera dictæ, quod ea navigantes considerando dirigunt ad cursum consilium, ne fallacibus vadis, aut ventis alio deduceantur. Quædam autem stellæ idcirco signa dicuntur, quia ea neque observant in gubernantibus remigibus, contemplantibus aëtem fulgoremque cælesti, quibus rebus stetit cæli futuris ostenditur. Sed & omnes homines ea intendunt ad prævidendos aeris qualitates per æstatem, & hyemem, vernalisque temperiem. Ortus enim vel occasus suo cæcis stetiombus temporum qualitates significant. Signorum primus Arctos, qui in aëte fixus Septentrionali in se revolutus rotatur. Nomen est Græcum, quod Læne dicitur Ursa, quæ quia in modum pluvii vertitur, nostri nam Septentrionem dixerant. Triones enim proprie sunt boves arctotici dicti, eo quod terram terant, quasi teriones. Septemtriones enim non occidere suis vicinitas facit, quia in eo sunt. Arctophilax dictus, Arctonidem scilicet cursum sequitur eundem, & Bootem dixerunt, eo quod pluvio hæret, multis signum expetibile stellarum inter quæ Arcturus est. Arcturus sidus est post eandem majoris Ursæ positum in signo Bootis, unde Arcturus dicitur, qui dicitur *Arctus*, quia Bootis præcordis conlocatus est: Oritur autem Autumnali tempore. Orion Aulicum ante Terræ vigiliæ fulget, & dictus Unio ab urina, idest ab inundatione aquarum, tempore enim hyemis ortus mare, & terras aquis, ac tempestatibus turbat. Hunc Læni Jugalam vocant, quod sit armatus, ut gladius, & stellarum luce terribilis, atque clarissimus. Quo fulgente omnis serenitas tollitur, ac obscuratur, & imminare tempestas cernitur. Hyades dictæ ab Hysen, idest a speculo, & pluvij, nam pluviz hyetos dicuntur. Ortus quippe suos efficiunt pluvies, unde & eis Latini faucules appellaverunt, quia quando nascuntur, pluviam signantur. De quibus Virgilius: *Arcturum, pluviasque Hyades*. Sunt autem septem in fronte Tauri, & oriuntur tempore vernali. Pleiades a plurescere dictæ, quia plurimam Græci a τὸ ὕλητον appellant. Sunt autem stellæ septem ante januam Tauri, ex quibus sex videntur, nam latet una. Hes Læni, Virgiliusque dicunt a temporis significatio, quod est ver, quando exornatur. Nem occulu suo hyemem, orto æstatem primæ, proxime navigationis tempos ostendunt. Canicula zibæle sidus, quæ & Syrius dicitur. Aëthiv mensibus in medio centri cæli est, & dum Sol ad eam ascendit, conjuncta cum Sole, duplicat calor ipsius, & dissolvuntur corpora, & vaporantur, unde, & ipsi stellæ dictæ Caniculares dicuntur, quando & molestæ sunt pægestionis. Canis autem vocatur, propterea quod corpora morbo afficiat, sive propter flammæ captozem, quæ hujusmodi sit, ut præ cæteris locere videatur. Itaque quo magis eam cognoscere, Syrius appellatur. Cometes stella est dicta, eo quod comas luminis ex se fundat, quod genus sideris quando apparere, aut petulentiæ, aut bellæ, aut famem significet. Cometes autem Læne cæritus appellantur, quia in modum cæritæ flammæ spargit, easque Stoici dicunt esse ultra triginta, quorum nomina, & effectus quidam Astrologi lesiprunt. Lucifer dictus, eo quod inter omnia sidere plus lucis ferat: Est autem unus ex Planetis. Hic proprie & jubar dicitur, eo quod jubar lucis plenat. Sed & splendor Solis, & Læni, & stellarum jubar dicitur, quod in modum jubar radii ipsorum extendatur. Vesperus stella Occidentalis, quam cognominantur perhibent a Vespero Hispanis Reges. Est autem & ipsa ex quinque stellis planetis quædam duces, & Solem sequens. Fertur autem, quod hæc stella Oriens Luciferum, Occidens Vesperum facit. De qua Statius: *Et altero dependitur unus in æm.* Planete stellæ sunt fixæ in cælo, ne reliquæ, sed in aëte feruntur. Dictæ autem planete apud planos, idest ab errore, nam interdum in Anstrum, interdum in Septentrionem, plerumque contra Mundum, nonnamque cum

Man-

Mundo feruntur. Quorum nomina Græci sunt. Phæton, Phætonia, Phyrion asperum, Stelbon. Has Romani nominibus Deorum suorum, idest Jovis, Martis, Veneris, atque Mercuriiassarunt; decepti enim, & deieperit volentes in eorum adulatione, qui sibi aliquid secundum amorem præstitissent, sidera adtendebant in celo dicentes: Quod Jovis esset illud sidus, & illud Mercurii, & concepta est opinio vanitatis. Hanc opinionem erroris Diabolus confirmavit, Christus evertit. Jam vero illa, quæ ab ipsis Gentilibus signa dicebantur, in quibus & animalium imago de stellis formatur, ut Arctos, ut Aries, Taurus, Libra, & hujusmodi alia, hi qui sidera perviderunt, in numerum Stellarum specie corporis superfluitosa vanitate permoti fluxerunt, & ex causis quibusdam Deorum suorum & imaginis nomen confirmant. Nam Anitem primum signum, cui, ut Libix, mundi lineam tradunt propter Ammonem Jovem ideo vocaverunt. In ejus capite qui simulacra faciunt arietis cornua fingunt, quod signum Gentiles ideo inter signa constituerunt, quia in Martio mense, qui est anni principium Solē in eo cursum suum agere dicunt. Sed & Taurum inter sidera collocant & ipsi in honorem Jovis, eo quod in bovem sit fabulose conversus, quando Europam transiit: Castorem quoque & Pollacem post mortem inter novissima signa constituerunt, quod signum Geminos dicunt. Cancrum quoque inde dixerunt, eo quod cum ad illud signum mense Junio Sol venerit, retrograditur in modum Cancri, breviorque dies facit, quo enim animal insertatū habet primam partem, denique ad utramque partem gressum dirigit, ita ut prior pars sit posterior, & posterior prior. Leonem in Græcia ingentem Hercules occidit, & propter virtutem suam hunc inter astra, & duodecim signa constituerunt. Hoc signum Sol cum adigesset, nimium calorem mundo reddidit, & ænechæ fuit, Erefas nempe facit. Virginis etiam signum idcirco inter astra collocaverunt, propterea quod iisdem diebus, in quibus per illud Sol decurrit, terra exhausta Solis ardore nihil pariat. Est enim hoc tempus Canicularum dierum. Libram autem vocaverunt ab æquitate mensis ipsius, quia viii. Kal. Orob. Sol per illud signum currens Aquinclium facit, unde & Lucanus: *Adjuvula ponderis libra*. Scorpionem quoque & Sagittarium propter fulgoris mensis ipsius appellaverunt. Sagittarius vir equinus curibus deformatus, cui sagittam, & arcum adjungunt, ut ex eo mensis ipsius salmina demonstrantur, unde & Sagittarius.

Incipit Epistola Dionysii Enigai.

CXLIII.

Domini a me plurimum venerandis Bonifacio Primicerio Notariorum, & Bong Secundario Dionysii Exigius, &c. *Edita a Bucherio in Append.*

Incipit Epistola S. Cyrilli V. Kal. Decemr.

CXLIV.

Domini venerabilibus Sanctis Fratribus Episcopis Aurelio, Valentino, sed & omni Sanctæ Congregationi &c. *Edita a Bucherio pag. 72. hunc autem finem in Codice nostro habet. Et omnia scripta autentica Synodi Nicænæ protuli Innocentio Presbytero ut adlerat ad voc. Pax cum spiritu vestro & meo in Christo Jesu. Finit. Amen.*

Incipit Epistola Sancti Proterii Alexandrini Episcopi ad Beatissimum Papam Leonem Romanæ Urbis Episcopum de ratione Paschali.

CXLV.

Domino meo dilectissimo Fratri, & Consecratori Leoni Proterius &c. *Edita a Bucherio pag. 82.*

Incipit Epistola Meriani Episcopi Alexandrini de ortu Paschali, eo quod senserunt alii diverse.

CXLVI.

De eo quod scriptum est: *Post bibulum Pascha fuit*, incongruum fuit Pascha Judæorum in Equinoctio, hoc est in viii. Kal. Apr. In Equinoctio repositio novissima Mundi, & redemptio per Cratem Christi, quia in Equinoctio fuit Mundi constructio, & compositione dispar sibi invicem fuerat utraque. Deinde Adam longitudo facta est, & potentia Dei tribus diebus facta, sed Sol addidit cursum dierum, quando inlaxit in Mundo quarto diei, & contrario demplit, cur * noctium etenim Adæ venerationem & honorem æquinoctii novissimi, & Paschæ Christi persequata est, & facta est prima Mundi constructio in æquinoctio primo. In æquinoctio quoque facta est solutio, & redemptio Israhel de servitute Judæorum, & in

eodem æquinoctio post xii. Kal. Apr. præcepit filius Israhel celebrare Pascha, quod est typus Paschæ futuræ Christi per omnia in fidem ex initio. Typus namque Christi agnus, qui est occisus, & manducatur quotidie Agnus a septem viris, hoc est a septem gradibus Ecclesiæ. Tantum autem ministerium Dei scitote, quod non mirum sit accenderet, si in iustitiam convenerit æquinoctium, quod est viii. Kal. Apr. sexta Feria Luna xiv., & resurrectio Luna xvi. post xii. Kal. Apr., quod æquinoctium vernale, hoc est initium anni Solaris, & ante hoc initium non facitur Pascha apud Hebræos, & Græcos, & Latinos, nisi in errore, quia dies Dominica, in qua facta est lux, non fuit ante xii. Kal. Apr., quod est in nocte ii. Feriæ numero crucis. xii. autem Kal. Apr. tertia Feriæ, & x. Kal. Apr. v. Feriæ, in qua dictum est: *Post bidden Pascha fiet*. Deinde aliquid ita fiat post bidden Pascha, idest post completionem, & integritatem duorum testamentorum, & transiitum ad regnum Dei conveniente ad vi. Feriam æquinoctio Luna xiv. & solemnitate Resurrectionis die Dominica, hoc est totius generis humani, ex quo genere virga de radice Jesse exiit, quæ redemit Israhel de Ægypto, quæ conversa est in Serpentem, ut liberarentur Israhelitis ab Ægypto. Quid Serpens perussit homini, hoc est Diabolus mortem. Si ergo a Serpente est mors, Virga in Serpentem, Christus in mortem, Serpens exaltatur in heremo ære, ut sanaret vulnera corporum respicientem æniam. Ut solvit servitutem Israhelitarum famulatum in Ægypto, sic omnis Moysi a serpentibus a venenis intendo Serpentem magnum Sacramentum quod est intendo Serpentem sanari, nisi credo in mortuum Christum sanari a morte peccatorum. Et ut liberaretur populus ab Ægypto per Virgam in Serpentem conversam, & Agnus in Pascha occisum, hoc est Christum in mortem, Ita liberatur totum humanum genus in Pascha Passionis Christi, qui est verus serpens occidens Serpentem, idest Diabolum, & devorans Virgas Magorum, idest Philosophorum, & miltitum Diaboli. Qui est autem, expavit Moyses, & fugit, quia quando mortificatus est Christus, evaporant, & ingerunt discipuli. Caudam apprehende pollicose adprehendite, ut est illud: *Posteriora mea videbis*. Primo factus est Serpens sed cauda repta, visus est Cæphæ, deinde xi. Et enim in cauda Serpentis finis seculi, quia mortalitas generis humani ambulat per mortem a Diabolo inlatam, sed in fine seculi, sicut a cauda redimus ad manum Dei, & efficiunt stabilitatem regnum Dei. Post hæc autem omnia breviter dicam, quod nunquam breviter apud Hebræos ante xii. Kal. Apr. quia Luna nata in vt. id. Mart. xiv. in xi. Kal. Apr. Observa igitur cursum Lunarem juxta regulam Græcorum, & more Ægyptiorum, & non secundum Epactas, idest adjectiones Lunares, quia ibi pervenit a iv. Luna usque ad xvi. hic autem ad xv. juxta compositionem Ensebi, quia primus conscripsit circulum xix. annorum, Athanasii, Theophili, Cyrilli, Dionysii Exigui, usque dum scripsit Victorius Hilarius Papæ Urbis Romæ Episcopo. Tunc accesserunt disputatores Alexandrini, & Antiocheni citelesos post alius describere. Finiunt hæc Epistolæ in Dei nomine Amen.

Incipit Prefatio Patronio Episcopo.

CXLVII.

Domino Beatissimo, & vniuersi desideratissimo Patri Patronio Episcopo Dionysius Exiguus, &c. *Edita a Bucherio pag. 435. Hæc vera ista leguntur:*

Quia vero S. Cyrillus prius Cyprianus ab anno Dioeletiani centesimoquinquagesimo secundo cepit, & ultimum in anno xlvii. terminavit, nos a ducentesimo quadagesimo octavo anno ejusdem, &c.

In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti de Mundi principio.

CXLVIII.

Quomodo factus est Mundus initio creaturarum Dei? in qua die? in diebus mensis? & in diebus septimanæ? & in quo anno? & in quo tempore? siue in die? an in nocte? & in qua hora? interrogamus. In Equinoctio autem, & in die Dominico, & in communi anno, & in Ogdoad, & in prima hora creatus est, & in momento oculi omnia simul facta sunt a Deo, secundum Apollolum dicentem hæc sermonem: *ut dixit, omnia simul facta sunt*, & similiter a Deo vivo in die Judicii omnia simul destruentur, & in meliorem statum renouabuntur. Recto ergo tramite dierum, quos prædiximus superius, nupr., principium, & finis illorum numeratur, quod primam xii. kal. Apr. in principio die Dominice incipit, quasi fasset autem in sabbato dimidium ipsius diei, & in sexta hora Domini diei finitur, sed paulum post x. kal. Apr. consecutus est. Et similiter in sexta hora ii. Feriæ consummatus est, & x. kal. Apr. usque ad dimidium iii. Feriæ incipiens a sexta hora secunda. Feriæ migravit, & x. kal. Apr. usque ad dimidium iv. Feriæ apparuit, incipiens ante sextam horam v. Feriæ, &

in

in hoc die Sol luxit. Initio ipsius, & in viii. Kal. Apr. usque ad dimidium v. ferix morabatur, incipiens a sexta hora iv. Ferix ante, & in viii. kal. Apr. ostensa est Luna in orbe in fine illius diei in xiv. Lunæ ætate. Sciendum est autem, cur maior facta est Aurora Solis in principio Mundi, quam maneat in his temporibus, eo quod splendidior erat Sol ante peccatam Adæ septem lucernis, quas habebat, & non manet in eo, nisi una pars tantum de septem lucernis causa peccati illius Adæ. Sed nemo potuisset sustinere cum propter ardorem ejus, nisi defendisset nos Deus tribus oculis pro eo.

Nos scire volentibus, quomodo dicant Hebræi xii. menses anni, hoc modo respondemus: quod non adnumerant Judæi secundum Solem, sed secundum cursum Lunæ. Tantum, adnumerant qui Lun. xxiix. & famisse prout ætati * cum uniuscujusque incipiens a xv. Luna primi mensis usque ad xiv. Lunam Paschæ, accepto videlicet primo anno, quem curamus numerari a v. Luna usque ad xiv. Lunam primi mensis.

Initia mensium apud Ægyptios hæc sunt: iv. Kal. Septemb. iv. kal. Octob. v. Kal. Novemb. v. kal. Decemb. v. Kal. Janu. vii. kal. Febr. v. kal. Mart. vi. kal. Apr. vi. kal. Maji. vii. kal. Jun. vii. kal. Jul. viii. kal. Aug. ita sunt intercalares dies, ut ix. kal. Sept. viii. kal. Sept. vii. kal. Sept. vi. kal. Sept. v. kal. Septemb. Et congregantur in unum apud Ægyptios intercalares dies, quia ccc. * unius mensis non habent secundum Solem, sed trecentisim. xii. menses habere monstrantur. Illi autem Ægyptii supradicti totum annum complent, incipientes a iv. kal. Septemb. usque in iv. kal. Septemb. Sciendum est nobis quot sunt partes mensis, & quot habuerunt apud Romanos. Primum illud autem hoc modo solvitur. Quatuor partibus monstrantur habuisse, ut est tres menses, & xiv. * & decimus. Sed tamen principium incipientes a Mensis Martio, & Aprili, & Majorem totum suum compleverunt in tribus mensibus. Et aliquando in iv. mensibus, quando Junius conjungitur ipsi mensibus supradictis tribus, & tunc in decem mensibus adjectis quinque ipsi, ut est Jul. Aug. Septemb. Octob. Novemb. & Decemb., & tunc in xii. mensibus postea ita sunt adjecti Janu. & Febr. omnibus, quos diximus nuper, & consummatur annus Solis per hos duodecim menses. Sed de cauda anni Januarius, & Februarius addiderunt sapientes Gentilium virorum. Nobis ergo interrogantibus, qui sunt isti, qui consummaverunt menses primitas a Romanis, scire convenit, hoc modo solvitur, quod Numa Pompilius, & Zyngus. Duces mirabiles composuerunt menses apud Romanos, & invenit proprium numeris ipsorum ab ipsis mensibus, eo quod Numa Pompilius * Julium & Augustum tantum addidit, & Zyngus alios omnes composuit menses in commemoratione Idolorum. suorum facere utilitatem per hos menses supradictos. Ideo facti sunt omnes, per potestatem Domini. Quibus modis nomina sortiti sunt menses apud Romanos? Quatuor modis dicuntur: Idolis, Regibus, & numeris; ne est: Januarius a Jano Idolo accepti, quia in eodem mense docuit Romanos, ut implerent illi sua verba tota dispens. Lignum famigantem oleumque, * tincta ad corpus meum de vorandum, & totos inimicos vestros retro jacentem pro eo quod me videt morientem, omnes vos amici mei accendite, & postquam mortuus sum, templum edificate in nomine meo ad orandum in eo, & imaginem meam facite cum duabus speciebus facies viri & mulieris, ut adorent me viri, & mulieres, in hoc templo, & multa oilia in eo templo aptate, ut aperiant adversus eos, qui vos persequuntur, & non possint bellum facere adversus vos causa hujus rei. Et hic Janus bifrons, de quo accepit Januarius nomen, aliter Januarius de Janua nomen accepit, quia hic est Janua anni. Mensis Februarius dictus est de lavatione, quia Februus interpretatur lavacrum, eo quod Larconis vel Luperi corpora sua de immanitate hujus, lavaverunt, vel eo quod fit febris. Deinde Februarius nominatur propter frigiditatem temporis illius. Martius de Marte Idolo accepit nomen, quia mortuus erat in illo Mense. & propter hoc colebatur apud Gentiles hic mensis. Aprilis ab aperiendo dicitur, eo quod aperit Mandus flores in eo, vel eo quod aperitur celum oculis, quod opertum nubibus erat ante. Majus dicitur de Majoribus Romanorum in sapientia, vel de Maja matre Mercarii. Aliter de Majo Deo Idolo, qui Opiter magnitudine potentie dicitur. Junius a Junioribus Romanorum dictus est in sapientia. Aliter de Janone dictus est, quæ soror Jovis, filia Saturni fuit. Julius a Julio Rege Romanorum dicitur propter honorem Regis. Nomen illius postumum est in illo mense, quia primus dedit regnum Romanis. Numa Pompilius hos duos menses addidit Julium, & Augustum. Julius Cæsar cedente populo, quia per vim abstrahit regnum. Augustus ab Augusto Octaviano Rege dictus est. Augustus autem, qui solemniter itas interpretatur, quia per pacem invenit regnum. September eo quod fit septimus Imber a Martio, qui est principium veris. Simili quoque ordine October, November, & December ex numero imbrium, atque veris acceptant vocabulum. Kalendæ dictæ sunt pro Kalendo, vel colendo, eo quod initia mensium apud Gentiles. Alitæque idest vocantur, quæ fir a verbo Græco-Kalo, & interpretatur voco. Ideo Kalendæ dicuntur a vocabulo, quia vocabantur omnes apud Gentiles in die hoc ad sacrificandum ad oppidum magnum, & dicebatur eis, qui

qui debissent offerre, Kalendæ Lunæ dicebantur primitus, invento hoc nomine Lunæ, idest prima Lunæ primi mensis dicuntur Kalendæ Mensium diebus. Nonæ & pondinis dicuntur, eo quod in hoc die exercebantur suadinae. Aliiter eo quod novus dies sit ante Idus: Idus a die dictæ sunt primitus in medio mensis, ut eas cognosceretur medietas. Id de die dicitur transmutata unæ litera, & immutatum pio e, scilicet quæ est nomen. Aliiter Græcum est, & interpretatur cor mensium, & nemini ejus genitivus invenitur, ut est Idus, iduum, Idibus. Interrogandum, quare dicatur mensis quarto Nonas habere, & sexto Nonas, & quare non decem post Idus, ne illi insidiatores dolum fecissent uno die * facito condictionis, ut dubitatio esset in die condictionis absque dubio quando * quam dabitur in mensium xxx. tertio dicatur malionem eum. In mense tricenario numquam dicitur malum die trigentarios trans diem: sicut trigentarios unos trans duos dies die, quo incipit prid. Kal. Jan. absque dubio incipit Apr. absque bissexto: Eodem autem die incipiunt, si bissextus fuerit. Quarto autem die incipiunt Febr. & Marr. e die quo incipit Janu. Die vero ex quo incipit Kal. Janu. Secundum incipit Majus, tertio incipit Augustus, quarto incipit November. Hæ sunt observationes Calendarum mensium.

Incipit Epistola Papa Leonis ad Marcianum Imperatorem per Davianum.

CIL.

Tem multis per omnes Christi Ecclesias fides vestra pietatis innouit, &c. *Edita est a Bartholio pag. 78.*

De Pascha autem.

CL.

Temquam de maximo Sacramento salutis nostræ paulo latius aliquid dicturus, etiam si non est hujus temporis cuncta disserere, prius ostendere volo, quibus vel quantis rationibus Pascha Domini custodire præcipitur. Mense primo decimo die mensis agnus anniculos immolatus fegregati, & servati usque ad xix. & in novo decimo die Domino per Moysen se occidi præcipitur ab universo filiorum Israel circa ad vespertum, quia frachones ipsi Dominus verus agnus, cum ad verum Pascha progreditur, aliquid permanere volens, calidit aliquos, non servari copiens, commutavit, quia cum in primo mense secundum præceptum legis immolari dignatus est, & xiv. nullo modo pervenire sine Passionis tempore permisit. Aliqua tamen contra figuram fecisse narrat Evangelium, quia cum a Josa tradideretur Judæis, non decima die mensis præmittendus est, & cum sui corporis, & sanguinis sacramenta dare in sue vita discipulis suis dignatus fuerit, hoc contra figuram fecisse monstratur. Cui ille eguus qui typo Christi in Pascha præcipitur occidi, effatus igne eum cepit, & pedibus, & intraneit typi suam occisionem consami a populo manducaretur. Hoc autem, ut mihi videtur, propter duas rationabiles causas Dominus fecisse cognoscitur. Nam cum Pascha cum discipulis manducaret, nisi postea sacrificium commutasset dicens: *Hoc est Corpus meum*, sic etiam postea observari debere crederetur. Hæc autem altera, ut opinor, causa, ut cum Corpus Domini integrum, & suum sanguinem in se continens ente Passionem cerneant, hoc corpore spiritaliter resciderent, & sic etiam nunc a nobis crederetur. Hoc etiam intueri debemus, quod non xiv. ad vespertum, ut lex præcipit, ille agnus qui tollit peccatum Mundi *, & Pascha nostrum immolatus est Christus, sed quinto decimo die, in quo manifestum est diem Festum Judæorum cum suo sacrificio a Domino esse solum. Sed quid in hoc intelligere debemus, quod prius figuræ Agni carnem comederet, & postea sui corporis cibo suos Apostolos reheret, & post Judæorum typi cum nostrum Pascha immolatus est Christus, hoc ut opinor ut non veritas figuræ, sed figura veritatem præcederet, quia non prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Unde eleganter amica Sponsa Christi sponsi universalis Ecclesie anathematizat eos, qui cum Judæis Festivitatem Paschalem xiv. Luna celebrari definiunt, & cetera. Et hujusmodi umbralis observentia, & hoc tantum observare dignatus est, quod & Dominus in primo mense post quartam decimam diem Paschalem festivitatem procedente una Sabbatorum celebrari sine ulla ambiguitate censuit, licet in hoc variis Ecclesiis orta est, aliis sufficere credentibus, ut non cum Judæis xiv. Luna Pascha celebrarent. Alii eum hoc fortiter, cauteque custodiunt, ut immolationem veri Agni Dei, qui tollit peccata Mundi ante xiv. Lunam celebrare non audeant, Secundum illos lege præceptum, quod & Dominus ad Passionem veniens minime contempsit, observabitis * eum usque ad xiv., quod nunc maxime Ecclesia auctoritatem Sedis Apostolicæ sequens observat. Sed & hæc deferentes, quia non est hujus temporis per singula discutere, ad spiritalem intelligentiam men-

res etiam convertamus, quibus præcipitur spiritualiter mense novorum xiv. die mensis primi Paschalem tamen comedere, ut in vobis nascentibus bonorum operum fructibus, cum Decalogi a nobis fuerint verba completa in Evangelii perfectione quater numero consistentes terminis nostri agni in vespere mundi, in quo seculorum finis pervenerit; non enim est tenebri-
catis cordibus Spiritu Sancto noctem nostram illuminante comedamus. Finit.

De nominibus Mensium.

CLi.

Januarius, Aquarius, hydropius. Februarius, Pisis, Aphis, Martius, Aries, Crios. Aprilis, Taurus, Taurus, Majus, Geminus, Dardanus. Junius, Cancer, Carcanos. Julius, Leo, Leon. Augustus, Virgo, Parthenos. September, Libra, Tygos. October, Scorpius, Scorpios. November, Sagittarius, Toxotis. December, Capricornus, Evoceros.

De Mensibus Hebraeorum.

Nisan, Aprilis. Jar, Majus. Siban, Junius. Tahani, Julius. Ab, Augustus. Elur, September. Theferi, October. Marisan, November. Casleu, December. Tereth, Januarius. Sabath, Februarius. Adare, Martius.

De Mensibus Macedonum.

November Apolos. December Audinaxus. Januarius Peritas. Februarius Dithor. Martius Planticos. Aprilis Artemisius. Majus Desios. Junius Panemos. Julius Loos. Augustus Sapios. September Hyperbertheus. October Dias.

De Mensibus Aegyptiorum.

Thor Septemb. Paophi Octob. Athir Novemb. Chiac Decemb. Tnbi Janu. Mechir Febr. Famenoth Martius. Farnuith Aprilis. Paskhon Majus. Pacni Junius. Epifa Julius. Menio-ri Augustus.

De regulari Anno Domini, & de Indictione.

CLII.

Ad annos Domini ab Incarnatione ideo mittimus xii. regulares, quia nato D. N. J. C. illa Indictione, quæ tunc erat anni iiii. erant præteriti, & remanserunt xii. Propterea auctores ad supplendum numerum de ipsis xii. regulares constituerunt.

Ad Indictionem vero ideo mittimus xii. regulares, quia illi xii. anni, qui de illa Indictione præterierant, inde ii. regulares constituerunt.

Ad bissextum unum require, quia nato Domino primus annus erat post bissextum.

Ad Cyclum decemnovennalem unum regularem mittimus, quia nato Domino unus annus Decemnovennalis Cycli præcessit.

Ad circulum Lunæ de annis Domini quos subtrahimus, quia nato Domino de illo Cyclo Lunari duo anni remanserunt.

Ad concurrentes iv. regulares mittimus, quia per quaternos vii. Cyclus Solaris discurrit, id est xviii. annos.

Ad Epactam per xi. multiplicamus, quia de anno Solari xi. remanserunt, & per ipsos xi. ceteras Epactas multiplicamus.

Incipiunt in Christi nomine Argumenta Graecorum de Cyclis Paschalibus Aegyptiorum, quæ investigata solertia Dionysius Urbis Romæ Sanctissimus Abbas utriusque linguae Græcæ videlicet & Latine elegantia scientia præditi composuit, & conscripsit de numero annorum ab initio Mundi, vel Incarnatione D. N. J. C. quomodo invenire debet, nec non & reliqua, quæ submissa sunt.

CLIII.

Si vis scire annos ab initio Mundi, multiplica xv. cd., sunt vi. Iterum multiplica xv. xxi., sunt cccxv. Adde Indictionem ejusdem anni, in quo computas, ut puta anni præsentis, quæ est iiii., sunt simul mcccxviii. Illi anni sunt ab ortu Mundi. Hoc tantummodo memora

memor esto Lector sollicitus, ut succedentibus annis semper, quando ad xv. Indictionem perveneris, xxi. per xv. multiplices, iterumque per xiii. per xv. multiplica, & post xv. Indictionem completam, & unum semper adice.

De Indictione.

Si vis scire de annis ab initio Mundi Indictionem facere, sume annos ab initio Mundi, ut puta $\overline{vccc}xvii$. Hos divide per xv. partem, quia Indictio per xv. annos discurre, hoc modo: Prius subtrahere xv. co., fit \overline{v} . Reminet $\overline{ccc}xvii$. Iterum \overline{xx} . xv. Fit \overline{ccc} . Item xv. semel fit xv. remanent \overline{xi} . tota Indictio est. Si nihil remanserit, decima quinta erit.

De annis ab Incarnatione D. N. J. C.

Si vis nosse quotus annus est ab Incarnatione D. N. J. C. compota xv. quinquaginta quatuor, sunt $\overline{ccc}x$. His semper adde \overline{xi} . regulares. Propterea autem Antiores \overline{xi} . regulares ad annos Domini adposuerunt, quia quando Incarnatio facta est, \overline{xi} . anni de illa Indictione remanserunt. Idem autem Regulares dicuntur, quia numerum annorum Domini regulare videtur. \overline{xi} . ergo additis ad predictum numerum, sunt $\overline{ccc}xxi$. Adde Indictionem ejusdem anni, cujus vulneris, ut puta \overline{vi} . sunt simili $\overline{ccc}xxvii$. Illi sunt anni Domini N. J. C. Hoc tantummodo memor esto Lector sollicitus, ut succedentibus annis semper quando ad quintam decimam Indictionem perveneris, si \overline{xiv} . per xv. multiplicabis, iterum \overline{xv} . per xv. multiplicabis, & post xv. Indictione completa & unum semper adice, quibus additis semper \overline{xi} . superscriptis regularibus, implebis numerum annorum Domini, & nihil reminet, quod per \overline{xi} . addere possis: sicut in alijs Indictionibus remanet, ut in prima Indictione t. in secunda \overline{ii} . in tertia tertia, vel usque ad \overline{xiv} . tot remanent de compoto superscripto, quota fuerit Indictio. In xv. vero Indictione si ad summam superiorem, idest \overline{xiv} . vel \overline{xv} . per xv. multiplicabis, semper t. addas. Hoc argumento ad annos Domini juveniendos pervenies.

Item alia de annis Domini.

Si vis invenire annos ab Incarnatione Domini N. J. C. multiplica xv. quadragies, sunt \overline{dc} . & xv. terdecies, sunt $\overline{ccc}xv$. Adde semper regulares \overline{xi} . ad predictum numerum, & Indictionem ejusdem anni \overline{xi} . sunt simul $\overline{ccc}xxi$. Illi sunt anni D. N. J. C. Hoc tantummodo memor esto sollicitus Lector, ut succedentibus annis semper quando ad xv. Indictionem perveneris, si \overline{xiii} . per xv. multiplicabis, iterum \overline{xiv} . per xv. multiplica, & post xv. Indictione unam semper adice.

De Indictione.

Si vis scire, quota sit Indictio anni presentis, sume annos Domini, quot fuerint, ut puta $\overline{ccc}x$. His semper adice \overline{xi} . regulares. Propterea vern Antiores posuerunt \overline{xi} . Regulares ad Indictionem, quia tertia Indictio erat, quando Incarnatio fuit. Tribus ergo additis ad predictum numerum, anni Domini sunt $\overline{ccc}xxi$. Hos partire per xv. partem, quia Cyclos Indictionum per xv. annos discurret. ideo quinquageni xv. sunt \overline{ccc} . Item quateris quindécies, sunt \overline{xx} . remanent \overline{xi} . Tertia Indictio est anni presentis. si nihil remanserit, xv. erit Indictio.

De Circulo Decemnovennali.

Si vis sapere, quotus annus sit Circuli decemnovennalis annorum: sume annos Domini, qui fuerint, ut puta $\overline{ccc}x$. & semper t. regularem adice, quia quando Incarnatio facta fuit, unus annus decemnovennalis Cycli praecessit. uno ergo addita ad annos Domini, sunt $\overline{ccc}xi$. Hos partire per \overline{xix} . partem, quia Cyclus decemnovennalis per \overline{xix} . annos discurret. \overline{xix} . Quadragesi, sunt $\overline{ccc}xx$. Item bis decemnovies fit $\overline{xxxviii}$. remanent \overline{xiii} . Tertius, decimus Circulus est decemnovennalis anni presentis. Quod si nihil remanserit, nonus decimus annus est decemnovennalis Cycli.

De Epactis Lunae.

Si vis cognoscere, quae sunt Epactae, idest adjunctiones Lunares, sume annos Domini, qui fuerint, ut puta $\overline{ccc}x$. hos partire per \overline{xix} . partem, quia Cyclus Lunaris per \overline{xix} . annos discurret.

scutrit. Decemnovies quadrageni sunt decex. Item bis decemnovies sunt xxxvii. remanent xii. Hoc per xi. partem multiplicat, sunt cxxii. Hos partire iterum per xxx. partem. Quaterni tricenii sunt cxx. remanent xii. Duodecima Epacta est adjectionis Ipnaris.

De Cyclo Lunæ.

Si agnoscere volueris, quos Cyclus Lunæ est, qui decemnovenniali Cyclo continetur, tene annos Domini in manu tua: qui fuerint, ut puta, decex. De his semper subtrahæ duos, quia quando incarnatus facta est, duo anni de illo Cyclo Lunari remanebant. Subtrahis ergo duobus, remanent decemviii. hos partire per xix. partem, quia Cyclos Lunaris post xix. annos in se reversionit. Decem novies quadrageni sunt decex. Item bis decem novies sunt xxxviii. remanent x. annos. Lunæ est decemnovennialis Cycli. Quotiens autem nihil remaper, novus decimus est.

De Concurrentibus.

Si vis nosse adjectiones Solis, id est Concurrentes septimanæ dies, sume annos Domini, qui fuerint, ut puta decex & annorum Domini quartam partem semper adde supra annos Domini, sunt cxxix. qui sunt simul xxiv. His semper adde iv. regulares. In fine sit omnis summa xxvii. hos partire per vii., quia Cyclos Solis per xviii. annos discurret. Septies centum sunt dcc. Item septies xl. sunt ccxxx. Itemque septies v. sunt xxxv. remanet i. Tot continentes sunt septimanæ dies, qui de Solis cursu proveniunt.

De Bissextis.

Si vis scire, utrum bissextus sit annus, an vero annus præparationis bissexti, sume annos Domini, qui fuerint, ut puta decex. Hos partire per quartam partem. Si iv. tantum remaneat, bissextus est, quia post iv. annos prædixi intervenit. Centum quaterni sunt cc. Item nunaginti quaterni sunt cxx. Item decem quaterni sunt xli. Item bis quaterni sunt viii. remanent duo. Secundus annus est præparationis bissexti. Si xli. remanent, tertius annus erit præparationis bissexti. Si nihil remanserit, hoc est, si totus numerus per quaternos equalis fuerit, bissextus annus erit. Ne tibi forsitan aliqua caligo erroris doceat per omnem computum, quem duces, si nihil supra fuerit, scies eundem computum esse, per quem duces, ut puta si per xxx. duces, & nihil superfluit, scies xix. esse. Si per xv. duces, xv. si per xii. duces, vii. si per iv. quatuor.

Item de Bissextis.

Si vis scire de bissexto, tene annos Solaris Cycli, quicumque fuerint, in presenti anno V. G. xiv. annos Cycli Solaris est. Dimitte semper i. Remanet xiii. Partire per iv. partem. Dimitte xvi. quia xv. terni sunt, remanet i. Primus annus est præparationis bissexti. Si nihil remanserit, bissextus erit.

Sequentes Cycli decemnovenniali Cycli, & Divisi ad annos DCCXXVIII. incipientes, & in DCCCLXXXVII. desinunt.

De Cyclo Paschali.

Paschalem Cyclum Hippolytus Episcopus temporibus Alexandri Imperatoris &c. Edidit sicut ad Iherosolymitanos lib. 6. cap. 17. Origin.

Inquit Tractatus Sancti Athanasii Episcopi Alexandrini de ratione Pasche.

Mensis hic vobis initium mensium primus erit vobis in mensibus anni &c. Opusculum istud ego misi ad Cl. V. D. Bernardum de Montfaucon Monachum Benedictinum Congr. S. Martini, qui & illud publicè juris fecit Tom. 2. pag. 545. Operum S. Athanasii a se editum, & quod commendandum hic videtur.

Incipit Cylus Annorum Octaginta, & quatuor, qui computatur die
 Kalendarum Januariarum Festo & Gallo Consulibus, (1) & imple-
 tur Siagrio, & Antonino Coss., (2) & redit ad caput Merobaldo,
 & Saturnino Coss. (3) Et tertio redit ad caput Posteo, & Joanne
 V. C. Coss. (4)

*Consulat Lecter egregiam de Paschali Latinorum Cyclo Dissertationem
 editam ab immortalis memoriæ viro Henrico Nerisso S. R. E.
 Cardinali, qui hæc pluribus illustravit.*

Ann.	Dies Solis	Luna xxi.	Pasch. v. Id. Apr.	Lun. xxi.
ii.	die ii.	Lun. xxiii.	Pasch. ix. kal. Apr.	Lun. xvii.
iii.	die iii.	Lun. iv.	Pasch. Id. Apr.	Lun. xvii.
iv.	die v.	Lun. xv.	Pasch. Non. Apr.	Lun. xxi.
v.	die vi.	Lun. xxvi.	Pasch. xii. kal. Apr. Iuxta xiv. kal. Maj.	Lun. xvi. Lun. xv.
vi.	die vii.	Lun. ii.	Pasch. v. Id. Apr.	Lun. xvii.
vii.	die ii.	Lun. xix.	Pasch. kal. Apr.	Lun. xix.
viii.	die iii.	Lun. xxvii.	Pasch. kal. Maj.	Lun. xxii.
ix.	die iv.	Lun. x.	Pasch. viii. Id. Apr.	Lun. xvi.
x.	die v.	Lun. xxi.	Pasch. v. kal. Apr.	Lun. xix.
xi.	die vii.	Lun. ii.	Pasch. xv. kal. Maj.	Lun. xix.
xii.	die i.	Lun. xiv.	Pasch. iv. Non. Apr.	Lun. xvi.
xiii.	die ii.	Lun. xxv.	Pasch. viii. kal. Apr.	Lun. xix.
xiv.	die iii.	Lun. vi.	Pasch. xviii. kal. Maj.	Lun. xx.
xv.	die v.	Lun. xvii.	Pasch. Non. Apr.	Lun. xvii.
xvi.	die vi.	Lun. xxviii.	Pasch. xiv. kal. Maj.	Lun. xvii.
xvii.	die vii.	Lun. ix.	Pasch. iv. Id. Apr.	Lun. xix.
xviii.	die i.	Lun. xx.	Pasch. kal. Apr.	Lun. xxi.
xix.	die iii.	Lun. i.	Pasch. xi. kal. Maj.	Lun. xxii.
xx.	die iv.	Lun. xii.	Pasch. viii. Id. Apr.	Lun. xviii.
xxi.	die v.	Lun. xxvi.	Pasch. iv. kal. Apr.	Lun. xxi.
xxii.	die vi.	Lun. iv.	Pasch. xv. kal. Maj.	Lun. xx.
xxiii.	die i.	Lun. xv.	Pasch. iv. Non. Apr.	Lun. xvii.
xxiv.	die ii.	Lun. xxvi.	Pasch. viii. kal. Apr.	Lun. xxi.
xxv.	die iii.	Lun. viii.	Pasch. xviii. kal. Maj.	Lun. xxi.
xxvi.	die iv.	Lun. xix.	Pasch. iv. kal. Apr.	Lun. xvii.
xxvii.	die v.	Lun. xxx.	Pasch. xiv. kal. Maj.	Lun. xxi.
xxviii.	die vi.	Lun. xi.	Pasch. ix. Id. Apr.	Lun. xxi.

(1) *Ej. ann. 298.*(2) *Ej. ann. 322.*(3) *Ej. ann. 383.*(4) *Ej. ann. 457.*

S. CYRILLI DE COMPUTO.

147

xxix.	die i.	Lun. xxii.	Pasch. vii. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xxx.	die ii.	Lun. iiii.	Pasch. viii. Kal. Maj.	Lun. xvi.
xxxi.	die iv.	Lun. xiv.	Pasch. viii. Id. Apr.	Lun. xx.
xxxii.	die v.	Lun. xv.	Pasch. xi. kal. Apr.	Lun. xvi.
xxxiii.	die vi.	Lun. vi.	Pasch. iiii. Id. Apr.	Lun. xvii.
xxxiv.	die vii.	Lun. xvii.	Pasch. iv. Non. Apr.	Lun. xx.
xxxv.	die ii.	Lun. xxi.	Pasch. viii. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xxxvi.	die iiii.	Lun. x.	Pasch. vii. Id. Apr.	Lun. xvi.
xxxvii.	die iv.	Lun. xxi.	Pasch. iiii. kal. Apr.	Lun. xx.
xxxviii.	die v.	Lun. ii.	Pasch. xiii. Kal. Apr.	Lun. xix.
xxxix.	die vi.	Lun. xiii.	Pasch. iiii. Non. Apr.	Lun. xvi.
xl.	die i.	Lun. xxi.	Pasch. vii. Kal. Apr.	Lun. xix.
xli.	die ii.	Lun. v.	Pasch. xvii. Kal. Maj.	Lun. xx.
xlii.	die iiii.	Lun. xvi.	Pasch. vii. Id. Apr.	Lun. xxi.
xliii.	die v.	Lun. xxvii.	Pasch. xi. Kal. Apr.	Lun. xvii.
xliiv.	die vi.	Lun. viii.	Pasch. iiii. Id. Apr.	Lun. xix.
xlii.	die vii.	Lun. xix.	Pasch. iij. Non. Apr.	Lun. xxi.
xli.	die i.	Lun. xxx.	Pasch. xvii. Kal. Maj.	Lun. xvi.
xlvi.	die iiii.	Lun. xi.	Pasch. vii. Id. Apr.	Lun. xvii.
xlvi.	die iv.	Lun. xxi.	Pasch. iiii. Kal. Apr.	Lun. xxi.
xli.	die v.	Lun. iv.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xvi.
li.	die vi.	Lun. xv.	Pasch. iiii. Id. Apr.	Lun. xvi.
li.	die i.	Lun. xxvi.	Pasch. vii. Kal. Apr.	Lun. xvi.
li.	die ii.	Lun. vii.	Pasch. xvii. Kal. Maj.	Lun. xxi.
lii.	die iiii.	Lun. xix.	Pasch. ii. Kal. Apr.	Lun. xviii.
lii.	die iv.	Lun. xix.	Pasch. xi. Kal. Apr. five xii. Kal. Maj.	Lun. xviii.
lii.	die vi.	Lun. x.	Pasch. iiii. Id. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die vii.	Lun. xxi.	Pasch. vi. Kal. Apr.	Lun. xvii.
lii.	die i.	Lun. ii.	Pasch. xii. kal. Maj.	Lun. xviii.
lii.	die ii.	Lun. xiii.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die iv.	Lun. xxi.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die v.	Lun. vi.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xviii.
lii.	die vi.	Lun. xvii.	Pasch. iii. Non. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die vii.	Lun. xxviii.	Pasch. xv. Kal. Maj.	Lun. xvi.
lii.	die ii.	Lun. ix.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xvii.
lii.	die iiii.	Lun. xi.	Pasch. ii. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die iv.	Lun. i.	Pasch. xii. Kal. Maj.	Lun. xxi.
lii.	die v.	Lun. xii.	Pasch. ii. Non. Apr.	Lun. xvi.
lii.	die vi.	Lun. xxi.	Pasch. vi. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lii.	die i.	Lun. iv.	Pasch. xvi. kal. Maj.	Lun. xx.
lii.	die ii.	Lun. xv.	Pasch. xal. Apr.	Lun. xvi.

lxx.	die iii.	Lun. xxvi.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xviii.
lxxi.	die v.	Lun. vii.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xix.
lxxii.	die vi.	Lun. xix.	Pasch. v. kal. Apr.	Lun. xvi.
lxxiii.	die vii.	Lun. xxx.	Pasch. xv. Kal. Maj.	Lun. xviii.
lxxiv.	die i.	Lun. xi.	Pasch. vi. Id. Apr.	Lun. xix.
lxxv.	die iii.	Lun. xxii.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. ix.
lxxvi.	die iv.	Lun. iii.	Pasch. Id. Apr.	Lun. xvi.
lxxvii.	die v.	Lun. xiv.	Pasch. Non. Apr.	Lun. xviii.
lxxviii.	die vi.	Lun. xxv.	Pasch. vi. kal. Apr.	Lun. xxi.
lxxix.	die i.	Lun. vi.	Pasch. xvi. kal. Maj.	Lun. xii.
lxxx.	die ii.	Lun. xviii.	Pasch. xal. Apr.	Lun. xviii.
lxxxi.	die iii.	Lun. xxviii.	Pasch. x. Kal. Apr.	Lun. xxi.
lxxxii.	die iv.	Lun. ix.	Pasch. ii. Id. Apr.	Lun. xxi.
lxxxiii.	die v.	Lun. xx.	Pasch. Kal. Maj.	Lun. xviii.
lxxxiv.	die vi.	Lun. i.	Pasch. xv. kal. Maj.	Lun. xviii.

Iterum ad caput revertitur.

Explicit.

Nullum sane pes moveat, eo quod quintus annus Cycli designatum diem Paschæ habet, hoc est xxi. kal. Apr. Die Dominica, Luna xvi. hoc semel in annis lxxxix. faciendum est hac ratione, eo quod violentia Lunæ, vel lex Paschæ prohibet, ne die v. kal. Apr. aliquis presumptive agnoscere se Pascham facere, quia die erit Luna xxiii. & super semisse. Maxime cum lege sit tantum, ne modum Lunæ statim aliquis excedat, & in gravem offensionem incutiat. Sed potius est ut die xxi. kal. Apr. celebretur Pascha, ubi levis reprehensio est, quam criminis nota, sicut & in veteri laterculo continetur. Et hoc necessario oportuit intermittere, esse quoddam annos, in quibus duplicis Paschæ, five dux in usum veniant, & quia una observanda est, erit in arbitrio summi Sacerdotis conferre cum Presbyteris, qui dies eligi debeat, dummodo omnes unanimis ipsam diem Paschæ in unum convenientes celebrentur.

Explicit Tractatus de ratione Paschæ, hoc est de xxi. Kal. Apr.

In commentariis Victorini later plurima hæc etiam scripta reperimus: Invenimus in membranis Alexandri Episcopi, qui fuit in Hierusalem, quod transcripti manu sua de exemplaribus Apostolorum in vii. kal. Janu. matos est Dominus N. J. C. Sulpitio & Cameripio Coss. Et baptizatus est vii. Id. Janu. Valeriano, & Africano Coss. Passus est x. kal. Apr. Nerone III. & Valerio Messala Coss. Resurrexit vii. kal. Apr. Coss. superscriptis. Ascendit in celos v. Non. Maj. post dies xl. Coss. superscriptis. Johannes Baptista nascitur vii. kal. Jul. & circumciditur Kal. Jul. Ad Mariam vero locutus est Angelus vii. kal. Apr. Sexto jam Conceptionis mense Elisabeth * habere dicens. Ex quo supputatur, eodem die Dominum fuisse conceptum, quo & resurrexit. Amen.

Dominus & Filius Sestato Episcopus.

Dum te præstantem ingenio, secundisque &c. Editum est Opusculum inter S. Isidori Hispanensis Opera hoc titulo: De terrarum nominibus.

Incipit Versus.

A Nunc Solis continetur
 Quatuor temporibus,
 Ac deinde adimplerur
 Duodenis mensibus.
 Quinquaginta, & duobus
 Currit Hebdomadibus,
 Una die superducta,
 Et sex horis paribus.
 Tricenis sexaginta,
 Atque quinque diebus
 Sic ambirum Zodiaci
 Sol lastrat discaribus,
 Sed excepta parte quarta
 Noctis aequae dier,
 Quae diuturno superesse
 Cernitur feriei.
 De quadrante post agnorum
 Bis binorum terminorum
 Calcalantes colligendum
 Detreverunt bilistatim
 Tantas ei honor datus
 A regali culmine,
 Quod sic fuit nominatus
 A^o Iulio Caesare,
 Quoniam ponendum anni fuit
 Decreverunt * Gajus
 Dies quinque iterante
 Quam brevis Februario.
 Hinc suorum diversifur
 Luna longitudinis,
 Quorum quidem Embolismi
 Quidem sunt communes;
 Brevis quippe qui vocatur
 Communis Lunaribus.
 Sic semper duodecim
 Terminatur mensibus
 Tricenis quinquaginta
 Bisque binis diebus
 Hic duodenis annus Solis
 Percurrit discaribus;
 Longus annus Embolismi
 Superfluegens tacitur;
 Lunae tribus, atque decem
 Mensibus colligitur
 Longus iste annus Lunae
 In dieterm termino
 Continetur tricenies
 Octogeno quaterdo.
 Novem idem Embolismi,
 Atque decem diebus
 Perviderur annus Solis
 Superatur est * curibus
 Brevioris * Annus totus
 Terminatur circulo
 In trecentis quinquaginta
 Atque quatuor diebus
 Uno tempore atque decem
 Diebus in ordine

Brevis annus anno Solis
 Superatur agnosc
 Embolismo incremento
 Magna larga copia
 Anni Lunae brevi ordine
 Suppletur isopia,
 Dehinc decem atque novem
 Annorum constituitur
 Tempus certum, quo Lunaris
 Terminis porrigitur,
 In quo Luna replicatur,
 Curio quadam sabelli
 Decies quini quinquies noni
 Simul quinis circuli
 Haec Cyclis ut exigit
 Perfructando ratio
 Semper partes dies salus
 Interferit spatio
 In duodenis horae hae
 Percurrit incensio
 Sic momento quater ducto
 Curso * semper mensuras
 Et momenti duodenae
 Addita particula
 Per manuum duodenorum
 Singula cutricula
 Atomis superadditis
 Ducenteno numero
 Trigefica & quingies
 Ducto eorundem cumulo
 Salus Lunae supercrescit
 Curia subtilissimo
 Ducenteno mense quino
 Necnon & trigefimo
 Qui sic sunt quater ducti
 Efficiunt cumulum
 Momentorum novgentorum
 Quadruplata ad cumulum
 Quibus puncti sunt cuncti
 Sex & novem decies
 Momentorum novgentorum
 Atque decem series
 Deors nonis annis ductis
 Habent suum spatium
 Dies Solis atque Lunae
 Aequum pondus partium
 Dionysius attentos
 Cyclum nobis tradidit
 Communis & Imbolismus
 Ius Paschale reddidit
 Sanctissimus ipse Abbas
 Diem filius memorat,
 Quis denis halendarum
 Magis demonstraverat,
 Calculavit unum diem
 Bis * obtinuit terminum
 Ne dasset idem manus
 Primo anno communi

Hoc

Hoc augmentum si concrescit
 Mensibus plurimis
 Docentem, atque quibus
 Nec non & trigessimis.
 Græci dicunt, & Aegypti
 De festu certissima
 In undenis calendarum
 Epacta trigesima
 In Latinis diem saltus
 Memorant in quindecim
 Kal. Decemb. concelebrant.
 Hujus Cycli pars vocatur
 Ogdas anterior,
 Ac deinde appellatur
 Endecas ulterior.

Ogdadi deputantur
 Octo anni priores.
 Endecadis undena
 Comprobatur series.
 In hoc cursu sunt anni
 Communes duodecies.
 Anni verò Embolissimi
 Subputantur septies.
 Per decem & novem annos
 Hic calculus tenditur
 In eundem Lunæ cursum
 Cyclus revertitur
 Sex millia nongentorum
 Triennarum biennium
 Bisque trinis supramissis.

Reliquæ deficiunt.

IN HILDEBERTI

CENOMANENSIS

Episcopi

Epistolae ac Sermones

Floruit Hildebertus Cenomaneſis Epicoſopus, ac deinde Archiepiſcopus Taronenſis initio ſeculi a Chriſto nato duodecimi, ac obſiſte ſertur Anno 1136, ſive ut alii ſcribunt, 1137. Codicem continne exaratum Ambroſiana Bibliotheca ſervat Lit. Q. num. 6. ubi ejus Epistolae plurimae atque sermones nonnulli continentur, characteribus ipsi aevi Hildebertino convenientibus. Cum eo exemplari conſerebam ego olim ejusdem ſcriptoris Epistolae jam editas Tom. XXI. Biblioth. Petrom. & non penes deſcribebam, uti nunc nomen publice luci redditis. Quam vero una & viginti ex editis Epistolis nullam nomen preſerrent eorum ad quos dire fuerant: ope Ambroſiani Codicis & id ſupplebam. At iruitus ille labor, ſiquidem primo an- madverſi, Tom. IV. Ad. Erudit. Lipſienſi. Jacobum Hommey Auguſtinianum in *Supplemento Patrum* edito Pariſiis An. 1684. aephalis Hildeberti Epistolae reſtituiſſe nomina, & jus quidem Librum etſi nunc nomen legere potui, nihilominus ab iis repetendis abſtineo, quoniam ſiſte eſt ab ipſo ſuade evalgata. Secundo didici, pultremis hiſce annis novam Hildeberti Operum editionem in Gallia procuratam fuiſſe, quae etiam exhiberet aliquot ejusdem ſcriptoris Epistolae non antea publice luci redditae. Editionem hanc edhuc deſidero. Quod potui, ſedem Epistolarum ibi recenter editarum mihi comperari, & eoque cum Epistolae per me deſcriptis collato, quae pauca ſuperſeſſe mihi viſa ſunt luce donanda, nunc evalgo. Mihi vero ignoſceat, ut ſpero, Erudit, ſi humiliter neceſſarii adminiculis deſtituto ecceſſerit, ut non ſatis accurate diſtincta ſint edita a nunc nomen editis.

Do igitur quique Hildeberti breves Epistolae, & etiam Ivonis Carnotenſis, quae cum Hildebertinis conjuncta erat in eodem Codice. Subſequentes Sermones duo, quorum alterum pronuntiatum in Carnotenſi Concilio, & deinde expoſitum aſ Auctore, contemnendum non puto. Sed iterum dolore cogor, quod ibi ſim, ubi fruſtra conſequuntur omnia Hildeberti, & Ivonis Opera hucusque edita, quibuscum conſtere poſſent ſermones iſti, & certior fieri, an vere ignota proferam. Quandoniam habita fuerit Carnotenſis illa Synodus, quae heic memoratur, facile non ſiſtem: Atque habita An. Ch. 1124, diſtante poſtquam, quippe in Chionico Mallacenſi ſcriptum eſt, Labbeo teſte Tom. XI. Peg. 906. Collect. Concilia. *Anno 1124. ſub Concilio Carnoti.* Ceterum non deerunt, qui cogitandi, & anxia conſideratione intrinſecus in hoc eodem ſermone tria tantum enumerari Sacramenta, *horum primum eſt Conjugium, ſecundum Baptiſmus, tertium Dominica menſa ſacra ſtabito.* Quom de reliquis Eccleſiae Sacramentis ibi ſaceratur, continuo ingeretur ſuſpicio, ne ſermonis Auctor noſtrorum temporum Novatoribus erma miniſtre, eoque tria tantummodo Sacramenta prober. At animadvertendum, non adeo ſollicitos fuiſſe veteres Eccleſiaſtice ſcriptores, ut quom de Sacramentis ageretur ſeptem ſemper commemorarent. Proſecto neque para, neque pauciora quam ſeptem, ſemper habuit, & apudque Eccleſia Catholica. Singulatum de diſcegere Patres, ut ex Theologia Dogmatica iſtiſteſtoribus conſtat, etiam viro eſt neminem forſſe apud illos reperiri, qui de omnibus, hoc eſt de ſeptem, Eccleſiae Sacramentis, ſermonem ex proſſo inſtituerit. Petro præſertim Lombardo, Magiſtro, ut apud, ſententiarum deſebat præſeſt. ſua Theologia argumenta in unum congeſta Tractatum de ſeptem Sacramentis planum, & ea methodo digeſtum, quam tenuere poſſent ſuccaſſores Schola Theologi. Et revera Sermonis huius Auctor ita de tribus Sacramentis loquitur, ut reliqua non excludat, imolatiſe proſeſt, ſua Sacramenta in Eccleſia haberi, quom ſcribit: *Tria ſunt in Cructe Dei neſſe Sacramenta, quae eſt tempore CETERA præſeſt, & in reſervatione ſilvum Dei PRINCIPATUM obtinere poſſunt.* Quibus ex verbis intelligimus, ipſum de ſis tribus duntaxat agere, quod & præcipua ab ipſo proferantur, & inſtitutione Sacramentis ſcriſſe priora. Quid ſuperſeſt, poſtquam hic ſcriptor pollicetur eſt in exordio, ſe de Matrimonio, Baptiſmo, & Eucharitia loquatur, quom deinde eſt Matrimonii materiam perſequatur, concipere cogitur, impetecum ac mutilum in calce ad nos porreſſo Synagoga ipſum.

S. HILDEBERTI

EPISTOLÆ

HILDEBERTI EPISTOLA I.

Quæ est V. in Ambrosiano Codice.

Usu pariter & necessitate docemur ad amicorum suffragia convolare. Hinc est, quod ego non solum in necessitatibus meis ad vos concurrere compellor, sed etiam in meorum angustiis amicorum. Cum igitur ad vos Radolphus accesserit, festote in eo me vobis loqui, vos & precari quatenus in eo mihi subveniatis, scientes me pro eo loqui devotius, quam pro me ipso. Quia vero non est meum docere vos, quomodo, vel quam devote cum juretis, hoc significo tamen vobis, hanc meam voluntatem, ut impensiori studio ei subvenire satagatis quam mihi, quotquot adversus eum convenerint filii seculi, scilicet quærentes ei potius incommodare, quam Ecclesiæ subvenire, vel iustitiam.

HILDEBERTI EPISTOLA II.

Quæ est VI. () in Ambrosiano Codice.*

Salutem, & obsequiorum devotionem. Novit dilectio vestra Stephanam decelisse cum quo q.v. Radolphus, noster quidem filius, vester autem Decanus, in Apostolica acturus erat audientia, apud vestram pro eo interpellamus discretionem, quatenus pro eo impetretis, ne pro causa, qua Romam iturus erat, necesse sit eum ulterius fatigari.

HILDEBERTI EPISTOLA III.

Quæ est VII. in Ambrosiano Codice.

Sicut dicit de carissimo patre Filios, sic apud nos de vobis in aure conqueror, quoniam pro obedientia vestra adversariis meis factus sum tota die in derisum, & insultationi eorum expositus in confusor, tamquam omnino qui amiserim disponendi de commissa mihi Ecclesiæ facultatem. Quod profecto emergerit ex eo, quod corrigendi enormitatem Capellanæ meæ, Canonicæ, & traditæ omnibus Episcopis potestatem abstulistis. Accessit etiam ad hoc, quod ego stupeo, quod vehementius quicumque audiant, admirantur, & vos præcepisse excommunicatis postea non solum Ecclesiæ beneficium, quod pro sua culpa amiserant, reddi, verum, etiam communionem

Alia-

(*) *Epist. VI.*

Altaris, & Sacerdotii officium sine satisfactione, sine audientia, sine absolutione restitui. Ego autem licet gravatus, vestris tamen sum obsecutus praeceptis, minus attendens illud apostolicum: *Quæ conventio Christi ad Belial? aut quis consensus templo Dei cum Idolis?* Vestram itaque paternitatem precibus, & lacrymis exoro, & tamquam pedibus Apostolicis provolutus deprecor, ne corporis nostri infirmitatem mentis anxietate gravetis, sed dignemini præcipere, ut disponendi Canonice de Capellania mea integram habeam potestatem.

HILDEBERTI EPISTOLA IV.

Quæ est X. in Ambrosiano Codice.

HONORIO Dei gratia Reverentissimo, ac Sanctissimo Patri suo Sanctæque Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici Hildebertus humilis Turonorum Minister integræ perseverantiam obedientiæ. Literas ad nos, Beatissime Pater, vestra dedit sublimitas continentes, ut causam, quæ de conjugio N. de Edone, & Agn. uxoris suæ suscitata fuerat, utraque parte convocata canonice satageremus terminare. Quibus cum diem agendi ex nostro dedissemus præcepto, ipsa A. pro brevitate temporis, & pro loco, ad quem suos non poterat advocatos ducere, & maxime VV. de Javalle fratrem suum cum Comite Guerrino habere, se ad causam non posse venire prætendit. Præterea contigit, ut ante diem, quam posueramus, Francorum Rex ad coronandum nos invitaret, & in eadem die, quam utique dederamus, egredi de nostra sede nos tempore, & conditione viæ cogermur. Porro non exaudire Regem, cui postulatum debebamus obsequium, & quem vel sic instigandum Ecclesiæ speravimus *cessurum & in majorem adversum nos indignationem, nemo est qui dubitet. Cum igitur nos & excusatione Agn. & vocatione, qua vocati sumus a Rege, scripto die causam non possemus terminare, competentem ei obtulimus diem, quem tamen ipse omnino suscipere recusavit, quod ideo vobis, Pater Sancte, significandum censuimus, ut si quis aliter id referret, vos & dilationis causam & rei veritatem cognoscatis. Conservet vos Dominus Ecclesiæ, Sancte Pater.

IVONIS CARNOTENSIS EPIST.

Quæ est XLI. in Ambrosiano Codice.

SUO Benefactori, & Domino. Quantum liberalitati vestræ simus obnoxii, quantalve beneficiis vestris debeamus gratias, nec explicare lingua sufficimus, nec opere promereri. In quantum nobis de luper datum est, æque per vestram incolumitatem, & salutem orationes Deo multiplicabimus, quemadmodum & pro nobis. Quia vero

Anecd. III.

V

for-

fortassis, quod sine lacrymis dicere non possumus, faciem vestram ulterius visuri non sumus, quod ad salutem vestram pertinet, vestrae providentiae duximus suggerendam. Est obedientia quaedam in terra vestra, ubi sanctimonialia boni, & probati testimonii, Domino servire noscuntur, unde & vestram rogamus sublimitatem, quatenus pro salute animae vestrae parentumque vestrorum obedientiam illam mano tenere dignemini, praefatique loci Abbatissam, quae sibi nomen bonum Religione, & vita promeruit, & tuitione memoratae obedientiae fatigatam usque ad vos exaudire velitis, Christum in illa, sicut credimus, suscepturi. Denique transfretatorum vos audivimus, & a nobis longe recessurum. Sed hoc certum habeatis, quod aquae moltae non poterunt, extinguere caritatem, qua vos amplectimur, qua Dominum deprecamur, ut Angelos pacis iter vestrum comitetur.

HILDEBERTI EPISTOLA V.

Quae est LXXV. in Ambrosiano Codice.

Salutem, & aetatem pariter, & consilio superare. Eos, qui obsequiorum sunt immemores, bruta etiam accusant, quae benefactores suos & devotius sequi manifestum est, & velut in gratiarum actione eis assistere, & blandiri. Quae profecto te imitari, Domino Deo gratias ago, cujus consilio providisti, ne beneficia, vel obsequia ejus apud te inremunerata remanerent. Quod ego & laudo, & tibi gratias ago fidem in eo gerens, quod in futurum & majora providebis. De quo quid* ipse plenius tibi indicabit, utpote qui preces meas, & consilium ad illos vidit in literis meis, & legit, & intellexit.

Sermo in Adventu Domini.

Sentio, Fratres Karissimi, sentio cum sapiente illo, qui dicit: *Gratior est fructus, quem spes productior edit.* Unde & fructus divini cum hominibus colloqui tanto vobis debet esse: jocundior, quanto fuit expectatio ipsius diuturnior, exhibitio mirabilior, experientia dulcior, usus major. Praemissi sunt autem nuncii, qui sacrosanctum edicerent colloquium, homines ad illud invitarent, ventarum quidem praemia, nolentibus autem poenam pollicerentur aeternam. Hi Prophetae fuerunt, qui colloquium illud non solum verbis praedocuisse, sed actibus etiam figurasse noscuntur. Sic enim Moyses ait: *Prophetam suscitabit vobis Dominus de medio vestri; tanquam me ipsum audite.* Et Isaias; *Ecce, inquit, Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emanuel.* Fuerunt etiam, quorum actus praefati colloquii Prophetiam fuisse scriptura commemorat. Hinc est, quod Jeremias, cum nudatur, prophetat; David, cum se ipsam propriis manibus gerit,

gerit; Daniel, cum in lacum Leonum mittitur: Osee, cum fornicariam ducit uxorem; Jonas, cum tribus diebus, & noctibus in ventre cæti tenetur. Has Apostolus Prophetias & præcessisse perstringens, & ostendens completum in Christo colloquium, sic ad Hebræos scribens ait: *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus, & Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*. Locutus est, inquit, nobis in Filio, quod locutus est nobis in Christo. Quomodo Deus locutus est nobis invisibilis, & incognitus nobis? Ut videri posset, & cognosci a nobis, *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Verbum Dei, filius Dei nobis in carne visus est, in carne nobiscum de nobis locutus est. Locutus est autem de pacificando homine cum Angelis, de collocando inter Angelos, de provehendo super Angelos. Locutus est, inquam, de commutanda dissimilitudine nostra in similitudinem suam, de morte nostra in vitam suam, de confusione nostra in gloriam suam. De his omnibus omnium Creator ante omnia tempora habuit secum consilium, colloquium cum homine in tempore. Ut autem secretum illud consilium aperiretur, missi sunt duo Angeli in mundum, unus qui consilium detegeret, alter, qui detectum adimpleret. Unus, qui Mariæ Virgini nunciaret nascituram de Maria Virgine sequestrem nostram, alter qui in carne sumpta de Virgine profiteretur advocatum nostrum. Porro sequester, & advocatus noster hodie natus est nobis. Quare sic Isaïas promisit nobis: *Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*. Puer, inquit, natus est; puer autem iste Deus, & homo est. Deus & homo præfati consilii negotium exsecutus est. Nulli fides desit, cum denunciat in matre Virginitas, nulli spes, cum prædicatur in prole divinitas. Gestum quidem utrumque contra naturam, sed propter naturam; utramque etenim opus Gratiæ, sed officium Naturæ. Utrumque novam, sed oraculis repromissum. Utrumque beneficium, sed usu diversum. Siquidem pudor Matris gloria est personæ, divinitas Filii profectus naturæ. Pudor in Matre servatus est, testificatur Filium ejus hominem Deum. Divinitas homini unita est, unitura Deo credentes in Deo homines. Erubescat Judæus infelix, confundatur infelicior Helvidius. Derogat Judæus divinitati Christi, uterque perpetuo Virginitati Matris Christi. Debeatur Judæus, & oritur, cum dicitur: *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Adem quoque autem avertit, & Isaïam pervertit, cum scriptum advertit: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium*, & in Ezechiele: *Porta hæc, quam vides, non aperietur, & homo non transiet per eam, sed clausa erit in æternum*. Hæc ideo porta, quod per eam Christus ingressus est in Mundum, sed per clausam in æternum. Bene clausam in æternum, quoniam clausam ante partum, clausam in partu, & clausam post partum. Faceat perfidia Judæi fabulantis ex Joseph conceptum Christum, Faceat Helvidii spurcicia garrientis filios Virgini natos post Christum natum. Sed adhuc, o

Judæe, sermo nobis ad te est, adhuc enim apud te facies Moyſi velata eſt; nondum tibi tuæ legis ſplendor inluxit, nondum myſteria Prophetarum. Denſiores tenebræ operiunt te, quam Ægyptios propter te. Opes tibi exuberant, & egeſtate torquetis. Appoſitus eſt eſculentior apparatus, & ſame deſicis. In ſpica frumentum portas, & quam ſuaue ſit, nondum goſtaſti, nondum ſenſiſti. Pueri David per ſata tranſeunt ſpicas fricabant, & manducabant. Frica & tu ſpica legis, frange ordeum legis, & inuenies ſiliginem legis. Inuenies enim ſub pilea præſocante medullam ſatiantem, ſub occidente litera ſpiritum vivificantem. Aperi cifternas Prophetarum, puteos eradera, & occurret tibi ſons David, ſons aquæ ſalientis in vitam æternam. Sed tu miſer venas aquæ limpidioris obturas, tu cum Allophylis puteos imple, quos fuerant pueri Iſaac. Opponis enim firmum, cum tibi fulgor legis exprimitur; inſultas gratiæ Dei, cum Maria Virgo concepiſſe, virgo peperiſſe perhibetur. In Patriarchis, & in filiis eorum opera gratiæ audis, & credis, veneraris, & extollis; in Creatore autem Prophetarum curita nataram amplecteris, ut gratiam perſequaris? Abrahæ Sara filium peperit, cum eis ſterilitas, & ſenium ſpem proliſ abſtulſſent. Inſiciari, Judæe, non poteſ, Saram in Iſaac plus debuiſſe permiſſioni, quam nuptiis, gratiæ, quam naturæ. Ante Moyſen viſus ardere rubus nullum patiebatur ex igne diſpendium: Inſiciari, Judæe, non poteſ, opes hoc ſigni potius fuiſſe, quam robi, gratiæ, quam naturæ. Sitiebat in deſerto Iſrael, & ſitis anguſtias impatienter ſuſtinebat. Acceſſit Moyſes ad petram, & ea hiſ percuſſa, egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, ita ut populus biberet, & jumenta. Judæe, inſiciari non poteſ opus hoc ſigni potius fuiſſe, quam lapidis, gratiæ, quam naturæ. Rem loquar maniſeſtam; paucos eſſe credo, qui lapidem Cryſtallum ignorent. Lapis iſte lapis ſplendiſſimi coloris, & candidi; hunc aqua perſuſum, ac deinde ſerventi ſuppoſitum Soli ſcintillulas emittere celebrare eſt. Nulla tamen ex hiſ ſciſſura lapidis, nulla ſui exitus veſtigia ſcintillæ derelinquant. In cryſtallo eadem integritas, idem ſplendor perſeverat. Egreditur inde, quod humanis ſenſibus proſit, non quod lapidis interpolet claritatem. Idem tamen ſi ei aut Sol, aut aqua deſuerit, non invenitur emittendo igni idoneus. Ubi autem ambo concurrunt, ex utroque ſimul in Cryſtallo conſecitor, quod competent & conceptum Virginis imagnetur, & partum. Cui enim ſacratiffima Virgo rectius quam Cryſtallo comparatur, in qua velut ad cumulandam ceterarum plenitudinem virtutum, perpetuæ Virginitatis ſplendor eſſuſit? Ea divinis præparanda myſteriis velut aqua perſon-diſur, ampliorem ſuſceptura gratiam, qua mirabiliter quidem admitteret filium Dei Deum, mirabilis autem emitteret eandem hominem Deum. A natura ſiquidem minus alienum videtur cœleſti virtute Virginem impleri, quam de Virgine veram hominis exire ſubſtantiam. Fortaſſe autem, Judæe, moveris, quam aqua Virginem per-

perscripsi perfusam. Aquæ nomine Sanctum intellige Spiritum. De huiusmodi aqua Dominus per Iohannem loquens sic ait: *Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filii vestri, & filia vestra. Et per Ezechielem. Effundam, inquit, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Hac profecto aqua domus Virgo perfunditur, ad admittendum solum Iustitiæ invisi iliter præparatur. Præparator, inquam, quod eam Spiritus Sanctus ab omni æstu concupiscentiæ carnalis obumbrando protexit. Unde ad incrementum, & plenitudinem gratiæ Virgini nostræ accessit, ut ingressoribus eam Dei Filios, & purgatam inveniret a reatu alieno, & immunitatem a proprio. In malivolam enim animam non poterat intrare sapientia, nec habitare in corpore subdito peccatis.

Sermo in Carnotensi Concilio.

Sermonem quem in Carnotensi scriptum Concilio terminari super-veniens prohibuit causa, ut ad minorem eruditionem exarare non gravarer, nonnullos præsidentium postulasse recordeo. Quod & vos, Fratres carissimi, flagitantes, adcessistis plurima, quibus styli nostri somnolentiam excitari posse credidistis. Scilicet sic oportet Episcopum vivere, ut etiam sepultus exemplo vivat omnibus aut verbo; esse apud Deum inferiorem populo Sacerdotem, ejus nec doctrina in benedictione est, nec vita. Ex abundanti, Fratres, hoc addidistis, scientes quod pecegerim mecum vos honorare, vos diligere in Christo, vobis in his omnibus morigerari, quæ vel amicum postulare conveniat, vel facere possim postolatus. Unde & votis vestris affuturam me promisi, quod utinam minime promississem, siquidem mendacii arguar, nisi solvam quod sponendi; si stylo indolgeam, ridiculus scriptor inveniar. In silentio itaque delictum est, in pagina confusio. Malui tamen ingenium defectu, quam Sacerdotem mendacio accusari. Hinc est, quod operi manum apposui, rogans ipsum fieri procul ab oculis hominum, si senseritis ipsum linguas hominum formidare. In quo si sorte reperiar addidisse aliquid, aut dempsisse, si non eundem tenuisse ordinem: scitate, quod scribere decreverim, non prædicare, & corrigere scripto, si quid fuit in sermone peccatum.

Nisi fallor, præfens Capitulum sermonis initium fuit: *Oculi sapientes in capite ejus, stultus autem in tenebris ambulat.* In superficie hujus literæ nihil, quod ad fidem eradiat, nihil quod moribus proficit, invenitur; sive enim sapiens homo sit, sive insipiens, oculi ejus nusquam nisi in capite ejus. Necesse ergo est intellectum quæri altiore. Latet fructus in foliis, os putei clausum est. Tollite folia, & invenietis fructum pretiosorem cunctis operibus, & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari. Eruderate puteum, & occurret vobis fons aquæ salientis in vitam æternam. Apostolus dicit:

Caput

Caput mulieris vir, caput autem viri Christus. Caput istud, caput, de quo descendit unguentum in barbam, barbam Aaron. Ex isto capite totum corpus Ecclesie subsistit, totum sentit, totum vegetatur, totum regitur. Caput ergo Ecclesie Christus. In huiusmodi capite Scriptura sapientis oculos esse commemorat. Verum non sapientis sapientia hominis mundi, quæ stultitia est apud Deum; quia sapientes sunt homines ut faciant mala, bene autem facere nesciunt. Alia vere & longe alia est sapientia, ea scilicet, qua thesaurizamus thesauros in cælo, qua miserescentes pauperi Deum spereramus, qua facimus nobis amicos de mammona iniquitatis, cum defecerimus, in æterna nos tabernacula receptores. Huiusmodi sapientiam sapiens in Christo capite suo intentis oculis figat; is in ipso segat, quod a rollo salus absque ipso. Is ipsum sequitur propter ipsum, is arduam, & arduam metitur viam, cum Psalmista dicens: *Propter verba labiorum tuorum ego custodi vias duras.* Vobis etiam, quorum professio est Sacerdotium, vobis, inquam, præ ceteris id ipsum incombit, nam & vestrum caput ipse Christus est. A Christo autem mentis lumina avertere, in tenebris ambulare est. Ne ergo vos tenebræ comprehendant, in eo sint lumina cordis vestri. Lux enim de Luce Christus, Christus liber vitæ est, sed liber scriptus foris, & intus; si dirigantur in hanc lucem lumina vestra, bonæ fient viæ vestrae, & studia vestra. Si libro hinc inhaerint oculi vestri, foris in ea temporalia videbitis, intus autem spiritualia. Foris enim cum Maria cernitis Christum in muneribus a Magis adoratum, cum Anna susceptum in templo, cum discipulis a discipulo traditum Judæis, cum Johanne clavis, & lancea perforatum. Foris, inquam, aspicietis obsequio Joseph eundem exhibitum sepulcro, custoditum a militibus in sepulcro, testibus Angelis suscitatum de seculo. Intus autem adorabitis unigenitum Dei Filium, quotidie audientem a Patre: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Intus contemplantur sapientiam quæ erupere abyssi, & nubes rore concresecunt. Intus amplectimini reformationem vestram. *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Præterea cum his omnibus docebitur, Sacerdotem debere gloriam Deo, sibi censuram; vitii odium, confederationem moribus, doctrinam populo, reverentiam Sacramentis, quorum scilicet Sacramentorum contemptus iudicium * de his ergo rogatus scribere, quia Sacerdotibus obsequor; oratione Sacerdotum inde precor subveniri. Pulsantibus ad ostium misericordiae fortassis aperietur, & ex eorum potero suffragiis, quod me nec ingenio, nec meritis posse confido.

Tria itaque sunt in Civitate Dei nostri Sacramenta, quæ & tempore cetera præcesserant, & in reparatione filiorum Dei principatum obtinere noscuntur. Eorum primum est Conjugium, secundum Baptismus; tertia Dominicæ mensæ sacra libatio. His in juventute mundi forma est divinitas impressa, certi fines assignati, quæ

quos excedere quia non expedit, auctoritas non permittit. Quippe Christiani formam Conjugii primæ parentis nuptiæ pretenderant. Baptismum diluvii ablutio expressit. In Sacrificio Melchisedech præfixum est altaris Christi Sacramentum. De quibus nos amplius aliquid auxiliante Domino locuturi singula necesse est percurramus. In illo igitur primorum parentum conjugio masculum, & feminam communis assensus astrinxit. *Atas* amborum sustentandæ proli conveniens, Conjux una sub uno marito. Secretiore thori licentia vir uxorem cognovit. Indivisum usque ad mortem Matrimonium. Ecce formam, ecce primi terminos Conjugii. Nos tamen excedere, & atque uti carnæ carnalis necessitas, & proles, & duritia docuerant. Constat enim necessitate factum, ut ad negotium nuptiale frater forori cohæreret, & propinquitatum nomina nominibus Matrimonii jungerentur. Dehinc amore prolis vir unus ad plures intravit uxores. Divortium autem contractum est duritia maritorum. Quid de Jacob Dominus dixerit audiamus: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Ille tamen ante partum electus, dilectus ante meritum, Patriarcha ex Patriarchis, ex Jacob Israel, ex pecudum custode cælestis militiæ contemplator, inter Liam, & Rachelem discurrit, utique conjugium debitum persolvens. Helcana cum ei Phenepsa filios generaret, Samuelem ex Anna suscepit. Fœerunt & alii viri sancti, qui non ad liberam tantum, sed simul ad ancillas etiam ingressi, benedictionem filiorum ex carne præter carnem quæsierunt. Quorum tales cum talibus commixtiones si divinam traherent indignationem, Augustinus nuptias Abrahæ non his commendaret verbis: *Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est, & in Joanne, qui passus non est, sic non est impar meritum continentis in Joanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui duos filios generavit*. Illius enim calibatus & hujus conjugium Domino pro tempore militaverunt. Porro quod virorum duritia repudii libellum dictaverit, Salvator sic ad Judæos loquens ostendit: *Moses ad duritiam cordis vestri uxores vestras dimittere permise. Ab initio autem non fuit sic*. Intra terminos itaque primi conjugii necessitate suscepta est consanguinitas, prolis affectu multiplex oror, virorum duritia dissidium. *At ubi venit plenitudo temporis, misit filium suum in mundum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus*. adventus ejus sub prioris forma Sacramentum restrinxit nuptiarum. Ex tunc a Matrimonio exclusa est cum affinitate consanguinitas, re motas uxorum numeros, Evangelii inhibitam lege divortium. Etenim, quia novus homo venit in mundum, nova præcepta dedit mundo. Mandatum, inquit, novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Et illud: *In hoc cognoscet omnes, quia discipuli mei eritis, si dilectionem habueritis ad invicem*. Sancta & sine exemplo hujus novi hominis, & vita simul, & doctrina. Qui enim caritate venit ad homines, doctrina simul, & vita dilatavit inter homines Caritatem. Si quidem

dē sub eo discitur inimicos etiā diligendos, ut Caritas dilatetur. Discitur bonum pro malo reddendum, ut Caritas dilatetur. Discitur inter extraneos tantum contrahendas esse nuptias, ut Caritas dilatetur. Magnum in hoc etiā, & celebre conjugii bonum: amici sunt inde, qui nascuntur inimici. Inde est, ut carne quidem maritus & uxor uniantur, animo autem universa eorum parentela. A Christianis autem nuptiis ideo multa, uxor exclusa est sub gratia, quia Salvatore nato querendi potius erant Spirituales filii, quam carnales. Nec tam Jacob imitandus generans, qui generarent Christum, quam Johannes generare renuens propter Christum. Unde & sic Apostolus ait: *Volo omnes homines esse, sicut & ego sum.* Ne igitur homo fieret sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus, licentia contendi conjugibus est. Ne fornicationis ureretur incendio, una uni indolta est. De quo etiā Apostolus his loquitur verbis: *Unusquisque suam habeat propter fornicationem, & unaquaque suam.* Hoc autem dico non secundum imperium, sed secundum indulgentiam. Præterea quidem Deus erat, qui ad procreandum genus humanum, mulieri uni conjugavit unam carnem; Lamec autem homo, & peccator; qui primus in duas uxores divisit unam carnem. In quo jam tunc evacuatum est quoddam conjugii bonum, scilicet fides, qua sicut uxor ad alterum vivente viro, sic & vir ad alteram, dum superstes est conjux, ingredi prohibetur. Ne igitur vel huiusmodi boni Christianum defraudaret Matrimonium, unitati pluralitas cessit. Cessit etiā stabilitati divortium, in qua sacramentum esse conjugii sic Augustinus ostendit. *Omne nuptiarum bonum impletum est in parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum.* Plene cognoscimus ipsum Dominum; fidem, quia nullum adulterium; sacramentum, quia nullum divortium. Porro nullum divortium esse nihil aliud est, quam usque ad alterius mortem conjugium stabile, & firmum perdurare; sane quod aliis omnibus omissis, quæ in legitimo exiguntur Matrimonio, ipsius stabilitati Sacramentum Augustinus adscribit, prærogative potius, quam singulariter dictum, quidam non imprudens, sicut opinor, dixerit; Sacramentum enim sacre rei signum esse, non contemnenda tradidit auctoritas. Quod autem sub nubilibus annis celebrandæ sunt nuptiæ, sacre rei signum est. Quod assensu viri simul & mulieris, sacre rei signum est. Quod unus uni tantum conjugatur, sacre rei signum est. Quod indulgetur invicem genitivo usui, & honesto, sacre rei signum est. Quod separari non possint in Domino conjuncti, sacre rei signum est. Idcirco cum Apostolus de conjugio loqueretur, *Magnum, inquit, hoc Sacramentum; dico autem in Christo, & in Ecclesia.* Nimirum sponsus Ecclesiæ Christus, sponsa Christi Ecclesia. Hora, qua fons fontem sedit, tempus fuit nuptiarum, hora autem illa hora quasi sexta. Ostendit hoc Evangelista, cum dicit: *Iesus satigatus ex itinere sedebat super fontem, hora erat quasi sexta.* Si fides præstatur auctoritati, sexta hora sexta ætas. In hac ætate celebrari nuptias oportet.

oportuit, ætas enim illa plenitudo temporis est, in qua nobilis facta est Ecclesia, & viro paratior. Ante hoc tempus parvula fuit, & vbera nondum habebat. Ubi ad hoc temporis ventum est, in vberibus inventa est, & viro paratior. Quod Augustinus in Lib. de tempore Christianæ Religionis his ostendit verbis: *Dicimus tunc voluisse hominibus apparere Christum, & apud eos prædicari doctrinam suam, quando sciebat, & ubi sciebat esse, qui in eum fuerant credituri. His enim temporibus, & his locis, quibus Evangelium non est prædicatum, tales omnes in ejus prædicatione futuros esse præsciebat, quales non quidem omnes, sed tamen multi in ejus præsentia corporali fuerunt, qui in eum nec suscitatis ab eo mortuis voluerunt credere. Quales etiam nunc multos videmus, cum tanta manifestatione de illo conspiciantur præconia Prophetarum, nolle adhuc credere, & mille humana astutia resistere, quam tam claræ atque perspicuæ, tamque sublimi, & sublimiter diffamatae divinae credere auctoritati, quamdiu parvus & infirmus est intellectus hominis divinæ credere veritati. Quid ergo mirum, si tam infidelibus plenum orbem terrarum Christus in prioribus sæculis noverat, ut eis apparere, vel prædicari merito vellet, quos nec verbis nec miraculis suis credituros esse præsciebat?* His itaque præmissis, consultum est infirmitati mortalium, & medicamine congruo, & tempore opportuno. Hora ideo sexta sedit supra patem Jesus, sciens hora sexta venturam ad fontem Samaritanam; unde & ipsa ad fontem venit, & vivum fontem invenit. Sitiabat fons, & sibi dari libere postulavit; adquevit Samaritana, dedit de fonte fonti, ipsa susceptura fontem aquæ salientis in vitam æternam. Sexta igitur hora Christus potum petit, sexta hora sitiienti Samaritana ministravit. Tempus hoc tempus opportunum, in quo nuptias filio suo paterfamilias faceret, in quo Christus Ecclesiam oscularetur osculo oris sui, in quo inter vbera Virginis sponsæ sponsus Virgo commorari, & quiescere lætaretur. Tempus, inquam, opportunum, in quo generaret filios adoptionis, in quo lætæ quidem parvulos aleret, robustos autem pane confirmaret doctrinæ. Hanc itaque temporis plenitudinem, quæ ad celebrandas spirituales nuptias desuper ordinata est, & expectata diutius ille concursus annorum mystice signat, qui in contractu carnalium expetitur nuptiarum. Unde & ipse Sacramentum est, quia sacræ rei signum est.

De Communi Consensu.

QUOD animum ipsam, & Ecclesiam spontaneus, & communis consensus alstruxerit, operæ pretium est non tacere. Ecclesiam Christus, electam dilexit usque in finem, cum dicta permansurus etiam post finem. De hac electione sic ipse discipulis loquens ait: *Ego vos elegi de Mundo, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vestri maneat. Elegit, inquit, Dominus Sion, ele-*

Anecd. III.

X

git

git eam in habitationem sibi. Eisdem quoque discipulis dilectionem suam ipse infundens dicit: Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quis faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quaecumque a Patre meo audivi, nota feci vobis. Hujus dilectionis magnitudinem Evangelista perstringens: Cum dilexisset, inquit, suos, qui erant in Mundo, in finem dilexit eos. Scilicet in tantum dilexit eos, ut temporalem vitam finiret propter eos. O vere beatam, atque imitandam dilectionem! cepit hæc ante crucem, deduxit ad Crucem; permanens est post crucem. Mittens enim discipulos Dominus ad prædicandum, sicut agnos inter lupos, dicit: Nolite timere; Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi. Qui sic ergo Ecclesiam elegit, qui electam dilexit usque ad mortem, dubium non est ipsum nuptiis ejus dedisse assensum. Quod autem sponsa hæc eligenti, ac diligenti sponso consenserit, sapientibus testimoniis declaratur. Ambulans Jesus juxta Mare Galilee vidit duos fratres, Simonem, qui dicitur Petrus, & Andreæ fratrem ejus mittentes retia in Mare; erant enim piscatores. Quare ait illis: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Qui statim relinquentes retibus, & navi, secuti sunt eum. Et progressus inde vidit alios duos fratres Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus cum Zebedæo Patre eorum resicientes retia sua, & ait illis: Venite post me. Qui statim relinquentes retibus, & patre secuti sunt eum. Vidit & Matthæum sedentem in telonio, cui & dixit: Sequere me; qui statim secutus est eum. Secuti sunt & alii, quos etiam Scriptura dixisse commemorat: Domine ecce nos reliquimus omnia; & secuti sumus te. Quid ergo erit nobis? Vocatur isti, & in modica sapellecile totum mundum pro Christo derelinquunt; ad nuptias veniunt, de convivis in sponsam transaturi. Deponunt retia, fructuosius homines piscatori, quam pisces. Fastidient carnalis illecebras conjugii, felicius Cælo generari, quam sepulcro. Forensibus negotiis abrenunciant, veras divitias fallacibus præponentes. Dubitari non potest has Ecclesiæ primitias assensum præstitisse vocanti, quæ statim vocentem secutæ sunt. Vocatur etiam quotidie Diaboli Concubina, ejus menstrua dum lavantur fonte Christi, fit & ipsa sponsa Christi. Quotidie filia Cananæ fide matris a Dæmonio liberatur. Quotidie Regina Austri venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Quotidie noster Osce meretricem ducit uxorem. Quanto autem amore sponsa hujusmodi serveat, audiamus. Flagellantur in Actibus Apostolorum discipuli, cæsisque denuntiatur, ne loquantur in nomine Jesu. Ipsi tamen gratias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Idem faciunt extra Synagogam, dum continentur Christum. Ponuntur in custodia publica, dicentes, quia non est in alio aliquo salus. Ipsi tamen gratias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Ducitur extra civitatem lapidandos a Judæis Stephanus. Mittit Herodes, qui quosdam de Ecclesia affligerent, tradit & Petrum carceri, volens post Pascha producere eum populo. Ipsi tamen gra-

tias

tias agunt, & gaudent, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati. Ter virgis caeditur pro Christo Paulus, semel lapidatur pro Christo, ter pro Christo naufragium facit. Ipse tamen in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum clamat: *Quis nos separabit a Caritate Christi?* Alii ludibria experientur, & verbera, nullam suscipiunt redemptionem, a communibus excluduntur beneficiis, circumciant in melotis, in pellibus caprinis, hominibus spectaculum, & quasi peripetema fiunt. Ipsi tamen inter flammam, & furentium dentes bestiarum cum Paulo dicunt: *Quis nos separabit a Caritate Christi?* Denique propter Christum mortificatur tota die Ecclesia, propter Christum æstimatur quasi ovis occisionis, id experta, quod suis Dominus dicit: *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.* Ipsa tamen inter mille mortes cum Paulo exultat, cum Paulo clamat: *Quis nos separabit a Caritate Christi?* Hujus amore calebat, quæ per Solomonem dicebat: *Filiæ Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo.* Ecce sacer, & plenus gratiæ consensus. Hoc inter Christum, & Ecclesiam contractæ sunt nuptiæ, quibus parit, non perit Virginitas. Generantur filii, quibus sepulcrum non pollicetur hæreditaria mortalitas. Hoc itaque mysticus ille signat consensus, qui in contractu carnalium expetitur nuptiarum; unde & ipse Sacramentum est, quia sacro rei signum est. Sed nec illud a Mysterio vacat, quod diximus unam non conjugendam; una enim est Sponsa Christi, quoniam una est Ecclesia Jesu Christi. De differentibus membris unum corpus est sub capite Christo. De duobus gregibus unum ovile sub pastore Christo. Unde & per Salomonem Dominus ipse sic loquitur: *Una columba, perfecta mea, una est matri suæ, una genitrici suæ.* De eodem Cyprianus adversus Novatianum: *Ecclesia, inquit, una est, quæ in multitudinem latius incremento fecunditatis extenditur, quomodo Solis multi radii sunt, lumen unum, & rami arboris multi sunt, robur unum tenaci radice fundatum.* Idem: *Hoc unitatis Sacramentum, hoc vinculum concordie inseparabiliter coherentis ostenditur, quando in Evangelio tunicæ Domini non dividitur omnino, nec scinditur, sed fortientibus de veste Christi, qui Christum potius indueret, integra vestis accipitur.* Ideo loquitur ad Moysen Deus dicens: *In domo una comedetur, non ejicietis de domo carnem foras.* Caro Christi, & semen Domini ejici foras non potest, nec alia ulla credentibus præter unam Ecclesiam domus est. Descivit ab hac unitate Synagoga, quæ præventa sponsalibus Christi degeneravit in adulteram Antichristi. Jam tunc ea legitimum sponsum adversata est, quando in excelsis cum lapide, & cum ligno fornicata est. Misit ad eam vir suos, qui dicerent: *Revertere, & non est reversa.* Novissime venit & ipse, venit, inquam, venit ad eam, & in mensuris invenit eam. Obtulit annulum in manu ejus morenulas aureas, & vermiculatas argenti faciens auribus ejus. Denique gratiam sibi revertenti promittens ait: *Rever-*

tere, & non est reversa. Proh dolor! ea tunc in suis sordibus derelicta est, quia dereliquit fontem David patentem in ablutionem ignominiae suae. Tunc in lecto prostitutionis dimissa est, quia non cognovit tempus visitationis suae. Tunc repudii libellum promeruit, quia veram abdicavit sponsum, maledicens caeco nato, & dicens: *Ex discipulis illius es, nos autem Moysi discipuli sumus*. Tunc accepit, quia reject suave jugum ejus, & onus ejus leve, quando clamavit: *Non habemus Regem, nisi Caesarem*. Erit tamen, erit, inquam, tempus, in quo illa de contemptu in gratiam redeat, in dilectam de repudiata convertatur, de meretrice proficiat in Virginem. Tunc & ipsa fiet Sponsa Christi, non quidem altera, sed una & ipsa, & columba Jesu Christi. Sicut autem sponsa Christi sponsa una, sic & Sponsus Ecclesiae sponsus unus. Unam habet ea sponsum, unum diligit, unum cognoscit, uni generat, uni lactat, unus ille Sanctus Sanctorum est. Idem Deus & homo est. Sanctum hunc sanctorum multi praecesserunt electi, multi etiam secuti sunt. Sicut sacra refert historia, praemissa est manus & brachium, cum Jacob ex Rebecca nasceretur. Deinde edito capine cetera membra in lucem novissime prodierunt. Tenebat autem manus praemissa plantam pedis Esau praegressi, sic ea caput antecessit nasciturum, sed ipsa membrum capitis nascituri: reliquae partes natum caput secutae sunt, sed partes ipsae membra capitis jam nati. Sicut autem illa, & ista membra corpus unum, ita caput corporis hujus caput agnum. Sic & Christum Prophetae praecesserunt, sic Helias, & Heliseus, sic plerique veteris aemulatores testamenti. Qui scilicet, ne populus durae cervicis, & incircumcisus corde post Deos alienos ambularet, aut sequeretur viam latam, & spatiosam, quae ducit ad mortem, Pentateucho Moyse tamquam vinealis quinque digitorum pedes ejus ligasse, ac tenuisse noscuntur. Ubi autem veritas de terra orta est, secuti sunt Apostoli veritatem, secuti sunt Martyres, secuti sunt ii, quos undecima hora in vineam Patrisfamilias venisse Matthaeus commemorat. Illi quidem sub lege Christum in tempore praecessere, sed fide facti sunt membra nati Christi. Sicut autem illa, & ista membra corpus unum, & Ecclesia una, sic unus corporis caput unum Christus, & unus Ecclesiae sponsus unus Christus. Attende Moysen; praeco sponsi non sponsus fuit. Considera plasmam Prophetam, indignum se esse confitetur, qui solvat corrigiam calcamentorum sponsi. Paulum respice. Dictum est a Sponso, quia oportet eum pati multa pro nomine sponsi. Intuere Petrum, & Andream, parcere discipulos; domestici quidem sponsi fuerunt, nullus autem sponsus. Vides igitur sponfam Christi unam esse Ecclesiam, & sponsum Ecclesiae unum esse Christum. Utriusque autem unitatis signum est earum unitas personarum, quae in contactu carnalis conjugii singulae requiruntur: unde & ipsa Sacramentum est, quia sacrae rei signum est.

Nuptia-

Nuptialis autem, & contemplatione proles indulta commixtio cum sit necessaria sollicitando semini, magnum etiam in ea est Sacramentum. Esse namque duas generationes veritas his declarat verbis: *Quod natum est ex carne, caro est, quare quod natum est ex Spiritu, Spiritus est.* Porro carnalis generatio tota carnaliter agitur; spiritualis autem tota spiritualiter impletur. Aquam vides, vides Catechumenum, vides Ministrum; id autem quod in aqua fit, non vides, quod apud Catechumenum, quod per Ministrum. * Poram vides elementum, sed signo crucis, atque virtute verborum vim secretam acquirit. Obligatus diabolo puer in fontem descendit; sed suos, & Christi liber egreditur. Profert verba minister, sed agnos baptizat, qui tollit peccata Mundi. Generatio hæc ex veteri materia novam progeniem creat, non mutans substantiam, sed tollens culpam. Purgat enim ab antiquo personam contagio, inferens eam corpori Christi, & coelestem de terrena efficiens. Generatur illa generatione prima primus Adam, secundus in ista renascitur. Generatur ex illa Diabolus, quod per istam dispendium redintegrat Angelorum. Unde & ea, quæ in carne generat, sacramentum est, quia illius, quæ generat in spiritu, sacrum signum est.

Legimus autem Dominum super his, quibus invicem de conjugio complacuit, sic dicentem: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Hinc est, quod nisi in morte alterius dirimi non potest copula conjugalis. De quo sic Apostolus ad Corinthios scribens ait: *Mulier alligata est, quanto tempore vir ejus vivit. Quod si dormierit vir ejus, liberata est a lege viri. Cui vult nubat, tantum in Domino.* Utroque igitur superflite, superflites & inconvolta Matrimonii lex existit. Sic & spirituale conjugium Christi, & Ecclesiæ nunquam dirimitur, nunquam solvitur, quia nunquam Christus, nunquam Sponsa Christi moritur. Christus enim resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur. Et Apostolus: *Si terrestris, inquit, Domus nostra dissolvitur, habemus Domum non manufactam, sed æternam in Cælis.* In Cælis igitur uterque vivit, in Cælis alter alteri congaudet. Vivit Sponsus in Cælis, anima simul & corpore consummatus. Vivit sponsa in Cælis, nequaquam felicior de glorificato spiritu, quia de glorificanda carne securior. Congaudet Sponsus sponsæ, quia abstergit Deus omnem lacrymam ab oculis ejus, & introduxit eam in cubiculum suum. Congaudet sponsa sponso, quoniam sedet ad dexteram majestatis in excelsis, & Regnum ejus Regum omnium seculorum. Hanc profecto congaudendi vicissitudinem Caritas docuit, Caritas movet, Caritas, ea Caritas inextinguibilis, & transire nesciens cum tempore. De Caritate ista sic Isaïas ait: *Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion, & caminus in Hierusalem.* Nostis, fratres Carissimi, Sion speculam, Hierusalem vero visionem pacis interpretari. Quare quidem Sanctorum animæ, dum mortalitatis hujus circumferant corpus, in Sion esse dicuntur, scilicet a longe speculantes, qui sperant, & præ-

& præstolantur mercedem . Erant autem eadem in Hierusalem , quando duplici stola suscepta facie ad faciem Deum videbunt , mutantur imperfectum plenitudine , spem munere , imaginem veritate . In illa Sion erat Apostolos cum dicebat : *Videmus nunc per speculam in enigmate* . Hanc sibi Hierusalem promittebat , cum submittebat : *Tunc autem facie ad faciem* . Item idem : *Nunc cognosco ex parte , tunc autem cognoscam , sicut & cognitus sum* . Et igitur ignis in Sion , & caminus in Hierusalem , quia Caritatis fervor modicus est in hac vita , plurimos in futura . In hac ignicolas , in futura caminus . Hic portio , ibi plenitudo . Veniet enim quod perfectum est , & evacuabitur quod ex parte est . Porro sicut numquam Christus , numquam Ecclesia moritur , ita numquam tam beata inter eos exstinguitur , aut exstinguetur Caritas ; numquam solvitur , aut solvetur eorum beatissimum , & spirituale conjugium . Hujus tamen sacratæ perennitatem copulæ ea stabilitas carnalis conjugii designat , quam viventis viro , & uxori , non homo , sed Deus , non fori lex assignavit , sed poli . Unde & stabilitas hæc Sacramentum est , quia sacræ rei signum est .

I N G E Z O N I S

ABBATIS DERTHONENSIS

Librum de Corpore & Sanguine Christi.

Clariss: vir Johannes Mabillonius, dum Italicas Bibliothecas perflustraret, duos Collices offendit, ubi hoc ipsum Gezonis Opus descriptum fuerat. Unus exstat in Florentino Cœnobio S. Crucis Fratrum minorum, sed sine titulo, ac Præfatione, alter in Padolironensi Monasterio S. Benedicti in agro Mantuano, ut ex ejus Museo Italic. pag. 164. & 207. patet. At Mabillonio visum non est operæ pretium, evulgare integrum Gezonis Librum; quare Præfationem dumtaxat, atque Indicem Capitulorum ejusdem Operis edidisse contentus pag. 89. parte altera laudati Musei, nos movuit, se ad integrum Gezonis editionem processurum, ubi intelligeret, id Lectoribus fore gratum. Ego vero ex iis sum, qui Clarissimo viro hujusmodi beneficium exoptassem; illud enim est argumentum a Gezone pertractatum, ex quaestio a temporum nostrorum Novarioribus tam acriter agitata, ut antiquitatibus in hanc rem vel quicquid dignæ fiat, quæ in publicam lucem efferantur. Ex præfatio Gezonis Liber, etsi nihil aliud præstare possit, quam confirmare Ecclesiasticam Seculi Decimi Traditionem de veritate Corporis, & Sanguinis Christi in augusto Sacramento a Calvinianis negatam, libenti animo a Catholicis amplectendum foret.

Quamobrem constitutum mihi est, illud ipsum Opus publici juris facere, postquam ejus exemplar, Mabillonio ignotum, occurrit mihi olim in Ambrosianæ Bibliothecæ MS. Codice Lit. Q. num. 98. Quod unum mihi præstandum censui, capita non pauci ejusdem Operis prætermisi, utpote jam edita inter SS. Patrum Opera, quæ sunt, quæ Gezo et Libris Cypriani, Ambrosii, Augustini, Grægorii, aliorumque, decreta in suum Librum intulit. Multo magis omittendum censui Libellum *Paschasii Ratberti ad Placidum discipulum*, quem poene integrum Gezo descripsit, constitutis ex illo tribus & viginti Capitulis sui Operis. Quis fuerit, quove tempore vigerit Gezo, ex ejus Præfatione discimus, ubi hæc leguntur; *Quantum autem huic decreti voluntatis mea Revetenda memoria Dominus Giseprandus, illo tunc tempore noster Episcopus, & vi, & auctoritate resistit, non habetis incognitum &c.* At Giseprandus, sive Giseprandus Dertthonensis Episcopus, ut Ughellus Tom. IV. pag. 855. Ital. Sacre ostendit, florebat circiter An. Ch. 950. quum Augustano Concilio interfuerit An. 952. & nominetur inter testes in Othonis M. Imperatoris Diplomate Alesii Ecclesiæ concessio An. 962. Eidem quoque Ughello vixisse Giseprandus videtur An. 981. ex fide Chronici Valturmensis, Quæ omnia faciunt, ut affirmare abique errandi periculo possimus, Gezonem quoque nostrum floruisse ante Annum Christi Milleimum.

Nobile vero Monasterium suis sumptibus Giseprandus Dertthonæ edificavit sub titulo S. Martini Martyris, ubi sacrum quoque illius corpus reconditum fuit. Ughellus refert illustre Diploma Othonis IV. Imperatoris Anno 1210. cancellum, in quo multa de eodem Monasterio, ejusque institutore Giseprando habentur. Primus autem illius Cœnobii Abbas, vivente adhuc laudato Episcopo, fuit Gezo noster, uti is in Præfatione testatur, quo munere sanctus est post sublatum etiam e vivis Giseprandum. Quare quum ejus Liber inscribatur *Dilectionis Fratribus, quibus an divine dispensationis &c. Patrum impendo sollicitudinem*, ad ipsos ejusdem Monasterii Monachos scripsisse dicendus est Gezo.

Post Præfationem leguntur versus *Domni Odonis*, hoc est, Abbatis Cluniacensis, qui sanctitate vitæ non minus quam editis Libris clarus vivere desit An. Ch. 921. ut ex ejus vita ac elegiis constat, Tom. VII. Sec. V. pag. 124. Añ. Sanctior Ord. S. Benedicti, & ex Tom. XVII. Bibliothecæ Patrum, ubi pag. 213. editi reperuntur hi ipsi versus. At qui subsequuntur, Paschasium Ratbertum celebrem Virum auctorem habent; sed ex iis quindecim dumtaxat editi leguntur Tom. XIV. pag. 720. ejusdem Bibliothecæ Patrum, hoc est, usque ad *Dispositi causam &c.* Quare subsequentes in Codice nostro opinor nondum publicæ luci red-ditos, in quibus ad *Transubstantiationem*, uti & in reliquis suis scriptis, Paschasius aperte statuit, Gezone procul dubio sententiam eandem probante.

ZENO.

G E Z O N I S

ABBATIS DERTHONENSIS

De Corpore & Sanguine Christi.

Incipit Prologus, vel Epistola sequentis Operis.

Dilectissimis Fratribus, quibus ex divina dispensatione, quantum propria permittit infirmitas, paternam impendo sollicitudinem, Gezo Dei, & Domini N. J. C. Servus.

DEcreveram quidem olim, Fratres Karissimi, gravissimorum mihi delictorum conscius patriam parentesque relinquere, & in aliquod me conferre secretum; ubi a secularium negotiorum strepitu omnimodo sequestratus, in omnipotentis Dei servitio ævum transigerem, peccata mea jugiter deplorans, & continua poenitentiae satisfactione clementissimum Dominum, & judicem univerforum ad miserendum invitans: Quantum autem huic decreto voluntatis meae Reverendae memoriae Dominus Gisleprandus, illo tunc tempore noster Episcopus, & vi, & auctoritate resistit, non habetis incognitum, asserens non esse canonicum, ut relicta Ecclesia, in qua nutritus, & ordinatus fueram, meo arbitrio alio demigrarem, se vero nunquam mihi ad ista præbitorum esse consensum. Præsertim quum jam ipse decreverit in propria Ecclesia, ubi Beatissimi Martyris Martiani corpus hominum quiescit, Monasterium construere, in quo si omnimodo statueram mutare propositum, & solitudo mihi non deesset, & ad serviendum Deo juxta libitum cuncta succederent. Quam ego pollicitationem pro mea tunc imperitia ægre suscepi, quia æstuanti desiderio nimis proluxa tanti temporis videbatur expectatio. Prævaluit tamen ejus auctoritas, quoniam tanti viri jussionibus non parere, & consiliis non adquiescere, non modo temerarium, verum etiam insanie simile diceretur. Acceleravit igitur quantoties implere promissum, & postpositis curis omnibus seculi, quibus nimium impediabatur, ad Monasterii fabricam totum se transulit, indulta mihi bono animo licentia Monachum profitendi. Nec diu moratus, ubi prosperari in manibus suis ceptum opus Domino cooperante perspexit, omni mihi instantia cœpit imminere, ut totius loci curam susceperem, & in lucrandis Deo animabus sollicitam me vigilemque præberem. Repugnanti itaque mihi, & pondus regiminis non segnitè refugienti, eo usque insistit, & irrevocabilis manfit, ut nulla a me excusatione suscepta sub divini se nominis obtestatione confingeret, quod nisi eo die voluntatis ejus arbitrio me committerem,

ut

ut sobirent sarcinam, quam iubebat, sine aliqua dilatione eliminatis hinc his ipsis, qui pauci admodum habebantur, Monachis, Canonis, quos jam ad hoc preparaverat, locum traderet incidendum. Suscepi itaque infirmis humeris grave pondus regiminis, & nimia necessitate compulsus illius professionis Magister factus sum, cujus non fueram ante discipulus. Dispensationis igitur mihi in vos creditas ex eo tunc tempore curis mordacissimis occupatus, dum utilitati vestre plurimum intendo, & quæ potissimum vobis expediunt, mecum ipse pertracto, occurrit animo de Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramento, mellitum vobis, atque florentem, sacrisque promissionibus subrie temperatum poculum pro mei ingenui paupertate efficere, quod dilectioni vestræ & voluptati sit, & saluti. Sanctorum siquidem Patrum scripta lectione percurrens, & intenta quantum potui meditatione retrahens, quicquid in eisdem absolutius, atque enodatius ad intelligendum de tantæ tamque subtilissimæ rei mysterio invenire valui, in ipsius libelli corpulculum compendiosa brevitate redegi, qui vobis, si Spiritus Sancti favor adsperet, nec ex intellectus difficultate displiceat, & ex sui parvitate complacere. Immitatus in hoc Opusculo Paschasium Rathertum, qui de hac eadem re Placidio cuidam suo discipulo libellum deculento sermone composuit, eodem ipse quos & ego secutus auctores, Beatissimos scilicet Dominici Sacerdotes, Cyprianum, Hilarium, Ambrosium, Augustinum, Gregorium, Johannem, Ysidorum, Iustinum, Hieronymum, & Bedam. De quorum omnium scriptis quosdam sententiarum decerpimus flores, causas valde necessarias, idest Dominici Corporis, & Sanguinis suavissimam odorem exhalantes. Ipsius vero Paschassi libellum totum præbe, sicut invenimus, ita in nostrum transfusimus, sensum ejus potius in aliquibus locis, quam verba sequentes, & superflua quæque vitantes. Ut autem tanti mysterii gratia liquidius & purius vestris mentibus favore Spiritus Sancti commendetur, miraculorum copiam concessi, quæ sanctis, ac diligentibus se olim Dominos revelare, dignatus est ad laudem, & gloriam suam, ut ostenderet, quid eis preparaverit in Cælis, quibus tantum munus reliquit in terris. Simul etiam illud attendens, ut si quibus forte vel propter tarditatem sensus, vel propter literarum imperitiam redemptionis hujus Sacramentum ex Patrum scriptis non poterit esse perspicuum, signorum fiat revelatione manifestum. Quæ vero reverentia, quove timore sacro altari debeat adhibere, participationem tantæ gratiæ præstolantes, ne forte, quod absit, communicantibus vertatur in perniciem, quod sumere cupitis ad salutem, libello hujus quantum potui studiose adnexui, ut in omnibus Deo placentes, & ego ex vestro provectu, & ex meo vos labore, atque sollicitudine misericordiam invenire valeamus in die Domini. Accipite igitur, Fratres Karissimi, eo quo desertur affectu, qualecunque parvitas nram munusculam, nec ex mea vobis humilitate vilescat, quod ex

sui sensus continentia gloriosum est, atque præclarum; non enim sine periculo poterit a legente contemni, quia & si minus habet aliquid in eloquio, nihil tamen præstantius esse potest in materia, qua digne credentibus vita præstatur incorruptibilia, & æterna. Nec parvipendatis obsecro gratiam Domini, sed de ejus lectione intelligite, quanta sit virtus vitam æternam in terris accipere, Angelicisque dapibus quotidie saginari. Quoniam etsi Deo plena sunt omnia, nos quoque coram oculis Divina Majestatis semper versamur; plurimum tamen coram sanctis Altaribus, & Dei vultum, & Angelorum præsentiam observare oportet, atque vereri, ubi tanta tamque excellentia nobis verbi Dei virtute, atque miseratione præstantur, quanta nullo hominum eloqui potest. Ipse autem Deus, & Dominus noster Verbum, Virtus, & Sapientia Patris hanc eandem gratiam, quam præstitit, conservet simul, & tueatur in nobis, & oculos, quos vobis aperire jam coepit, plenius illuminare dignetur. Per quem, & cum quo æterno Patri est laus omnis, & gloria, honor, atque magnificentia, & potestas cum Sancto Spiritu a seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

Explicit Prologus.

Incipiunt Capitula

SEQUENTIS OPERIS.

- I. **Q**uod humana infirmitas non facile debeat divina discutere, ex libro Beati Hilarii Episcopi, & Confessoris de Trinitate.
- II. De Dominici Corporis origine.
- III. De Nativitate Dei Filii ex Patre.
- IV. Quod formis specie comparabilibus erudiamur ad intelligenda divina.
- V. De Dei Patris substantia.
- VI. De Nativitate Filii Dei ex Patre.
- VII. De Filii Dei generatione ex Matre.
- VIII. Dominum N. J. C. per adsumptam carnem naturaliter manere in nobis, & nos per perceptionem corporis, & sanguinis ejus manere in eo.
- IX. Eccelesie Fides Catholica.
- X. Nec confidendum in humana prudentia.
- XI. De Dei verbo.
- XII. Cypriani assertio vera de Deo.
- XIII. Augustini de Dei verbo.
- XIV. Christi communionem verum Corpus ejus, & Sanguinem non esse dubitandum.
- XV. Quod hoc Mysterium Christi nullo debeat ignorare.
- XVI. Quid sint Sacramenta, vel quare dicantur.
- XVII. Utrum sub figura, an veritate, hoc mysticum Calicis fiat Sacramentum.
- XVIII. Quid intersit inter immolationes veteres, figurasque legalium, & inter Sacramentum Dominici Corporis, & Sanguinis.
- XIX. Quid sit digne ad vitam percipere Corpus, & Sanguinem Christi.
- XX. Quibus modis dicatur Corpus Christi.
- XXI. Quod in hac Communione aut judicium percipitur, aut præmium.
- XXII. Quid necesse fuerit, quod semel gestum est, quotidie Christum immolari, vel quid boni tribuant, hæc mysteria digne accipientibus.
- XXIII. Cur in pane, & vino hoc Mysterium celebretur.
- XXIV. Cur in Calice aqua misceatur.
- XXV. Utrum plures aliqui habeat hoc Mysterium, quotiens a bono, an minus quippiam quam Veritas reponit, si a malo concipiatur Ministro.

- XXVI. Ut quid hæc colorem, aut saporem in Sacramento minime permutant.
- XXVII. Quod hæc sæpe visibili specie apparuerint.
- XXVIII. Quibus verbis hoc Mysterium conficiatur.
- XXIX. Utrum hoc Corpus post Consecrationem Panis jure queat vacari.
- XXX. Utrum plus ex eo habeat, qui majus, an qui minus acceperit.
- XXXI. Cur hoc Mysterium ante Passionem discipulis traditor.
- XXXII. Ut quid in Sanguine Christi fragmentum Corporis admisceatur.
- XXXIII. Quare generaliter nunc a jejunis Mysterium sacre Communionis celebratur, cum Dominus post Cœnam Apostolis hoc tradidit.
- XXXIV. Quid sit, quod Dominus ait: *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, donec illud bibam novum in regno Patris mei.*
- XXXV. Si ulla differentia sit in hoc Mysterio Iusto, & poenitenti reconciliato.
- XXXVI. Quid digne vel indigne sumentibus Dominici Corporis, & Sanguinis præstet Eucharistia.
- XXXVII. Quid Beatus Martyr Cyprianus adfirmat se præsentem contigisse his, qui polluti de Idolotytis Dominici Corporis, & Sanguinis Sacramenta temere susceperunt.
- XXXVIII. Quare peccatis criminalibus inretiti a Sacramentis Dominicis arceantur.
- XXXIX. Judæos ab omni conventu Fidelium arcendos, præcipue ubi Christianorum celebratur oblatio.
- XL. Qualiter accedendum sit ad Dominici Corporis, & Sanguinis mirabile Sacramentum.
- XLI. De Revelationibus, quibus Dominus de veritate Corporis, & Sanguinis sui hæsitantium corda firmavit.
- XLII. Miraculum de quodam Judæo.
- XLIII. Item de quodam sene Heremita, cujus habitationem Dominus eadem veritatis revelatione firmavit.
- XLIV. Item Miraculum, quod Romæ actum est.
- XLV. Item aliud.
- XLVI. De Sacramento Calicis quod revelatum sit B. Cypriano.
- XLVII. Qualiter in D. N. J. C. Passione mysticum sit Pascha abolitum, & in ejus immolatione rei veritas sit ostensa.
- XLVIII. Utrum Pascha istud legitimum post anni spatium, vel post longa intervalla dierum, an quotidie a Fidelibus sit edendum.
- XLIX. Quantum sacre oblationis immolatio mortuorum spiritibus profit.

- L. De quodam Monacho, qui per salutarem hostiam supplicium evasit.
- LI. De quodam, cujus vincula in captivitate, oblato pro eo sacrificio, solvebantur.
- LII. De quodam nauta, qui post longa Maris discrimina Dominici virtute Sacramenti mortem evasit.
- LIII. Quibus immolatio Dominici corporis mortis profit.
- LIV. Qua disciplina, qua modestia orandum sit, cum Sacerdos sacrificat, & unusquisque in suo ordine horam sacre communionis expectat.
- LV. Quid cavendum in oratione sit.
- LVI. Cyprianus ad Clerum deprecando Deum.
- LVII. Quod etiam in exteriori cultu sacrosanctum Domini Altare orandum sit.
- LVIII. Quod nihil super Altare ponendum sit, præter sacrosancta oblatio.
- LIX. Quod pro homicidis, & latronibus non sit sacrificandum.
- LX. De his, qui Eleemosynam tribunt, & peccata non dimittunt.
- LXI. Stupendum nimis de quodam Presbytero.
- LXII. Quod qualiscunque Sacerdotis excommunicatio valde formidanda sit, nec attendendum, cujus meriti sit, sed cujus auctoritate hoc facit, etiam si injusta videatur, quod absit, excommunicatio.
- LXIII. Laudabile nimis exemplum gloriosi Theodosii Imperatoris.
- LXIV. Item aliud exemplum nimis pavendum.
- LXV. Quanta reverentia Episcopali Cathedre sit habenda, & de Domino Petro Alexandrino Patriarcha.
- LXVI. Quam grave peccatum sit, sacra loca temerare, vel aliqua forde pollicere.
- LXVII. De quodam Latrone in Coemeterio B. Johannis sepulto.
- LXVIII. Incipit Epistola S. Augustini ad Auxilium Episcopum pro causa injuste excommunicationis.
- LXIX. Item capitalia ad eandem rem pertinentia.
- LXX. De Sacramento Baptismatis B. Ambrosius.

Explicunt Capitula.

DOMINI ODONIS

De Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini.

Convivas epuli mundos Deus esse supermi
 Ut doceat, servis Dominus vestigia lavit,
 Muneribus variis, & pluribus inde relictis,
 Frumentum, & Vinum cunctis hoc prætulit unum
 Hoc facrat, hoc nimium, quod sit breve, quod nimis altum,
 Tam modicum sumptu, tam perfacile, atque paratum,
 Tam sublime tamen quod totam habeat Deitatem
 Sufficit hoc solum mundi purgare piaculum.
 Hinc placet hoc munus, quod sit de pluribus unum,
 Corpus huic capiti, caput inde coheret & illi;
 Hoc genus, hoc unum placet, hoc durabit in ævum
 Hoc facile est, nitidum, simplex, Deitateque plenum.

Incipiunt Versus.

PASCHASII RATBERTI

AC PLACIDIUM DISCIPULUM.

Regis adire sacrae qui vis sollempnia mensæ,
 Almificum Christi Corpus contingere votis,
 Delicias vesci, roscum potare, cruorem,
 Bacchica nostra velim puero quæ misimus olim,
 Et niveos casto condas in pectore flores.
 Rustica forte animo sordent, sed mella manabunt.
 Tantum quæ calamus Christi de fonte ministrat,
 Unde puer possit saltem restinguere sitim,
 Si digne libeat scitari iussa Tonantis.
 Libertas etenim fidei nunquam abnegat ulli
 Eximios vitæ fructus de cespite carnis.
 Vita, salus, pax, lux, sapientia denique cunctis
 Inde manat cœli semper sub eardine quadro.
 Tu quoque, muneribus si dignus vixeris istis,
 Accipies palmam Regni virtute beatos.
 Dispositi causam nostris Deus usibus aptam,
 Ut panis Corpus, vinum Sanguisque sit ejus,
 Sed queat * ut summisit odor, color, ac sapor isdem,
 Fit fidei merces, cujus est maxima virtus.
 Lex ea naturæ est verbi in quod jussit auctor.

Impe-

Imperium sequitur de se, mox transit in illud,
 Quod habet omnipotens, res in miracula vertens.
 Protinus ergo vicem mutat natura suetam.
 Mox Caro fit panis, vinum mox denique Sanguis,
 Datque Sacerdotes, sibi quos incorporat omnes.
 Hæc ut agant, per cum Mysteria, & ipse per illos.
 An homo naturam per se mutaverit ullam,
 An homo triticam præstaverit esse Dealem?
 Vix sed id explet opus, quæ condidit omnia prorsus,
 Nam seniel ut terram jussit, quod germinet herbam,
 Quod facit illa, dehinc per cuncta volumina seculi
 Jussit & hoc fieri, sic se Substantia vertit,
 Hoc opus & cœnæ per cum patratum ubique.
 Plurima visibili semper virtute peregit.
 Nam mare cum scindit, coluber fit virga vicissim,
 Petraque fudit aquas, nimbûs quoque præbuit escas,
 Fertque columna ignem, pellitve subinde vaporem.
 Ista patent coram, virtus manifesta videtur;
 Illa palam fecit, hoc clam gerit attamen ipse.
 Hoc opus absconsûm quod signa patentia produnt,
 Nam manifesta Deus fecit, credatur ut istud.
 Dum videt illa oculus, cernat fidei id quoque visus,
 Quæ neque veracem dubitat, nec omnipotentem.
 Frumentum & vinum generantia Virginitatem
 Hæc generant turmas de Virginitate decoras.
 Virginis hæc species legit quam maxima proles,
 Hinc ut castificet numero quos proles adoptat.
 Horrea frumentum replet hoc, cellaria vinum,
 Cor hominis facit hoc, illud quoque firmum,
 Hæc duo Virgineas generant sic ergo choreas.
 Particeps Calicis munus perstare necesse est.
 Abluit inde pedes, cœnæ cum tempus adesset,
 Discipulis mandam suadens hos ducere vitam,
 Particeps divini, quo mendentur, Sacramenti,
 Ne ut Judæ similes capiant magis damna salutis,
 Immundi nondum quorundam audent sumere libam.
 Nam docet in Calicis quosdam natale futuros,
 Qui sibi iudicium sacra per Mysteria sumunt.
 Hinc finit inter eos qui convivantur amicos,
 Ut Judas epulam gustet cœnis ille pososum.
 Officit infirmo, prodest quod denique sano.
 Qui pluit injustis, solemque ministrat iniquis,
 Esseque vult salvos, & verum agnoscere cunctos.
 Hoc commune bonum cunctis largitur ad usum;
 Quisque tamen videat, qualis, vel qualis sumat,

Præ-

de Cælo, filius hominis, qui est in Cælo. Quod de Cælo descendit, conceptus de Spiritu originis causa est; non enim Corpori Maria originem dedit, licet ad incrementa partumque corporis omne, quod sui sexus naturale est, contulerit. Quod vero hominis filius est, susceptus in Virgine carnis est partus. Quod autem in Cælis est, naturam semper manentia potestas est, quæ initiata, conditaque per se carne non ex finitatis suæ virtute intra regionem se definiti corporis coartavit. Spiritus virtute ac Verbi Dei potestate in forma servi manens ab omni intra, extraque cæli, mundique circulo cæli, ac mundi Dominus non absuit. Per hoc ergo & de cælo descendit, & filius hominis est, & in cælis est. Quia Verbum caro factum est, non amiserat manere, quod Verbum est, nam dum Verbum est, & in Cælis est, dum caro est, & hominis filius. Dum Verbum est caro factum, & de cælo est, & hominis est filius, & in Cælo est. Quod & Verbi virtus non corporalibus modis manens non deperat, unde descendit, & caro non aliunde originem sumplerat, quam ex Verbo, & Verbum caro factum est, cum caro esset, non tamen non erat & Verbum. Absolente autem B. Apostolus etiam hos inenarrandos corporis nativitatis Sacramentum locutus est dicens: Primus homo de terro limo, secundus homo de cælo. Hominem enim dicens, nativitatem ex Virgine docuit, quæ officio ipsa materno sexus sui naturam in conceptu, & parto hominis exsecuta est. Et cum ait secundum hominem de cælo, originem ejus ex supervenientis in Virginem Spiritus Sancti aditu testatus est. Atque ita cum & homo est, & in cælo est, hominis hujus & partus a Virgine est, & conceptus ex Spiritu est. Novit Ecclesia unum Deum, ex quo omnia, novit & unum Dominum N. J. C. per quem omnia, unum ex quo, & unum per quem. Ab uno universorum originem, per unum eundem creationem. In uno ex quo, auctoritatem innascibilitatis intelligit. In uno per quem, potestatem nihil differentem ab Auctore veneratur. Cum ex quo, & per quem ad id creator in his, quæ creata sunt communionis auctoritas sit. Novit in Spiritu Deum Spiritum impassibilem, & indefecabilem. Didicit enim a Domino, Spiritui carnem, & ossa non esse, ne forte cadere in cum corporalium passionum detrimenta credantur. Novit unum innascibilem Deum, novit & unigenitum Dei filium. Confitetur Patrem æternum, & ab origine liberum, confitetur & originem filii ab æterno, non per se ipsum, sed ab eo, qui a nemine semper est, natum ab æterno, nativitatem videlicet ex Paterna æternitate sumentem. Novit de Deo non esse humanis judiciis sentiendum, neque enim nobis ea natura est, ut se in cælestem cognitionem suis viribus efferat. A Deo discendum est, quod de Deo intelligendum sit, quia non nisi se auctore cognoscitur. Adit licet secularis Doctrina elaborata institutio, adit vitæ innocentia, hæc quidem proficiunt ad conscientie gratulationem, non tamen cognitionem Dei consequuntur. Moyses cum

in terra Madian ovium pastor esset, ignem in rubo sine concem-
tione rubi contuens, Deum audivit, & nomen interrogavit, & na-
torem cognovit. Neque hæc de Deo, nisi per Deum cognita esse
potuissent. Loquendum ergo non aliter de Deo est, quam ut ipse
ad intelligentiam nostram de se locutus est. Deo cui omnia in mor-
tuis vivunt, hoc solum perit, quod sibi deperit. Nam judicaturus
ipse de omnibus, & pro majestatis sue misericordia, pene meritis
ignoranti moderatorum errori, rogantes se jam non judicabit utique,
sed negabit. Fidei vera professio ita Deum ex Deo statum, ut lo-
men ex lumine, quod sine detrimento suo, naturam suam, præstat
ex sese, ut det quod habet, & quod dederit habeat. Nascitor quo-
que quod sit, cum non aliud, quam quod est, natum sit. Et na-
tivitas acceperit, quod erat, nec acceperit quod accepit, sitque
utramque unum duarum ex eo, quod est, nascitor, & quod nascitur
neque aliunde; neque aliud est; est enim lumen de lumine.

III.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

NON per consuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur,
neque per eleventa originis nostræ, ut homo ex homine pro-
pellitur. Integra illi, & perfecta, & incontaminata nativitas est, cujus a
Deo exitio potius, quam partus est. Est enim unus ex uno, non est
positio, non est desectio, non est diminutio, non derivatio, non pro-
tensio, non passio, sed viventis nature ex vivo nativitas est, & Deus
ex Deo exiens, non creatura in Dei nomine electa. Non, ut esset,
cepit ex nihilo, sed exiit a manente. Et exiit significationem har-
bet nativitatis, non habet inchoationis. Non enim idem est cepisse
substantiam, & Deum exisse de Deo. Et Nativitatis hujus scientia
licet non subiecta verbis sit, cum inenarrabilis sit, habet tamen in
doctrina filii Fidei securitatem a Deo se manifestantis exisse. Habet
hec Sacramenti sola nativitas, ut complectatur in se & nomen, &
naturam, & potestatem, & professionem, quod universa nativitas
non potest non in ea esse natura unde nascatur. Non asserit ex ter-
reni generis substantiam, quod ex uno non subsistit alieno. Quod
autem alienum a se non est, id unum est genere nature, & quic-
quid unum est per nativitatem, non habet solitudinem.

IV.

*Quod formis sepe comparabilibus erudiamur
ad intelligenda divina.*

Humane itaque nativitatis conscientiam consulo, utrum non intra Patris originem maneat origo nascentium, nam tam essi elementa illis inanimata, ac turpia, quibus nascendi causa inchoantur, in hominem alterum effluant, per naturam tamen virtutem intra se invicem mancant, dum & per datam a se naturam ejusdem originem nascentem sequitur ille, qui gignit, & per acceptam nativitatem, cujus virtus derivetur, non tamen auferatur in gignente, si manet ille, qui gignitur. Et hoc quidem tantum ad humane nativitatis intelligentiam commemoratum a nobis sit, non etiam ad perfectum in Unigenito Deo Nativitatis exemplum, quia naturam humanam infirmitas ex disparibus comparatur, & nec ex inanimatis coniacetur ad vitam, nec statim in ea qui gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa sint, quae sine naturae suo sensu cum excreverint desecentur. In Deo vero quod est, totum vivit, Deus enim vita est, & haec vita non potest quicquam esse nisi vivum, neque ex derivatione, sed ex virtute nativitas est. Ac si dum totam quod est vivit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet nativitatem, non habet demutationem, & impertit profectum, non amittit naturam. Et dum nativitatem, quam dedit per indiscretam naturae similitudinem sequitur, & nativitas eam, quae vivens ex vivente est, naturam nascendo non deserit. Afferit autem pro parte fidei hujus significationem ignis in se ignem habens, & in igne ignis manens. Nam cum sit in co. splendor luminis, naturae calor, virtus urendi, mobilitas fluendi, totum tamen ignis est, & haec universa una natura est. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam subsistit, ac vivit, & cum ea, per quam vixerat, desicit. Sed hoc, quod incorporale Dei est ex comparationum parte cognoscimus, ut non incredibile in Deum sit, quod pro parte aliqua in terrenis reperiator elementis. Quæro itaque nunc utrum divisio, ac separatio sit, cum ignis ex igne est? Aut numquid absceditur natura, ne maneat? aut non sequitur natura, ne insit? Cum accenso lumine ex lumine per quendam quasi nativitatis profectum naturae nulla desectio sit, & tamen sit lumen ex lumine. Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex se se sine desectioe subsistat? Aut hoc non inest in eo, unde non recessum est, sed cum unitate substantiae naturalis exivit? Et quæro an non quoniam sint, cum lumen ex lumine nec divisione separabilis sit, nec genere naturæ? Et hæc, ut dixi ad intelligentiam tantum Fidei comparata sint, non etiam ad Dei dignitatem, ut non potius

potius intelligentiam invisibilem ex comparabilibus sumemus, non atque, ut aliquod naturæ Dei satisfaceret comparationis exemplum, cum dignum, & iustum esset testanti de se Deo credere.

V.

De Dei Patris substantia.

Pater est ex quo omne quod est consistit. Ipse in Christo, & per Christum origo omnium: Ceterum ejus in se est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est ex se, atque in se continens. Infinitus quia non ipse in aliquo, sed intra eum omnia. Semper extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante tempus, quia tempus ab eo est extra quem nihil est, & cui est semper, ut semper sit. Hæc veritas est Sacramenti Dei, hoc imperpicabile naturæ nomen in Patre. Soli filio notus, quia Patrem nemo novit nisi filius, & cui voluerit, filius revelare: Ergo de Patre una cum filio revelante filio, qui solo testis fidelis est sentiamus.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

Filium meus consernatur attingere, & trepidat omnis sermo se prodere. (a) Est progenies ingeni, unus ex uno, verus a vero, vivas a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientia sapientia, gloria gloriæ, imago invisibilis Dei, forma Patris ingeni. Si quis forte intelligentiæ suæ imputabit generationis divini Sacramentum, id est qualiter genuerit Pater Filium non posse se consequi, cum tamen & Pater sit absolute intelligendus, & filius, majore istud dolore a me audiet ignorari. Ego nescio, non requiro, & consolabor me tamen. Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogavit, filius ipse non edidit. Cesset dolor querelaram. Nam te quisquis es, qui hæc requiris, non revoco in exemplum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum: Nonne æquanimiter ignorabis Creatoris Nativitatem ignorans originem creaturæ? Hoc saltem requiro sentis ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quero seipsum unde hauseris vitam, unde sortitus sis intelligentiam, unde adeptus sis. Quale est quod in te sit odor, sensus, visus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quæro unde ista his, quos penes, indulgeas; qualiter sensus inferas, oculos accendas, cor adfigas. Hæc si potes enarrare. Habes ergo quod nescis, & tribuis quæ non intelligis; æquanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus es.

-VI.

(a) Vide S. Hilarii lib. 2. de Trin.

IV.

*Quod formis sæpe comparabilibus erudiamur
ad intelligenda divina.*

Humanæ itaque natiuitatis conscientiam conſolo, utrum non intra Patris originem maneat origo naſcentium, nam tam eſſi elementa illa inanima, ac turpia, quibos naſcendi cauſas inchoantur, in hominem alterum eſſuant, per naturæ tamen virtutem intra ſe inuicem maneam, dum & per datam a ſe naturæ ejuſdem originem naſcentem ſequitur ille, qui gignit, & per acceptam natiuitatem, cujus virtus deriuetur, non tamen auſerator in gignente, ſi manet ille, qui gignitur. Et hoc quidem tantum ad humanæ natiuitatis intelligentiam commemoratum a nobis ſit, non etiam ad perfectum in Unigenito Deo Natiuitatis exemplum, quia naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus comparatur, & nec ex inanimis conſinetur ad vitam, nec ſtatim in ea qui gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa ſint, quæ ſine naturæ ſuæ ſenſu cum excreverint deſeantur. In Deo vero quod eſt, totum vivit, Deus enim vita eſt, & hæc vita non poteſt quicquam eſſe niſi vivum, neque ex derivatione, ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſi dum totum quod eſt vivit, & dum totum quod ex eo naſcitur virtus eſt, habet natiuitatem, non habet demutationem, & impertit proſectum, non amittit naturam. Et dum natiuitatem, quam dedit per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequitur, & natiuitas eam, quæ vivens ex vivente eſt, naturam naſcendo non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem ignis in ſe ignem habens, & in igne ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor, virtus urendi, mobilitas ſuavandi, totum tamen ignis eſt, & hæc univerſa una natura eſt. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit, ac vivit, & cum ea, per quam vixerat, deſicit. Sed hoc, quod incorporale Dei eſt ex comparationem parte cognoviſimus, ut non incredibile in Deum ſit, quod pro parte aliqua in terrenis reperiatur elementis. Quæro itaque nunc utrum diviſio, ac ſeparatio ſit, cum ignis ex igne eſt? Aut numquid abſcinditur natura, ne maneat? aut non ſequitur natura, ne inſit? Cum accenſo lumine ex lumine per quemdam quæſi natiuitatis proſectum naturæ nulla deſectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine. Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex ſe ſe ſine deſectio ſubſiſtat? Aut hoc non in eſt in eo, unde non reſeſſum eſt, ſed cum unitate ſubſtantię naturalis exivit? Et quæro anne non quædam ſint, cum lumen ex lumine nec diviſione ſeparabilis ſit, nec genere naturæ? Et hæc, ut dixi ad intelligentiam tantum Fidei comparata ſint, non etiam ad Dei dignitatem, ut non potius

potius intelligentiam invisibilem ex comparabilibus sumeremus, non utique, ut aliquid naturæ Dei satisfaceret comparationis exemplum, cum dignum, & iustum esset testanti de se Deo credere.

V.

De Dei Patris substantia.

Pater est, ex quo omne quod est consistit. Ipse in Christo, & per Christum origo omnium. Ceterum ejus in se est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est ex se, atque in se continens. Infinitus quia non ipse in aliquo, sed intra eum omnia. Semper extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante ævum, quia tempus ab eo est extra quem nihil est, & cui est semper, ut semper sit. Hæc veritas est Sacramenti Dei, hoc imperpicabile naturæ nomen in Patre. Soli filio notos, quia Patrem nemo novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Ergo de Patre una cum filio revelante filio, qui solo testis fidelis est sentiamus.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

Filium mens consternatur attingere, & trepidat omnis sermo se prædere. (a) Est progenies ingenti, unus ex uno, verus a vero, vivus a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientia sapientie, gloria gloriæ, imago invisibilis Dei, forma Patris ingenti. Si quis forte intelligentiæ suæ imputabit generationis divini Sacramentum, id est qualiter genuerit Pater Filium, non posse se consequi, cum tamen & Pater sit absolute intelligendus, & filius, majore istud dolore a me audiet ignorari. Ego nescio, non requiro, & consolabor me tamen. Archangeli nesciunt, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogavit, filius ipse non edidit. Cesset dolor querelarum. Nam te quisquis es, qui hæc requiris, nos revoco in exemplum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profandum. Nonne æquanimiter ignorabis Creatoris Nativitatem ignorans originem creaturæ? Hoc saltem requiro sentis ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quæro sensum unde hauseris vitam, unde sortitus sis intelligentiam, unde adeptus sis. Quale est quod in te sit odor, sensus, visus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quæro unde ista his, quos penes, indulgeas; quoliter sensus inferas, oculos accendas, cor adfigas. Hæc si potes enarra, Habes ergo quod nescis, & tribuis quæ non intelligis; æquanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus es.

VI.

(a) Vide S. Hilarii lib. 2. de Trin.

IV.

*Quod formis sæpe comparabilibus erudiamur
ad intelligenda divina.*

Humanæ itaque natiuitatis conscientiam conſolo, utrum non intra Patris originem maneat origo naſcentium, nam tam eſſe elementa illa inanimata, ac turpia, quibus naſcendi cauſæ inchoantur, in hominem alterum eſſuant, per naturæ tamen virtutem intra ſe invicem maneam, dum & per datam a ſe naturæ ejuſdem originem naſcentem ſequitur ille, qui gignit, & per acceptam natiuitatem, cujus virtus deriuetur, non tamen auferatur in gignente, ſi manet ille, qui gignitur. Et hoc quidem tantum ad humanæ natiuitatis intelligentiam commemoratum a nobis ſit, non etiam ad perfectum in Unigenito Deo Natiuitatis exemplum, quia naturæ humanæ infirmitas ex diſparibus comparatur, & nec ex inanimis continetur ad vitam, nec ſtatim in ea qui gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa ſint, quæ ſine naturæ ſuæ ſenſu cum excreverint deſeuntur. In Deo vero quod eſt, totum vivit, Deus enim vita eſt, & hæc vita non poteſt quicquam eſſe niſi virum, neque ex derivatione, ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſi dum totum quod eſt vivit, & dum totum quod ex eo naſcitur virtus eſt, habet natiuitatem, non habet demutationem, & impertit proſectum, non amittit naturam. Et dum natiuitatem, quam dedit per indiſcretæ naturæ ſimilitudinem ſequitur, & natiuitas eam, quæ vivens ex vivente eſt, naturam naſcendo non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem ignis in ſe ignem habens, & in igne ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, naturæ calor, virtus urendi, mobilitas æſtuandi, totum ſarcon ignis eſt, & hæc univerſa una natura eſt. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit, ac vivit, & cum ea, per quam vixerat, deſicit. Sed hoc, quod incorporale Dei eſt ex comparationum parte cognoſcimus, ut non incredibile in Deum ſit, quod pro parte aliqua in terrenis reperiatur elementis. Quæro itaque nunc utrum diviſio, ac ſeparatio ſit, cum ignis ex igne eſt? Aut numquid abſcinditur natura, ne maneat? aut non ſequitur natura, ne inſit? Cum accenſo lumine ex lumine per quemdam quaſi natiuitatis proſectum nature nulla deſectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine. Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex ſeſe ſine deſectio ſubſiſtat? Aut hoc non in eſt in eo, unde non reſeſſum eſt, ſed cum unitate ſubſtantię naturalis exivit? Et quæro anne non quædam ſint, cum lumen ex lumine nec diviſione ſeparabilis ſit, nec genere nature? Et hæc, ut dixi ad intelligentiam tantum Fidei comparata ſint, non etiam ad Dei dignitatem, ut non potius

potius intelligentiam invisibilem ex comparabilibus sumeremus, non utique, ut aliquod naturæ Dei satisfaceret comparationis exemplum, cum dignum, & iustum esset testanti de se Deo credere.

V.

De Dei Patris substantia.

Pater est, ex quo omne quod est consistit. Ipse in Christo, & per Christum origo omnium. Ceterum ejus in sese est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est ex se, atque in se continens. Infinitus quia non ipse in aliquo, sed intra cum omnia. Semper extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante totum, quia tempus ab eo est extra quem nihil est, & cui est semper, ut semper sit. Hæc veritas est Sacramenti Dei, hoc imperceptibile naturæ nomen in Patre. Soli filio notus, quia Patrem nemo novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare: Ergo de Patre una cum filio revelante filio, qui solo testis fidelis est sentiamus.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

Filium mens consternatur attingere, & trepidat omnis sermo se prodere. (a) Est progenies ingenti, unius ex uno, verus a vero, vivus a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtas, sapientia sapientie, gloria gloriæ, imago invisibilis Dei, forma Patris ingenti. Si quis forte intelligentiæ suæ impubli generationis divini Sacramentum, idest qualiter genuerit Pater Filium, non posse se consequi, cum tamen & Pater sit absolute intelligendus, & filius, majore illud dolore a me audiet ignorari. Ego nescio, non requiro, & consolabor me tamen. Archangeli nesciunt; Angeli non audierunt, sæcula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogavit, filius ipse non edidit. Cesset dolor querelaram. Nam te quisquis es, qui hæc requiris, nos revoco in exemplum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Nonne æquanimiter ignorabis Creatoris Nativitatem ignorans originem creaturæ? Hoc saltem requiro sentis ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quæro sensum unde hauseris vitam, unde sortitus sis intelligentiam, unde adeptus sis. Quale est quod in te sit odor, sensus, visus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quæro unde ista his, quos penes, indulgeas; qualiter sensus inferas, oculos accendas, cor adfigas. Hæc si potes enarra. Habes ergo quod nescis, & tribuis quæ non intelligis; æquanimiter imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus es.

VI.

(a) Vide S. Hieron. lib. 2. de Trin.

DOMINI ODONIS

De Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini.

Convivas epuli mundos Deus esse superni
 Ut doceat, servis Dominus vestigia lavit,
 Muneribus variis, & pluribus inde reiectis,
 Frumentum, & Vinum cunctis hoc prætulit unum.
 Hoc facrat, hoc nimium, quod sit breve, quod nimis altum,
 Tam modicum sumptu, tam perfacile, atque paratum,
 Tam sublime tamen quod totam habeat Deitatem,
 Sufficit hoc solum mundi purgare piaculum.
 Hinc placet hoc munus, quod sit de pluribus unum,
 Corpus huic capiti, caput inde cohæret & illi;
 Hoc genus, hoc unum placet, hoc durabit in ævum.
 Hoc facile est, nitidum, simplex, Deitateque plenam.

Incipiunt Versus.

PASCHASII RATBERTI

AC PLACIDIUM DISCIPULUM.

Regis adire sacrae, qui vis sollemnia mensæ,
 Almificum Christi Corpus contingere votis,
 Delicias vesci, roseum potare cruorem,
 Bacchica nostra velim puero quæ mistus olim,
 Et niveos casto condas in pectore flores.
 Rustica forte animo sordent, sed mella manabunt.
 Tantum quæ calamus Christi de fonte ministrat,
 Unde puer possit saltem restringere sitim,
 Si digne libeat scitari iussa Tonantis.
 Libertas etenim fidei nunquam abnegat ulli
 Eximios vitæ fructus de cespite carnis.
 Vita, salus, pax, lux, sapientia denique cunctis
 Inde manat cœli semper sub cardine quadro.
 Tu quoque, muneribus si dignus vixeris istis,
 Accipies palmam Regni virtute beatus.
 Disponit causam nostris Deus assibus aptam,
 Ut parvis Corpus, vinum Sanguisque sit ejus,
 Sed queat * ut luminis odor, color, ac sapor isdem,
 Fit fidei merces, cujus est maxima virtus.
 Lex ea naturæ est verti in quod jussit auctor,

Impe-

Imperium sequitur de se, mox transit in illud,
 Quod jubet omnipotens, res in miracula vertens.
 Protinus ergo vicem mutat natura suetam.
 Mox Caro fit panis, vinum mox denique Sanguis,
 Datque sacerdotes, sibi quos incorporat omnes.
 Hæc ut agant, per eum Myſteria, & ipse per illos.
 An homo naturam per se mutaverit ullam,
 An homo triticeam præstaverit esse Dealem?
 Vox sed id explet opus, quæ condidit omnia prorsus.
 Nam semel ut terram jussit, quod germinet herbam,
 Quod facit Illa, dehinc per cuncta volumina fecit
 Jussit & hoc fieri, sic se Substantia vertit.
 Hoc opus & cæcæ per eum patrat ubique.
 Plurima visibili semper virtute peregit,
 Nam mare cum seindit, coluber fit virga vicissim,
 Petraque sudit aquas, nimbos quoque præbuit efesus,
 Fertque columna ignem, pellitve subinde vaporem.
 Ista patent coram, virtus manifesta videtur;
 Illa palam fecit, hoc clam gerit attamen ipse.
 Hoc opus absconſum quod signa patentia produnt,
 Nam manifesta Deus fecit, credatur ut istud.
 Dum videt illa oculos, cernat fidei id quoque visus,
 Quæ neque veracem dubitat, nec omnipotentem.
 Frumentum & vinum generantia Virginitatem
 Hæc generant turmas de Virginitate decoras,
 Virginis hæc species legit quam maxima proles,
 Hinc ut castificet numero quos proles adoptat.
 Horrea frumentum replet hoc, cellaria vinum,
 Cor hominis facit hoc, illud quoque firmum,
 Hæc duo Virgineas generant sic ergo choreas.
 Participes Calicis mundos perſtare necesse est.
 Abluit inde pedes, cæcis cum tempus adesset,
 Discipulis mundam suadens hos ducere vitam,
 Participes divini, quo mendentur, Sacramenti,
 Ne ut Judæ similes capiant magæ damnâ salutis,
 Immundi mendant quoviam audent sumere libam.
 Nam docet in Calicis quosdam natale futuros,
 Qui sibi jadicium sacra per Myſteria sumunt.
 Hinc finit inter eos qui convivantur amicos,
 Ut Judas epulum gustet canis ille posuſum.
 Officit infirmo, prodest quod denique sano.
 Qui pluit injustis, solemique ministrat iniquis,
 Effecque vult salvos, & verum agnoscere cunctos.
 Hoc commune bonum cunctis largitur ad usum;
 Quisque tamen videat, qualis, vel qualia sumat.

Præ-

Præmia cui vitæ, cui sint augmenta gehennæ.
 Cetera sanciret cum lex, quæ hæc causa reposcit,
 Hoc posuit primum, iussitque vorantibus Agnum,
 Ut quicumque suos studeat præcingere lumbos,
 Quod magis expediat, hoc primo locans manifestat.
 Convivas epuli castos docet esse superni,
 Qui litat in vetori, libat velitamina ritu,
 Lotus & a licito se conjugis abstinet usu,
 Hinc licito ad tempus; quia fert tribus una ministros.
 Umbra tamen veteris sunt illa, typosque holocausti,
 Quam magis esse decet nitidam, qui talibus hæret?
 Mors necat hunc, umbræ cultum qui spreverit; inde
 Collige quid maneat, rem ipsam qui forte profanatur;
 Cum gravet omnes scelus multam pollutio pejus.
 Virgineæ proli nihil est adversus illa,
 Majestasque rei, si non discernitur, obstat;
 Judicium sumit, qui non dijudicat, inquit.

Quod humana infirmitas non facile debeat divina discutere.

EX LIBRO

BEATI HILARII EPISCOPI, ET CONFESSORIS

DE TRINITATE.

V Etat Beatus Apostolus Timotheo discipulo genealogiæ eloquia tractari, & fabulam interminatæ quæstionis attingi. Edificationem vero Dei in Fide esse, ut humanæ verecundiæ modum fideli omnipotentis Dei Religione concludat. Neque se infirmitas nostra ad perspicienda ea, quæ perspicendi naturam non habent, extendat. Quod si contuentibus solis claritatem virtus intenti luminis obstope- scit, ut si quando causam radiantis læcis solertius acies curiosæ con- templationis inquirat, usque ad emortuum videndi sensum oculorum natura revocetur, accidatque nitendo magis videre, ne videas. Quid nobis in Dei rebus, & Sole iustitiæ expectandum est? Nonne, in- cumbet volentibus supersapere stultitiam? Nonne ipsum illud æeræ intelligentiæ occupabit? Non enim natura inferior causam naturæ potioris intelliget, nec subiacet humanæ conceptioni ratio cœlestis. Nam intra conditionem infirmitatis erit; quicquid infirmi conscientie subdetur. Excedit itaque humanam mentem Dei potestas, ad quam si infirmitas protender, magis infirma reddetur, dum hoc ipsum quod obinet, amittit potiore ad obtundendum eam rerum Cœlestium natura, quæ omnem ejus confectantis se perviciaciam ipsa

com-

complexu ejus major infirmat. Ut igitur Sol ita videndus est, ut potest videri, tantumque excipendus est lumine, quantus admittitur, ne si plus velimus inspicere, minus quoque quam possumus consequamur; ita & ratio coelestis in quantum se permittit intelligi in tantum expectanda est, in quantum apprehendendam se dedit. Ne si contenti indulgentiae moderatione non simus, amittamus indulta. Et ergo in Deo quod percipi potest, est plane, si modo quod potest velis. Sicut enim est in Sole quod videas, si hoc velis videre quod possis, amittas autem quod potest videri, dum quod non potest niteris; ita & in rebus Dei habes quod intelligas, si intelligere quod potes velis. Ceterum si ultra quam potes speres, id quoque quod potuisti, posse non poteris. Illos nunc arcanorum coelestium scrutatores consulo, ut secundam naturam suam nati ex Virgine Christi Sacramentum loquantur. Unde dicent Virgini conceptum? Unde Virgini partum? Qua haec esse originem caussam disputabunt? & quid intra seculis maternorum sinuum coaluisse corpus? Unde & homo est? unde tam verus. Post haec quid sit descendisse de Coelis Filium hominum in Coelo manentem? non enim ejusdem est secundum corporales causas descendere, & manere, quorum alterum descensionis transitio est, alterum manendi imperturbatio est. Vagitur infans, sed in Coelo est. Puer excrevit, sed plenitudinis Deus permanet. Jam vero cum ascendit ubi antea fuit, & descendit qui manet, quo intelligentiae humane sensu continebitur? Dominus enim ait: Quid si videritis Filium hominis ascendentem ubi antea fuit? Ascendit filios ubi antea fuit, & quis hoc sedulos concipiet? Descendit de Coelo Filius hominis, qui in coelis est, & quare hoc ratio praestabit? Verbum cum factum est, qui hoc verba loquens? Fit caro Verbum, id est homo Deus, & qui homo est, in Coelis est, & qui Deus de coelis est. Ascendit descendens, sed descendit non descendens. Est qui erat, & quod est, non erat.

II.

De Dominici Corporis Origine.

Corpus sibi Dominus ita assumpsit, ut id ex Virgine conceptum formam cum servi esse elegerit. Virgo enim homini ex Spiritu Sancto genuit quod genuit. Et quamvis tantum ad nativitatem carnis ex se daret, quantum ex se femine edendorum corporum susceptis originibus impenderent, non tamen Jesus Christus per humane Conceptionis coaluit naturam. Sed omnis causa nascendi inventa per Spiritum tenuit in hominis nativitate quod matris est, cum tamen haberet in originis nativitate, quod Dei est. Hinc igitur maximum illud, ac pulcherrimum suscepti hominis Sacramentum Dominus ipse ostendit dicens: *Nemo ascendit in Caelum, nisi qui descendit*

Anced. III.

Z

do

de Cælo, filius hominis, qui est in Cælo. Quod de Cælo descendit, conceptus de Spiritu originis causa est; non enim Corpori Maria originem dedit, licet ad incrementa partumque corporis omne, quod sui sexus naturale est, contulerit. Quod vero hominis filius est, susceptus in Virgine carnis est partus. Quod autem in Cælis est, naturæ semper manentis potestas est, quæ initiata, conditaque per se carne non ex finitatis suæ virtute intra regionem se definiti corporis coartavit. Spiritus virtute ac Verbi Dei potestate in forma servi manens ab omni intra, extraque cæli, mundique circulo cæli, ac mundi Dominus non absuit. Per hoc ergo & de cælo descendit, & filius hominis est, & in cælis est. Quia Verbum caro factum est, non amiserat manere, quod Verbum est, nam dum Verbum est, & in Cælis est, dum caro est, & hominis filius. Dum Verbum est caro factum, & de cælo est, & hominis est filius, & in Cælo est. Quod & Verbi virtus non corporalibus modis manens non deerat, unde descenderat, & caro non aliunde originem sumpserat, quam ex Verbo, & Verbum caro factum est, cum caro esset, non tamen non erat & Verbum. Absolute autem B. Apostolus etiam hos inenarrandæ corporeæ nativitatis sacramentum locutus est dicens: Primus homo de terræ limo, secundus homo de cælo. Hominem enim dicens, nativitatem ex Virgine docuit, quæ officio ipsa materno sexus sui naturam in conceptu, & parto hominis exsecuta est. Et, cum ait secundum hominem de cælo, originem ejus ex supervenientis in Virginem Spiritus Sancti aditu testatus est. Atque ita cum & homo est, & in cælo est, hominis hos & partos a Virgine est, & conceptus ex Spiritu est. Novit Ecclesia unum Deum; ex quo omnia, novit & unum Dominum N. J. C. per quem omnia, unum ex quo, & unum per quem. Ab uno universorum originem, per unum creatorum creationem. In uno ex quo, auctoritatem innascibilitatis inteligit. In uno per quem, potestatem nihil differentem ab Auctore veneratur. Cum, ex quo, & per quem ad id creator in his, quæ creata sunt communionis auctoritas sit. Novit in Spiritu Deum Spiritum impassibilem, & indefectibilem. Didicit enim a Domino spiritui carnem, & ossa non esse, ne forte eadere in eum corporalium passionum detrimenta credantur. Novit unum innascibilem Deum, novit & unigenitum Dei filium. Constatet Patrem æternum, & ab origine liberum, confitetur & originem filii ab æterno, non per se ipsum, sed ab eo, qui a nemine semper est, natum ab æterno, nativitatem videlicet ex Paterna æternitate fumentem. Novit de Deo non esse humanis judiciis sentiendum; neque enim nobis ea natura est, ut se in cælestem cognitionem suis viribus esset. A Deo discendum est, quod de Deo intelligendum sit, quia non nisi se auctore cognoscitur. Adsit licet secularis Doctrinæ elaborata insinatio, adsit vitæ innocentia, hæc quidem proficiant ad conscientiam gratulationem, non tamen cognitionem Dei consequantur. Moyses cum

in terra Madian ovium pastor esset, ignem in robo sisse concenp-
tore robi contuens, Deum adivit, & nomen interrogavit, & na-
turam cognovit. Neque hæc de Deo, nisi per Deum cognita esse
potuissent. Loquendum ergo non aliter de Deo est, quam ut ipse
ad intelligentiam nostram de se locutus est. Deo cui omnia in mor-
tuis vivunt, hoc solum perit, quod sibi deperit. Nam judicaturus
ipse de omnibus, & pro majestatis sue misericordia, pene meritum
ignoranti moderaturus erroris, negantes se jam non judicabit utique
sed negabit. Fidei vero professio ita Deum ex Deo statum, ut lo-
men ex lumine, quod sine detrimento suo, naturam suam, præstat
ex se, ut det quod habet, & quod dederit habeat. Nascatur quo-
que quod sit, cum non aliud, quam quod est, natum sit. Et na-
tivitas acceperit, quod erat, nec ademerit quod accepit, sitque
utrumque unum dum ex eo, quod est, nascitur, & quod nascitur
neque aliunde, neque aliud est, est enim lumen de lumine.

III.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

Non per consuetudinem humani partus Deus ex Deo nascitur,
neque per elementa originis nostræ, ut homo ex homine pro-
pellitur. Integra illi, & perfecta, & incontaminata nativitas est, cujus a
Deo exitio potius, quam partus est. Est enim unus ex uno, non est
portio, non est defectio, non est diminutio, non derivatio, non pro-
tentio, non passio, sed viventis naturæ ex vivente nativitas est, & Deus
ex Deo exiens, non creatura in Dei nomine electa. Non, ut esset,
cepit ex nihilo, sed exiit et manente. Et exiisse significationem ha-
bet nativitatis, non habet inchoationis. Non enim idem est exiisse
substantiam, & Deum exiisse de Deo. Et Nativitatis hujus scientia
licet non subiecta verbis sit, eam inenarrabilis sit, habet tamen in
doctrina filii Fidei securitatem a Deo se manifestantis exiisse. Habet
hæc Sacramenti solæ nativitas, ut complectatur in se & nomen, &
naturam, & potestatem, & professionem, quod universæ nativitas
non potest non in ea esse natura unde nascatur. Non avertit ex ter-
reni generis substantiam, quod ex uno non subsistit alieno. Quod
autem alienum a se non est, id unum est genere nature, & quic-
quid unum est per nativitatem, non habet solitudinem.

IV.

*Quod formis sæpe comparabilibus erudiamur
ad intelligenda divina.*

Humane itaque natiuitatis conscientiam conſolo, utrum non intra Patris originem maneat origo naſcentium; nam tam eſſe elementa illa inanima, ac turpia, quibus naſcendi cauſa inchoantur, in hominem alterum eſſeant, per naturam tamen virtutem intra ſe inuicem maneat, dum & per datam à ſe naturam ejuſdem originem naſcentem ſequitur ille, qui gignit, & per acceptam natiuitatem, cujus virtus deriuetur, non tamen auferatur in gignente, ſi manet ille, qui gignitur. Et hoc quidem tantum ad humane natiuitatis intelligentiam commemoratum a nobis ſit, non etiam ad perfectum in Unigenito Deo Natiuitatis exemplum, quia nature humane infirmitas ex diſparibus comparatur, & nec ex inanimis conſpiciatur ad vitam, nec ſtatim in ea qui gignitur vivit, neque totum vivit ex vita, cum in ea multa ſint, quæ ſine nature ſuæ ſenſu cum excreuerint deſeſcunt. In Deo vero quod eſt, totum vivit; Deus enim vita eſt, & hæc vita non poteſt quicquam eſſe niſi vivum, neque ex derivatione, ſed ex virtute natiuitas eſt. Ac ſi dum totum quod eſt vivit, & dum totum quod ex eo naſcitur virtus eſt, habet natiuitatem, non habet demutationem, & impertit perfectum, non amittit naturam. Et dum natiuitatem, quam dedit per indiſcretam nature ſimilitudinem ſequitur, & natiuitas eam, quæ vivens ex vivente eſt, naturam naſcendo non deſerit. Affert autem pro parte fidei huius ſignificationem ignis in ſe ignem habens, & in igne ignis manens. Nam cum ſit in eo ſplendor luminis, nature calor, virtus urendi, mobilitas ſeſquandi, totum tamen ignis eſt, & hæc univerſa una natura eſt. Habet quidem ex infirmitate quod per materiam ſubſiſtit, ac vivit, & cum ea, per quam vixerat, deſeſcit. Sed hoc, quod incorporale Dei eſt ex comparationem parte cognoſcimus, ut non incredibile in Deum ſit, quod pro parte aliqua in terrenis reperitur clementis. Quæro itaque nunc utrum diviſio, ac ſeparatio ſit, cum ignis ex igne eſt? Aut numquid abſcinditur natura, ne maneat? aut non ſequitur natura, ne inſit? Cum accenſo lumine ex lumine per quietudinem quaſi natiuitatis perfectam nature nulla deſectio ſit, & tamen ſit lumen ex lumine. Aut numquid hoc non manet in eo, quod ex ſeſe ſine deſectione ſubſiſtat? Aut hoc non inſit in eo, unde non reſeſſum eſt, ſed cum unitate ſubſtantiæ naturalis exivit? Et quæro anne non quomodo ſint, cum lumen ex lumine nec diviſione ſeparabilis ſit, nec genere nature? Et hæc, ut dixi ad intelligentiam tantum fidei comparata ſint, non etiam ad Dei dignitatem, ut non potius

potius intelligentiam invisibilium ex comparabilibus sumeremus, non atque, ut aliquod naturæ Dei satisfaceret comparationis exemplum, cum dignum, & iustum esset testanti de se Deo credere.

V.

De Dei Patris substantia.

Pater est, ex quo omne quod est consistit. Ipse in Christo, & per Christum origo omnium. Ceterum ejus in se est, non aliunde quod est sumens, sed id quod est ex se, atque in se continens. Infinitus quia non ipse in aliquo, sed intra eum omnia. Semper extra locum, quia non continetur in loco. Semper ante seipsum, quia tempus ab eo est extra quem nihil est, & cui est semper, ut semper sit. Hæc veritas est Sacramenti Dei, hoc imperpicabile naturæ nomen in Patre. Soli filio notus, quia Patrem nemo novit nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Ergo de Patre una cum filio revelante filio, qui solo testis fidelis est sentiantur.

De Nativitate Filii Dei ex Patre.

Filium mens conternatur attingere, & trepidat omnis sermo se prodere. (a) Est progenies ingeni, unus ex uno, verus a vero, vivus a vivo, perfectus a perfecto, virtutis virtus, sapientia sapientia, gloria gloriæ, imago invisibilis Dei, forma Patris ingeni. Si quis forte intelligentiæ suæ impotabit generationis divinis Sacramentum, idest qualiter genuerit Pater Filium non posse se consequi, cum tamen & Pater sit absolute intelligendus, & filius, majore illud dolore a me audiet ignorari. Ego nescio, non requiro, & consolabor me tamen. Archangeli nesciant, Angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostoli non interrogavit, filius ipse non edidit. Cesset dolor querelarum. Nam te quisquis, qui hæc requiris, non revoco in exemplum, non in amplitudinem tendo, non deduco in profundum. Nonne æquanimitè ignorabis Creatoris Nativitatem ignorans originem creaturæ? Hoc saltem requiro sentis ne te genitum, & quæ ex te generentur intelligis? Non quero sensum unde hauseris vitam, unde sortitus sis intelligentiam, unde adeptus sis. Quale est quod in te sit odor, sensus, visus, auditus? Certe nemo quod facit nescit. Quæro unde ista his, quos penes, indulgeas, qualiter sensus inferas, oculos accendas, cor adfigas. Hæc si potes enarra. Habes ergo quod nescis, & tribuis quæ non intelligis; æquanimitè imperitus in tuis, insolenter in Dei rebus ignarus es.

VI.

(a) Vide S. Hieron. lib. 2. de Trin.

VI.

Recta Fides.

STat in hoc intelligentia sine Verborum. Est Filius ab eo Patre, qui est. Unigenitus ab ingenito, progenies a parente, vivus a vivo. Ut Patris vita in semetipso, ita & Filius data est vita in semetipso. Perfectus a perfecto, quia totus a toto. Non divisio, aut dissectio, quia alter in altero, & plenitudo divinitatis in Filio est. Incomprehensibilis ab incomprehensibili. Novit enim nemo nisi invicem. Invisibilis ab invisibili, quia imago Dei invisibilis est, & quia qui vidit Filium, vidit & Patrem: Alius ab alio, quia Pater & Filius. Non natura divinitatis alia, & alia, quia ambo unum. Deus a Deo. Ab uno ingenito Deo unigenitus Deus. Non Dii duo, sed unus ab uno. Non ingeniiti duo, quia natus est ab innato. Alter ab altero nihil differens, quia vita viventis in vivo est. Hæc de natura divinitatis artijum, non sumam intelligentiæ comprehendentes, sed intelligentes esse incomprehensibilia, quæ loquamur.

VII.

De Filii Dei generatione ex Matre.

Humani autem generis causa Dei Filius natus ex Virgine est, & Spiritu Sancto ipso sibi in hac operatione famulante & sua videlicet Dei innumbrante virtute corporis sibi initia concepit, & exordia carnis insinavit, ut homo factus ex Virgine naturam in se carnis acciperet, perque hujus admixtionis societatem sanctificationem in eo universi generis humani corpus existeret. Ut quædammodum omnes in se per id, quod corporeum se voluit esse, conderentur, ita rursus in omnes ipse per id, quod ejus est invisibile referretur. Dei igitur imago invisibilis pudorem humani exordii non recepit. Et per conceptionem, partum, vagitum, & canus, omnes naturæ nostræ contumelias transcurrit. Quid tandem dignum a nobis tantæ dignationis affectui rependetur? Inenarrabilis a Deo originis unus Unigenitus. Deus in corporeculi humani formam sanctæ Virginis utero insertus aderescit. Qui omnia continet, & intra quem, & per quem cuncta sunt, humani partus lege profertur. Et ejus vocem Angeli, atque Archangeli tremunt, cælum, & terra, & omnia mundi hujus elementa resolverentur, vagito infantis audiat. Qui invisibilis, & incomprehensibilis est, non visu, sensu, tædique moderandus, canis est obvolutus. Hæc si quis indigna Deo recolet, tanto se majori beneficii obnoxium consitebitur, quanto minus hæc Dei conveniunt majestati. Non ille eguit homo effici, per quem homo factus est.

Sed

Sed nos egnimus, ut Deus caro fieret, & habitaret in nobis. Idest assumptione carnis unius universæ carnis interna incoleret: Humilitas ejus nostra nobilitas est, contumelia ejus honor noster est. Quod ille Deus in carne consistens, hoc nos vicissim in Deum ex carne renovati. Sed ne forte detineant scrupulosas mentium cogitationes, ennas, vagitus, partus, atque conceptio, recolenda est in singulis Dei dignitas, ut voluntatis humilitatem, potestatis ambitio præcedat; nec dignationem dignitas derelinquat. Videamus igitur quæ sint mysteria conceptus. Angelus Zacharie loquitur, sterili partus affertur. De incensi loco Sacerdos mutus egreditur. Johannes in vocem adhuc utero matris detentus erumpit, Mariam Angelus benedicit, Matrem Filii Dei Virginem pollicetur. Illa Virginitatis suæ conscia difficultate facti commovetur. Angelus ei efficientiam divinæ operationis exponit; ait enim: Spiritus Sanctus, superveniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi. Spiritus Sanctus desuper veniens Virginis interiora sanctificavit, & in his spirans, qui ubi vult Spiritus spirat, naturæ se humanæ carnis immiscuit. Et id, quod alienum a se erat, vi sua, ac potestate præsumpsit. Atque ut ne quid per imbecillitatem humani corporis dissideret, Virtus Altissimi Virginem obumbrat, infirmitatem ejus velat per umbram circumfusam confirmans, ut ad sementinam incantis Spiritus efficaciam substantiam corporalem divinæ virtutis inumbratio temperaret. Hæc conceptionis est dignitas. Videamus partum, vagitum, & ennas, dignitas quæ sequatur. Loquitur ad Joseph Angelus paritorum Virginem, & eum, qui natus fuerit, vocandum Emanuel, idest: Nobiscum Deum. Proclamat Spiritus per Prophetam. Angelus testis est, Deus nobiscum est ille qui nascitur. Novum Magis de Cælu Stellæ lumen effertur, & cæli Dominum signum cæleste prosequitur. Angelus pastoribus nunciat natam Christum Domini, salutem universorum. Multitudo exercitus cælestis in laudem puerperii concurret, & tanti operis præconia divini extus gaudia eloquantur. Gloria deinde in Cælis Deo, & pax in terra hominibus bonæ voluntatis nunciatur. Adsunt deinde Magi, involutam pannis adorant, & post illam inanem scientiæ suæ arcanam operationem posito in cunis genui flectunt. Sic per Magos curarum sordes adorantur, sic vagitus per Angelorum divina gaudia honorantur. Sic partui proclamans per Prophetam Spiritus, & id ipsum Angelis nuncians & novæ lucis stella famulatur. Sic initia nascendi Spiritus Sanctus superveniens, & inumbrans virtus Altissimi molitur. Aliud intelligitur, aliud videtur, aliud oculis, aliud animo conspicitur. Parit Virgo, partus a Deo est. Infans vagit, laudantes Angeli audiunt, Pannis sordet, Deus adoratur. Ita potestatis dignitas non ammittitur, dum carnis humilitas adoratur. Par etiam est reliquæ ætatis ætatis, nam omne tempus, quod in homine egit, Dei operibus explevit. De singulis autem non est tempus edicere. Tantum illud in universis virtutum, & orationum generibus con-

tuen-

VIII.

*Domini N. J. C. per assumptam Carnem naturaliter manere in nobis ;
& nos per perceptionem Corporis, & Sanguinis ejus manere in eo.*

SI vere Verbum caro factum est ; & vere nos Verbum carnem cibo Dominico sumimus ; quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est ? Qui & naturam carnis nostrae jam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suae ad naturam aeternitatis sub Sacramento nobis communicandae carnis admiscuit. Ita enim omnes unum sumus, quia & in Christo. Pater est ; & Christus in nobis est. Quisquis ergo naturaliter Patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter vel se in Christo, vel Christum sibi inesse. Quia in Christo Pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciant. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille qui ex Maria natus fuit Christus est, nosque vere sub mysterio carnis corporis sui sumimus ; & per hoc unum erimus, quia Pater in illo est, & ille in nobis ; quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturaliter per Sacramentum proprietates perfectae Sacramentum sit unitatis ? Non est humano, aut saeculi sensu in Dei rebus loquendum. Neque per violentiam, aut impudentem praedicationum caelestium dictorum sanitati alienae, atque impie intelligentiae extorquenda perversitas est. Quae scripta sunt legamus, & quae legerimus intelligamus, & tunc peracto Fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate quae dicimus nisi ab eo discimus, stulte, atque impie dicimus. Ipse enim dixit : Caro mea vere est esca ; & sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De Veritate carnis, & sanguinis non reliquus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vera caro est, & vere sanguis est. Et haec accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est ? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Iesum Deum verum esse denegant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc, quod nos sumus, in Deum est. Quam autem in eo per Sacramentum communicatae carnis, & sanguinis sumus, ipse testatur dicens : Et hic mandos me jam non videt, vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos vivetis. In illa die vos cognoscetis, quoniam ego in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quemdam, atque ordinem consummandae unitatis

tis exposuit? Nisi ut cum ille in Patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per Sacramentorum ineffabile mysterium crederetur, ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in se manentibus ipse maneret in Patre, & in Patre manens maneret in nobis. Et ita ad unitatem Patris proficeremus, cum qui in eo secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter iuxtemus, ipso in nobis naturaliter permanente. Quam autem naturalis in nos unitas sit, ipse ita testatus est. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantum ipse assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Perfecte autem hujus unitatis Sacramentum superius jam docerat dicens: Sicut misit me, vivus Pater, & ego vivo per Patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivit per me. Vivit ergo per Patrem; & quomodo per Patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur secundum propositum exemplum, assequamur. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per Patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, id est naturam carnis huc adepti, quomodo non naturaliter secundum Spiritum in se Patrem habeat, cum vivat ipse per Patrem? Vivit autem per Patrem, dum nativitas non alienam ei intulit diversamque naturam, dum quod est, ab eo est, nec tamen ab eo per aliquam incidentem naturæ dissimilitudinem separatur; dum in se per nativitatem habet Patrem in virtute naturæ. Hæc autem a nobis idcirco commemorata sunt, quia voluntatis tantum inter Patrem, & Filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tamquam nobis ad Filium, & per Filium ad Patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis nulla per Sacramentum Carnis, & Sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur. Cum & per honorem nobis datum Dei Filii, & permanentem in nobis carnaliter Filium, & in eo nobis corporaliter inseparabiliter unitis Mysterium vestro, ac naturalis unitatis sit prædicandum.

XI.

Ecclesiæ Fides Catholica

Ecclesiæ Fides Apostolicis imbuta Doctrinis novit in Christo nativitatem, sed ignorat exordium, scit disputationem, sed nescit divisionem. Non parit Jesum Christum, ut Jesus non ipse sit Christus, nec Filium hominis discernit a Dei Filio, ne filius Dei forte non & Filius hominis intelligatur. Non absumit Filium Dei in
Anced. III. a A filium

alium hominis, neque tripartita Christum fide scindit, ejus de-
super texta vestis infausta est, ut Jesum Christum, & in Verbum,
& in animam, & in corpus inscindat. Neque rursus Deum Verbum
in animam, & corpus absumat. Totum ei Deus Verbum est, to-
tum & homo Christus. Retinens hoc in Sacramento confessionis sac-
ramentum, nec Christum aliud credere, quam Jesum, nec Jesum aliud
predicare, quam Christum. Non igitur autem in quantum huma-
ne intelligentie infirmitatem magnificentia mysterii celestis impe-
diat, (a) Ut hec non facile aut verbis enunciare, aut dijudicare sensu,
aut etiam complecti mente possimus. Aeternitas Patria locum, tem-
pus, speciem, & quicquid illud humano sensu concipi poterit, ex-
cedit. Ipse extra omnia, & in omnibus, capiens universa, & ca-
piendus a nemine. Non accessu decessare mutabilis, sed invisibilis
incomprehensibilis, plenus, perfectus, aeternus, non aliunde quid
surgens, sed ad id, quod ita manet, sibi ipse sufficiens. Hic ergo
ingenitus ante omne tempus ex se filium genuit, non ex aliqua sub-
jacente materia, quia per Filium omnia, non ex nihilo, quia ex se
filium, non ut partum, quia nihil in Deo demutabile, aut vacuum
est. Non partem sui, vel divisam, vel discessam, vel extensam,
quia & impassibilis & incorporeus Deus est. Hanc autem passionis,
& carnis sunt, & secundum Apostolum: In Christo habitat omnis
plenitudo divinitatis corporaliter. Sed incomprehensibiliter, incarnabi-
liter, ante omne tempus, & secula unigenitum ex his, quae inge-
nita in se erant, procreavit. Omne, quod Deus est, per caritatem,
atque virtutem nativitatis ejus impertiens. Ac sic a perfecto, ingeni-
to, aeternoque Patre unigenitus, & perfectus, & aeternus, est Filius.
Ea autem, quae ejus sunt secundum corpus, quod adsumpsit, bo-
nitatis ejus ad salutem nostram voluntas est. Invisibilis enim, & in-
corporeus, & incomprehensibilis utpote ab eo genitus tantum in se
& materio, & humilitatis recepit, quantum in nobis erat virtutis
ad intelligendum se, & sentiendum, & contemendum. Imbecillitati
nostrae potius obtemperans, quam de his, in quibus erat ipso def-
ficiens. Igitur perfecti Patris perfectus filius, & ingenti Dei uni-
genita progenies, qui ab eo qui habet omnia, accepit omnia, Deus
a Deo, Spiritus ab Spiritu, Lumen a Lumine. Confidenter ait:
Pater in me, & ego in Patrem. Quia ut Spiritus Pater, ita & Fi-
lius Spiritus. Ut Deus Pater, ita & Filius Deus. Ut lumen Pater,
ita & Filius lumen. Ex his ergo, quae in Patre sunt, ea, in qui-
bus est Filius, idest ex toto Patre totus Filius natus est. Non alion-
de, quia nihil antequam Filius. Non ex nihilo, quia ex Deo Fi-
lius. Non in parte, quia plenitudo Deitatis in Filio. Neque in ali-
quibus, quia in omnibus. Sed ut voluit, qui potuit, ut scit qui
genuit. Quod in Patre est, hoc & in Filio est. Quod in ingenito,
hoc & in Unigenito. Alter ab altero, & uterque unum. Non duo

unus,

(a) Vide S. Hilarii lib. 3. de Trin.

onus, sed alius in alio, quia non aliud in utroque. Pater in Filio, quia ex eo Filius. Filius in Patre, quia non aliunde quod Filius. Unigenitus in ingenito, quia ab ingenito unigenitus. Ita in se invicem, quia ut omnia in ingenito Patre perfecta sunt, ita omnia in Filio unigenito perfecta sunt. Haec in Filio, & in Patre unitas, haec virtus, haec caritas, haec Fides, haec spes, haec veritas, via, vita. Non columbari de virtutibus suis Deo, nec per secretum, ac potestatem nativitatis obtruncare Filio. Patri ingenito nihil comparare. Unigenitum ab eo nec tempore, nec virtute discernere, Deum Filium, quia ex Deo est confiteri. Curam ergo humani generis habens Dei Filius, primum ut sibi crederetur homo factus est, ut testis divinarum rerum nobis esset ex nostris, perique infirmitatem carnis Deum Patrem nobis infirmis, & carnalibus praedicaret. Voluntatem in eo Dei Patris efficiens, dum dicit: Non veni voluntatem meam facere, sed voluntatem ejus, qui me misit. Non quod nollet & ille quod faciat, sed obedientiam suam sub effectu paternae voluntatis ostendit, volens ipse voluntatem Patris explere. Erat autem haec efficiens voluntatis voluntas.

X.

Non confidendum in humana prudentia.

NON est in tantum confidendum prudentia humana, ut perfectum patet se sapere, quod sapiat, & in eo absolute rationis summam continetur arbitretur, quod ipsa mente pertractans aequabili undique apud se existimet veritatis opinione constare. Non enim concipiunt imperfecta perfectum, neque quod ex alio subsistit, absolute vel Auctoris sui potest intelligentiam obtinere, vel propriam, se quidem in eo tantum quod est sentiens, ceterum ulterius sensum suum, quam sibi constituta sit natura, non rendens. Motum enim suum non sibi debet, sed auctori, Et ideo quod in aliud ex Auctore subsistit, imperfectum sibi est, dum constat aliunde. Et necesse est, ut in quo perfectum se patet sapere, despiciat, quia naturae suae non moderans necessitatem, & omnia infirmitatum suarum existimans terminis contineri falso jam sapientiae nomine gloriatur, quia sapere sibi ultra sensus sui non liceat potestatem, & quam infirmum subsistendi est virtute, tam sensus sit. Atque ab id imperfecto naturae substitutio perfecti sensus sapientiam obtinere se glorians, stultae sapientiae inridetur obprobrio.

XI.

De Dei Verbo Cyprianus, & Hilarius.

Verbi appellatio in Dei Filio de Sacramento nativitatis est, sicuti sapientiae, & virtutis est nomen. Quae cum in Deum Filium cum substantia veræ nativitatis extiterint, Deo tamen in sua propria, quamvis ex eo in Deum sunt nata non defunt. Quia nativitas non habet detrimentum generandi, cum profectum teneat nascendi. Et ideo eorum rerum unigenito Deo apta cognomina sunt, quæ cum eum subsistentem ex nativitate consumment, tamen Patri non desint; exinde mutabilis virtute naturæ. Unigenitos enim Deos, & Verbum est. Sed innascibilis Pater nunquam omnino sine Verbo est, non quod prolatio vocis natura sit Filii, sed ex Deo Deus cum nativitatis virtute subsistens, ut a Patre proprius, & per naturæ indifferentiam inseparabilis doceretur, significatos in Verbo est, sicut Christus sapientia, & virtus Dei est, non ille, ut intelligi solet, internæ potestatis aut sensus efficax motus, sed natura tenens per nativitatem substantiæ veritatem his internarum rerum significata nominibus est. Non enim id, quod nascendo subsistit, potest id ipsum videri esse, quod unicuique sempiternum est. Sed æterno Deo Patre unigenitus Filius in subsistentem Deum natus, ut non alienus esse a natura Paternæ divinitatis posset intelligi, per hæc proprio nomina tantum subsistens ostensus est, quibus, ex quo subsisterat, non carebat.

XII.

Cypriani assertio vera de Deo.

Mundi unus est rector, unus est Dominus, qui universa quæcumque sunt verbo habet, ratione dispensat, virtute conformat. Hic nec videri potest, visu clarius est. Nec comprehendere; tanto purior est, nec æstimari, sensibus major est. Et ideo sic eum digne æstimamus, dum inæstimabilem dicimus. Quod vero templum habere possit Deus, ejus templum totus est mundus? & cum homine latius maneat, intra quam ædiculam vim tantæ majestatis æstimas posse concludi? Io nostra dedicandus est mente, in nostro consecrandus est pectore: Nec nomen Dei quæras &c.

XIII.

Augustinus de Dei Verbo.

Jam vos mundi estis propter Verbum quod locutus sum vobis. Quare non ait: Mundi estis propter Baptismum; quo abluti estis; sed ait: propter verbum, quod locutus sum vobis, nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, etiam ipsum tamquam visibile verbum. Nam de hoc atque dixerat, quando pedes discipulis lavit. Qui lotus est, non indiget ut lavet, sed est mundus totus. Unde ista tanta virtus aquae, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? Non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo alius est sonus transiens, aliud virtus manens, hoc est Verbum fidei, quod praedicamus: Ait Apostolus: Quod si confessus fueris in ore tuo, quia Dominus est Jesus, & credideris in corde tuo, quia Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. Corde creditur ad justitiam, (a) ne autem sit confessio ad salutem. Unde & in Actibus Apostolorum legitur: Fide mundans corda eorum. Et in Epistola sua B. Petrus: Sic & vos, inquit, Baptisma salvos faciet, non carnis depositio sordium, sed conscientiae bonae interrogatio, hoc est Verbum Fidei, quod praedicamus, qua sine dubio, ut mandare possit, consecratur & Baptismus. Christus quippe nobiscum vitis cum Patre agricola dilexit Ecclesiam, & se ipsam tradidit pro ea. Lege Apostolorum, & vide quid adjungat: Ut eam sanctificaret, inquit, mundans eam lavacro aquae in verbo. Mundatio igitur nequaquam fluxo, & labili tribueretur elemento, nisi adderetur in Verbo. (b) Hoc Verbum Fidei tantam valet in Ecclesia Dei, ut per ipsam credentem, offerentem, benedicentem, tingentem, etiam tantillum mandet infantem, quamvis nondum valentem corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem. Totum hoc fit per verbum, de quo Dominus ait: Jam vos mundi estis propter verbum quod locutus sum vobis.

XIV.

*De Libello Paschasti Raverti ad Placidum discipulum,
Christi communionem verum Corpus, &
Sanguinem esse non dubitandum.*

Quisque Catholicorum recte Deum cuncta creasse de nihilo corde credit &c.

Subsequitur panno integer Paschasti libellus jam editus.

XXXVI.

(a) ore. (b) Vide S. August. Tract. 80. in Joh. Ev. 1.

XXXVI.

Quid digne, vel indigne fumentibus Domini Corporis, & Sanguinis præstet Eucharistia.

I Nstruens Beatus Apostolus Corinthios de Domini Corporis, & Sanguinis Sacramento, ut scirent, quantum illi reverentiae deberent, ait inter cætera: Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis. Quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, & gratias agens fregit, & dixit: hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur, hoc facite in meam commemorationem. Simili modo & calicem postquam conatum est dicens: Hoc poculum novum testamentum est in meo sanguine; hoc facite in meam commemorationem. Ostendit illis Mysterium Eucharistiae inter comendandum celebratum non comam esse. Medicina enim Spiritualis est, quæ cum reverentia degustata purificat sibi devotum. Siquidem memoria redemptionis nostræ est, ut Redemptoris memores majora ab eo consequi mereamur, mortem Domini adnunciantes, donec veniat. Quia enim morte Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus novum Testamentum in his consueti, quod est nova lex, quæ obediens sibi tradit cælestibus regnis. Nam & Moyses acceperat sanguinem vituli in patera aspersit super filios Israel dicens: Hoc est testamentum, quod disposuit Dominus ad vos. Hoc figura fuit testamenti, quod Dominus novum appellavit, ut illud vetus sit, quod Moyses tradidit. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii divini sanguinis testis est, in cujus typum nos calicem mysticum ad rationem corporis & sanguinis, & animæ percipimus, quia Sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, id est totum hominem salvum fecit. Caro enim Salvatoris pro salute corporis, sanguis vero pro anima nostra effusus est, sicut prius prefiguratum fuerat a Moysse: Caro, inquit, pro corpore vestro offertur, sanguis vero pro anima, ideoque non manducandum sanguinem. Itaque quicumque edierit panem hunc, aut biberit calicem Domini indigne, Domino reus erit corporis, & sanguinis Domini. Indignum dicit esse Domino, qualiter mysterium celebrat, quod ab eo traditum est. Non enim potest devotus esse, qui aliter præsumit quam datum est ab auctore. Ideo præmonet ut secundum ordinem traditum devota mens sit accedentis ad Eucharistiam Domini, quoniam futurum est iudicium, ut quemadmodum accedit unusquisque, reddat causas in die Domini N. J. C. Quia sine disciplina traditionis, & conversationis qui accedunt, rei sunt corporis, & sanguinis Domini. Quid est autem reos esse, nisi poenas dare mortis Domini? occisus est enim pro his, qui beneficium ejus irritum ducunt. Probet autem se ho-

mo,

mo, & sic de pane edat, & de peculo bibit; qui enim manducat, & bibit indigne, iudicium sibi mandeat & bibat, non discernens corpus Domini. Devoto itaque animo, & cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reverentiam se debere ei, ad cujus corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, qui sumit, quia Dominus est, cujus Mysterio sanguinem potat, qui testis est beneficii Dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore, & sanguine, agentes gratias Redemptori. Idco multi in vobis invalidi, & egroti, & dormiunt multi. Ut verum probaret quod examen futurum est accipientium corpus Domini, jam hic imaginem iudicii ostendit in eos qui inconsiderate corpus Domini acceperant, dum febribus, & infirmitatibus corripiebantur, & multi corripiebantur ut in his caeteri discerent, & paucorum exemplo caeteri terribi emendarentur, non insulto scientes corpus Domini negligerenter accipere, & cum, quem hic poena distulerit, gravius tractandum fore, quia contempsit exemplum. Quod si nosmetipsos discernere mus, non utique dijudicemur. Dum iudicamur autem, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo dampnemur. Hoc dicit, quia si nosmetipsi errores nostros corrigeremus, non a Domino iudicaremur, tamen pro nobis est, ut timore ipso emendemur. In paucis enim omnium est emendatio, ne cum hoc mundo, idest cum infidelibus dampnemur. Nihil enim differt ab infideli, qui inconsiderate ad mensam Domini accedit.

XXXVII.

Quid Beatus Martyr Cyprianus adfirmat se presente contigisse his, qui polluti de Idololatriis Domini Corporis, & Sanguinis Sacramenta temere susceperunt.

Presente, inquit, ac teste me ipso accipite quid evenierit. Parentes foras fugientes, dum trepidi minus consulunt, sob nutriticis alimento parvulam filiam reliquere. Relictam nutrix detolit ad magistrum. Illic ei apud Idolum, quo populus consuebat, quod carnem necdum posset edere per aetatem, panem more mixtum, quod tamen & ipsum de immolatione percuntium spererat tradidere. Reliqua legantur apud S. Cyprianum Lib. de Lapsis.

XXXVIII.

Quare peccatis criminalibus infecti a Sacramentis Domini arceantur.

Quom itaque ipse Filius Dei dicat: Caro mea vere est carnis, & sanguis meus vere est potus, ita intelligendum est, eodem Redemtionis nostrae mysteria, vere esse corpus, & sanguinem Domini; si illius unitatis perfectae, quam cum capite nostro jam spem, postea ut tenebimus, pignora credere debeamus. Inde & Sacramenta a sanctificatione

catione vel secreta virtute dicuntur. Unde etiam criminum seditate capitalium a membrorum Christi sanitate deviantes, ab ipsis Sacramentis Ecclesiastico suspenduntur iudicio, Qui enim corpus & sanguinem Domini digne manducant, & bibunt, designat se esse in Deo, & Deum in eo. Qui vero medicinam vel non habet, vel ea indigne usitor, longe se esse a medico sanguendo testatur. Non enim mentitur qui dicit: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & reliqua. Sciendum vero a Sanctis Patribus ob hoc vel maxime constitutum, ut mortaliter peccantes a Sacramentis Dominicis arceantur, ne indigne ea percipientes vel majori reatu involvantur, ut Judas, quem post panem temere a Magistro susceptum Diabolus dicitur plenius invasisse, ut crimem, quod prius scelerata præmeditatione conceperat, jam sceleratissimo consummaret effectu: vel ne quod Apostolus de Corinthiis dicit infirmitatem corporis, & imbecillitatem, ipsamque mortem præsumptores incurant. Et ut ad communionem suspecti terrore ejusdem exelusionis, & quodam condemnationis anathemate compellantur studiosius poenitentium medicamentum appetere, & avidius recuperandæ salutis desideriis inhiare.

XXXIX.

Judeus ab omni conventu Fidelium arcendus, præcipue ubi Christianorum celebratur oblatio.

IN celebratione autem tanti mysterii cavendam valde est, ne inter sint Hæretici, vel Pagani, præcipue vero Judæi non solum a liminibus Ecclesiæ, sed ab omni prius conventu Fidelium sunt arcendi. Solent enim æquissimi, & perditissimi omnium hominum cum principe suo Diabolo vitalibus detrudere Sacramentis, quantumque in ipsis est, ausu impio conari, quo valeant pretium Redemptionis humanæ prophanare, atque polluere, quod olim Beatissimi Syri Confessoris tempore manifeste deprehensum, dignaque est ultione punitum. Qualiter vero actum sit, quia magnam habet Domini laudem, sicut in vita prædicti Confessoris legitur, hinc Capitulo potavimus inferendum. Perfectis igitur templi, sive altaris dedicationis insignibus, Beatissimus Syrus cotidianas Deo laudes in eo, & hostias offerebat. Una autem dierum, dum missarum solemniam singularis Pontifex ibidem celebraret, & copia filiorum ejus, quos verbi ferine juxta Apostolum Deo genuerat devota sanctis mysteriis interesset, adduxer Judæus in eum ingressus maligno instigante Spiritu corpus Dominicum suscipere, eumque in sterquilinum projicere molitus est. Qui inter turbas Fidelium ad manus viæ Dei perveniens, ansu nefario immundo ore corpus suscepit Dominicum. Quod ut ad rejiciendum os aperuit, digna ultione percussus sine effectu ver-

verborum cunctis audientibus, & videntibus clamare cepit. Volebat labia jungere, nec valebat, sed lingua rigida loquendi officium non prebebat. Et quasi ignitum jaculum in ore portans immensis torquebatur doloribus. Resonabat omnis illa Ecclesia ineptæ vocis clamoribus, & de tam egregii virtute miraculi Christi fidelium lætatur conventus, impleturque illud: Derisores ipse deridet: & quod Apostolus ad Galatas scribit: Nolite errare, Deus non irridetur, quæ enim seminaverit homo, hæc & metet. Judæus autem, & incredulus nec audierat idest fraudem ista præconia, qui Sancto Spiritui potavit stropham inducere. Quem vir Dei suo conspectui præsentari præcepit, atque advenienti dixit: Infidelis, & perfidius mens plena, quare tam iniqui hostis implesti consilium, ut æstimares corpus Christi corpus vilissimum? Ecce quod clandestinus persuasor te miserum inlexit, ut faceres, cunctis Fidelibus suis divina virtus ostendat. Judæus autem nimio dolore superatus voces emittere absque sermonibus non cessabat habens in guttore suo malitiæ cruciatum, quia secundum sanctissimi vaticinium Symeonis, ut incredulus est perniciis, ac ruina, ita fidelibus suis vita, & exultatio est verbum Dei. Nam mirabili libratione corpus Dominicum in ore videbatur Judæi dependere, ut nec linguae subter compagi insideret, nec delapsus immodico gaderet palato. Sed posulantibus Fidelibus pro ejus miseria, vir Domini manum tetendit, & Sancto Epaphrasij mysterium a sacilego ore abstraxit dicens: Ecce nunc liberatus es, de cætero cave hujusmodi simile ne facias, & ne ulterius repetere hoc presumas. Judæus autem ejus pedibus advolutus clamabat se Christo Domino crediturum, si sacri cum Baptismatis onda perfunderet, ac pie ejus conventui copularet. Tibi, inquit, Dei omnipotentis Pater refero gratias, qui Judaicam perfidiam non dignaris corrigere, sed ad tui unigeniti fidem ampla pietate converfis. Baptizato autem illo multi ex Judæis credentes cum eo sacro renati baptismo Christi fidelibus, ac spiritali cætui sunt aniti.

XL

*Qualiter accedendum sit ad Domini Corporis, & Sanguinis
mirabile Sacramentum.*

Confessiones autem dari diligentius precipimus, maxime de commotionibus animi, antequam ad Missam eatur, ne forte quis accedat indignus ad altare, idest si cor mundum non habuerit. Melius est enim expectare donec sanum fuerit, & alienum a scandalo, atque invidia, quam accedere audacter ad iudicium tribunalis. Tribunal enim Christi altare est, & corpus suum inibi cum sanguine iudicat indigne accedentes. Sicut ergo a peccatis carnalibus, & capitalibus temperandum est antequam communicandum sit, ita

Anecd. III.

B B

etiam

etiam ab interioribus vitis, & morbis languentis animæ abstinendum est ante veræ pacis conjunctionem, & æternæ salutis compaginem. Cum itaque ad terribilem mensam opportunum tempus invitat, præcavendum est summo opere, & nullus ibi Judeus reperitur, nullus malignus accedat, non facata verba lingas proferat, nec insidias nientie condantur, sed quod voluntas possidet, sermo declaret. Et nunc illo præsto est Christus, qui illam ornavit mensam, ipse istam quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita corpus Christi facit, & sanguinem, sed ille qui crucifixus pro nobis est Christus. Ore sacerdotis verba proferantur, & Dei virtute consecrantur, & gratia. Hoc est, ait, corpus meum. Hoc verbo proposita consecrantur, & sicut illa vox, quæ dixit: Crescite, & multiplicamini, & complete terram, simul quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum, ad generationem operans natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ usque ad hodiernum diem, & usque ad ejus adventum præstat sacrificio firmitatem. Nullus igitur fictus accedat, nullus facator animo tantis audeat proximare mysteriis, ne condempnatur, & sententiam mereatur, & quod Judas sustinuit patiatur. Nam illum post communicationem mensæ Diabolus intravit, non quia contempserat Dominicum corpus, sed quia impotentia, & malignitas mentis ejus ut adversarius in eo habitaret effecit. Ut discas quod indignis, & suæcitate mysteriorum secreta celebrantibus a Diabolo præparantur insidias, & magis magisque ademptantur, qui non æquo animo communicare festinant. Et hæc dico non ut vos terream, sed ut cautiore efficiam. Nemo sit Judas in mensa: Hoc sacrificium cibus est spiritualis, nam sicut corporalis cibus cum ventrem invenerit adversis humoribus occupatum amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium, ita est iste spiritualis cibus, si aliquem repperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non suæ naturæ, sed accipientis ex vicio. Pura igitur mens in omnibus, pura cogitatio, quia & sacrificium parum est. Sanctam animam præparemus, Ex hoc non multa tempore, sed una corrigitur die, nam si tibi contra inimicum tuum dolor est, solve iras, inimicitias laxa, ut remedium de mensa percipias. Ad sanctum ac terribile sacrificium properas? Erubescere oblationis arcana. Occisioni propositus Christus est, & car opificus est videamus. Ut cœlestia scilicet *passificent*, ut in terra reconciliet universa, ut amicum te constituent Angelorum, & Dei habentis omnium potestatem: Animam suam pro te Dominus dedit, & te inimicus conservo perdoras? Et cum hoc animo ad mensam pacis accedis? Ille nec mori quidem pro tua utilitate recessavit, & tu nec iram tuam conservo pro tua liberatione concedis? Sed forsitan dicis: Ab inimico fraudatus sum, multis me læsit dispensis, magnis me detrimentis oneravit. Quicquid dixeris pecuniarum vertitur causa. Non te crucifixit, sicut Judæi Christum, & tamen ille effusum san-

qui-

guinem pro salute eorum, qui effunderunt: larga pietate concessit. Inimicum Deo est tamidam pedus. Merito autem reconciliationis causa hoc Sacrificium constitutum est. Et si sacrificii præcepta contempnis, sacrificii remedium sentire non poteris. Comple illud cujus causa sacrificium factum est, ut sacrificii perfruaris. Ideo filius advenit, ut humanam naturam Divino reconciliaret pietati. Ideo & nos cum hoc facimus, suo facit vocabulo nuncupari. Beati, inquit, patris, quoniam filii Dei vocabuntur. Hoc enim fac, quod Dei unicuique fecit, si & tibi, & aliis pacis volueris audor existere; Ideo namque te vocat filium Dei. Deus in sacrificii celebratione nihil aliud nisi de fratris reconciliatione mandavit. Hæc igitur mentibus nostris gloriata perdarent, sanctam osculum teneamus, quod animæ sociat, mentes, & unum corpus ostendit, quia unum corpus omnes videmur esse sortiti. Et ideo miscamus nos in uno corpore non corporum commixtione, sed animarum Caritate laqueati, & sic Divino possimus mensæ fructibus satiari. Non etsi multis bonis conscientie abundemus, reconciliatione contempta, nullum possumus solatium promereri.

XLI.

De revelationibus, quibus Dominus de veritate Corporis, & Sanguinis sui hæsitantium corda firmavit.

Hæc namque Dominici Corporis, & Sanguinis gratia tanta est, quantum nullis hominum cogitare potest. Per hanc siquidem reconciliatur mundus Deo, per hanc homines Dei efficiuntur, & cum sint natura terreni, fiunt conversatione cælestes. Sed quantum in ipsis est, extenuant quidam hanc gratiam non credentes verum Dominum Corpus esse, quod sumitur, nec verum Christi Sanguinem esse, qui hauritur, sed figuram. Cum ipse dixerit: Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. In cæne quoque illius sacrosancto convivio tradens discipulis tanti mysterii Sacramentum, & in corpus suum panem transfigurans non ait: hæc est figura corporis mei, sed hoc est corpus meum. Similiter & in traditione calicis. Hic est, inquit, calix sanguinis mei. Cum itaque hoc solum satisfacere deberet omnibus, quod veritatis discipulis ab ipsa veritate est traditum, quibusdam tamen, quorum corda caligo infidelitatis obduxerat, nec aliter credere poterant, ipsam humane formæ effigiem, sicut se rei veritas habet, olim Dominus revelare dignatus est, ut quod præcis manifestabatur ad fidem, omnibus proficeret ad salutem. Non ab te autem arbitror ea, quæ de huiusmodi revelationibus nobis lectione comperta sunt, ad edificationem maximam posterorum huic libello inferere, & præclara Domini Nostri J. C. miracula, ne memoria excidant etiam nostro studio scripta relinquare.

XLII.

Miraculum de quodam Judæo.

NON incompetenter edere arbitror illud, quod hæcenus quodam Hebræo didici referante. Neque enim ideo esse non putabitur verum, quod testificatione fortassis æmula per inimicorum ora certa ratio vera interlocutione fatetur. Solet enim major his accommodari fides, ubi inimici adlupulantur dictis veridicis, quibus sine suo adulationis, & sine falsiloquio favent. Hæc etenim modo per Baalam inimicam utique populi Judæorum benedictionis promulgantur insignia. Sed & Vas electionis non incompetenter eligitur, ut qui putabatur hæcenus a fidelibus non ferendus, ipse nomen majestatis Domini Jesu principibus, & potestatibus anteferebat. Verum ille quid ferebat? Quidam, inquit Judæus ad Episcopum quemdam pergens ab se Fidei Catholicæ vello imitari mysteriis, debere ergo Episcopum illi tradere colendi ritum, quo prolatius instructus voti sui compos effectus jam fidelis Christiano corpori jungeretur. Ad hæc Episcopus: Recede obscuro a nobis hominum genus invisum, desine, ut mos vester est, attemptare maligne. Sed si, ut afolet, necessitate cujuslibet facinoris obligaris, Ecclesiæ te muneratam stipendio gaude, dummodo inrisor nostræ Fidei non existas. Ad hæc ille. Non inquam Beate Pontifex, ut hostem execrandum protinus agas. Cupio enim Fidei vestræ initiari mysteriis, quia tremendi non minis Domini Jesu Christi & formido judicium, & desidero habere præsidium. Sed cum esset pertinax in rogando, & hujusmodi pollicitationis iurjurando immodica se sponsores cinxisset, nulla id quod peteret securitate negligere, nulla persecutione desistere, nullave facilitate prodere, cathéchizandi ei initium per signaculum Crocis tradi Episcopus iussit. Venit Pascha, cumque ad sacros illos latices, quibus expiantur crimina pervenisset, coepit reluctari, & non verborum edere quæsius, sed rogiens per quosdam gemitus execrari ipsius Baptismi mysterium putabatur. Iussit ergo Episcopus valde confusus cum protinus amoveri. Sed cum ipse in semetipsum foisset repente conversus dicit his, quibus velot furore actus procul in partem alteram tenebatur: Specite me, inquit, ad fontes, jam enim non sum impos mentis, nec me captum putetis; certe enim jam cupio baptizari. Igitur cum, reductus ad Episcopum iterum pervenisset: obscuro, ait, Sacerdos inclyte, perficiatur in me sacri hujus lavacri Sacramentum. Et ille: non inquam faciam, nisi omnem illum horroris casum, & confusionis tuæ exponas arcanum, & quid tibi evenierit antea supponis, ut sacris istius execræces laticibus undam, verbis veridicis fatearis. Tunc ille prorupit in lacrymas, tali ordine passionis suæ seriem pendens. Cum ante vestibulum hujusce Pontis as-

stific-

sifterem abluendus, venit turba Dæmonum valde nigrorum Athi-
 o-
 pibus par existens. Hæc me propiciens Sanctorum manibus fontem
 adire vi valida prohibebat. Aderant siquidem alii candidati obstiten-
 tes pariter, & dicentes: Nolite hunc prohibere sacri fontis adire my-
 steria. Quid vos puniendi his inservitis Sacramentis? Vobis enim vo-
 bis noxii ignis ardor, non baptismi debetur splendor. At illi: Quid
 vobis & isti? Nosser inquit est, nec vobis iure debendus putabi-
 tur. Illo igitur cum me iussu tue potestatis tractum manibus quo-
 zomdam tois aspectibus elongasses, atque recedere alterna in parte
 iussisses, inter partium, quæ erant, simulationes quadam pacatione
 convenit, ut me contra peccata mea pari lance pensarent, & si pon-
 deris major scelerum concreveret pensa eorum abscederem, ut im-
 mundus, nec ab eis docerer eluendus. Sed cum pondere nimio one-
 ribus massa infundis invisa crevisset, quidam pauper, cujus ante dies
 aliquot corpus meo calefeceram vestimento confectum affuit, prola-
 tamque vestem præbuit meo corpori compensandam. Illico igitur
 veluti ipsi vestimento immensi ponderis quædam fuisset addida ma-
 teries, supererevit pensa mei corporis, cæcisque illis Athiopibus,
 ac fugatis, manibus huc reductus sum. Beatorum. Cumque ita se
 habere juramentis terribilibus assermaret, admissis ad Baptismum
 Sacrosancti lavacri munus excepit. Igitur cum admissorum fuisset
 mysteria ventum, Sancta Sanctorum coepit rursus sicut in Baptismo
 prius egerat resurgere, & rugitus validi gemitus dare, atque horre-
 re videbatur acriter ipsius mysterii Sacramentum. Veram ad hæc
 Episcopos iterum obstupescens, quid, ait, iste vexatus insanit, &
 furore immodico rugit? Igitur cum aliquatenus simus aderant simul
 attoniti prostrati hærerent, accedant ad eum quidam dicentes: Quid
 tu rursus deprimeris stupore? Si credere non vis, quid per hypo-
 crin tentare vis tanti mysterii Sacramentum. At ille maximo in-
 quit, pavore, & tremore conficior, nam video corpus perfectæ
 ætatis viri super hoc altarium fuisse depositum, & per partes diru-
 ptum, manus vestras ipsius inspecio cruore madescere, & non ad-
 veritatis digitorum vestrorum nodos sanguine infectos, rubrum mutasse
 dolorem? tunc omnes cum Episcopo in fletum versi exasperant clamantes
 voce valida fari: Deo gratias, Deo laudes, qui ait magna, &
 inscrutabilia absque numero. Osanna filio David, Osanna in Excelsis.
 Admirantes pariter, & dicentes: Verè in isto completum est
 vaticinium Psalmi dicentis: Beati quorum remissæ sunt iniquitates,
 & quorum tecta sunt peccata. Non in cassum ipsi tanti mysterii re-
 velatur arcana, in ipso enim ut referebat ni fallor ille qui dix-
 rat, die septimo, cum ipsis albis candidissimam animam lax alba su-
 sceperat, nam absolutis vinculis carnis beatam vitam pulcro sine con-
 cludit. Hoc ergo miraculo claruit, quia non solum in mysterio, sed
 per veritatis imaginem ille suum sacrat in Altario corpus, qui ipsum
 discipulis in passione sacravit.

XLIII.

Item de quodam Sena Heremita, cujus dubitationem Dominus eadem veritatis revelatione firmavit.

NArravit (a) Abbas Daniel dicens: Dixit Pater noster Abbas Arsenius, de quodam Sena de Scitia, ubi habitabat, qui erat magnus in hac activa vita, simplex autem in fide. Et errabat &c.

XLIV.

Item miraculum quod Romæ actum est.

MAter familias (b) quædam nobilis erat in Urbe Roma, quæ Religionis, & devotionis studio oblationes facere, & die Dominica ad Ecclesiam deferre, Summoque Pontifici, & Ecclesiasticæ consuetudinis, & familiaritatis ejusdem gratia offerre solebat. Quæ cum quadam die ex more ad communicandum de manu Apostolici ordine suo accederet, illique Pontifex, offam Dominici corporis porrexisset dicens: Corpus Domini N. J. C. profit tibi in vitam æternam, & remissionem omnium peccatorum, subisti. Quod vir Domini cernens illi sacram communionem retraxit, & separatim super altare posuit, eamque Diacono servandam usque dum cuncti communicarent Fideles tradidit. Expleta vero sacra mysteria interrogavit eam B. Gregorius dicens: dic, rogo, dic quid cordi tuo emerferit, cum communicaturâ risisti? At illa: Recognovi portunculam illam ex eadem oblatione fuisse, quam meis manibus feci, & tibi obtuli, & cum eam te intellexim corpus Domini appellasse subristi. Tunc Sanctus Domini Pontifex sermonem exinde fecit ad populum, & hortatus est eum, ut suppliciter Dominum exoraret, quatenus ad multorum fidem corroborandam carnis oculis ostenderet, quid infidelitas hujus mulieris mentis oculis videre, & Fidei luminibus conspiciere debuisset. Quod cum fuisset oratum, ipse una cum populo, & eadem muliere ab oratione surrexit, & altare cunctis cernentibus, & sese ad cernendum cœlestis spectaculum comprimentibus, corporalem palla revelat, & universo populo, ipsaque muliere cernente partem digiti auricularis sanguine cruentatam invenit, ac mulieri dixit: Disce inquam, & veritati, vel modo jam credere contestanti. Panis quem ego do, caro mea est, & sanguis meus vere est potus, sed præsciens conditor noster infirmitatis nostræ cā potestate, qua cuncta fecit ex nihilo, & corpus sibi ex carne semper Virginitas operante Sancto Spiritu fabricavit panem, & vinum aqua

mix-

(a) Vide Edit. ap. Reswaid. in Vit. SS. pag. 636.

(b) Vide Joan. Diet. in Vit. Greg. N. I. C. 41.

mixtum, manente propria specie in carnem, & sanguinem suum, ad catholicam precem ob reparationem nostram Spiritus sanctificatione convertit. Indeque universos iussit divinam precari potentiam, ut in formam pristinam sacrosanctum reformasset mysterium, quatenus moliri adsumendum fuisset possibile. Quod & factum est. Unde saepe facta mulier plurimum in Sancta Religione, ac Fide perficiens participatione Domini Sacramenti consecrata est, & omnis, qui viderat, in divino amore, & Orthodoxa credulitate serventius excreverant.

XLV.

Item aliud.

Quidam nobilissimos secundum carnis prosapiam, & potentissimos juxta regiam in suo modo magnificentiam, cum per Internuntios familiaritatem Apostolicæ Sedis adeptus esset, & frequenter admonitione Epistolarum etiam a B. Gregorio transmissarum instructione, erga Dei & Sanctorum cultum succienter fuisset inebriatus, misit per Arennos, & devotos missos condigna *exenia* ad Sedem Pontificalem, petens Reliquias Beatorum Apostolorum, ac Martyrum sibi transmitti. Cujus Legatos Sanctus Apostolicus honorabiliter, & gratanter suscipiens aliquandiu secum morari fecit, atque indefinenter Sanctorum Apostolorum memorias, ac martyrum ex more pristino pro hujusmodi negotio missas celebrando, & reliquias in eorum commemoratione consecrando circumiens, præfatosque Legatos, & Comites semper secum habens. Cum explicuisset eorum celebrationes, quorum reliquias petebantur, particulatim eosdem pannos consecratos, super quibus sancta celebraverat, divisit, & singulis singillatim pixidibus imposuit. Monitisque eis sigillo suo sanctæ auctoritatis petitoribus usu Ecclesiastico tradidit. Qui debita cum veneratione benedictionem petitam, & acceptam suscipientes, profecti sunt in viam suam gaudentes. Sed dum per aliquantos dies regressionis sue iter carperent, ei, qui prior cæteris habebatur, quædam subripuit curiositas, dicens sedalibus se fuisse tanti itineris labiisse laborem, eam nescirent, quid pretiosi Domino suo rescerent. Pedetentis autem crescente cellatione verborum, ad suggestionem sociorum contractis Apostolicæ dignitatis singulis sigillis, apertæ sunt pixides, & in singulis singulæ panni repertæ sunt portionculæ. Moxque cum indignatione Romam regressi Archiepiscopum adveniunt conquirentes: Ut quid, inquirunt, Dominus Apostolicus tam visi pendit Domini nostri nostrum, qui tantam gratiam se apud eum obtinuisse speraverat, quod sic voverit illi includere, & nos dehonorationi, & offensionis sue addicere? *Astimavimus* siquidem nos illa Apostolorum, vel Martyrum preciosa hinc referre, sicut decuerat tantum virum,

ut

uti Dominus noster est. A tanta nihilominus Sede quæ sita a tam longo & difficillimò satis itinere, & datæ sunt nobis panni modicæ portiuuncula, ac si hujusmodi panniculi genos apud nos nequisset inveniri. Nisi enim causæ sollicitudo subvenisset, ut quod gerebamus cognosceremus, & sic stolidè ad nostrum Dominum nobis contigisset venire, dubium non est periculum honoris, & gratiæ suæ nos debuisse incurrere. Quod Archidiaconus modesta increpatione redarguit. Cui in tantam præsumptionem ceciderint, ut Apostolica sigilla ruperint, hortans nos ut redirent, & quæ acceperant Domino suo cum honore deferrent. Sed hi nullatenus monitis ejus adquiescentes usque ad Domni Gregorii venerant præsentiam, factoque comperto, patientissime eorum talit stultitiam, eosque Sacrosanctis Missarum solemnissimis præcepit interesse. Unde cum ad locum sui sermonis esset ventum, suadet populo Dei, & Sanctorum gratiam exorare, quotiens in hac re dignarentur aperitissime sic suam potentiam patefacere, ut quid mereatur fides, evidentius minus creduli, & ignorantes possint cognoscere. Et data oratione accepit ab eo cultellum, qui temeraverat signa, & super altare corporis Sancti Petri acceptam unam panni portiuunculam per medium pungens secavit. Ex qua statim sanguis decurrit, & omnem eandem particulam crementavit. Videntes autem superscripti Legati, & omnis populus stupendum, & arcanum Fidei sacre miraculum, cecidere pròni in terram, adorantes Dominum, & dicentes: Mirabilis Deus in Sanctis suis, Deus Abraham ipse dabit virtutem, & fortitudinem plebi suæ, benedixit Deus. Et factò silentio inter alia Fidei documenta dixit ad eos Beatus Gregorius, qui antebac venerandas Reliquias parvi dixerant: Scitote Fratres, quia in consecratione Corporis, & Sanguinis Domini N. J. C. cum ob sanctificationem Reliquiarum in honore Apostolorum; vel Martyrium ipsius, quibus specialiter assignabantur supra sacrosanctum altare libamina offerebantur, semper illorum sanguis hos pannos intravit, qui effusus est pro nomine Christi D. N. J. Adificationis in fide conditis qui aderant, munusque iterum pixidibus signo suo, tradidit eis incomparabilia munera voti sui. Et cum panno reverti, hæc per ordinem Domino suo nunciarent, & sui desiderii compotem reddidere. Qui pretiosa Sanctorum patrocinia reverenter suscepit, & honorabiliter in loco venerabili condidit, ubi Deus miracula operari dignatur ad laudem, & gloriam nominis sui usque in hodiernum diem.

XLVI.

De Sacramento Calicis quid revelatum sit Beato Cypriano.

Scribens (a) siquidem Beatus Cyprianus ad Cæciliū de Sacramento calicis dicit inter alia: Quoniam quidam vel ignoranter, vel

(a) Vide Edit. ap. S. Cyr. pag. 146.

simpliciter in Calice Dominico sanctificando, & plebi ministrando non hoc faciunt, quod Iesus Christus Dominus, & Deus voster sacrificii huius auctor, & Doctor fecit, & docuit, religiosam pariter, ac necessarium duxi de hoc ad vos litteras facere &c.

XLVII.

*Qualiter in Domini N. J. O. passione in officio fit Pascha
abolitum, & in ejus immolatione rei caritas fit ostensa.*

Primis in superioribus satis de Sacramento Calicis, secundum quod B. Cyprianus Martyr Dominus revelare dignatus est. (a) Superest ut nunc de Mystero Domini Corporis, nostrisque idem novi Pasche immolatione qualiter, vel a quibus celebrandum sit. Sanctissimi Papae Gregorii sensum & verba ponamus, ut quod sub testamento littere tenebatur in lege, in Evangelio fiat rei veritate perspicuum: Pascha, inquit nostrum Apostolis immolatus est Christus. Si igitur Pascha Christus, pensandum nobis est, quod de Pascha lex loquitur, ut subtilius perscrutantes possimus agnoscere, an de Christo dicta videantur. Moyses quippe ait: Sument de sanguine Agni &c.

XLVIII.

*Utrum Pascha istud Legitimum post anni spatium vel post longa
interculla dierum, an cotidie a Fidelibus fit edendum.*

Pascha autem huius observantiam, idest Domini Corporis, ac sanguinis perceptionem quibusdam moris est post anni spatium, quibusdam vero post certa intervalla dierum, quibusdam quoque quotidie pro casuum diversitate celebrare. Quod tamen magis videtur hominis saluti congruere, si pura, & devota mens fuerit accedentium ad tanti mysterii sacramentum. Panis siquidem vite Christus est, & panis hic omnium non est, sed Fidelium, & pieque sustentium. Sicut enim Deus Pater proprie intelligentium, & credentium pater est, sic Christus Deus, & Dominus noster Dei filius eorum, qui Corpus ejus cum Fide suscipiunt, patris est. Quem panem ex ejus praeceptione dari nobis cotidie postulamus, a Patre, ne qui in eo sumus, & Eucharistiam corporis ejus cotidie ad Cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum absenti, & non communicantes, & a caelesti pane jejuni ut ejus corpore separamur, ipso praedicante, & dicente: Ego sum panis vitae, qui de caelo descendi, qui ederit de meo pane, vivet in eternum, panis autem quem ego dedero, caro mea est, pro mundi vita. Quibus ergo dicit in eternum vivere, si quis edent de eo pane, manifestum est eos

Ineed. III.

c. C.

vive-

(a) Vide rem. 3. Op. S. Greg. pag. 68.

vivere, qui corpus ejus attingunt, & Eucharistiam veram communionis accipiunt. Ita contra timendum est, & orandum, ne dum quis abseotus separatur a Christi corpore, vacuus remaneat a salute, communicante ipso, & dicente: Nisi ederitis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. Et ideo panem nostrum, idest Christum dari nobis cotidie petimus, ut qui in eo manemus, & vivimus a sanctificatione ejus corpore non recedamus. Arserant hoc semper desiderio Sancti quique ut hujus panis alimonia Deo viverent, quibus temporalis vita dispendium, & vivere Christus fuit, e quibus unus venerabilis vita Cassius nomine Narniensis presul Ecclesiae, ut B. Gregorius refert, cum cotidianum sacrificium offerret, seque ipsum inter ipsa sacrificiorum arcana gratam Deo victimam faceret, mandatum Domini per eorundem sui visionem presbyteri suscepit dicens: Age quod agis, operare quod operaris. Non cesset pes tuus, non cesset manus tua. Natali Apostolorum venias ad me, & retribuam tibi mercedem tuam. Qui post annos septem ipso Natali Apostolorum die eam Missarum solemnia peragisset, & mysteria sacrae Communionis accepisset, e corpore exivit.

XLIX.

Quantum sacrae oblationis immolatio Mortuorum Spiritibus profuit.

Sed (a) quid mirum si humani generis verum hoc, & singulare praesidium in corpore manentibus Fidelibus, & Deo caris ad praesentem, & perpetuam opitulatur salutem, quando illud ipsi etiam mortuorum Spiritus a viventibus petunt, & signa indicant, quibus per hoc absoluti esse videantur? Testator siquidem saepe dictus Sanctissimus Papa Gregorius suo tempore fuisse quemdam sanctae conversationis Sacerdotem, cui consuetudo fuerat in loco in quo aquae calidae vapores nimios facient, quotiens necessitas postulabat, lavandi causa venire &c.

L.

De quodam Monacho, qui per salutarem bellam supplicium coacti.

Sed quia ad commendandam virtutem Dominici Corporis de B. Gregorii Dialogo aliqua jam Capicula huic libello inferenda putavimus, non abs re est, si pauca, quae restant, praeteritis fidem facientia connectamus. Corroborat enim maxime Fidelium spem de divini semper judicii metu sollicitam quod praefatus Beatissimus Pa-

(a) Vide S. Greg. Dialog. lib. 4. in fin.

pa Gregorius se presente asserit in suo Monasterio contigisse. Quidam namque Monachus Justos nomine, arte medicus &c.

LI.

*De quodam, ejus vincula in captivitate oblato
peracto sacrificio solvantur.*

Non (a) longe a nostris fertur temporibus factum, quod quidam ab hostibus captus longe transductus est &c.

LII.

*De quodam nauta, qui post longa maris discrimina Domini
virtute Sacramenti mortem evasit.*

Agatho (b) etenim Panormitanus Episcopus, sicut fideles mihi, Religiosisque viri multi testati sunt &c.

Hæc exempli gratia dicta sunt, ut cuncti liquido cognoscant, quia si insolubiles culpe non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis víctima sacræ oblationis possit.

LIII.

Quibus immolatio Domini Corporis mortuis prodest.

Sed sciendum est, quia illis víctima mortuis prodest, qui hic obimissent vivendo, ut eos etiam post mortem bona adjuvent, quæ hic pro ipse ab aliis sunt. Inter hæc autem pensandum est, quod tutior vis sit, ut bonum, quod quisque post mortem suam sperat agi per alios, agat ipse, dum vivit, per se. Beatius quippe est liberum exire, quam post vincula libertatem querere. Debemus itaque præsens seculum, vel quia jam conspiciamus defluxisse, tota mente contempnere. Cotidiana Deo lacrymarum sacrificia, cotidianas carnis ejus & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulartiter víctima ab æterno interitu animas solvit, quæ illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat. Qui licet surgens a mortuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, in se ipso immortaliter, atque incorruptibiliter vivens pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem partitur, ejus sanguis non jam in manibus Infidelium, sed in ora Fidelium funditur. Hinc ergo percipemus quale sit pro nobis hoc sacrificium, quæ pro absolutione nostra passionem Unigeniti Filii semper imitatur. Quis enim Fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem oculos aperiri? In illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse?

(a) Vide ibid. S. Greg.

(b) Vide ibid. S. Greg.

se? Summis ima sociari? Terram celestibus jungi? Unum quidem ex visibilibus, atque invisibilibus fieri? Sed necesse est, ut, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus, quia qui Passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari, quod agimus. Tunc ergo vera pro nobis Deo Hostia erit, cum nos ipsos Hostiam fecerit. Sed studendum nobis est, ut etiam post orationis tempora in quantum Deo largiente possumus, in ipso animam suo pondere, & vigore servemus, ne post cogitatio fluxa dissolvatur, ne vana menti lætitia subrepat, & lucrum compunctionis anima per incuriam fluxæ cogitationis perdat. Dum autem per indulti temporis spatium licet, dum iudex sustinet, dum conversionem nostram is, qui culpas examinat, expectat, consensimus in lacrymis duritiam mentis, formemus in proximis gratiam benignitatis, & fidenter dico, quia salutari hostia post mortem non indigebimus, si ante mortem Deo hostia ipsi fuerimus.

LIV.

Qua Disciplina, qua modestia orandum sit, cum Sacerdos sacrificat, & unusquisque in suo ordine horam sacre Communionis expectat.

Postquam in superioribus de Sacramento Dominici Corporis, & Sanguinis plura jam diximus, consequens est, ut qua reverentia, quove more, quantave disciplina, cum Sacerdos sacram immolat hostiam, divinis nos oporteat interesse mysteriis, & percipiendis sacrosanctæ Eucharistiæ horam sustinere, sicut nobis nostri tradidere majores, & a Sanctissimis Domini Sacerdotibus, Cyprianum dico, atque Ambrosium, edocui somus, qui in suis hoc scriptum reliquere libris, in fine hujus libelli de multis pauca ponamus. Quorum unus Cyprianus scilicet: Quando inquit, in unum cum Fratribus convenimus, & sacrificia divina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiam & disciplinæ memores esse debemus. Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modeste Domino tumultuosa loquacitate jactare, quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt. Sit autem orantibus sermo, & precatio cum disciplina, quietem continens, & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est Divinis oculis, & habita corporis, & modo vocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita magis congruit verecundo modestis precibus orare &c. (4)

LV.

(u) Reliqua vide op. S. Cypri. lib. de Orat. Dominicæ.

Quid cavendum in Oratione sit, & qualiter facienda preces.

Beatissimus quoque Praeul. Ambrosius, pretiosum divini eloquii organum; locum illum Sancti Evangelii exponens, quo Dominus in cubiculo orandum praecipit, quam caute, quave disciplina sint imploranda praesidia satis luculenter indicat: Cubiculum, inquit, tuum mentis arcanum, animique secretum est. In hoc cubiculum teum intra, hoc est intra in alta praecordia &c. (a)

LVI.

Cyprianus ad Clerum de precando Deum.

Cyprianus Presbyteris, & Diaconibus fratribus salutem. Quamquam sciam Fratres Karissimi, pro amore, quem singuli debemus Deo &c. (b)

LVII.

Quod etiam in exteriori cultu sacrosanctum Domini altare ornandum sit.

Mysterium altaris in primordiis Ecclesiae non tam frequenter, uti nunc celebratur, tamen quanto rarius, tanto religiosius agebatur. Tempore namque priorum Patrum illis inungebatur, ut Eusebii refert Historia, sacrificandi officium, qui naturali simplicitate fulgebant, juxta illud: Cum simplicibus sermocinatio ejus. Ad quod mysterium qui participare debent, discalceatis pedibus accedebant, propter illud, quod Moyse, & Josue praecceptum est: Solve calcamentum de pedibus tuis, terra enim, in qua stas, terra sancta est. Sanctus quoque Pachomius pistoribus praecipit, ut cum oblationes coquerent, salutaria meditarentur, nihil vane loquentes. Cum ergo hoc in Monasterio Tabernense quadam vice violaretur, statim Pachomio divinitus revelatum est, Qui protinus Theodorum mittens negligentiam hanc, velut divini praeccepti transgressionem emendari jussit. At nunc valde quidem frequentius, sed quod nimis doledum est, multo negligentius frequentatur. Quam scilicet negligentiam, & ipsa Ecclesiae facies, & ipsa vasa altaris, sed & lintamina, seu quaelibet caetera, quae ad usum Dominice servitutis pertinent, manifeste demonstrant. Non necesse est singula singillatim prodere. Satis patet quae studiosius sacerdotes colant, quae sua sunt, an quae altaris. Sed nimirum cum Karitas, quae plenitudo legis est, ne tota jam refrigit, quomodo in sacrificando tanta continuatio perseverat, nisi quia malignus hostis in hoc sacrificantibus non contra-

(a) Reliquae vide ap. S. Amb. t. 1. l. 1. de Abel & Cain. cap. 7.

(b) Vide Ep. 8. S. Cyp.

tradit, in quo magis eos gravari novit. Neque enim Judam vetuit Eucharistiam sumere; scivit enim, quia sicut a devotis per illius mysterii perceptionem ejus frans compefcitur, sic in his, qui hanc indigni percipiunt, licentius grassatur. Contra illos etenim, qui exteriorum gloriæ cultum negligunt, Dominus per Malachiam queritur dicens: O vos Sacerdotes, qui despicitis nomen meum, offerentes super altare meum panem pollutum, & dicitis: Mensa Domini polluta est. Polluunt Sacerdotes panem, idest corpus Christi, quando indigni accedunt ad altare. Mensam vero despectam licet verbis non dicant, tamen cum ipsi exteriorem ejus cultum non ornant, eam etiam Laicis despicabilem faciunt, quoniam carnalium sensus deesse putant. Sanctimonia divinæ virtutis, ubi deesse vident ornatum ambitionis.

LVIII.

Quod nihil super altare ponendum sit, præter sacrosancta oblatio.

Est Ecclesia Beatæ Walburgis in qua miracula fieri solebant. Contigit autem aliquando, ut ejusdem Sanctæ Walburgis Reliquiæ super altare per aliquot dies manerent, sed mox miracula cessaverunt. Tandem vero ipsa Virgo cuidam ex infirmis apparet; Idcirco, inquit, non sanamini, quia Reliquiæ meæ sunt super altare Domini, ubi majestas divini Mysterii debet solummodo celebrari. Quod cum ille custodibus referret, tulerunt caplam, & protinus miracula fieri ceperunt. Si igitur ob illius mysterii reverentiam nec ipsa sua pignora Sancti volunt propius vicinari, quid censendum est de immunditiis?

LIX.

Quod pro Homicidis, & Latronibus non est sacrificandum.

In ea via, quæ Alvernensis Monasterii ducit ad forum, est Ecclesia S. Petri, quæ dicitur ad Salas, in cujus vicinia manebat quidam Latro, qui duos itinerantes, quos hospitio susceperat, spoliare volens, nocte interficere temptavit, sed illi prevalentes interfecerunt eum, cumque sepeliendus ad Ecclesiam deferretur, sacerdos pro eo Missam celebrare cepit. Cum ergo ad verba consecrationis Dominica venire deberet, terribilis sonus in tecto Ecclesiæ percrepuit, & altare usque ad radices scissum est. Sicque Sacerdos cum omnibus ingenti pavore percussus fugit, & pro Apostata sacrificare cessavit. Hoc autem contra eos dictum sit, qui pro sceleratis ob gratiam eorum se oraturos pollicentur.

LX.

De his, qui eleemosynam tribuunt, & peccata non dimittunt.

Qui ita eleemosynam tribuit, ut culpam non dimittat, animam non redimit, quam a vitiis non compefcit. Hoc ille Heremita suo factio probat, qui cum multis virtutibus cum quodam suo collega deferviffet, hæc illi per Diabolum injecta cogitatio est, ut quandoocumque libidine titillaretur, sic semen detrito genitalis membrum egerere deberet, ut tamquam flegma de naribus projiceret. Qui ob id, & Dæmonibus moriens vidente socio traditus est. Cum quidem isdem focus reatum ejus ignorans, sed exercitia virtutum recolens pene desperavit dicens: O quis poterit falvus esse, quando iste periit? Cui mox Angelus adstans dixit: Ne turberis. Isse enim licet multa fecerit, tamen per illud vitium, quod Apostolus vocat immunditiam, cuncta sedavit. De quo Propheta ait: Manus vestre sanguine plene sunt. Siquidem tale aliquid nostro tempore contigit, quod ne sui novitate vilescat, considerandum est.

LXI.

Stupendum nimis de quodam Presbytero.

Quidam namque presbyter in Pago Abitineantino de continentia desperaverat. Hic per novem vices Romam adiit a B. Petro scilicet, impenitentem sceleris quasi propter frequentem loci visitationem sperans promereri; quamvis enim peccatum deserere nollet, tamen vehementer timebat, quoniam isse mos est pravorum, ut licet in culpa superbiant, licet prava foras audacter faciant, in corde tamen trepidare coguntur, ut ipse timor sit aptus testis damnationis. Unde Adam post culpam ad latibulum fugit, sed tamen etiam timens fugit, multum timuit, quia Deo duriter respondit. Hic ergo timens quasi Religionis obsequium deferrebat. Sed ut Deus ostenderet, quod satisfactionem nisi pro his peccatis, quæ deseruntur, non recipit, cum rediret nona vice, & quasi securior concubitus repeteret, ita divino judicio miser interijt, ut cum semen effunderet, animam pariter exhalaret, sicut infelix mulier perhibuit.

LXII.

Quod qualisvisque Sacerdotis excommunicatio valde formidanda sit, nec attendendum ejus meriti sit; sed ejus auctoritate hoc facti, etiam si injusta videatur, quod absit;

Cum ante hos annos Sancti Andreæ solepnitas in prima Domini-
ca Dominici Adventus concurrisset, quidam Sacerdos Pagen-
sis suis utraq; Missas audire præcepit. Inter quos erat medicus,
qui addita prima Missa discessit. Quem cum Sacerdos increpasset,
dixit ei respondit. At ille excommunicavit eum. At vero iratus me-
dicus ad suam domum discessit, & in contemptum excommunica-
tionis hunc potum accepit, atque protinus vexari coepit, quousque
animum exhalaret.

LXIII.

Laudabile nimis exemplum gloriosi Theodosii Imperatoris.

Theodosius famosus Imperator quadam vice a quodam Monacho,
qui, ut credo, non bene compos mentis suus erat, pro qua-
dam ejus querela, quam non statim expedierat excommunicatus est.
Et Monachus quidem excommunicatione in petito descripta, & quo
ab Imperatore inveniri posset projecta, discessit. At Imperator non
illam gyrovagum, sed cælestem potius Regem, cujus auctoritate so-
let excommunicatio fieri in causa considerans, prandere nullatenus,
cum quidem inenumberet hora, præsumpsit. Multisque Episcopis co-
ram assistantibus, etiam illo Episcopo, ad cujus Diocesim prædictus
Monachus pertinebat, licentiam dantibus, cogi non potuit, ut ali-
quid gustaret. Donec Monachus diu multumque questitus, & ali-
quando repertus Imperatori licentiam daret.

LXIV.

Item aliud exemplum nimis parentum.

Legimus in Historia gentis Anglorum quod quidam Episcopus duos
Fratres palatinos viros pro repadio uxorem excommunicavit.
Contigit autem, ut Rex ipsius gentis juxta domum ipsorum transi-
ret. Qui multis blandimentis delinquit, ut apud eos ad prandendum
diverteret, tandem consensit. Expleto autem convivio cum rediret,
obviavit Episcopum, qui fratres illos excommunicavit, quem cum
vidisset, intremuit, & exiliens de equo in media, ut erat, via,
prostravit se Episcopo. At ille appropians ad eum ferula, quam ma-

nu

na tenebat, teteget dicens: O Rex non meum est ignoscere tibi, quia contra Deum fecisti, quando te excommunicatis scienter sociasti. Idcirco ista sententia est de te: Hoc anno mori habes in domo ipsa, in qua excommunicationem contempsisti. Quod factum est, sicut ibi legitur. Ecce Rex non potuit hunc reatum nisi moriendo expiare. Ecce Episcopus nec prostrato Regi in pulvere potuit ignoscere. Ex his ergo colligendum est, quia nec ipso Episcopus, ejus excommunicatione contempnitur, sine gravissima poenitentia hujusmodi facinus ignoscere potest.

LXV.

Quanta reverentia Episcopali Cathedra sit habenda. De Domno Petro Alexandrino Patriarcha.

Hic instante Passionis articulo Christus per somnium nimio splendore fulgens apparuit, indatus videlicet colobio nimis candidissimo, sed usque ad pedes scisso; quod tamen colobium ambabus manibus ad pectus suum stringebat, nuditatem suam quodammodo operiens. Quem Christum esse Petrus intelligens cum ingenti horrore attonitus ait: Mi Domine, Domine, quis hoc fecit? At ille ait: Anus mihi hoc fecit. Hic ergo Petrus tempore Episcopatus nunquam in Cathedra sua sedere voluit, sed super scabellum ipsius Cathedrae residebat. Propter quod frequenter Clerus, & populus contra eum querebantur, sed nequaquam adquiescebat, quoniam quoties thiasiterium ascendebat, splendor igneus de ipsa Sede egrediens ei apparebat. Cujus aspectu ita vir Sanctus accendebatur, ut nesciret se interdum esse in corpore. Cum autem quadam solempnitate Clerus, & Episcopi, qui aderant, de praedicta sessione quererentur, ille conditus est jam celare non valens. Cor, inquit, affligitis cor meum? An non videtis virtutem igneam, quae emicat in solio ipso, & Spiritum coruscare non cernitis? Cumque omnes demisso capite tantam rem audientes conticuissent, ille subjuncxit. Credite mihi filiioli, si videretis, quae video, tunc agnosceretis, qualis est Sacerdotalis virtus, & qualis gratia in ipsis habitat, ad ejus majestatis praesentiam ego tremitus in eadem Cathedra sedere non audeo. Quo exemplo, si bene consideretur, cum hinc admodum contemptores terri possent, tum quoque ipsi sessores non mediocriter contremiscant.

LXVI.

*Quam grave peccatum sit sacra loca temerare,
vel aliqua forde polluere.*

Quidam vanus nomine Rastherius ad quoddam Monasterium meta inimicorum confugerat, qui in Cella, quæ Ecclesiæ adhæret, nocte dormiens cum uxorem suam cognoscere temptaret, ita sicut canis ei adhæsit, ut nullatenus ab ea divelli posset. Cum igitur ita tunc se teneri sensisset, subclamavit. Rumor sublatus increbuit. Accurrerunt omnes. Illi tam motu, quam verecundia confusi Monachos vocari facere. Quanta potuerunt munera loco sancto dedere. Cum diu a Monachis esset oratum, dimissi sunt. Sicut autem ipsa res edocet, complexus conjugum, quia licitum erat, temporaliter purius est ob illicitam sacri loci, ubi gerebatur, presumptionem. At vero incestorum reatos in sanctis locis patratos ob hoc in presenti minime plerumque plectitur, quia tantus est, ut non transitoria, sed æterna ultione feriri debeat. E contra vero quantum sacrati loci reverentia profuit, hoc saltem valet exemplo pervideri.

LXVII.

De quodam Latrone in Cæmeterio S. Joannis Apostoli.

Quidam Rex Langobardorum, sicut in ejus gentis Historia legitur, in cæmeterio cujusdam Ecclesiæ S. Joannis sepeliri se fecit, hæreticus tamen perseveravit. Cujus tumultum quidam fur effringens, ornamenta, cum quibus Rex sepultus fuerat, asportavit. Eidem vero S. Joannes per visionem dixit: Cur ausus es corpus istius hominis contingere? fuerit licet non recte credens, mihi tamen se commendavit. Quia igitur hoc facere præsumpsisti, namquam in meam Basilicam ingressum deinceps habebis. Quod ita factum est: Quotiescumque enim voluisset B. Joannis oraculum ingredi, statim velut a validissimo pugili guttur ejus feriretur; sic subito retro iacebat impulsus. Si ergo pro reverentia sancti loci contra violatorem sepulcri illius hæretici S. Joannes indignatus est, quantum putas & Deus, & Sancti ejus irascuntur adversus quemquam, qui sancta loca quolibet modo commaculat?

LXVIII.

*Incipit Epistola Augustini ad Auxilium Episcopum
pro causa injustæ excommunicationis. (a)*

(a) *Vide int. Opera S. Aug.*

LXIX.

LXIX.

Item capitula ad eandem rem pertinentia B. Augustinus

LXX.

De Sacramento Baptismatis B. Ambrosius

Ubi non est plenum Baptismatis Sacramentum, nec principium, vel species aliqua Baptismatis estimatur &c. (a)

Definitio brevis de Eucharistia

Accepit itaque Christus carnem nostram non fantasticam, sed naturalem, ergo & nostra caro naturalis, unde sumpta est illa. Sed & illa naturalis, quæ uniret utrasque, & faceret connaturales connaturalis & ipsa. Sed, ut ait quidam Sapiens, non ob hoc plures carnes, vel corpora, sicut nec multa sunt sacrificia, sed unum licet offeratur a multis per loca diversa, & tempora. Quia divinitus Verbi Dei, quæ una est, & omnia replet, & tota ubique est, ipsa facit, ut non sint plura sacrificia, sed unum, licet a multis offeratur, & sit unum Corpus Christi cum illo, quod suscepit de utero Virginali. Vere etenim, & incunctanter credendum in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis præcem cæles aperiri, & illud Angelico ministerio in sublimi deportari altari, quod est ipse Christus, qui & Pontifex, & Hostia, contactusque illius munus fieri. O quales, ut ait S. Basilus, oportet Sacerdotis esse manus tantarum rerum ministras, quæ communem Dominum Angelico iterum revelato officio subinde confingerant!

F I N I S.

IN ÆNÆÆ SILVII

Orationem

De Compactatis Bohemorum.

Quid sint *Compactata Bohemorum*, superfluum penitus foret heic ostendere, quum Æneas Silvius in hac ipsa Oratione, quem evulgamus, rem dilucide pro suo more exponat. Nihilominus Lectores non pigebit audire & a nobis. panca. Ex quo Hussitarum Hæresis in Exordio Sæculi XV. totam ferme Bohemiam invasit, nulla vincendi erroris, nulla pacandæ gentis illius patuit, vie usque ad Basiliensis Concilii tempora. Porro illuc advocati Bohemi, & rationes concordie incedunt a Patribus proposuit. Eestat autem in Editione Freheriana Historiæ Bohemici Æneæ Silvii post Cap. 50. & Tom. XII. Concil. edit. Labbeus pag. 441. compendiosa Enarratio, quomodo Bohemi vocati produclique sint ad Basiliensem Synodum, & quid illis egerint &c. Leguntur & in eadem Conciliorum editione Acta eiusdem monumeta ad hanc ipsam rem spectantia. Tandem vero, hoc est. Anno 1433. prid. kal. Decembris percussæ fuere Pacta quædam, per quæ ad Catholicam communionem rursus admisse est Bohemorum gens. Eorum compendium ab Æneæ nostro exhibetur in Historiâ Bohemica Cap. 52. his verbis: *Bohemis ac Moravis Ecclesiasticam unitatem pacemque compellentibus, segre in ecclesiæ omnibus (præterquam in usu Communionis utriusque speciei) uniuersali Ecclesiæ Eccl. ritu conformantibus auctoritate D. N. J. Christi, & Ecclesiæ sponsæ suæ, sub duplici specie, parvis scilicet ac vini, his qui consueverunt divinæ Eucharistiæ communicare licebit. At id vero ex præcepto Dei fieri debeat, generale Concilium Basilea congregatum definit &c.* Integra vero Pacta una cum illis ad hanc Bohemorum controverſiam spectantibus habes apud Cl. V. Gottifredum Guillelmum Leibnizium in Mantissa Codicis Jur. Gen. par. 2. pag. 138.

Itaque *Compactata* deinde appellata sunt ea Pacta, quorum tamen modicus progressus temporis successus fuit, tum quod Sedes Apostolica ab his confirmandis semper abstinuit, tum etiam quod ipsi Bohemi *Compactatis* abuti coeperunt, neque leges a Concilio præscriptas observare solebant. Anno 1448. quum Johannes S. Angeli Cardinalis Apostolica Legatione in Bohemia fungeretur, insisterunt Hussitæ, ut veteres pactiones firmarentur. At Cardinalis, Cochleus teste in Hist. Hussit. Lib. 10. respondit: *Quod de Compactatis, quia est res ardua & gravis, nondum deliberavit, sed quod deliberare intendit cum consilio terrigenarum.* Sub Callisto III. Pontificis Maximo id quoque negotii datum Æneæ Silvio Episcopo Senensi a Friderico Imperatore, & Ladislao Bohemici & Hungarici Rege, ut apud S. Sedem. prosequeretur *Compactatarum* confirmationem, unde sperenda erat Bohemiæ ac Moraviæ quies. Implere & heic se gessit Æneæ; atque hinc illi data Oratio, quam nunc producimus, & quam putamus Romæ habitam An. Ch. 1456. & quod excutit, quum illuc ab Imperatore missus nondum in Sacrum Collegium Cardinalium cooptatus fuisset.

Ceterum postquam & ipse Æneæ Silvius ad Pontificatum Maximum ascendit, Pius deinde Secundus appellatus, ad eandem instituta fuit Bohemici Regis atque Hussitarum legatio, eaque occasione iterum de *Compactatis* confirmandis actum. Quæ in publico Cardinalium Senatu responderit Pius, e Jacobo Papiensi Cardinali. referantur in Comment. Lib. 6. & ab Odone Raynaldo in Annal. Eccles. ad An. 1462. num. 15, apud quem & alia habentur in hoc rem legenda. Quod est ad Orationem nostram, optendum esset, ut similes plura extarent, atque evulgarentur; quippe hæc non minus ad Historiam eorum temporum, quam ad Theologiam, Disciplinamque elucidandam summopere conducant. Tu Lector accipe ac fructe.

213

Æ N E Æ S I L V I I

P I C O L O M I N E I

Episcopi Senensis, qui postea Pontificatum Maximum
adeptus Pius II. appellatus est,

Oratio habita coram Callisto Papa III. de Compactatis Bohemorum.

RES Bohemicas ad te hodie perfero, Beatissime Pater, res barbaras, res obscuras, ac perplexas nimis, non tamen indignas tuis auribus. Siquidem felus animarum in his quaeritur, & maximi Principes eam promovent, *Divus Fridericus Romanorum Imperator*, & patruelis ejus inclytus *Hungariae*, ac *Bohemiae Rex Ladislaus*, qui Regnum Bohemicum paterno jure, atque avito possidet. Itaque cupiunt ambo regionem illam pacatam esse, ac cum Sancta Ecclesia concordem. Quum enim longo jam aëro seorsim ab Ecclesia Catholica gens Bohemica vixerit, optat uterque Princeps, te illum esse Pontificem, qui suo tempore nobilissimum, atque amplissimum Regnum reliquo Christianitatis annexas corpori. Digna profecto res, in qua tua Beatitudo nervos intendant suos. Nec fortasse negotium est, quod diligentius isto jam curare oporteat, si quemadmodum offensio est, contra Turcos arma paramus. Nisi enim res domi quiescant, non est tutum pugnare foris. At Regnum Bohemiae in medio nationis Germanicae situm, & undique cinctum Theutonibus, quanvis quiescere nunc, & pacem cum vicinis habere videatur, non tamen plena securitas est, nisi res Ecclesiasticae componantur. Hoc accedit infinitarum paene animarum perditio, quae singulis diebus e corporibus commigrantes catervatim in gehennae mancipium deferuntur; est enim maxima pars Regni Bohemiae extra tuam obedientiam, extra Ecclesiam Dei, extra arcam Domini, extra quam non est salus regnante diluvio. Cogitandum est igitur de tanti Regni salute, standum est, ne filii Ecclesiae pereant, ne filia, quae potest esse dilectissima, matris ultra complexus fugiat, ne gens fortissima Bohemorum aberraret amplius. Atque hoc est, quod Imperator, quodque Ladislaus ex te summa prece deprecant. Quomodo autem, & quibus conditionibus querenda sit hujus Regni redactio, non est eorum tuae Sanctitati praescribere. Tu patris es loco, & matris, tu Magister, tu medicus populi Christiani, Dominici gregis Pastor. Tuum est cogitare, quibus artibus, quibus promissionibus aberrantes filios ad te revoces. Novit providus pater, abeanti filio quo supercilio sit obviandum; novit pia mater, quo lacte nutriet fastiditum infantem; novit cautus Magister, qua manufactudine retrahat alienatum discipulum;

pulum; novis creditus Medicus, egrotis quæ medicina conveniat, novit bonus pastor, quæ suis armentis salubria sint pascua. Nec te fugit, quibus blanditis, quibus sponsonibus allicienda sit natio Bohemorum. Illud certum est, quia nihil omittere convenit, propter quod illi populo salubriter consulatur, idque quo pacto peragas, tuo gravissimo iudicio remittunt & Cæsar, & Ladislaus. Hoc tantum querunt, ut tandem Bohemicum Regnum Romanæ concilietur Ecclesie, & nunc potissime, quando hujus Provinciæ fortissimis viris contra Turcos egemus. Ceterum quia de tollenda Bohemica labe curam gerimus, duo principaliter nobis exponenda sunt. Alterum quomodo Regnum hoc labefactum sit; alterum quo pacto purgari, & ad pristinam possit reduci sanitatem. Atque in his duobus tota nostra consumitur Oratio.

Florentissimum enim olim hoc Regnum fuit, eorum qui sunt in Occidente, Potentatum nulli cedens. Sub Carolo utem ejus nominis Quarto Romanorum Imperatore ad summum venerat. Inestimabiles illic opes erant, incredibiles deliciae, potentissimi Nobiles, honoratissimi Sacerdotes, Urbes monitissime, Palatia nectum Magnatum, sed mediocrium Civium ad Regalem magnificentiam fastigata, Temppla, & Monasteria supra quam dici queat ornata, & opulenta argenti inexhausto manere, mercatura prædices, splendida militia, Schola Philosophiæ nobilis, quasi Reginarum ita Matronarum habitus. Sed caduca sunt omnia sub Luna; nulla potentia longa, prona est ignominia sequi gloriam. Cecidit alta Bohemorum Superbia: Non tamen externa manu conposita est, nulli vicinorum datum est has opes evertire. Ipsa sibi manus conscivit Bohemia: non tolit se ipsam gens elevata nimis. Nam quam pax divitiarum, divitiarum superbiam, luxumque præperissent, stare fortuna, ac misere omnia coepit. Sub Venceslao, Caroli filio, Rege vinolo, & admodum deside, paulo ante Constantiensis Concilium surrexerunt in Bohemia viri pestiferi, pleuodopphetæ, qui non ferentes otium Regni, & florentem rerum statum, summo studio conati sunt Apostolicam Sedem, & omne Sacerdotium in commune odium trahere. Neque sceleris conspectio, nam magistri prurientibus auribus sacri, quam Sacerdotes inique possidere divitiarum prædicassent, tum crimen illud eis imputaverunt, quia necessariam Communionem Galicis plebi subtraherent. Populi vero simplices, & avari suapte natura sub spe magis lueri, & vari religione decepti, a nitore nostræ Religionis, & puritate fidei facile recesserunt. Divinum enim Eucharistiæ Sacramentum sub specie panis, & vini petentes, quam non obtinerent, in Christos Domini manus iniecerunt, alios mutilarunt, alios in exilium expulerunt, bona Ecclesiarum invaserunt, divinos sedes incenderunt; Nobilitatem quoque crudeliter persequenti, quæ facta eorum abhorrere videbatur, cruce Regnum credibiles, rapinis, atque incendiis opplexerunt. Princeps autem hujus hæresis, ac seductor Bohemici populi

populi habitus est *Johannes Hus*, qui *Johannes* *Auser* appellari potest, obsecro loco natus, lingua promptus, & astu praeditus, praeter sophismata quaedam Dialectica, & lecturam Biblicam, de *Johannis Wicleff* Anglici damnata volumina, paucis imbutus literis. Quem qui sequuti sunt, Hussitarum nomen acceperunt. Et in Bohemia quidam Civitates, & villae universae (paucas adimo) in errorem Hussitarum prolapsae sunt. Nobilitas fere omnis in Fide permansit. Contra in Moravia actum est; errantibus Nobilibus, plebes in sanitate Religionis perstitere. Sed horum conditio dura & asperissima fuit, quorum multi pro legibus paternis, & integritate Religionis periere, inter Christianos facti martyres, quum Haereticorum quotidianis urgerentur insultibus. Interea magna Synodus apud Constantiam Alamannorum Urbem congregata est, ad quam vocati *Johannes Hus*, de quo paulo ante mentionem fecimus, & *Hieronymus* ejus discipulus, vir facundus, & doctus, sed spiritu perversitatis imbutus, dam sua pertinaciter ingerere, quam aliena humiliter discere volunt, igne cremati sunt. Cuius eorum clanculum raptus, & in Bohemiam vectus juxta Martyrum Reliquias venerationem obtinuit. Posthac arma cum Bohemis tentata. Saepc. Sigismundus Imperator, saepc. alii Theutoniae Principes adversus Bohemos duxere prociuum. Cardinales quoque ex hac Curia missi numerosas militum copias in Bohemiam duxere. Sed qualis reditus fuerit, pudet dicere. Non tam feda Xerxis in Graecia refertur fuga, quam turpes, & ignominiosae nostrorum exercituum ex Bohemia regressiones vidimus. Fugerunt nostri nemine persequente, & repletae bovis omnibus castris, quos nunquam viderant, hostibus reliquerunt. Et quamvis aliquando Bohemos quoque belli fortuna deluserit, nunquam tamen tanta clades illata Bohemis est, quam recepta major ab his fuerit. Interecessit deinde Basiliense Concilium. Huc Legati Bohemorum aecessunt, oblata facultate quaecumque voluerunt & dicendi, & disputandi; nam quærimonia eorum erat, quod insuditi per Constantiense Concilium damnati fuissent. Quatuor tunc notissimi articuli per Bohemos recipiuntur, quos Regni nomine tueri volunt. *De praedicatione verbi Dei*, quam nulli prohibendam arbitrabantur. *De peccatis publicis*, quae nusquam permittenda quaecumque ob causam existimabant. *De Dominio civili Cleri*, quod interdictum offerebant. *De Communione Coelicæ*, quam Laicis etiam necessarium, & de precepto Domini, judicabant. Disputatum est super his quinquaginta diebus; Sed noluerunt vinci Bohemi, quum vincerentur, Haereticis enim, etsi mente confunderentur, quum tamen verbis res agitur, verba non desunt. Synodus vero, quum nec armis vinci, nec disputationibus trahi posset Bohemos animadverteret, ad tertiam, quæ restabat, viam confugit. Tractatum quasi inter amicos est. Sed quum res Basileae concludi non posset; missi legati sunt in Bohemiam viri sapientes, & qui divinae, atque humane legis peritiores habebantur. Qui petitionibus Bohemorum ad verum discussis, nonnulla

nulla cum his capitula confecerant, quæ *Compactata* dicuntur. Horum vigore abdicant ab sese Bohemi quosvis articulos erroneos, illo demto, qui de Communionem duplici nuncupatur. Neque enim super hoc Legati, & Bohemi convenire poterunt, quoniam illi ex præcepto Salvatoris Communionem Calicis debere populo dicerent, nostri negarent. Convenit tamen inter eos est, hanc disceptationem ad Concilii decisionem remitti. Bohemos autem in omnibus universalis Ecclesiæ ritum resumere debere, excepta Sacramenti Communionis, quam sub duplici specie his, qui usum rationis haberent, ex auctoritate universalis Ecclesiæ, concedi voluerunt. Intervenerunt & alii plerique pactiones, quarum meminisse non est modò necessum. Habuit Sancta Synodus ratum, quod Legati fecere, nam quovis Theotones adversarii videretur, aliis nationibus non placeat infinitas pæne animas perditam in Communione petita. Constat enim, paucis exceptis, qui mentis inflatione contra Patrum instituta surrexerant, Bohemicum populum errare seductum. Declaravit deinde Synodus Communionem Calicis, quoad populares, non cadere sub præcepto Domini, nec licere Laicis illum sibi auctoritate propria usurpare. Misitque *Philibertus Nortimanus Constantia Pontificem* eruditum, & integrum virum, qui Legatione inter Bohemos utens (favente *Sigismundo Casare*, qui per hunc modum & Pragam, & Regnum recuperavit) in usum *Compactata* redegit. Intervenerunt & alii inter Regni Communitatem, & Sigismundum pactiones, quibus Ecclesia Pragensis *Johanni de Rokozana* promissa. Posthæc exortæ sunt notissimus ille, & omni Ecclesiæ graves inter *Summum Pontificem Eugenium*, & Patres, qui Basilicæ remanserant, contentiones. Sigismundus viam universæ carnis ingressus est. Bohemi de Rege discordes, alii *Albertum* Sigismundi genere vocaverant, alii ad Polonos descendero. Et quamvis superior Albertus Regnum obtinere videretur, nunquam tamen vel *Tuplo*, vel *Thaboritæ* in ejus potestatem venire. Alberto vita fundò, Regnum consensu fuit, quom filii ejus *Ladislai* pupillatæ ætatem universi contemnerent. Itaque sicuti res temporales, ita & Ecclesiasticæ neglectæ sunt, & in priores errores itum. Petita est tamen aliquoties & ab *Eugenio*, & a *Nicolas* tuis antecessoribus *Compactatorum* confirmatio. Sed quoniam *Rokozana* simul in Archiepiscopum efflagitaretur, anima nigra, & pestilens, abhorruit Apostolica Sedes alterum cum altero simul admittere. Et licet *Johannes S. Angeli Cardinalis*, natione Hispanus, illuminatæ mentis, & animi rectissimi pater, Regni caput Pragæ petierit, salutem gentis, & unionem querens; *Nicolas* autem *S. Petri ejusdem Ordinis Prælati*, homo Alamannus, & non minus doctrina, quam vitæ puritate memorabilis, ad metas Regni eadem ipsa de causa pervenerit, nunquam tamen de concordia verbum audire Bohemi voluerant, nisi Pontifex *Rokozana* promitteretur. *Ladislai* exinde quon adlevisset, in Bohemiam veniens, quamvis honore summo, & incredi-

dibili

dibili populorum hostia exciperetur. Coronamque Regni faventibus
concordam animis assequeretur; usum tamen Communionis, & Ro-
kezanam spem Pontificatus auferre non potuit. Sed adnidente Guber-
natore suo, facta est omnis Bohemia quasi unus populus; permissio
cuique vita suo, & preni constituta adversus eum, qui super hæresi
partem alteram criminaretur. Atque in hunc modum lopus cum
agno, & pardus cum catulo Leonis accumbit. Sed dicunt pax, &
non est vera pax, quando cor eorum non est cum Deo rectum,
qui suas observantias absque Sedis Apostolicæ permissione sequuntur. At-
que ita Regnum illud in hanc usque diem suis moribus atens, &
peregrinis opinionibus consentiens, tantum a veritate remotum,
quantum ab Ecclesia Romana sequestratum remansit. Hoc agro ha-
bet Imperatorem, & Regem; neque enim terra Bohemica est, quæ
contemnenda sit, neque populus ille est, quem perdere debeamus.
Eapropter quum venisset hoc anno ad Imperatorem *Georgium Pog-
bratius Regni Bohemie Gubernator*, vir alti animi, & ingenii, atque
consilii altioris, voluit Imperator eum eo me verba facere, ut in-
telligerem hominis mentem, si forte aliquid esset, quod spem por-
rigeret unionis; nam hic unus est, quem Bohemi cuncti respiciunt.
Parvi jussioni; alloquutus sum hominem & semel, & iterum. In-
terpres inter nos fuit *Procupius de Lapide Orofino*, Regni Cancellarius,
homo fidelis animæ, & amæni ingenii. Complurima inter nos di-
cta, & ruminata fuere, quod non est modo referendi locus. Guber-
natoris hæc demum sententia fuit. Capiant Bohemi, quæ cum Ba-
siliensi Concilio pacta percusserant, Apostolica Sedis munimine ro-
borari. Quod si hoc alienum censeatur, expectant auctoritate Roma-
næ Sedis, quæ Synodus concesserat, indulgeri, mandarique Fide-
lium universitati, ne quis Bohemicæ genti maledicat, aut eam de-
vitet quasi errantem. Volunt ex decem, aut duodecim viris, quos
nominabunt, Ecclesiæ Pragensi unum præfici. Inter nominandos au-
tem Rokezanam non præteribunt. Quod si certi reddantur, hæc non
frustra requiri, mittente vestigio præstantes Oratores, qui obedient-
iam Sæc-Sanctitati afferant, personas ad Pragensem Ecclesiam no-
minent, & Legatum petant, qui Regnum ingressurus Archiepisco-
pum consecret, & deformata reformet. Hæc tantum exhaussit fini-
matum ex Gubernatore potui. Hæc eadem Gubernator ipse ante diem
Frankfordiæ dictam per Oratores Regni ad Cæsarem missos, sponte
ingenio mihi denunciaverat, petens, ut ea sanctæ memoriæ *Niclaus
Papa* rescriberem. Sed recusavi tantum negotium literis agita-
re, quæ nec interrogatæ respondent, nec confortatæ repugnant.
At quum statuissem Frankfordiam reverius domum petere, decreve-
ram coram eadem Apostolico pietati proponere. Quod quum modo
datum sit, plenius de his agam.

Intellexisti, Beatissime Præsul, quo passis ob Ecclesia nostra Re-
gnum Bohemiam separaverit, & quid illi non cupiat ad unionem re-

Anecd. III.

c. E

ver-

versura, tenes. Nunc diligenter examinandum est, an concedenda sint, quæ Bohemi petunt. Quod si requiras opinionem meam, dicam, & vere dicam, me non esse tanti acuminis, ut de rebus tam altis, tamque profundis opinari præsumam. Namque si summa Cardinalium ingenia in hoc negotio titubant, quid agam ego stupidæ mentis asellus? Sed quoniam rem hanc ad te detuli jussu Principum, non debeo, sicut mihi videtur, indiscusso negotio quasi mutos, atque elinguis, abire. Dicam ergo non quod ego sentio (sum enim ipse admodum incertus) sed quod magnos viros sentire didici, quos in hunc modum ratiocinatos inveni. Si quærimus, inquit illi, an Bohemis permittenda sit, quam sitiant, communicandi libertas, pensandum est an alio modo magis expediendi ad nos trahi Bohemia possit. Si potest, non est indulgendum quod petitur. At si alio modo reduci Bohemi nequeunt, rursus aliter ratiocinantur: Aut potest admitti postulatio Bohemorum, salva Fide majorum, aut non potest. Si violatur Fides, neganda petitio est: Sin Fides integra perseverat, iterum considerandum est, quæ commoda secum, quæve incommoda concessio, & quæ rursus negotio secum afferat. Si negatio utilior est, negetur. Si præstat concedere, concedatur. Et nos igitur hunc sequamur ordinem, si tamen audire vacat, quæ nos ex prudentibus viris mutuati sumus. At quoniam audire paratam tuam pietatem intacor, illud ante omnia discutiendum assumo, an iurifacere Bohemos commodiori via possimus, quam Communionem Ecclesiæ indulgendo. Et sunt octo viæ, quæ præferuntur, nam primi ferro certandum potius arbitrantur. Quoniam si coacto exercitu magnis viribus contra Bohemos eatur, parva victoria supplices ante pedes nostros Hussitæ cadent, & quas dabimus leges, quos præscribemus ritus, accipient. Principes Hussitæ aut igne comburentur, aut gladio ferientur, neque posthac tam facile reperientur, qui contra Sedem Apostolicam cornua erigant, ressecanda est enim ferro quæcumque adversus Ecclesiam Dei sese attollit impietas, quoniam majores nostros hoc ipsum seditasse non sit obscurum. Secundi existimant, si vocentur in disputationem Magistri Bohemorum cum nostris, errores eorum facile posse convinci, ita ut ad sanitatem reverti, qui populum sedueant, contraria prioribus de Communione predicent. Nam & Origenis, & Basilii, & aliorum Sanctorum Patrum disputationibus diversas hæreses evulsas novimus. Tertiî, predicatoribus in Bohemiam mittendos censent non solum eloquentia, sed vitæ sanctimonia, & divinæ legis peritia memorabiles, qui Communionis usurpationem condemnantes, in quanto periculo Bohemi sint, vivis edoceant rationibus. Namque si colentes Idola gentes ad prædicationem Apostolorum conversæ sunt, & Christo manus dederunt, quis dubitet Bohemiam quoque bonis prædicatoribus audituræ, ad nostrum dogma converti? Quarti opinantur, si taceat Catholica Ecclesia, neque concordiam Bohemorum ultra perquirat, recognita-

ros illos, dum se contemni viderint, suam iustitiam, venturosque supplices ac sine pacto sine conditione Romanæ Ecclesiæ parituros. Neque enim dulce illis est ab omni Christianismo seorsum vivere, Quinti putant innovandas censuras esse, mandandumque vicinis, ne quod habent cum Bohemis commercium. Nam vitati per circuitum respicere compelluntur, qui & vino, & sale, & aromatibus utuntur importatis. Sextis persuasum est, si prohibitor Presbyterorum consecratio, qui * sancte illorum sunt, Communionem Gallicis brevi desitorem, deficientibus, qui eam ministrant, Presbyteris, Septimi consolant, dandam esse pecuniam his, qui populum ducunt; nihil est enim, quod in auribus eorum argento, aut auro dulcius sonet, Octavi suadent tractatus iterum atque iterum alios cum Bohemis habendos, donec sequestrato Communione articulo, melioribus pacis unionem amplectantur. Quilibet autem harum viarum, ut istis videtur, ad reducendos Bohemos, & honestior est Ecclesiæ, & Christianæ plebi salubrior, quam Communione, ut peccatur, indolentia. At qui periti rerum sunt, & quos ego sæpenumero de hoc ipso negotio conferentes audivi, neque salubres huiuscemodi vias, neque idoneas, quæ Bohemos acquirant Christo, dijudicant: Et de bello quidem ita loquuntur. Pugnatum est cum Bohemis frequenter, numerosi adversus eos exercitus iere, Legati Apostolici, Duces, Reges, Imperatores in castris nostris militare. Omnis Alamanniæ virtus, orne vicinarum gentium robur, in Bohemos prodit. Sed quis belli exitus? Quis pugnae fructus? Pudet resse gentis nostræ dedecus. Erobesco dicere, numerosos sæpe nostrorum militum copias parvâ Bohemorum manu fugatas. Ad Rhenum, ad Danubium, ad Mare Balthicum, ad Hungariam Hostitarum victores exercitus percurrerunt. Adversus hostem qui nos cedere consuevit, victoriam præsumere non solemus. Victos timor, victores audacia domitatur. Temerarii est, non cauti Dacis victorem hostem sæpius provocare. Quamvis cæca nubes futurum occultit Deus, venturi tamen rationem, quæ præterierint tempora non parvam exhibent. Adsit autem spes pulchra vincendi. Nil tamen certum erit. Dubius est belli eventus. Modicus error exercitus maximam cladem parere potest. Fortunam, quæ prætorum rector, & moderatrix habetur, non sine causa cæcæ finxere Poetæ. Stultum est sub cæco contendere iudice. Sed dicamus quod verissimum est, fortunam nihil esse; bellorum exitus ex Deo pendere, Cur hodie victoriam magis, quam pridem, sperare liceat? Neque meliores sumus, neque Prophetam habemus, qui victoriæ quasi Dei nunciûs expromissor adsit. Credamus tamen ruituros Marte nostro Bohemos. Siccine sanctum, atque decorum putabimus converti Bohemum? Præca Ecclesiæ non ferro, aut igne, sed amicis verbis, & suavis adhortacionibus exorbitantes homines in semitam retrahat, sanguinem semper abhorrens. Nimius cruor tinget agros, antequam

Bohemia ferro subigatur. Cadent illi, cadent nostri. Infinitas animas ad Inferos emittemus, priusquam victor Bohemi sese fateantur. Carum est nimis quicquid humano sanguine comparatur. Non est insuper accepta Deo voluntas, qui bello coacta Crucifixum adorat. Compulsi Bohemi, qui bello supererant, non voluntarii ritum nostrum accipient, metu, non animo. Fidei nostrae consentient, intenteque semper orant, quò pacto se subtrahant servitori. Metos enim, ut Oratoris atamur verbis, non est diuturnus magister officii. Deus autem noster spontanea servitia, non violenta requirit, corda, non opera, respicit. Non est igitur vii belli, quæ res Bohemicas utiliter componere possit. Minus secunda disputationis via, quæ cum *Johanne*, ac *Hieronimo* in Constantiensi Concilio, & in Basiliensi cum *Rokestaya*, *Cibram*, & aliis plerisque frustra tentata est, nisi Iudex adsit, quem partes ambas suscipiant. At illi Iudicem solum Deum recipiunt, cuius definitionem sine miraculo * reperimus. Testis est Ariana perfidia, quæ multis reprobatâ Conciliis, numquam carpit defensoribus. Nestoriana quoque, & Eutychemis, Dioscorique vesania sæpius condemnata, numquam tamen deserta est; habentque Nestoriani adhuc inter Sarracenos Monasteria. Nam Mahumetus quum animadvertisset horum temerariam sectam suæ insanie proximam, Nestorianis inter suos precem esse mandavit. Hostile vero, si queras, ab eis disputationis campum, nihil est, quod magis affectare se dicant; garrula est enim gens, & disputationis avida. Ac si roges stante controversia quem sequi iudicem velint, neque Romanum Pontificem, neque generale Concilium, neque mortalium quempiam acceptabant. Solius novi, & veteris Testamenti sese definitioni submittent. Quumque ad id ventum fuerit, ut Sacrarum Literarum testimonio sit atendum, nullas Doctorum nostrorum interpretationes admittunt. Habent & ipsi suos sensus, quibus inhaerent. Inter sensum verò & sensum, interpretationem, & interpretationem, solius Dei arbitrium afferunt audiendum, atque ita vim omnem disputationis eludunt. Quam verba disputando faciunt, indicæ plebis præsentiam requirunt; brachia in diversas partes extendunt; manus complodunt; nunc hoc, nunc illud digitis ostendunt; cervices erigunt; oculos in partes varias contorqueant, insipientes, an circumstantes sententias, & argutiores suas demirentur; sublatisque vocibus ignavi populi plausum extorquere conantur; & quasi pulcherrime ac suavissime perorent, ipsi solum senum patulis auribus auscultant. Origenes autem, & reliqui, errores qui disputando destruxere, apud eos sequuti sunt, qui doceri eupiebant. Præceptores vero Bohemorum numquam indices ut discipuli formam induant. Doleissimum his est Magistri nomen, & vocari in turbis Rabbi, & cathedram resistentis regere. Nihil turpius, quam discere putant. Non est igitur, quod disputatio ad salutem Bohemice conferat, quum pertinaces Magistros teneat, plebes autem suis tantum præceptoribus credant. De predicatione vero,

quæ

quæ tertio loco ponitur idonea ad convertendum Bohemos via, non est cur multa dicamus, nam & ipsa incassum tentata est. Prædicaverunt sæpe nostri & in Bohemia, & in Moravia. Prædicaverunt & adversarii. Quæ nostri confirmaverunt, illi rursus impugnaverunt. Insuper mentes malis erroribus non facile sententiam deserunt; credunt suis Doctoribus, alienos quasi ex invidia loquentes respiciunt. Sed ait fortasse quispiam, prædicatorum culpa id accidisse, ne Bohemi nostris crederent, quia vel sacundia defuit, vel doctrina, vel munditia vitæ. Nihil horum nostris defuit. Omitto reliquos: *Johannes de Capistrano* meo iudicio vir Deo plenus majorem Bohemiam, & Moraviam partem prædicando lustravit; non tamen hæresim potuit extirpare, quamvis nonnulli ejus prædicationi credentes, Hussitarum solitudo renuñciaverint, quos pro multitudine desipientium nullius esse numeri dicere possumus. Nihil tamen habuerunt Bohemi, quod Johanni possent obicere homini eloquenti, & hac doctrina, quam Pontificalem, utilioremq; dicimus, inter omnes eminenti, qui mundi pompas abiecit, carnem domuit, avaritiam penitus contulcavit, solius Christi, & Apostolorum vestigia sequens. Nimis diu prædicare oportebit, antequam Bohemia nobis consentiat. Impar est nostris, & Apostolorum temporis conditio; licet enim difficile fuerit Dæmones offendere, qui pro Diis colebantur, quia tamen vitam suillam sine doctrinæ fundamento Gentiles ducebant. Apostoli autem Domini nitidos mores summa cum ratione prædicabant, naturale quodammodo fuit, qui erant homines ad se reverti, & relicta bestiali consuetudine, modestiam, & honestatem humano generi convenientem, sicut Evangelium Christi docebat, inducere. Inter nos autem, & Bohemos non est de moribus contentio. Quæ nos vitam fugimus, illi saltem vituperant. De sensu Evangelii disceptatio est, quod illi non minus intelligi a se ipsis, quam a nobis existimant. Difficillima profectio, & inextricabilis contentio, ubi non est, cui partes credant arbitrium boni viri. Nec Apostoli sola prædicatione mundum illuminassent, nisi signa intercessissent, quæ divinitus fieri populi crediderunt. At quum cæcis visum, leprosis munditiam, mortuis vitam in nomine Jesu Apostoli restituerent, multitudinis fidei facile consequerentur. Hodie autem non est ita nobiscum Domini manus, ut mirabilia per nos operari velit. Imo vero non sunt opera nostra, quæ signa mereantur ostendere. Fuit tamen de *Johanne Capistrano* suisque miraculis ingens rumor, de quibus nihil me attinet disputare. Ego veri periculum in alios transferam, qui novarum rerum curiosiores habentur. Illud notissimum est, quia post prædicationem Johannis remansit Bohemia eadem, quæ prius fuerat. Neque qui sapient, verisimile ducunt, sevo nostro cuiuspiam prædicatione Bohemiam ad nos redire populos. De silentio vero, quod quanto loco commendatum est, hæc sententia sapientum est. Si taceamus, nihilque de Bohemis agimus, minime illi se spreto, sed nos

de-

desperasse iudicabant. Confortabant se ipsos, & gloriabantur, quasi victores; prædicatores eorum, sicut eis mos est, diebus singulis plebes instruunt, & pessifero lacte nutriendos populum, lactandi sese iactant, quasi iam silentium de suis erroribus factum sit. Ridiculum est, si tum putes hostem victum, quum ille pro sui voluntate quiescit. Nihil est, quod *Bohemorum* magis cupiat, quam ut sinamus Bohemos suis legibus vivere, neque ritum impediamus eorum. Sic enim gloriosus ille in pingui populo pacem nactus, inter suas mulierculas sermocinabit securus. Quocumque voluerit, plebes impellet; nec exagitatas diversis tractatibus populi mentes moliri adversus se quicquam timebit. Rem divinam pro suo arbitrio faciet; in Altari ministrabit ut agnus, in ambone prædicabit ut Leo, in mensa vorabit ut lupo; fietque Bohemia altera Bonna, quam quum invasisent olim Manichæi, qui nefanda de Christo sentientes, Prælatum Ecclesiæ Romanæ inficiabantur, conati sunt majores nostri armis extinguere surgentem hæresim; quod quum parum succederet, quieverunt. At silentio hæc *Bessines* pro suis desiderijs ambulare siverunt. Sed quid profuit silentium? Quid sequutum est? obsecro. Quis audit eos de reducto cogit ille? Fortificati sunt; nobis tacentibus, & audi numero, jamque arcem erexerunt, ad quam omnes consurgunt, qui Sedis Apostolicæ mucronem timeant, & quod pessimum est, Torcorum unitate lætantur. Nec secus Bohemi faciant, nisi, dum tempus est, remedia perquiramus. Adde, quod medio tempore, dum silemus, omnes qui moriuntur præda sunt Diaboli, culpaque nostra spiritibus infinitis Cælum privatur, quorum voces ante Tribunal Domini assidue clamant, Apostolicæ Sedis negligentiam accusantes. Non est facile, Sanctissime Pontifex, tantæ injuriæ rationem reddere. Gravis est tua conditio, quæ totius Orbis eorum gerit. Speculatoris officio fungeris; nisi venientem gladium indicas, quæ pereant animarum Ezechielis testimonio de tuis manibus sanguis exquiratur. Plus dico: Nisi saluti consulvis pro tua potestate consultis, tam es in culpa, quam si petentes ipse perdas. Cum tuo damno Bohemi cadent, cum tuo lucro stabunt. Abicienda est igitur horum consultatio, quibus silentium placet, neque Deo grata, neque apud homines honorificata; Sed quid illud existimabimus, quod quinto loco de censuris innovandis contra Bohemos suatum est? Ridiculum consilium, ne dicam insulsum. Facile dicimus: anathematiza, excommunica, perente, cæde, subtrahæ Sacramenta, interdicto loca. Sed quis est præsto parere? Precaria est obedientia nostra, quantum quisque vult, tantum mandatis nostris obtemperat. Regnum olim, & maximi Principatus censuras Ecclesiæ formidabant; nunc vel minimæ Civitates summi Præfulis mandata contemnuunt. Mortua est in pectore nostro fides, Caritas omnis abest, sex hominum sumus, impij, scelerati, in quos fines seculorum devenerunt. Possem commemorare multa exempla Civitatum Italiæ, quæ censuras Ec-

cle-

clerici quasi deliramenta putarant. Sed malo Germanici facta referre, quando & Bohemi Germani sunt, de quibus agimus. Quid profuit excommunicasse *Trajanenses*, qui septem annis adversus Ecclesiam militantes, queni cupiebant, Episcopum obtinere? Quid *Monasterienses*? quod nunc apud illos excommunicationis pondus habet? Quid *Pruteni*? Numquid adversus censuras Ecclesiasticas suis dominis non rebellarent? Quid *Austriales*? Quanti apud eos momenti Romani Pontificis mandata fuerunt, qui iussi Cæsarem revereri, persequuti sunt? Non terret quempiam spiritualis mucro, nisi materiali juvetur gladio. Non timentur verba, nisi præsto adsint verbera. Jacturam futuri Regni pauci ponderant; præsentia cuncti respiciunt. Non infulse scripsit ille:

Esse aliquos manes, & subterranea Regna,

Nec pueri erendant, nisi qui nondum ære lavantur. Sed quid vagamur? Tentata sunt & in Bohemos Ecclesiastica tela; maledicti, damnati, excommunicati, in manus Sathanæ dati fuerunt. Et quod formidabilissimum credebatur, armis simul temporabilibus, & spirituales sagittis impugnata est sæpius audacia Bohemorum, expugnata nunquam. Et iterum ad excommunicationem recurremus? Non timentur Bohemi censuræ armatas; & nunc formidabunt inermes? Irridebitur Romana Ecclesia, & quasi ludibrio habebitur, si rursus contra Bohemos sententiam fulminet; neque enim vicini parebunt, qui selant bellum necessarium futurum quam primum, si Bohemos quasi præcisos ab Ecclesia devitaverint. Stant adhuc ante oculos rapinae, incendia, exedes Bohemici belli; nec sine terrore tantorum malorum meminerant nacti tandem pacem, & otii dulcedinem experti, quamvis occasionem oderunt, quæ bello fomitem ministrare possit. Scimus præterea Bohemos, qui sunt Hussitarum infecti lepra, alienos ab Ecclesia esse; excommunicatus est enim omnis hæreticus; non tamen vitantur Hussitæ, quum veniant ad nostros. Ingressantur pacifice Civitates nostras, emunt, vendunt, pro libito negotiantur, visitant Ecclesias; intersunt divinis Officiis, sœdera cum nostris Principibus percutiunt, matrimonia contrahunt; inter Hussitas, & nostros discrimen nullum. Et nos putabimus jam novis censuris atendum? Vanæ est, & prorsus inepta eorum cogitatio, qui censuras Ecclesiæ aut Bohemos timere, aut circumjacentes populos tenere censent. Ad sexus illos nunc transcendendum est, qui Presbyteros Hussitarum consecrandos negant; sic enim, ut illis videtur, deficientibus, qui Calicem ministrant, Sacerdotibus, & ipsa duplex Communio deficiet. Bella sane cogitatio, bella inventio; ne dicam deliratio. Et quis erit, obsecro, qui mentes hominum videat, & cujus sit hic, aut ille sectæ cognoscat? Hominum nullum est versutus animal, nullum magis fallax; aliud in ore, aliud in corde gerit. Clausum est cor hominis homini; & inscrutabile, Deo soli apertum; mille in eo latebra, mille receptacula; simulare, ac dissimulare novit. Deo si-

miles

miles nos esse oportebit, si dogmatis Hussitarum qui sequaces habentur nosse volerimus : *Johannes Gucensis Episcopus* anno ante hunc quinto, decem Presbyteros ex Bohemia consecravit, qui se Fideles affirmaverunt. At ex his septem comperti sunt, qui postmodum ad Rokezanam descenderunt. Dicit hic fortasse quispiam, *Praense Capitulum*, quod apud Pilznam moram trahit, in fide solidam esse, nullomque consecrari debere, nisi cum literis Capitoli. Sed neque Capitulum Deus est, qui mentes hominum introspeciat. Falsificantur deinde literæ, atque sigilla, & quod una via negatur, altera impetratur. Sunt præterea nonnulli Episcopi, qui pecunie causa Clericos undecunque venientes consecrant, neque Deum verentes, neque Canones. *Polonia* quoque, si cetera desint, satis Presbyterorum Bohemix subministrabit. Subnectam licet unum, quamvis turpe, ac fœdissimum, ad rem tamen, quam tractamus, accommodatum exemplum. Polonus quidam in Bohemia plures annos rurali Parochie quasi Sacerdos præfuit, atque pro subditorum desiderio Communionem præbuit : Huic concubina fuit, quæ peccato demum renuncians, miseri ultra Poloniam recasavit. Interrogata cur sese redderet alienam ? quia damnata sunt, inquit, Sacerdotum nuptiæ ; ponitet me tui concubitas ; neque posthac in ocula Presbyteri, aut amplexus veniam. Tum Polonus : tacet inquit, scemina ; nihil est, cur me horroas, qui neque sum Presbyter, neque sacris initiatus ullis. Hoc mulier magis abominata facinus, abi, inquit, in malam erucem, qui non facer sacra ministras. Et a Polono digressa profanatorem divini Sacramenti ad contribulos detulit. Illi commoti tam insucto, atque inaudito scelere, Polonum repente in erucem sustulissent, nisi furor cognito veterator ille salutem pedibus quæssivisset. Similes huic forsitan multos in Bohemia reperias. Illud exploratum est, quia venientes ex Polonia Presbyteri, quemadmodum plebes volunt, Sacramenta ministrant ; nam domi pauperes viæ causa foris nihil abhorrent. Ego quidem quum essem in Bohemia, offendi nonnullos Ecclesiarum Rectores natione Polonos, qui rogati, cur prohibitam ab Ecclesia Communionem exercerent, agebant, quia non possent alio modo vivere ; quam fodere non valerent, mendicare autem erubescerent. Itaque novi Bohemiam non posse carere Presbyteris, quando semper inveniuntur, qui Fide nant, quam plebe carere. De pecunia vero, quam septimi Bohemos inter erogandam putant, quid aliud existimem, nisi quia male tentatur pecunia, quod virtute effici debet. Sed judicemus aurum dandum ; ubi tantus thesaurus inveniatur, qui Bohemorum voracitatem expleat, insatiabile genus hominum ? Quanto plus dederis, tanto amplius requiret. Non Paucos, non omnis arena Tagi, non litus Arabicum tantum aurum administrabit, quantum assumet Bohemia. Unum si dones, mille donare oportebit, neque semel tantum, sed quotannis stipendiis requirent. Ubi cessaveris, mox ad priora redibant. Aut tributariam Regni Bohemix Sedem Apostolicam

per-

perpetuo facies, aut eam redemptionem brevi tenebis. Octava, & ultima est illorum opinio, qui novos tractatus cum Bohemis existimant inchoandos, si forte inveniri melior conditio possit. Sed suminis eursum, qui suapte natura deorsum est, facilius sursum revolvat, quam Bohemis Communionem Calicis subtrahas. Duo Concilia generalia, Constantiense, & Basiliense, quoniam hoc summo studio quærerent, in vanum laboraverunt. *Nicolaus S. Petri, & Johannes S. Angeli Cardinales*, quorum ante meminimus, compures Ecclesiastici, & Seculares Principes sæpe Bohemos ad unionem reducere conati, nullam unquam concordiam invenire potuerunt, nisi Communionem Calicis indulta. Quid ergo totiens frustra instabimus? Cur totiens denegata petemus? Stulte quæras, quod invenire non speres. Atque ita ex his octo, quas retulimus, opinionibus, nulla est ad reductionem Bohemorum satis idonea, neque præferenda tractato, quem cum Governatore habitum recessuimus. Utrum autem tractatum ipsum admittere, atque amplecti conveniat, sequenti oratione monstrabimus, si modo sufficientia fuerint, quæ nos ex prudentibus audita viris explicabimus.

Diximus supra, negandam esse Bohemorum petitionem, si ex concessione Communionis violatur integritas Fidei nostræ. Non est heic lippis oculis, aut conniventibus incedendum. Non est Christianus, qui Fidei præjudicium infert. Salus nostra in puritate Fidei consistit; nihil ex ea mutandum, nihil detrahendum est. Mori satius est; quam divinæ Legi contraire. Custodiendum est summa cum diligentia Salvatoris nostri testamentum. Quid ergo? Petimusne quicquam ordinationi divinæ & statuto Christi adversum? Stultus est, & amens, qui ex tuo Solio, Beatissime Pater, injustam, aut impium aliquid optat. Hortus conclusus est tua Sedes, & fons signatus, ex quo nihil potest manare non purum. Decocta sunt, & admodum digesta tui peccatoris decreta. Obrizum aurum hinc sumitur, & argentum septies defœcatum. Salutaria sunt, & nihil habent immondum, quæ abs te prodeant, oracula. Age igitur, exigantne Bohemi, quod tuæ Fidei sit alienum, aut Apostolicæ traditioni contrarium? Minime quidem: Neque enim divinissimum Eucharistiae Sacramentum sub specie panis, & vini sumentes, divinas sanctiones impugnant, aut Fidei adversantur Orthodoxæ, si modo ex devotione, aut indulto Ecclesiæ id agunt, sequestrata præcepti necessitate. Quod si erimen id fuisset hæreticæ labis, nunquam Patres illi & doctissimi, & zelo Fidei succensi, qui ex omni Christianitate in Basiliensi Concilio convenere, hujuscemodi Communionem indulgissent. Constat autem ex auctoritate illius Concilii, sub duplici specie concessum Communionem fuisse. Non est igitur adversa Fidei postulatio; neque enim aut inventor ipse tanti Sacramenti Christus Dominus, aut ejus discipuli Communionem hanc prohibuerunt. Imo vero ritus ille & nascentis, & proficientis Ecclesiæ fuit,

Anecd. III.

f f

ut

ut de Calice non solum viri, sed mulieres etiam biberent. Quod in hanc usque diem Orientalis Ecclesia servat, neque tamen propterea de violata Fide coarguitur. Latini vero nitidius Christi Sacramenta trahentes, & intelligentes, quantos honor, quanta reverentia Salvatoris nostri altitonantis, & summi Dei Filii Corpori, & Sanguini debeat, & cum quanto timore divinissima illa Caro, & supercœlestis Sanguis tractari conveniat, paulatim ex Communione Calicis populum subtrahere, veriti, ne sacratissimus Sanguis Domini in turbas participatus, & incautus aliquando tractatus effunderetur in terram: Atque ita successu temporis introductum est, ne quis apud Latipos Laicos Calicem Domini postulare præsumeret; scit enim Latina Ecclesia, sub una specie confecto Sacramento Christum totum, & integrum contineri, neque opus esse ad salutem duplici specie cibari Laicos. Sed quis auctor fuerit hujus consuetudinis, & quando introducta sit prohibitio Calicis in populum, neque legi hætenus, neque audiui. Illud vero manifestum est, quod ante Constantiense Concilium neque Romani Pontifices, neque universales Synodi de hac prohibitione quicquam sanxisse reperiuntur. Veterum autem exstant non pauca decreta, quæ Communionem Calicis mandare videntur. In Constantia primum Canon promulgatus est, eos damnans, qui auctoritate propria a consuetudine Patrum recedentes, communicandum sub duplici specie censent. In Basilea vero declaratum, ac sancitum est, Communionem Calicis quoad Laicos sub præcepto necessitatis minime cadere; qui secus sapiant, errare; neque tolerandos esse, qui absque permissione Ecclesiæ ea Communionem utantur. At Bohemi, etsi aliquando prædicaverint, sine Communionis Calicis salvari neminem, postea tamen hoc errore dimisso, seu fide, seu vere (neque enim corda hominum possumus introspicere) putantes se aliquid gratiæ sub Calice recipere, hanc Communionem ex auctoritate Romanæ Sedis expostulant. Quæ res licet magna est, & rustice magis quam docte petitur, nihil tamen ab Evangelica lege, aut Apostolica traditione dissentit. Non est igitur, cur timore Fidei dissolvere tractatum oporteat. Sed mali fortasse plus quam boni pariet indulta Bohemiæ Communio. Quod si ita fuerit, abnuenda sunt postulata. Intueamur igitur, quid mali, quidve boni vel concessio Communionis, vel negatio secum importet, eamque partem amplectamur, quæ plus commodi, minus incommodi videtur asferre. Si concedimus, quæ petuntur, potentissimum populum, amplissimum Regnum, ferocissimas Europæ gentes ad obedientiam S. R. E. convocamus; discordes inter se Bohemiæ plebes unimus; *Ladislao Regi* provinciam quietam reddimus; Theutonibus in circuitu pacem præbemus, militiam fortissimam, quam contra Turcos amare possumus, nobis conciliamus; & quod rebus omnibus præstat, infinitis animabus Paradisi portas aperimus. Atque hoc potissime queritandum censeo, quando nihil est, quod illi maxi-

maximo, atque optimo Deo Cœlum regenti animarum lucro fiat acceptus. In Bohemia vero, ac Moravia difficile dictum est, ne dicam cognita, quanta populi multitudo succreverit, quæ si petita concedimus, Christo acquiratur; si negamus, Diabolo. Et ajo confidenter ex auctoritate prudentum, quia lucrificamus in hoc tractatu innumerabiles animas, & quæ nullo pacto circumscribi valeant, plebes. Nam etsi duces populi fraudulenter agant, multitudo tamen sincera est, & ignorantia, non pertinacia peccat. Quæ postquam didicerit se deceptam, & unioni consenserit, cautior in posterum fraudibus obviabit, & bibens, te permittente, de Calice, fiet æternæ vitæ particeps. Parumne hoc cuiquam videri potest, tot populos, quot Bohemia, atque Moravia nutrit, lucrificare? tam numerosis gentibus Christi Regnum aperire? Non est argenti, aut auri lucrum, sed animarum, quæ omne metallum, & omnes gemmas antecellunt. Hæc sunt bona, Pater Sancte, quæ viri sapientes ex hoc tractatu arbitrantur emergere; magna quidem, & pro quibus Romanus Pontifex, omnium in Christo credentium Rector, & Pastor, usque ad sanguinem, & animam contendere debeat. Sed audi modo, quæ contra obijciuntur. Indulsi Basiliense Concilium quæ petivere Bohemi; Legatos ad eos misit, pacta cum Regno percussit. Quid inde? An non iidem Bohemi sunt, qui ante fuerunt? Et cor nunc magis fidem servabunt? Ficta eorum reditio est, & plena fraudis. Quod si aliunde non liquet, hinc patet, quia Rokeyanam Præfulem quærent hominem ante descriptum; volunt enim ex duodecim viris, qui ad Pragensem Ecclesiam nominandi sunt, unum hunc esse. Quid ergo? Sane talis erit aliorum nominatio, ut necesse sit illum assumere, si modo minus ineptum recipiendum iudicabis. Tunc homo pestilens, propositi victor, Cathedram sortitus, quam supra triginta annos ambivit, omnem Bohemiam ad suam sententiam reformabit, neque Presbyterum patietur in Regno suæ sententiæ contrarium, potenti manu Clero, & populo imperabit, *Compuncta* deridebit, nolentes ab Ecclesia separabit, atque, in hunc modum Apostolica Sede prorsus irrita, ad priores infanias Regnum Bohemiæ revocabit. Quod si eo neglecto alium quemvis Pragensi Ecclesiæ præfeceris, extra Civitatem suam illi manendum erit; pauper, inops exulabit Archiepiscopus. Scimus insuper Bohemorum quam multos errores esse, nec de illis mentionem audimus, & quomodo salvabuntur permessa Communione, nisi universam hæresim abdicaverint? Quid de bonis Ecclesiarum dicemus, quæ isti rapuerunt? Lora hæc, & catenæ sunt, quibus raptores in æterna præcipitia trahuntur, nisi restituantur. De restitutione autem verbum nullum. Dulce sapient Laicis bona nostra; nimis eis abundare videmur. In opes nostras ora aperto inhiant. Quod si pacem Bohemis damus Ecclesiastica bona tenentibus, omnium gentium avaritiam adversus Ecclesiam provocabimus: nihil est enim, quod humane cu-

piditati majores flammæ addebat, quam malo exemplo impunita rapacitas. Sic tamen vera reditio, facesset hæresis, nihil obstitit Ecclesiarum rapinæ, quid tu? An Communionem indulgebimus? Quibusdam scandalosa concessio videtur, namque si roges Austriales, Bajoarios, Francones, Saxones, Silesitas, & quicquid superest Theutonici nominis, dicent omnes uno ore, negandum esse quod Bohemi petant. Quomodo enim, inquit, Communionem Calicis permittemus, quæ ne per Laicos iret, & patres nostros, & fratres, & nos ipsos tot maximis, atque asperissimis bellis implicuit? Nonne urbes nostras exari, agros vastari, filios, & uxores in servitatem eripi, tolerabilius judicavimus, quam novum Communionis ritum in Bohemia permitti? Cumque his sentient ex Bohemis quicunque persecutionis fœviente procella Romanam Ecclesiam sunt sequuti. Turbabitur itaque tota Germania, & quasi contumeliâ patiatur, Apostolicam Sedem incensabit, quæ post tanti sanguinis effusionem, post amissionem tot illustrium animarum, post rapinas, atque incendia, post omnia flagitia, quæ bella parturiant, Calicis participium ad plebem transmissit, quod ante damna fuerat transmittendum. Non videtur igitur cum tantarum gentium injuria consentiendum esse Bohemis. Hoc accedit, quia si serant Bohemi quod optant, non deerant qui similia querant, sive Galli, sive Hispani, sive alii populi; neque fas erit magnis nominibus denegare, quod Bohemis constabit esse concessum: Atque ita duo incidemus mala: alterum, quia plus sapiisse Bohemi, quam Romana Ecclesia, videbuntur, quom illorum sententia manserit, nostra ceciderit: alterum, quia remeabit ad nostros periculum effusionis Sanguinis, cujus evitandi causa majores nostri Calicem populo subtraxerant. Adversus concessionem igitur hæc fere dicuntur. At qui eam tuentur, ut infra subnectam, respondere solent. Quod neglexere Bohemi, quæ Basiliensi Concilio promiserant, inde fuit, quia post *Compactata* mox subortam est in Ecclesia Dei grave discidium, quom Eugenius antecessor tuus Patres in Basilea congregatos damnaret; illi autem Eugenium multisarie persequerentur. Sigifmundus Imperator, qui turbida Regni negotia compositorus erat, rebus excessit humanis. *Philibertus Synodalis Legatus* non diu post eum animam exhalavit. *Albertus Cæsar* quamvis attritis Regis Poloniæ partibus universam pæne Bohemiam in potestatem redegerit, prius tamen obiit, quam Regnum reformare potuerit. Sub *Lalish* diu neglecta papillaris ætas provinciam iniquitatem habuit. Principes igitur hæresis, qui Basiliensis Concilii leges inviti susceperant, nequitiae suæ tempus idoneum nacti, ad priores blasphemias redierunt, errantemque sine pastore gregem in abrupta quæque devia pepulerunt. Nunc alia Regni facies est. Rex adultus, & sapiens, curiosusque nostræ Religionis a Deo datus est. *Georgius Gukernator*, quamvis de Calice bibat, vir tamen solidus est, promissi

missi tenax, & servantissimus æqui. Optimates reliqui nostram pacem omnes ritum observant. Civitates, etsi Calicem sistant, sub imperio tamen Baronum, & Regis viventes, legem ferent, quam illi dabunt: Utque de mente Regni latius loquamur, quatuor in Bohemia sunt hominum genera, Sacerdotes, Nobiles, Cives, & Ruricolæ. Sacerdotes neque olim optavere concordiam, neque modo quaerunt; sunt enim homines ignobiles, obscuro loco nati, neque virtute præditi, neque literis, quamvis argutiolas quasdam, ac fallacias nonnullas ex Dialecticis didicisse videantur. Quod si componatur res Bohemica, verentur illud, quod futurum est; ingreditur enim Regnum viri sanguine clari, probitate insignes, ac doctrina præstantes, quibus illi nulla ratione possunt æquari, tamque relinquantur Hæretici, & Orthodoxi in cultu erant. Hoc timentes Presbyteri Bohemorum, nec olim manus dedissent, neque hodie darent, si libertas aut fuisset, aut esset quæ vellent agendi. Sed stante Concilio Basiliensi populi pacem petentis furorem expavere. Nunc & Barones, & populum reformidant, si quæ sunt honesta quovis modo recusent. At Barones, & Optimates longe diversa sententia tenet; fuerunt enim extra Bohemiam, inspexerunt nitorem nostri cultus, animadvertetur inter nostros, & eorum Sacerdotes quantum interfit; intellexerant contempti esse, caerimonias suas, producit eos ineptiarum suarum, utile putaverunt pacem jam tandem cum finitimis nationibus colere, vitamque suis vicinis non abhorrentem vivere, Ecclesias ornatas habere, Sacerdotes apud se honoratos esse, rem divinam non sine apparatu facere, sed quoniam de Calice longo tempore biberant, ac pro eo cum ceteris gentibus sæpe ferro contenderant, veriti sunt, ne ritu mutato convicti hæresis viderentur, dicentibus populis, eos alioquin salvos fieri non potuisse; etsi enim non ignorant Optimates Bohemice, Sacramentum sub una specie plebi sufficere, tumorem tamen populi reformidant, & murmura vulgi. Sunt namque Bohemi honoris huius mandani, & popularis auræ iusto cupidiores, & mortem facilius ferant, quam torpiter egisse quicquam videri velint. Fragiles sunt, ut homines ægroti; colorem quaerant, qui apud doctos nullius momenti est, apud ignaros videri aliquid potest. Nostrum est compati fratribus, & imbecillæ mentis subvenire fragilitati, si dum eos quaerimus, non admittimus alios. Civitates autem, etsi tantum de Sacramento sentiant, quantum Sacerdotum assidua prædicatione docentur, pacem tamen cum vicinis copiant, & unionem recta mente suscipiunt. Quod si semel intelligant, haustam Calicis non esse plebibus necessarium; suorum Sacerdotum hypocrisim perpetuo insectabuntur odio. Ruricolæ vero ita circa Communionem se habent, quemadmodum eorum Domini. Quod si mentem cujusque Bohemi rimari possumus, invenimus præter Sacerdotes ad concordiam totum Regnum bono animo, rectoque vadere. Ceterum quam Sacerdotibus in Bohemia nulla

nolla Reipublicæ cura committatur; Cives solum inter sese hos dicere possint; Agricolaë, & qui rus colunt, loco servorum habeantur; Barones autem cuncta disponant: quis non intelligit, admissam semel ex imperio Nobilitatis, unionem stabilem, atque inconcussam esse mansuram? De bello namque, de pace, de legibus, de vestigalibus, de totius Regni gubernatione est cum Baronibus dispositio. Non est itaque nunc formidandum, quod prius accidit, ut accepta capitula rescindantur, & sicut Basilicense Concilium, ita & Romana Ecclesia contemptui fiat. Quodvis animarum lucrum sub periculo derisiois libentius queram, quam iacturam sub spe laudis admittam. Quod præterea de Pragensi Pontifice objectum est, a vero longe recedit. Namque si delegerit tota pietas ex duodecim viris, quos illi nominaverint unam, etiam Rokezana prætermissa, hunc Bohemi Archiepiscopum amplectentur; servabunt enim quod promittent, decretoque suo satisfaciunt. Neque enim Bohemi sunt, qui facile promissa contemnant; graves enim sunt, & dicti sui tenaces. Nam & Theutones, quamvis odio vetusto in Bohemos ardent, hanc tamen illis laudem sine contentione concedunt, quia promissionibus suis diligenter intendunt. Atque hoc est, cur Rokezana tantopere in Archiepiscopum petitur; existant enim & Baronum, & Civitatum literæ, quibus Pragensis Ecclesia Rokezana promissa est, quibus & Sigismundus olim, & Albertus post eum, & Ladislaus denique consensum præbuit. Quod si peterentur hodie huiusmodi literæ, non darentur; datas autem infringere non præsumunt. Sed quum neque Regis, neque populi sit Archiepiscopum assumere ad tuam pietatem recurrunt. Verentur uno tantum nominato Apostolicam Sedem offendere. Duodecim nominare proponunt, inter quos veluti satisfacturi promisso, Rokezanam insertum cupiunt. Neque formidandum est, quod supra suspicari aliquos diximus, omnes scilicet, qui nominabuntur, de Communione Calicis esse, & Rokezana peiores. Est enim communi Baronum, & Civitatum consilio facienda nominatio, quemadmodum mihi Regni Legati apud Novam Aultriam Civitatem affirmarunt. Itaque nominabuntur pariter ex utraque parte, qui videbuntur Pontificali culmine digniores: Georgius autem Gubernator, quum sæpius a me percunctatus fuisset, an Romanus Præsul ad id flecti posset, ut Rokezanam Ecclesiam Pragensi præficeret, ego me multis rationibus id negassem, Vah, inquit, tandem, non erit Rokezana, qui nobis Romanam Ecclesiam reddat infestam. De statu quoque Archiepiscopi provisorum Regnum Gubernator asseveravit; ait enim, maximam esse dignitatem illam neque decorum videri Baronibus eorum mendicare Pontificem, qui sicut ceteris Regibus suum esse æqualem volunt, ita & Archiepiscopum Regni reliquis Pontificibus parem cupiunt; neque enim honoratus videri potest populus, cuius inglorius est Prælatos. Sed quid heic moramur? Non ego meis verbis exigo; si libet amplecti tractatum, expetantur literæ Regis, ac Baronum, & Ci-

vita-

vitatum, si expedire poterat, quibus certa reddatur Apostolica sublimitas, ex duodecim nominandis si unus assumatur, Regnum illi paritorum, & usque ad scribendam aliquam summam de certis relictibus annuis intra premonstrandum tempus provisorum. Tua vero pietas his polliceatur, quia ex duodecim nominandis (si modo inter eos idoneus reperitur) unum Pragensi Ecclesie Pastorem dabit; Communionem Calicis ea conditione indulget, ne patent illam quoad Laicos necessariam ex Regno propulset. Aut enim ad hæc sese literis suis Bohemi constringent, & implebant procul dubio, quod promittunt; aut recusantes sinistram ostendent se mentem habuisse; & Apostolica Sedes in honore manebit, quæ tractatus fraude plenos abjecerit. De reliquis autem erroribus, quibus ajunt Bohemos esse infectos, non intelligo cur magnopere disputemus; diximus enim supra, ex omnibus articulis errorem sapientibus quatuor Bohemos dumtaxat elegisse, quos in Concilio defenderent. Denique vero per *Compactatam* tribus reiectis, ad unum tantum se reduxisse de Communione Calicis, & hunc post multa utrinque dicta ad discussionem Concilii remisisse. Quod si volunt hodie Bohemi *Compactatis* locum esse, & integram unionem quovis errore seposito volunt, aut necesse est, Bohemos omnem hæresim abdicare, aut quæ percusserunt *Compactata* rescindere. At vero de bonis Ecclesiarum quodnam, inquit aliquis, responsum dabitis? Maximus hic articulus est, & qui Regnum perdere posset, nisi restituatur ablata. Viri docti, quos de his rebus ratiocinantes audivimus, aliter sentiant. Nemo est enim in Regno, qui asserat, Ecclesiastica bona, quæ rapta sunt, non debere restitui. Imo vero publice hoc scelus accusatur, quin & occupantes ipsi occulto conscientie verberare quatiuntur; sed quia vincit eos avaritia, & sunt domi potentes, neque ipsi suapte restituant, neque restituere compelluntur. Sed quid multitudini, si decem, aut viginti prædia sibi Ecclesiarum usurpant? Propter decem bonos salvaturus erat Dominus Sodomam, & nos propter decem malos Bohemiam perire putabimus? Et nos in Civitatibus nostris fures habemus, & prædones, & usurarios, & adulteros, & sacrilegos. Nulla Civitas malorum hominum omnino vacua est: Non tamen perit proximus ex peccato proximi, ejus non est ipse particeps. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*, inquit Scriptura. Non est Regni universalitas, quæ res Ecclesiarum hodie detinet. Ad privatos quosdam potentes hæc bona devenere, quos sine scandalo nequeat Regnum ad restitutionem compellere. Non est igitur, cur hac de causa concordiam cum Bohemis devitemus: nam & Basiliense Concilium, hoc articulo de Bonis Ecclesiarum sequestrato, Regnum Bohemie in unionem accepit; & nos *Ulrico de Rossis*, quamvis duorum Monasteriorum prædia occupet, quia non descendit ad Hostias, usque hodie communicamus. Est igitur de hoc articulo seorsum tractatus habendus. Et fortasse non est eorum opinio mala, qui reliquendum quemlibet in sua conscientia putant;

re-

redeunt enim homines aliquando ad cor, & stimulis aëi conscientie, si non sumi, saltem egroti cum Deo in rationem veniunt, quomque voluntatis ultimæ sententiam scribunt, complura Ecclesijs legata relinquant. Quod si concordia facta, suæ conscientie relinquuntur, qui res Ecclesiasticas invadere, existimatio non pauperum, neque indoctorum est, brevi tempore ditissimas apud Bohemos Ecclesias fieri; morientibus namque Baronibus, aliisque divitibus, semper in partem hereditatis Ecclesia vel testamenti, vel codicilli jure vocabitur. Neque timendum est; exinde hoc in alios derivari; neque enim impunita sunt Bohemorum spolia, qui per annos quadraginta, & amplius sub anathemate viventes, dum vicinos ipsi vexant, & ab ipsis vexantur, adeo attenuati sunt, ut non modo quæ rapuerunt Ecclesijs bona, sed patrimonia quoque exhauserint. Itaque sequatur audacter Bohemorum vsugia, spoliæ Ecclesia, fidem abneget; quisquis aut ex divite pauper, aut ex paupere miser effici cupit. Atque ita de bonis Ecclesiarum ex doctis plerique fabulantur. Verum quia supra objectum est, si concedatur plebibus in Bohemia participium Calicis, Bohemos, qui cum Romana Ecclesia manserunt, & omnes Thentones scandalizatum iri, huic quoque parti obviandum est, ne forte credatur illic vulnus esse, ubi jam est obdacta cicatrix. Et de Bohemis quidem facilis responsio est, nam & ipsi, quos timemus, cum toto Regno consentiant, & *Compactata* requirunt. At etiam aliquis literas, & nuncios ad Curiam mittit, magnopereque dissuadet, & *Compactata* firmentur. Fecit hoc olim Mainardus de Nova domo, & Ulrichus de Rosis, quibus discordia frugi fuit; erant enim alterius factionis principes, & putantes Romanam Ecclesiam manus adjuatrices præbere, & argenti quantum vellent ministrare, maximas opes cumulare, & Bohemiæ dominatum adipisci sperabant. Sed nemo est hodie hujus animi, quin imo Procopius Carcellarius, & alii plerique nostrarum partium Barones rogati per nos sæpius, quinam modi sint ad componendam Bohemiam aptissimi, *Compactata* semper ante oculos habuere, assentes hanc esse unam viam, quæ tandem ad formam aliarum provinciarum Bohemiam redigere possit. *Compactata* namque solum habentibus usum potionem Calicis indulgent, necessitatemque negant. Quod si Regnum ea suscipiat, post quinquaginta annos vix aliquis vivet de Calice bibens. Neque timendum est, re patres imbuant filios, quando id prohibent pactiones. Et Rex est, qui a Calice abstinet, idque fere agunt Barones omnes. Populus autem plerumque suos mores ad vitam Principis reformat; neque enim sese gratum existimat, nisi Domino quam simillimus appareat. Presbyteri vero pro pactionibus prædicare cogentur, plebes prædicata sequuntur. Atque paulatim & plebes, & Nobiles unum in ritu corpus efficiuntur, salique omnes fient; malos autem Presbyteros male perdet Deus, quibus in dies morientibus sufficiuntur alii, qui vias istorum nescient, atque successu temporis tota Bohemia salva fiet. Sic

Bohe-

Bohemi sentiunt, qui necum in hos sermones inciderunt. Theutones autem, qui vicini Bohemis existunt, eamque his bella crebra gesserunt, fatemur invitos audire concessionem Calicis. Sed hoc odium magis, quam ratio docet. Non intuetur ira, quæ cæca est, verum, oculis enim inimicitia caret. Non tam grave his videtur, si centum millia pereant animarum, quam si dicatur in populis: iusti fuerunt Bohemi, quibus relicta Communio est; iniusti Theutones, qui eam armis prohibere conati sunt. At viri boni non ponant rumbres ante salutem. Vir bonus vel cum sole famæ detrimento animam proximi studebit salvam facere. *Nicolaus Cardinalis S. Petri*, quem sæpe ac libenter in medium adduco (est enim Pater auctoritate dignissimus) quamvis Theutonici sanguinis est, non tamen hujus Communionis causa perdendos esse Bohemos existimat; intelligit enim vir sapiens, Communionem concessa, non propterea justificari, quæ bella gesserunt Bohemi, sed damnari magis. Non enim iecit eos pognatum est, quia sub utraque specie Sacramentum susceperent, sed quia ritum Ecclesiæ propria temeritate mutaverant, & salvari neminem asseverabant, qui non participaret de Calice. At quum decretum sit, Communionem Calicis non cadere sub præcepto Domini; Bohemique loco gratiæ ab Ecclesia Romana permissionem Calicis expedant, nos iustos, illos iniquos, nos victores, illos victos, ipsius concordie tenor, ac decretum manifestabit. Quod si secus esset, non Theutones tantum, sed ipsam Romanam Ecclesiam, ejus imperio pognatum est, *Compuncta* deturparent. At quamvis abhorrent Alamanni, seu Theutones, hujuscemodi concessionem, non tamen irritantur, neque sinistri machinantur aliquid. Intelligunt enim aut pognatum esse cum Bohemis iterum, aut quem tenent ritum eis permittendum; & quum malum utrumque reputent, ritum illis indulgendum potius consent, quam cum periculo libertatis, & vitæ totiens dimicandum. Eam ob causam quum Basilienfis Concilii concordia intercessit, murmuraverunt, & obloquuti sunt, ut in re assolet nova, Theutones. Sed cognita causa, & intellecto fructu, quieverunt. Idem quoque & nunc facient, verosimile est; neque enim confirmatione pacti male commovebuntur Theutones, quos prima concessione non vidimus irritatos. Postremo timent nonnulli, ne concessio Bohemis Calice, reliqua Occidentis Regna similem facultatem expostulent. Sed ridiculum est, quod isti formidant; neque enim sibi postulant homines, quod in proximo damnant. Scientes Fideles populi sub una specie Sacramenti Christum totum, & integrum contineri; quasi delirantes patvere Calicem sibi ministrari petentes; & quomodo ipsi nunc errorem imbuent, quem in aliis damnaverant? Non sunt Reges ac Principes nostri tam pæca de se ipsis præsumentes, ut imitari Bohemos quasi Magistros velint. In tantum præterea nostræ gentis imminutam videmus Religionis fervorem, ut formidabilis sit plebes nostras gramque Sacramenti speciem fugere, quam requirere. Theutones autem,

& qui vicini sunt Regno Bohemico, adeo nomen Bohemicum horrent, adeoque illi genti sunt infesti, ut nedum mala, sed nec bona illorum opera imitari velint. Non est itaque credibile, Orbis nostri Reges, aut Civitates quovis modo Communionem Bohemicam assequi, nisi dexteræ Dei imitatio intercesserit. Quod si voluntas Spiritus Sancti fuerit, neque debemus, neque poterimus resistere. *Hec nihil invitis fas quemquam filere Divino*, inquit ille. Deus nobis & Fidem, & ritum ceremoniarum dedit. Quæ sunt Fidei, non variantur. Quæ nunc veritas est, in æternam veritas erit. *Eloquia Domini, eloquia casta, & argentum examinatum. Septuplum*; Quod de Fide verum est Indis, idem & Hispanis est verum. Cerimoniarum autem, & sacrorum solemnium ritus apud diversas gentes diversi reperiuntur, nec nobis divina pietas indicavit, quæ magis observatione lætetur, nisi quia credibile est, quæ communiora sunt, ea Deo magis accepta esse; neque enim absque notu divino paulatim crescere, & in omnem terram exire, ac recipi ceremoniarum observationes possunt, neque nos pertinaces esse decet adversus devotiones hominum, quæ non sunt divinæ legi contrariæ. Quod si contingat, ad omnes gentes Calicis participium dilatarî, putandum erit Dei decretum id esse, cui credere omnes tenemur; neque Bohemia, sed Deus ipse, nos superabit, & ipse sibi quo pacto reverenter, & caute ministretur, abunde providebit. Quam ergo fratres nostri Bohemi sint, & Baptismi nostri participes, quem nos veneramur Christum colentes: compati eorum ignorantie, non indignari, debemus. Tam pro illis, quam pro nobis, passus est Christus. Querenda est omnibus artibus eorum salus. Quod si Dominus, & Deus noster pro redemptione nostra, ne Diaboli mancipia essemus, ex summa Cæli arce in terram descendere; carnem assumere, humana incommoda ferre, capi, ligari, credi, ad demum in ligno Crucis cum summa turpitudine mortem subire non recusavit, quoniam pacto exillimare possumus, elementiam ejus Bohemos male perire, quam suum his sanguinem potandum concedere, quem passum inter homines Ecclesie primitivæ distribuit?

Hæc sunt, quæ de rebus Bohemicis ex aliorum fontibus haussimus. Non tamen his omnino accedimus; neque enim nostri visus acies tam profunda intueri potest. Nimis profundæ sunt hæc cogitationes mihi. Caligant oculi mei, quum Solis aspiciant radios. Tuæ Sanctitatis est hæc discernere, tuæ Sedis est inter causam, & causam, inter sanguinem, & sanguinem, inter lepram, & lepram judicare. Habes in circuito Sacrum Senatam, qui falli non potest. Nihil est, quod unus Thronus ignoret. Utrumque reconditum est tuo pectore Testamentum veteris, & novæ legis. Tu solus Interpret. Tuæ pietatis est arbitrari. Nos quantum capimus, tantum sapimus. Sed quia vidimus Patres in Basilea residentes, antequam Concilium auctoritate Apostolica solveretur, genti Bohemice potum

Cali-

Calicis indulgisse, ratione pari & nunc indulgendum opinamur magis quam credimus. Nec nos movent, qui propterea negant cum Bohemis denovo paciscendum, quia priora non sunt ab his pacta custodita. Habent namque Bohemi multa, quæ obijciant, ne fidei fractores videri queant. Sed ignoscendum est etiam frangenti fidem, dicente ad Petrum Domino: *Non tantum septies, sed septuagies septies*, peccanti in se fratri remittendum. Admonendi, & revocandi sunt cum summa caritate Bohemi, tanquam fratres, & coheredes nostri in Regno D. N. J. C. Quod si recipiant admonitiones, & in pactis perseverant, luerati sumus animas fratrum. Si minus, non est peior nostra conditio, quam ante fuit. Nihil nobis perit, imo coram vero iustissimo Deo, & apud mortales commendabitur tua pietas, quæ pro reductione gregis errantis nihil omiserit. Durities illorum probro, tua facilitas laudi dabitur.

F I N I S.

A N E C D O T A.

QUE EX AMBROSIANÆ BIBLIOTHECÆ CODICIBUS
NUNC PRIMUM ERUIT,

LUDOVICUS ANTONIUS MURATORIUS

OLIM IN EADEM BIBLIOTHECA AMBROSIANI COLLEGII DOCTOR,

N U N C

SER.^{MI} DUCIS MUTINÆ

BIBLIOTHECÆ PRÆFECTUS.

TOMUS QUARTUS.

3

I N D E X

O P U S C U L O R U M

T O M I Q U A R T I

Anecdotorum Latinorum.

- S** Maximi Taurinatis Episcopi Sermones . pag. 1
Antiphonarium vetustissimum Monasterii Benchorensis in Hibernia .
Magistri Manegaldi contra Wolfelmum Coloniensem Opusculum :
Patriarcharum Aquilejensium Vitæ a S. Hermagora usque ad Nicolaum Patriarcham .

IN SERMONES S A N C T I M A X I M I E P I S C O P I T A U R I N E N S I S.

Codex MS. unde hos Sancti Maximi Taurinensis Episcopi Sermones descripti, est in Ambrosiana Bibliotheca Lit. C num. 98. Venerandam autem antiquitatem spirat, quippe scriptus mihi videtur ante mille circiter annos. Characteres ad Langobardicam scripturam omnino accedunt, simileque sunt illis, e quibus constat vetustissimus Josephi Codex in Aegyptiaca papyro exaratus, & in eadem Bibliotheca veluti insignis antiquitatis monumentum adservatus. Neque aliter de ipsius Codicis vetustate iudicavit Cl. V. Johannes Mabillonius Tom. 7. Par. 2. Mucili Italici in Praefat. ad quendam Hancelias ejusdem Sancti Maximi a se primum editas, & pariter ex hoc ipso Codice descriptis Quodvis ibi doctissimus ille vir haec in rem adnotavit, dignum plane foret, quod haec repperetur. Sed illos ego Lectorem diutius, quod meum erit, haec breviter prodam.

Floruit Maximus Saeculo Christianae Aera quinto. Eum ultra An. Ch. 465. vixisse, Eruditi non pauci putant, non satis Gennadii Codicibus filentes, ubi mortuus dicitur ante An. Chr. 417. Leguntur Homiliae complures inter Opera SS. Ambrosii, & Augustini, quae tamen S. Maximum auctorem habere. Neque vero eadem haec huculque distinxerunt collectores Operum S. Maximi: ad quod tamen & laudata Mabillonii Praefatio, & cura haec nostra non parum iusservit. Siquidem non modo Sermones multos haec damus, nondum evulgatos, sed etiam adnotamus, qui jam editi fuerint inter Opera S. Ambrosii, aut ipsius S. Maximi. Porro minime sponderem, singulos Sermones, qui in laudato Codice Ambrosiano leguntur, ad Maximum Taurinensem esse referendos. Multos in fronte, in caeca, atque in locis est Codex, quae causa forte adferri potest, cur desideremur cetera documenta de harum Homiliarum Auctore. Praeterea sunt quidam illic Sermones, qui expresso nomine tribuantur S. Maximo Taurinensi Episcopo, ut in ipsa editione apparebit, ac proinde suspicio ingeritur, ne ceteri, quorum ipse non scribitur Auctor, ad alios Auctores pertineant. Et certe Eruditi non ignotum, consuevit veteres et diversis Scriptoribus Homiliae in unum Codicem congerere, qui Homiliarum pollea dicebatur, & ad manum erat minus doctis ut Episcopos, aut Sacris Orationibus, quam ad populum conciones erant habende: sive in Evangelii explicatione, sive in Sanctorum laudibus exponendis. Et hinc plane factum, ut Sanctus Augustinus, Ambrosio, Chrysostomo, aliisque Ecclesiae Patribus tot tribute progressu temporis Homiliae fuerint, quae tamen omnes ab ipsis nequaquam prodierant.

Utrumque id sit, nos hic punitur, haec omnia publici juris fecisse, eaque sub nomine S. Maximi Taurinensis universa produxisse, tum quod alia haec Homiliae habentur, quibus praefixum non fuit Maximi nomen, & nihilominus ad eundem procul dubio spectant, tum etiam quod eam in omnibus diviti similitudinem deprehendere mihi visus sum, quae unam eundemque Scriptorem satis deceat.

Ceterum Sermo I. in S. Alexandri multa habet communia ac simillima cum altero Sermonem ejusdem argumenti edito inter opera S. Augustini antiquae editionis. Antea quoque prodierant Sermo VI. VII. VIII. & IX. de Sancto Eusebio Martyre Vercellensi, nempe in Libro, cui titulus: *Antiquorum Petrarum Sermones & Epistolae de S. Eusebio Vercellensi Episcopo, & Martyre, collectae iussu Joannis Francisci Bonhomii Episcopi Vercellensis, ac impressae Mediolani Anno 1581.* Ibi vero Sermones in nostro Codice recitati dicuntur Vercellae, & propterea Auctorem designant, quia in alia, quam in Vercellensi Ecclesia, degeret. Rarius vero quum in margine Codicis ter adnotatur ad eodem Sermones reperitur: *Vercellinum se esse ostendit; Nota quod Vercellinus est; Nota quod Vercellinus est iste;* conjectatur fer locus, S. Maximum, cujus patria Ignoratur, Vercellis natum fuisse, si tamen eorum quatuor Sermonum is Auctor est.

Neque sine aliqua animadversione dimittendi Sermones duo, nempe XXXII. & sequens de *Idolis auferendis de propriis possessionibus*. Eorum ope sententia confirmatur arbitratum, ideo sub primis Imperatoribus Christianis Ethnicos Paganorum nomine fuisse notatos, quod eorum superstitio ex Urbibus eliminata, legibusque Caesareis interdicta, se in Pagos & rudes rusticorum vulgus recepit, unde ne S. Maximi quidem atrox evelli prolixius ponerat. Ibidem aspicere erat *Aras lignae, & Simulacra lapidea, pollentes respitibus, mortuos carbonibus, & Sacrificiis*, & lympathicis rusticis suo sanguine Diis talis clam, ut pulo, litantes. Tn vide Baronium in Notis ad Martirol. Rom. die 31. Januarii, & Gothofredum in Notis ad Tit. X. Lib. XVI. Cod. Theod. Memoratur autem in hisdem Sermonibus *Demetrius*, qui nihil aliud erat sermone corruptus illius atrox, quam *Dominus*. Hac eadem voce usus est non uno in loco S. Paulinus Nolanus, uti animadvertit Dissert. XIII. Tom. I. Anecd. morum, quo significaret S. Felicem Dominum et Patrem suum.

SER.

S E R M O N E S
 S A N C T I M A X I M I
 T A U R I N A T I S
 E P I S C O P I .

Defiderantur priores paginae .

S E R M O II.

In Pascha .

Exultandum nobis est , Fratres , in hac die , quam fecit Dominus , continuata lætitia &c. *est editus inter opera Sancti Maximi .*

S E R M O III.

De Pascha .

Non minus etiam nunc lætari debemus , Fratres , quam hesternò lætati sumus ; licet enim præterita tenebrosa nox intercesserit gaudiis nostris , eadem nobis tamen dies est sanctitatis ; licet tempora distinxerit obscuritas vespertina , perpeti tamen luce fulget Beatitudo Dominica . Christus enim , qui nos inluminavit hesternò , etiam hodie nos ipse circumfovet . Nam sic dicit B. Apostolus : *Jesus Christus heri , & hodie , ipse est* . Ipse enim nobis dies factus est . Ipse nobis hodie genitus est , secundum quod ait David ex persona Dei Patris : *Filius meus es tu , ego hodie genui te* . Hodie , inquit , genui te , hoc est non quo in die ille genuerit Filium , sed quod ipsum Filium velut diem , lucemque genuerit . Ergo cum Christos unigenitus hodie generatur , ut intelligatur in Nativitate Salvatoris non tam hominem natum esse , quam lumen , quod fulgeat cunctis , luceat universis . Hodie autem dicitur , quod velut præsens , & indeficiens lumen cuncta sæcula perpeti luce contineat , & pro ipsa perpetuitate fulgoris una dies esse videtur . Unde ait S. Propheta : *Mille anni ante oculos tuos , tamquam dies una* . Una plane dies est Christus , quia una est in eo divinitatis æternitas . Hodie autem vocatur , quod eum nec vetusta antiquitas : sobterfugiant , nec futura ignoratione prætererint . Sed tanquam potentissimum lumen cuncta continet , universa cognoscit , & velut in præsentem habens possidet omnia . Quia apud eum nec præterita labuntur , nec futura celantur . Quo autem tempore dictum sit Filio : *Ego hodie genui te* , scire debemus , non illo , quo ex Maria Virgine secundum carnem natus est , neque illo , quo secundum divinitatem ex Dei Patris ore processit , sed illo tempore , quo

quo a mortuis resurrexit, sic enim Apostolus Paulus ait: *Resuscitans Dominum Jesum Christum, sicut scriptum est in Psalmo: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Recte ergo tunc hodie dicitur, quando de Inferorum tetra nocte ad speros, velut præclarum lumen emicuit. Recte dies dicitur, cujus veritatem Judæorum factio tenebrosa obscurare non potuit. Nec potuit planè melius, nisi hodie nomen accipere, qui omnibus defunctis & diem reddidit, & salutem, qui vetustate homines morte resolutos hodiernæ vitæ præsentia suscitavit. Lætetur ergo, & exultemus in hac die, in qua nobis Dominus lucem intulit, salutem intulit, intulit pacem; pacem, inquam, nobis Christus resurgens intulit, quia & passurus pacem proditori discipulorum non negavit, aut quemadmodum complectitur confidentes, qui sic osculatus est denegantem. Osculum autem illud Judæ Ischariote nolo existimetis a Domino, nisi de caritate datum, & ante sciebat illum proditorem futurum. Sciebat plane; amoris pignus & ideo non negavit; pietatis enim genus est non negare extrema oscula perituris, & his, quos dileximus, ultimum persolvisse solatium. Simul etiam ipso delectionis officio eam voluit emendare, ut admonitos pietate non deferret amantem, non traderet osculantem; atque ideo quasi ad iudicium Judæ illud osculum datum est, ut si emendaret, esset pacis vinculum discipulo; si traderet, esset sceleris testimonium proditori. Ait ergo Dominus: *Judæ osculo filium hominis tradis*? Ubi est subtilitas factionum, ubi latentes doli? Ecce deprehenditur nequitiae omne secretum, & proditur proditor, antequam prodatur. *Osculo*, inquit, *Filium hominis tradis*, hoc est: amoris pignore vulnus infigis; officio caritatis sanguinem fundis; mortem interrogas pacis indicio. Rogo quæ ista dilectio est? Osculum porrigis, & minaris? Non sunt ista oscula, sed venena, per quæ servus Dominum, Discipulus Magistrum, electus prodit Auctorem.

S E R M O IV.

In Pascha.

Veneranda Passio Salvatoris nostri, atque ab Inferis ejus mirabilis reditus, attestatur, divinam illi, humanamque fuisse substantiam. Quis enim dubitet ineffabiliter cum Filium Dei, filiumque esse hominis, qui potuit & mortem perpeti, & morte devicta semetipsum suscitare de tumulo? Nam suscepta carne de Virgine, ne quam in fide nostræ Confessionis nebulam pateremur, toto prædicationis suæ tempore verum se revelabat Deum, perfectum ostendebat & hominem. Flebat quippe, ut nostro dolore moerens, sed ut sua virtute potens miseratus cæcorum tenebras, huic necdum formatos faciebat oculos, illi reddebat amissos, navigans cum discipulis suis somno hominis dormiebat in pappi, sed conscia majestatis imperio insurgentium fluctuum moles, minacesque ventos serena protinus

tran-

tranquillitate compefcuit. Moriturum fe, ut temporalis vitæ homo, fupiffime teftabatur, fed ut æternus Deus refulo in corpora vitali fpiritu ad lucem mortuos redire præcepit. Ut filio hominis ingerebantur convicia blafphemantium, fed ut ignara mortalitas inoffenfam credendi difceret veritatem, quafi unicum filium fuum Pater adloquebatur e cælo. Si ergo credis, o homo, indigna, quæ pertoluit Chriftus, cur non magis credis miranda quæ præftitit? Ita fane incomprehenfibiliter caro in Deo, & in carne Deus, ut neque Deum ab homine paffio separaret, neque per hominem Deus humanis paffionibus fubjaceret. Quod vero adnuntiatur, Filius Dei natus eft de Virgine, tanto in miraculo non debet humana fluâre fragilitas, quia fupendæ huic novitati Deum, cui opus omne poffibile eft, confitemur auctorem. Beatus namque David omnipotentiam Dei Sancto Spiritu revelante decantat dicens: *Omnia, quæcumque voluit, Dominus fecit in Cælo, & in terra*. Qui ergo fecit, quæ voluit, fecit ut Virgo conciperet. Qui fecit omnia, quæ voluit, fecit quod nobis omnibus fubveniret. *Omnia*, inquit, *quæ voluit, Deus fecit*. Voluit ex nihilo formare mundum? fuit ei tam magni operis effectus in Verbo. Voluit hominem figurare de pulvere? virtus tantæ non defuit voluntati. Voluit inter ipfa Cæli, terræque primordia virili de corpore educere feminam? E latere mox Adæ mater humani generis Eva proceffit. Voluit de viro, & femina utriufque fexus homines nafci? Lege voluntatis ejus replevit orbem juffa fecunditas. Voluit, ut dictum eft, Virginem parere? Et obumbratione majestatis ejus nullo Virginei pudoris dâmmo Chriftus proceffit ex Maria. Et inde eft, quod Philofophi gentium, prudentesque mundi, qui omnia fibi propria volunt difceptatione conflare, dum terreno fenfu divina difcunt, fapientia fua defipientes, ad plenitudinem non perveniunt veritatis. Qui hanc igitur defudant habere doctrinam, ut quod ipfi advertere nequeant, fuperbo tomentes Spiritu, Deum aut non recte velie, aut non poffe contendunt. *Qui*, ut ait Apoftolus, *dicentes fe effe fapientes, ftulti facti funt*. Et iterum. *Evenerunt in cogitationibus fuis*. Quis enim ita demens in illo conceptu virginis fermen quærat humanum, ubi agitur Cælefte myfterium? Quanta recordia in illo nafcendi genere generalitas mortalis obtenditur, ubi opere omnipotentis pro vita perentium partus falutaris effloruit? Se fortaffe perfidas occurrit, & dicit: Nemo unquam ita eft natus. Nemo revera, quia nullius præter hanc caro unita cum Deo eft. Quid incoffum difputas? Quid retractas? Qui folus dedit hominibus nafci per conjuges, folus voluit prodire de Virgine. Mirabiliter natus eft Chriftus; & obftinatione perfida non credis Deum? Quid faceres, fi communi effet lege conceptus? Inanis ergo, & ftulta caufatio eft. nullum ita fuiſſe natum, quia Sacramentum fecundæ Virginis, quod unicum Dei eft opus. Neque habere ante fe potuit, nec poſt fe reliquit exemplum. Unde & tu, Frater, fi fapienter incomprehenſa rimaris, quod fin.

singulare pervides, crede divinum. Denique cum a Discipulis suis, quis esset, & ab hominibus crederetur, Salvator inquireret: Beatissimus tam Petrus sacrata voce respondit, dicens: *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Ecce, Fratres, loquitur lingua hominis, quod cor hominis ignorabat. Loquitur Apostolos, quod non meditatione didicit, sed revelatione cognovit. Unde enim sciret terrenus mortalisque homo incomprehensæ generationis arcanum, nisi & Pater ipse, cujus verus erat Filius, non revelasset e cœlo? ut ait ad illum Dominus: *Beatus es Simon Bar Jona, quis non Caro, & sanguis revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Cœlis*. Quod enim præcipuus Apostolorum Redemptorem omnium vivi Dei Filium dicit, paternæ in eo Deitatis substantiam conficitur; quod eundem Christum pronunciat, materni inesse corporis adserit veritatem. Sic revera Beatissimus Petrus utramque in Christo naturam sub una est appellatione complexus, ut ineffabilis mysterii Sacramentum brevissimo sermone delibans, neque geminata divideret, neque unita confunderet. Ut autem plenius adverteremus in Salvatore nostro neque a Deo hominem, neque Deum ab homine separandum, ait gloriosissimus Magister Fidei Paulus Apostolus dicens: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege*. Non utique factus est Filius Dei, ut mitteretur, sed ad id quod missus est, Filius factus est hominis. Salva enim divinæ proprietate naturæ, naturam in se suscepit humanam, non facta consuetudine, sed unionis perfecta. *Misit, inquit, Deus Filium suum*, misit non creaturali conditione subjectum, sed naturali caritate concordem. Ipse enim Dominus ait: *Ego, & Pater unum sumus*. Qui ergo unum sunt, non possunt a se invicem impari potestate distare. Misit Pater proprium Filium, non a se discedentem, sed ad nos nostra pro salute venientem. Venit autem Dei Filius, non ut mittentis tantum Patris exsequeretur imperium, sed ut communem perageret voluntatem. Venit Dei Filius, non qui de loco transfret ad locum, sed in loco, quo vellet, propositi sui munus impleret. Et revera Deus, cum ubique semper sit, atque omnia gremio suæ majestatis includat, illoc tamen ire, aut venire creditur, ubi se revelare dignatur. Hæc, Frater, nisi Fide sequaris, nulla mundani sensus ratione concipies. Tantum enim abest ab operibus Dei intelligentia mortalis ingenii, quantum distare potest ab æternitate mortalitas. Sed optima homini ratio est, ut in his, quæ non potest mente complexi, cedat mentis Auctori. Scire ergo debemus, Karissimi, quia Nativitatem, Passionemque Dominicam non nobis ejus dedit conditio, sed voluntas. Nostri nimirum exegit causa negotii, Christum Dominum padorem ventris non declinare seminci, sordentem pannis infantiam perpeti, crescentem per moris expectare pueritiam, convalescentem temporibus egere juventutem, & cum omni patientia Judaici furoris injurias, credelque perferre. Neque vero superflue voluntatis erat, aut vacue, ut Dei

Filius per tantarum dedecora passionum materia humanitatis moretur in terris, qui cœlesti in Regno paterna Deitate vivebat, nisi nasci illum remedium nostri necessitas flagitasset. Quid Deus ad carnem? Quid immaculatus ad Crucem? Quid æternus ad mortem? Effent quidem Dei Filio verba ac vulnera omniaque inlata Passionis opprobria reputanda, nisi universa, quæ passus est, Resurrectio mox secuta corasset. Quis ergo ita desipiens retractando decolorare præsumat, quod crucifixus est Christus, qui tot virtutibus, tantisque miraculis mirabilior factus est sua passione? Quis illi triduanam exprobrare audeat sepulchram, cujus cum sempiterno Patre permanens æternitas prædicatur? Immo quis non toto stupore miretor Inferna illum fuisse dignatum, qui virtute propria & ad vitam potuit redire post mortem, & Cœlum non dubitavit ascendere post Inferos? Et ideo Fratres illud unum nobis est salutare, ut merentes nos metipsos, & pectoris nostri angusta, quæ ultra modum secesserunt, castigantes, veri Dei, cujus potentiam probamus, sequamur in omnibus voluntatem, qui vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

S E R M O V.

In Pascha.

IN Paschali Festivitate, Fratres Karissimi, qua Dominum nostrum rediisse ab Inferis exultamus, est nobis gaudium commune cum Cœlo. Lætantur enim Angeli, inimicum Domini sui, & Tyrannum cœlestis imperii, legitimi, atque æterni Regis virtute deletum. Mortales etiam, infirmique homines gloriamur manere Dominicæ Passionis, Diaboli tandem servitute depolita, in libertatem nos vivendi, atque in jus paternæ pietatis esse revocatos. Hoc est nimirum illud, quod ait Beatus David: *Lætentur Cœli, & exultet terra*. Unum profecto, atque id ipsum factum est gaudium cœlestibus, atque terrenis, quia unus, idemque est Dominus, qui vicit in terris, & qui regnat in Cœlo. Et iterum idem: *Hic est*, inquit, *dies, quem fecit Dominus, exultemus, & lætemur in eo*. Sic dicit: *hic est dies, quem fecit Dominus*, quasi sit aliquis dies, quem non fecerit Deus? Omnem quidem diem Dominus dedit, sed hunc specialiter fecit, qui perpetuo fulgens lumine vicissitudinem non recipit tenebrarum. Hic est dies, qui discussa scelerum nube caligantibus mortalium oculis lucem perpetuitatis inradiat. Hic est dies, quo vitæ Dominus ingressus Infernum, sævientem mortem æternæ noctis horrore terribilem nova improvisaque majestatis suæ claritate deterruit. *Exultemus*, inquit sermo Propheticus, *& lætemur in eo*, quasi non sufficeret dixisse: *Exultemus*, nisi adjiceret: *Et lætemur*. Sed ideo Prophætica præscientia spiritualium nobis gaudiorum verba congeminat, ut omni mortis tristissimæ mœrore deterso, & præsentis vitæ lætitiâ præ-

dicet, & futuræ. Exultemus ergo nunc redempti, ut postea possimus gaudere salvati. Exultemus resurgente Domino, ut possimus eodem regnante lætari. Et recte gaudebimus, Fratres, si nos veræ Fidei munera, & præstita jam Redemptio, & Resurrectio promissa lætificet. Cor autem, Karissimi, de omnipotentis beneficiis ambigamus? Numquid sine causa homo est factus ex femina, qui incomprehensibiliter de Deo natus est Deus? Numquid frustra vagire in cunis voluit, qui terrificis tonitruum suorum vocibus terram, Cælumque tremefacit? Numquid incassum flevit, qui a nativitate eorum novis oculis spectamenti sui virtute ditavit? Numquid otiose potatus aceto, cibatus est felle, qui vastissima in heremo sitientibus de petra rivos, & esurientibus de cælo potuit manna præbere? Numquid inanis ejus est Passio, qui in investigabili voluntatis suæ secreto de cælestibus descendit ad crucem? Et ideo quia crassitudine carnalis ingenii Passionum ejus mysteria comprehendere non valeamus, credulitate rectæ Fidei, quæ præstitit, teneamus. Tenebimus autem, capiemusque dona gloriæ ejus, si vitam nostram Fides muniat, & a Fide vita non discrepet. Et sicut ille nobis voluit placere moriendo, ita nos gestiamus ei non displicere vivendo, ipso præstante, qui cum Patre &c.

S E R M O VI.

De Passio.

Iustissime, Fratres, generali hodie gaudio mundus exultat, quandoquidem revertente a mortuis Christo cunctis ubique mortalibus spes orta est resurgendi. Et necesse est, ut creaturarum Domino triumphante, inlustrata per eum creatura lætetur. Gaudet itaque Cælum, quia videt jamdiu peccatis sordentem terram Domini sui errore purgatam. Gaudet multitudo cælestis exercitus, quia confidit Regis sui omnis inimici Principis debellata militia est. Gaudet etiam Sol, quia lugubres illas tenebras, quas Domino moriente pertulerat, lætioribus radiis, & perpeti gratulatione compensat. Inter ista, Karissimi, præcipue nos convenit exultare, quorum causa Unigenitus Dei, & ipse Deus, humanam induit carnem, quatenus per carnem hominis veniret ad crucem, per crucem susciperet mortem, per mortem spoliaret Infernum. An non lætandum nobis est, quibus novi mysterii Sacramento peccata tolluntur, cælum datur, redditur Paradisus? Denique latroni tunc in Cruce pendenti, cum Fidem ejus nec sua, nec Christi poena turbaret, ait ipse Dominus: *Amen dico tibi: Hodie mecum eris in Paradiso*; dicebat enim latro: *Memento mei Domine, cum veneris in Regnum tuum*. Quam mira hæc fides est, Fratres, ut latro, qui vitam non mercebatur habere præsentem, inter supplicia sua spem perpetuitatis adsumeret, eamque sibi a Crucifixo crederet posse præstari? Et quam iusto tantæ promissionis munus

nos latro fidelis accepit, qui tunc regnum confessus est Christi, quando & Apostoli turbabantur? Atque ideo omnia Latronis antea acta scelera unius meritum confessionis absolvit, & quidquid longa ætate deliquerat, brevissimo sermone delevit. Nec latrocinii cum sui apud Deum sanguis damnavit, quia Christi sanguinem regnum credidit esse, non poenam. Quod factum, Karissimi, universo hominum generi profecisse non dubium est. Nam quis de Dei gratia absoluto Latrone desperet, si tamen supplicantium preces Latronis crudelitas subsequatur? Habemus & aliud magnificum Dominicæ pietatis exemplum, quo omnem mortiferæ desperationis formidinem deponentes de ineffabili Redemptoris nostri indulgentia confidamus. Cum enim condemnatus ab impiis penderet Christus in Cruce, furorque Judæcos inloderet Crucifixo, omnipotentem Patrem pro intersectoribus suis ipsa inter vulnera pius suffragator orabat dicens; *Pater dimitte illis. Nesciunt, quid faciunt*; & cum in manu esset ejus vivorum, mortuorumque judicium, veniam tamen pereuntibus precabatur, sed ea, ut arbitror, ratione, ut indubitanter ostenderet, & se ejus tam nefarium relaxare delictum, & a suo illos Patre non esse damnandos, quibus ipse parcebat, si tamen ad nomen Christi repudiata perfidia convenirent. Nam quis revera de petitionis candore effectus, ubi remedium miseris bonus poscit a bono? *Nesciunt*, inquit, *quid faciunt*. Sciebant quidem Judæi, sanguinem se fundere innocentis, sed nesciebant peccata omnium illo cruore deleri. Sciebant acerbissimo se Crucis supplicio punire Christum, sed nesciebant Dei Filium triumphare per Crucem. Sciebant, eum esse mortuorum, sed sedituros a mortuis ignorabant. Unde egregie a Domino dictum est: *Nesciunt, quid faciunt*. Nesciebant profecto Judæi, illa sua impietas quantæ esset ministerium pietatis. At vero Dominus virtutis suæ sibi conscius, errores miserratus humanos, plenissime sciens supplicia illa quæ quantaque gaudia sequerentur, crucifigentium facinus & inter tormenta benignus absolvit, mortemque suam vitam voluit esse occisorum, & damnationem fieri noluit occidentium. Rediens autem ab Inferis sic suos requisivit Apostolos, ut inesse sibi & potentiam divinitatis, & veritatem carnis ostenderet. Et ideo, Fratres Karissimi, Christo a mortuis resurgente lætemur, carnemque illum suam ab Inferis revocasse credamus, ut possimus & Apostolicæ gratiæ, & Dominicæ Resurrectionis desiderabile consortium promereri.

S E R M O VII.

De Pascha.

ANNUA quidem nobis, Fratres Karissimi, Dominicæ Resurrectionis festivitas relict, sed ubi Religionis est veritas, novum semper est Fidelibus sacramentum, ut ait Beatissimus Paulus: *Vetera transiunt, nova autem in eis nova*. Nec immemento semper novus credendus

dus est Dei Filius, qui nullam sentit prætereuntium temporum vetustatem; novus quippe est, Fratres, in quo ætatis nulla mutatio est, nec aliquando aliud novit esse, quam natus est. Deos enim procedens de Deo, ut nativitatis non habet tempus, ita finem non potest habere vivendi, ut ait ad eum gloriosissimus Patriarcha David: *Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Et non solum ipse homo Christus, qui cum Deo factus est unum, semper est novus; sed, sicut videri datur, spiritualium aquarum fomento, & cœlestis Fidei nutrimentis humani generis labentem renovat senectutem dicente B. David: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Renovatur nimirum facies terræ hominis, cum vetusta Diaboli captivitate deposita, novam novi Regis inducit libertatem. Ipse namque Domini sententia est dicentis: *Si vos Filius liberaverit, vero liberi eritis.* Et recte, Carissimi, solus Dei Filius peccatores liberat, quia solus liber est a peccato, ut ipse de se testari dignatus est per Prophetam dicens: *Factus sum sicut homo sine adjutorio inter mortuos liber.* Sine adjutorio atque tunc videtur effectus, cum sœviendi in eum acciperet furor Judaicus potestatem. Extitit vero inter mortuos liber, quia inter omnes mortales solus causas moriendi non habuit. Propter quod & victa per eum mors retinere eum non potuit resurgentem. Videte autem, Carissimi, quantum sit in Christi humilitate mysterium, qui cum æternus sit ab æterno, & Dominus universitatis, fervorum tamen suorum perficiat libertatem. Gaudet injuriis, exultat opprobriis, omnisque ei triumphus in Cruce est, admirandoque remedii genere Diabolum patiendo superat, & hominem moriendo vivificat. Quæ omnia pro nobis Unigenitus Dei pietate adgressus est, virtute sustinuit; humilitate Esaias Propheta dicens: *Sicut Agnus coram tondente se sine voce; sic non aperuis os suum in humilitate sua.* Quam speciosa, Fratres, comparatio ista, atque accommoda veritati. Sicut enim cum tondetur agnus, nescit reclamare tondenti; ita cum crucifigeretur Christus, non resistit vulneranti. Spoliatur Agnus, & silet; occiditur Christus, & tacet. Silentium agni lanigero detonso vellere hominem vestit. Taciturnitas Christi cunctis credentibus æternæ salutis indumenta prætexit. *Non aperuit, inquit, os in humilitate sua,* idest quod inter opprobria, & maledicta tacuit Christus, non fuit miseriæ, sed virtutis. Tali enim proposito Dei Filius mandam redemptoris advenit, ut superbos humilitate, contumaces modestia, maledicentes silentio triumpharet. Ita sane & legitur: *Cum malediceretur, non maledicebat.* Nec dubitandum hæc, Fratres, quia maledicere vera benedictione sciebat; neque enim terrenis moveri poterat maledictis, qui benedictiones venerat præstare de Cœlo. Et recte sapientia Dei Christus, nulla maledicentibus maledicta referebat, quia omne maledictum patientia repercussum in suum redit anctorem. *Humiliavit itaque se Christus, ut ait Apostolus, factus obediens usque ad*

ad mortem, mortem autem Crucis. Usque ad mortem se crucis humil-
liat, ne celsus hostia vili aliqua, & confecta morte succumberet.
Sed ut Dei, atque hominum mediator in medio Cœli, & terræ sus-
cepit mortis perficeret Sacramentum. Auctor itaque vitæ nostræ
conditio est mortuus, ut nos illius privilegio viveremus. Crucifi-
xus ergo est Dei Filius, non ut Crux Christum foederet, sed ut Sa-
cramento Christi Crux nostræ fieret insigne victoriæ. Denique nos
omnes, qui Christi confessione gaudemus, Crucis signaculo gloriamur.
Neque vero Christiana quis potest militia censeri, nisi fidei manu
vexillum erexerit Crucifixi. Ob hanc Crucis mortem, sicut legitur,
exaltavit Omnipotens Christum suum, nomenque illi super omno
nomen dedit. Dedit illi nomen super omne nomen, cum ditioni,
potestatique ejus cœlestia tradidit, mandam, & inferna subiecit, ut
ait ipse Salvator: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in Cælo, & in
terra.* An non videtur tenere super cuncta dominatum, an non ha-
bere principatum, quem, sicut legitur, creatura omnis flexo car-
vata genua tremuit, & suspicit imperantem? Denique nonnullas jam
gentes, cum inter se diversitate vivendi, & linguarum varietate
discedant, in confessione tamen Christi uno pariter ore concordant.
Et licet aliqui ex eis suasionem pessimam de ejus a nobis discrepent
Deitate, nobiscum tamen & passum illum, & redisse a mortuis con-
fitentur. Et ideo nos, dilectissimi, Resurrectionem Christi Regnum-
que credentes, castis mentibus, & sancta devotione lætemur, qua-
tenus quod universitas credit, nos quoque non discredere fide, &
operibus adprobemus.

S E R M O VIII.

De Pascha.

Prophetarum præcipuos Beatissimus Esaias, qui mysteria Nativ-
tatis, Resurrectionisque Dominicæ clarissimis vocibus intonavit,
ait inter cætera: *Lætare Cælum, & exultet terra, erumpant montes
jocunditatem, & colles iustitiam, quia misertus est Deus populo suo, &
humilis populi sui consolatus est.* Hoc præconium, Fratres, ad nos
quam maxime pertinere dies, festivitatemque prænunciare Pascha-
lem, & ex ipsius lectionis advertimus serie, & ex consequentibus
edocemur. Recte igitur nunc Cœlestia in omnem lætitiâ provocan-
tur, quando Unigenitas Altissimi, contritus Inferni portis, dejecto-
que Diabolo, mœrissimis mortalibus gaudia beatæ perpetuitatis in-
vexit. Quomodo autem poterat non gaudere Cælum, cum videret
Dominum suum peracto salutis nostræ prælio ad sedem majestatis
sue, & ad dexteram Patris sedere victorem? Gaudet Cælum, quod
Dominus suus, proposito paternæ voluntatis impleto, ac triumpho
sui merito Regnum universitatis accepit. *Lætare, inquit, Cælum, &
exultet terra.* Exultat nimirum humani generis terra, quæ sanguine
Agni

Agni cœlestis aspersa non solum redditur Paradisum, sed regnatura cum Domino vocatur ad Cœlum. Exultet & caro nostra, quæ vere est terra, quoniam glorificata per Christum societatem divinitatis emeruit: *Erumpant*, ait, *montes jocunditatem, & colles justitiam*. Hos montes, collesque, qui excitantur ad gaudia, Patriarchas dici non inconvenienter accipimus, sicut & in David Sancto legimus: *Inkumihar tu mirabiliter a montibus æternis; & alibi: Montes exultaverunt, & arietes, & colles, sicut agni ovium*. Nec immerito iusti quique montes nuncupantur, & colles, qui terrenæ conversationis humilia relinquentes, ad superiora Cœlestis vitæ Fidei suæ verticem sustulerunt. Iustissime itaque venerabiles Patriarchæ adsumere jocunditatem sermone Prophetico commententur, Quorum proles, idest Christus Dominus, mortis suæ resurrectionisque mysterio, etiam præteriti sæculi Patribus vitam refudit amissam. Jocundantur omnimodis Patriarchæ, quorum de germine natus Dei Filius, universam mundi faciem Diabolicis dudum impietatibus sordidatam immaculati corporis sui novo cruore detergit. Et ideo, Fratres, quia lætari Cœlum, exultare terra, montes, collesque gaudere cognoscimus, nos quoque religiosa Deo nostro gaudia deferamus; celebremus Pascha Domini, ut ait Apostolus, *non in fermento malitiæ, & nequitie, sed in Azymis sinceritatis, & castitatis*. Celebrabis, Frater, Pascha in Azymis sinceritatis, & castitatis, si sensus tui redolentes Dominicum panem, nullo vitiorum fermento, nulla Diaboli aspergione coalescant. Celebrabis Pascha, & claritatis ejus splendore fulgebis, si in corde tuo nullæ tenebræ cogitationis adulteræ tanti Sacramenti lumen obscurant. Celebrabis Pascha in Azymis veritatis, si ad Ecclesiæ Dei castus, si sobrius, si justus, si pacificus, si plenus fraternæ Caritatis adveneris. Nemo enim potest, vita inemendabili, corde impoenitens, & cum Diabolo scelorum habere consortium, & cum Christo sanctitatis celebrare mysterium. Deponamus itaque omne iniquitatis fermentum, ut possimus vere participes hujus esse lætitiæ, ad quam per Spiritum Sanctum voce Prophetica montes convocantur, & colles, ad quam etiam Cœlum invitatur, & terra. Quis enim ita sensu hebeti stupet? quis ita meris in terram oculis tenebrosa mente cæcatus est, qui non hæc totius orbis vota omni cum exultatione concelebrat, in quibus remissio peccatorum, regenerationis gratia, Redemptionis mysterium, Resurrectionis gloria, spes æternitatis adinet?

S E R M O IX.

De Pascha.

Redemptionis nostræ mysterium, Fratres Karissimi, quod de Cœlo veniens salutem nostram operatur in terris, tanta se majestate, tantaque dignatione circumfert, ut virtus ejus, & veritas ocul-

occulta sit perfidis, manifesta credentibus. Ut enim quod est san-
 ctum Fidelibus innotescit, ita rem Fidei videre non potest perfidia.
 In examinandis namque cœlestibus rebus omnis sapientia insatatur
 humana, atque omne cor mortale torpescit, ut ait gloriosissimus
 Doctor Paulus Apostolus: *Sapientia hujus mundi stultitia est apud Deum.*
 Ipse etiam Dominus, ac Salvator noster mundi hujus sapientiam re-
 probans dicebat: *Gratias tibi ago Pater, quia abscondisti hæc a Sa-*
pientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Discite itaque per
 hæc, Fratres, sacramenta vitæ nostræ non philosophicis adsequenda
 doctrinis, sed parvulorum simplicitate credenda, quia profundo illo
 Dei nostri, magnoque judicio, quod sapientibus conditur, parvulo
 revelatur. Parvulus enim dicitur, non cui ætas sit imperfecta, sed
 qui mysteriis nescit contraire divinis. Et recte parvulus nuncupatur,
 qui voluntati Dei sui non parat argumenta, sed Fidem. Absconditur
 ergo sapienti, ne manifesta videat, quod superbe, & imprudenter
 elatos plus se sapere, quam Deum posse, contendit. Et ideo quæ-
 siones secularis sapientiæ recusantes, teneamus Fidem, quæ parvu-
 lis revelatur, incunctanter credentes operatione Cœlesti Virginem
 concepisse, atque edito Filio Virginem mansisse post partum. Nec
 dubitemus cum natum de Virgine, quem sola digne potuit parturi-
 re Virginitas. Et hoc est, Karissimi, in quo a mundi hujus Sapien-
 tiis discrepamus, quia illi in Christo immoderatis disceptationibus
 suis partes feminei despiciunt vilitatem. Nos vero, inluminati Fide,
 Virginalis uteri suspicimus Sacramentum. Christus enim Deus, ac
 Dominus noster ita in semetipso quod habebat de Patre, & quod
 de matre sumebat, ineffabili societate devinxit, ut Incarnationis ejus
 profundum, repulsa procul sapientiam prudentia, simplicitas inspice-
 ret parvulorum. Denique ut ad sequentia veniamus, ridet Gentes,
 quod crucifixus est Christus, non intendentes, quia per Crucem il-
 lius Mundus intremuit, clausus est dies, & quod nullis antea con-
 tigit sæculis, Cœli Dominum Inferna viderant. Adjiciunt etiam di-
 centes: Quomodo Christus vester, ut Deus, a vobis colitur, qui
 timuit mori? Si ergo nosti, quia mori timuit Christus, cur ignoras,
 non ignaviæ, sed mysterii fuisse, quod timuit? Timuit quidem
 Christus, sed ut timere aut vellet, aut posset, de nostri illud cor-
 poris infirmitate suscepit. Inde enim timuit, unde & esurivit, un-
 de tristis erat, unde dormivit, unde doluit, unde flevit. Quid hoc rei
 est? Vides Christum timentem mori, & non aspicias cum triumphan-
 ti manu captivæ mortis spolia detrahentem? Vides, quod timuit mor-
 tem, & videre detrectas, quod mortuum suscitavit? qui peragratim
 Inferis sibi vitam reddidit post sepulcrum? Noli ergo illum
 despiciere mortuum, qui sepulcrum suam Resurrectione glorificat.
 De Matre enim traxit, quod mortem susceperat; a Patre detulit,
 quod mortuum suscitaret. Surgens autem ab Inferis, ut offenderet
 sibi inesse suscitati sui corporis veritatem, ait ad Discipulos suos
 dicens:

dicens: *Palpate, & videte, quia Spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.* Ossa sua ostendit, & carnem, ut nullos ambigeret ipsum redisse de tumulo, qui clavis fuerat transfixus in ligno. *Palpate, inquit, & videte,* idest palpate manu, videte Fide, quia inest mihi & corporis mei veritas, & proprietates Deitatis. Spiritus, inquam, carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere. Idest non est naturæ, ut Spiritus vel ossa possit habere, vel carnem; meo vero mysterio factum est, mea Patrisque mei virtute, ut & caro mea in Spiritu, & Spiritus in carne semper mihi inseparata conflarent. Videte ergo, videte, quia ego ipse sum, qui clavis, lanceaque transfessus mortem timendo non timui, qui vulnera mea non medicinalis artis industria, sed moriendo curavi, qui in corpore meo clavorum vestigia non mihi, sed vestras Fidei referavi. Volui enim salutaris illius Passionis in me non delere memoriam, ut in cordibus vestris Resurrectionis meæ veritas permaneret. Et ideo, Fratres, honoremus Domini morientis mysterium, ut possimus gloriam resurgentis accipere. Veneremur Crucifixum, ut mereamur eum videre Regnantem. Elegit enim mori, non ut illum sibi vindicaret Infernus, sed ut mortuos a mortuis liberaret.

S E R M O X.

De Pascha.

Superne voluntatis, ac dispositionis profunda, Fratres Karissimi, nisi fide sequamur, intelligentia inturbatur humana, & in magnitudine operum divinorum nisi omnipotentis Dei terreremur arbitrio, mortalis ingenii ratio velut infirma succumbit. Et ideo quæ Deus agit, non sunt rimanda verbis, sed devotione credenda. Nam in Christum Dominum nostrum ita Dei, hominisque Sacramenta concurrunt, ut sub quodam gemine actionis officio, & in maiestate ejus humilitas fulgeat, & regnet in humilitate majestas. Erat quippe ipse Christus sub unitate substantiæ diversæ, per mysteria Redemptionis nostræ, homo potens, & humilis Deus; sed secundum propositum gloriæ suæ humilitas Dei homo est, & potentia hominis Deus est. Humilis sane dicitur Deus, ubi prærogativam propriæ divinitatis inclinans Cruci suum corpus adfigi, mundo ipso lugente, permisit; & potens est homo in Deo suo, cum verbi ejus imperio infirmitates discedunt, sanitates languentibus redeunt, immundi fugiunt spiritus, & Angeli obsequuntur. Itaque cum novi hominis hujus sit tanta potentia, debemus advertere, quia omnis illa Dei humilitas dignationis est pietas, non deletio potestatis. Per hoc nimirum Sacratissimum Inarnationis mysterium ita in unum Dominum, unamque personam caro convenit, & Verbum, ut & Deus putaretur natus e femina, & homo creditur venisse de Cælo, secundum quod ait ipse Salvator dicens: *Nemo ascendit in Cælum, nisi qui descendit*

*scendit de Cælo Filius hominis, qui est in Cælo. Quæso nunc, quomodo ante Passionem suam Christus, cum necdum glorificatus propè-
rasset ad Patrem, in Cælo esse se dixit, ascendisse etiam vel de-
scendisse de Cælo? Quomodo. Fratres, nisi quia ipse erat Filius
hominis, qui Filius Dei? Nec possumus seorsum aut hominem sine
Deo, aut Deum sine homine confiteri. Nunc videtur cælum tran-
scendisse homo, quando in utero Virginis unitus est Dei Verbo? &
tunc descendisse de cælo, quando nihil sibi de genuina maiestate sua
vindicans, hominem suum pœnali tradidit passioni? Atque ideo in
Cælo erat Christus, cum potestate cœlesti miranda faciebat; erat
nihilominus & in terris, cum mitis, & humilis terrenas per impios
pateretur injurias. Inde etiam erat, quod dum inter concertantes
Judæos de ipso Domino populorum ferveret diversa sententia; alter
illum despiciebat ut hominem, alter mirabatur ut Deum. Inde erat,
ut alii illum crucifigerent, alii adorarent, sicut & Latrones illapa-
riter crucifixi, unus illum tanquam consortem supplicii, ut perfidus
inerepabat, alter ut Deum sentiens precabatur. Et hoc ideo, Fra-
tres, quia erat tunc simul in Christo & Regnantis dominatio, &
ministerium servientis. Nam, cum in forma Dei esset, ut docet Pau-
lus Apostolus, formam induit servitutis. Erat revera in forma Dei
Christus, cum aquas in vino vertendo creaturarum se esse Domi-
num revelabat. In forma Dei erat, cum præcepto ipsius de oblectis
corporibus, ac vetulibus e sedibus reclamantes Dæmones pellebantur.
Erat in Dei forma, cum mediis in fluctibus unda solidata, nec ta-
men sine timore, venerandis ejus vestigiis serviebat. In forma an-
tem servi erat, cum itineris fatigatione lassatus velut requiescens
super os putei sedebat. Formam servi agebat, cum in eum insul-
tantes impii sordidissimi, oris sui sputamenta projicerent. Servi for-
mam suscepit, cum faciem suam, quam intueri credentibus pa-
vori erat, a palmis, & icibus ludentium non vertit, & quod his,
qui vere sunt servi, perpeti erat turpissimum, etiam scapulas suas,
quibus nostra venerat peccata portare, verberantium manibus incli-
navit. Quasi servus utique erat, cum salutare ipsius caput inimico-
rum contexta manibus spinea corona sedabat. Itaque, Fratres, cum
anus, idemque Dei Filius mirafecerit, stenda pertulerit, unus idem-
que erat & servus, & Dominus. Totum enim ut Dominus poterat,
& totum patiebatur ut servus. Sed jam videamus, quibus potissi-
mum virtutibus, quibusque gradibus ille, qui servus erat, Deum
se esse suis discipulis confirmavit. Primo omnium fidelissimi Centu-
rionis necessarium famulum, cum lethali urgeretur incommodo, ro-
gatus ab ejus domino, absens absentem, ut vere Deus, missa sani-
tate curavit, & ægrotum illum, quem paulo longius decumbentem
corporaliter non videbat, Deitatis suæ oculo visitavit. Deinde milite-
randæ vidæe unicum Filium, cum jam sepeliendus læso portaretur
ad tumulum, jussione vivificantis imperii suscitatum, vitæ simul*

ac matri, medias inter turbas, & morte ipsa teste, restituit. Post hæc Sacerdotum Principe pro salute filiae suæ supplicante; ipse qui vitam nascenti dederat, defunctæ puellæ animam proprium reduxit in corpus. Ac ne de miraculis recentioris obitus apud impios concludi remaneret ulla suspicio, & putarentur non esse mortui tam velociter suscitati, ad Beati Lazari pergitor sepulturam, qui quadriduanus, & foetidus, vinculis insuper, ut moris est, conligatus, ad præceptum Christi vocantis exiliens, factus est continuo Domino suo in colloquio particeps, & in mensæ societate conviva. Quæ omnia facta sunt idcirco, Karissimi, ut nemo penitus de ejus reditu ab Inferis disputaret, qui probabatur tanta gloria suscitasse defunctos. Et ideo credamus Domino Deo nostro tam stupenda mirabilia facienti. Amemus cum tam magna nobis beneficia conferentem, suscitantem mortuos. Veneremur ab Inferis resurgentem; colamus, adoremus etiam ad Patris dexteram considentem; atque omni devotione vivorum mortuorumque venturo Judici serviamus, qui cum Patre, & Spiritu Sancto &c.

HOMILIA

SANCTI MAXIMI TAURINATIS EPISCOPI.

De Natali Sanctorum Martyrum.

Sicut scimus, Fratres, vota semper Domini subsequitur festivitas servulorum. Unde recte post Sanctum Pascha Christi Domini Natalis celebratur Martyrum Beatorum, scilicet, ut quem subsecuti sunt similitudine Passionis, etiam comitentur & gloria Resurrectionis. Comitantur autem cum & gloria Resurrectionis dicente Apostolo: *Quod si feci passionum estis, & resurrectionis eritis.* Est ergo Sanctis Martyribus cum Christo in ejus Resurrectione societas; est plane, quia etsi nondum surrexerunt, certe jam merito, etsi adhuc non sumperunt sua membra, sumptere jam gratiam. Si nondum liberati sunt ab Inferis, liberati sunt a peccatis; hæc est enim prima Resurrectionis peccatorum evasisse tenebras, locum possidere justitiæ. Verumtamen etiam fortasse plurimi ex hisdem Beatis Martyribus cum Domino Resurrectionem corporaliter vel consequantur, vel fuerint consecuti. Nam si legimus in prima Resurrectionis festivitate suscitante se Domino multa Sanctorum corpora suscitata revixisse, & introisse in Sanctam Civitatem, cur non quotienscumque Resurrectionis ejus Festivitas celebratur, totiens resurgere credamus & Sanctos? Ubi enim votorum jogis est solemnitas, gratia jogis est & donorum. Sed fortasse quis dicat; Sepulcra clausa sunt, monumenta constructa, quemadmodum prodire exinde potuerant? Ut taceamus, quia omnia possibilia sunt Deo, & quod clausi tumuli penetralibus possit spiritale corpus educere, ut hæc omnia prætermittam, (*) Johannis tamen Apo-

stoli

(*) *Nata de S. Joanne Evangelista.*

stoli habemus exemplum, quem tumulos susceptum claudere potuit, custodire non potuit; nam depositum corpus perdidit, non abstulit: Sic enim clauso e tumulo gratia Resurrectionis ablata est, ut constaret sepultura, non inveniretur sepultus. Denique cum Sacerdotes honorandi causa corpus inquirerent, relesato aditu tumulus non potuit reddere, quem suscepit. Hostias ergo secum suas Salvator suscitavit, cum resurgit.

S E R M O XII.

De Ascensione.

Religiosis admodum gaudiis, devotaque lætitia, Fratres Karissimi, hodierni misterii nobis est celebranda festivitas, quia Christus Dominus noster, cui inter primordia congressionis suæ temptator ille dicebat: *Si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant*, Cælum hodie penetrans omnem credentem vivi lapidis confirmat munimine, & cœlestis panis refectioe vivificat, & quem totius doli artifex explorabat dicens: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*, non solum deorsum non corruit, sed sumptis æternæ gloriæ pennis victor æmuli sui volavit ad cælum. *Ascendit enim, sicut scriptum est, super Cherubim, & volavit, volavit super pinnas ventorum*. Et cui tunc Diabolus, si ab eo esset adoratus, regna & potestates sæculi promittebat, spreta vanitate temptantis, Dominatum mundi, & sempiternum Cœli accepit imperium, ut ait ipse: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo in Cælo, & in terra*. Nec immerito beatissimo remuneratus est regno, qui legitimi Regis animum gerens, tyrannica promissa desepxit. Magnis igitur, adprobatis, incomprehensisque miraculis mysteria nobis Christi, virtutesque sacrescunt. Nam quem maternus uteris in usum præsentis vitæ humana per incrementa produxit, ingenito confederatus Patri dexteræ ejus perceptus Dominator adsedit, & quem terris persequentum vox impia blasphemabat, obsequentium nunc Angelorum laudatio indefessa concelebrat, sicut scriptum est: *Laudatio ejus manet in sæculum sæculi*. Lætetur itaque, Fratres, & exultemus in Domino, quia hodie Cœli alta transcendens ad paternæ sedis incogitabilem majestatem Christus ascendit, & hominem, quem invidia malignantis inimici prima illa Paradisi habitatione depulsum, projectumque in hæc mundi labem fecerat esse peregrinum, Angelica in patria collocavit, & Paradisi exulem civem cœlestium fecit. Propter quod, Karissimi, immensa nobis est gratulatione lætandum, quia quos temptator elisit, Salvator erexit, & quos peccatum Diaboli vinxerat, Christi gratia liberavit; sicut ait Beatissimus Paulus Apostolus: *Ubi abundavit peccatum, superabundavit & gratia*. Vere superabundans gratia, quæ delecto homini mortem transfudit ad vitam, & pœnam vertit in præmiump. Nam quod revera potest majus esse præmium peccatori; quam quod

ejus causa Unigenitus Dei induit carnem, Crucem pertulit, sepul-
 torum dignatus est, inferna non horruit, damnatoque ipso auctore
 delicti susceptum hominem portavit in Cælum? Intendite itaque,
 dilectissimi, quia plus profuit homini culpa, quam nocuit; nam qui
 prævaricationis humilitas lege captiva Diabolico jugo colla subjec-
 erat, omnia tyrannicæ captivitatis vincula a Dei Filio captus evasit,
 sicut ait de ipso Domino Redemptore nostro venerandus David: *Ascen-*
dens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quid
 ergo prodest nobis, si captivitatem nostram captivam sursum Domi-
 nus duxit, ut quod captum a Diabolo erat non desineret esse capti-
 vum? Per omnia nobis prodest, Karissimi, & ineffimabiliter pro-
 dest, quia in captura Diaboli dura est servitus, & beata in Christi
 captivitate libertas. Nec dubium, quia omnis captus a Diabolo,
 traditus Inferni tenebris semper in luctu est, & in lumine cælestis
 Regni Christi captivos exultat. Ait ergo Beatus David: *Captivam*
duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Videte, & advertite, quam
 nos expediat Christi esse captivos, qui captis suis non solum æter-
 nam tribuit libertatem, sed & ineffabilia cælestium munerum dona
 largitur. Ideoque alio in loco Patriarcha decantat: *Converte Domine*
captivitatem nostram, sicut torrens in Aisirum. Converte, ait, non
 averte, id est præsta Domine ut qui jamdudum capti a Diabolo su-
 mus, tui tandem mereamur esse captivi. Scimus enim, quia Dia-
 bolo esse subiectum peramara conditio est; & inexplata tibi Domine
 servire jocunditas. Nec ambiguum hoc, Fratres, quia ipse Dominus
 ait: *Jugum meum suave est, & onus meum leve*. Idcirco disrumpentes
 infidelitatis vincula, & projicientes a cervicibus nostris jugum Dia-
 boli, omni cum devotione colla nostra Dominico subdamus imperio,
 quia magnam credentibus confert Evangelicam jugum, & Christi
 captivitas suavitatem. Qui cum Patre &c.

S E R M O XIII. (*)

De Ascensione.

Hodierni diei festivitatem, Fratres Karissimi mysterium nobis
 Dominicæ Ascensionis instituit, ut Unigenitum Dei, quem pro
 Redemptione omnium ad terras venisse gaudemus, pro æternitate no-
 strâ Cælum letemur ingressum; nam hæc est veritas Fidei salutaris,
 ut ejus passionem credimus, gloriam non negemus. Nec magni sane
 miraculi res est, quod ad Cælum redit, qui venit e Cælo, sed quod
 hominem, quem suscepit e terra, pervexit ad Patrem. Ait Beatus
 David: *Latentur Celi, & exultet terra*, quod eum de Sacramento
 Christi cecinisse non dubium est; nam exultat terra, quæ regnare
 suum videt in cælestibus Redemptorem. Latatur Cælum, quia &
 & Deum suum, quem habuit, non amisit, & hominem, quem
 non habebat, accepit. Gaudet terra, Filium Dei descendisse de Cælo,
 sed

(*) Ejusdem.

sed non minus exultat Cœlum Filium hominis ascendisse de terra. *Sedit*, inquit, *ad dexteram Patris*. Quam necessarium erat, Karissimi, ut caro hominis, quæ iamdiu erat peccato dominante captiva, illic vivendi acciperet libertatem, quo culpa transire non possit? Ascendit ergo ad Patrem Salvator, ut & ipse debito potiretur imperio, & nobis æternitatis promissæ spes integra permanceret. Nec dubitandum, Fratres, de hoc Domini, quem prædicamus, ascensu. Nam si Helias quondam Dei famulus ob castitatis, & Fidei merita curru flammeo, & equis igneis usque ad cœlum est elevatus, cur non tota devotione credamus, Christum nostrum cœlos supergredi potuisse, qui sempiterni Patris & Verbum est, & voluntas? De hoc nempe dictum est per Spiritum Sanctum: *Regna terræ psallite Domino, qui ascendit super Cœlos Castrorum ad Orientem*. Et iterum: *Dominus in Cælo paravit Scedem suam, & regnum ejus omnibus dominabitur*; & alibi: *Dominus ascendit super Cœlos, & tonat*. Aut quomodo poterat non in Cœlum recipi, qui humanum gēnos vocabat ad Cœlum? Exultemus itaque, Dilectissimi, & lætemur, quia ibi esse nostrum novimus Redemptorem, unde cuncta & prospicere possit, & regere, & quia illic ereptum ab Inferis hominem collocavit, ubi non arbor scientiæ boni; & mali mortifera poma prætendat, sed salutaris, ac simplicis bonitatis inhabitat plenitudo.

S E R M O XIV. (*)

De Ascensione.

Quantus & quam investigabilis sit in operibus suis Unigenitus Omnipotens Dei, ineffabilium mysteriorum ejus magnitudo declarat, qui suscepto adversus mundi Principem prælio, pugnando in homine, & vincendo per hominem, terrarum incolam cœli, terræque Dominum fecit. Qui etiam corpus illud humilitatis nostræ, quod fragili adsumpsit e semina, variis persequentum objecit injuriis, Cruci etiam permisit adfigi, elevatis æternis portis secum, & in se hodie exivit ad Patrem. Denique Beato David instruente, cognovimus, colloquentibus inter se Virtutibus Cœli hæc prædicta mortalibus; ait enim: *Tollite portas Principis vestri, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ*. Recte Karissimi, æternales elevatas sunt portæ, quia gloriosissimo Regi, & æternitatis Domino, mirabilis ad superna parabatur ingressus. Adnunciatur ergo per Patriarcham, eundemque Prophetam, elevatas æternales portas, ut advertamus præeunte illuc Christo, Cœlum jam patere mortalibus. Patebunt, dilectissimi, portæ illæ Fidelibus, & semper patebunt, quas devicta morte, triumphatoque Diabolo, ad Patrem pergens prævius Salvator aperuit. Mirantibus autem, & percontantibus, quis esset iste Rex gloriæ? ita protinus respondetur: *Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio*. Ideo ergo potens, quia fortis. Et illa revera est

(*) Unde supra.

est prædicanda potentia, quæ non alienis sulta viribus, sed sua sibi per omnia potestate subsistit; quæ a Domino, & Redemptore nostro non ambitione præsumpta est, non munèrum redempta commercio, non ulla adulteratione quæsitæ, sed perfecta, & simplici virtute possetta. Nam quod Patri obediens fuit usque ad mortem Crucis, sicut ait Apostolus, *dedit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, & terrestrium, & infernarum*. Hic enim cum dicit: *Dominus fortis, & potens*, non genipina Christi a Patre potentia, sed invicta novi hominis fortitudo laudatur. Neque vero magni erat, fortem dici illum, per quem creata sunt omnia, & qui omnipotens ab omnipotente processit. Fortis ergo, & potens in prælio, Dominus. Fortis non quia inimicos suos potenter occidit, sed quia pro nobis patienter occisus est. Potens, quia inter opprobria, & supplicia passionum tantæ sibi virtutis conscius, ut ministerium Redemptionis impleat, suam noluit ostentare potentiam. *Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam servi suscipiens*. Fortis itaque, & potens est, & gloriosus. Fortis, dum a Diabolo in congressione non vineit; Potens, dum subjagaturus moriem Inferni claustra dirupit. Gloriosus, dum immaculato sanguine suo captivitatis nostræ chirographo ex lege deletio ad Sedem paternæ gloriæ cunctis cælorum virtutibus adorandus ascendit. Quæ igitur est hujus profunditas Sacramenti, quam insuspicabile Divinæ operationis arcanum, quod is, qui ante sæcula prodixit a Patre, & ille, qui in fine temporum processit ex semina, unus factus est Deus! Atque hoc ideo, ut cum esset Unigenitus indivisus a Patre, haberet homo in Unigenito Dei paternam cum immortalitate consortium. Propter quod, Fratres, sic Dominum ascendisse confiteamur in Cælum, ut non nos sine eodem relictos esse credamus, quia ipse sub momento Ascensionis suæ, ait Apostolis: *Eccò ergo vobiscum sum omnibus diebus usque in consummationem sæculi*. Nam qui ita descendit a Patre, ut apud Patrem inseparabilis permaneret, sic nimirum de terris ascendit in cælum, ut non relinquere mundum. Est enim hæc omnipotentia Deo nostro, est hujusmodi ejus, & tam indefinita potestas, ut eum pro immensitate sui omnis ubique habeat creatura præsentem. Cui honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S E R M O . XV.

De Pentecoste.

Quanta sit omnipotentis Dei cura de salute mortalium, ipsa solemnitatum nostrarum frequentissimæ Sacramenta declarant. Nam primo omnium, ut in cælestem gloriam natura transire possit humana, mortalis hominis corpus substantia divina suscepit, atque ut in hanc tantam beatitudinem mystici nos lavacri gratia præpararet, totius

fluen.

fluente mundi suo Dominus Baptismate consecravit, & benedictio
 facti corporis ejus cunctis ubique aquis regenerandi tribuit potestatem.
 Deinde ut Diabolum ipsam nostræ salutis, sœque voluntatis inimi-
 cum justus Dominus justo certamine triumpharet, crucifigi se ab
 eo sua, Patrisque sui voluntate permisit, ut immaculati passio fieret
 damnatio persequentium. Moriendo etiam Christus sese mortalibus
 adæquavit, ut superata morte vitam mortalium repararet. Cœli ni-
 hilominus alta conscendit, ut spem credentium, quam blanda pro-
 missione nutriverat, mirabilis ascensus sui præmisso confirmaret
 exemplo. Sed quia hæc omnia specialiter quodammodo per Unigeni-
 tum Dei munera nobis delata vivebantur, Spiritus quoque Sanctus,
 eos hodie salutarem celebrans Adventum, ut ejusdem se, qua
 Dei Filius erat, voluntatis, ac Deitatis ostenderet, redemptos Christi
 sanguine majestatis suæ virtute supplevit, ut qui in utero B. Mariæ
 corpus novi hominis, salva ejus virginitate, formaverat, Apostolorum
 quoque ejus & corda cœlesti vigore firmaret, & linguas novitatis
 eloquio, quotiens idem Spiritus, qui redemptioni omnium
 Christum Dominum semineo mirabiliter a ventre produserat, præ-
 stita varietate linguarum cunctis eum gentibus per Apostolos prædica-
 ret. Quis non advertat, Karissimi, Unigenito Dei, & Spiritui Sancto
 concordem in omnibus voluntatem; quandoquidem quos Christus
 elegit in terris, Spiritus visitaret e cœlo? Et ideo, quorum unam
 videmus in Apostolis gratiam, unam necesse est credamus & in
 Deitate virtutem. Sic revera Apostolorum pectora Paracletus adim-
 plebat, ut & Christi eis præsentia non deesset; nam quorum indi-
 visa sunt munera, est utique inseparata divinitas. Quod vero ingre-
 ditur Spiritus, in quos habitat Christus, non eis ad Deitatis crecit
 augmentum, sed ad Fidem proficit unitatis. Potuit nimirum Dei
 Filius, qui creaverat usum loquendi, discipulis suis diversitatem dare
 linguarum; sed reservata virtus est, per quam verus esse Deus etiam
 Spiritus probaretur. Hæc namque est, ut credimus, incomprehensæ
 dispensatio Trinitatis, ut cum omnia simul Pater, & Filius, & Spi-
 ritus Sanctus ejusdem Deitatis effectû inseparabiliter operentur, quæ-
 dam tamen specialiter a singulis tribuantur. Nam pro remedio vitæ
 nostræ Pater nobis largitus est Filium, Filius regenerationis præstitit
 gratiam, virtutem Spiritus ministravit, sicut doctrina Patriarchæ
 psallentis adnuntiât, cum dicit: *Verbo Domini Cœli firmati sunt, &
 Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Quam necessarie autem dedit Apo-
 stolis Spiritus, scire gentium linguas, ut veritatem salutaris Fidei
 omnis per eos posset audire Gentilitas. Sed quod præstat Spiritus,
 præstat & Pater, quia totum cum Patre habet, qui totus semper a
 Patre procedit. Et quod præstat cum Patre Spiritus, præstat & Fi-
 lius, quoniam de eodem Patre natus est Filius, a quo procedit &
 Spiritus: Ait enim Christus: *Omnia, quæ habet Pater, mea sunt.* Si
 omnia, quæ habet Pater, Filii sunt; ergo & quod Spiritus habet

cum

com Patre, & Filio commune est. Et ideo quorum in nomine nulla divisio est, una eorum in omni operatione & voluntas credenda est, & potestas. Sic igitur in suis Fidelibus cœlestia Trinitas peragit Sacramenta, ut quamvis discreta videatur operatio, indiscrētum tamen probetor imperium. Una itaque Filio, ac Spiritui Sancto cum Patre est Deitas, quia sicut de Deo nasei non potuit nisi Deus, ita dubium non est esse Deum, qui procedit a Deo. Qualiter autem ab uno, eodemque Patre, & Filius, qui erat, natus sit, & Spiritus, qui natus non est, procedat, ipsi soli Divinitati notum est, quæ ut est, sola se novit. *Nemo enim, sicut lectum est, novit Patrem, nisi Filius.* Quod ergo novit Filius, novit & Spiritus, cui cum Filio, & Patre unum nomen, ac una est Deitas. *Qui, ut ait Apostolus Paulus, scrutatur altitudines Dei.* Scrutari autem dicitur Spiritus altitudines Dei, non ut ipse quasi occulta sibi, ac abdita rimari videatur in altero, sed ut tu advertas inscrutabilia tibi esse, quæ Dei sunt. Perspice itaque, Frater, profunda Patris nisi Filium, qui de ipso est, & Spiritum, qui ab ipso est, scire neminem posse. Nec coneris intendere, quod nulli est videre concessum. Credere enim tibi id, quod est, iustum est; non hoc ipsum, quod est, qualiter sit, investigare permissum. Acceperant ergo Apostoli per Spiritum Sanctum diversitatem loquendi; sed unus Deus est, quem loquuntur. Et ubi hoc ceperunt varietatem linguarum, ut diversitas gentium sermone multimoda Fidei disceret unitatem. Venique ut lectum est, discente Beatissimo Petro, *tria millia hominum crediderunt.* Nec incredibile sit hoc nobis, quia idem Spiritus & Apostolorum erudiebat linguas, ut credenda loquerentur, & ut prædicantibus Apostolis crederetur, audientium pectora idem Spiritus præparabat. Qui dabat loquentibus sensum, præstabat audientibus intellectum, ut non dubitetur unius esse virtus in ore loquentium, & in corde credentium. In his, Karissimi, opus quidem visibile, sed invisibilis operator; manifestus virtutis effectus, sed efficientis occulta majestas. Rectissime igitur victoriam, Fidemque Christi Spiritus adnunciat, qui adventum ejus promiserat per Prophetas, qui cum Virgineo formavit in utero; qui Baptismo ejus cum testimonio paternæ vocis adfuit in columba. Credentes itaque, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unius semper esse voluntatis, & operis, vinculo etiam Christianæ pacis uniti in præcepta Divina vitæ nostræ semitas dirigamus, ut plenitudinem gratiæ Dei, ac visitationem Spiritus Sancti unitate Fidei, & ætænam nostrorum conversatione mereamur.

S E R M O XVI. (*)

De Pentecoste.

Post festivitatem Dominicæ Ascensionis, Fratres Karissimi, sanctæ Pentecostis hodie mysteria celebramus, ut sicut lætati sumus, cælum

(*) Eiusdem.

cælum pro nobis ascendisse hominem, ita nunc exaltemus, nostri causa Spiritum Sanctum descendisse de Cælo. Perrexit Christus ad Patrem; Paracletus venit a Patre; ut non ambigamus omnia nobis salutis æternæ munera omnipotentis Patris dispositione, & voluntate conferri, a quo Spiritus venit, & ad quem Filius vadit. Ascendit ergo in Cælum novus homo, ut per ejus gratiam venire ad terras Spiritus dignaretur. Venit e Cælo Spiritus Sanctus, ut regnare cum Patre Christum mortalibus nunciaret. Nam quis alius habitantibus terram divinam poterat aperire secretum, nisi particeps Divinitatis venisset e Cælo? Lectum itaque est, ut audistis; *Et dum complerentur dies Pentecostis, erant omnes unanimes singuli in eodem loco.* Et post pauca ait: *Repleti sunt omnes Spiritu Sancto, & exeperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis.* Erant ergo unanimes Apostoli, & repleti sunt Spiritu Sancto. Ad unanimes venit, concordēs visitat, pacificos muneratur, & libenter venerabilium Apostolorum replevit corda, quorum jam pectora auctor, & magister pacis Christus habitabat; *seditque, ut audivimus, Spiritus Sanctus supra unumquemque eorum.* Advertite, Karissimi, quia pacificorum pectus sedes est Dei, ut ait Beatus David: *Et factus est in pace locus ejus.* Nec dubitandum; Apostolos invicem erga se unanimitatis gratiam custodisse, quibus transitorius ad Patrem prædixerat Christus: *In hoc cognoscite omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem;* & iterum: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.* Non est ergo mirum, si in peccatoribus Apostolorum dilectio mutua, & pax Christi Spiritum Sanctum delectabat. Legimus etiam in Evangelio, Salvatorem dixisse discipulis suis: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis;* & iterum ait: *Nam si ego non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam illum ad vos.* Quis itaque poterit impune non credere, vel Sanctum Spiritum esse Deum, qui per Dei Filium prædictus advenit, vel Christum Dominum, cujus salutare promissum Pater sempiternus implevit? Magnum hoc, Fratres, incomprehensumque est Sacramentum, cum de terris ad Cælum vadit homo, qui Deum nobis ad terram mittat e Cælo. Et est revera hæc pax, & consonantia Deitatis, ut & Christus adnuncians Spiritu nasceretur, & Spiritus Christo promittente descenderet. Invicem se loquantur, invicem se mittant, invicem sibi obediunt, quia non est in eis aut velle, aut posse diversum, & unum semper cum Patre agunt pro mortalium æternitate mysterium. *Expedit, ait, vobis, ut ego vadam.* Quam mirabile hoc nostræ salutis est munus! ut sicut expedit nobis, Christum venire de Cælo, ita illam expedit & redire. Expedit illam venire, ut suum pro nobis sanguinem daret; expedit nihilominus & redire, ut suum nobis Spiritum largiretur. *Repleti sunt ergo, ut lectum est, Spiritu Sancto, & exeperunt loqui variis linguis; prout Spiritus dabat eloqui eis.* Varietas ista linguarum divinitatis adnunciat unitatem. Diversus quidem, & multiplex ter-

mo prodiebat a singulis, sed unus in omnibus spiritus loquebatur. Sonat Hebraeus linguam, quam ante non didicit, ut possit fidem, quam ignorabat, audire Gentilis. Nec mirum, Karissimi, si Apostolis suis Christus per Spiritum Sanctum linguarum notitiam dedit, qui claudis gressum, caecis oculos, mutis potuit reparare sermonem. Et ideo, Fratres, non dubitemus de his, sed tota cum devotione credamus, quia & Deo omnia sunt possibilia, & necesse erat, ut novam Fidem nova loquendi miracula confirmarent.

S E R M O . XVII. (*)

De Pentecoste.

Manifestum est, Fratres, cunctisque perspicuum, quanta omnipotenti Deo Patri de universis sit cura mortalibus, cui parum fuit unicum morti filium tradidisse pro nobis, nisi in corda Fidelium suorum etiam plenitudinem Sancti Spiritus effudisset, sicut dictum est a Domino per Prophetam: *In novissimis diebus super sercos, & aures meas effundam de Spiritu meo, & dabo prodigia in Caelo sursum, & signa in terra deorsum. Sol convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem.* Dat profecto Dominus prodigia in Caelo, cum in nativitate Christi nova Chaldaeorum oculis stella praesulget, & in Passione ejus repentina obscuritate fuscatus Sol meridianus occumbit. Dat etiam in terra signa, cum ipsa terra in consuetis motibus contremiscit, cum rupta in partes saxa dissiliunt, cum etiam sepulchra resonant luci corpora defunctorum. *Sol, inquit, convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem.* Quid aliud est, Karissimi, si spiritalia contemplerur, converti in tenebras Solem, nisi cum Christus transit in mortem; aut commutari in sanguinem Lunam, nisi cum Sancta Ecclesia pro confessione Christi sui variis passionibus crucietur? Traditur morti Christus, non ut in corruptione remaneat sepulturae, sed ut post inferi tenebrae fulgentior elucescat. Vexatur Ecclesia manibus crucientorum, non ut inter supplicia, poenaeque deficiat, sed ut per multimodos victoriarum titulos in omnem pulchritudinem cuore triumphanti Martyrum decoretur. Haec vero omnia agit, & perficit una, atque eadem gratia concordantis Christi, & Spiritus. Christus utique, qui servorum suorum pectora in omne patienti desiderium spe perpetuae retributionis succendit, Spiritus nihilominus vigore virtutis Divinae in contemptum mortis credentium corda confirmat. Et ideo postquam Dominus rediit victor ad Patrem, suumque se recepit in Regnum, paterna secum gratia largiente, dedit Apostolis suis Paracleram, quem promisit, ut fidem, quam in eis ipse plantaverat, veniens desuper Spiritus custodiret. Descendit ergo in Apostolos Spiritus promittente Christo, ut appareat, unam eorum esse in omnibus indissociabilem voluntatem. Quam congrue autem

* Unde supra.

autem ipsa se Divinitas alterno testimonio humanis inserit sensibus, cum Christos prænunciat Spiritum venturum esse de Cælo, & regnare in Cælo Christum Spiritus attestatur! Quis autem dubitet, vocem esse verissimam, & ejus qui pergit ad Cælum, & illius qui venit de Cælo? *Repleti itaque sunt hodie Apostoli*, ut lectum est, *Spiritu Sancto, & ceperunt loqui variis linguis, prout Spiritus dabat eloqui eis*. Illos nimirum replevit Spiritus Sanctus, quorum corda adventui ejus, sanguis, & doctrina Christi pargaverat. Et hæc prima fuit Spiritus advenientis utilitas, ut hi viri, qui in salutem universarum gentium fuerant ordinati, sermone omnium loquerentur. Tantæque Paracleti gratia Apostolorum & linguam replevit, & pectus, ut nec virtus verbis eorum deesset, nec verba virtuti. Neque sane est aliud in divinis, humanisque rebus, quod ita hominem faciat gloriosum, quam sancti sermonis perfectio, & celestis fortitudinis plenitudo. Loquebantur ergo Apostoli per unum Spiritum variis linguis, ut in unam Christi eidem gentium varietas conveniret. Unde dubium non est, Sanctum hunc Spiritum Deum esse cum Patre, & Filio confitendum; nam quis hæc alius ageret, nisi Deus, ut Romanus homo, Parthus quoque, & Medos, & Phrygiis, omnisque Barbaras linguam suam in Judæa peregrinus audiret, & vir Galilæus arcana Cæli non solum decore Græci, Romanique sermonis, sed etiam stridulo murmure, gementique comatu auribus barbaris loqueretur? Olim namque cum ad cælum ire contendens turrim sibi construeret humana præsumptio, nec contumax haberet conatus effectum, unius sermonis consortium inmissa subito linguarum varietate divisum est, ut dum alter alterum non intelligit conloquentem, omnis illa protinus impietatis fabrica solveretur. Nunc vero, ubi Deus homini ad Cælum parat ascensum, præconibus tantæ gratiæ cunctarum dator peritia linguarum, ne cujus gentis hominem tam magnam Dei possit latere promissum, sicut ante multa sæcula Prophetico Sermone dictum est: *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum*. Unde manifestum est, Karissimi, omnipotentis Dei Filium, qui universarum varietate linguarum æternæ salutis voluit mysterium prædicari, non unius tantum Judaici populi, sed omnium venisse hominum Redemptorem. Et ideo, Fratres, quia bonitas Christi nollum vult perire mortalium, ab omni nos impudicitia, & iniquitate mundemus, ut in adiutoriam vitæ positæ nostra quoque benignissimæ Dei Spiritus corda inluminare dignetur.

S E R M O XVIII. (*)

De Pentecoste.

Q Uanta pro salute mortalium, Fratres Karissimi, omnipotenti coram sit Deo, quoque dignationis affectu pericula miseratus humana,

D d 2

Dia-

* Ejsdem.

Diabolicam vacaverit potestatem, hinc plenissime; & sine dubio possumus æstimare; quod & Filii sui sanguine ad Fidem nos veritatis adtraxit, & Sancti Spiritus visitatione concessa credentium corda firmavit. Christus enim nos ad vitam redemit, erigit ad virtutem, ut gratiam, quam Filio tradente suscepimus, Spiritu custodiente servemus. Videmus quidem, Karissimi, Unigeniti Dei, & Spiritus Sancti sub dispensatione mysticæ beneficia esse distincta, sed eandem in utroque voluntatem, atque unum pietatis advertimus sacramentum. Christus namque pro salute nostra de semina nascitur, sed hominem ipsum Spiritus cooperatur in Virgine, sicut dictum est ad B. Mariam: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit tibi*. Baptizatur etiam pro nobis in Jordane Filius Dei, sed ad glorificandum ejus baptismum, adest de Coelis Spiritus Sanctus in columba, Usque adeo autem unum est illis propositum, unumque consilium, ut & Christus Spiritum repromittat hominibus, & Spiritus annunciet Christum, dicente ipso Domino: *Cum venerit Paracletus, quem ego mitto vobis a Patre, Spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me*. Alternis nimirum se invicem testimoniis prædicant, qui indiscreta se noverunt majestate regnare. Denique ut manifestius cognoscamus nulla eos penitus divisione sejunctos, ipsos Paracletus visitat, & illustrat, quos mysteriis suis idoneos Salvator elegit. Pro omni quidem hominum genere Dominus Jesus pendit in Cruce, sed non omnibus ejus inloxisset Evangelium, nisi Sancti Spiritus dono, dum Apostolis variarum linguarum scientiam tribuit, Dominica Passio ad universarum gentium notitiam pervenisset. Parthi enim, & Medi, vel Elamitæ, & cæteræ, sicut lectum est, nationes propriis apud Judæam addiunt linguis Dei magnalia, & vitæ suæ remedia prædicari: Quis igitur hæc, nisi vere omnipotens Deus, implere potuisset, ut & seræ mentes religiosam discerent sanctitatem, & cœlestem susciperet barbarus sermo doctrinam? Divino ergo, Fratres, cultu veneremur hunc Spiritum, cui plena regenerandi virtus, & peccata remittendi potestas est, sicut instruit Dominus discipulos suos dicens: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Et alibi idem ait: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remisistis peccata, remissa erunt, & quorum retinueritis, retenta erunt*. Quis igitur tam demens hunc ambigat esse Deum, cui cum Patre, & Filio inseparabilis gloria, & nomen est indivisum, qui dominatione communi & peccantis superbiam panit, & humilitatem confidentis absolvit?

S E R M O XIX.

De Ipso Pentecosten.

AB initio sæculorum, Fratres Karissimi, per Patriarchas, ac Prophetas Filium Dei pro mundi Redemptione venturum Sanctus nobis

nobis Spiritus repromisit; ipse enim illum suscepta novi hominis carne de Virgine nasciturum, injurias ab impiis, probra, Crucemque passorum, Resurrectionem quoque ejus ab Inferis ante multa annorum millia prophetavit. Quo completo per Dominum nostrum Jesum Christum, perfectoque mysterio, Apostolorum ejus corda mirifico majestatis suae inluminavit adventu, ut ejus humilitatem prius, passionemque cecinerat, nunc triumphato Diabolo, & morte devicta, æternam Regni ejus gloriam prædicaret. Quem tamen Paracletum ipse Redemptor noster ante non multos dies venturum esse de Coelis, & a Patre mittendum annuntiavit discipulis suis. Atque ita fit, ut dum Spiritus Christum Unigenitum Dei Patris prophetat, & dum Christus a Patre venturum Spiritum repromittit, mutuoque invicem se attestatione prænunciant, unum esse, unum velle, & unum semper posse credantur. Hic est, Karissimi, Spiritus Sanctus, qui secretioris operatione mysticæ uterum Virginis cœlesti fecunditate ditavit. Hic est Spiritus, qui Baptisma Christi Domini nostri, in specie columbæ visus quidem a Johanne, sed tacitus, vistavit, nec suam credidit necessariam vocem tunc, cum Pater ipse loqueretur e cœlo dicens: *Tunc es Filius meus dilectus, in quo bene complacui*. Atque hæc ideo ita sanctarum Scripturarum testimonio edocemur, ut personarum nobis indiscreta quidem majestas, sed distincta proprietates reveletur. Nam quantum ad Deitatis pertinet unitatem, in Verbo Patris confusus est Spiritus, & in sermone Spiritus voluntas est Patris. Quis enim Spiritum Sanctum, nisi forte aut impius hæreticus, aut perfidus Judæus dubitet esse Deum, sine quo nec Baptismatis perficitor Sacramentum, nec remissio tribuitur peccatorum? Quis illum ita demens abneget Deum, in quem blasphemasse ita est impium, atque mortiferum, ut blasphemantis peccatum nulla venia sequatur, pronunciante Salvatore nostro, ac dicente: *Qui dixerit Verbum in Filium domini, remittetur ei; qui autem in Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro*. Hic, inquam, Spiritus Sanctus procedens a Patre, promissus a Filio, dona gloriæ suæ in Apostolos Christi est dignatus infundere, ita ut passionem regnumque ejus omnium gentium sermone loquerentur. Hæc profecto dignatione, ut quia omne hominum genus vocabatur ad vitam, dispensationem mysteriorum Dei totos ubique mundus audiret. Quanti illud, præter, miræ fuit, quod Hebræus homo subito erumpens in verba non sua de Magnalibus Dei instruebat Græcum, docebat Romanum, alloquebatur Aegyptium, atque omnes barbaras nationes propriis earum linguis informabat ad fidem! Et ideo, Karissimi, omnipotentis Dei misericordias imploremus, ut & nos de Deo annunciare, quæ digna sunt, valeamus, & vos ea, quæ dicuntur, audire, & intelligere debita veneratione possitis.

S E R M O XX. (*)

De Pentecoste.

I Nativitatæ bonitatis est gratia, Fratres Karissimi, quam nobis Deus omnipotens vel creando potenter tribuit, vel regenerando clementer indulsit. Creando namque præstitit, ut vivificato in homine pulvere operatione mirabili nos omnes, qui non eramus, essemus; regenerando autem contulit, ut ea, quæ prima nobis natura non dederat, nativitas secunda conferret. Quæ utique secunda nativitas per Baptismatis Sacramenta servos gignit in filios, & Cælum Fidelibus pollicetur. Nobilis quidem prima illa hominum creatura; hæc vero subsequens non solum mysteriorum puritate nobilior, sed & Beati Spiritus consecratione celestis est, illa nativitas peccata suscipit, ista deponit. Ibi nascendo morimur, hinc vivimus moriendo. Denique ut hanc Christus nobilitatem generi præstaret humano, servilis pro nobis partus indigna suscepit, etsi conceptione dissimilis, simili tamen ratione nascendi. In quo quidem conceptu quamvis Pater æternus adfuerit, tamen neque Matri lex mutata est pariendi, neque nascenti puero defuit vagitus infantis. Tenuit nimirum suo Pater in Filio geminas substantiis virtutem, quatenus maiestate virtutis ejus veneranda Puerpera unum eundemque Christum, & ut Deum conciperet, & ut hominem pareret. An non ille Dei Filius videtur esse conceptus, ubi carnali cessante germine, & homo creditur Virgineo formatus in utero, & Deus non dabitur esse, qui natus est? Mirabilis partus Matris intactæ, sed multo est mirabilior Virginitatem paricosis mansisse post partum. Nam, quod mirum sit dictum, caro nata de carne inviolata naturalis pudoris claustra servavit. Hæc vero tam sancta, tamque magnifica fecit ille Deus, cui omnia Cœli, terræque opera pro voluntate potestatis suæ respondent, cui incomprehensa facere, non in labore vel opere, sed in jussione consistit. Qui ut novum daret Virgini partum, illa egit virtute, quæ cuncta fecit ex nihilo. Divini namque esse operis, quod Mundo huic fecunditas Virginalis inluxit, Gabrihel Angelus missus ad Mariam revelavit dicens ad eam: *Spiritus Sanctus superveniet in te, & Virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascetur sanctum, vocabitur Filius Dei.* Sed & venerando illi Joseph dispensatione celesti semper sponso, nec unquam marito, Beata Maria intaminati ventris sui servans incorrupta signacula, non filium, sed Demipum parturivit. Cui Joseph dictum est ab Angelo: *Quod in utero habet Maria, de Spiritu Sancto est.* Et ideo hoc ipsum in aures Patriarchæ vox Angelicæ attestationis intonuit, ne forte tanto miraculo stupentis juvenis animum sinistra suspitionis macula vulneraret, & semineam putaret culpam, ubi mirandum Angelis Sacramentum, ubi salutare nobis

m y -

mysterium nascebatur. Nec poterat, Fratres, aliter Sponsus ille innocens, atque sollicitus tantam fructificantis uteri credere novitatem, nisi eidem parituræ sponsæ pudicitiam virginealem missus ab alto prædicasset adsertor. Sanctus itaque Spiritus, sicut legitur, in utero Virginis Unigenito Patris univit hominis carnem; univit, non artificis figurantis ingenio, sed majestate formantis, quem Spiritum vere esse Deum virtus, & veritas novi operis attestatur. Nam quomodo in illa silutis nostræ fabricæ idem in conceptione Christi, ubi Pater non deerat, ubi inerat Filius, ubi caro nostra divino consortio fongeбatur, idem Spiritus velut auctor adseritur, nisi esset illi eadem cum Patre, & Filio & in natura potestas, & in voluntate communio? Videtis itaque, Fratres, quia cooperator Dei, nisi Deus esse non poterat. Erat enim ut est Spiritus Sanctus & indivisus a Patre, & inseparatus a Filio. Quibus utique sicut sacræ lectionis fidelis sermo nos edocet, non est in virtute distantia, sed in operatione distinctio. Ait namque de eo Christus discipulis suis dicens: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille testabitur de me.* Item de se ipso ait Salvator: *Ego sum via, veritas, & vita. Ego sum, inquit, veritas; si ergo Filius, qui veritas est, Spiritum esse adserit veritatis, quis illam negare poterit Deum, nisi qui veritati de veritate non credit?* Itaque Spiritus verus est Deus, quem Christus & a Patre procedere, & a se esse mittendum pari professione testatur. Mittit autem Dei Filius Spiritum Patris sui; mittit, non quasi obedientem præcepto, sed mysterio concordantem. Et ob hoc ipse Spiritus procedens a Patre legitur missus a Filio, ne aut aliud esse, quam Pater est, aut quicquam diversum velle, quam vult Filios, crederetur. Propter quod, Fratres, sine cantatione clarescit, unam esse Patris, & Filii, & Spiritus Sancti voluntatem. Quandoquidem & Filius mittit, quod Patris est; & Pater, quod suum est, impertit, ut a Filio dirigatur. Hic igitur Spiritus unum cum Patre, ac Filio Redemptionis nostræ peragens Sacramentum, universarum gentium linguæ maiestatem Christi mittentis adnunciat, non ut superiori officium deferens, sed imperium conregnantis insinuans. Qui ideo Apostolis dedit varietatem linguarum, ut per eos doctrina salutaris Fidei populorum omnium penetraret auditum. Erat revera ipse Paracletus in sermone multiplex, omnipotens in virtute, diversus in singulis, & unus in omnibus. Miratur omnis auditor os gentis extraneæ non extraneum proferre sermonem. Stupet & ipse, qui loquitur, ab ore suo non sua verba procedere. Et perinde factum est, ut dum sermo varius unam per multos loquitur fidem, ad unius Fidei societatem gentes dissonæ convenirent; Et ideo, Fratres, declinantes vana Mundi, & brevissimæ hujus vitæ oblectamenta calcantes, illum iugiter sapiamus, atque ipsum semper loquamur, qui mortalibus cælestia sapere, & terrenis loqui divina concessit. Cui honor, & gloria in sæcula seculorum. Amen.

SER-

S E R M O XXI.

De quinque panibus, & duobus piscibus.

DE Feriarum votiva solemnitate solet dulcius esse quod remanet, & suavius sapere consueverunt reliquæ de magno convivio, quæ supersunt. Unde & nos celebrantes Dominicum Natalem, libentius debemus excipere ea, quæ nobis de apparatu sunt amplissime reservata. Non enim reliquiarum possumus timere fastidium, quia epulæ Salvatoris semper sunt integre, semper sunt inlibatæ, nec contaminatione aliqua minuantur. Sed cum ex illis quicquam decerpseris, rursus vigore cœlesti in sui gratia renovantur. Magnus ergo cibus, ubi & sumis, quantum volueris, & integrum remanet omne, quod sumpleris. Scriptura enim divina ejus vigor est, ut cum plurimum de ea dixeris, supersit tamen amplius, quod dicatur, ita ut quantum sese in profundum disputatio predicantis extendit, in tantam mens sancta altitudinem inveniat disputandi. Unde ait Apostolus: *O altitudo divitiarum & scientiæ, & sapientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!* Non igitur timere debemus, ne post tam grande convivium fastidium, famemque patiamur. Totum quidem pro devotione expendimus, sed pro gratia totum remansit; & ne mirum sit, quod dixi, expensis omnibus omnia remansisse, recordamini Scripturæ Evangelicæ, quæ nuper est lecta, & inveniatis quod plus aufertur de mensa Domini, quam inseritur. Quinque enim panes inlati sunt, & duodecim fragmentorum cossini sunt relati. Plus ergo inveniant, qui reliquias colligunt, quam detulit, qui cibum convivio ministravit. Denique saturatis quinque millibus virorum vix duodecim Apostoli duodecim cossinos sustulerunt, quod unus puer manu, antequam aliquid expenderetur, attulerat. Ita panis in manu Domini multiplicatur, dum frangitur; crescit dum minuitur; dum erogatur augefcit; atque utiliore dispendio creatura cibi populos pascit, & proficit; crescit in ore comedentium, quod minus esse potabatur in manibus ministrorum. Denique ait S. Andreas: *Est puer unus hic, qui habet quinque panes, & duos pisces.* & reliqua. Mirum igitur in modum benedictione Christi Domini panis solida natura fiat, abundat, exuberat, & quodam vigoris iniquo comedentibus non jam aquarum sôna efficitur, sed escaram. Legimus in Prophetis, quod idem Dominus potam sitientibus de duro saxo protulerit. Ecce nunc esurientibus de sicco pane saturitatis fluentia produxit. Ibi petram resolvit in fluxus, hic cibum multiplicavit in copias. Hæc igitur omnia Scriptoris sunt, sicut dixi, Evangelicis figuratiter comparanda, quæ paucis versiculis reficiunt populos Christianos, nec aliquando deficiunt, quæ benedictione sui pascunt esurientes animas, & cum satiaverint, plus abundant. Quis enim cum refectus fuerit mandatis Evangelicis, non his mandatis velut ditatus, grat-

gratiarum referat actionem, habens scilicet thesaurum, quo & ipse
lætietur semper, & possit esurientis alter ois saturare?

S E R M O XXII. (*)

Quantorum mirabilium operator sit Dominus N. J. C., intelligere
possumus ex hac Evangelica lectione, quæ describit tanta per
cum beneficia &c. *Editus est inter Sermones S. Ambrosii.*

S E R M O I.

In Natale S. Johannis Baptiste.

Solemnitates nobis diversorum Martyrum, Fratres Karissimi, vitæ
præsentis occasus &c.

S E R M O II.

De Eodem.

Cunctorum quidem Prophetarum, Fratres Karissimi, veneranda
recordatio est &c.

S E R M O III.

De Eodem.

Festivitatem præsentis diei, Fratres Karissimi, venerandi Johannis
Baptiste, genuina nativitas est &c.

Sunt editi bi'tres Sermones inter S. Maximi opera.

S E R M O IV.

De S. Johanne Baptista.

Religionis, devotionisque nostræ ratio exigit, Fratres, ut hodie
de Beatissimi Johannis Baptiste nativitate lætemur, qui præ-
destinatus a Deo homani generis lætitiæ, & Cæli gaudium prædi-
catoris advenit. Hic est, de cujus ore adesse Redemptorem nostrum,
adesse Agnum Dei, nova voce mundus audivit, qui ut tanti mysterii
indubitatus & nuncius esset, & testis, desperantibus de successione
parentibus per Angelum promittitur nasciturus. Quis autem pruden-
tiam non credat, eum divina annunciasse mysteria, in quo præcrean-
do coram pervideret fuisse coelestem? qui cum necdum esset filius,
imperfectusque adhuc in utero gestaretur, prærogativa tamen indul-
tæ sibi gratiæ æterno gaudio viscera materna supplevit, & felicitate
dudum sterilis ventris ante partum fovit beata Mater agnovit?
Ait enim, sicut lectum est Helisabeth ad Mariam: *Ecce, ut facta est*
vox salutis tuæ in auribus meis, exultavi in gaudium infans in utero

Anced. IV.

E c

méo.

(*) Epiphaniæ.

meo. Et unde hoc mihi, ut Mater Domini, mei veniat ad me? Non mirum, dilectissimi, si anus hæc præscientiæ ditata est munere, quæ Altissimi Dei erat paritura præconem. Facta est autem sterilitate sua gloriosior, quæ dum ejus differtur sæcunditas, dono partus unius honorem totius posteritatis obtinuit. Quæ dum velut infructuosa viro suo usque in ætatem ultimam congemiscit, subito non sibi tantum filium, sed universo mundo salutis æternæ nunciam parturit, & hujusmodi nunciam, ut priusquam prodiret ex utero, privilegio jam futuri ministerii maternæ linguæ Prophetalem Spiritum propinaret, atque os Zachariæ Patris, quod incredulitas clauserat, prædicti per Angelum nominis sui virtute reseraret. Continebat enim Zacharias, non ut motus remaneret, sed ut divinitus ei loquendi usus redditus cælestis testimonium Prophetico perhiberet infanti. Ideo autem Sacerdos, qui universæ plebi loquebatur obmutuit, ut quia publica erat taciturnitas Sacerdotis, ad totius populi notitiam sacratæ natiuitatis mysterium perveniret, & non credere ei nullus auderet. Quem quia nasciturum dubitaverat Pater, vindictam taciturnitatis incurrit: Ait etiam Evangelista de eo. *Non erat ipse lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.* Non erat quidem lux, sed erat totus in lumine, qui testimonium meruit vero lumini perhibere. Et ideo, Fratres, ob honorem Beatissimi Johannis hunc natiuitatis ejus diem omni cum exultatione celebremus, qui ad propellendas Mundi tenebras, sempiternum Cæli lumen, & ante omnes agnovit, & primus ostendit.

S E R M O V.

De S. Joanne Baptista.

MUltis, magnisque virtutibus, Fratres Karissimi, Deus, ac Dominus noliter concurrentium ad se populorum animos, fidemque confirmat, qui electorum suorum non solum laudabilem vitam, sed etiam natiuitatem fecit esse mirabilem, sicut de B. Joanne Baptista decursa Evangelii lectione cognovimus, cui tanta indulta est prærogativa nascendi, ut Prophetiis, atque Evangelicis prænunciaretur vocibus nasciturus. Aut quomodo non omnibus erat mysteriis consecrandus, qui veniebat pro redemptione deficientis mundi Sacramentorum Dominum revelare? Concepit ergo eum, sicut audistis, de iustissimo viro senissima, & sterili semina, ut ex multiplici desperatione & nascentis pueri gloria, & potentia operantis Dei magnificentior appareret. Hic est, de quo prædictum legimus per Prophetam: *Vox clamantis in deserto.* Et ideo Zacharias Sacerdos sub sententia Angeli increpantis obmutuit; quia promissi magnitudine conturbatus futurum se patrem annuntiæ vocis esse non credidit. Quod quidem magna Dei dispensatione factum esse perspicimus, ut universa Judæorum plebi, dum causam tanti silentii percundatur, procreant-

creandi pueri disceret veritatem, & sanctæ conceptionis secretum magni Pontificis taciturnitas publicaret. Indicitur ergo silentium patris, ne præco celestis verbi per silentium nasceretur, quamquam altioris in hoc mysterii arcana pandantur. Nam in illo silentio Sacerdotis, adventante atque Christi gratia, & se veritas antiquæ legis obmutuit, & ritus omnis carnalium contuitur victimarum. Sed tamen ne quid in B. Johanne non esset mirabile, linguam patris, quam concipiendus vinxerat, natus absolvit, ut beatissimus senex, qui inter officia veterum traditionum usum sermonis amiserat, innovata per filium voce, nova mysteria prædicaret. Nec mirum, si hæc tam stupenda miracula per illius merita provenerunt, quem tanta Dei comitata est gratia, ut de adventu Christi mensuram humanæ conceptionis egressus intra viscera adhuc materna gauderet. Ait enim, sicut audivimus, *Helisabet ad Mariam: Ecce ut facta est vox salutis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudium infans in utero meo.* Tanta enim illum, etiam cum formaretur, jam virtus agebat, ut ad documentum Coelestis mysterii, quod prædicaturum se humano generi sentiebat, nativitatem suam Prophetalibus indiciis præveniret. Quid ergo miramur, si Johannes venientem Christum ad Baptismum suum absque ulla hæsitacione cognovit, si eum necdum ipse prodisset in lucem, Virginali eum in utero adesse præsensit? Quæ vero eum intra alvum maternam exultatio commovisset, clarissima postmodum voce testatus est dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi.* Propter hanc vocem, Karissimi, omnia illa, quæ audistis in Johanne, præmissa sunt Sacramenta, propterea illius gloriosa conceptio, & vita est laudabilis præparata, ut de ore tam sancto absolutionis suæ vocem mundus audiret. Quam pulchre autem Christum Dominum nostrum Agni vocabulo nuncupavit, cujus solius sanguine placandus erat Deus, & universa redimenda mortalitas! Dignum ergo est Fratres, ut pro honore tanti viri devotissimis semper Festivitatibus exaltemus, qui uno pariter testimonio & præsentiam Domini prodidit, & imminentis ejus remedia prophetavit.

S E R M O VI.

De S. Johanne Baptista.

Conceptio, atque Nativitas venerandi Johannis Baptistæ, quæ nunc Evangelicæ lectione decursa est, nativitatem Dominicam, cujus secretum mens humana non concipit, testatur esse credibilem, & fructus senilis ventris edocet fecunditatem Virginalis uteri non negandam. Nam quis revera renuat credere nativitatem nascentis Christi, quandoquidem de vetustis parentibus procedit desperata successio? Ibi de senibus Propheticus editur puer, hic vero de Virgine Dominus nascitur Prophetarum. Ibi discipulatio de senecta ætatum

est; hic autem de minus puella Virginitate miraculum. Nec sane mirum, si illa sterilis, & hæc Virgo concepit, quia ibi salutaris mysterii nuncius, hic ipsum vitæ nostræ mysterium nascebatur. Ibi temporalis lucerna resplenduit, hic Sol perpetuitatis inluxit. Inde Johannes Propheta, & plusquam Propheta legitur natus, hinc autem novus homo, & plusquam homo salus omnium Christus advenit. Plus utique est quam Propheta, Johannes, qui & lucem mundi hujus ab aliis prophetatus ingreditur, & Christum Dominum materno prophetat in utero, eundemque celebrato ejus Baptismo non solum ore prædicat, sed etiam ad plenitudinem testimonii circumstantibus populis velut digito monstrante consignat dicens: *Eccæ Agnus Dei, ecce qui tollis peccatum Mundi*. Plus autem quam homo est Christus, immo magis homo, & Deus, & Christus. Plusquam homo est Christus, quia idem ipse Verbum, & caro unus est Dominus, atque unus idemque æternus, & novus est; æternus a Deo, novus a femina. Ibi incomprehensibiliter genitus ab ingenito; hic mirabiliter natus e Virgine. Ibi paterna majestâte editus, hic Spiritus operatione formatus. Ibi simplex in genitore natura est; hic gemina in Redemptore substantia. Ibi totus impassibilis a Patre suo Deus est; hic autem tantus processit a matre, ut & pati non possit. Pati enim poterat, sicut & passa est caro nata de carne, & pati non poterat Deus natus in carne. Edidit namque nobis per uterum Virginis Deus carnem, & caro Deum. Nec ambigendum, Fratres, si ille Deus potuit esse, quod voluit, qui omnia, quod voluit fecit. Neque cunctandum si Dei Filius potuit hominem sibi sociare passibilem, quem poterat Passionis triumpho impassibilitatis gloria coronare. Si novum fuit, quod Deus est natus in terris, multo magis est novum quod homo regnat in Cælo. Quibus inspectis perfectam gloriosissimi Johannis Baptiste beatitudinem comprobamus, quem in tantam sublimitatem dignatio cœlestis evexit, ut mysterium salutis nostræ terris, cœloque mirabile, & necdum natus prophetare meruerit, & natus ostendere. Erat enim tunc Johannes dispensatione divina acerbus ad partum, maturus ad gratiam; nam qui natiuitati propriæ nondum videbatur idoneus, ortus Dominici factus est idoneus prædicator; cumque naturali lege totam adhuc hominem venter maternus includeret, jam tamen spiritum nascitori filii læta matris lingua predebatur; ait enim Heliſabet, ut lectum est, ad B. Mariam dicens: *Eccæ ex quo facta est vox salutis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudium infans in utero meo*. Intendite, Fratres, quanta Beatissimis illis matribus conlata sunt munera, quibusque miraculis paritorum feminarum decorantur. *Infans*, inquit, *exultavit in utero matris suæ*; exultavit, ut pariter & suum meritum, & Virgini ventris gloriam revelaret. Nam inspirante Deo anilis ille uterus sensit adventasse Dominicum ventrem, novoque gaudio mortalibus nunciat, quantam mundo lætitiâ Christus nasciturus inferret. Quis non stupeat, Fratres, quod

inter

inter ministeria redemptionis humanæ, mirantibus matribus, nondum nata gaudet infantia? Nascitur inter hæc Johannes, & Christum natiuitate præcedit, quatenus Domino suo, quem intra materna viscera per gaudia celebrabat, exhiberet famulantis obsequium. Hic ergo est Johannes, de quo dictum est a Propheta: *Vox clamantis in deserto: parate viam Domino*. Clamabat in solitudine, ut corda mortalium incredulitatis squallore deserta ubertate Prophetici sermonis excoletet. Hic est Angelus missus ante faciem Christi, qui populorum pectora monitis vitæ sanctioris instructa Salvatoris adventui Doctor sollicitus præparavit. Hic est ille Baptista, qui Dominum suum ob hoc baptizare meruit, ut sese magis dilui baptizati sui virtute sentiret. Hic est præco Regis æterni, qui terris adesse Agnum Dei, ipsumque mundi peccatum tollere, sua quidem lingua, sed Deo loquente clamabat. Hic est, pronunciante Domino, inter natos mulierum major; & vere major, quia Dei Filium, ut Propheta, præloquitur, ut Præcursor antevenit, ut Baptista suscipit, ut testis ostendit. Et post omnia, hic est ille, quem nulla indumentorum oblectante mollitie, cameli texta de pilis asperior tunica vestiebat, neque cum ulla voluptas epularum suavior, aut edacis gulæ temptamenta capiebant, sed tamquam vere censorem faucium suarum, & jejuni ventris Dominum per deserta gradiens arida locusta pascibat. Mel etiam sylvestre legitur manducasse, ut advertamus, cum non cibo humana sollicitudine preparato, sed pasto simplici, & inlaborata vixisse substantia. Et hæc ideo, ut arbitror, Fratres, ne adsectorem iustitiæ a præconio veritatis aut speciosior vestis abduceret, aut oblectatio depravaret escarum. De hac profecto magnanimitate descendit, quod dum Herodem Regem de concubita fraternali conjugia confidenter inculcat, nec gloriosam subire mortem, nec mundi lucem spernere formidavit. Neque tristis hanc vitam reliquit, quia semper custodiens Prophetalem rigorem, numquam penitus fuerat salicis sæculi suavitate mollitus. Propter quod patentiissime præcepto Regis injusti capite truncatur in carcere, qui, fortissimi obitus præmio remunerante celestis imperii Rege, & caput se suum recepturum noverat, & salutem.

S E R M O VII.

De S. Johanne Baptista.

S Ancti Johannis Baptistæ natalem hodie profecturus, tacere Vellim &c.

Est editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O VIII,

De S. Johanne Baptista.

Diximus superiore Dominica, cum silentii nostri veniam petere-
mus &c.

Est editus inter opera Sancti Ambrosii.

S E R M O IX. (*)

De S. Johanne Baptista.

IN Sancti ac Beatissimi Johannis Baptiste laudibus, cujus natalem
hodie celebramus &c.

Est editus inter opera S. Ambrosii.

Hic deest pagina, deinde fragmentum hoc subsequitur:

... *Sum, via, veritas, & vita.* Eadem ergo die Johannis celebramus
Natalem, qua & messis initia procuramus. Magna utraque Nativitas, quæ
& inopiam viscerum repolit, & famem abstulit peccatorum. Inde me-
um tabida lues non macerat, hinc pestilens conscientia non absomit,
refectionem pariter sentio sensibus, atque visceribus, immo ipse Jo-
hannes messis nostra est; nam de Prophetia ejus fructum salutis
emittimus, & de verborum ejus tamquam gravi culmo granum salu-
tis adsumimus. De quo grano in Evangelio scriptum est: *Nisi gra-
num tritici cadens in terram morietur, ipsum solum manet, & reliqua.*

Quatuor subsequentes Sermones sunt editi inter opera Sancti Maximi.

S E R M O I.

De Natale Apostolorum Petri, & Pauli.

Gloriosissimos Christianæ Fidei Principes annuis solemnitatibus
honorantes, Fratres Karissimi &c.

S E R M O II.

De Eodem.

Apostolici Natalis gaudio, Fratres Karissimi, Petri, & Pauli,
quorum hodie beatissimis passionibus jucundamur &c.

S E R M O III.

De Eodem.

Beatissimorum Apostolorum Petri, & Pauli, inseparabilem fidem,
passionemque germanam &c.

(*) *Ejusdem*

SER-

S E R M O IV.

De Eodem.

Beatissimorum Apostolorum passio, Fratres, quorum hodie natalem solemniter celebramus &c.

S E R M O V.

De eodem Natale Apostolorum.

Necessarie, Fratres Karissimi, de Venerabilium Apostolorum passionibus, atque obitu Patrum nostrorum annua festivitate letamur, quia fiducia Christianæ Fidei credimus, eos tormentis suis indeptos esse gloriam, & perpetuitatem vivendi vitæ suæ sine quæsisse. Quis enim dubitet, illos suo regnare cum Domino, qui sequentes ejus vestigia mortem moriendo vicerant, aut quomodo non manifestum est apud illum Regem in cruciatibus esse victoriam, cui triumphus in Cruce est? Elegerunt itaque Ecclesiarum Principes ob honorem Fidei patienter occumbere, quos auctor vitæ præmissio suæ mortis exemplo mortem docuit non timere. Lætetur ergo, & exultemus, gloriosissimos Patres nostros obisse pro Christo, quia qui præmitus pro æterno ipso ænoris sui censu vitam sibi mercatur æternam. Æternitatis enim mercatus agitur, ubi non pecuniæ quantitas, sed sanguis fidelis in pretio est, ubi sic mors adiuvit vitam, ut inlatæ morti immortalis vita succedat. Et ideo, Fratres, cui amore Christi exosus est mundus, mundum non invitus amittit, sicut dicebat Beatissimus Paulus. *Mibi vivere Christus est & mori lucrum.* Quam pulchre ait: *& mori lucrum* quoniam qui Christo vivit, si pro Christi honore moriatur, Cæli sibi regnum damno præsentis lucis adquirat. Mori namque pro Christo regnare cum Christo est. Qui religiosam mortem in lucrum sibi reputat, ostendit se morte sua proficere, non perire. Nam & Dominus, & Salvator noster ait: *Qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam.* Quid hoc est, Karissimi, quæ ratione amissa semel anima suo poterit ab homine reperiri? Potent, Fratres, poterit non ratione, sed Fide. Poterit sine dubio, quia resurrectionis beneficio reparato corpori anima servata reddetur. Quod enim Deo possibile est facere, homini non est possibile cogitare, ut ait futurorum conscius Paulus Apostolus. *Nec oculus vidit, nec auris audivit, & in cor hominis non ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus eum.* Dicendo ergo Dominus: *qui perdidit animam suam propter me, inveniet eam;* ostendit in illa adventus sui gloria, in quo omnis homo substantiæ suæ statum, vitamque recipiet, animæ nostræ corporisque consortium formandum; homo enim anima, & corpus est unum; sine altero disjuncta, ac dissipata natura est. Si removeretur corpus, * amittit. Cum ergo dicitur: *Qui perdidit animam suam,*
in-

inveniet eam, revelatur nobis, cum secundum Dei nostri fidele promissam renovabitur mundus, & animam corpori, & corpus animæ esse reddendum. Ideo & Salvator dicebat: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest animam, & corpus perdere in Gehenna.* Itaque potestas disperdenda animæ ostendit in Christo reparandi hominis potestatem. Nec miremur, Karissimi, si perfidiam sævientis sæculi Paulus gladio, Petrus cruce damnarunt, quorum Dominus ipsam mundi Principem mirabilibus terruit, increpationibus arguit, passionibus triumphavit. Invenit quippe in eis Diabolum quod possit occidere, non tamen invenit, quod possit terere captivum, Et quid mirum, si perimitur, gladio servus occisi? Quid mirum si in crucem tollitur discipulus Crucifixi? Qui secuti sunt patientis exemplum, consecuti sunt regnantis imperium. Adsumpsit ergo Christus Petrum, & Paulum, unum piscantem, alium persequentem. Et Petro quidem regni sui claves, Paulo verbi sapientiam dedit. In utroque opus mirabile. In utroque Dei omnipotentis est gratia, ut & fidem adsereret persecutor, & Cælum piscator aperiret. Nec incredibile hoc, quoniam qui aquam produxit e petra, Ecclesiam fundavit in Petro, Qui adorare compulsi Magum, persecutorem docuit prædicare. In his duobus, Karissimi, quantum exiguis sentire fas est, gemina Ecclesiæ forma, & humani generis diversitas figuratur. Petroni namque commendat simplicitas, Paulum doctrina sublimat, ut advertamus in Ecclesiæ Dei & scientiam esse necessariam, & simplicitatem esse dilectam. Simplicitatem autem dico non illam, quæ ignavis stupore torpescit, sed illam quæ vigilanter incedens prodesse aliis noverit, nocere ipsa non possit, ut in uno eodemque sit homine tanta simplicitas, & benigna prudentia, secundum illud quod dictum est: *Estote ergo astuti, ut serpentes, & simplices, ut columbæ.* Nam simplicitatem Petri & vigor vivacissimæ mentis armabat, & spiritualium consiliorum providentia muniebat. Simplici utique prudentique corde Petrus erat, cum Incarnationis Dominicæ Sacramentum non inquirendo confessus est, sed credendo, dicens. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Quæ confessione, Karissimi, & profuit universis, ut simplex, & opiniones non recte credentium repulit ut astutus. Igitur Doctrinæ gratia Cælum Paulus ingreditur, simplicitatis merito aperiendi Cæli Petrus accipit potestatem. Hæc nobis idcirco, Karissimi, ut intelligamus, a fide Dei nostri nec doctos repelli, nec simplices relutari. Quantum autem fidei veritas habet, manifestum est omnibus, simplicitatem Petri habuisse Paulum, ipsique Petro Pauli prudentiam non defuisse. Nam utrumque idem Spiritus edocēbat. Hæc ratione, Karissimi, & Paulus petra est Christi, & vas electionis est Petrus. Uterque enim, velut coelestis lapis fortitudinem præstat infirmis, uterque velut vas electum sitientibus fidem Christi ab æterno fonte vitalis poculi fluentia profundit. Et ideo, quia una illis fides, una gloria, unius victoris

pas-

passionis est dies , una utrumque devotio populorum omnium plena confessione veneratur.

S E R M O VI.

De eodem Natale.

Exultemus, Fratres, & gloriemur in Domino Deo nostro, quia Apostolorum Natalis Ecclesiae est nutrimentum; sicut enim parvulus quisque materni uberis lacte nutritor, ita tunc Ecclesiae conformentis infantia paterni sanguinis ubertate convaluit. Nani ex quo benedictionem fecundi cruoris sterilis terra suscepit, innumera exinde per univrsam orbem multitudo credentium pullulavit. Cuius ita demens Christianae Fidei inesse abneget veritatem, quam tristitia non fatigant, supplicia non conturbant, neque ullus corporis mortis terror inclinat? Cui etiam in sempiternum gaudium persequentem tormenta proficiunt, ejus regnum per aeternam, invictamque potentiam mundanis dominatur imperiis. Ut autem plenius advertamus, quanta sit coelestis Regni, terrenique distantia, documenta nobis de praesentibus capiamus exemplis. Ecce Reges praetercuntis hujus saeculi devotionem erga se militum suorum in hac tantum vita honoribus, muneribusque conservant, nihil penitus habentes, quod possent suis, sibi que praestare post mortem. Christus autem, Rex omnium saeculorum, electos suos labore, nuditate, fame, cruciatibus, morte insuper remittit adfligi; quia potestas ei est suscitare defunctum, spoliatum praesenti vita Regni sui luce vestire, & remota lege mortis, perpetuitatem dare mortali. Quod autem nonnumquam a fidelibus viris Regum praemia renuntur, quod eis abominatae sunt omnes saeculi dignitates, quod ut vanum respuunt quidquid illis hic mundus obtulerit pretiosum, spes illa omnimodis facit, quia per gratiam Christi sui potiora sibi quandoque praestanda fides servata praesumit. Quis non stupet in voluntate Christi esse hoc tam mirabile Sacramentum, qui Sanctis suis sic sua promittit praemia, ut eis tormenta praemittat; sic futurae vitae praedicat caritatem, ut praesentem doceat non amari? Hic religionis est veritas, ubi tristitia gaudium gignit, ubi inops nuditas incorruptionis vestimenta praetexit, ubi decorari gloria, ubi exori refrigerium, ubi occidi triumphus est. Haec est mors, Karissimi, si modo fidem nostram Sancti Spiritus erigat, & confirmet auctoritas, quam pueri non renunt, juvenes non declinant, maturiores eligunt, senes ambiunt, semine non paverunt. In passione enim Martyrii, ubi Fides firmior regnat in homine, sicut saepe jam factum est, nec aetas illa se subtrahit, nec sexus excusat. Ibi, Fratres, ibi praetenditur infirmitas corporis, ubi Fides non habet firmitatem. Ideo gloriosissimus Petrus stabilitate Fidei suae omni firmior petra, dum Christi Crucem praedicat, suam vicit, nec timuit crucifigi, quia Crucifixum timuit, & amavit.

Anced. IV.

F f

Paf-

Passus ergo est Petrus, ut optimus servus pro Domino, ut fidelis discipulus pro Magistro, & ut pro commissis sibi obviarius Pastor electus illius ad mortem secutus vestigia, ejus semitam sequebatur ad vitam; & quia consimilem Regis sui subiit passionem, cœlestis Regni clave suscepta similitudinem regnantis suscepit. Aut quomodo ille vitæ propriæ timeret occasum, qui probaverat Christum suum regnare post mortem? Quomodo refugeret crucem, qui in corpore Domini sui redeuntis a mortuis beatæ Crucis signa cognoverat? Quomodo erucisigentem vulnera recusaret, qui Redemptorem Mundi clavorum vestigia portasse secum sciebat ad Patrem? Ille pro suo Domino obitum formidaret, cui ipse vitæ auctor & mortem, & genus mortis pro scientiæ suæ ore prædixerat, ita dicens: *Cum esses junior, cingebas te, & ibas quo volebas; eum autem senueris, alius te præcinget, & ducet, quo tu non vis*. Hoc est dicere: cum esses junior, Petre, manus te propriæ ministerio succingens, tuam sequebaris in omnibus voluntatem. Cum autem senueris, manus te inget extranea, & ducet quo tu non vis, ac juventutis tuæ libertatem mutabis in servitium senectutis. *Ducat, inquit, quo tu non vis*. Numquam nolebat Petrus pati pro Domino suo, cui ante jam dixerat: *Animam meam pro te ponam*. Volebat quidem ut devotus mori, sed quia velut ultro morti se ingerebat, quandam præsumptis habere videbatur audaciam; nam qui ut infirmus mori non vult, & idem ut confortatus a Deo non refugit passionem pariter in semetipso; & trepidæ carnis ostendit affectum, & fidelis animi implet officium. Igitur ubi Apostolus sponte morti se offerebat, ibi timeit mori, & ubi nolens est ductus ad crucem, non timuit crucifigi, quia illic humana fatigabatur infirmitas, hic cœlestis spiritus fortitudo vincebat. Omnis enim nostra devotio si quasi suis viribus fidat, continuo ut infirma lassescit. Si vero quis prece supplicii divinæ gratiæ boni sui propositi commendet effectum, nulla illum cogent facili hujus adversa nutare. Cavendum itaque, Fratres, ne quid virtuti, prudentiæque nostræ de his, quæ recte gerimus, adrogemus docente Domino Apostolos suos, & dicente. *Quia sine me nihil potestis facere*. Quæ sententia præmonente ab ipso nobis speranda sunt omnia. Cuncta etiam, quæ prospere veniunt, illius reputanda muneribus, sine quo, ut ipse dicit, nullum penitus votorum nostrorum possumus habere successum. Denique quando præsumpsit Petrus dicere Domino: *Animam meam ponam pro te*, non longe post puellæ interrogatione turbatus respondit nescisse se hominem. Propter quod stetit amarissime; & ubi ait Christus Petram docendum esse, quod nollet, ibi viciniam triumphalis Passionis obtinuit. Non ergo est reprehendendus Apostolus, si pro Christi honore animosius optabat & mori, quia præsumptio illa, quæ de fervore Fidei venit, etsi laudabilis non videtur, magnam tamen habet ad Dominum ex ipsa conscientiæ suæ devotione fiduciam. Verum propter cautelam fidelium suorum, no-

stræ-

firæque infirmitatis persegium dicebat Salvator discipulis suis: *Si vos persecuti fuerint in Civitate ista, fugite in aliam.* Hoc est dicere: declinate quidem passionem, ne forte per tormenta vincamini; capti tamen nolite cedere persequenti; volo enim servos meos mortem nec expectare, nec timere, quatenus inesse vobis sapientiam, nec deesse fidem stultus persecutor agnoscat, quia mortem non vitare, eam possis, temeritatis est vitium, perimenti autem non cedere fortitudo credentis est. Habet hoc ratio, & virtus Fidei nostræ, ut in confessione Christiani nominis nec optemus mortem, nec timeamus occidi. Sic ille Vas electionis gloriosissimus Paulus, ne a Gentilibus vel virgis macularetur, clamabat civem se esse Romanum, & injuriam corporis sui sæcularium legum præscriptione submovit, ereptumque se de periculis, ac moribus scripta exultatione gaudebat. Quod si ut curiosus inquiras, cur privilegio Gentium sese tuebatur Apostolus, scito hoc Apostolici fuisse consilii, ut illos, qui Dei nostri reverentiam non habebant, propriis eorum legibus territos confutaret, nec data sibi a Domino potestate voluit in eos exercere vindictam, qui se missum ad salutem noverat persequentum. Nam quid virtus possit Apostoli, sensit Magus ille cæcatus, & de muliere divinate Piton probavit ejectionis. Sed tamen ubi dispensatione Dominica tempus ei passionis advenit, confidenter Gentili ferro fidelia colla subiecit, & qui dudum verbera respuebat, gladium non refugit. Hæc enim sancta, perfectæque mensura credendi, hæc inreprehensæ devotionis est sanitas in certamine Fidei & nolle mori, & patienter occumbere, quia Deus noster non mortem nostram requirit, sed illam mentem quam mors superare non possit.

S E R M O VII.

De Eodem.

Natalem Beatissimorum Petri, & Pauli hodie celebrantes diversis epulis &c.
Est editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O VIII.

De Eodem.

Notam omnibus vobis est, Fratres, & universo mundo notissimum, quod Beatissimorum &c.
Editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O I.

In Natale S. Laurentii Levitæ, & Martyris.

Beatissimi Laurentii Martyris, cujus natalem hodie celebramus, passionem nosse vos credo &c.
Est editus inter opera Sancti Ambrosii.

S E R M O II.

De Eodem.

Sanctum est, Fratres; ac Deo placitum, ut natalem Beati Laurentii præcipua devotione veneremur. &c.
Editus inter opera S. Maximi.

S E R M O III.

De Eodem.

Sicut Patrum nostrorum, Fratres Karissimi, non incerta relatione didicimus, cum venerabilis &c.
Est editus inter opera S. Maximi.

Desunt quædam paginæ, & sequitur fragmentum
Sermonis secundi de Sancto Cypriano.

.
 custodivit, pacem verbis suavit, pacem corde servavit, omniaque vitia sancto ore respuit, mente sanctiore damnavit; sic pululantes diversorum scelerum sentes acutissimo linguæ suæ mucrone descivit, ut magis ea inculpabilis vitæ integritate truncaret. Erat etiam, ut vere spiritalis magister, amarus vitæ, virtutibus blandus, & tranquillitatem peccatoris sui medicamento acrioris remedii condiebat, ut quos bonitatis ejus clementia minime coercerebat, increpantis linguæ censura terreret. Sic acrimoniam suam admixtæ lenitatis dulcedine mollicibat, ut sæpe solet unda ferventior aquæ frigidæ stillicidio temperari. Nonnullos sane animo duriores armati oris sui salutaris jaculis sauciabat, ut quibus coram placida prodesse non poterat, spiritalia vulnera subvenirent. Et hoc peritissimi more medici, qui cum in corpore hominis lethalia altius plera repererit defecisse, cum bonis, atque optimis sit, velut adsumpta crudelitate, ferro adgreditur noxias emortuæ carnis defecare potredines, & summam medendi artem non parcit, ut pareat, irascitur ut succurrat, & pro ægroti sui necessitate sævitiam præterendit, ut sanet; nam & sapientissimus Salomon ait: *Suaviora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.* Hæc vita, hic animus Beatissimum Cyprianum &

Sa-

Sacerdotio provexit, & Martyrio consecravit. Hæc illum mentis, sermonisque perfectio clarum sæculo, & Cælo reddit gloriosum. Pretiosa, inquit, *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Recte, Fratres, venerabilis Cypriani pretiosa mors facta est, quam sibi a Domino Deo suo multiplici virtutum suarum pretio comparavit. Vere pretiosa mors ejus, cujus commercio hereditatem sibi Cæli, & regnum emit æternum. Et ideo, Karissimi, tam magnificum hoc Martyrium ejus omni cum devotione, & reverentia celebremus, quia ad omnem illam gloriam vita locuples, lingua ditissima, & mors pretiosa sublimat in Christo Jesu Domino nostro, qui eum &c.

S E R M O III.

De S. Cypriano.

IN Martyrio Beatissimi Cypriani, Fratres Karissimi, universa nobiscum exultat Ecclesia &c.

Est editus inter opera Sancti Maximi.

S E R M O IV.

De S. Cypriano.

NON immerito, Fratres Karissimi, speciali quadam celebritate frequentissimo concursu Beatissimo Martyri Cypriano præcipua exhibetis obsequia, quem & ad summi Sacerdotii apicem prærogativa vitæ præcedentis evexit, & Pontificii ejus fidele ministerium ad palmam Martyrii sublimavit. Justum revera, dignumque est, ut memoriam confessionis ejus devotiore colat Christi honore Ecclesia, cujus non minus doctrina, quam sanguine gloriatur. Quid enim apud Ecclesiasticos viros Martyre sanctius? Doctore clarius? Sacerdote sublimius? Pretiosa, inquit B. David, *in conspectu Domini mors Sanctorum ejus*. Quanta ergo, Fratres, a Fidelibus hic veneratione est honorandus, cujus non solum in conspectu Domini pretiosus occasus, sed sub abundantia Fidei & vita locuples fuit, & sermo ditissimus? Recte, ut reor, ejus vita locuples prædicatur, cujus sancta conversatio bonorum copia morum, & variarum semper virtutum est lætata thesauro. Nec incongrue illius ditissimus, ac splendidus dicitur sermo, cujus tanto lumine præfulgidum radiavit eloquium, ut inter iniquorum minas, persequentiumque terrores Fideles erigeret, confirmaret dubios, incredulos confutaret. Neque enim ullo avocari poterat metu, quominus illam doceret Fidem, pro qua de Christi promissione securus non formidabat occidi. Quæ, autem Fidei ejus confidentia fuit, & virtutis! quanta constantia! qui non solum semetipsum contra impetum sæculi vigore generosæ mentis armavit, sed complures Fidelium spem futuræ Beatitudinis adstruendo mortem docuit non timere. Unde apparet, Karissimi, quanta inter Angelicos

cos Choros nunc claritate resplendeat, qui & propria passione est mirabilis, & aliorum confessionibus gloriolus. Tanta enim ejus fuerunt spiritualium ornamenta verborum, & coelestium sententiarum censuratum vehemens, ut credentium mentes plus ejus adhortatio, quam ferventis inimici gladius permoveret. De Beato autem Cornelio quid ego memorem? cui ad omnem hoc sufficit laudem, quod Apostolicam Sedem, quam merito indeptus est, venerandi cruoris munere decoravit.

S E R M O V.

De S. Cypriano.

Q Uanti meriti, Fratres Karissimi, Beatus Cyprianus, quantaeque sit gloriae, & venerabile ejus Martyrium, & nota omnibus doctrina testatur. Nec enim extraneis eget laudibus, quem apud omnes homines magnificientia proprii sermonis inlustrat. Denique ut tantus ad nostram quoque perveniret aetatem, admiranda eloquentiae ejus monumenta fecerant; nam dum creditos sibi populos in observantiam coelestium mandatorum solitus Magister erudit, suam ad posterorum vitam, fidemque transmisit. Quod ita esse omnis mecum studiosus agnoscit, quoniam in libris ejus advertitur, quanta in illo fuerit castitatis puritas, sanctitatis bonitatis, Fidei magnitudo. Nam dum peccantium vitia severa oburgatione castigat, dum Sanctorum merita digna laude prosequitur, coelestem inesse cordi suo aperuit disciplinam. Unde hic sine dubio ex illis est Fratribus, de quibus dictum est per Prophetam: *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum.* Exivit utique in omnem terram sonus Beatissimi Cypriani, quoniam sub universo caelo, & Passionis ejus innotuit gloria, & clarissimae linguae ejus tuba personavit. Et vere tubae modo sermonis ejus clangor increpuit, cum Ecclesiam Dei spiritali proelio decertantem adversus minas, terroresque Gentilium sonitu coelestis eloquii accendit, & ne videretur plebem Dei in contemptum praesentis vitae eloquens magis quam fortis armare, mortem quam praedicando docuerat non timendam, suscepta pro Christi nomine passione calcavit; atque ita factum est, ut omnem Fidelem ad subeunda pro Religione tormenta non solum sanctorum adhortatione verborum, sed fortissimo sanguinis sui provocaret exemplo. Vere hic ab omnibus, ac toto orbe venerandus, qui tanta perfectione divinae virtutis opus & adseruit, & implevit.

S E R M O VI.

De S. Cypriano.

Q Uanta sit, Fratres Karissimi, Christianae Fidei magnitudo; quaeve fiducia, hinc vel maxime nos discere oportet, quod inter
mi-

miranda cœlestium prœmissorum munera votivum nobis erit gaudium de morte Sanctorum. Nec enim naturæ nostræ, sed Religionis est ratio, quod occasus hominis; ubi Deus est causa moriendi, Infidelium contristat montes, & pectora Christiana lætificat. Ideo denique peremptorum Martyrum obitus in Ecclesia Dei velut genuinus Natalis excolitur, quia novo nascendi ordine ad novam Cœli vitam morte parturiente nascuntur. In hujusmodi enim morte, quæ pro veritate salutaris Fidei venit, quia vivo, ac vero creditur Deo, spe sæculi melioris pulsa procul affectatione carnali, luctum non habet pater, nec mater inclamat, filius suspiria consolatur sua, mœrorem frater repellit, tristitiam maritus abjurat, & dilecti conjugis calcant uxoris affectum. Cedit namque, cedit terreni amoris calor, ubi Christiani mentem flamma divinæ Caritatis accenderit. Hoc profecto igne succensus ardentissimus Cyprianus Sacerdotium, vitamque suam in Passione contempsit, ut ipsa eum passio gloriosorem Christo redderet Sacerdotem. Quid hoc magnificentius viro, cujus non minus mors est admiranda quam vita? Fuit enim ei fidei in sermone confessio, & mirabile in confessione Martyrium. Fuit in eo cordis, ac linguae simplex consensus, atque indivisa societas; nam quidquid ori ejus cordis ipsius Spiritus intulisset, hoc cunctis audientibus sancta ejus lingua dicebat, ut ait Salvator: *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonus*. Et quis potest habere bonum mortali in corde thesaurum, nisi cujus pectus Christus inhabitat, sicut docuit gloriosissimus Paulus dicens: *Habemus thesaurum istum in vasculis fictilibus, ut sublimitas virtutis Dei sit, & non ex nobis*. Hic est, Fratres, boni cordis thesaurus, qui servorum Dei os bonum, & linguam divitem facit. Hic est thesaurus, cujus pretio omnis fidelis beatam sibi Paradisi sedem, & regnum mereatur æternum. Hoc thesauro venerabilis Cyprianus unumquemque credentem profusa lingue suæ largitate ditavit, nullam tamen ipse, dum legitur omnibus, divitiarum suarum sentiens paupertatem. Tanta enim thesauri hujus est copia, ut & totum consequatur accipiens, & qui dederit, nil amittat, in modum lucernæ ardentis, quæ & flammam suam admotis sibi lampadibus præstat, & ipsa nihilominus sine damno traditi luminis perseverat. Novi, Fratres, novi miracoli res est, quæ habeas dare, & eadem dando non amittere; totum transfundere, & nullum sentire defectum. Propter quod Beatissimus Cyprianus cunctorum est Fidelium devotione celebrandus, qui largiendo populis, quæ habebat, ac retinendo, quæ dederat, laudabilem vitam suam & clarissimo sermone extulit, & pretiosissimo sanguine consecravit, quatenus universo orbi loquentis fidem virtus patientis ostenderet. Rectissime de hoc dicitur illud Davidicum: *Os ejus meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium, & lex Dei ejus corde ipsius*. Erat utique in perfectione Sacerdotii ejus cor sanctum, os sapiens, lingua terribilis. Terribilis nimirum erat

Cy-

Cypriani lingua, quæ & integritatem pectoris ejus; & illa omnipotentis Dei tremenda judicia peccantibus ingerebat, qui se ita totum sancto in sermone fundebat, ut nihil penitus in secreto sui pectoris relinqueret, quod lateret. Latet autem intra semetipsum, latet peritus quisque, nisi sapientiam cordis ejus docta dicendi lingua prodiderit. Quid non in illo viro præcipuum, quid non mirabile, in cujus ore sapientia, in cujus lingua judicium, in cujus corde lex Dei, quæ justitiæ mater est, permanebat? Nec otiose, Karissimi, consequens Psalmi ipsius ordo subtexuit dicens: *Et non subplantabuntur gressus ejus*. Non sunt revera Cypriani subplantata vestigia, quia in ejus corde lex Dei viget. Qui in ore, ac lingua sua cœlestem sapientiam, divinamque judicium meditatur, gressus ejus lapsum sentire non possunt. Aut quod in illo umquam peccati tempus, quodve momentum Diabolica potest reperire subreptio, cujus os, cujus lingua per omne spatium noctis, ac diei voluntatem Dei & sapit, & loquitur, secundum illud, quod dictum est a Propheta: *Et in lege ejus meditabitur die, ac nocte*? Credite, Fratres, quia numquam inter adversa hujus sæculi movebantur ejus pedes, cujus pectus a tramite veræ Fidei non declinat. Et quia omnia virtutum genera Beatissimus Cyprianus, ut Sacerdos, ut justus, ut Sapiens possidebat, inconeusso pede consistens moveri sua in passione non potuit. Et inde est, quod ab uno eodemque viro & inoffensam recte vivendi regalam, & fortissimum Martyrii tenemus exemplum. Ille enim nos Deo vivere, & pro Deo mori non solum sermone docuit, sed & opere confirmavit.

S E R M O VII.

De S. Cypriano.

ANte dies cum Beatissimi Martyris Cypriani celebraremus natalem &c.
Editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O VIII.

De S. Cypriano.

SANCTI Cypriani festivitatem, sicut omnibus notam est, hodie celebramus &c.
Editus inter opera S. Ambrosii.

S E R M O IX.

De Natale Sanctorum, præcipue in S. Cypriani.

QUOTIESCUMQUE, Fratres, Sanctorum Martyria celebramus, totiens laudes Salvatoris dicimus, & quotiens eorum adserimus passio-

passiones, totiens Christi gloriam prædicamus. Non enim suscipimus, quod passi sunt, sed propter quem passi sunt, admiramur. Igitur non poena in laude, sed Fides est in honore. Magnificamus ergo Martyres, non quia gravibus subjacere suppliciis, sed quia iustitiae causa eadem tolerare supplicia. Nam plurimos sceleratorum peiores poenas vidimus esse perpestos; sed nihil eis prosunt, quia Martyres causa iustificat, sceleratos conscientia sua damnat. Summo igitur, & præcipuo loco propter fidem habendi sunt Beati Martyres. Videte autem, quem iidem locum apud homines merentur, qui apud Deum locum sub altario meruerunt. Dicit enim S. Scriptura: *Vidi sub ara Dei animas occisorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant, & clamaverunt.* & reliqua. *Sub ara*, inquit, *Dei animas occisorum.* Quid reverentius, quid honorabilius dici potest, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo Sacrificium celebratur, in qua offeruntur hostiæ, in qua Dominus est Sacerdos, sicut scriptum est: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?* Recte ergo sub ara Martyres conlocantur, quia super aram Christos imponitur. Recte sub Altario iustorum animæ requiescant, quia super altare Domini Corpus offertur. Nec immerito illic pro iustis vindicta sanguinis postulatur, ubi etiam pro peccatoribus Christi sanguis effunditur. Convenienter igitur, & quasi præ quodam consortio ibi Martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini cotidie celebratur, sicut ipse ait: *Quotiescumque hæc feceritis, mortem meam annuntiabitis, donec veniam.* Scilicet ut qui propter mortem ejus mortui fuerant, sacramenti ejus mysterio quiescant. Non immerito inquam, velut consortio quodam illic occisi est tumulus constitutus, ubi occisionis Dominicæ membra ponuntur, ut quos cum Christo unus passionis causa devinxerat, unus etiam loci religio copularet. Legimus plebsque iustorum Abraham sinibus refoveri, nonnullos Paradisi amœnitate letari; nemo tamen melius præter Martyres meruit, hoc est ibi requiescere, ubi & hostia Christos est, & Sacerdos. Scilicet ut & propitiationem de oblatione hostiæ consequantur, & benedictionem, perfuersionemque Sacerdotis excipiant. Inter ceteros igitur Martyres, quos sub ara Dei consistere prædicamus, etiam B. Cyprianus adfuit, & cunctorum vindictam facundia uberiore prosequitur; neque enim dubitandum est, cum in Martyrio plura præ cæteris exorare, qui in Sacerdotio præ cæteris plura conscripsit. Et licet cum omnibus solum splendidæ remunerationis acceperit, tamen fortasse eloqui minus cessat, quo plus se intelligit promereri. Dicitur ergo illis vindictam postulanti bus post datum munus, ut quiescant, atque suslineant, donec impleatur numerus conservorum illorum, & reliqua. Vigetis ergo, quoniam propter nos Martyram vindicta differitur. Dum enim nos retardamus, horum sanguis inultus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non, sicut dignum est, religiose vivimus, qui non pio, sicut congruit, operamur. Nam si bonorum

operum ad Deum iustitia nostra præcederet, jam conservorum numerus, qui expectatur, esset impletus. Nulli autem dubium est, vindictam post iudicium Martyres percepturos, qui etiam ante iudicium præmiis cælestibus honorantur.

S E R M O I.

In S. Alexandri.

Cum omnes Beatos Martyres, quos nobis tradit antiquitas, honorificentia digna miremur, præcipue tamen Sanctos Alexandrum, Martyrium, & Sisinnium, qui temporibus Nostri passi sunt, debemus tota veneratione suscipere. Nescio quo enim pacto maiorem circa hos habemus affectum, quos conscientia novit propria, quam quas docet historia. Illos enim extitisse Martyres lætione, istos oculorum contemplatione cognoscimus. Illorum passiones fama nuntiante condiscimus, istorum supplicia vultus testimonio continemus. Maiorem ergo affectum ibi debeo, ubi credulitatem meam mea cogit contemplatio, quam ubi fidem meam hortatur opinio. Maiorem, inquam, affectum illic debeo, ubi per ea, quæ vidi, compellor devotius credere etiam illa, quæ non vidi. Nam cum audita aliquanta mihi impossibilia viderentur, cœpi ea credere potuisse fieri, dum similia facta esse conspexi. Et ideo temporis nostri Passio hoc nobis præstitit, ut præsentem conferret gratiam, & fidem præteritam confirmaret. Supra dictos igitur Beatos viros tota debemus veneratione suspicere, primum quia dies vitæ nostræ pretioso sanguine suo inlustrare dignati sunt. Deinde quod prærogativam nobis apud Deum non minimam contulerunt, ostendentes, qualis esset ætate nostra in Christianis fides, de quorum consortio existere Martyres mererentur. Tercio quod iidem tam sanctæ conversationis fuerint, ut coronam Martyrii tempore pacis invenerint. Cum enim nullus Rex persecutor urgeret, nullus sacrilegus tyrannus insisteret, secit eos Confessores non publica persecutio, sed Christiana devotio. Nam cum in Ananise regione proprio sumptu Ecclesiam construere ejus Sancto Altario præficerent, siquidem unus ex his Diaconatus, duo Clericatus officio fungerentur, & ejus regionis homines, apud quos Christianum nomen cognitum antea non fuisset, adfecto sacrilegio, quod lustrum dicunt, loca vellent universa polluere, ac Sancti viri arguerent eos, erroresque eorum manifestanter rationabili castigatione convincerent, tunc illi incubriati plus furore, quam vino rapuerunt eos, & cæde crudelissima sauciarunt, ita ut unus ex his post multa supplicia feminivus expectaret, ac videret suæ mortis exitium; nam destructa Ecclesiæ fabrica pyram de ejus trabibus construere flammis Beata corpora tradiderunt. Vere Beata corpora, quæ non ad penam Idoli sanctus ignis adsumpsit, sed ad requiem Dominicæ Domus sancta flamma suscepit. Sancta plane flamma, quæ ideo suscepit

scepit Martyres, non ut eos noxio ardore consumeret, sed ut ab his manus sacrilegas prohiberet. Tali autem incendio Beatorum consecrata sunt viscera, non cremata. Convenit huic passioni, quod ait Apostolus: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Salvi enim isti facti sunt, dum venerabilis confessionis sunt incendio concremati. Hæc ergo tota causa passionis est, Fratres, propter quam morti addiçi Sancti viri cursui similes esse cæteros hortarentur; nam exhortatio illorum in tantum profecit, ut illis e sæculo recedentibus fides eorum regionis ipsius loca universa pervaserit. Ita Christus, ubi tunc in tribus Martyribus persecutionem passus est, nunc illic plurimis Christianorum exaltet in populis.

S E R M O II.

De Eodem.

ANte dies cum Sanctorum Alexandri, Martirii, & Sisinnii Natalicium festivissime curaremus, hoc præcipue in eorum passione laudavimus, quod dum sacrilegis resistunt, esse Martyres meruerunt, & dum eorum superstitionibus contradicunt, palmam justitiæ sunt adepti. Non enim ea causa morti addiçi sunt ab his, eorum Christiani essent, sed propterea magis ad poenam rapti sunt, quod increpaverant sacrilegi, eorum Christiani, devotique non essent. Pacis ergo tempore, quo nullus Rex persecutor urget, Sanctos viros Martyres fecit non publica persecutio, sed religiosa devotio. Non enim timuerunt salutis propriæ subire discrimen, dum saluti cupiunt providere multorum. Nam cum perspicerent in regione sua Gentiles homines adæueto sacrilegio, quod lustrum vocant, funestis circuitionibus loca universa pollueri, & innocentes quosque, vel absentes, si non conscientia, vel conniventia maculare; maculat enim conniventia eum, qui cum contradicendo prohibere potuit, ne fieret, ut fieret quasi dissimulando permisit. Cum igitur hæc Beati viri cernerent, increpaverunt eos constanter, fideliter objurgarunt, & hoc præstiterunt, ut ibi Martyres fierent, & persecutores suos Christianos efficerent. Ergo, Fratres, quia habemus exemplum, imitemur Sanctos viros, si non Passionis Martyrio, vel certe Christianitatis officio. Et quia audimus lustrum a nonnullis sacrilegis mitti solvere exemplo sanctorum, objurgemus impios, castigemus errantes; portio enim Martirii est fecisse, quod Martyres. Cæterum si videntes hæc tacemus, silemus; & patimur, reos nos statuimus, si non operatione sceleris, attamen dissimulationis adsensu. Nam sicuti obviare sacrilegiis contradicentem justificat, ita dissimulare quæ videris, maculat reticentem. Solent enim plerique miseri dicere: Nescio; non justus, causa mea non est, non me tangit. Sed hæc, ut dixi, loquitur miser quisque vel tepidus; negat enim se justisse fieri, qui noloit jubere ne fieret. Nam utique malum, quod de consuetudine

venit, cum non coerccatur; admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris, & ignoras. Nescis, quia causa Dei causa condonorum est, & quod ab uno peccatur, in pluribus vindicatur. Nam sicut unus sanctificatur sanctitate multi, ita unus sacrilegio plurimi polluantur. Et ideo malum, quod licet ab altero te tamen sciente committitur, tangit te, dum tua conscientia teneatur inclusum. Nescio autem, Fratres, quid illud sit, quod Dei praecepta tam dissimulanter exequimur, qui quod Principes saeculi iusserint, omnes solite obadiant, omnes eorum vigilanter iussa custodiant. Deus praecepit, & ad ipsos praecepta dormimus. Quotiens mandavit idem Deus Idolorum sacrilegia destruenda, & nunquam ad hanc partem solliciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit Imperiale praeceptum. Videte quanta divinitatis sit derogatio haec humanae potestatis adjectio. Aut quid de nobis iudicatur, qui quam religiose vivere non devotione cogimur, sed terrore? Principes quidem tam boni Christiani leges pro Religione promulgant, sed eas executores non exerunt competenter. Et ideo exuto a culpa Principe executor remanet in reatu, qui si acrimoniam legis exercet, & ipse peccato absolvitur, & pro salute multorum aeterna mercede donabitur.

HOMILIA S. MAXIMI

De S. Eusebio Martyre Vericensi.

AD Sancti Martyris Eusebii laudem aliquid addere velle, decerpere est &c.

Edita est inter Opera S. Ambrosii. Desunt haec paginae quaedam, & subsequitur fragmentum sermonis primi S. Maximi de eodem S. Eusebio, qui pariter editus est, sed mutilus; in fine enim post ea verba: Et passibilem carnem, & impassibilem Deitatem, haec subsequuntur:

Inter ista, Karissimi, de Machabæis fratribus quam maxime exultare nos convenit, quorum moesta quidem Passio, sed læta victoria hodierna nobis festivitatem multiplici gaudio cumulavit. Quandoquidem propugnator Evangelicæ Fidei, custodesque paternæ legis animum confelsi Dominum sub onus Dei certamine triumpharant. Sicut enim Machabæi ob honorem Dei omnipotentis tyrannica vincere tormenta, ita Beatum Eusebium Dei sui injuriam resellentem persequentum non potuere superare supplicia. Atque ideo nos præsentī die Sanctorum de morte gaudemus, quia perpetuam non dabimus eos vitam meruisse post mortem.

S E R M O VI.

Item dictum Vercellis.

DUm ad obsequia venerandæ recordationis communis Patris nostri Eusebii confessionis ejus honore concurrimus, religiosum reddimus famulatum perpetuo Confessorum auctori. Quidquid enim erga electos Dei devotionis impendimus, Deo totum, qui electos suos sanctificat, exhibemus. Quis autem Sanctorum memorias Confessorum non pleno, perfectoque amore veneretur, de quibus Dominus, ac Salvator noster ait: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in Cælis*. Valde ergo nobis est salutare, quod B. Eusebii suspicimus merita, quem pro retributione servatæ Fidei apud sempiternam Patrem cœternus filius confitetur. Advertite itaque, Karissimi, quantam Beato Eusebio paraverit gloriam vixisse Christo, & mortem non timuisse pro Christo, ut ait, Apostolus: *Mibi autem vivere Christus est, & mori lucrum*. Erat utique vita illi Christus, quia per spiritalium virtutum tramitem gradiens, absque Christo vivere nesciebat. Erat ei & mori lucrum, quia si damno præsentis vitæ transiret e sæculo, ad Christum pergens cœli se noverat divitias lucratorum. Unde & gloriosissimus iste Confessor Christum Dominum & vivens quæsit, & moriens adquisivit. Quæsit vivens Christum, cum salutaria ejus præcepta castodiens indivisam Verbi cum Patre adseruit unitatem. Adquisivit eum moriens, cum ad societatem Regni ejus corporis morte transivit; & quia unam Patris, Filiique, sicut est, substantiam non negavit, exilia, carcerem, verbera, famem, sitimque sustinuit, quæ omnia fideliter superans, vitam, quam dilexit, invenit, & mortem, quam non timuit, triumphavit. Nam quid aliud est calcare mortem, quam vivendo fideliter vitam possidere post mortem, & obeundo cum Fide perpeti sancti nominis tenere memoriam? Ecce tempora temporibus cedunt. Generationes generationum successione prætereunt. Beatus vero Eusebius ætatem nostram curricula cuncta transcendens, & in Christi est confessio perpetua, & in nostra devotione continuus. Nec sane est dubium, quod pie, sanctæque viventem & indeficiens vita comitetur, & honor subsequatur æternus. Hic est, Fratres, venerandus Eusebius, qui dum peregrinantem apud perfidos Fidem fideli sua peregrinatione descendit, ad patriam veræ Fidei tendens, consortium celestis emeruit civitatis. Pulsus quidem est Ecclesia manibus iniquorum, sed vir fidelissimus secum, quocumque ibat, portabat Ecclesiam. Aut non in illo erat Ecclesia, cujus Catholicum, fortissimumque peccus æternus Ecclesiæ auctor habitabat? Sed jam videamus, quos pro Fide Confessor egregius agones egerit, laboresque pertulerit. Fertur namque ita penali quadam habitatione conclusus, ut homine brevior esset domus, & carcere carcer angustior,

fior, quatenus tali illo in ergastulo stanti, jacentique esset ferale supplicium, ut quidquid cruciatuum sancto de corpore exigere possit tortor immitis, hoc tristissimæ mansionis illius operarentur angustiae. Inedia super hæc adfligebatur, & siti; sed nesciebat propugnator salutaris Fidei penuriæ necessitate lassescere. Nesciebat, inquam, Eusebius cibi, ac potus inopia superari, cui verbum Dei vivus erat panis, & quem Sanctus Spiritus effuso desuper ubertatis suæ rore potabat. Nam quæ illi poterat animi corporisque deesse substantia; qui omnipotentis patris, & Unigeniti ejus, & Sancti Spiritus unam, & consubstantialem Deitatem confessus in æternum partum Evangelicis uberibus lactabatur? Quid ergo de Martyrio huic defuit, qui tot Martyrii certamina desudavit? Accedit etiam in augmentum lætitiæ nostræ, quod pariter hodie Machabæorum fratrum celebratur Natalis, quos mater secunda Deo religioso parto edidit, pio lacte nutrit, fideli educatione provexit, ut appareat nobilissimam matrem pignoribus suis non solum terreni corporis contulisse naturam, sed etiam celestis animi transfudisse propositum; & cum diversa in fratribus ætas etiam membrorum varietate distaret, in confessione tamen divini nominis concors in eis nescivit discrepare germanitas. Propter quod mirabilis femina gloriosius se amittere filios, quam genuisse gaudebat. Quæ de Dei sui certa promissis, suæque securæ de fide, inter tormenta morientium pignorum interrita, & invicta conficiens junioris nati vitam, etiam tyranno offerente, contempsit, sciens eum præsentis mercede mortis indefiniti perennis vitæ tempora mercatorum, docuitque laudabilius mater, ubi Dei agitur de honore, filiis ut recte parcat, non esse parcendum. Quis non hujusmodi seminam toto attonitus stupore miretur, quæ acerbissimo tantorum in obitu filiorum, naturalis dilectionis oblita, immobilem Deo servavit affectum? Quid adhuc de fortissimis adolescentibus loquar, vel quo potissimum sermone dicetur, quantæ illud virtutis, quantæque fuerit fidei, magis illos obedisse matri mortem suadenti, quam celsisse Regi nunc inferenti vulnera, nunc munera promittenti? Mirabilis quidem de suppliciis suis juvenes, sed propriis quisque cruciatibus argebatur; multo vero mirabilior mater, quæ potuit inflexa persistere, cum tantorum eam pariter filiorum tormenta torquerent. Nam primus ex illis succensa flammis sartagine frigatebatur; sed magis matrem totis visceribus igne genuino, ardens frigatebat affectio. Alterius caput, ut lectum est, ante cum capillis detracta miserabiliter nudabatur; at illa, ne poenis talibus filius vinceretur, velut a vertice innodata crinibus maternæ pietatis metu suspensa pendebat. Alii lingua perfidorum manibus, & ferro est impietatis abscissa; sed adversus furentem tyrannum fortior in matre truncati filii lingua vivebat. Et quid plura, Karissimi, omnium filiorum suorum mater est afflicta tormentis, ita omni adornata victoriis, quæ Gentili mox precepta gladio, optabili

te decessit, ut quæ docebat pro Dei honore moriendum, ipsa Deum suo honoraret occasu. Et ideo totis nunc gaudiis exulemus, quia hunc nobis diem in omnem lætitiā, & pro defensione paternæ legis Machabææ progenies, & Evangelicæ veritatis adsertor beatissimo obitu semper Deo fidelis Eusebius consecravimus.

S E R M O VII.

Item de S. Eusebio, & de Machabæis, quod primo dictum est Vercellensis.

Licet me, Fratres, debitum Karitatis vestræ exhibere sermonem Imperitia, pudorque revocet, & trepida semper rudimenta deterrant, dat tamen fiduciam trepidanti amor venerabilis viri præsentis Antistitis, affectionis etiam vestræ ab incunabulis admodum meis probata dilectio omnem pavidi vim terroris excludit, & super omnia gratia me beatæ recordationis Domni, patrisque nostri Confessoris impellit, quem pro cœlestium institutione virtutum piæ magis devotionis oblectat officium, quam pompa verborum. Cui quamvis a me exigua, & parva dicantur, placitura non dubito, quæ dicentur ab eo, quem ipse in Ecclesia sua natum, & generatum spiritualis uberis vitali luce nutrit. Etenim pios parentes cum primum parvulos eorum natura provocat ad loquendum, suaviore quodam gaudio infantie ipsis inlimatæ linguae balbutiens sermo delectat. Et tunc eorum loquendi est dulcior, * cum adhuc trepidantibus labiis per infracta verba nequeunt explicare, quod cupiunt. Unde, Fratres, quamquam tenuis sensu, & lingua paupere, cœlestia reverentissimi viri merita æquiparare non valeam, illa me tamen ratio quam maxime consolatur, quia impossibilitatem stupentis ingenii mei magnitudo dilectionis excusat, nec aliqua me offensio de præsumptione mordebit, ubi imperitiam commendat devotio, & ubi amor verecundiam vincit. Quis itaque, Karissimi, in laudes B. Eusebii non tota animositate prorumpat, cuius gloriam etiam si nostra lingua reficiat, toto pene orbe innumerabilium virtutum ejus monumenta testantur? Hic namque est, quo tanta fuit divini prærogativa iudicii, ut fieri non potest, ut Fidei Patrum in nostram quoque notitiam pertulit, ut tota Christianitas advena, concordantibus repente populi, & pater nostræ fieret Civitatis. Neque enim ei potuit, quod videbatur, tam, omnipotentis Dei, ut nosse, quam specialem, ecce dedit eum vitæ, in Sacerdotem, & gloriosius diversorii septum concordiam; tantaque apud, ut cotidiano adcrecente pro-

profectu habitaculum illud non jam diversorum congregatio Clericorum, sed Consacerdotum Collegium videretur in tantum, ut tamquam de seminario optimi germinis per complurimas Civitates expectantibus popolis largiretur lectissimos de sua institutione Pastores. Erat enim in omnibus; tanto principe præcedente, spiritualium officiorum indefessa sedulitas, paupumque, sobrietatisque sanitas, caritatis dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia castitatis. Quæ omnia, Fratres, etsi generatio nostra adimplere non prævalet, habet tamen in Patre optimo posteritas, quod miretur. Quid illud dicam? quod peregrinationem perpeti, exilia penasque multiplices, salutaris Fidei adsertione, promeruit, quod juniorum, vigiliarumque exercitiis roboratus, nec a via veritatis inflexus, constantissimo vigore pectoris de perfidiæ auctoribus triumphavit. Et inde est, Karissimi, quod mors ejus omni vita est clarior inde, quod Sacerdotium ipsius devotione Fidelium perdurante communem mortalium non sensit occasum. Quid etiam de beatissimis septem Fratribus Machabæis potissimum dicam? Qui dum parentis Antiochi terrore calcato, legalia Testamenti veteris præcepta non deserunt, ad consortium Regis æterni, & beatam Evangelii gloriam pervenerunt. Et sicut fuit illis unius æterni germana navitas, ita facta est eis unius Fidei fraterna victoria. Qui in modum candelabri illius, quod septeno lumine quondam lucebat in templo, septem Passionum suarum lampadibus mundi faciem radiarunt. Et sicut illi tunc candelabro, Sacerdotis cura oleum pro luminis perseverantia ministrabat, ita his omnipotens Dominus ad illuminandam eorum fidem de thesauro gloriæ suæ sancti Spiritus profudit arguentum. Inter hæc mater venerabilis talium filiorum morte lætissima, una & sola mœrebat tristitia, ne qui dulcium pignorum suorum pro sanctificatione divinæ legis aut nollet, aut timeret occidi. Illa vero quanti miraculi res est, quod ad augmentum præsentis lætitiæ in unum diem adsumptio Sancti Eusebii nostri, & Machabæorum victoriæ convenerunt! Quam similis eorum pugna! quam indifferens est triumphus! Illos enim Antiocho succubienti anxia obtulit mater, hunc insaniente Diabolo in spiritale certamen credentium omnium mater sollicita produxit Ecclesia. Machabæi multimoda tormentorum genera patienter, ac fortiter pertulerunt, ne porcinis carnibus, quæ tunc habebantur injicitæ, devota Deo corda polluerent. Beatissimus autem Pater Eusebius innumeros, gravissimosque hæreticorum sustinuit cruciatus, ne Arianæ inquinamento perfidiæ purissimi pectoris sui conscientiam macularet. Primus ex illis septem fratribus, ut audistis, quia immobilis perstitit, manibus pedibusque truncatus est. Eusebius autem in veritate Fidei perseverans hæreticæ voluntati nec itinere pedum, nec manuum subscriptione consensit. Secundus ex eis, ne caput veræ salutis amitteret, contentus est capitis sui cute nudari. At venerandus Eusebius, dum caput suum pro membris Ecclesiæ persecutoribus obijcit, tegumentum cœlestis capitis non amisit. Tertius Machabæorum postu-

postulatus linguam constantissime protulit impiorum manibus abieci-
dendam; ut quæ pro toto corpore fuerat prolepta, totum corpus
suum præret ad Deum. Eusebium vero linguam suam adversus Tyran-
num Fidi, & expugnationem Diabolici erroris armavit, non timens
amittere, quam sibi & amissam, perire non posse. Quartus
autem, quintus, & sextus, ut lectum est, sine descriptione pec-
catorum Antiochum Regem verbis acerbioribus increparunt. Eusebium nihilo-
minus inter innumera tormenta, & diversa supplicia, tam fortis,
tam magnifica est locutus, ut increpatione verborum ejus impia per-
fidorum pectora torquerentur. Septimus, etiam in paternis legis
defensione persistens Antiochum doli plenam, honores, & divitias pro-
mittentem mirabili magnanimitate contempsit. Eusebium autem nec
honoris Sacerdotalis ambitio, nec paupertas exilii a vera Fidei pro-
pugnatione divertit, sed per sanctam inopiam ineffabiles divitias con-
quisivit; & Sacerdotium suum Sacerdoti ipsius amissione servavit.
Gloriosissima etiam mater non cedentibus filii iratum Imperavit Antio-
chum; & Ecclesie Christi. Eusebia vincente perfidiam, ipsum impie-
tatis auctorem Diabolum, reddita mundo veritate, calcavit. Hoc est
igitur Beatissimo Confessori cum Machabæis Fratribus certaminis,
gloriarque communitio. Hujus diei nobis est annis omnibus multiplican-
da, & honoranda festivitas, in quo in æternam Beatitudinem &
adfectores Testamenti veteris transferunt, & novi Evangelii propa-
gnator adsumptus est.

S. E. N. M. O. VIII.

sermo de S. Confessore Eusebio, & Machabæis

AD celebritatem præsentis diei, Fratres Karissimi, omni nos cum
alacritate concurrere devotio geminas festivitatis invitat. Quam
nos habere manifestum est Machabæorum triumpho, & victoria Con-
fessoris. Est namque nobis per Machabæos gaudium generale cum
cæteris; est & per B. Eusebium domesticæ gratulationis propria, pe-
culiarisque letitia (*). Et licet diversis temporibus diverso ubique agone
conflixerint, unus tamen illis Spiritus dimicavit. Quamvis enim Ma-
chabæi pro reverentia legis antiquæ, Eusebids Evangelicæ pro veritate
certaverit, idem tamen est Deus, qui legem dedit, & qui Evan-
gelium revelavit. Quis autem dubitat in illis tantam, ænam mentem,
unum fuisse Spiritum, cum illi pro Domini lege sunt passi, hic pro
ipso legis Domino pertulerit passiones? Diligentius aunc intendamus,
Karissimi, quæ specialiter Machabæis, quæque B. Eusebio sperit causa
certandi. Igitur cum apud vetusta sæcula in servos Dei Diabolice in-
vidiæ facibus Gentilitas accensa ferveret, & Antiochi præcipue Re-
gis ferocissimum pectus impia suppleret insania, Machabæos Fratres,
eorumque Religiosissimam matrem, raptos ad ferale jubet tribunal

Anecd. IV.

H h

(*) Percellimus se esse ostendit.

addunt, quatenus eos metus mortis, terrore poenarum, oblationibus
inhiherent, in suam transire suaderet errorem. At devotissimam juven-
tutem nec minas mundi a Deo suo revocant, nec regia blandimenta
seducunt. Itaque primis ex illis divina dispositione institutis palæstram
certaminis celestis adgreditur, ut qui ceteris præcibus, passionis præ-
cederet, & nascendi ordo teneret in Fratribus ordinem triumphandi.
Hic igitur primævus e Fratribus, sartagine succensa frigi jobetur a Rege,
sed refrigeratur a Deo. Manibus pedibusque truncatur, sed multum
de sui integratione securus, quia pro illius hæc se noverat lege pati,
pænes quæm solum esse credebat, formandi reparandique corporis por-
testatem. Et ob hoc nimirum fortissimè juvenis toto corpore, mem-
brisque conciditur, ut advertat præstante Deo tot se martyria habere,
quot membra. Privatur alius lingas, alius capitis cute nudatur, ut poenarum
diversitas varietatem gigneret promiorum. Eremit ergo in omnem su-
avitatem sanctorum virtutibus exacerbata crudelitas. Lasselcunt lanissæ
manus, eruenti tabescent oculi, atque ipsa jam se impietas erubescit,
conversoque ordine quæstionis gemit tortor, & tortori suo tortus insultat.
Caesis itaque per hæc, prostratisque Rex Fratribus, septimus, qui &
junior examinandus ingeritur, quem Rex ille Tyrannicus, tot ac talibus
expensis fructu supplicii, molliissima nictur allocatione mulcere,
promittit opes, offert honores, suasque insuper amicitias pollicetur,
si possit a pæro impetrare perfidiam. Sed constantissimas adolefcens
Regem, & Regis dona despiciens, Paradisum cogitatione deambulat,
& cœlum mente percurrit, supplicia sibi censuit commodiora quam
munera, elegitque mori pro Deo, quam vivere cum Tyranno. Nec
sane poterant cum regia inclinare promissa, quem fraterna tormen-
ta non fixerant, immo, ut citius docuit, fidelissimus pper in ea
magis parte videbatur torqueri, quod tardius torquebatur. Inter ista
mater egregia de cruciatibus filiorum divinis inspirata gaudet,
certa tot se decrandam coronis, quos sancta pestalisset in filius. Quis
hæc audiens non miretur? Ob honorem Dei matris in pæore ge-
nitius tepefecit affectus, fide nat ora superatur. & sed molier fortior
sexu, docet filios amare supplicia. Promissis igitur tot Deum pigno-
ribus, ipsa etiam spreto mundo gloriosissima morte succumbit. Et di-
gitum revera erant, ut biater Martyrum vitam Martyrio terminaret.
Post illa, Fratres, quod & meus concepsisset animus, vestrasque aures
jundiu sitire non ambigo, nostrum ad Ensebiûm veniamus, quem diçi
presentis adscriptio Machabeorum fecit esse germanum. Illi namque
moriendo Martyres facti sunt, ille vivendo. An non videtur vine
sue temporibus laboriosissimum egisse martyrium, qui bello per-
peti, castitate luxuriam, continentia voluptatem, humilitate super-
biam, iracundiam moderatione vincebat? Numquid non Martyrum in-
deptus est gloriam, qui spiritali prælio cotidiana temptamenta su-
spiras, oculosque continuasque Diaboliæ impugnationis superabat insi-
dias? Hic illum animus, Fratres, hoc propositum, vita hujusmodi
Patri-

Patribus dudum nostris Pontificem dedit, qui tantis Sacerdotum suum virtutibus sublimavit, ut inter multimoda Ecclesiae ornamenta, velut gemma pretiosior lumine clariore fulgeret. Fecit ergo eum, Karissimi, morum probitas Sacerdotem, & plenitudo Fidei Confessorem. Nam cum impietas Ariana Ecclesias Dei profunda quiete pacatas Regali patrocinio accessit, valeret, & ignaros quosque, vel trepidos nunc suasionem, nunc minus in sua traxisset iura captivos. Eusebii nostri aggressa est contemere constantiam. Sed vir iste fortissimus, non ignorans pro Fide Christi, & nomine Apostoli passionem proventus Martyres per tormenta crevisse, Arianorum terrore despecto, caelestis virtute tranquillissimum portum secularium fluctuum tempestate quasivit, maluitque spiritualis animos corporum suorum procellis subicere mundania, quam in navigio periculis salutaris Fidei naufragium sustinere. Et quis cogi non potuit prodere veritatem, coactus est exulare. Sed ubi ille exil, ubi esset peregrinus, qui non peregrinabatur a Deo? Libenter & Urbem suam reliquit, & Sedem, epi Christi ubique erat & honor, & patria. Ut autem mihi videtur, illi tunc potius in quodam desolationis loco manebant, a quibus separabatur Eusebius. Recensuimus namque, prout possumus, quae Beatissimus Pater noster pro Fidei confessione pertulit, ut advertamus, quantus cum libere, quocumque meritis ad tantam hanc confessionis gloriam provexerunt. (*) Hic igitur, ut relatio paterna nris infirmis, haec nostra raptus ex Urbe Scythopolim ducitur, ibique laqueandus traditor Arianis. Non est innotuit, Fratres, quantam possit exerceere nequitiam inimico faciendi permissa libertas. Clauditur itaque brevi, angustoque cubiculo, ut praeter septuaginta carceris acrius, cum erga illi illius digne macerarent. Sed has ille angustias patientissime tolerabat, scilicet Jonam Prophetam caeli ventre conclusum in pristinum vivere statum, atque in officium Prophetiae restitutum. Fame etiam perorgebatur, & siti, sed hic, qui verbo magis vivebat Dei, ad omnem satietatem conscientia sua palcebatur, & Fide. Caesus nihilominus perhibetur, sed magnanimiter sustentabat, quis in ipso juxta Christo Dominum injuria, hujus praecessisse videbat exemplum. Et quid plura? Fratres! nunc fortitudine animi, nunc perfectione doctrinae, & insolentiam persequutionum, & haereticorum vicit errorem. Latenter itaque, totisque viribus exultans gratias agens Domino, ac Deo nostris, qui per abundantiam miserationum suarum ad perfectam tunc praesentiam, & patrocinium posterorum, tam magnificum Sacerdotem, tam mirabilem Confessorem Urbi hanc & dedit, & reddidit.

(*) Nota quod iste Verceilinus est.

S E R M O IX.

De S. Eusebio.

Quamquam, dilectissimi Fratres, Beati Patris nostri summi Sacerdotis, & Confessoris Eusebii indignus sum filius, & minimus servus, insignibus tamen meritis, ac virtutibus vel exiguum dependo pro viribus servitutem (*). Etsi hæc ille in cœlestibus agens, & cœtui adsociatus Evangelico non requirit, nos tamen nostri memores ingrimus, quod debemus. Quod quidem illa quam maxime confidentia audeo, quia non dubito eam, quamvis a me humilia, & parva dicantur, famuli ac nutriti sui sermonem, non examinantis iudicio, sed diligentis affectione pensare. Atque ideo omni cum gaudio obsequium Patri, officium Sacerdoti, honorem deferimus Confessori. Hic itaque cum in hac Urbe, dispensante Deo, summi gradum Pontificii suscepisset, ut universo Clero suo spiritualium institutionum speculum se cœleste præberet, omnes illos secum intra unius septem habitaculi congregavit, ut quorum erat unum, atque indivisum in Religione propositum, fieret vita, victusque communis. Quatenus in illa sanctissima societate vivendi invicem sibi essent conversationis suæ & iudices, & custodes; & dum alter alterius humilitatem præferret, continentiam staret, suspicit castitatem, patientiam laudat, miserantis animi prædicat bonitatem; jejunia, vigiliisque miratur, omnes ab omnibus discerent, quod in se singuli non habebant. Quæ cum ita essent, in universorum tamen pectora bonorum omnium plenitudo magni ejus Eusebii de fonte manabat, atque ita fiebat, ut dum in divina præcepta exemplis se mutuis excitant, in diversorio illo non tam hominum esset congregatio, quam virtutum. Cum vero Christianam Fidem & Ecclesiasticam pacem toto orbe Arriana turbaret impietas, & divinitatis rebelles terrore Regio, exiliis, diversisque suppliciis in consensum perfidiae suæ simplices, quosque egeret Sacerdotes, Eusebius noster supra petram suam constituens fundamentum, tantus, ac talis emicuit, ut eum inter fremitus fluctuum mundanorum nullus error involveret, potestas nulla terrieret. Nam, ut relatio paternæ nos docuit, ita humili angustoque carcere clausus refertur, ut neque stans neque jacens haberet porrigendi sui corporis libertatem. Premebatur quidem habitatione pœnali, ne inclinaret caput erigeret, sed passionis ipsius merito verticem suum atsollebat in cœlum. Arcabatur nihilominus carceris brevitate, ne lassantia in requiem genæ relaxaret, sed veritatis grandiendo semitas per amœna Paradisi incorruptæ Fidei suæ vestigia dilatabat: Subtrahuntur etiam illi, ut ipsius scripta testantur, eibi, potasque ministeria; sed nulla ille carnalis escæ fatigabatur inedia, qui consistendo exte-

nita-

(*) Nota quod Verellinus est iste.

nitatem Christi celestis verbi pane vivebat. Nec cogi umquam potuit, ut imperio perfidorum necessitate corporeā. Autum fidelis animae subjugaret. Et quamvis B. Eusebius in tanto Fidei proelio adversa omnia, Deo, cui militabat, juvante, superaret omnes tamen illas jacendi angustias, atque illam famis inopiam tolerabilibus perferebat, qui exercebant illum lectulus durior, & sanctioris propositi continuata jejunia. Hic vere cum Apostolo Paulo & dicit, & docet: *Quis nos separabit a caritate Christi & tribulatione, an angustia? an persecutio? an fames?* & reliqua. Et recte non potuit a Christo tribulationibus, & angustis separari, qui non potuit cogi, ut a Patre Filium separaret. Et quamquam de suavitate gestorum ejus nulla sit invicem nobis dicendi, audiendique satietas, nec Beatissimorum tamen Machabeorum silentio est prætercunda victoria, quia & ipsos hic idem dies ereptos saeculo magno cum triumpho transmissi ad Caelum. Et quamvis chorus ille fortissimos ad Deum suum inter tormenta transierit, non tamen impar est Eusebius, qui consultat perfidis ad emendand. Deum victa post tormenta migrauit. Et, ut manifestius advertamus Eusebii nostri inferiorem non fuisse victoriam, illi veteri pro lege certant, hic novo pro Evangelio dimicavit. Illi pro præceptis quidem Dei subiacere suppliciis, Eusebius autem pro Deitatis ipsius veritate confligit. Resisterunt illi Antiocho Regi, ne illicitis tunc carnibus vescerentur, obstitit iste Diabolo, ne hæretici sermonis fermentum panem nobis Dominicum macularet. Exaltemus itaque, Fratres, Deo nostro agentes gratias quia sub hac presentia dici devotione gentina festivitate letamur, Eusebii quippe suspicientes triumphum, & victricium Machabeorum tormenta mirantes; An non mirabiles Machabeï, quos natiuitatis suæ, passionisque consortio & apud sapientum fratres fuisse, & in Cælo videmus esse germanos qui pinguisimo egregio matris ab ubere & substantiam vivendi, & vincendi luxere virtutem? In tantam enim perfectionem lacte & sermone adolevere materno, ut inseparabilis esset & in corde eorum sapientia, & in corpore fortitudo. Denique Antiochus lascivissimos juvenes Fide propria, & materna adhortatione constantes, ut a reverentia paternæ legis averteret, non acerrimis terrere suppliciis, non magnis potuit avocare promissis. Tantus enim in membris eorum vigor, tantus in pectore spiritus, tanta erat in responsione doctrina, ut spernendo potius, & consuetando perfidiam impij Regis, & terrorem vincerent, & furor. Venerabilla autem mater confessione parili, & consimili morte defuncta lætior ad pignora suæ de hoc saeculo profecta migrauit. Nec mirum, si servitium Regis in semetipsam magnanimiter pertulit, quæ tam fortiter eum potuit & in filiis sustinere. Vere beata mulier, atque omnium prosequenda precoribus, quam pro fide Dei sui & in occasibus filiorum nulla carnis fregit affectio, & a tormentis proprii corporis nec sexus revocare potuit, nec senecta. Hæc ergo sunt, Karissimi, dici hujus gaudia voti-

venit, cum non coerceatur; admittitur. Causa, inquit, mea non est. Falleris, & ignoras. Nescis, quia causa Dei causa condonorum est, & quod ab uno peccatur, in pluribus vindicatur. Nam sicut unus sanctificatur sanctitate multi, ita unus sacrilegio plurimi polluantur. Et ideo malum, quod licet ab altero te tamen sciente committitur, tangit te, dum tua conscientia tenetur inclusum. Nescio autem, Fratres, quid illud sit, quod Dei praecepta tam dissimulanter exequimur, qui quod Principes saeculi jusserint, omnes solliciti obaudiunt, omnes eorum vigilanter iussa custodiunt. Deus praecipit, & ad ipsa praecepta dormimus. Quotiens mandavit idem Deus Idolorum sacrilegia destruenda, & nunquam ad hanc partem solliciti esse volumus? Semper dissimulavimus, semper sprevimus. Postea nos admonuit Imperiale praeceptum. Videte quanta divinitatis sit derogatio haec humanae potestatis adjectio. Aut quid de nobis iudicatur, qui quam religiose vivere non devotione cogimur, sed terrore? Principes quidem tam boni Christiani leges pro Religione promulgant, sed eas executores non exerunt competenter. Et ideo exuto a culpa Principe executor remanet in reato, qui si acrimoniam legis exercet, & ipse peccato absolvitur, & pro salute multorum aeterna mercede donabitur.

HOMILIA S. MAXIMI

De S. Eusebio Martyre Verchenssi.

AD Sancti Martyris Eusebii laudem aliquid addere velle, decerpere est &c.

Edita est inter Opera S. Ambrosii. Desunt haec paginae quaedam: U subsequitur fragmentum sermonis primi S. Maximi de eodem S. Eusebio, qui pariter editus est, sed mutilus; in fine enim post ea verba: Et passibilem carnem, & impassibilem Deitatem, haec subsequuntur:

Inter ista, Karissimi, de Machabaeis fratribus quam maxime exultare nos convenit, quorum moesta quidem Passio, sed laeta victoria hodierna nobis festivitatem multiplici gaudio cumulavit. Quandoquidem propugnator Evangelicae Fidei, custodesque paterna legis unum confelsi Dominum sub unius Dei certamine triumpharunt. Sicut enim Machabaei ob honorem Dei omnipotentis tyrannica vincere tormenta, ita Beatum Eusebium Dei sui injuriam resellentem persequentum non potnere superare supplicia. Atque ideo nos praesenti die Sanctorum de morte gaudemus, quia perpetuam non dubitamus eos vitam meruisse post mortem.

S E R M O VI.

Item dictum Vercellis.

DUm ad obsequia venerandæ recordationis communis Patris nostri Eusebii confessionis ejus honore concurrimus, religiosum reddimus famulatum perpetuo Confessorum auctori. Quidquid enim erga electos Dei devotionis impendimus, Deo totum, qui electos suos sanctificat, exhibemus. Quis autem Sanctorum memoriam Confessorum non pleno, perfectoque amore veneretur, de quibus Dominus, ac Salvator noster ait: *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui est in Cælis.* Valde ergo nobis est salutare, quod B. Eusebii suscipimus merita, quem pro retributione servatæ Fidei apud sempiternum Patrem cœternus filius confitetur. Advertite itaque, Karissimi, quantam Beato Eusebio paraverit gloriam vixisse Christo, & mortem non timuisse pro Christo, ut ait Apostolus: *Mibi autem vivere Christus est, & mori lucrum.* Erat utique vita illi Christus, quia per spiritualium virtutum tramitem gradiens, absque Christo vivere nesciebat. Erat ei et mori lucrum, quia si damno præsentis vitæ transiret e sæculo, ad Christum pergens cœli se noverat divitiis lucratum. Unde & gloriosissimus iste Confessor Christum Dominum & vivens quæsit, & moriens adquisivit. Quæsit vivens Christum, cum salutaria ejus præcepta custodiens indivisam Verbi cum Patre adseruit unitatem. Adquisivit eum moriens, cum ad societatem Regni ejus corporis morte transivit; & quia unam Patris, Filiique, sicut est, substantiam non negavit, exilia, carcerem, verbera, famem, sitimque sustinuit, quæ omnia fideliter superans, vitam, quam dilexit, invenit, & mortem, quam non timuit, triumphavit. Nam quid aliud est calcare mortem, quam vivendo fideliter vitam possidere post mortem, & obeundo cum Fide perpeti sancti nominis tenere memoriam? Ecce tempora temporibus cedunt. Generationes generationum successione prætereunt. Beatos vero Eusebii ætatem nostrarum curricula cuncta transcendens, & in Christi est confessione perpetuus, & in nostra devotione continuus. Nec sane est dubium, quod pie, sancteque viventem & indeficientem vita comitetur, & honor subsequatur æternus. Hic est, Fratres, venerandus Eusebius, qui dum peregrinantem apud perfidos Fidem fideli sua peregrinatione descendit, ad patriam veræ Fidei tendens, consortium cœlestis emeruit civitatis. Pulsus quidem est Ecclesia manibus iniquorum, sed vir fidelissimus secum, quocumque ibat, portabat Ecclesiam. Aut non in illo erat Ecclesia, cujus Catholicum, fortissimumque peccatis æternis Ecclesiæ auctor habitabat? Sed jam videamus, quos pro Fide Confessor egregius agones egerit, laboreque pertulerit. Fertur namque ita penali quadam habitatione conclusus, ut homine brevior esset domus, & carcerato carcer angustior,

fuior, quatenus tali illo in ergastulo stanti, jacentique esset ferale supplicium, ut quidquid cruciatuum sancto de corpore exigere possit tortor immitis, hoc tristissimæ mansionis illius operarentur angustiae. Inedia super hæc adfigebatur, & siti; sed nesciebat propugnator salutis Fidei penuriæ necessitate lassescere. Nesciebat, inquam, Eusebius cibi, ac potus inopia superari, cui verbum Dei vivus erat panis, & quem Sanctus Spiritus effuso desuper ubertatis suæ rore potabat. Nam quæ illi poterat animi corporisque deesse substantia; qui omnipotentis patris, & Unigeniti ejus, & Sancti Spiritus unam, & consempiternam Deitatem confessus in æternum parvum Evangelicis verbis lactabatur? Quid ergo de Martyrio huic desuit, qui tot Martyrii certamina desudavit? Accedit etiam in augmentum lætitiæ nostræ, quod pariter hodie Machabæorum fratrum celebratur Natalis, quos mater sæcunda Deo religioso partu edidit, pio lacte nutrit, fideli educatione provexit, ut appareat nobilissimam matrem pignorum suis non solum terreni corporis contulisse naturam, sed etiam cælestis animi transfodisse propositum; & cum diversa in fratribus ætas etiam membrorum varietate distaret, in confessione tamen divini nominis concors in eis. nescivit discrepare germanitas. Propter quod mirabilis semina gloriosius se amittere filios, quam genuisse gaudebat. Quæ de Dei sui certa promissis, suæque securæ de fide, inter tormenta morientium pignorum interrita, & invicta consistens junioris nati vitam, etiam tyranno offerente, contempsit, sciens eum præsentis mercede mortis indefiniti perennis vitæ tempora mercaturum, docuitque laudabilis mater, ubi Dei agitur de honore, filiis ut rectè pareatur, non esse parcendum. Quis non hujusmodi seminam toto attonitus stupore miretur, quæ acerbissimo tantorum in obitu filiorum, naturalis dilectionis oblita, immobilem Deo servavit affectum? Quid adhuc de fortissimis adolescentibus loquar, vel quo potissimum sermone dicetur, quantæ illud virtutis, quantæque fuerit fidei, magis illos obedisse matri mortem suadenti, quam celsisse Regi. nunc inferenti vulnera, nunc munera promittenti? Mirabiles quidem de suppliciiis suis juvenes, sed propriis quisque cruciatibus urgebatur; multo vero mirabilior mater, quæ potuit inflexa persistere, cum tantorum eam pariter filiorum tormenta torquerent. Nam primus ex illis succensa flammis sartagine frigebatur, sed magis matrem totis visceribus igne genuino ardens frugebat affectio. Alterius caput, ut lectum est, cute cum capillis detracta miserabiliter nudabatur; at illa, ne poenis talibus filius vinceretur, velut a vertice innodata crinibus maternæ pietatis metu suspensa pendebat. Alii lingua perfidorum manibus, & ferro est impietatis abscissa; sed adversus furentem tyrannum fortior in matre troncati filii lingua vivebat. Et quid plura, Karissimi, ut omnium filiorum suorum mater est adstricta tormentis, ita omnium adornata victoriis, quæ Gentili mox percempta gladio, optabili mor-

te decessit, ut quæ docebat pro Dei honore moriendum, ipsa Deum suo honoraret occasu. Et ideo totis nunc gaudiis exultemus, quia hunc nobis diem in omnem lætitiā, & pro defensione paternæ legis Machabææ progenies, & Evangelicæ veritatis adsertor beatissimo obitu semper Deo fidelis Eusebius consecravit.

S E R M O VII.

Item de S. Eusebio, & de Machabæis, quod primo dictum est Vercellensis.

Licet me, Fratres, debitum Karitatis vestræ exhibere sermonem imperitia, pudorque revocet, & trepida semper rudimenta deterrcant, dat tamen fiduciam trepidanti amor venerabilis viri præsentis Antistitis; affectionis etiam vestræ ab incumabulis admodum meīs probata dilectio omnem pavidī vim terroris excludit, & super omnia gratia me beatæ recordationis Domni, patrisque nostri Confessoris impellit, quem pro cælestium institutione virtutum piæ magis devotionis oblectat officium, quam pompa verborum. Cui quamvis a me exigua, & parva dicantur, placitura non dubito, quæ dicentur ab eo, quem ipse in Ecclesia sua natum, & generatum spiritalis uberis vitali luce nutrit. Etenim pios parentes cum primū parvulos eorum natura provocat ad loquendum, suaviore quodam gaudio infantis ipsius inlimatæ linguæ balbutiens sermo delectat. Et tunc eorum loquendi est dulcor, * cum adhuc trepidantibus labiis per infracta verba nequeunt explicare, quod cupiunt. Unde, Fratres, quamquam tenuis sensu, & lingua paupere, cælestia reverentissimi viri merita æquiparare non valeam; illa me tamen ratio quam maxime consolatur, quia impossibilitatem stuperis ingenii mei magnitudo dilectionis excusat, nec aliqua me offensio de presumptione mordebit, ubi imperitiā commendat devotio, & ubi amor verecandiam vincit. Quis itaque, Karissimi, in laudes B. Eusebii non tota animositate prorumpat, ejus gloriā etiam si nostra lingua reticeat, toto pæne orbe innumerabilium virtutum ejus monumenta testantur? Hic namque est, de quo tanta fuit divini prerogativa judicii, ut sicut relatio Fidelium Patrum in nostram quoque notitiā pertulit, cum ignotus hæc prorsus advena, concordantibus repente populorum votis, & Sacerdos Christi, & pater nostræ fieret Civitatis. Nec illud in electione ejus obesse potuit, quod videbatur incognitus, quoniam qui judicia latebat humana, omnipotentis Dei latere præscientiam non potuit. Denique vultis nosse, quam speciali supernæ vocationis sit gratia consecratus, ecce dedit eum vitæ integritas, fideique perfectio, & præcipuum Sacerdotem, & gloriosissimum Confessorem. Hic docuit intra unius diversorum septem varios cohabitantium mores in unam coire concordiam; tantaque apud illum fuit mensura, & disciplina vivendi, ut cotidiano aderescente pro-

profectu habitaculum illud non jam diverforum congregatio Clericorum, sed Confacerdotum Collegium videretur in tantum, ut tamquam de seminario optimi germinis per complurimas Civitates expectantibus populis largiretor lectissimos de sua institutione Pastores. Erat enim in omnibus; tanto principe præcedente, spiritualium officiorum indefessa sedulitas, paupumque, sobrietatiq; sanitas, caritatis dulcedo, mansuetudinis gratia, custodia castitatis. Quæ omnia, Fratres, etsi generatio nostra adimplere non prævalet, habet tamen in Patre optimo posteritas, quod miretur. Quid illud dicam? quod peregrinationem perpeti, exilia pœnasque multiplices, sasotaris Fidei adsertione, promeruit, quod juniorum, vigiliarumque exercitiis roboratus, nec a via veritatis inflexus, constantissimo vigore pectoris de perfidia auctoribus triumphavit. Et inde est, Karissimi, quod mors ejus omni vita est clarior inde, quod Sacerdotium ipsius devotione Fidelium perdurante communem mortalium non sentit occulum. Quid etiam de beatissimis septem Fratribus Machabæis potissimum dicam? Qui dum furentis Antiochi terrore calcato, legalia Testamenti veteris præcepta non deserunt, ad consortium Regis æterni, & beatam Evangelii gloriam pervenerunt. Et sicut fuit illis unus uteri germana nativitas, ita facta est eis unus Fidei fraterna victoria. Qui in modum candelabri illius, quod septeno lumine quondam lucebat in templo, septem Passionum suarum lampadibus mundi faciem radiarunt. Et sicut illi tunc candelabro, Sacerdotis cura oleum pro luminis perseverantia ministrabat, ita his omnipotens Dominus ad illuminandam eorum fidem de thesauro gloriæ suæ sancti Spiritus profudit unguentum. Inter hæc mater venerabilis talium filiorum morte lætissima, una & sola mœrebat tristitia, ne qui dulcium pignorum suorum pro sanctificatione divinæ legis aut nollet, aut timeret occidi. Illa vero quanti miraculi res est, quod ad augmentum præsentis lætitiæ in unum diem adsumptio Sancti Eusebii nostri, & Machabæorum victoriæ convenerunt! Quam similis eorum pugna! quam indifferens est triumphus! Illos enim Antiocho servienti anxia obtulit mater, hunc infansiente Diabolo in spiritale certamen credentium omnium mater sollicita produxit Ecclesia. Machabæi multimoda tormentorum genera patienter, ac fortiter pertulerunt, ne porcinis carnibus, quæ tunc habebantur inlicitæ, devota Deo corda polluerent. Beatissimus autem Pater Eusebius innumeros, gravissimosque hæreticorum sustinuit cruciatus, ne Arrianæ inquinamento perfidiæ purissimi pectoris sui conscientiam macularet. Primus ex illis septem fratribus, ut audistis, quia immobilis perstitit, manibus pedibusque truncatus est. Eusebius autem in veritate Fidei perseverans hæreticæ volutati nec itinere pedum, nec manuum subscriptione consensit. Secundus ex eis, ne caput veræ salutis amitteret, contentus est capitis sui ante nudari. At venerandus Eusebius, dum caput suum pro membris Ecclesie persecutoribus obijcit, tegumentum coelestis capitis non amisit. Tertius Machabæorum

postu-

postulante linguam constantissime protulit impiorum manibus abscindendam; ut quæ pro toto corpore fuerat prolocuta, totum corpus suum præiet ad Deum. Eusebius vero linguam suam adversus Tyrannum Fidei, & expugnationem Diabolici erroris armavit: non timens amittere, quam sciebat sibi, & amissam perire non posse. Quartus autem, quintus, & sextus, ut lectum est, sine descriptione poenarum Antiochum Regem verbis acrioribus increparunt. Eusebius nihilominus inter innumera tormenta, ac diversa supplicia, tam fortis, tam magnifica est locutus, ut increpatione verborum ejus impla perfidorum pectora torquerentur. Septimus etiam in paterna legis defensione persistens Antiochum doli plenam, honores, ac divitias promittentem mirabili magnanimitate contempsit. Eusebium autem nec honoris Sacerdotalis ambitio, nec paupertas exili a vera Fidei propugnatione divertit; sed per sanctam inopiam inextinguibiles divitias conquisivit, & Sacerdotium, sicut Sacerdoti, ipsius amissione servavit. Gloriosissima etiam mater non cecidentibus filiis iratum superavit Antiochum; & Ecclesia Christi, Eusebio vincente perfidiam, ipsum impietatis, audorem Diabolum, reddita mundo veritate, calcavit. Hoc est igitur Beatissimo Confessori cum Machabeis Fratribus certaminis, gloriæque communio. Hujus diei nobis est annus singulis multiplicanda, & honoranda festivitas, in quo in æternam Beatitudinem & adfectores Testamenti veteris transferunt, & novi Evangelii propugnator adsumptus est.

S E R M O VIII.

Scilicet de S. Confessore Eusebio, & Machabeis.

AD celebritatem præsentis diei, Fratres Karissimi, omni nos cum sinceritate concurrens devotio gemine festivitatis invitat. Quam nos habere manifestam est Machabeorum triumpho, & victoria Confessoris. Est namque nobis per Machabeos gaudium generale cum cæteris; est & per B. Eusebium domesticæ gratulationis propria, peculiarisque læticia (*). Et licet diversis temporibus diverso ubique agone conspicerentur, unus tamen illis Spiritus dimicavit. Quamvis enim Machabæi pro reverentia legis antiquæ, Eusebius Evangelicæ pro veritate certaverit, idem tamen est Deus, qui legem dedit, & qui Evangelium revelavit. Quis autem dubitat in illis sentiam, unam mentem, unum fuisse Spiritum, cum illi pro Domini lege sunt passi, hic pro ipso legis Domino pertulerit passiones? Diligentius nunc intendamus, Karissimi, quæ specialiter Machabæis, quæque B. Eusebio fuerit causa certandi. Igitur cum apud vetusta sæcula in servos Dei Diabolice invidiæ facibus Gentilitas accensa ferveret, & Antiochi præcipue Regis ferocissimum pectus impia suppleret insania, Machabæos Fratres, coramque Religiosissimam matrem, raptos ad ferale suber tribunal

Anecd. IV.

H h

(*) Periculorum se esse ostendit.

adjuvi, quatenus eos metus mortis, terrore poenarum, oblationibus munerum, in suum transire suaderet errorem. At devotissimam juventutem nec minis mundi a Deo suo revocant, nec regia blandimenta seducunt. Itaque primus ex illis divina dispositione institutus palæstram certaminis celestis adgreditur, ut qui ætate præbit, passionis præcederet, & nascendi ordo teneret in Fratribus ordinem triumphandi. Hic igitur primovisus Fratribus, tartagine succensa frigi jobetur a Rege, sed refrigeratur a Deo. Matibus pedibusque truncatur, sed multum de sui integratione securus, quia pro illius hæc se noverat lege pati, penes quem solum esse credebat, formandi reparandique corporis potestatem. Et ob hoc nimirum fortissimè juvenis toto corpore, membrisque conciditur, ut adveniat præstante Deo tot se martyria habere, quot membra. Privat alius lingua, alius capitis cute nudatur, ut poenarum diversitas varietatem gigneret promiorum. Eremit ergo in omnem fortitiam sanctarum virtutibus exacerbata crudelitas, lassescant lanissæ manus, eruant, tabescent oculi, atque ipsa jam se impietas erabescit, convulsoque ordine quæstionis gemit tortor, & tortori suo tortus insultat, Cæsis itaque per hæc, prostratisque Rex Fratribus, septimus, qui & junior examinandus ingeritur, quem Rex ille Tyrannicus, tot ac talibus expensis fratribus supplicis, mollissima mittitur allocatione, maledere, promittit opes, offert honores, suasque insuper amonias pollicetur, si possit a puero impetrare perfidiam. Sed constantissimus adolescens Regem, & Regis dona despicies, Paradisum cogitatione deambulans, & cælum mente percurrens, supplicia sibi censuit commodiora quam munera, elegitque mori pro Deo, quam vivere cum Tyranno. Nec sane poterant cum regia inclinare promissa, quem fraternæ tormentis non sicerant, Immo, ut exitus docuit, fidelissimus puer in ea magis parte videbatur torqueri, quod tardius torquebatur. Inter illa mater egregia de crachibus filiorum divinitus inspirata, gaudebat, certa tot se decorandam coronis, quod funera pertulisset in filiis. Quis hæc audire non miraretur? Ob honorem Dei materno in pedore genitricis tepefecit affectus, fide natæ ora superatur, & suo malice fortior flexu, docet filios amare supplicia. Promissis igitur tot Deum pignoribus, ipsa etiam sperto mundo gloriosissima morte succumbit. Et dignum, revera erat, ut Mater Martyrum vitam Martyrio terminaret. Post illa, Fratres, quod & meus concessisset animus, vestrasque adres jamdiu scire non ambigo, nostram ad Eusebium veniamus, quem diei præsentis adsumptio Machabæorum fecit esse germanum. Illi namque moriendo Martyres facti sunt, iste vivendo. An non videtur vixisse temporibus laboriosissimum egisse martyrium, qui bella petiti, castitate luxuriam, continentia voluptatem, humilitate superbiam, iracundiam moderatione vincebat? Nam quid non Martyrum indeptus est gloriam, qui spiritali prælio cotidiana temptamenta suspirans, oculis continuasque Diabolicas impugnationis superabat insidias? Hic illum animus, Fratres, hoc propositum, vita hujusmodi Patri-

Patribus dudum nostris Pontificem dedit, qui tantis Sacerdotum suum virtutibus sublimavit, ut inter multimoda Ecclesie ornamenta, velut gemma pretiosior lumine clariore fulgeret. Fecit ergo eum, Karissimi, morum probitas Sacerdotem, & plenitudo Fidei Confessorem. Nam cum impietas Arriana Ecclesias Dei profunda quiete pacatas Regali patrocinio ascenderet, & ignaros quosque, vel trepidos nunc suasionem, nunc minus in sua traxisset jura captivos, Eusebii nostri adgressus est ademptare constantiam. Sed vir iste fortissimus, non ignorans pro Fide Christi, & nomine Apostoli passionem procellosos Martyres per torrentia brevissae, Arrianorum terrore despecto, coelestis vitae tranquillissimum portum secularium fluctuum tempestate quaesivit, maluitque spiritales animos corporis suum procellis subiacere mundania, quam in nauigio periculis salutaris Fidei naufragium sustinere. Et quia cogi non potuit prode veritatem, coactus est exulare. Sed ubi ille exil, ubi esset peregrinus, qui non peregrinabatur a Deo? Libenter & Urbem suam reliquit, & Sedem, epi Christus ubique erat & honor, & patria. Ut autem mihi videtur, illi tunc potius in quodam desolationis loco manebant, a quibus separabatur Eusebius. Recenseamus nunc, prout possumus, quae Beatissimus Pater noster pro Fidei confessione pertulit, ut advertamus, quantus cum libere, quocumque meritis ad tantam hanc confessionis gloriam prorexerunt. (*) Ille igitur, ut relatio paterna nos instruit, hae nostrae raptus ex Urbe Scythopolim ducitur, ibique, trucidandus traditor Arrianis. Non est inegnitum, Fratres, quantam possit exercere nequitiam inimico servientis permissa libertas. Clauditur itaque brevi, angustisque cubiculo, ut praeter septem carceris acies, eum ergastuli illius, undagustio macerarent. Sed has ille angustias patientissime tolerabat, sciens, Jonam Prophetam cavi ventre conclusum in pristinum vivendi statum, atque in officium Propheticum resititisse, tamen etiam peragebatur, & citi, sed hic, qui verbo magis vivebat Dei, ad omnem satietatem conscientia sua palcebatur, & Fide. Caecos nihilominus perhibetur, sed magnanimiter sustentabat, quia in ipso iam Christo Domino injuria, litjas, praecessisse videbat exemplum. Et quid plura? Fratres? nunc fortitudine animi, nunc persecutione doctrina, & insolentiam persequendum, & haereticorum viciis errorem. Eutemur itaque, totisque vicibus exortemur, gratias agentes Domino, ac Deo nostrae, qui per abundantiam miserationum suarum ad perfectionem praesentium, & patrocinium posterorum, tam magnificum Sacerdotem, tam mirabilem Confessorem Urbi hanc & dedit, & reddidit.

(*) Nota quod iste Vercellinus est.

S E R M O IX.

De S. Eusebio.

QUamquam, dilectissimi Fratres, Beati Patris nostri summi Sacerdotis, & Confessoris Eusebii indignus sum filius, & minimus servus, insignibus tamen meritis, ac virtutibus vel exiguam dependo pro viribus servitutem (*). Etsi hæc ille in ecclesiis agens, & ceteri ad sociatus Evangelico non requirit, nos tamen nostri memores ingezimus, quod debemus. Quod quidem illa quam maxime confidentia audeo, quia non dubito eum, quamvis a me humilia, & parva dicantur, famuli ac nutriti sui sermonem, non exanimantis iudicio, sed diligentis affectione pensare. Atque ideo omni cum gaudio obsequium Patri, officium Sacerdoti, honorem deferimus Confessori. Hic itaque cum in hac Urbe, dispensante Deo, summi gradum Pontificii suscepisset, ut universo Clero suo spiritualium institutionum speculum se ecclesie præberet, omnes illos secum intra annos septem habitaculi congregavit, ut quorum erat unum, atque indivisum in Religione propositum, fieret vita, victusque communis. Quatenus in illa sanctissima societate vivendi invicem sibi essent conversationis suæ & iudices, & custodes, & dum alter alterius humilitatem præferret, continentiam stupet, suspicit castitatem, patientiam laudat, miserantis animi prædicat bonitatem, jejunia, vigiliæque miratur, omnes ab omnibus discerent, quod in se singuli non habebant. Quæ cum ita essent, in universorum tamen pectora bonorum omnium plenitudo magni ejus Eusebii de fonte manabat, atque ita fiebat, ut dum in divina præcepta exemplis se mutuis excitant, in diversorio illo non tam hominum esset congregatio, quam virtutum. Cum vero Christianam Fidem & Ecclesiasticam pacem toto orbe Ariana turbaret impietas, & divinitatis rebelles terrere Regio, exiliis, diversisque suppliciiis in consensum perfidie suæ simplices quosque cogeret Sacerdotes, Eusebius noster supra petram suam constitutus fundamentum, tantis, & talis emicuit, ut eum inter fremitus fluctuum mundanorum nullus error involveret, potestas nulla terreret. Nam, ut relatio paterna nos docuit, ita humili angustique carceris clausus refertur, ut neque stans neque jacens haberet porrigendi sui corporis libertatem. Premebatur quidem habitatione penali, ne inclinatum caput erigeret, sed passionis ipsius merito verticem suum attollebat in cælum. Ardabatur nihilominus carceris brevitate, ne lassantia in requiem genna relaxaret, sed veritatis grandiendo semitas per amena Paradisi incorruptæ Fidei suæ vestigia dilatabat. Subtrahuntur etiam illi, ut ipsius scripta testantur, cibi, potusque ministeria; sed nulla ille carnalis escæ fatigabatur inedia, qui consistendo eter-

nita.

(*) Nota quod Vercellinus est iste.

nitatem Christi coelestis verbi pane vivebat. Nec cogi umquam potuit, ut imperio perfidorum necessitate corpore statum fidelis animæ subjugaret. Et quamvis B. Eusebius in tanto Fidei proelio adversa omnia, Deo, cui militabat, juvante, superaret omnes tamen illas jacendi angustias, atque illam famia inopiam tolerabilius persequebatur qui exercebant illum lætulus durior, & sanctioris propositi continuata jejunia. Hic vere cum Apostolo Paulo & docet, & docet: *Quis me separabit a caritate Christi & tribulatione, an angustia? an persecutio? an fames? &c.* reliqua. Et recte non potuit a Christo tribulationibus, & angustia separari, qui non potuit cogi, ut a Patre Filium separaret. Et quamquam de suavitate gestorum ejus nulla sit invicem nobis dicendi, audiendique satietas, nec Beatissimorum tamen Machabeorum silentio est prætercunda victoria, quia & ipsos hic idem dies ereptos sæculo magno cum triumpho transfudit ad Cælum. Et quamvis chorus ille fortissimus ad Deum suam inter tormenta transierit, non tamen impar est Eusebius, qui consultata perfidia ad eundem Deum victa post tormenta migravit. Et, ut manifestius advertamus Eusebii nostri inferiorem non fuisse victoriam, illi veteri pro lege certant, hic novo pro Evangelio dimicavit. Illi pro præceptis quidem Dei subiacuere suppliciis; Eusebius autem pro Deitatis ipsius veritate, confixit. Resisterunt illi Antiocho Regi, ne illicitis tunc carnibus vescerentur; obstitit iste Diabolo, ne hæretici sermonis fermento panem nobis Dominicum macularet. Exaltentur itaque, Fratres, Deo nostro agentes gratias quia sub hac præsentia diei devotione gentium sollicitudine lætamur, Eusebii quippe suspicientes triumphum, & victoriarum Machabeorum tormenta mirantes; An non mirabiles Machabeï, quos nativitatibus suæ, passionisque consortia & apud sæculum fratres fuisse, & in Cælo videmus esse germanos qui pinguissimo egregia matris ab ubere, & substantiam vivendi, & vincendi suxere virtutem? In tantam enim perfectionem lacte & sermone adolevere materno, ut inseparabilis esset & in corde eorum sapientia, & in corpore fortitudo. Denique Antiochus beatissimos juvenes Fide propria, & materna adhortatione constantes, ut a reverentia paternæ legis averteret, non acerrimis terrere suppliciis, non magnis potuit avocare promissis. Tantus enim in membris eorum vigor, tantus in pedibus spiritus, tanta erat in responsione doctrina, ut spernendo penas, & consurgendo perfidiam impij Regis; & terrorem vincerent, & furor. Venerabilis autem mater confessione parili, & consimili morte defuncta lætior ad pignora sua de hoc sæculo profecta migravit. Nec miram, si sævitiam Regis in semetipsam magnanimitè pertulit, quæ tam fortiter eum potuit, & in filius sustinere. Vere beata mulier, atque omnium prosequenda precor, quam pro fide Dei sui & in occasibus filiorum nulla carnis fregit affectio, & a tormentis proprii corporis nec sexus revocare potuit, nec fœcunda. Hæc ergo sunt, Karissimi, diei hujus gaudia poti-

va fidelium. Hæc semper Beato Eslebio, & gloriosissimis Machabæis exhibemus obsequia, quos in æternum Regnum tempus quidem diversum, sed Fides eadem, & dies una, provexit.

S E R M O . X.

De Machabæis.

Quid primum, karissimi, de Machabæis Fratribus, quorum hodie Natalis est, adgrediar prædicare? Quo me in hæc eorum sermone circumferam, quorum mihi insignia merita nec explicare possibile est, nec sequi probabile? Ut enim una resplendit in omnibus fides, ita multiplex claruit in singulis fortitudo. Vere venerabiles, atque ore omnium celebrandi fratres, apud quos & in verbis confessio, & triumphus est in virtute. Hi igitur, dum illicitis vels, & communicare prohibitis meta regio, & tormentorum acerbitate coguntur, una sibi omnes moriendi voluntate succedunt, quia omnibus erat post obitum spes una vivendi. Quam specioso autem iudicio, laudabilique constantia potius carnes, quam coelesti tunc interdictione habebantur innoxæ, contingere perhorrescunt, quorum devotio ad immaculati se Agni præparabat adventum. Rapiuntur ergo fortissimè juvenes, ad iniquas, & vetita variis membrorum cruciatibus impolantur. Perstant tamen viriliter, nec furvi tyrannico cedunt, ut omnipotentis Dei dispensatione mirabili, quos carnis generatio temporales, mortalesque ediderat fratres, æternos faceret præmia gerituros. Quis revera non tota admiratione suspiciat, quod pro auctoritate divinæ legis pueri sapientiam præferunt, adolescentes tormenta non metuent, juvenes & munera Regia, & vitæ ipsos blandimenta contempnunt? Incipit ergo artifex persecutor a primore nato, ut in præcepta sua seniorum supplicio subsequenter animos insinaret. Sed quod impius argumentatur, ad metam fratibus proficit, & exemplum. Intelligit unusquisque eorum, posse ea, & debere se vincere, quæ vigore germanæ mentis, & lætæm fuerant religionis calcata. Sed quid potissimum de venerabili eorum matre sermonis nostrum medicorum persequatur, cui de tam numerosis orbitatum lætibus gaudia votiva nascuntur, quæ tot funera exultavit tormentis, quæ pignoribus letabatur? Egit Beata femina geminam quodammodo nutrem, nam quos lege corpora præsentis foderat vitæ, fortitudine spiritus perpetuis sæculis paravit. Quis non mortaliæ miratur, cujus non contemiscat affectus, totis matrem trepidasse viscibus, ne quis filiorum suorum in tam magnifico conspectu aut timeret, aut non crederetur occidi? Atque inter illa peremptorum funera parvulorum materno in pectore non solum nullus tristitiæ gemitus fuit, sed ultra femine pietatis affectum exultavit de eorum victoria mater mirabilis, quæ se sciebat, non minus fide nutrisse, quam lacte. Transiit ergo matris ordo in ordinem passio-

nis,

nis, ut iustissima Martyrii regula tramite, quo eos mundus acceperat, transmitterentur ad caelum. O novum pietatis affectum! torquentur filii, & mater exultat, atque ita se in conspectu Domini veram matrem credidit adprobendam, si inter tam sancta supplicia numerosos sobolis suos, inflexo pectore, & fixis oculis adstiteret. Immo sibi ipsa congaudet, quod alacritatem mentis suae suis in pignoribus recognoscit, & quod ei tali morte praemittere contigit filios, ut nihil sibi de eis vindicaret Infernus. Sed posthac omnia stupenda mulier eadem, qua filii, confessione defuncta, secunda subsequitur, quos tam devota praemisit. Iustissimamque in conspectu Domini fuit, ut tot Martyrum mater, de hoc mundo non sine Martyrii consecratione transiret. Nec requirendum, Fratres, qua potissimum poena gloriosissimum clausit diem, cum omnia, quae audivimus, supplicia filiorum materna torserint viscera, & sola acris senserit, quidquid singuli pertulerunt.

S E R M O XI.

De Machabaeis.

UNam esse spiritum novi, ac veteris Testamenti, etiam Machabeorum magnanimitas, fidesque declarat, qui de aeternitatis gloria Deo promittente securi, ergenti Regis servitium pia morte vicerunt. Nam Dominum nostrum Jesum Christum, quem testimonio Evangelii omnis populus de Caelo credis venisse Gentilitas, passurum in terris esse de Virgine universa dudum per Legem, atque Prophetas Judaei discabant. Et inde est, Kacissimi, quod Machabaei Fratres pro reverentia legis patrum ante se passionibus subdiderant, quam legis Dominus paterebat. Hic, quod prius desperavit mortem, quam per Christum vinceretur Infernus; inde, quod antea pro honore Redemptoris proprium dederant sanguinem, quam suum pro cis ordorem Redemptor effunderet. Quis autem dubitet tam innumera mundi praesentis mala nec adire eos, nec tolerare potuisse, nisi fide plenissima de bonis futuri saeculi credidissent? Nemo, Fratres, nemo Tyrannum spernit, nisi qui spes legum imperatoris brigitur; nemo mortem praefert vitae, nisi qui vitam credit esse post mortem; nemo torquenti volens perpetitur, nisi qui sperat praemia post tormenta. Igitur cum Antiochus in servos Dei effusata saeviret insania, septem germanorum religiosissimum eorum ad suum habet tribunal cum matre perducit, ut aut illa tam nunc oculus proliis gratuita supplicia vinceretur, aut si quem forte ex pueris proprius non terridisset interitus, mors fraterna turbaret. Sed errant inanis, virtutem Religionis ignorans, in qua est illa vel maxima pietas, Deum fratribus, Deum filiis, Deum praestitisse parentibus. Praecipit ergo eos contra decreta Coelestia manducare carnes porcinas. Recusantibus adhibet poena diversa poenarum. Sed nesciunt corda filiorum voluntatis per-

perfidorum. Agitur inque cum eis ferro, flammis, variisque suppliciis. Hæc caput ante nudatur; hæc lingua præciditur; frigitur ille manibus pedibusque truncatus. Sed inter tam funesta tormentum manus nec filios infantis matris inclinat affectio, nec matrem morientem frangit turba natorum. Atque ita in germanis pueris, & muliere senissima eadem pro lege Dei fuerit vota moriendi, ut & ipsa videatur filios spiritus magis genuisse, quam carne; & illi tollantur non tam lactis substantiam de matre sorisse, quam Fidei. Quis non perfidorum, Fideliumque miretur, quod senissima mulier tot dulcium pignora non congemiscit interitum? quis non obstupescat, quod de tam crudelibus filiorum suppliciis farenti Regi læta mater insultat, illiusque potius persecutor magnanimitate torquetur, quam meditatione impia cogitabat, aut præcipitatione pollueret, aut orbitate damnaret? Nam quod supra omne miraculum est, juniori filio mater, quem a Rege susceperat inclinandum, sic ait: *Peto filii, ut cognitus fratribus tuis effectus suscipias mortem, ut in illa misericordia Dei cum fratribus tuis te recipiam.* Vere gloriosissimæ mulieris incomparabilis fides! Adhuc in conspectu Regis secunda de mortuis, trepida de vivente. Sciebat enim hunc se solum filium perdituram, si solus timuisset occidi. Sed non degener juvenis, qui fratrum agnos patienter aspexerat, matrem libenter audiuit, & torquentem Regem non solum non metuit, sed digna sermone increpatione castigat. Et bene, Karissimi, mirabilis femina, certa de filiorum triumpho, certa de retributione cœlesti, insultabat Regi, exultabat in Domino, quis se tunc magis credebat beatius parturire, cum videret filios suos gloriosi ad Deum morte procedere. Et supplicia quidem multiplicabat Antiochus, sed fidelis anus pro illa temporalium poenarum multitudine triumphantium parvulorum premia numerabat æternæ, post quorum occasum inter dulcissima corpora.

Deest pagina, Sequitur Sermonis fragmentum, editum inter Opera S. Ambrosii.

... gote & Dominum suscitavit. Nam sicut viam passionis ejus experti sunt, ita experiuntur & vite. scriptum est enim in Psalmo: *Notas mihi fecisti viam vite.* Hoc utique in Resurrectione ex persona dicitur Salvatoris, quod cum post mortem ab inferis rediit, ad superos incipit nosam habere viam vite, quæ ante habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vite, quod nullus adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At ubi Dominus resurrexit, nota facta solo atrita est plurimorum, de quibus Sanctus Evangelista ait: *Multorum corpora Sanctarum resurrexerunt cum eo.* U introierunt in Sanctam Civitatem. Unde cum Dominus in Resurrectione sua cixerit, *Notas mihi fecisti vias vite*, possumus & nos jam dicere Domino: *Notas fecisti nobis vias vite.* Ipse enim nobis notas fecit vias vite, qui

S. MAXIMI SERMON.

qui nobis semitam manifestavit ad vitam ; notas enim mihi fecisti vias vitæ, cum me docuit Fidem, misericordiam, iustitiam, castitatem ; his enim pervenitur itineribus ad salutem . Et licet nos sui resolutione corporis mortis umbra circumdet ; tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias Inferni leges incunctanter Christi virtutibus ambulamus. Unde ait Propheta: *Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Quod manifestius Dominus ait de fideli dicens: *Qui autem credit in me, non morietur, & licet moriatur, vivet.* Ergo, Fratres, cum Sanctis Martyribus Paschæ Domini gloriam conferamus. Conferamus, inquam, & licet melius noverint omnia, tamen nos illis prædicemus, quemadmodum de sepulcri gremio surrexit ad superos. Illi nobis revelent, quo pacto de Inferi profundo remeaverit ad sepulcrum. Notum, inquam, nobis faciant, quemadmodum in exanime etiam corpus, & frigidum sese calor insinnaverit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitaverit. Notum, inquam nobis faciant, quemadmodum organum corporis dissipatum in priorem statum nervorum rursus cooptaverit resoluta compago, & armoniam viscerum iam silentem in veterem conceptum spiritus vivificans animaverit Sacerdotes. Ergo prædicent, quæ Salvator post Resurrectionem mirabilia gessit ad superos, Martyres revelent, quanta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctis.

S E R M O

De Natale Sanctorum Octavi, Adventi, & Solutoris, qui Taurinis passi sunt.

Cum omnium Sanctorum Martyrum festivitatem Fratres, devotissime celebrare debeamus &c.

Editur est inter Opera S. Maximi.

S E R M O

De Barbaris non timendis.

Sæpe dixisse me memini, quod hos tumultus bellicos timere minime debeamus &c.

Est editur a Mabillonio sub nomine S. Maximi in Mus. Ital. ex hoc Codice.

S E R M O II.

Item sequentia.

Mirum forsitan videatur, quod ante dies Sancti Helisei gratiam deseribentes diximus &c.

Editur itidem a Mabillonio sub nomine S. Maximi ex hoc Codice. Anecd. IV.

S E R M O XXII.

De tumultibus bellicis.

MOvet fortasse vos, Fratres, quod tumultus bellorum, & incursions proeliorum &c.

Editus est inter opera S. Ambrosii.

*In hoc codice ad ea usque verba procedit Sermo: Et ad plenam ruitio-
nem urbium portas principum. Tum deficiente pagina subsequitur
fragmentum.*

..... recte autem Moysen & Prophetas micas possumus nomi-
nare, quoniam integer panis ipse Salvator est juxta quod idem de se
dicit: *Ego sum panis, qui de Cælo descendi*. Cujus panis refectionem
Cananea illa mulier cum rogaret, dicit illi Dominus: *Non est bonum
tollere panem filiorum, & dare canibus*, hoc est gentibus. Quod intel-
ligens illa mysterium respondit dicens: *Dominus, nam & canes de micis
Dominorum suorum edunt*. Cujus fidem Salvator mirans statim filium
ejus perfectæ sanitatis medicina donavit. Ita mulier magna domi-
de micas quaerit, panem salutis invenit, & dum catulorum fra-
gmenta desiderat, filiorum epulis saginatur. O beata Domini vulnera,
quæ perpetuum a nobis excludunt dolorem! O uberes micæ, quæ re-
pellitis jejuniū sempiternum! Quisquis enim ulcera Salvatoris ore
suo foverit, ipse ulterius non dolebit, quicumque panis ejus micas
sumserit, famem non sentiet sempiternam.

S E R M O XXIX.

De Kal. Gentilium.

Bene quodammodo Deo providente dispositum est, ut inter medias
Gentilium festivitates &c.

*Editus est ex hoc Codice a Mabillonio sub nomine S. Maximi in Museo
Italico.*

S E R M O XXX.

De defectione Lunæ.

ET ipsi videtis, Fratres, quod mea non cessat humilitas &c.

Editus est inter Opera S. Maximi.

S E R M O XXXI.

Sequentia de eadem re.

ANte dies persecuti sumus, Fratres, adversus illos &c.
*Editus est a. Malillonio sub S. Maximi nomine in Mus. Italico ex
 hoc Codice.*

S E R M O XXXII.

De Idolis auferendis de propriis possessionibus.

ANte dies communeram caritatem vestram, Fratres, ut tam-
 quam Religiosi, & Sancti Idolorum omnem pollutionem de-
 stris possessionibus auferretis, & erucetis ex agris universam Gen-
 tilium errorem. Fas enim non est, ut qui Christum habetis in cor-
 dibus Antichristum in habitaculis habeatis; cum vos Deum adoretis
 in Ecclesia, vestri Diabolum venerentur in Fanis. Nec se aliquis ex-
 cusatum putet dicens: Non iussi fieri, non mandavi. Quisquis enim
 intelligit, in re sua exerceri sacrilegia, nec fieri prohibet, quodam-
 modo ipse precipit; tacendo enim, & non arguendo consensum
 præbuit intolanti. Dicit autem B. Apostolus, criminosos esse non
 solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Tu igitur,
 Frater, cum tuum sacrificare rusticum cernis, nec prohibes immo-
 lare: peccas, si non data copia, attamen permissa licentia, si non
 iussio tua in crimine, attamen voluntas in culpa est. Dum enim taces,
 placet tibi quod fecit rusticus tuus, quod si non faceret, forsitan
 displiceret. Non autem sibi tantum peccat subditos, cum sacrificat,
 sed & Domnedio, qui non prohibet, qui si prohiberet utique non peccaret.
 Grande igitur malum est Idolatria, polluit exerceutes, polluit habitantes,
 polluit intuentes, penetrat ad ministros, penetrat ad conscios, pene-
 trat ad tacentes. Intolante enim rustico inquinatur Domnedius. Non
 potest non esse pollutus, ubi cibum capit, quem sacrilegus cultor
 exercuit, terra croenta edidit, tetrum horreum conservavit; omnia
 enim ibi inquinata, omnia sunt nefanda, ubi Diabolus habitat in
 sedibus, in agris, in rusticis. Nihil ibi liberum est ab scelere, ubi
 totum versatur in scelere. Cum cellam ingressus fueris, reperies in
 ea pallentes cespites, mortuosque carbones, dignum sacrificium
 Dæmonis, cum mortuo Numini rebus mortuis supplicatur. Et si ad
 agrum processeris, cernis aras ligneas, & simulacra lapidea, congruens
 mysterium, ubi Diis insensibilibus aris putrescentibus ministratur.
 Cum maturus vigilaveris, & videris sanciam vino rusticum, scire
 debet, quoniam sicut dicunt, aut Dianaticus aut aruspex est; insa-
 num enim Nutren amentem solet habere Pontificem; talis enim Sa-
 cerdos parat se vino ad plagas Deæ suæ, ut dum est ebrius, poenam
 suam miser ipse non sentiat. Hoc autem non solum de intemperantia,

sed & de arte faciunt, ut minus vulnera sua dolcant, dum vini ebrietate jactantur. Vanus plane vatis est, qui putat crudelitate adstruere pietatem. Quam misericors in alienos Deos ille, qui in suos est Pontifices tam cruentus! Nam ut paulisper describamus habitum vatis hujusce, est ei adulterinis crimineis hirsutum caput, nuda habens pectora, pallio crura semicincta, & more gladiatorum paratos ad pugnam ferrom gestat in manibus, nisi quod gladiatore pejor est, quia ille adversus alterum dimicare cogitur, iste contra se pugnare compellitur. Ille aliena petit viscera, iste propria membra dilaniat; & si dici potest, ad crudelitatem illam Lanista, istum Nomen hortatur. Hoc igitur indutus habitu, hac cruentus exede, judicate utrum gladiator sit, an Sacerdos. Ergo sicut gladiatorum publicum facinus religiosa Principum devotione sublatum est, ita & amentes gladiatores isti Christianitatis observatione de propriis domiciliis auferantur.

S E R M O XXXIII.

De eadem re.

NON parum tractata Dominica superioris profecisse vos credimus, siquidem prædicatione nostra ab omni Idolorum inquinamento corda vestra purgavimus. Nostra enim corda mandantur, cum Diaboli sordibus polluta nostra conscientia non tenetur, Pollutam autem is conscientiam non habet, qui exerceri sacrilegia in sua possessione non patitur. Cæterum qui scit in agro suo Idolis immolari, nec prohibet, quamvis ipse longe in Civitate consistat, pollutio tamen illum nefanda continget. Et licet aris adsistat rusticus, ad Domnedium contaminatio execranda regreditur. Particeps enim ejus efficitur, si non conscientia, certe notitia. Profecisse ergo nos credidimus, cum sacrilegii cultum in vestris possessionibus inhihent; dicimus enim, ut Christiani hominis, hoc est mundi viri, sit munda possessio. Ait autem Salomon: *Possessio pretiosa vir mundus.* Si ergo vir purus possessioni pretiosissimæ comparatur, quanto ipsa possessio majoris est pretii, si sit sinceris, & pura, nec aliqua Diaboli contagione vilescat? Cur autem vir mundus possessio munda dicatur, scire debemus, scilicet quia pretiosum illum facit non fragilitas corporis, sed sinceritas honestatis, & quia eum pro ipsa puritate mentis Dominus possidere dignatur, sicut ait Propheta ex persona Sanctorum &c.

Hæc desunt aliquot paginæ; sequitur fragmentum.

... suscipit, sed alios excutit in profundum, alios sublimat ad cælum, aliis lapsum tribuit ad ruinam, aliis resurrectionem operatur ad gloriam, sicut scriptum est in Evangelio dicente ad Mariam Sancto Symeone: *Ecce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum.* Ruit enim a Christo, qui mandata ejus præteriens, lapsum, dum

evagatur, incurrit; resurgit in Domino, qui præcepta ejus metuens, a peccatis se erigit ad virtutem. Sic igitur iste hæreticus ruinam in ipso itinere patitur, dum viam veræ Religionis ignorat; Catholicus incedit sine offendiculo, quia recto Fidei tramite graditur ad salutem.

S E R M O XXXVIII.

D: Speculatore posito filiis Israel.

Interdum, Fratres, cum prædicamus, plerisque sermo noster videtur asperior, & ea, quæ secundum regulam prosequimur, ita a nonnullis accipiuntur, quasi nostræ severitatis austeritate promantur. Dicunt enim: quam dure, & amare prædicavit Episcopus, ignorant quod Sacerdotibus dicendi necessitas major est dicendi, non quod verum prosequendi desit voluntas, sed quia tacendi silentium statuti poena depellitur. Necessitatem patimur, dum timeamus, ne per hoc cogimur plus posse, quam velle, & metnenda aliis ingerimus, dum ipsi saluti propriæ formidamus. Hæc autem est conditio prædicantis, ut non alterius peccata taceat, si sua vult declinare peccata, & emendet oburgando fratrem, ut in se possit non perdere Sacerdotem. Cæterum si voluerit dissimulare; filere, celare, & illum tacendo non corrigit, & se non prædicando contemnit. Melius est igitur increpando emendare peccantem, quam silendo peccantis delicta suscipere. In hoc enim positi sumus, ut si delinquentibus non eorum scelera dixerimus, scelorum ipsorum etiam nos reatus involvat. Nam sic utique dicit Dominus per Prophetam: *Et tu fili hominis speculatorem te deli domui Israel, & audies ex ore meo verbum, cum dicam peccatori: morte morieris, & non loqueris, ut caveat impius de via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua exquiram, & reliqua.* Evidens plane, & manifesta sententia, quæ speculatorem, cur tacuerit, sanguine polluit criminosis; nec contenta est, quod iniquum sua damnat iniquitas, nisi & illam ream statuat, qui eandem iniquitatem noloit increpare. Videte ergo, quantom malum sit delinquentis; delinquens ipse peccat, & Sacerdos arguitur. Ipse se delictis suis jugulat, & de manu Episcopi sanguis exquiritur. Loquendum est igitur, & clamandum, ne silentium nostrum in die judicii idem peccator excuset, & qui nunc dissimulat esse particeps sanctitatis, tunc socium criminetur erroris: Et tu, inquit, fili hominis speculatorem te deli domui Israel. Quid est speculator? Speculator utique dicitur, qui velut in quadam sublimi arce consistens, adjacenti populo prospicit, ne quis in eum subito hostis obrepit, sed illo solite coram agente plebs pacis dulcedine potiar, qui si aliquid adversi repente conspexerit, mox indicet, constanter annunciet, ut & civis ad cavendum periculum sit paratus, & hostis fugiat deprehensus. Cæterum si ingruente adversario speculator dissimulaverit, tacuerit, neglexerit, tunc fit ut inopinatus præ-
occu-

occupetur populus, & inimicus superveniens debacchetor, atque ideo omnis culpa ei adscribitur, qui loqui noloit, ut salvaret plurimos, sed tacere maluit, ut periret ipse cum pluribus. Hos ergo Speculatores a Domino constitutos quos esse dicimus, nisi Beatissimos Sacerdotes, qui velut in sublimi quadam arce sapientiæ collocati ad tuitionem populorum supervenientia mala eminus intuentur, & adhuc longe positi contemplantur futura supplicia, non oculi carnalis intuitu, sed prudentiæ spiritualis aspectu. Et ideo tacere non possunt, sed clamare coguntur, ne per silentium gregem Christi Diabolus hostis invadat. Ecce enim prævidemus diem advenire judicii, & peccatorum poenas jam ipsa cogitatione sentimus. Atque ideo adnunciamus unicuique, ut avertat se a via impietatis suæ, scilicet temulento ut sobrietatem sedetur, quoniam ebrietati comes est inimica luxuria; avaro ut pecunias suas erogat, ne custodiendo eas, non ad utendum, sed ad colendam videatur habere divitias; quisquis enim quod diligit hoc colit, tuctur, & quodammodo veneratur. Unde ergo, avaræ, ne vascula mensæ tuæ tibi cedant pro dolo, dum his non uteris ut Dominus, sed ea recondita custodis ut servus?

S E R M O XXXIX. (*)

De eadem re.

Cum semper, Fratres, non cessaverim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis commotionibus profecisse, & doleo quod frequens prædicatio mea non vos profecto aliquo salutis corrigat, sed quadam contestationis poena constringat. Prædicatio enim Sacerdotis in plebe salvandis est correctio, contestatio judicandis. Contestamur enim illis ante-judicii diem, quid illos maneat in ipso judicio, ut tunc omni excusatione sumpta & rei sint de peccatis, & obnoxii de contemptu. Unde & ego interdum parcens vobis tacere velim, sed malo vos contumaciæ causas reddere, quam me negligentiae sustinere judicium. Comperi enim, Fratres, quod per abstinentiam meam ita rari quique ad Ecclesiam veniatis; ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veniretis, & quasi cum a necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo a Domo Dei absentes sumus; sed hoc interest quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab Ecclesia desum, Christus tamen ab Ecclesia sua, qui est ubique, non deest; Venis frater ad Ecclesiam, non invenis ibi Episcopum; sed, si fideliter venis, invenis ibi Episcoporum Episcopum Salvatorem. Nam Christianus, qui tunc tantum procedit ad Ecclesiam, quando Episcopus præsens est, non tam Dei causa videtur processisse, quam hominis, nec impleisse Christianæ mentis officium,

sed

(*) *Ejusdem.*

sed amici deferentis obsequium. Quid autem ego vos arguo, cum possitis me uno sermone convincere? Convincor enim, cum in hac parte Clericos vobis magis video negliges, Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? aut qua fiducia succenseam Laicis, cum a confortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, Fratres, non de omnibus loquor. Sant. certi, quique devoti sunt; & alii negligentes. Ego neminem nomino, conscientia sua unumquemque conveniat.

S E R M O XL (*)

De eadem re.

A Maior fortasse fuerit, Fratres, prædicationis meae superiore Dominica, quod plerisque de vestris acris magisteriis, & veritate convenerim, & si prosecutus, quæ aliquantisper blandimenta non deferant, sed tristitiam inrogarent. Verum nihil mea interest; ego enim gaudeo, sciens discipuli tristitiam magistri esse lætitiā. Tunc enim auditor proficit, quando austeriora annunciat prædicator; tunc ei salus gignitur, quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit enim B. Apostolus: *Nam quæ secundum Deum est tristitia, salutem stabilem operatur.* Recte ergo lætor, quia salutem operor, cuius objurgo. Licet mœreat filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, cum proficere illum intelligo per mœrorem. Ait Salomon Sanctus: *Quis est autem filius, quem non verberat pater?* non enim semper pater osculatur filium, sed & aliquando castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur; habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amarius inferantur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quam blanda remissio, unde ait Propheta: *Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.* Igitur, Fratres quia post tot increpationis mœre utilia verbera credo vos benignitate sensum profecisse, de sacris literis aliqua conseramus; sicut enim fons, qui non solito humore destillat, exagitur furculis, & ita largior invenitur; ac primum ex eo turbida aqua producit, ut unda prior subsequatur; sic & sanctitas vestra exasperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed devotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebant, sed jam ex vestris moribus profluit omne, quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad discipulos suos Dominus: *Vos autem quem me dicitis?* Non igitur tamquam ignarus interrogat Dominus, quid de eo populi, discipuli que sentirent: sed tamquam sciens universonum mentes, fidem manifestare voluit singulorum, ut quod corde credebant, ore narrarent. Alii enim Eliam esse credebant Dominum, alii Hieremiam, alii Johannem Baptistam. Petrus solus Christum Dei filium confitetur. Gradus quidam sunt Fidei,

(*) Unde supra.

dei, & qui devotius credit, religiosius confitetur. Pro hac devotione dicitur Petro: *Peatus es tu Simon Bar Jona, quoniam caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Caelis; & ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam.* Cum vocaretur ergo Simon, pro hac devotione nuncupatus est Petrus. Legimus dicente Apostolo de ipso Domino: *Bibebant de spiritali petra; petra autem erat Christus.* Recte igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, ut qui cum Domino Fidei societatem habebat, cum Domino haberet & nominis Dominici unitatem, ut sicut a Christo Christianus dicitur, ita & a petra Christo Petrus Apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possumus reprobare, qui unum de Prophetis Dominum aestimabant. Nam ideo nonnulli velut Heliam Salvatorem forsitan putaverant, quia ad coelos Helias, sicut Salvator, ascenderit. Sed non sicut Helias Christus est; ille enim ad Coelos rapitur, iste regreditur. Ille tamquam infirmus ignea quadriga subvenitur; hic tamquam Deus propria virtute portatur. Ille sicut homo docitur, hic sicut Salvator ascendit, Ille ducente sequitur Angelo; comitantes sibi Angelos iste praecedat. Denique iidem Angeli remeantes in terram a Domino Salvatore dixerunt ad Apostolos: *Viri Galilaei, quid statis aspicientes in Caelum? Hic est Jesus, qui receptus est a vobis. Sic veniet, quemadmodum vidistis euntem cum in caelo.*

§ E R M O XL.

De unitate Caritatis.

Legimus in libro, qui Apostolorum Actibus adscribitur &c.
Editus est inter Opera S. Maximi.

§ E R M O XLII. (*)

De eadem re.

Retinet Sanctitas vestra, Fratres, ante dies cum plebis ejus, quam sub Beatissimis Apostolis &c.
Est editus inter Opera S. Maximi.

Tum desunt paginae, & sequitur fragmentum.

..... git, & commendat. Nam pro illa tantum aqua daturum se pretium spondet, quam servulis ejus, qui utique in hoc saeculo minimi reputantur, manus religiosa porrexerit. Et ipsa sit aqua acceptabilior Deo; quae credentibus Christo pro nominis ejus fuerit honore delata. Ait itaque: *Quicumque potum dederis calicem aquae frigidae tantum in nomine meo. Multos videmus, Fratres, non tam gratiae*

(*) *Eisdem.*

gratiam coelestis intuitu, quàm usû, & necessitate conversationis humane suis aut familiaribus, aut patronis plurimas opes, & magnifica dona conferre, quàm cum hoc mundo lapsors manifestum est, quia non Deo in æternum manenti, sed discessoris hinc contiguo mortalibus tribuuntur. Quæcumque enim pro sæculi ambitionibus impenduntur, cum sæculo necesse est dilabatur. At vero Dominus nosse pauperum suorum, atque humilium confessor, non invidiosa aut metallâ elargienti, non fulgentium gemmarum iniecebosa monilia, non ferreas pretiolasque vestes expetit, sed retributionem etiam pro aqua frigida pollicetur. Aquam frigidam poscit, ut in opus refrigeris misericorditer omnis possit abundare paupertas. Quicumque inquit, *potum dederit calicem aqua frigide, non perdet mercedem suam.* Hæc sententia, Karissimi, in obsequium celestium mandatorum & inopes invitât, & incitat locupletes. Nam enim pauper potest aqua deesse, quam exhibeat scienti, aut quis fidelium dignitatem divitum non ambiat potiora largiri, cum videat apud misericentissimum Deum magnis premiis & parva dari? In hæc quippe communionem non querunt muneris pretium, sed devotio porrigentis, sicut egeni illa, ac religiosissima semina, quæ in gazophylacium duo vira minuta mittebat, Dominica sententiâ cunctis est poplata divitibus. Et recte, Fratres, quia sapientissimus iudex non tam operanti quærebatur affluentiam, quam operantis affectum, nec intendebat, quantum daretur dona Dei de plenissimis suis proferret valibus, sed quantum apud mulierem vidua, quo nihil sibi reliquerat, resideret. Divites enim illi sic magna Deo offerebant munera, ne divites esse desinerent, pauper vero mulier tanta fidei magnanimitate Deum sibi prætulit, ut despiciens egestatem suam, totum quod habebat, offerret. Plus ergo ab omnibus misit, quàm minus sibi ab omnibus relinquerat. *Qui dederit, inquit, calicem aqua frigide, non perdet mercedem suam.* Quæ igitur sub tanta pulchri iudicis liberalitate sine premio potest esse paupertas, apud quem & aqua facit oblata mercedem? Abundantia quidem est aqua, & ipsa sol inmoderate vilissima; at cum obtentu Religiosis offertur, facit eam Christi confessio pretiosum. Hinc jam, dilectissimi, vestrum est perpendere, quo quantaque coelestium divinarum referenda sint præmia, cibum aut vestimentum, vel pecuniam largienti, cum otiosum non erit, aquæ calicem propinasse. Cavendum sane divitibus, nec hæc eos benignitas Christi ad largiendum faciat pigriores, quia illis specialiter oblatio aquæ premium gignit, quibus nihil est aliud, quod possint offerre pauperibus. Nam quæ hæc religio, quantave devotio est, multa redondere substantiis, & extero minimoque de opere coelum velle mereri? Post ista, Karissimi, ut sensum nostrum ad spiritalem intelligentiam derivemus, & aliam reperimus aquam, quæ delectabili multum gratia coram vultu refrigerare iustorum. Quicumque igitur sermonem Sanctorum virorum prædicationem Deam credula aure suscepint, omnium interiora

riam eorum, quæ unique vitam sitiant audientiam, fidei suæ simplicitate rorabant, sicut ipse Dominus Jesus cum fatigatus super puteum, & sitiens refecisset, qui revera salutem mortalium sitiebat Samaritanae mulieris, & prodeuntem de civitate turbarum uberissima est credulitate potatus. Nam quamvis ariditatem cordis eorum salustifero Dominus sermone rigaverit, est tamen spiritualis verbi natura hujusmodi, ut si subsequatur effectus, alterno quodam mone-re, & audientem refrigeret, & loquentem. Et ita fit, ut cum veritatis adfector Evangelicum seminat germen, si suscipiens illud fidei superinfundat huiusmodi, coelestium frugum seges copiosissima notri-tur. Unde, Fratres, uterque salutis nostræ proficit, ut & misericordiam promptissime faciamus, & sancta docentibus obedientiam commodemus, quatenus plenam, perfectamque spectemus Domino retribuente mercedem.

S E R M O LXIX.

De eo quod scriptum est: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & rel.*

Cum omnipotentis Dei Unigenitus, quis quantulusve esset, manifestare hominibus vellet, & bonitatis suæ fontem proposuisset aperire mortalibus, sic ait: *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo, & nemo novit Filium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.* Hæc, Karissimi, alterna Patris, Filii-que cognitio unam sine dubio, atque indivisam ostendit eis esse sub-stantiam. Solicitius nunc intendite, Fratres, quæ quantaque sit apud Dominam, ac Redemptorem nostrum divinæ virtutis natura, celestisque doctrinæ sapientia, & clementissimi ejus pectoris incompre-hensibilis benignitas. Postquam enim a Deo Patre suo, sicut Evangelicus sermo testatur, tradita sibi universa professus est, neque &c.

deest pagina, sequitur fragmentum.

de dosolis simplices, & iracundis placidos, humiles de superbis. Rescit ergo, immo rescit nos Christus, cum aut se-rioribus monitis committenda prævenit scelera, aut indulgentiam suam munere perperata remittit. Tollite, ait, *jugum meum super vos, & discite a me, quia mitis sum, & humilis corde.* Vere mitis est Chri-stus, qui ob hoc descendit de Cælo, ut per opprobria injuriasque suas peccantibus semper mortalibus indulgentiam largiretur. Et vere est humilis, qui ut mori pro mortuis posset, carnalem sibi dignatus est confociare naturam: *Mitis sum, inquit, & humilis corde.* Corde se esse homilem Dominus proficitur, quia illa vero humilitas sancta est, quæ de religiose mentis proficiscitur paritate, non quæ de vi-tioso

tioſo pectore conſcientia arſepante deſcendit. *Diſcite*, ait, *a me*, *quia mitis ſum*, *et humilis corde*. Quam bene docet talis magiſter, qui diſcipulis ſuis in ſemetipſo imitanda Doctrina ſanctæ proponit exempla. Vos autem, Kariſſimi, non ad humanam fragilitatem, ſed ad illum ſemper intendite, qui quæ faciebat loquebatur, & quæ locutus eſt fecit. *Tollite*, ait, *jugum meum ſuper vos*, *quia jugum meum ſuave eſt*, *et onus meum leve*. Jugum Chriſti, Fratres, omnia Diabolici jurgi conſigamenta diſſolvit. Jugum Chriſti non inurit colla, ſed ornat. Jugum Chriſti non deprimit capita noſtra, ſed continet. Jugum Chriſti ſulcante vomere fidei, vitiorum omnium gravina ſentelque ſuccidit. Jugum Chriſti concordibus caritatis vinculis in æternam ſocietatem Deum hominemque conjungit. Quid etiam de onere Dominiſco proſequar, quod quidem hujusmodi eſt, ut cerebriſibus noſtris peccatorum omnium pondus avertat? Onus enim Chriſti podicitia eſt, onus Chriſti humilitas eſt, onus Chriſti patientia eſt, onus Chriſti contemptus eſt mundi, & pro confeſſione nominis vjus beatiſſima Martyrii. Hæc nobis, Fratres, ſaluberrima vita cætera Salvator imponit, ne mortiferis mundi hujus ponderibus obruamur. Atque ideo devotionibus ſtudiis capita noſtra Jugo Evangelico ſummitamus, ſubſiciamus & humeros noſtros delectabilibus ſanctæ conſiderationis encribus, quatenus omnipotens nos Deus noſter a duriffimo Diabolice captivitatſ Jugo, & ab onere miſere ſervitutſ, ut vere bonus, & ut vere mitis, eruire, & liberare dignetur.

S E R M O LXX.

De ea quod ſcriptum eſt: *Intrate per anguſtam portam.*

Cum multis magnique præceptis Dominus, & Salvator noſter audientum ſarbarum corda repleſſet, ait illis inter cætera: *Intrate per anguſtam portam*. Quam lata porta, & ſpatioſa eſt via, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam; & quam anguſta porta, & difficilis via, quæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qui inveniunt eam! *Intrate*, inquit, *per anguſtam portam*. Anguſtum eſt, Fratres, quicquid adquiri neceſſe eſt per laborem. Anguſta noſtræ Religionis eſt via, quam gradientibus nobis ſpina Mundi, ſentelque concludunt. Sed anguſtiæ iſtæ amplitudinem Paradifi, immentaque ſpatia Regni cœleſtis aperiant. Spatioſa itaque luxuriæ via, & anguſtum eſt iter caſtitaſ. Lata deliciarum ſecularium porta eſt, ſed anguſto nimis ſine concluditur. Junioriorum autem, vel continentiaæ arcta quidem via, ſed ampliffima egreſſibus dilatatur. In ſpatioſa agit iter, qui abundantia diſſiarum ſuarum per ludicra inutilis voluptatſ abutitur. Anguſtum autem vitæ tramitem videtur incedere, qui ſibi ſuam ſubſtantiam denegans, in

alimoniae eam distribuit egenorum. Latum agit iter, qui linguam suam in vaniloquia, & maledica verba dissolvit. Angustas incedit semitas, qui amore Dei os suum ab omni fallacia, & indisciplinato sermone custodit. Latis ingreditur vias, qui repulso timore coelesti petulantem in feminam desigit aspectum. Angustam graditur viam, qui labripientes in lasciviam oculos suos podici cordis lege sanctiore compescit, a semetipso religiosi pectoris sui vigore corripit, & emendat, ne aspiciendo torpore incurrat, aeternam lenocinio suorum luminum cecitatem. Angustam conficit iter, qui Christi nomine parentum odia, amicorum obprobria, persecutorum furorē, verbera etiam, carceres, vincula, acerbi facultatum damna, & facta corporis tormenta perpetit. Angustam nimirum mundi hujus ingressi sunt iter Beatissimi Christi Martyres, ille, vel ille, quos ob honorem Dei omnipotentis gladius Gentilis occidit; ne Idolis serviendo impie viverent, elegerunt servantes Deo fidem cum pietate succumbere. Unde necesse est, Fratres, divino repensante iudicio, ut eos, qui hic in spatio sine fide agunt, futuro in saeculo, loca tristitiae arcta concludant; eos vero, qui in praesenti vita ob honorem Christi virtutum angusta sedantur, lux beatorum, & sedes ampla suscipiat. In qua re exemplo nobis sunt, Evangelio protestante, divites, & pauper. Nani ille dives, qui apud mundum sine misericordia abundantibus nimis convivii assuebat, in inferno perpetuo, ut lectum est, crematur incendio. Pauper autem, quem apud saeculum exolceratum corpus elaez penuria, & epulantis divitis inhospitalitas adligebat, in Patriarcharum requie, atque omnium Sanctorum consortio celestatur. Et ideo, Karissimi, sollicite nobis cavendum est, ne nos ampla hujus saeculi carnalium deliciarum oblectamenta decipiant. Adgrediamur itaque iter angustum, difficilioresem itas expetamus, fugiamus iniquarum voluptatum impios luxus, ut mereamur in retributione coelesti delectabile cum pauperibus Christi habere consortium.

S E R M O LXXI.

De eo quod in Evangelio scriptum est: *Vos estis Sal terrae.*

COelestis prudentia Dominus Redemptor hominum Elias Dei, qui sapientiam saeculi stultitiam reputat, & stultitiam rursus mundi sapientiam esse pronunciat, discipulos suos sub comparatione salis adloquitur, dicens: *Vos estis Sal terrae.* Id est, sapore sermonis vestri terrarum hominum stultitia conditor; doctrina enim de caelo veniens, atque ore Apostolico praedicata, suavissimum praestat mortalibus condimentum. Quidquid revera stolidorum cordi hominum Diabolus veritatis injecerit, Apostolici Salis aspersione purgatur. Nam sicut aquis dissolutae carnes, nisi salibus contingantur, patredini sub-

iacent, ac coetori: ita omnis homo post spiritualium aquarum luvium, nisi vigorem Apostolici sermonis acceperit, sæculi mox corruptionibus evanescit. Ait iterum Apostolis suis: *Vos estis lux mundi*. Quam propriis a Domino Patres nostri comparationibus appellatur, ut sales dicantur, per quos Dei sapientiam discimus, & lux vocatur, per quos peccatoribus nostris tenebras perfidie cæcitas submovetur! Reddissimæ itaque Apostoli lux nuncupantur, qui inter obsequia sæculi, lumen cœli, cunctisque mortalibus lux factus est Petros, cum Domino diceret: *Tu es Christus filius Dei vivi*? Aut quod majus genus hominum lumen potuit accipere, quam ut per Petrum disceret vivi Dei filium suæ esse lucis auctorem? Et Beatissimus nihilominus Paulus magnam lumen est mundi, qui cum universis orbis impietatum tenebris obsecraretur, ad cælum pergens, & rediens æternæ caritatis mysteria revelavit. Et ideo nec latere, sicut civitas fundata super montem, potuit, neque abscondi sub modio, quia cum ut electam lucernam repletam Sancti Spiritus oleo majestatis suæ Inimicus Christus accenderat. Propter quod, Karissimi, si cordi est, ut deponentes vanam mundi, saporem cœlestis sapientie requiramus, Apostolico de sale gaudemus. Si illuminari sensus nostros radiis supernæ lucis optamus, ad Dominici festini monita concurramus, quia, ut scriptum est: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos*; & alibi: *quia lux præcepta tua super terram*. Semper ergo, Fratres, expectamus Evangelicum Salem: nulla in cordibus nostris cogitatio stulta prævaleat, intendamus ad lumen verum, ut scelerum tenebras, & nocentem perfidie declinantes, filii lucis, & dei effici mereamur.

S E R M O LXXII.

De eadem re.

CUm Redemptor humani generis Christus Dei Filius ipse perfecta sapientia, & ipse sit lumen verum, discipulos tamen suos sapientie, & luminis dignatus adornare præconiis, dicens eis inter cætera: *Vos estis Sal terræ*, & iterum: *Vos estis lumen mundi*. Justissime, Fratres, ministros suos Dominus Sal esse pronunciat, quibus se novit saporem cœlestis intelligentiæ, ut perfectiora saperent, inspirasse: Et quam congruè veritatis præcones sal terræ esse dicantur, qui ut homines stultarum superstitionum longa vanitate desipientes mystico sale condirent, plenitudinem sapiendi ab ipso sapientie fonte sumperant! Vere ergo sal terræ sunt, qui perversa iniquorum studia vigore justitiæ, & predicatione divinæ voluntatis emendant. Sal terræ sunt, cum per eos potredines carnalium voluptatum, & torpentia luxuriantum pectora mandatorum ecclesiarum condimentis, & falsi sermonis aspersione curantur. Nam & Beatissimus Paulus in hoc ipsum

plum nos edocet dicens: *Serpa vester sit sale conditus*. Lumen vero mundi sunt, cum caligantis perfidiae nubilum fulgentis Fidei serpen-
tate discutiant. Lumen mundi sunt, per quos universus orbis san-
guinem mortifera Diaboli obscuritate cecatus incorrupti Solis inlu-
minatione resplenduit. Lumen mundi sunt, qui purgantes tenebrosam
mortalitatis aspectum, ad intuendum promissorum caelestium clari-
tatem novos credentibus oculos addiderunt. An non videtur nova la-
mina contulisse mortalibus B. Johannes cum dicit: *In principio erat*
Verbum, & *Verbum erat apud Deum*, & *Deus erat Verbum*, & *Verbum*
caro factum est? Numquid non novus videtur coruscasse radius, cum
gloriosissimus Petrus ait Domino: *Tu es Christus Filius Dei vivi*? Vi-
detis, Karissimi, quia Johannes locutus est, quod caelestis nesciebant;
& Petrus aperuit, quod humana capere cordi non poterant? Si pro-
fecto sunt & Sal, & lumen, quibus adnotantibus humanam genus
veritatem Dei omnipotentis, & sapere didicit, & videre. Dicendo
enim Johannes: *Et Verbum erat apud Deum*, & *Deus erat Verbum*,
& *Verbum caro factum est*, ostendit hunc, qui carnem suscepit huma-
nam, divinam habere naturam. Nam cum Deus esset apud Deum,
& homo factus est, & Deus esse non desinit. Hunc ergo, qui di-
citur Verbum, quique factus est caro, ipsum esse Dei Filium Petro
consistente agnovimus, cum dicit ad Dominum: *Tu es Christus Filius*
Dei vivi. Id est, tu es Christus, qui Verbum factus es caro, & tu
es Filius Dei, qui Deus es apud Deum. Hæc, dilectissimi, Beati
Petri responsio indefectum lumen est mundi, qua veraciter nos edo-
cat & Christum, & Verbum, utrumque veri Dei Filium constetur. Quis
enim inter carnem, & Verbum, inter Christum & Filium velut
cæcos erraret, nisi nobis hæc omnia inluminatus Spiritus Petrus ante
vidisset? Denique ait illi Dominus: *Beatus es Simon Bar Jona, quia*
non caro, & sanguis revelavit tibi, sed Pater meus, qui est in Cælis.
Non inquit: Caro, & sanguis revelavit tibi, sed Pater meus, qui est
in Cælis. Non inquit: Caro, & sanguis revelavit tibi: Nec mi-
rum, si mysterium carnis Dominicæ carnalis sensus revelare non po-
tuit, quia qualiter de carne est natus Dei Filius, nec ipsi poterat scire
caro, quæ peperit, sed solum revelat hoc Pater, qui mysterii sui
Filique naturæ solus testis est, solus est conscius. Et ideo multa
omnino potest esse conditio, hæc vix nosse esse Fidem, quam
Pater revelat, & Filius attestatur. Nemo enim, ut regitur, novit Fi-
lium, nisi Pater, neque Patrem quis novit, nisi Filius. Igitur quod
Pater de Filio novrat per naturam, hoc Petro cedit videre per gra-
tiam. Quia hæc nimirum confessionem audire B. Apostolus Dominico
ore promeruit: *Tu es Petrus, & super hanc petram aedificabo Ecclesiam*
meam, & tibi dabo claves Regni Cælorum. Id est, tu me confessus es
primus in terris, ego te in Cælo Regnoque meo perpetuum faciam
habere primatum. Et quid iustius, Fratres, quam ut supra eum
sun-

fundaretur Ecclesia, qui tantum dedit Ecclesiae fundamentum? Quid fieri potuit sanctius, quam ut ille acciperet claves Caelorum, qui Coelestis Regni Dominum revelavit, quatenus qui portas Fidei credentibus patefecit, ipse illis & Caeli januas referaret? Propter quod, dilectissimi, Evangelico jam Sale conditi, atque Apostolico lumine radiati, caveamus, ne unquam nobis vel vana, vel tenebrosa subripiant; deest enim semper Ecclesiae Filios iustis operibus, & vera Fide inter multa sapere, & inter obscura fulgere.

S E R M O LXXIII.

De eadem re.

Naturalis doctrinae Magister, & vere incomparabilis Doctor Omnipotentis Dei Filius, cum vidisset discipulos suos ab omni mandatorum coram vanitate purgatos, devotissimo secum corde confiteri, ait illis, sicut audistis: *Vos estis Sal terrae*. Quid est, Karissimi, sal terrae, nisi terrenorum hominum condimentum? Quid est esse Salem terrae, nisi insipido pectori gustum prudentiae celestis infundere? Vilis est quidem, parvique pretii species salis; sed ille, qui venerat de parvis magna componere, magna revelat in parvis. Namquid huiusmodi magnificentius sale, cujus admirabili suavitate in escam Christi universus saporatus est orbis? Pulcherrime itaque Redemptor noster Apostolos suos comparat salii, qui incolas mundigudum vitii, & corruptionibus vanescentes

Reliqua desiderantur.

FINIS LIBRI.

IN ANTIPHONARIUM

Monasterii

BENCHORENSIS.

EX Codice MS. Ambrosiano Bibliothecæ num. 40. Lit. C. descriptum per me fuit hoc Opusculum. Mutuus est Liber non-uno in loco; venerationem autem illius ad Annos pæpe nulle ascendere coniecti, charactere ad Saxonicum accedente, litterisque nonnullis minio distinctis. Celebrare autem olim fuit in Ultonia Hiberniæ Provincia Benchorensis, huc Benchorensis Monasterium diversum ab altero Benchorensi Cenobio, in Wallia Angliæ Provincia sito. Usherius in Britaniciæ Ecclesiæ. Antiquitatibus pag. 476 & 529. ad Benchorensis Hibernici Cenobii locum delapsus est Lib. 2. Cap. 2. Hist. Ecclesiæ. Bedæ, cuius verba sunt: *Erant autem plurimi conuii de Monasterio Banchor, de quo testis fuisse videtur Monasterium, ut quoniam in septem personis esset: cum præpositi sibi Rectoribus Monasterium deservum, nulla horum portio minus quam trecentis hominibus habere, qui omnes de labore vinearum suarum vivere solebant.* Similia habet Gotfridus Monachus Berolinus in Vita S. Angustini Cantuar. Episc. At hæc potius spectare ad alterum Cenobium Benchorensis in Angliæ Provincia Wallia positum, præter alios C. V. Mabillonius arbitratur in Notis ad laudatam Vitam S. Angustini scriptam a Gotfrido Monacho Beroliniano Tom. 4. Aët. SS. Ord. S. Benedicti. Et revera animadvertere heic possumus, Benchorensium Monachorum eadem Bedæ commemoratam in eo Monasterio contigisse, cui præfatus *Disnach Abbas*, de quo tamquam nullam mentionem habet Catalogus priorum Benchorensium in Hibernia Abbatum, qui in Antiphonario nostro occurrunt. At Usherius sententiam robustare locum *Vita S. Compalli descriptus*, quem ipse adfert pag. 472. Ita vero scribit eius Vita. *Antiqui in diversis Monasteriis, et ecclesiis multis Monasterium sub cura S. Patris Compalli servavit; sed major et nominatior ceteris prædictum Monasterium: Banchor est.* Sed Sanctus istud Bernardus Clarevalensis Abbas in Vita S. Molachii Cap. VI. laudat Hibernici Benchorensis Monasterii persequitur, cuius adscribit, quem Britannico tribuere videtur Bedæ loco citato.

Ad istam itaque indigamus illius Monasterii in Hibernia siti fuisse Antiphonarium non solum vulgaris. E. Bobiensis autem Cenobii Bibliotheca in Ambrosianam transit Codex cura amplissimi Cardinalis Frederici Borromæi, cui Bibliotheca illa suam ornam debet, Urbis, & Archiepiscopus Mediolanensis, omnesque Literati plurima mereremur debebant. Neque mirum, quod in Bobiensis Cenobii monumentum hoc adierant. Celebrant huius Monasterii institutor fuit S. Colombanus Abbas, qui in Junis Bobiensis Monachus in ejus vita narrat, non alibi Monachum alio nomen primum dederat, quam in Monasterio, *vixit est Vocabulum Banchor*, illo nempe, quod in Hiberniæ situm fuisse diximus. Proinde inter Bobienses & Benchorenses Monachos magna in posterum quoque necessitudo intercessit, ac amoris commercium. Et quævisque escogitare non possumus, ab ipso S. Colombano descriptum in Italian Antiphonarium istud fuisse, quem ibi quædam habebant, quæ aliquot demum post ejus mortem anis contigere; attamen ejus discipulis, postmisse Successoribus id factum non immerito opinor.

Quando autem in usum Benchorensium fuerit hocce Antiphonarium, coniecere possumus ex ipsis postremis litteris, ubi *Memoria Abbatum institutorum exhibere* Primus Benchorensis Monasterii Abbas ibi numeratur S. Compallus, qui S. Columbani Magister ac in eruditione pietatis Pater fuit. Ita de Columbani laudatus Jonas: *Dedit deinde operam, ut Monasterium ne foret societas, et Monasterium, cuius est vocabulum Banchor, petiti, in quo vitam præful ubertate cluere B. Commogellus, egregius inter suos Monachorum Pater.* Quamobrem S. Compallus floruit circiter Annum Ch. DLXXX. & adhuc Benchorensi Monasterio præerat, quom S. Columbanus ex Hibernia in Gallias processit, nova Monasteria institutus: quod paulo ante Annum Ch. DXC. accidisse Mabillonius contendit in Notis ad eandem S. Columbani Vitam Sec. II. Aët. SS. Ord. S. Benedicti, Baleus Centur. I. Cap. 53. Script. Britanno. S. Compalli ætatem nimium anticipat, quom illam Cenobio Benchorensi præpositum Anno Ch. DXXX. scribit, eique regendum Britannicum, non vero Hibernicum, Benchorensis Monasterium tribuit. Usherius ejus mortem figit in An. Ch. DCI. pag. 494. Antiq. Britannicarum. Succedunt in Antiphonario Abbates *Begnas, Edens, Simlans, Fin-*

zevanus, Michlaifreus, Seganus, Beracius, Cammenus, Columba, Aidanus, Bautherius, Cronanus, Camanus, & Cronanus. De postremo hæc ibi legantur.

Christi nunc sedet supremus

Hymnos canens quinquagesimus

Zoon ut carpat Cronanus,

Conferet eum Dominus.

Quis convocabit Dominus

Calorum Regni sedibus.

Quæ sane indicatè videntur, Cronanum tunc etiam temporis in vivis fuisse, quam ei *Zoe*, idest *vita*, optetur, & dicatur *convocandus* ad Calorum Regni Sedes. Attamen quam scriptum ibi sit *quis convocabit*, non vero *quem convocabit*, vehementer oborta mihi dubitatio est, ne *convocabit* idem sit atque *convocavit*, quod in superioribus repetitum videas; & præcipue quam postremus etiam ex his Abbatibus inter Sanctos invocandos enumeratur.

Quod si revera Cronanus Abbas tunc vivebat: tempus, quo Antiphonarum illud concinnatum fuit, aut in usum erat, divinare fortasse liceret. In antiquo Catalogo *Sanctorum Hibernie*, quem Usserius publici juris fecit. Pag. 473. laudati Operis, *Cronanus* nescio quis Presbyter Sanctus enumeratur. Tres vero *Cronanos* deinde agnoscit Usserius ipse pag. 502. Primus An. Ch. 640. vixisse in Hibernia fertur. Secundus An. Ch. 665. mortem obiisse dicitur in Hibernici Annalibus. Tertius Abbas fuit magnificque Monasterii fundator in Tipperaryensi Comitatu. Videndus etiam Bollandus ad diem primam Januarii, ubi refert Vitam S. Mochug, sive Cronani, quem facit discipulum S. Cornilli, & Abbatem. Nos in Catalogo Benchorensium Abbatum duos Cronanos reperimus. A vero non abhorret, recentiorum inter eos florasse circiter An. Chr. 660. quamquam si recte memini, Gabriel Bucelinus in Libro de Sanctis Viris Ord. S. Benedicti, quem olim vidi, scribit, Cronanum Benchorensium Abbatem vixisse circiter Ann. Ch. 636. Quæ tamen ita dicta velim, ut non potum propterea, Codicem ipsam, quo sum usus, ad eam ipsam ætatem esse referendum, quoniam exemplar in Ambrosiana adscriptum, & certe vetustissimum, ex antiquiore tamen Codice descripti subinde per Monachos Bobienses, sive Benchorienfes potuerit.

Quod est ad reliquos Abbates, eruditus locus erit inquirendi eorum tempore ac memoriam in antiquis Annalibus, atque Hagilogiis, ac postissimum in vasis Bollanditarum Libris, eamque in rem plurimum opis conferat, quæ de Sanctis Hibernie viris vaganti, sed magis tamen facienda, eruditione concessit memoratus Usserius in Libro Antiquitatum Britannicarum. Hic interim adnotasse juvabit, priorem Hymnum, qui in hoc Antiphonario occurrit tribui S. Hilario Pictaviensi Episcopo, illis verbis: *Hymnum S. Hilarii de Christo*. Et profecto compertum est inter eruditos, teste S. Hieronimo, Hymnorum Librum a S. Hilario fuisse compositum. Ex iis etiam nonnullis in Ecclesia decantari solitis fuisse tradit Concilium Toletanum IV. Anni 633. At in Hymno nunc a nobis producto majorem fortasse elegantiam desiderabat nonnulli, ut enim S. Hilario adscribant.

Ad hæc legimus in Antiphonario nostro *Hymnum S. Patricii Magistri Scotorum*. Memini antem, Cl. Virum P. D. Bernardum de Montefaucon, dum olim Mediolani ageret, conspecta Codicis hujus, ac monumenti vetustate, mihi ostendit fuisse gratulatam. Narrabat quippe, in Gallis esse eruditum quemdam, cui nata suspicio fuerat, non ipsas solum S. Patricii res gestas, sed eundem S. Patricium inter Fabulas Romanenses esse amandandum: tantis nempe annibus commentis deturpata fuerat Sancti illius Episcopi Historia. At profecto non hic Hymnus satis esse potest ad confirmandam veritatem cum insignem Patricii operum, tum celeberrimæ famæ, quæ de S. Viro ad nostra usque tempora permansit. Tu uberiora, etsi non parla antiquitate, ab Usserio pete Cap. XVII. pag. 425. & seq. Britannicæ Antiquitatum.

IN NOMINE DEI SUMMI.

Canticum Moysi.

Audite Coeli, quæ loquor &c.

Hymnum S. Hilarii de Christo.

H ymnum dicat turba fidelium	Quæ latent, & quæ leguntur
Hymnum cantus person...	Coram multis testibus,
Christo Regi concinnentur	Prædicans celeste regnum
Laudes	Dicta factis adprobat.
Tu Dei de	Debiles fecit vigere,
.....	Cæcos luce inflammat,
.....	Verbis purgat lepræ morbum,
.....	Mortuos resuscitat.
Dextra Patris, mōns, & Agnus,	Vinum, quod deerat Hidriis,
Angularis tu lapis,	Mutari aquam jubet,
Sponsus idem, vel columba,	Nuptiis mero retentis
Flamma, Pastor, Janua. populo.
In Prophetis inveniris bino
Nostro natus sæculo
Ante sæcla tu fuisti
Factor primj sæculi.
Factor cæli, terræ factor,	Turba ex omni discurrante
Congregator tu maris,	Jugem laudem pertulit,
Omniumque tu creator	Duodecim viros probavit,
Quæ Pater nasci jubet.	Per quos vita dicitur.
Virginis receptus membris,	Ex quibus unus invenitur
Gabrielis nuntio	Christi Judas traditor,
Crescit alvus prole sancta	Instruuntur missi ab Anna
..... erius credere.	Proditoris osculo.
..... visam	Innocens captus tenetur.
.....	Nec repugnans ducitur,
.....	Sistitur falsis, grassantur
.....	Offerentes Pontio.
Cum jubet parvos necati,	Dicerent Christum negandum,
Turbam fecit Martyrum;	Tarpis Sanctus traditur;
Fertur infans occulendus,	Impiis verbis grassantur;
Nili flamen quo fuit.	Sputa, flagra sustinet.
Qui refertur post Herodem	Scandere Crucem jubetur
Nutriendos Nazareth.	Innocens pro noxiis;
Malta parvus, malta adultus	Morte carnis, quam gerebat,
Signa fecit cælitus.	Mortem vicit omnium.

Tum

Tum Deum clamore magno
Patrem pendens invocat
..... membra Christi

Vela templi scissa pendent;
Nox obscurat sæculum;
Excitantur de sepulchris
Dudum clausa corpora.

Adfuit Joseph Beatus;
Corpus myrra perlitum
Linteo rudi ligatum
Cum dolore confidit.

Milites fervare corpus
Anna Princeps præcipit,
Ut videret, si probaret
Christus, quod sponderat.

Angelum Dei trementes
Veste amictum candida,
Quo candore claritatis
Vellus viciit sericum.

Demovit saxum sepulchro
Surgens Christus integer;
Hæc videt Judæa mendax,
Hæc negat, cum videret.

F
.....
.....
.....

Seque a mortuis paterna
Suscitatum dextera
Testia die rediisse
Nuntiat Apostolis.

Mox videtur a beatis,
Quos probavit, fratribus,
Quod redisset ambigentes,
Intrat januis clausis.

Dat docens præcepta legis,
Dat divinum Spiritum,
Spiritum Dei perfectum,
Trinitatis vinculum.

Præcipit totum per orbem
Baptizari credulos,
Nomen Patris invocantes,
Consistentes Filium.

Mystica fide revelat

Tinctos Sancto Spiritu;
Fonte rinctos innovatos,
Filios factos Dei.

Ante lucem turba
Concinit
.....

Galli cantus, galli planus
Proximum sentit diem
Nos canentes, & precantes
Quæ futura credimus.

Majestatemque inmensam
Concinnemus aniter;
Ante lucem nantiemus
Christum Regem sæculo.

Ante lucem nantiemus
Christum Regem sæculo
Qui in illum recte credunt
Regnaturi cum eo.

Gloria Patri ingenito,
Gloria Unigenito
Simul cum Sancto Spiritu
In sempiterna sæcula.

Hymnum Apostolorum.

PRecamur Patrem
Regem omnipotentem,
Et Jesum Christum,
Sanctum quoque Spiritum.
Alleluja.

Deum in una
Perfectum substantia
Trinum
.....

Univerforum
Fontis jubar luminum
Æthereorum,
Et orbi lucentium.

Hic enim dies
Velut primogenitus
Cæli ab arce
Mundi olim micnit.

Sic Verbum caro
Factum a principio

Lumen æternum
 Missum Patre sæculo.
 Illeque proto
 Vires adimens Caho,
 Tum improvise
 Noctem pepulit mundo.
 Ita æterno
 Ille hoste subacto
 Polam nodoso
 Solvit mortis vinculo.
 Tenebræ super
 Ante erant abyssum,
 Quam radiaret
 Primus dies dierum.
 Hæc quam prodiret
 Vera lux mortalia
 Contextit alta
 Corda ignorantia.
 Eodem die
 Rubrum, ut ajunt, mare
 Post tergum liquit
 Liberatus Israel.
 Per hoc docemur
 Mundi acta spernere,
 Et in deserto
 Virtutum consistere.
 Summerfo sævo
 Cicni canunt semulo
 Certatim Deo
 Laudes Duci igneo.
 Sicque crepti
 Nequam jubemur fretis
 Laudare Deum
 Explosis inimicis.
 Et sicut ille
 Lucis fuit initium,
 Ita & isti
 Salutis exordium.
 Loquatur primus
 In tenore dici
 Secundus vero
 In calore Fidei.
 In fine mundi
 Post tanta mysteria
 Adest Salvator

Cum grandi clementia.
 Tamque aperte
 Elementa prætendunt,
 Quam vatam hora
 Lucide concelebrant.
 Natus ut homo
 Mortali in tegmine
 Non deest celo
 Manens in Trinitate.
 Vagit in pannis,
 Veneratur a Magis,
 Fulget in stellis,
 Adoratur in Cælis.
 Statura vili
 Continetur præsepi,
 Cujus pugillo
 Potest orbis concludi.
 Primumque signum
 Portendit discipulis
 Aquæ conversæ
 In sapore nectâris.
 Tum per Prophetam
 Completur ut dictum:
 Saliat claudus
 Ut cervus perneciter.
 Planaque satur
 Absoluto vinculo
 Lingua matorum
 Imperante Domino.
 Sardi sanantur,
 Cæci, atque leprosi,
 Hunc retroso
 Suscitantur mortui.
 Totidem panes
 Quinque dividit virom
 Saturaturis
 Procul dubio millibus.
 Post tantas moles
 Divinæ clementiæ
 Exosus ille
 Stimulo invidiæ.
 Qui invidere
 Et odire animam
 Pro inimicis
 Prorogans

Ad-

Adversus eum
 Initor consilium,
 Qui magni dictus
 Consilii est nuntius.
 Accedant ei
 Ut latroni cum gladiis
 Faciem æternis
 Tradituri testibus.
 Tandem humano
 Traditor iudicio
 Mortali Rege
 Damnatur perpetuus.
 Cruci confixus
 Polum mire concutit,
 Lumenque Solis
 Tribus obtondit horis.
 Saxa rumpuntur,
 Velum scinditur templi;
 Vivi consurgant.
 De sepulchris mortui.
 Conrosus nodis
 Annos fere millibus
 Extricat senis
 Inferni feralibus
 to-plausum
 osa soboles,
 Abiecta mali morte
 Sæva ultrice.
 Quemque antiquum
 Paradiso incolam
 Recursu suo
 Clementer restituit.
 Exaltans caput
 Universi corporis,
 In Trinitate
 Locavit Ecclesiæ.
 In hoc cælitus
 Jubet portas, Principes
 Regi cum sociis
 Eternales pandere.
 Errantem propriis
 Evehens certissimam
 Supernis ovem
 Humeris ovilibus.
 Quem expectamus

Adfaturum iudicem
 Iustum cuique
 Opus suum reddere.
 Rogo quam tantis
 Talibusque donariis
 Vicem condigno
 Possumus, rependere?
 Quid tam mortales
 Temptamus, micrologi
 Narrare, quivrit
 Quæ nullos edicere?
 Solum oramus
 Hoc, idemque maximum:
 Nostri æterne
 Miserere Domine, Asselloja.

Canticum Sancti Zachariæ.

Benedictus Dominus Deus Isra-
 hel &c.

Canticum.

Cantemus Domino, gloriose
 enim honorificatus &c.

Benedictio trium puerorum.

Benedicite omnia opera Domi-
 ni Dominum, hymnum dici-
 te, & superexaltate eum in sæ-
 cula &c.

Hymnum in Dio Dominico.

Laudate pueri Dominum, lau-
 date nomen Domini. Te
 Deum laudamus, te Dominum
 confitemur.
 Te æternum Patrem omnis terra
 veneratur: Tibi omnes Angeli,
 tibi Cœli, & universæ potesta-
 tes.
 Tibi Cherubin, & Seraphin inec-
 sabili voce proclamant: Sanctus,
 San-

Sanctus, Sanctus Dominus Deus
Sabaoth.

Pleni sunt cœli, & universa terra
honore gloriæ tuæ.

Te gloriosus Apostolorum chorus,
te Prophetarum laudabilis numerus.

Te Martyrum candidatus laudet
exercitus. Te per orbem terrarum
sancta confitetur Ecclesia.
Patrem immensæ majestatis. Venerandum
tuum verum, unigenitum
Filium.

Sanctum quoque Paraclitum Spiritum.
Tu Rex Gloriæ Christe.

Tu Patris sempiternus es filius.
Tu ad liberandum mundum suscepisti
hominem.

Non horrifisti Virginis uterum. Tu
devicto mortis aculeo aperuisti
credentibus regna Cœlorum.

Tu ad dexteram Dei sedens in gloria
Patris iudex crederis esse
venturus.

Te ergo quæsumus nobis tuis famulis
subveni, quos pretioso sanguine redemisti.

Æterna fac cum Sanctis gloria manerari.

Salvum fac populum tuum Domine,
& benedic hereditati tuæ,
& rege eos, & extolle illos usque
in sæculum.

Per singulos dies benedicimus te,
& laudamus nomen tuum in æternum,
& in sæculum sæculi. Amen.

Fiat Domine misericordia tua super
nos, quemadmodum speravimus
in te.

*Hymnum quando communicarent
Sacerdotes.*

Sancti venite,
Christi Corpus sumite,
Sanctum bibentes,
Quo redempti, Sanguinem.

Salvati Christi
Corpore & Sanguine,
A quo refecti
Laudes dicamus Deo.

Hoc Sacramento
Corporis & Sanguinis,
Omnes exuti
Ab Inferni faucibus.

Dator salutis
Christos Filius Dei
Mundum salvavit
Per Crucem, & Sanguinem.

Pro universis
Immolatus Dominus
Ipse Sacerdos
Exiit, & hostia.

Lege præceptum
Immolari hostias,
Qua adombrantur
Divina Mystera.

Lucis indultor
Et Salvator omnium
Præclaram Sanctis
Largitus est gratiam.

Accedant omnes
Pura mente creduli,
Sumant æternam
Salutis custodiam.

Sanctorum custos
Rector quoque Dominus
Vitæ perennis
Largitur credentibus.

Cœlestem panem
Dat esurientibus
De fonte vivo
Præbet sitientibus.

Alpha & Omega

Ipse

Ipse Christus Dominus
Venit venturus
Judicare homines.

*Hymnum quando Cæcis bene-
dicitur.*

Ignis creator igneus
Lumen donator luminis,
Vitaque vitæ conditor
Dator salutis, & salus.
Nec noctis hujus gaudia
Vigil lucerna deserat,
Qui hominem non vis mori,
Da nostro lumen pectori.
Ex Ægypto migrantibus
Indulges geminam gratiam,
Nubis velamen exhibes,
Nocturnum lumen porrigit.
Nubis columpna per diem
Venientem plebem protegis,
Ignis columpna ad vespertum
Noctem depellis lumine.
E flamma famulorum provocas,
Rubum non spernis spineam,
Et cum sis ignis concremans,
Non uris quod inluminas.
Fusco depasto nubilo
Tempus decoctis sordibus
Fervente Sancto Spiritu
Carnem lucere cercam.
Secretis jam condis favi
Divini mellis alitus
Cordis repurgans intimas
Verbo replesti cellulas.
Examen ut scetus novi
Ore præcedum, spirita
Relectum caelum farcinis
Querat securis pinnulis.
Gloria Patri ingenito,
Gloria Unigenito,
Simul cum Sancto Spiritu
In sempiterna sæcula.

Hymnus mediæ noctis.

Medie noctis tempus est,
Prophetica vox admonet,
Dicamus laudes Deo
Patri semper, ac Filio,
Sancto quoque Spiritui;
Perfecta enim Trinitas,
Uniusque substantiæ
Laudanda nobis semper est.
Terrorum tempus hoc habet,
Quocumq; vastator Angelus
Ægypto mortem intulit,
Delevit primogenita.
Hæc iustis hora salus est,
Et quos identit tunc Angelus
Ausus punire non erat
Signum formidans sanguinis.
Ægyptos flebat fortiter
Tantum diro funere;
Solus gaudebat Israel
Agni protectus sanguine.
Nos vero Israel sumus
Lætatur in te Domine,
Hostem spernentes & malum,
Christi defensi sanguine.
Ipsum profecto tempus est
Quo voce Evangelica
Venturus Sponsus creditur,
Regni coelestis conditor.
Occurrunt Sanctæ Virgines
Obviam tunc adventui,
Gestantes claras lampades
Magno lætantes gaudio.
Stultæ vero remarent,
Quæ extinctas habent lampades,
Frustra pulsantes januas
Claustræ jam Regni Regiæ.
Quare vigilemus sobrii
Gestantes mentes splendidas,
Adventui ut Jesu
Digne curramus obviam.
Noctisque medio tempore
Paulus quoque, & Silas

Chri-

Christum victi in carcere
 Conlaudantes soluti sunt.
 Nobis mundus hic carcer est.
 Te laudamus Christe Deus,
 Solve vincla peccatorum
 In te sancte credentium.
 Dignos nos fac Rex agie
 Futuri Regni gloriæ
 Alternis ut mereamur
 Te laudibus concinere.
 Gloria Patri ingenito,
 Gloria Unigenito,
 Simul cum Sancto Spiritu
 In sempiterna sæcula.

*Hymnum in Natale Martyrum,
 vel Sabbato ad Matutinam.*

Sacratissimi Martyres summi Dei
 Bellatores fortissimi,
 Christi Regis potentissimi
 Duces exercitus Dei,
 Victores in cœlis.
 Deo canentes: Alleluja.
 Excelsissime Christe;
 Cœlorum Deus Cherubin,
 Cui sedes cum Patre sacra.
 Angelorum ibi, & Martyrum
 Fulgens chorus,
 Tibi sancti proclamant.

Magnifice tu prior
 Omnium passus crucem
 Qui devicta morte refulisti
 Mundo, ascendisti ad cœlos
 Ad dexteram Dei,
 Tibi sancti proclamant.

Armis spiritualibus
 Munita mente Apostoli
 Sancti te sunt secuti,
 Qui cum ipsa crucis
 Paterentur morte
 Tibi sancti canebant.
 Christe Martyrum tu es
 Adjutor potens præliantium
 Sancta pro tua gloria.

Qui cum victores
 Exirent de hoc sæculo,
 Tibi sancti canebant.
 Illisfris tua Domine
 Laudanda virtus, quæ per Spi-
 ritum
 Sanctum firmavit Martyres;
 Qui consternerent Zabulum,
 Et mortem vincerent,
 Tibi sancti canebant.
 Manu Dei excelsa
 Protecti contra Diabolum
 Steterunt firmati,
 Semper Trinitati fidem
 Toto corde servantes.
 Tibi sancti canebant.

Vere regnantes erant
 Tecum Christus Deus,
 Qui passionis merito coronas
 Habent, & centenario
 Fructu repleti gaudent.
 Tibi sancti proclamant.
 Christi Dei gratiam
 Supplices obsecremus,
 Ut in ipsius gloriam
 Consummemur, & in sanctam
 Hierosalam Civitatem Dei
 Trinitati cum sanctis
 Dicamus Alleluja.

*Hymnum ad Matutinam in
 Dominica.*

Spiritus divinæ
 Lucis gloriæ
 Respice in me
 Domine.
 Deus veritatis
 Domine Deus Sabaoth,
 Deus Israel
 Respice.
 Lumen de lumine
 Referemus Filium Patris
 Sanctumque Spiritum
 In una substantia.

Re-

Respice.

Unigenitus, & primogenitus,
A te obtinemus.

Redemptionem nostram.

Respice.

Natus es Spiritu Sancto

Ex Maria Virgine

In idipsum in adoptionem

Filiorum, qui tibi

Procreati ex fonte vivunt.

Respice.

Hæredes, & quohæredes

Christi tui, in quem,

Et per quem cuncta creasti,

Quia in prædestinatione

A sæculis nobis est

Deus Jesus, qui nunc cœpit.

Respice.

Unigenito ex mortuis

Deo obtinens corpus,

Claritatem Dei, manens

In sæcula sæculorum

Rex æternorum.

Respice.

Quia nunc cepit, qui semper

Fuit nature tue Filius,

Divinæ lucis gloriæ tue,

Qui est forma, & plenitudo

Divinitatis tue frequens.

Respice.

Persona Unigeniti,

Et primogeniti,

Qui est totus a toto

Diximus lux de lumine.

Respice.

Et Deum verum a Deo vero

Semper semper confitemur,

Tribus personis

In una substantia.

Respice in me Domine.

*Hymnum Sancti Patritii
Magistri Scotorum.*

A Udite omnes amantes
Deum sancta merita
Viri in Christo beati
Patrici Episcopi
Quomodo bonam ob actum
Similatur Angelis,
Perfectamque propter vitam
Aequatur Apostolis.

Beata Christi custodit.
Mandata in omnibus
Cujus opera resurgent
Clara inter homines
Sanctamque ejus sequuntur
Exemplum misericordie,
Unde & in cœlis Patrem
Magnificent Dominum.

Constans in Dei timore
Et fide immobilis
Super quæ ædificatur,
Ut Petrum Ecclesia
Cujusque Apostolatam
A Deo sortitus est,
In ejus portæ adversum
Inferni non prævalent.

Dominus illum elegit
Ut doceret barbaras
Nationes, & piscaret
Per doctrinæ retia,
Et de sæculo credentes
Traheret ad gratiam
Dominum qui sequerentur
Sedem ad ætheream.

Electa Christi talenta
Vendit Evangelica,
Quæ Hibernas inter gentes
Cum usoris exigit,
Navigiis hujus laboris
Tum operæ pretium
Cum Christo Regni cœlestis
Possessuros gaudium.

Fidelis Dei minister,

M m

In-

Anecd. IV.

Insignisque nuntius
 Apostolicum exemplum,
 Formamque præbet bonis,
 Qui tam verbis, quam & factis
 Plebi prædicat Dei,
 Ut quem dictis non convertit
 Fructu provocet bono.
 Gloriam habet cum Christo,
 Honorem in sæculo
 Qui ab omnibus, ut Dei
 Veneratur Angelus,
 Quem Deus misit ut Paulum
 Ad Gentes Apostolum,
 Ut hominibus ductum
 Præberet Regnò Dei.
 Humilis Dei ob metum
 Spiritu & corpore,
 Super quem bonum ob actum
 Requiescit Dominus,
 Cujusque iusta in carne
 Christi portat stigmata,
 Et cujus sola sustentans
 Gloriatur in cruce.
 Impiger credentes pascit
 Dapibus cœlestibus,
 Ne qui videntur cum Christo
 In via deficiant,
 Quibus erogat ut panes
 Verba Evangelica,
 Et cujus multiplicantur
 Ut manna in manibus.
 Kastam qui custodit carnem
 Ob amorem Domini,
 Quam carnem templum paravit
 Sanctoque Spiritui,
 A quo constanter cum mundis
 Possidetur actibus,
 Quam & hostiam placentem
 Vivam offert Domino.
 Lumenque mundi accensum
 Ingens Evangelicum,
 In candelabro levatum
 Toto fulgens sæculo,
 Civitas Regis monita
 Supra montem posita,

Copia in qua est multa,
 Quam Dominus possidet.
 Maximus namque in regno
 Cœlorum vocabitur,
 Qui quod verbis docet sacris,
 Factis adimplet bonis,
 Bono præcedit exemplo,
 Formamque Fidelium
 Mundoque in corde habet
 Ad Deum fiduciam.
 Nomen Dei audenter
 Adnuntiat gentibus,
 Quibus lavacris salutis
 Aeternam dat gratiam,
 Pro quorum orat delictis
 Ad Deum cotidie,
 Pro quibus ut Deo dignas
 Immolatque hostias.
 Omnem pro divina lege
 Mundi spernit gloriam,
 Qui cuncta ad ejus mensam
 Estimât quisquilia,
 Nec ingroenti movetur
 Mundi hujus fulmine,
 Sed in adversis lætatur,
 Cum pro Christo patitur.
 Pastor bonus, & fidelis
 Gregis Evangelici,
 Quem Deus Dei elegit
 Custodire populum,
 Suamque pascere plebem
 Divinis dogmatibus.
 Pro qua ad Christi exemplum
 Suam tradit animam.
 Quem pro meritis Salvator
 Provexit Pontificem,
 Ut in cœlesti moneret
 Clericos militia,
 Cœlestem quibus annoniam
 Erogat cum vestibus,
 Quod in divinis impletur,
 Sacrificque assatibus.
 Regis nuntius invitans
 Credentes ad nuptias
 Qui ornatur vestimento

Na-

Nuptiali indutus,
 Qui cœleste haurit vinum
 In vasis cœlestibus,
 Propinansque Dei plebem
 Spiritale poculum.
 Sacram invenit thesaurum
 Sacro in volumine,
 Salvatorisque in carne
 Deitatem pervidet,
 Quem thesaurum emit sanctis,
 Perfectionisque meritis,
 Israel vocatur hujus
 Anima videns Deum.
 Tellis Domini fidelis
 In lege Catholica
 Cujus verba sunt divinis
 Candida oraculis
 Ne humanas putent carnes
 Assidue a vermibus;
 Sed cœlesti alleantur
 Sapore ad victimam.
 Verus cultor, & insignis
 Agri Evangelici,
 Cujus semina videntur
 Christi Evangelia,
 Quæ divino serit ore
 In aures prudentiam,
 Quorum quoque corda, ac men-
 tes
 Sancto arat Spirito.
 Christus illum sibi elegit
 In Terris Vicarium,
 Qui de gemino captivos
 Liberat servitio,
 Plerosque de servitute
 Quos redemit hominum,
 Innumeros de Zabuli
 Absolvit dominio.
 Hymnos cum Apocalypsi
 Psalmosque cantat Dei,
 Quosque ad ædificandum
 Dei tractat populum,
 Quam legem in Trinitate
 Sacri credit nominis,
 Tribusque personis unam

Docetque substantiam.
 Zona Domini præcinctus
 Diebus ac noctibus,
 Sine intermissione
 Deum orat Dominum,
 Cujus ingentis laboris
 Percepturus præmiam
 Cum Apostolis regnabit
 Sanctus super Israel.
 Patricius Episcopus
 Oret pro nobis omnibus,
 Ut deleantur protinus
 Peccata quæ commisimus.
 Patricii laudes
 Semper dicamus,
 Ut nos cum illo
 Semper vivamus.

*Hymnum Sancti Comgilli
 Abbatis nostri.*

Recordemur iustitiae
 Nostri patroni fulgide
 Comgilli Sancti nomine
 Refulgentis in opere.
 Adjuti Dei flamine
 Sancto clarioque lumine,
 Trinitatis celsissimæ
 Cuncta tenentes regmine,
 Quem Deus ad æthera
 Conduxit habitacula,
 Ab Angelis custodita,
 Permanfore in sæcula.
 Audite pantes ita erga
 Allati ad Angelica
 Athletæ Dei abdita
 A juventute florida
 Aucta in legis pagina,
 Alta Sancti per viscera
 Apra fide iustitia,
 Ad Dei ducta gaudia,
 Alti adlata merita
 Assatim concordantia,
 Ab Angelis.
 Bonam vitam, iustitiam
 M m 2

Be-

Benignitatem floridam,
 Caritatem firmissimam,
 Deo primo adhibitam,
 Juxta mandatum solidam
 In regno præstantissimam,
 Proximis sæpe debitam,
 Corde sereno placitam
 Efficiebat cognitam
 In futuro fructiferam,
 Quem Deus.

Contemptum mundialium
 Voleptatum, præsentium
 Vitiomm firmissimum
 Infirmos devastantium
 Verborum cogitaminum
 Parte læva versantium
 Continebat per viscerum
 Secreta vigilantium

Ab Angelis.

Doctus in Dei legibus
 Divinis dictionibus
 Datus sanctis opibus,
 Deo semper placentibus,
 Dedicatus in moribus,
 Dei Stephanus agnos
 Docebat sic & cæteros
 Dicta docta operibus

Quem Deus.

Elegit a primordio,
 Quod erat in principio.
 Aeternum Verbum paterna
 Eructatum sanctissimo
 Corde verum altissimo
 Carus eidem lucido
 Pignus præclaro animo
 Constanti opere placido.

Ab Angelis.

Fulgebat alti fulgore
 Solis vice in vertice
 Rutilantis meridie
 Fidei claritudine,
 Confirmatus ex viscere
 In Dei semper fidere
 Confidens sanctimoniam
 Præcipuo munimine.

Quem Deus.

Gaudium Sancti Spiritus
 Habebat in visceribus
 Regnum quo est sublimibus
 Deo dignum, & fortius,
 Gladium quoque Spiritus
 Levatum ad nequissimos
 Quo prosterneret superbos
 Tenens Sanctis in manibus.

Ab Angelis.

Humilis, Sanctus, benignus
 Probus in Dei legibus
 Humanus, justus, commodus,
 Laudabilis in moribus,
 Hilaris vultu, sobrius,
 Caritatis in floribus,
 Decoratus ordinibus,
 Factus palam mortalibus
 In Scripturis eruditus,
 Inspiratus divinitus
 In Sacramentis providus,
 Canonice affatus
 Testamenti præfulgidus,
 Fervens spiritu, placidus
 Deo carus, & piissimus.

Ab Angelis.

Kalcavit mundum subdolum
 Karitatis per studium
 Castitatis firmissimum
 Contempnens omne vitium,
 Inferens agrum floridum,
 Pectus adornans lucidum,
 Divinum habitaculum
 Trino nomine sancitum.

Quem Deus.

Lampadem sapientiæ
 Constituit in pectore
 In thesauro sapientiæ
 Condito Dei munere,
 Inflammatus magnopere
 Luce veræ justitiæ,
 Exaltatus munimine
 Legis, Spiritus, Literæ.

Ab Angelis.

Magnam adprehendit bradium
 Alter-

*Æterna vita condignum ,
Adeptus Sanctum præmium
Post laborem firmissimum ,
Cujus perfectum meritum
Vocamus in auxilium ,
Ut mereamur omnium
Vitiolorum excidium .*

Quem Deus .

*Notus Sanctorum cœtibus
Abbatem in ordinibus
Monachorum militibus
Anachoretarum sensibus
Synodum Sanctis plebibus
Immo vir Apostolicus
Clarus cunctis in sortibus ,
Adactus in sublimibus*

Ab Angelis .

*O petram solidissimam
In fundamento positam ,
O contemptorem omnium
Rerum nequam præsentium ,
O ducem Sanctum militum
Domino militantium ,
O Tyronem fortissimum
Domino totum deditum .*

Quem Deus .

*Positus muri ferrei
Vice in luce populi
Disipare, disperdere ,
Cuncta mala destrucere ,
Edificare, plantare
Bona tota in commune
More Sancti Hieremie
Constituti in culmine .*

Ab Angelis .

*Quis contempsit præsentia
Hujus ævi decidua ?
Quis ascendit ad superna
Toto animo gaudia ?
Quis volebat in æthera
Carne volare posita ?
Qualiter iste talia
Adeptus sancta merita .*

Quem Deus .

Rexit sanctam Ecclesiam

*Catholicam per regulam ,
Retinens fidem solidam
Malam contra nequitiam ,
Suam exercens animam
Sanctæ legis per paginam ,
Cujus exopto gratiam
Mibi adornat animam .*

Ab Angelis .

*Sapiens suos internos
Sanctos elevans oculos
Deducebat ad superos
Capite sancto intentos ,
Parte sancta in dextera
Collocans sua viscera ,
Centurionis opera
Habens sancta per studia .*

Quem Deus .

*Tulit suam memoriam
Ad mansionem supernam
Caram Deo , & floridam
Suam exercens animam ,
Contempnens terram subdolan ,
Vanam omnem insaniam
Domans cum Abraham
Ad terram illam optimam .*

Ab Angelis .

*Vitam æternam fulgida
Adeptus est sub corona ,
Ubi adsumet præmia
Permansura in sæcula
Comitaturus agmina
Angelorum præcipua
Inquirens semper talia
Vigilans in Ecclesia .*

Quem Deus .

*Christum orabat Magistrum ,
Summum ornans obsequium ,
Christi gerens officium
Actum per Apostolicum .
Hujus sequens vestigium
Docens Deo exercitum
In sanctum habitaculum
Trinitatis lectissimum ;*

Ab Angelis .

Hymnum Deo cum cantico

Im-

Inmolabat Altissimo,
Diei noctis circulo
Orans sæpe cum triumpho
Nunc cantavit sub numero
Canticum novum Domino
Junctus choro Angelico
Summo Sanctis in jubilo.

Quem Deus.

Zona cinctus iustitiæ
Castitatis eximie
Mundo opertus findone
In signo castimonie
Fœminalia lucide
Habens toto ex viscere,
Cujus sancto pro opere
Reddetur meritis condigne.
Quem Deus ad æthereæ
Conduxit habitacula
Ab Angelis custodita
Permanens in sæcula.

Per merita, & Orationes & Com-
gilli Abbatis nostri omnes nos
Domine in tua pace custodi.

Hymnum Sancti Camelaci.

A Udite bonum exemplum
Benedicti pauperis
Camelaci Camiensis
Dei iusti famuli.
Exemplum præbet in toto,
Fidelis in opere,
Gratias Deo agens,
Hylaris in omnibus,
Jejunus, & mansuetus;
Castus hic servit Deo,
Lætatur in paupertate,
Mitis est in omnibus,
Noctibus, atque diebus
Orat Dominum suum,
Prudens, iustus ac fidelis,
Quem cognati diligunt.
Regem Deum aspexit,
Salvatoremque suum

Tribuit huic æternam
Vitam cum fidelibus.
Christus illum insinuavit
Patriarchæ Abrahamæ.
In Paradiso regnabit
Cum Sancto Eleazaro.

Collect. ad Secundam.

E Sto nobis protector in ista die,
Domine sancte Pater omni-
potens æterne Deus, & misera-
tor, & misericors, & auxiliator,
& dux nobis, & illuminator cor-
dium nostrorum. Custodi Domine
cogitationes, sermones, opera,
ut possimus placere in conspectu
tuo Domine, & perficere volun-
tatem tuam, & ambulare in via
recta toto nostræ vitæ tempore.

Item alia ad Secundam.

T E oramus altissime
Exorto solis lumine
Christo oriens nomine,
Adesto nobis Domine
Qui regnas in sæcula.

Ad Tertiam.

C hristi per horam tertiam
Deprecamur clementiam
Uti nobis perpetuam
Socum tribuat gratiam
Qui regnas.

Ad Sextam.

T Uis parce supplicibus
Sexta hora orantibus
Qua fuisti pro omnibus
Christe in Cruce positus.
Qui regnas.

Nostris intende precibus.
Qui regnas.

Ad Nonam.

Exaudi preces omnium
Nona hora orantium,
In qua Christe Corneliam
Visitasti per Angelum.
Qui regnas.

Ad Vesperas.

Vespertino sub tempore
Te invocamus Domine,
Nostris precibus annue,
Nostris peccatis ignosce.

In hora dimidii noctis.

Noctis tempus exegimus
Christe in tuis laudibus.
Miserearis omnibus
Te ex corde precantibus.
Qui regnas.

Ad Nocturnum.

Jesu elementer visita
Nocte orantes media,
Qua divina potentia
Petri solvisti vincula.
Qui regnas.

Ad Matutinum.

Deus subveni omnibus
Te ter sanctum laudantibus
Unumque consentibus
Sacris hymnorum cantibus.
Qui regnas.

Item ad Matutinum.

Gallorum Christe cantibus
Te deprecor sonantibus
Petri ob quondam sctibus

Item alia ad Matutinum.

Deus qui pulsas tenebris
Dici lucem tribuis,
Adventum veri luminis
Tuis effunde famulis.

Item ad Secundam.

Exaudi nos Domine supplices
tuos, qui in hac hora prima
dici referimus tibi gratias Domino
Deo nostro, qui nos redemisti tuo
Sancto Sanguine, ut preces, ac
petitiones nostras vice primitiarum
tibi oblatas pie, clementerque sus-
cipias. Qui regnas.

Ad horam Tertiam.

Tibi subnexis precibus Christo
Domino supplicamus, qui in
hora tertia diei Spiritum Sanctum
Apostolis orantibus emisisti, ejus-
dem gratiae participationem nobis
poscentibus jubeas concedi. Qui
regnas.

Ad horam Sextam.

Omnipotens eterne Deus, qui
nobis magnalia fecisti, sexta
hora sanctam Crucem ascendisti,
& tenebras mundi inluminasti, sic
& corda nostra inluminare digne-
ris. Qui regnas.

Ad horam Nonam.

Nona agitur diei hora. Ad te
Domine directa supplicatione,
qua cultoribus tuis divina mon-
stran-

strantur miracula, nostra quoque eorum imitatione corda inluminata. Qui regnas.

Incipit Symbolum.

Ad Vespertinam.

Vespertina oratio nostra ascendat ad aures divinae majestatis tuae, & descendat benedictio tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te. Qui regnas.

Ad initium Noctis.

Deus, qui inextricabiles tenebras inluminas noctium, densitatem caliginis inlustras, corda nostra in opere mandatorum tuorum, te oramus Domine, custodias. Qui regnas.

Ad initium noctis.

Evolutis nunc diei temporibus, nocturnisque spatiis supervenientibus, Dei misericordiam deprecemur, ut suppleti divinis sensibus, tenebrarum operibus renuntiare possimus. Qui regnas.

Ad pacem celebrandam.

Injuncte egimus. Redemisti nos Domine Deus veritatis in tuo sancto sanguine, nunc adjuva nos in omnibus Jesu Christe, qui regnas.

Pax multa diligentibus, pax tua Domine Rex caelestis permaneat semper in visceribus nostris, ut non timeamus a timore nocturno. Qui regnas.

Credo in Deum Patrem omnipotentem invisibilem, omnium creaturarum visibilem, & invisibilem conditorem.

Credo & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, Deum omnipotentem, conceptum de Spiritu Sancto, natum de Maria Virgine, passum sub Pontio Pylato, qui crucifixus, & sepultus descendit ad Inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in caelis, seditque ad dexteram Dei Patris omnipotentis exinde venturam judicare vivos, ac mortuos.

Credo & in Spiritum Sanctum Deum omnipotentem unam habentem substantiam cum Patre & Filio. Sanctam esse Ecclesiam Catholicam, abremissa peccatorum, Sanctorum communionem, carnis resurrectionem. Credo vitam post mortem, & vitam aeternam in gloria Christi. Haec omnia credo in Deum. Amen.

Oratio Dominica.

Pater noster &c.

Ad Nocturnum.

Per horam mediae noctis tunc gavisi sunt Angeli de natiuitate Domini N. J. C. Ita & nos laetari debemus in tua sancta pace omnipotens Deus, qui vivis &c.

Ad

Ad Matutinum.

TU es Domine illuminator cæ-
lignum, conditorque ele-
mentorum, remissor criminum;
misericordia tua Domine magna
est super eos, qui te toto corde
requirunt. Majestas tua Domine
mane nos exaudiat, & deleat de-
licta nostra, quæ tibi non sunt
abditæ. Qui regnas &c.

Item ad Matutinum.

TU es spes, & salus. Tu es
vita, & virtus. Tu es ad-
jutor in tribulationibus. Tu es
defensor animarum nostrarum.
Deus Israel in omnibus. Qui re-
gnas &c.

Oratio communis Fratrum.

NE memineris iniquitatum no-
strarum antiquarum. Cito
anticipent nos misericordie tue,
quia pauperes facti sumus nimis.
Adjuva nos Deus salutaris noster
propter gloriam nominis tui. Do-
mine libera nos, & propitius esto
peccatis nostris propter nomen
tuum. Ne tradas bestiis animam
consistentem tibi. Animas paupe-
rum tuorum ne obliviscaris in
finem. Respice in testamentum
Domine. Deus in adjutorium
meum intende, Domine ad adju-
vandum me festina. Festina Do-
mine liberare nos ex omnibus
peccatis nostris.

Pro Baptizatis.

SALVUM fac populum tuum Do-
mine, & benedic hæreditati
tue, & rege eos, & extolle Do-
mine illos usque in sæculum. Mi-
serere Ecclesie tue Catholice,
quam in tuo sanguine redemisti.
Qui regnas.

Exurge Domine in requiem
tuam. Tu es arca sanctificationis
tue. Sacerdotes tui induantur ju-
stitiam, & sancti tui &c. Qui
&c.

Lætentur in te Domine omnes
Sancti tui, qui sperant in te in
omni veritate.

Pro Abbate.

Dominus conservet eum, &
vivificet eum, & beatum
faciat eum in terra. Dominus cu-
stodit te ab omni malo, custo-
diat animam tuam Dominus.
Dominus custodiat introitum tuum
ex hoc nunc, & usque in sæcu-
lum.

Custodi nos Domine ut pupil-
lam oculi, sub umbra alarum
tuarum proteges nos.

Protegere, & sanctificare di-
gneris omnibus omnipotens. Qui
regnas &c.

Pro Fraternitate.

TU Domine servabis nos, &
custodies nos a generatione
hac in æternum.

Exaudi orationes nostras pro
Fratribus nostris, ut illi Deus mi-
sercaris.

Pro pace populorum, & Regum.

Dominus virtutem populo suo dabit. Dominus benedictet populo suo in pace.

Pacem præstare digneris omnipotens Deus. Qui regnas &c.

In Blasphemantibus.

Domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum ne despicias.

Domine Deus virtutum ne stultas illis hoc in peccatum.

Pro Impiis.

Judica illos Deus, decedant a cogitationibus suis; usque inritaverunt te Domine.

Confondantur illi, qui confidunt in se, & non nos Domine, qui confidimus in te.

Pro iter facientibus.

O Domine saluum fac, o Domine bene prosperare. Prosperitatem itineris præsta famulis tuis. Qui &c.

Constitute tibi Domine omnia opera tua, & Sancti tui constitute tibi.

Tibi gratias agunt animæ nostræ pro innumeris beneficiis tuis. Qui regnas &c.

Pro Eleemosynariis.

Disperfit, dedit pauperibus. Justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

Eleemosynas facientibus in hoc mundo retribue Domine in regno tuo Sancto.

Pro Infirmis.

Exclamaverunt ad Dominum; cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberabit eos.

Tribue Domine tuis famulis sanitatem mentis, & corporis.

Exurge Domine, adjuva nos, & redime nos propter nomen tuum.

Adjutorium nostrum in nomine Domini.

Salvare nos digneris per invocationem Sancti tui nominis. Qui regnas &c.

Deus qui sanctis Martyribus, & electis tuis coronam Martyrii præstitisti, te oramus Domine, ut eorum meritis obtineamus veniam, qui tantam gloriam non meremur. Qui regnas &c.

Ad te Domine clamabo. Deus meus ne filias a me.

Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob.

Adjutor noster Deus Jacob miserere nobis Domine. Qui regnas &c.

Ad collectas.

Sanctus in sanctis, Agnus immaculatus, gloriosus in Cælis, mirabilis in terris, præsta nobis Domine secundum magnam misericordiam tuam Deus, quæ te petimus, & oramus. Qui regnas.

Ad

Ad Martyres.

Eternum virtutis tue nomen omnipotens Deus oramus, uti nos Martyrum, & omnium Sanctorum tuorum meritis socios fide pares, devotione strenuos, passione conformes in resurrectione feliciter facias consequari. Qui regnas &c.

Miserere mei Deus secundum magnam &c.

Tribue Domine petentibus te ex fide secundum magnam misericordiam tuam Deus, qui regnas &c.

Ad Nocturnum.

Media nocte clamore facto, ut nos inveniamur parati spemso, qui regnas &c.

Ad Matutinum.

Deus Deus noster ad te de luce vigilare debemus, & tu excita de gravi somno, & libera de sopore animas nostras, & in cubilibus nostris compungamur, ut tui esse memores mereamur. Qui regnas &c.

Tu es spes & salus. Tu es vita, & virtus. Tu es adiutor in tribulationibus. Tu es defensor animarum nostrarum Deus Israel in omnibus. Qui regnas &c.

Ad Matutinum.

O Qui in altis habitas, & humilia respicias in coelo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, de profundo cordis te de-

precamur, ut firmes manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum, quo possumus in matutino interficere omnes peccatores terrae nostrae ac nos indefecere mereamur & templum sanctum tuum Christe. Qui regnas &c.

Ad Martyres.

Deos, qui Sanctos tuos cum mensura approbas, & sine mensura glorificas, cujus praecepta finem habent, & praemia terminum non habent, exaudi per illorum merita preces nostras, & tribue, ut eorum patrocinia adjuvent nos ad Fidei profectum, ad bonorum operum fructum, ad prosperitatis bonum, ad salubritatis commodum, ad Religionis cultum, ad divini timoris augmentum per Dominum N. J. C. Filium tuum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, & gloria futurorum, regnans, & permanens una cum aeterno Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post Canticum.

Deos, qui exeunti ex Aegypto populo tuo maria divisisti, & suspensis utrinque marginibus in specie mari erigi fluentia jussisti, animas quoque nostras a diluvio peccatorum liberare digneris, ut transire vitiorum gurgitem valeamus hoste contempto, Salvator Mundi, qui cum aeterno Patre vivis, dominaris ac regnas cum Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post benedictionem puerorum.

EXaudi preces nostras omnipotens Deus, & præsta, ut sicut in decantato Hymno beata puerorum instituta secdamur, ita tuo munere peccatorum laqueis absoluti æterni ignis non ambiamur incendiis, Salvator Mundi, qui cum Patre vivis &c.

Collectio post tres Psalmos.

TE Domine de Cœlis laudamus, tibi ut canticum novum cantare mereamur. Te Dominum in sanctis tuis venerabiliter deprecamur, ut omnia nostra vota suscipias, peccata dimittas Salvator Mundi. Qui regnas &c.

Collectio post Evangelium.

EXultantes gaudio pro reddita nobis hujus diei luce omnipotenti Deo laudes gratiasque referamus, ipsius misericordiam obsecrantes, ut diem Dominicæ Resurrectionis nobis solemniter celebrantibus, pacem, & tranquillitatem, lætitiâ præstare dignetur, ut a vigilia matutina usque ad noctem clementiæ suæ favore protecti, exultans lætitiâ perpetua gaudeamus per Dominum N. J. C. &c.

Super Hymnum.

SANCTE Domine, inluminatio, & salus vera credentibus, Resurrectio Dominicæ claritatis, inlumina cor nostrum, ut Trinitatis scientia, & Unitatis cognitio-

ne, filii lucis, & membra Christi, ac templum Sancti Spiritus esse mereamur, qui regnas in sæcula sæculorum.

De Martyribus.

HI sunt Domine, qui felici cruore perfuncti, dum blandientem mundi hujus inlecebram gloriosa passione despiciunt, mortem morte vicerant, considerantesque tenebras hujus lucis certo termino, ac sine ruituras, sumperant de poena vitam, & de morte victoriam. Rogamus te Christe, ut eorum precibus adjavari mereamur, quorum consortes esse non possumus per te Christe, qui cum Patre vivis, dominaris, & regnas.

Super Cantemus Domino gloriam.

DEUS, qui cotidie populum tuum jugo Aegyptiæ servitutis absolvis, & per fluentia spiritalis lavari in terram repromissionis devicto hoste transducis. Da nobis de vitiorum impugnatione victoriam, & devictis tenebris nostris deducas hæreditatem in Sanctuario, quod præparaverunt manus tuæ, Salvator mundi, qui cum æterno &c.

Super benedictionem trium puerorum.

SANCTE Domine, & gloriose mirabilium virtutum effector, qui tribus pueris inter supplicia constitutis adsisisti, cui sacrum facile estignium temperare naturam, & vim quodammodo exultantiam coercere flammaram, ut inter in-

ecendia frigida hymnum tibi canentes cum magna victoria exultarent, eandem nunc Domine ad liberandos, ac protegendos nos dona virtutem Salvator Mundi.

*Super Laudate Dominum de
Cælis.*

Quem cuncta canite elementa Dominum laudent. Cujus confessio sacra eadem in Cælo, & Terra, & pignora Sion novum tonanti dicite hymnum, facturi iudicium nefandiis in fine conscriptum, perstrepere diversis spiritalis melodiarum modis, ut Christum conlaudent spiritus per sæcula omnes, qui cum Patre vivit.

Super Canticum.

DEus, qui impiam Ægyptum diennis corruptionibus multas, & diviso mare planum iter populo præstas, preces exaudi quæsumus nostras, & nos nostris taliter hostibus Salvator Mundi. Qui regnas &c.

Post benedictionem trium puerorum.

DEus, qui pueris fide ferventibus fornacis flammam frigidam facis, & tribus invictis mortis devicta quartus adsisitis, precamur nobis vestibus carnis talem virtutem præstes adsisitis per te Jesu Christe, qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Cælis.

DEus noster, Deus omnium animarum, te adoramus, ut

in hac vigilia solempnitatis ad missa pervenire præstes, quousque tenebræ iniquitatis nostræ convertantur in lumen, sicut Sol in meridie splendet, Salvator Mundi, qui regnas &c.

Post Evangelium. 7

Dominicam, nostræ Resurrectionis initium, venerantes, Trinitati Deo nostro debitas laudes, & grates unito referamus affectu, obsecrantes misericordiam ejus, ut nobis Domini, & Salvatoris nostri beatæ Resurrectionis participium tam in Spiritu, quam etiam in corpore concedat, qui cum Patre vivit &c.

Post Hymnum.

Respice Domine ad preces nostras, qui infirmitates visitasti humanas, & tuam nobis sanctificationem largire, & immortalitatem Christe, qui regnas &c.

Item post Canticum.

Summerfo in mari Pharaone liberator Israel. Nos quoque per Baptismi gratiam, & Crucis triumphum ab omni malo quæsumus liberari per te Christe &c.

Item post Benedicite.

DEus, qui tres pueros de fornace eripuisti, sic nos eripias de suppliciis inferni, qui regnas in sæcula.

Post

Post Laudate Dominum de Cælis.

Post Evangelium.

TE laudamus Domine cum Sanctis tuis , ut preces nostras suscipere digneris , qui regnas &c.

Post Evangelium.

Resurgentem in hoc dilucentio Dominum deprecamur , ut & nos in vitam æternam resurgamus per omnia sæcula sæculorum.

Post Hymnum.

Resurrectionem tuam Christe veneramur , per quam in æternum salvari mercamur per omnia sæcula.

Christe Deus , qui in salutem populi tui Israel adjutor , & protector fuisti , quem per sicum mare ab Ægypto duxisti , salva nos hoc modo ab iugo peccati . Qui regnas in sæcula .

Post Hymnum trium Puerorum.

TE enim omnipotens Deus benedicimus jure , qui tres pueros liberasti ab igne , nos quoque de supplicio mortis æternæ propter misericordiam tuam eripe , qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Cælis.

Deus altissime Rex , Angelorum Deus , laus omnium elementorum , Deus gloriæ , & exultatio Sanctorum , custodi antivas servorum tuorum , qui regnas in sæcula .

Canticis spiritualibus delectamur nos Christe consonantes , canimus tibi , quibus tua majestas possit placari oblata laudis hostia spiritali , qui totum vivit &c.

Item post Evangelium.

Dilucentio lucis auctore resurgente exultamus in Domino devicta morte , quo peccata possumus semper obire , vitæque ambulemus in novitate , qui tecum vivit &c.

Post Hymnum.

Lux orta est in luce prima , exordio dierum antiquo facta , Unigenitus tuus Domine , qui nostra ablucere venit per Crucem peccata , qui tecum vivit &c.

De Martyribus.

Triumphalium memores Martyrum tuorum , qui pro te toleravere vexilla passionum , precamur , ut per sancta merita ipsorum nostrorum veniam mereamur peccatorum . Qui regnas &c.

Post Canticum.

Plebs Israel in figuram nostri liberatur in transitu maris . Nos ergo per gratiam Baptismi libera tu ab exitiis mundi . Qui regnas &c.

Post

Post Benedicite .

UT tres pueros in flamma fal-
vassi descensu in fornacem cœ-
lestis nuntii, sic nos per Angelum
magni consilii liberare digneris ab
igne Inferni . Qui regnas .

Post Laudate Dominum de Cœlis.

DEos, quem exercitus canit
cœlorum, quemque Ecclesia
laudat Sanctorum, quem hymnizat
spiritum univerſorum, misere
obsecro omnium nostrorum, qui
regnas &c.

Super Cantemus .

CAntemus tibi Domine exer-
cituum Christe, orantes, ut
quemadmodum exemisti dilectum
populum tuum captivitatis acerrimæ
jugo, iter demonstrante eis
nobis columpna per diem, eadem
ignis quoque per noctem . Finditur
ergo mare dextera, lævaque in ab-
ruptum; digestis aggeribus stu-
pens unda solidatur; tuus po-
pulus navigat plantis . Mira res!
nec ejus nec eques potest. se-
qui, nec ratis . Maria tym-
panum quatit, hymnos iste canit-
ur, grex peculius tactor . Ita &
nos ab infectione veteris inimi-
ci, & ab omni periculo mundi li-
berare digneris Salvator mundi,
qui cum æterno Patre vivis, do-
minaris, ac regnas una cum æ-
terno Spiritu Sancto in sæcula sæ-
culorum .

TRes Hebrei venerabiles na-
mero, Sacramento muniti,
ætate teneri, sed Fidei soliditate
robusti, amore divini religionis
Regis adorare imaginem contem-
pserant, utpote qui ipsam contem-
pserant Regem, qui ira sufflatus
solito septies amplius caminam
jussit incendi, ac pice, & stop-
pa armatura citari incendium æ-
stuantibus globis . Erubescit quo-
que ipsum alienis ignibus cœlum.
Illo præcipitantur infontes, ibi-
demque te, propter quem præ-
cipitantur, inveniunt Christe .
Taliter & nos ex Tyranni intel-
lectualis furore, & ab inge-
nito igni digneris liberare, Sal-
vator mundi, qui cum æterno
Patre vivis &c.

*Post Laudate Dominum
de Cœlis .*

LAudent te Domine Angeli;
Virtutes, Sydere, Potestates,
& quæ ortum suum tibi debent
officio tuæ laudationis exultent,
ut per universitatis armoniam ti-
bimet concinnentem fiat, ut in
Cœlo, ita & in terra voluntas
tua . Sit tibi precamur Domine
beneplacitum in populo tuo, ut
per exaltationes tuas in ejus fau-
cibus collocatas, maneat in sin-
gulis & verbi tui armatura, qua
doceas, & vitæ nostræ veritas,
qua semper adspicias, & salus,
qua mansuetos exaltes, quia se-
cundam multitudinem magnitudi-
nis tuæ te laudamus Domine gra-
tia laudationis ostensæ immolatio-
ne

ne per Psalterium, mortificatione per tympanum, congregatione per chorum, exultatione per organum, jubilatione per cymbalum, ut semper misericordiam tuam habere mereamur Christe Salvator mundi, qui cum æterno Patre vivis, &c.

Super Cantemus Domino.

Domine, qui Cinchrim fugientes tueris bis fenas per invisa tribus æmulam itinera, prius fluctibus in binis montium utrimque redactis celsorum, cum jugis abrupte arentibus talis æquore murum quasi & de petra lymphas producat; mergatur ergo ut olim piorum supplicium hostis æterni quæsumus flatores currum, quod est ejus afflatus, ætusque cum cogitata celeri nequam sit Pharaoni Rex Israhælem verum, quæ unda salvat, ut Christo carmina canat, per læcla, qui cum Patre vivit.

Versiculi familiæ Bencheuir.

Bencheuir bona regula,
Recta, atque divina;
Stricta, sancta, sedula,
Summa, iusta, ac mira.
Menther Bencheuir beata
Fide fundata certa,
Spe salutis ornata,
Caritate perfecta.
Navis numquam turbata,
Quamvis fluctibus tonsa,
Neptis quæque parata
Regi Domino sponsa.
Domus deliciis plena
Super petram constructa,
Nec non vinea vera

Ex Ægypto transducta.

Certe civitas firma,
Fortis, atque munita,
Gloriosa, ac digna,
Supra montem posita.
Arca Cherebin tecta
Omni parte aurata,
Sacrosanctis repleta
Viris quatuor portata,
Christo Regina apta
Solis luce amicta,
Simplex, simulque docta,
Undecumque invicta.
Vere regalis aula,
Variis gemmis ornata,
Gregisque Christi caula,
Patre summo servata.
Virgo valde fecunda,
Hæc & Mater intacta,
Læta, ac tremebunda,
Verbo Dei subacta,
Cui vita beata
Cum perfectis futura,
Deo Patre parata,
Sine fide mansura.
Bencheuir bona regula.

*Collectio super hominem, qui
habet Diabolum.*

Domine sancte Pater omnipotens æternæ Deos expelle Diabolum, & gentilitatem ab homine isto de capite, de capillis, de cerebro &c.

Oratio de Martyribus.

Deus, qui Martyribus tuis largitus es regnum, nobis autem peccatoribus veniam præstare digneris. Illi coronam suam passione per fidem meruerunt; nos vero pro iniquitatibus, & prævaricationibus nostris remissionem

a te,

a te, & misericordiam postulamus per te Jesu Christe.

Super Laudate Dominum de Cælis.

*Incipit Antiphona in Natale Domini super :
Domine refugium
ad Secundam.*

AB hodierno die nox minuitur, dies crescit, conculantur tenebræ, lumen augetur, & in loco lucis nocturnæ dispendia transferentur.

*Incipiunt Antiphonæ super :
Cantemus, & Benedicite.*

E Duxi ex Aegypto Patres nostri & pertransierunt, pedibus rubrum mare, dixeruntque laudem Domino nostro.

Tres pueri in camino missi sunt, & non timuerunt flammam ignis, dixeruntque laudem Domino nostro.

Filii Hebræorum penetraverunt, Israelitæ plebes transierunt per siccum mare, laudemque dixerunt.

Tres pueri te orabant de medio ignis, ad te clamabant ex una voce, hymnumque dicebant.

Gloriosus in Sanctis, mirabilis in majestatis, faciens prodigia.

Benedicamus Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum Dominum.

Dextram, lævamque Moyses aspexit viam regalem, * solum eduxit, ad littus maris usque perduxit.

Fornacis flammæ pueri contemperunt, Christo jugiter immolaverunt, viam iniquam dereliquerunt.

Anecd. IV.

(*) fort. populum.

DE cælis Dominum laudate, psalterium jocundum immolate, laudate eum in sono tubæ. Pharaon demersus est in Rubrum mare. Moyses pertransit in sicco pede maria, dixit Deo cantate.

De Martyribus.

Post ignes & laminas, cruces, atque bestias Sancti cum magno triumpho vehuntur in regno, & in refrigerio.

In invocatione Sanctorum Martyrum miserere Deus supplicum tuorum.

*Super : Domine refugium
in Dominicorum die*

Convertere Domine usquequo, & deprecabilis esto super servos tuos.

Item alia.

Respice in servos tuos, & in opera tua Domine.

Item alia.

Repleti sumus mane misericordia tua.

Alia cotidiana.

Sit splendor Domini Dei nostri super nos.

O o

Ad

frantur miracula, nostra quoque
eorum imitatione corda inluminata.
Qui regnas.

Ad Vespertinam.

Vespertina oratio nostra ascendat ad aures divine majestatis tue, & descendat benedictio tua Domine super nos, quemadmodum speravimus in te. Qui regnas.

Ad initium Noctis.

Deus, qui inextricabiles tenebras inluminas noctium, densitatem caliginis inlustras, corda nostra in opere mandatorum tuorum, te cramus Domine, custodias. Qui regnas.

Ad initium noctis.

Evolatis nunc diei temporibus, nocturnisque spatiis supervenientibus, Dei misericordiam deprecemur, ut suppleti divinis sensibus, tenebrarum operibus renuntiare possimus. Qui regnas.

Ad pacem celebrandam.

Injaste egimus. Redemisti nos Domine Deus veritatis in tuo sancto sanguine, nunc adjuva nos in omnibus Jesu Christe, qui regnas.

Pax multa diligentibus, pax tua Domine Rex cœlestis permaneat semper in visceribus nostris, ut non timeamus a timore nocturno. Qui regnas.

Incipit Symbolum.

Credo in Deum Patrem omnipotentem invisibilem, omnium creaturarum visibilem, & invisibilem conditorem.

Credo & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, Deum omnipotentem, conceptum de Spiritu Sancto, natum de Maria Virgine, passum sub Pontio Pylato, qui crucifixus, & sepultus descendit ad Inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in cœlis, seditque ad dexteram Dei Patris omnipotentis exinde venturum judicare vivos, ac mortuos.

Credo & in Spiritum Sanctum Deum omnipotentem unam habentem substantiam cum Patre & Filio. Sanctam esse Ecclesiam Catholicam, abremissa peccatorum, Sanctorum communionem, carnis resurrectionem. Credo vitam post mortem, & vitam æternam in gloria Christi. Hæc omnia credo in Deum. Amen.

Oratio Dominica.

Pater noster &c.

Ad Nocturnum.

Per horam mediæ noctis tunc gavisi sunt Angeli de natiuitate Domini N. J. C. Ita & nos lætari debemus in tua sancta pace omnipotens Deus, qui vivis &c.

Ad Matutinum.

Pro Baptizatis.

TU es Domine illuminator caliginum, conditorque elementorum, remissor criminum; misericordia tua Domine magna est super eos, qui te toto corde requirunt. Majestas tua Domine mane nos exandiat, & deleat delicta nostra, quæ tibi non sunt abdita. Qui regnas &c.

Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hereditati tuæ, & rege eos, & extolle Domine illos usque in sæculum. Miserere Ecclesiæ tuæ Catholice, quam in tuo sanguine redemisti. Qui regnas.

Item ad Matutinum.

Exurge Domine in requiem tuam. Tu es arca sanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induantur justitiam, & sancti tui &c. Qui &c.

TU es spes, & salus. Tu es vita, & virtus. Tu es adjutor in tribulationibus. Tu es defensor animarum nostrarum. Deus Israel in omnibus. Qui regnas &c.

Lætentur in te Domine omnes Sancti tui, qui sperant in te in omni veritate.

Oratio communis Fratrum.

Pro Abbate.

Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum. Cito anticipent nos misericordie tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Adjuva nos Deus salutaris noster propter gloriam nominis tui. Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Ne tradas bestiis animam consistentem tibi. Animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem. Respice in testamentum Domine. Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina. Festina Domine liberare nos ex omnibus peccatis nostris.

Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra. Dominus custodit te ab omni malo, custodiat animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum ex hoc nunc, & usque in sæculum.

Custodi nos Domine ut pupilam oculi, sub umbra alarum tuarum protege nos.

Protegere, & sanctificare digneris omnibus omnipotens. Qui regnas &c.

Pro Fraternitate.

TU Domine servabis nos, & custodies nos a generatione hac in æternum.

Exaudi orationes nostras pro Fratribus nostris, ut illi Deus miferereis.

Pro pace populorum, & Regum.

Dominus virtutem populo suo dabit. Dominus benedicet populo suo in pace.

Pacem præstare digneris omnipotens Deus. Qui regnas &c.

In Blasphemantibus.

Domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum ne despicias.

Domine Deus virtutum ne statuas illis hoc in peccatum.

Pro Ipsiis.

Judica illos Deus, decedant a cogitationibus suis; usque inritaverunt te Domine.

Confundantur illi, qui confidunt in se, & non nos Domine, qui confidimus in te.

Pro iter facientibus.

O Domine saluum fac, o Domine bene prosperare. Prosperitatem itineris præsta famulis tuis. Qui &c.

Confiteantur tibi Domine omnia opera tua, & Sancti tui confiteantur tibi.

Tibi gratias agant animæ nostræ pro innumeris beneficiis tuis. Qui regnas &c.

Pro Eleemosynariis.

Disperdit, dedit pauperibus. Justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.

Eleemosynas facientibus in hoc mundo retribue Domine in regno tuo Sancto.

Pro Infirmis.

Exclamaverunt ad Dominum; cum tribularentur, & de necessitatibus eorum liberabit eos.

Tribue Domine tuis famulis sanitatem mentis, & corporis.

Exurge Domine, adjuva nos; & redime nos propter nomen tuum.

Adjutorium nostrum in nomine Domini.

Salvare nos digneris per invocationem Sancti tui nominis. Qui regnas &c.

Deus qui sanctis Martyribus, & electis tuis coronam Martyrii præstitisti, te oramus Domine, ut eorum meritis obtineamus veniam, qui tantam gloriam non meremur. Qui regnas &c.

Ad te Domine clamabo. Deus meus ne files a me.

Dominus virtutum nobiscum, suseptor noster Deus Jacob.

Adjutor noster Deus Jacob miserere nobis Domine. Qui regnas &c.

Ad collectas.

Sanctus in sanctis, Agnus immaculatus, gloriosus in Cælis, mirabilis in terris, præsta nobis Domine secundum magnam misericordiam tuam Deus, quæ te petimus, & oramus. Qui regnas.

Ad

Ad Martyres.

Eternum virtutis tue nomen omnipotens Deus oramus, uti nos Martyrum, & omnium Sanctorum tuorum meritis socios fide pares, devotione strenuos, passione conformes in resurrectione feliciam facias consequari. Qui regnas &c.

Miserere mei Deus secundum magnam &c.

Tribue Domine petentibus te ex fide secundum magnam misericordiam tuam Deus, qui regnas &c.

Ad Nocturnum.

Media nocte clamore facto, ut nos inveniamur parati spem, qui regnas &c.

Ad Matutinum.

Deus Deus noster ad te de luce vigilare debemus, & tu excita de gravi somno, & libera de sopore animas nostras, & in cubilibus nostris compungamur, ut tui esse memores mereamur. Qui regnas &c.

Tu es spes & salus. Tu es vita, & virtus. Tu es adiutor in tribulationibus. Tu es defensor animarum nostrarum Deus Israel in omnibus. Qui regnas &c.

Ad Matutinum.

Oui in altis habitas, & humilia respicis in celo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis, de profundo cordis te de-

precamur, ut firmes manus nostras ad praelium, & digitos nostros ad bellum, quo possumus in matutino interficere omnes peccatores terrae nostrae ac nos indefecto mereamur & templum sanctum tuum Christe. Qui regnas &c.

Ad Martyres.

Deus, qui Sanctos tuos cum mensura approbas, & sine mensura glorificas, cujus praecepta finem habent, & praemia terminum non habent, exaudi per illorum merita preces nostras, & tribue, ut eorum patrocinia adjuvent nos ad Fidei profectum, ad bonorum operum fructum, ad prosperitatis bonum, ad salubritatis commodum, ad Religionis cultum, ad divini timoris augmentum per Dominum N. J. C. Filium tuum, qui est Rex regum, & Dominus dominantium, & gloria futurorum, regnans, & permanens una cum aeterno Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post Canticum.

Deus, qui exeunti ex Aegypto populo tuo maria divisisti, & suspensis utrinque marginibus in specie muri erigi fluentia iussisti, animas quoque nostras a diluvio peccatorum liberare digneris, ut transire vitiorum gurgitem valeamus hoste contempto, Salvator Mundi, qui cum aeterno Patre vivis, dominaris ac regnas cum Spiritu Sancto in saecula saeculorum.

Collectio post benedictionem puerorum .

EXaudi preces nostras omnipotens Deus , & præsta , ut sicut in decantato Hymno beata puerorum instituta secdamur , ita tuo monere peccatorum laqueis absoluti æterni ignis non ambiamur incendiis , Salvator Mundi , qui cum Patre vivis &c.

Collectio post tres Psalmos .

TE Domine de Cœlis laudamus , tibi ut canticum novum cantare mereamur . Te Dominum in sanctis tuis venerabiliter deprecamur , ut omnia nostra vota suscipias , peccata dimittas Salvator Mundi . Qui regnas &c.

Collectio post Evangelium .

Exultantes gaudio pro reddita nobis hujus diei luce omnipotenti Deo laudes gratiasque referamus , ipsius misericordiam obsecrantes , ut diem Dominicæ Resurrectionis nobis solemniter celebrantibus , pacem , & tranquillitatem , lætitiæ præstare dignetur , ut a vigilia matutina usque ad noctem clementiæ suæ favore protecti , exultans lætitiâ perpetua gaudeamus per Dominum N. J. C. &c.

Super Hymnum .

SAncte Domine , inflammatiō , & salus vera credentibus , Resurrectio Dominicæ claritatis , inluma cor nostrum , ut Trinitatis scientia , & Unitatis cognitio-

ne , filii lucis , & membra Christi , ac templum Sancti Spiritus esse mereamur , qui regnas in sæcula sæculorum .

De Martyribus .

Hi sunt Domine , qui felici cruore perfusi , dum blandientem mundi hujus inlecebram gloriosa passione despiciunt , mortem morte vicerant , considerantesque tenebras hujus lucis certo termino , ac sine ruituras , sumperunt de pœna vitam , & de morte victoriam . Rogamus te Christe , ut eorum precibus adjuvari mereamur , quorum consortes esse non possumus per te Christe , qui cum Patre vivis , dominaris , & regnas .

Super Cantemus Domino gloriam .

DEus , qui cotidie populum tuum jugo Aegyptiæ servitutis absolvis , & per fluente spiritalis lavaeri in terram repromissionis devicto hoste transducis . Da nobis de vitiorum impugnatione victoriam , & devictis tenebris nostris deducas hæreditatem in Sanctuario , quod præparaverunt manus tuæ , Salvator mundi , qui cum æterno &c.

Super benedictionem trium puerorum .

SAncte Domine , & gloriose mirabilium virtutum effector , qui tribus pueris inter supplicia constitutis adfuit , cui factum facile est ignium temperare naturam , & vinum quodammodo exultantium coercere flammaram , ut inter in-

cui-

ecndia frigida hymnum tibi canentes cum magna victoria exultarent, eandem nunc Domine ad liberandos, ac protegendos nos dona virtutem Salvator Mundi.

Super Laudate Dominum de Cælis.

Quem cuncta canite elementa Domini laudent. Cujus confessio sacra eadem in Cælo, & Terra, & pignora Sion novum tonanti dicite hymnum, facturi iudicium nefandis in fine consecratum, perstrepite diversis spiritalis melodis modis, ut Christum conlaudent spiritus per sæcla omnes, qui cum Patre vivit.

Super Canticum.

DEus, qui impiam Ægyptum diennis corruptionibus multas, & diviso mare planum iter populo præstas, preces exaudi quæsumus nostras, & nos nostris taliter hostibus Salvator Mundi. Qui regnas &c.

Post benedictionem trium puerorum.

DEus, qui pueris fide serventibus fornacis flammam frigidam facis, & tribus invictis morte devicta quartus adsisis, precamur nobis æstibus carnis talem virtutem præstes adusis per te Jesu Christe, qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Cælis.

DEus noster, Deus omnium animarum, te adoramus, ut

in hac vigilia solemnitatibus ad missa pervenire præstes, quousque tenebræ iniquitatis nostræ convertantur in lumine, sicut Sol in meridie splendet, Salvator Mundi, qui regnas &c.

Post Evangelium. 7"

Dominicam, nostræ Resurrectionis initium, venerantes, Trinitati Deo nostro debitas laudes, & grates unito referamus affectu, obsecrantes misericordiam ejus, ut nobis Domini, & Salvatoris nostri beatæ Resurrectionis participium tam in Spiritu, quam etiam in corpore concedat, qui cum Patre vivit &c.

Post Hymnum.

Respice Domine ad preces nostras, qui infirmitates visitasti humanas, & tuam nobis sanctificationem largire, & immortalitatem Christe, qui regnas &c.

Item post Canticum.

Summerfo in mari Pharaone liberatur Israel. Nos quoque per Baptismi gratiam, & Crucis triumphum ab omni malo quæsumus liberari per te Christe &c.

Item post Benedicite.

DEus, qui tres pueros de fornace eripuisti, sic nos eripias de suppliciis inferni, qui regnas in sæcula.

Post Laudate Dominum de Cælis.

Post Evangelium.

TE laudamus Domine cum Sanctis tuis , ut preces nostras suscipere digneris , qui regnas &c.

CAnticis spiritualibus delectatim nos Christe consonantes. canimus tibi , quibus tua majestas possit placari oblata laudis hostia spiritali , qui totum vivit &c.

Post Evangelium.

Item post Evangelium.

Resurgentem in hoc diluculo Dominum deprecemur , ut & nos in vitam æternam resurgamus per omnia sæcula sæculorum.

Diluculo lucis auctore resurgente exultemus in Domino devicta morte , quo peccata possumus semper obire , vitæque amblemus in novitate , qui tecum vivit &c.

Post Hymnum.

Post Hymnum.

Resurrectionem tuam Christe veneramus , per quam in æternum salvari mereamur per omnia sæcula .

Christe Deus , qui in salutem populi tui Israel adjutor , & protector fuisti , quem per siccum mare ab Ægypto duxisti , salva nos hoc modo ab jugo peccati . Qui regnas in sæcula .

Lux orta est in luce prima , exordio dierum antiquo facta , Unigenitus tuus Domine , qui nostra ablucere venit per Crucem peccata , qui tecum vivit &c.

Post Hymnum trium Puerorum.

De Martyribus.

TE enim omnipotens Deus benedicimus jure , qui tres pueros liberalisti ab igne , nos quoque de supplicio mortis æternæ propter misericordiam tuam eripe , qui regnas &c.

Triumphalium memores Martyrum tuorum , qui pro te toleravere vexilla passionum , precamur , ut per sancta merita ipsorum nostrorum veniam mereamur peccatorum . Qui regnas &c.

Post Laudate Dominum de Cælis.

Post Cæntemus.

DEos altissime Rex . Angelorum Deus , laus omnium elementorum , Deus gloriæ , & exultatio Sanctorum , custodi antivas servorum tuorum , qui regnas in sæcula .

Plebs Israel in figuram nostri liberator in transitu maris . Nos ergo per gratiam Baptismi libera tu ab exitiis mundi . Qui regnas &c.

Post

*Super benedictionem trium
puerorum.*

Post Benedicite.

UT tres pueros in flamma salvasti descensu in fornacem coelestis nuntii, sic nos per Angelum magni consilii liberare digneris ab igne inferni. Qui regnas.

Post Laudate Dominum de Caelis.

DEos, quem exercitus canit cœlorum, quemque Ecclesia laudat Sanctorum, quem hymnizat spiritum universorum, miserere obsecro omnium nostrorum, qui regnas &c.

Super Cantemus.

CAntemus tibi Domine exercituum Christe, orantes, ut quemadmodum exemisti dilectam populum tuum captivitatis acerrimæ jugo, iter demonstrante eis nubis columpna per diem, eadem ignis quoque per noctem. Finditur ergo mare dextera, lævaque in abruptum; digestis aggeribus stupens unda solidatur; tuos populus navigat plantis. Mira res! nec ejus nec eques potest sequi, nec ratis. Maria tympanum quatit, hymnus iste canitur, grex peculius tuctor. Ita & nos ab infectione veteris inimici, & ab omni periculo mundi liberare digneris Salvator mundi, qui cum æterno Patre vivis, dominaris, ac regnas una cum æterno Spiritu Sancto in sæcula sæculorum.

TRes Hebrei venerabiles numero, Sacramento muniti; ætate teneri, sed Fidei soliditate robusti, amore divinæ religionis Regis adorare imaginem contempserant, utpote qui ipsum contempserant Regem, qui ira sufflatus solito septies amplius caminam jussit incendi, ac pice, & stoppa armatum citari incendium æstuantibus globis. Erubescit quoque ipsam alienis ignibus cœlum. Illo præcipitantur infantes, ibidemque te, propter quem præcipitantur, inveniunt Christe. Taliter & nos ex Tyranni intellectualis furore, & ab ingenito igni digneris liberare, Salvator mundi, qui cum æterno Patre vivis &c.

*Post Laudate Dominum
de Caelis.*

Laudent te Domine Angeli; Virtutes, Sydera, Potestates, & quæ ortum suum tibi debent officio tuæ laudationis explent, ut per universitatis armoniam tibi met concinnentem fiat, ut in Cœlo, ita & in terra voluntas tua. Sit tibi precamur Domine beneplacitum in populo tuo, ut per exaltationes tuas in ejus faucibus collocatas, maneat in singulis & verbi tui armatura, qua doceas, & vitæ nostræ veritas, qua semper adspicias, & salus, qua mansuetos exaltes, quia secundum multitudinem magnitudinis tuæ te laudamus Domine gratia laudationis offensione immolatione

ne

ne per Psalterium, mortificatione per tympanum, congregatione per chorum, exultatione per organum, jubilatione per cymbalum, ut semper misericordiam tuam habere mereamur Christe Salvator mundi, qui cum æterno Patre vivis, &c.

Super Cantentus Domino.

Domine, qui Cinchrim fugientes tueris bis senas per invisa tribus æmulam itinera, prius fluctibus in binis montium utrinque redactis celsorum, cœu jugis abrupte arentibus talis æquore murum quasi & de petra lymphas producens; mergatur ergo ut olim piorum supplicium hostis æterni quæsumus futores curram, quod est ejus affatus, acutusque cum cogitata celeri nequam sit Pharaoni Rex Israhelem verum, quæ unda salvat, ut Christo carmina canat, per sæcla, qui cum Patre vivit.

Versiculi familiæ Benchuir.

Benchuir bona regula,
Recta, atque divina;
Stricta, sancta, sedula,
Summa, iusta, ac mira.
Munther Benchuir beata
Fide fundata certa,
Spe salutis ornata,
Caritate perfecta.
Navis numquam turbata,
Quamvis fluctibus tonsa,
Neptis quæque parata
Regi Domino sponsa.
Comus deliciis plena
Soper petram constructa,
Nec non vinea vera

Ex Egypto transducta.

Certe civitas firma,
Fortis, atque munita,
Gloriosa, ac digna,
Supra montem posita.
Arca Cherubin tecta
Omni parte aurata,
Sacrosanctis repleta
Viris quatuor portata.
Christo Regina apta
Solis luce amicta,
Simplex, simulque docta,
Undecunque invicta.
Vere regalis aula,
Variis gemmis ornata,
Gregisque Christi caula,
Patre summo servata.
Virgo valde fecunda,
Hæc & Mater intacta,
Læta, ac tremebunda,
Verbo Dei subacta.
Cui vita beata
Cum perfectis futura,
Deo Patre parata,
Sine fide mansura.
Benchuir bona regula.

*Collectio super hominem, qui
habet Diabolum.*

Domine sancte Pater omnipotens æternæ Deus expelle Diabolum, & gentilitatem ab homine isto de capite, de capillis, de cerebro &c.

Oratio de Martyribus.

Deus, qui Martyribus tuis largitus es regnum, nobis autem peccatoribus veniam præstare digneris. Illi coronam suam passione per Fidem meruerunt; nos vero pro iniquitatibus, & prævaricationibus nostris remissionem

a te,

a te, & misericordiam postulamus per te Jesu Christe.

Super Laudate Dominum de Cælis.

Incipit Antiphona in Natale Domini Super : Domine refugium ad Secundam.

AB hodierno die nox minuitur, dies crescit, concutiuntur tenebræ, lumen augetur, & in læro lucis nocturnæ spendia transferentur.

Incipiunt Antiphonæ Super : Cantemus, & Benedicite.

Educti ex Aegypto Patres nostri & pertransierunt, pedibus rubrum mare, dixeruntque laudem Domino nostro.

Tres pueri in camino missi sunt, & non timuerunt flammam ignis, dixeruntque laudem Domino nostro.

Filii Hebræorum penetraverunt, Israelitæ plebes transierunt per siccum mare, laudemque dixerunt.

Tres pueri te orabant de medio ignis, ad te clamabant ex una voce, hymnumque dicebant.

Gloriosus in Sanctis, mirabilis in majestatibus, faciens prodigia.

Benedicamus Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum Dominum.

Dextram, lævâque Moyses aspexit viam regalem, * polum eduxit, ad litus maris usque perduxit.

Fornacis flammæ pueri contempererunt, Christo jogiter immolaverunt, viam iniquam dereliquerunt.

*Anecd. IV.
(*) fort. populum.*

DE cælis Dominum laudate, psalterium jocundum immolate, laudate eum in sono tubæ. Pharaon demersus est in Rubrum mare. Moyses pertransit in siccopedemaria, dixit Deo cantate.

De Martyribus.

Post ignes & laminas, cruces, atque bestias Sancti cum magno triumpho vehuntur in regno, & in refrigerio.

In invocatione Sanctorum Martyrum miserere Deus supplicium tuorum.

Super : Domine refugium in Dominicorum die

Convertere Domine usquequo, & deprecabilis esto super servos tuos.

Item alia.

Respice in servos tuos, & in opera tua Domine.

Item alia.

Repleti sumus mane misericordia tua.

Alia cotidiana.

Sit splendor Domini Dei nostri super nos.

O o Ad

Ad communicare.

Corpus Domini accepimus, &
Sanguine ejus potati sumus,
ab omni malo non timebimus,
quia Dominus nobiscum est.

Item alia.

In labiis meis meditabor hym-
num Alleluja; cum docueris
me, ego justitias respondebo. Al-
leluja.

Item alia.

Gustate, & videte Alleluja,
quam suavis est Dominus,
Alleluja.

Alia.

Hoc sacrum corpus Domini,
& Salvatoris sanguinem su-
mite vobis in vitam perennem.
Alleluja.

Item alia.

Quam dulcia faucibus meis
eloquia tua Domine.

Item alia.

Hic est panis vivus, qui de
Cœlo descendit. Alleluja
Qui manducat ex eo, vivet in
seculum. Alleluja.

Item alia.

Refecti Christi corpore, & san-
guine tibi semper Domine di-

Ad Vesperum, & ad Matutinam.

Gloria in Excelsis Deo, & in
in terra pax &c.

Memoria Abbatum nostrorum.

Sancta Sanctorum opera Patrum,
Fratres, fortissima
Benchorensi in optima
Fundatorum Ecclesia,
Abbatum eminentia
Numerum, tempora, nomina
Sine fine fulgentia,
Audite magna merita,
Quos convocavit Dominus
Cœlorum Regni sedibus.
Amavit Christus Congillum
Bene & ipse Dominum,
Carum habuit Begnorum;
Domnum ornavit Edeum,
Elegit Sanctum Simlanum
Famosum mundi Magistrum;
Quos convocavit Dominus
Cœlorum Regni sedibus.
Gratum fecit Fintenanum;
Herodem, alium, inclytum;
Illustravit Machluisreum,
Kaput Abbatum omnium,
Lampade sacra Seganum
Magnum Scripturæ medicum.
Quos &c.

Notus vir erat Beracnus,
Ornatus & Cummenus,
Pastor Columba congruus,
Querela absque Aidanus,
Rector bonus Bautherius,
Summus Antistes Croganus.
Quos &c.

Tantis successit Camanus
Vir admirabilis omnibus.
Christo nunc sedet supremus
Hym-

Hymnos canens quindecimus,	Erga Congillum congrua
Zoen ut carpat Cronanus,	Invocamus altissima,
Conservet eum Dominus.	Uti possimus omnia
Quos convocabit Dominus	Nostra delere crimina
Cœlorum Regni sedibus.	Per Jesum Christum æterna
Horum Sanctorum merita	Regnantem in sæcula.
Abbatum fidelissima	

FINIS.

Opusculum.

EX Codice MS. 305. lit. S Ambrosianæ Bibliothecæ descriptam est hoc Opusculum. Ejus Auctor omnino tantum, ac Magistrali munere mihi notus; cetera ignotus, de illo nihil aëscientibus celebrioribus Historiæ Litteraræ Scriptoribus. Neque porro mihi aut satis erit et quaesiram, aut satis Librarium, ut inveniam aliquam de illo, & de Wolsfelmo Coloniensi fortasse ampliorem noticiam. Quod memini me legare olim, in Clav. Baluzii Miscellan. Tom. IV. memoratæ Manegaudus quidam, qui vixisse & scripsisse omnino videntur circiter An. Ch. 1150. In Schadis quoque meis MSS. reperio brevem catalogum Librorum nondum editore exhibitum olim eruditissimo Hostenio Bibliothecæ postea Vaticanæ Præfecto, ubi hæc habentur: *Manegaldus, vel Manegaldus Latinus Historicus: Historia Ecclesiastica. Qui plurima e. Trogo Pompeio, & Justino quasdam profana transcripsisse videtur. Initium Operis hoc est: Affyrorum Regum potentissimus olim fuit Nixus, qui bellum fortissimis inferens Regibus &c.* Sequitur adnotatio. Lucas Holstenius. Io credo che sia un Manigoldo. Auctor nullius pudicit, nec pretii, quorum centurie reperiuntur passim in Bibliothecis Monasteriorum, quales Petrus Comestor, Vincenzius Belluscensis, alique ejus farina confascinatores, qui quum nullum suis Historiis initium reperire possent, ab exordio Mundi repetebant, ut meli Poeta Trojanum bellum gemino ordiuntur ab ovo. Forte sub finem ad pericula alicujus gentis Historiam, & ad sua tempora desubant, quæ usui esse possent ad illorum temporum cognitionem: quod de proximo, & in præsentis desperandum. Ac incertum mihi, an illa ad Manegaldum, sive Manegaudum nostrum aliqua ex parte pertineat.

Quo tamen tempore Scriptor hic floruerit, conjectura a seculi non difficile possumus. Agit ille de celeberrimis Gregorii VII. Pontificis Maximi controversiis cum Henrico IV. Imperatore, atque ita agit, ut rem non antiquam, sed recentem, & lites ante paucos annos agitata, non obscure innuat. Carpit enim Cap. 22. Io Wolsfelms, ejusque locis contentiones, & dissensiones, quibus vot operarii carnis maxime totis his temporibus studuisse. Tom Cap. seq. apertius de his agit, Gregorii VII. causam defendens, atque inter cetera scribit: *Non deservunt eo tempore viri magni, & Religiosi, quibus iniquitas tanta non placeat; hodieque supersunt in eodem Regno (Theutonico) quum plurimi, qui miserante Deo nondum Baalgenua curvaverunt, &c.* Infra subdit: *Pudori saltem vestro sufficere poterat discerni viri in circuitu vestro constitui &c.* Schisma vestrum libera detestatione impugnant. Schismate igitur adhuc sejuncti erant ab Apostolica Sede Germani Henrico faventes, & adhuc nulla fere Civitas, ut ipso ait, in tota Latinitate erat, quæ non haberet divitem in varia studia populum, his pro Gregorii VII. jam vita sancti memoria, illis vero pro Henrico IV., ut reor, vivente pugnantibus. Addit insuper Manegaudus: *Vox ad iritandum Alifimium, & augmentum profanationis, in Sacrificiis vestris pro Wiperto tanquam Patre & Pontifice animarum vestrarum divinam clementiam imploratis.* Quæ omnia suadere videntur, adhuc in vivis fuisse Guibertum Autipapam, quum hæc scriberet Manegaudus. Reliquæ legantur, quæ idem Auctor habet Cap. Primo, & postremo, ac tandem, ni fallor, statuetur, compositum fuisse Opusculum istud ante Annum Ch. Millesimum & centesimum primum (quo verissimile est e vivis excessisse Pseudopapam Guibertum.) ant fœltem oon longe ab iis temporibus. In eam itaque sententiam feror, non alium fuisse Opusculi hujus Scriptorem a Maogaldo, cujus mentioem forte offendi in Annalibus Proleptæ Lucensis pag. 952. Tom. 25. Biblioth. Patr. Ita vero scribit Historicus ille ad Annam Christi 1090. Per idem tempus floruit in Theutonia quidam Philosophus, cui nomen Manegaldus, cujus uxor, & filie in Philosophia fuerunt peccatissimæ.

Juvabit autem hinc dicere Cap. 4. rationem, cur veteres Christiani Antipodas negados sibi conferret. Nimirum qui eos testebatur, Tellurem excogitavit in quatuor habitabiles partes divisam, quarum dux fœltem a reliquis præcis ita essent causa latoripox Zoox cordis, ut oallum hominum inter eas commercium intercedere possent: Quare his positis exidebat certissimum, divinitusque traditum, Dogma de humani generis ex Adamo propagatione, & de annuandque Evangelio per totum terrarum Orbem. At Columbus, ac ceteri Americæ Indiarumque illustratores primi, tum Ethnorum Hypothesi, tum Christianorum meum hac de re omnem sustolere. Deinde Cap. 23. discas, Historiam rerum gestarum a Gregorio VII. Papa elacubratam fuisse per Salisburgensem Archiepiscopum, quem Gebhardum, sive Gebhardum fœltem arbitror, in Baronianis Aonalibus memoratum. An autem Historia hæc idem sit ac Epistola S. Gebhardi Archiep. Salisburg. ad Hermannum Metensem, quæ a Tengnagelio edita est Ingolstadt An. 1612. loter Vetera Monumenta contra Schismatice &c. aliorum erit inquirere. Iterum habet Cap. 14. auctorem Epistolæ ejusdem dolose admodum & calumniose contra Gregorium VII. fuisse Wiricum Trevirensis Magistrum, qui Viridunensis Episcopi personam induit. Tu reliqua ad Theologiam, & Philosophiam spectantia perpende.

MAGI-

MAGISTRI MANEGALDI¹⁰⁹

Contra

WOLFELMUM COLONIENSEM

Opusculum.

Quam nuper in hortis Lutenbac conveniremus, & more Scholasticum de Scripturis, quæ tunc inter manus erant, sermo mihi contra te oriretur, multa oratione decursa in hoc quasi quemdam nodum incidimus, & trahere cœpimus contentionis funem, ut tu pauca, quæ tibi displicerent, Philosophos, atque Macrobiū de Somnio Scipionis, de quo tunc verbum erat, dixisse contenderes; ego e contra plurima Fidei, & salutis nostræ contraria in ipsis me invenisse assererem; ac eo usque cursus verborum prolapsus est, ut facile patere posset, aut te parum divinis literis eruditum, innata feritate & studio contradicendi, quæ nescires velle defendere, aut si ita sentire, ut dicebas, plane a rationibus sinceræ Fidei deviasse. Et quia contingere solet, quosdam strepitum verborum, & superficiem narrationis attendere, non expendere sensum mentemque scribentis, velut qui sine gustu, & odorata radicem quidem rerum, sed vim saporis, & odoris sensu perduto non discernunt; quosdam vero per orationum sonum sensuum secreta rimari, & sicut frigida exterius, seponunt a calidis, ita interius bona scernunt a malis, quæ tanto validius reprobant, quanto in bonis fuerint delectati: ideo accessi propius, & per te ipsum cognovi morbum tuum, obtestans, utrum ita tibi in perceptione illarum sententiarum adquiesceres, ut eas credentibus non intelligeres esse damnosas: heic satis temerarie respondens subiecisti, nescire te quicquam in eis, quod multum tuis animos aspernaretur. Itaque multis a te conviciis lacessitus furibundum, minantemque reliqui. Propono ergo aliquid inde ad te scribere, ut in eorum libris, & sensibus, de quorum errore dissimulas, manifeste cognoscas hæreticam pravitatem contineri. Simul etiam arbitratus sum de Domino Papa Gregorio, quem polluto ore laceras, aliquid adnectendum, ut recogites, quia amplioris peccati causa solet esse præcedens peccatum.

CAP. I.

Primum discretionem legentium volumus esse præmonitam, nos id nequaquam de Philosophis suscepisse, ut omnes eorum sententias dampnabiles sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle comperere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturæ damnaverat, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis commodeque distingnerent, quantum homo de se ipso præsumere poterat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet omnem veritatem, ejus sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut homines, & ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocinio falsitatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Pythagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibusdam utiliter inventis & traditis, cum tandem rationalis animalis scrutaretur arcanum, & eam naturam, quæ sine auctore naturæ male sciri potest, mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad hæc infima laboretur; quæ quidem si in primo corpore male viveret in præfenti seculo, vel aliquo seculorum futurorum, quorum infinitum seriem promittebat, corpus deterius fortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet sceleratissimum corpus, horribili carcere traderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturæ, quæ ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic quæso, si a sententia ista non diffides, quid honestæ spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum, & animarum resurrectione duplicem solum recepturi sunt, secundum ea quæ interim oculis videre non sufficit, nec auris audire, quæ videlicet in abundantia gratiæ & gloriæ suæ præparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theotonico constituti, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papæ Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a præfenti corpore separati in futurum seculum corpus turpino subintretis, quod quum rarus serina contagione pollucit per

per infinitas species animandarum corporum præcipitati, ad ultimum in visceribus terræ, ac sordidis locis conclusi æterna salute in perpetuum careatis.

C A P. II.

VErum nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas * ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perferatatus compositionem animæ quibusdam involocris prægravavit, & ex individua, & dividua essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic coelestia, & terrestria corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timeum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a nominis tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistincter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc suisit duplicem partem prioris, tertiam vero demicliam secundæ, & alia quædam, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animam auditoris obtundunt.* Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

C A P. III.

HAbes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hypanium, Anaximenem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Beetem, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suæ inflati, tamquam per quædam abrupta disperiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animæ suæ judicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam; alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius lucem, alius stellaris essentia scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem,

Ancid. IV.
(*) *sunt. crudelitas.*

P p

alius

C A P. I.

Primum discretionem legentium volumus esse præmonitam, nos id nequaquam de Philosophis suscepisse, ut omnes eorum sententias dampnabiles sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle comperere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturæ dampnaverat, quin secundum humanas rationes quarumdam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis commodeque distinguerent, quantum homo de se ipso præsumere poterat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet unam veritatem, cuius sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut homines, & ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocinio falsitatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Pythagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibuscum utiliter inventis & traditis, cum tandem rationalis animalis scrutaretur arcanum, & eam naturam, quæ sine auctore naturæ male sciri potest, mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad hæc infima laboretur; quæ quidem si in primo corpore male viveret in præsentis seculo, vel aliquo seculorum futurorum, quorum infinitum seriem promittebat, corpus deterius sortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet foedissimum corpus, horribili carcere traderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturæ, quæ ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic queso, si a sententia ista non diffides, quid honesto spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfectis corporum, & animarum resurrectione duplicem stolum recepturi sunt, secundum ea quæ interim oculus videre non sufficit, nec auris audire, quæ videlicet in abundantia gratiæ & gloriæ suæ præparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theotonico constituti, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papæ Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a præsentis corpore separati in futurum seculum corporis turpius subintrectis, quod quum rursus ferina contagione polluerit

per

per infinitas species animandarum corporum præcipitati, ad ultimum in visceribus terræ, ac sordidis locis cohecti æterna salute in perpetuum carceatis.

C A P. II.

Verum nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignos de se ipsis senserant, crudelitas * ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perscrutatus compositionem animæ quibusdam involueris prægravavit, & ex individua, & dividua essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic cœlestia, & terrestria corpora per ipsum vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timæum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a numeris tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc junxit duplam partem prioris, tertiam vero hemisiam secundæ, & alia quædam*, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt. Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

C A P. III.

Habes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hyphantum, Anaximencem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Beetem, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suæ inflati, tamquam per quædam abrupta dispersiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animæ suæ judicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definiit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam; alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius locum, alius stellaris essentiae scintillam, alius spiritum coniectum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem,

Æneid. IV.

P p

alius

(*) *sic. crudelitas.*

CAP. I.

Primam discretionem legentiam volumus esse praeuonitam, nos id nequaquam de Philosophis suscepisse, ut omnes eorum sententias dampnabiles sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle compescere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturae damnaverat, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis commodeque distinguerent, quantum homo de se ipso praesumere poterat. Sed quia sine spiritu illius erant, qui docet omnem veritatem, cujus sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut homines, & ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocinio salutis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Pythagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibusdam utiliter inventis & traditis, cum tandem rationalis animalis ferretaretur arcanum, & eam naturam, quae sine auctore naturae male sciri potest, mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantum demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad haec infima laboretur; quae quidem si in primo corpore male viveret in praesenti saeculo, vel aliquo saeculorum futurorum, quorum infinitum seriem promittebat, corpus deterius sortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet foedissimum corpus, horribili carcere traderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturae, quae ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic quaeso, si a sententia ista non dissides, quid honestae spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum, & animarum resurrectione duplicem solum recepturi sunt, secundum ea quae interim oculis videre non sufficit, nec auris audire, quae videlicet in abundantia gratiae & gloriae suae preparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theotonico constituti, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papae Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam exceperitis, a praesenti corpore separati in futurum saeculum corporis turpius subintretis, quod quam rarus serina contagione polluerit:

per

per infinitas species animandarum corporum præcipitati, ad ultimum in visceribus terræ, ac sordidis locis coelestis æterna salute in perpetuum careatis.

C A P. II.

Verum nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas * ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perscrutatus compositionem animæ quibusdam involucris prægravavit, & ex individua, & dividua essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic coelestia, & terrestria corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timeum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a numerosa tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc fuisse duplicem partem prioris, tertiam vero hemidiam secundæ, & alia quædam*, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt. Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui eandem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

C A P. III.

Habes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hypantem, Anaximenem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Boetium, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suæ inflati, tamquam per quædam abrupta dispersiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animæ suæ judicio eiderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam; alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius lucem, alius stellaris essentia scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum inferum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem,

Anced. IV.

P p

alius

(*) *hæc crudelitas.*

C A P. I.

Primum discretionem legentium volumus esse praeconitam, nos id nequaquam de Philosophis suscepisse, ut omnes eorum sententias damnales sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle compescere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturae damnaverat, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis commodeque distinguerent, quantum homo de se ipso praesumere poterat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet omnem veritatem, cuius sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut homines, & ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocinio falsitatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Pythagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibusdam utiliter inventis & traditis, cum tandem rationalis animalis scrutaretur arcanum, & eam naturam, quae sine auctore naturae male feri potest, mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione dopasam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad haec infirma laboretur; quae quidem si in primo corpore male viveret in praesenti seculo, vel aliquo seculorum futurorum, quorum infinitam seriem promittebat, corpus deterius sortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet foedissimum corpus, horribili carcere traderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creaturae, quae ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic queso, si a sententia ista non diffides, quid honestae spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum, & animarum resurrectione duplicem strom recepturi sunt, secundum ea quae interim oculus videre non sufficit, nec auris audire, quae videlicet in abundantia gratiae & gloriae suae praeeparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theotonico constitutis, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papae Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a praesenti corpore separati in futurum seculum corporis turpius subintrectis, quod quum rursus ferina contagione polluerit

per

per infinitas species animandarum corporum præcipitati, ad ultimum in viscibus terræ, ac sordidis locis cobelosi æterna salute in perpetuum carcatis.

C A P. II.

Verum nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas * ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perscrutatus compositionem animæ quibusdam involueris prægravavit, & ex individua, & divida essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic cœlestia, & terrestria corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timeum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a numeris tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc suavitatis duplam partem prioris, tertiam vero hemisiam secundæ, & alia quædam, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt*. Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

C A P. III.

Habes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Possedonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hyphantum, Anaximenem, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Bætem, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suæ inflati, tamquam per quædam abrupta dispersiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animæ suæ judicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam dehnivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam; alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius locem, alius stellaris essentia scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem,

Æneid. IV.

P p

alius

(*) *sunt. crudelitas.*

Opusculum.

EX Codice MS. 305. lit. S Ambrosianæ Bibliothecæ descriptum est hoc Opusculum. Ejus Auctor nomen tantum, ac Magistrali munere mihi notus; cetera ignotus, de illo nihil asserentibus celebrioribus Historiæ Literariæ Scriptoribus. Neque porro mihi aut satis citari exequiarum, aut satis Librorum, ut inveniam aliquam de illo, & de Wolfelmo Coloniensi fortasse ampliorum notitiam. Quod memini me legare olim, in Claris. Balziti Miscellana. Tom. IV. memoratur *Manegaldus* quidam, qui vixisse & scripsisse nonnulla videtur circiter An. Ch. 1150. In Schadis quoque meis MSS. reperio brevem catalogum Librorum nondum editorum exhibitorum olim eruditissimæ Halensio Bibliothecæ postea Vaticanæ Præfecto, ubi hæc habentur: *Manegaldus*, vel *Manegaldus Latinus Historicus: Historia Ecclesiastica*. Qui plurima e Trago *Pompeo*, & *Justin* quosdam profana transcripsisse videtur. Initium Operis hoc est: *Assyriorum Regum potentissimus olim fuit Ninus, qui bellum finitimus inferens Regibus &c.* Sequitur adnotatio. *Lucas Hostilius. Io credo che sia un Manigoldo. Auctor nullius judicii, nec pretii, quorum centuriis reperiuntur possin in Bibliothecis Monasteriorum, quas Petrus Comes, Vincentius Belluacensis, alique ejus satras consecratos, qui quum nullum suis Historiæ initium reperire possent, ab exordio Mundi repetebant, ut meli Poeta Trojanum bellum gemino videntur ab ovo. Forte sub finem ad pariterarent alienius gentis Historiam, & ad sua tempora delabatur, quæ usui esse possent ad illorum temporum cognitionem: quod de proximo, & in presenti desperandum. At incertum mihi, an illa ad Manegaldum, sive Manegaudum nostram aliqua ex parte pertineant.*

Quo tamen tempore Scriptor hic floruerit, conjectura assequi non difficile possumus. Agit ille de celeberrimis Gregorii VII. Pontificis Maximi controversiis cum Henrico IV. Imperatore, atque ita agit, ut rem non antiquam, sed recentem, & lites ante paucos annos agitata, non obscure luanat. Carpit eam Cap. 22. in Wolfelmo, & easque locis contentiones, & dissensiones, quibus vos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis. Tam Cap. seq. apertius de his agit, Gregorii VII. causam defendens, atque inter cetera scribit: *Non deservient eo tempore viri magni, & Religiosi, quibus iniquitas tantis non placuit; bodieque supersunt in eodem Regno (Theutonico) quum plurimi, qui miserante Deo nondum Basileam curruerunt, &c.* Infra subdit: *Pudori saltem vestro sufficere poterat discerni viri in circuitu vestro constituti &c.* Schisma vestrum libera detestatione impugnavitis. Schismate igitur adhuc sejuncti erant ab Apostolica Sede Germani Henrico fautores, & adhuc nulla fere Civitas, ut ipse ait, in tota Latinitate erat, quæ non haberet divisam in varia studia populum, his pro Gregorii VII. jam vita sancti memoria, illis vero pro Henrico IV., ut fecit, vivente pugnantibus. Addit insuper Manegaudus: *Vos ad irritandum Altissimum, & augmentum profanationis, in Sacrificiis vestris pro Wiperto tanquam Patre & Pontifice animarum vestrarum divinam clementiam imploratis.* Quæ omnia sua dem videntur, adhuc in visis fuisse Guibertum Antipapam, quam hæc scriberet Manegaudus. Reliqua legantur, quæ idem Auctor habet Cap. Primo, & postremo, ac tandem, ni fallor, ita tuetur, compolitum fuisse Opusculum istud ante Annum Ch. Milleimum & centesimum primum (quo verisimilis est a vivis excessibus Pseudopapam Guibertum) aut saltem non longe ab iis temporibus. In aam inque sententiam feror, non alium fuisse Opusculi hujus Scriptorem a Manegaldo, cujus mentioem feror ostendi in Annalibus Protemxi Lucensis pag. 952. Tom. 25. Biblioth. Patr. Ita vero scribit Historicus ille ad Annum Christi 1090. *Per idem tempus floruit in Theotonia quidam Philosophus, cui nomen Menegaldus, cujus uxor, & filie in Philosophia fuerunt permaximæ.*

Juvabit autem hinc discere Cap. 4. rationem, cur veteres Christiani Antipodas negandos sibi censerent. Nimirum qui eos statuebant, Talliorem excogitarent in quatuor habitabiles partes divisam, quarum duæ saltem a reliquis præcisè ita essent causæ interpositæ Zone torridæ, ut nullum hominum inter eas commercium intercedere posset: Quare his positis excludebat certissimam, divinitusque traditam, Dogma de humani generis ex Adamo propagatione, & da annuanciando Evangelio per totum terrarum Orbem. At Columbus, ac ceteri Americæ Iadiarumque lustratores primi, tum Ethnicorum Hypotheseum, tum Christianorum metum hac de re omnem fuitulere. Deinde Cap. 23. discas, Historiam rerum gestarum a Gregorio VII. Papa elocubratam fuisse per Salisburgensem Archiepiscopum, quem Gebhardum, sive Gebhardum fuisse arbitror, in Baronianis Annalibus memoratum. Au autem Historia hæc idem sit ac *Epistola S. Gebhardi Archiep. Salisburg. ad Hermannum Metensem*, quæ a Tengenauilio adita est Ingolstadt An. 1612. inter *Vetera Monumenta contra Schismaticos* &c. aliorum arii inquirere. Iterum habes Cap. 24. auctorem Epistolæ consilium dolose admodum & calumniose contra Gregorium VII. fuisse Wiricum Trevirensis Magistrum, qui Viridunensis Episcopi personam induit. Tu reliqua ad Theologiam, & Philosophiam spectantia perpende.

MAGI.

MAGISTRI MANEGALDI¹⁰⁹

Contra

WOLFELMUM COLONIENSEM.

Opusculum.

QUam nuper in hortis Lutenbac conveniremus, & more Scholarii de Scripturis, quæ tunc inter manus erant, sermo mihi contra te oriretur, multa oratione decursa in hoc quasi quemdam nodum incidimus, & trahere cœpimus contentionis funem, ut tu pauca, quæ tibi displicerent, Philosophos, atque Macrobiū de Somnio Scipionis, de quo tunc verbum erat, dixisse contenderes; ego, e contra plurima Fidei, & salutis nostræ contraria in ipsis me invenisse assererem; ac eo usque cursus verborum prolapsus est, ut facile patere posset, aut te parum divinis literis eruditum, innata scitarte & studio contradicendi, quæ nescires velle defendere, aut si ita sentires, ut dicebas, plane a rationibus sinceræ Fidei deviasse. Et quia contingere solet, quosdam strepitum verborum, & superficiem narrationis attendere, non expendere sensum mentemque scribentis, velut qui sine gustu, & odorata radicem quidem rerum, sed vim saporis, & odoris sensu perduto non discernunt; quosdam vero per orationum sonum sensuum secreta rimari, & sicut frigida exterius seponunt a calidis, ita interius bona secernunt a malis, quæ tanto validius reprobant, quanto in bonis fuerint delectati: ideo accessu propius, & per te ipsum cognovi morbum tuum, obtestans, utrum ita tibi in perceptione illarum sententiarum adquiesceres, ut eas credentibus non intelligeres esse damnosas: heic satis temerarie respondens subiecisti, nescire te quicquam in eis, quod multum tuis animis aspernaretur. Itaque multis a te conviciis lacessitus furibundum, minantemque reliqui. Propono ergo aliquid inde ad te scribere, ut in eorum libris, & sensibus, de quorum errore dissimulas, manifeste cognoscas hæreticam pravitatem contineri. Simul etiam arbitratus sum de Domino Papa Gregorio, quem polluto ore laceras, aliquid adnectendum, ut recogites, quia amplioris peccati causa solet esse præcedens peccatum.

CAPITULATIO SEQUENTIUM.

- I. **Q**uod non omnes Philosophorum sententiæ abjiciendæ sint, sed illæ, in quibus decepti sunt, & decipiunt, & de Pythagoræ sententia de anima valde detestanda.
- II. De Platone, & ejus involucris, quibus ostendit, ex quibus consistit anima, & quod in distantia penetret corpus.
- III. De diversis sententiis Philosophorum de Anima.
- IV. Quod in mensurando Solem, & Lunam, & habitabilibus maculis decepti sint, & si quis inde Macrobio crediderit, in Fide facile periclitetur.
- V. Quod secundum Apostolum talia probanda sunt, & ad sobrietatem Christianæ regale refecunda.
- VI. De non sana eorum confessione, & de Casu Origenis, qui se nimis eorum dogmatibus affectit.
- VII. De Sancto Spiritu, & ejus sana, & moderata doctrina, quod superbos deserat, & immundo Spiritui dissecandos permittat.
- VIII. Quod Philosophi Patriarcharum benedictionibus privati nihil digne de Trinitatis Mystero sentire meruerint.
- IX. Quod Spiritu Maligno talia orta sint, & divisionis auctor Idolatriam multis argumentis texuerit.
- X. Quod ipsi sunt Egyptii a nobis deprædandi, & quod nobis eloquiorum thesauros & ornatus paraverint.
- XI. De Deo, quem habemus loquendi materiam, & de recta confessione, & creatione Angelorum, & hominum, circa quorum casum sententia Domini misericorditer temperata est.
- XII. De Præceptis obediendi, quibus homo reparatur contemptor mandati, quæ reparatio multis modis designata sit, ita ut casus priorum Patrum ad designandam magnitudinem Gratiæ permixti sunt, sicut David, de cujus genere Auctor veniæ natus est.
- XIII. De Prophetis duos adventus prævidentibus, ac desiderantibus.
- XIV. Quod ordinatis, quæ oportuit, Deus de Virgine natus sit, destructis Philosophorum consequentia.
- XV. Quo proventu natus sit.
- XVI. De Deo nato quod omnis veritas Scripturarum ab eodem aperta sit, & de suscitatione animarum, & doctrina humilitatis.
- XVII. De simplicitate Petri Apostoli, & merito fidei suæ.
- XVIII. De duobus Sacramentis regenerationis, & refectionis ante passionem in cæna institutis.
- XIX. Quod in Cruce Jesu Christi sit remissio peccatorum, & redemptio omnium, & priorum Sanctorum.

XX. De

- XX. De Gloria Resurrectionis, & quod Discipuli, non ad philosophandum, sed ad vitam æternam annuntiandam vocentur.
- XXI. De Adventu Spiritus, & quid in eis effecerit, & quod in presentibus non sit perfectio, sed inchoatio Beatitudinis.
- XXII. Quod breviter de istis dictum sit, ut ostendatur, quantum periculum sit adquirecere illorum scripturis, qui nihil de corporum resurrectione noverunt, & quod eorum definitio destructa sit, & hoc Spiritus carni subditus non capit.
- XXIII. Quod Theutonici quidam ab obedientia, & unitate Romanæ Ecclesiæ exciderint, dicentes se non habere Pontificem, nisi Cæsarem.
- XXIV. De Epistola ab eis contra Sanctum Papam Gregorium facta, & quod ei Epistolæ per gratiam Dei respondendum sit.

CAP. I.

Primum discretionem legentium volumus esse præmonitam, nos id nequaquam de Philosophis suscepisse, ut omnes eorum sententias dampnabiles sentiamus, quarum quasdam pro sua subtilitate vix penetrare sufficimus, quasdam vero a sanctis viris susceptas non ignoramus. Verum temeritatem tuam velle comperere, qui sic eorum subtilitates commendas, ut multifarios errores figmentis illis implicitos non attendas. Neque enim illis usque adeo primi parentis culpa dotem naturæ dampnaverit, quin secundum humanas rationes quarundam rerum communitates, & discrepantias diligenter satis commodeque distinguerent, quantum homo de se ipso præsumere poterat. Sed quia sine Spiritu illius erant, qui docet munem veritatem, ejus sapientia attingit a fine usque ad finem fortiter, ac disponit cuncta suaviter, necesse erat sicut hominibus, & ideo mendaces, eos interdum fines veritatis excedere, & semel suscepto patrocínio falsitatis per varia deceptionum argumenta raptari. Inde fuit, quod Pythagoras inter primos Duces hujus traditionis, quibusdam utiliter inventis & traditis, cum tandem rationalis animalis scrutaretur arcanum, & eam naturam, quæ sine auctore naturæ male sciri potest, mortali ratione persequi, & comprehendere niteretur, exinanitum ejus ingenium ad tantam demum bestialitatem redactum est, ut humanam animam perpetua ratione donatam aliquando irrationabilem fieri mentiretur. Eo scilicet modo, quo a simplicitate sui dimota voluntate incorporandi ad hæc infima laboretur; quæ quidem si in primo corpore male viveret in præfenti seculo, vel aliquo seculorum futurorum, quorum infinitum seriem promittebat, corpus deterius fortiretur, & ita multiplicatis sceleribus ad hoc ultimum deveniret, ut qui ante fuerat homo, ad vivificandum quodlibet sædissimum corpus, horribili carcere truderetur. Ecce ad quem proventum sublimis Meditatio illa evaserit, qualemque necessitatem secundum stultitiam cordis sui illi creatoræ, quæ ad imaginem, & similitudinem Creatoris omnium condita est indicare non expavit. Dic queso, si a sententia ista non dissides, quid honestæ spei concipere potes, quidve de illorum beatitudine expectas, qui in perfecta corporum, & animarum resurrectione duplicem solum recepturi sunt, secundum ea quæ interim oculus videre non sufficit, nec auris audire, quæ videlicet in abundantia gratiæ & gloriæ suæ præparat Deus diligentibus se? Hoc enim sensu philosophico fit, ut tu, & ceteri complices tui in Regno Theotonico constituti, qui ab Apostolica Sede, & obedientia Sancti Papæ Gregorii dissensistis, & ob innumera flagitia damnationis sententiam excepistis, a præfenti corpore separati in futurum seculum corpus turpius subintretis, quod quum rursus ferina contagione polluerit

per

per infinitas species animandarum corporum præcipitati, ad ultimum in visceribus terræ, ac sordidis locis coelocæi æterna salute in perpetuum careatis.

C A P. II.

Verum nec in tempore illo a succedentibus Philosophis, qui dignius de se ipsis senserunt, crudelitas ista approbata est, sed per leviores insanias temperata, inter quos Plato acutius ceteris rerum primordia perferatatos compositionem animæ quibusdam involueris prægravavit, & ex individua, & divida essentia, natura eadem, & diversa, eam constare affirmans, sic coelestia, & terrestria corpora per ipsam vivificari commentatus est, ut ille vigor perpetui ignis pro natura corporum a se vivificatorum propriæ virtutis dispendia pateretur. Quod Macrobius Ciceronem, Virgilium, & alios Latinos Philosophicæ disciplinæ sectatores sensisse testatur, sicut manifestius cognoscere poterit, qui tractatum ejus de *Somnio Scipionis* videre curabit. Hic itaque sicut per introductum discipulum suum Timæum commemorat, ut per quædam quasi deliramenta a nominis tracta consideratione eandem animam quodlibet animatum corpus indistanter penetrare & vivificare ostenderet, quum de Deo fabricante animam loqueretur, prædictarum essentiarum commixtionem fermentum appellans: *Primam*, inquit, *ex omni fermento partem tulit, hinc suasit duplam partem prioris, tertiam vero hemiscliam secundæ, & alia quædam, quæ pro nihilo ad memoriam reduceremus, quoniam ipsa suæ obscuritatis insolentia animum auditoris obtundunt.* Si quis vero ea audire desiderat, ab eodem Platone, sive a Macrobio, qui easdem tenebras quodammodo elucidandas suscepit, hæc animadvertere poterit; mirum tamen erit, si non audita contemnat.

C A P. III.

Habes ibidem coadunatos Pythagoram, Platonem, Xenocratem, Aristotelem, Posidonium, Hippocratem, Heraclitum, Zenonem, Democritum, alium Heraclitum, Crisolaum, Hypantum, Anaximenum, Empedoclem, Parmenidem, Xenophontem, Boetium, atque Epicurum, quorum plures diversis errorum spiritibus devii, & sensu carnis suæ inflati, tamquam per quædam abrupta dispersiti, contra se dissonas, & controversas sententias in animæ suæ judicio ediderunt. Quorum Plato, quod ad verum satis videtur accedere, animam definivit essentiam se moventem, alius numerum se moventem, alius Entelechiam, quod interpretantur corporis formam; alius harmoniam, alius ideam, alius exercitium quinque sensuum, alius tenuem spiritum, alius lucem, alius stellaris essentia scintillam, alius spiritum concretum corpori, alius spiritum insertum atomis, alius de quinta essentia, alius ignem, alius aerem,

Averr. IV.

P p

alius

(*) *scilicet. animalitas.*

alius sanguinem, alius ex terra & igne, alius ex terra & aqua; alius ex aere, & igne & spiritu mixtam. In tam varia igitur divisione considera, si te unum omnibus sano sensu accommodare possis; ac si consentire potes, animam tuam jure sanguinem nuncupari, die rogo, quæ Cælorum Regna expectes? Hoc enim modo tu constans, sanguis & caro, Regnum Dei possidere non potes.

C A P. IV.

Quod autem de Sphæra, & orbibus, & Cœlesti harmonia, de fallaci mensura Solis, & Lunæ, & orbis terræ, de quatuor habitabilibus maculis in circuitu terreni puncti secundum fidem tui Macrobi constitutis, & de Antipodis, seu Antoceis per eas incommensabiliter dispositis affirmatur, in quantum periculum talia dicantur, parum mihi attendisse videris. Suscepto enim semel, quatuor habitationes hominum esse, quorum ad se invicem nulla penitus possit esse per naturam commcandi licentia, die age, quomodo verum erit, quod Sancta, & Apostolica rationabiliter confitetur Ecclesia, Salvatorem videlicet, per primos Patres de ipsis, ut ita dicam, hujus Mundi conubilis præsignatum, & a Patriarchis, & Prophetis consequenter multifarie, & multis evidentibus modis præfiguratum, tandem in plenitudine temporis, ineffabilibus humilitatis, & caritatis suæ operibus cognitum, ac clarificatum, in salutem totius humani generis advenisse, si tria hominum genera excepta sunt, quæ prædictus Macrobius præter hanc habitabilem, quam incolimus, secundum Zonarum Cœli, & Terræ temperiem, posse esse persuadet, ad quæ tantæ salubritatis notitia pervenire non potuit? Ubi est, quod ille fidelis, quem invenit Dominus virum secundum cor suum, in spiritu veritatis clamat: *Ante conspectum gentium revelavit iustitiam suam Deus*. Et ibidem: *Videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri*, si aliqui fines terræ sunt ab hominibus inhabitati, ad quos sons Prophetarum, & Apostolorum nostrorum prohibente natura per inaccesibiles aquarum, frigorum, calorumve distantias transire nequivit?

C A P. V.

E Quidem legi hæc tecum, & ut recorder frequenter dicere solebam, hæc ita debere accipi, ut Speræ tantum notitia haberetur, non ut veritate munita crederentur, quia secundum Apostoli præceptum omnia probanda sunt, & puro mentis intuitu examinanda; quoniam sicut in his, quæ sensibus subjecta sunt, ita quoque in intellectualibus, præsertim in scientiis, tam multæ & varæ species sunt, ut nisi Spiritus pietatis adsit, cujus regula dirigamur, cor hominis pravum, & inscrutabile, prout sit verisimili ratione seduci;

seduci; & nisi sobrietate quadam intelligentia refrænetur, aliquando in altum elata ipso tandem tumore in immensum crescente rumpe-
tur, quandoque vero sinistrorsum nimis, ad ima devergens in tene-
bras fatuitatis submergetur. Providebat hoc animus Apostoli Spiritus
Sancti gratia illustratus, qui inter regulas Fidei, quas nobis imitan-
das præfixit, summo opere admonuit: *non plus sapere quam oportet, sed
sapere ad sobrietatem*. Proinde quum aliquid menti nostræ occurrit,
quod ipsa sui sublimitate, atque probabilitate delectat, habemus qua-
draturam Christianæ doctrinæ, quam intellectis, & cognitis juxta
ponere debemus, & si quid de meditationibus nostris excesserit, ad
normam illius festinato iudicio refecare. Ita & damnabilium erro-
rum periculum devitari, & Philosophorum peritia, quæ tamquam
superflua quedam immensitas nostris studiis apta est, commodè sa-
lubriterque poterit famulari. Ut autem indissimulabiliter pernoscas,
quam perniciosum sit eorum imitari fidem, quorum ingenium ad-
miramur, aspice, quid prætendat in prima parte sui Philosophicæ
confessionis assertio, quam ab eisdem sumtam Macrobius libro suo
opponendam curavit his verbis.

C A P. VI.

DEus, qui prima causa & est, & vocatur, unns omnium, quæ
sunt, quæque videntur esse, princeps & origo est. Hic Deus
superabundante majestatis fecunditate de se mentem creavit. Hæc
mens, quæ vbi vocatur, qua patrem inspicit, plenam similitudinem
servat auctoris; anima vero de se ipsa creat posteriora respiciens. Rur-
sus anima vbi patrem qua intuetur induitur, ac paulatim regre-
diente respectu in fabricam corporum in corporea ipsa degenerat.
Nonne si horum verborum sensibus adqueveris, denuo suscitare videris
multos errores, qui in primo statu Ecclesiæ vigili solertia
Patrum convicti, & suffocati sunt? Inter quos Arius inæqualitatem
personarum in simplicitate Divinitatis inducit. Manichæus autem
partem Divinitatis degenerem Diabolum, eundemque malarum crea-
turarum conditorem affirmat, quorum nefanda perversio quantas
strages Fidei dederit, quantumque fructum malitiæ fecerit, nul-
lus, qui Ecclesiasticas Historias legit, ignorat. Cujus Philosophicæ
muscipulæ laqueum Origenes magnus vir in Ecclesia, & divinorum
eloquiorum mirabilis tractator, tremendo Dei iudicio evadere non
meruit; sed quum post multos tractatus, quos utiliter, & excel-
lenter ad honorem Sanctæ Ecclesiæ edidit, ad enodanda demum
Cantica accessisset, asseruit, Patrem a Filio, Filiumque a S. Spiritu
non videri. Quod B. Hieronymus in Epistolis suis significans, &
tanti Doctoris casum graviter ingemiscens: *Origenes*, inquit, *quum
in aliis ceteris vicisset, in Cantico Canticorum se vicit*. Cujus lauda-
bile ingenium quamdiu caritate doce incalescit, & ab Apostolicæ Do-

Strinx lumine non recessit, per directum gradiens, altitudinem spirituales intellectus salubriter aliis ministravit; ubi vero profunditatem sapientiae, & scientiae Dei incomprehensibilem, & homini per se satuo non potestate, sed dignatione capabilem, profanis Graecorum dogmatibus, quibus se fortassis prius nimis affecerat, commiscere tentavit, sicut quando de Resurrectione tractans soliditatem, & veritatem resurgendorum corporum denegavit, miseranda humanae fragilitatis forte, vir egregius; & sublimis considerationis, quasi de altissima specula lapsus gravissime cecidit, exemplumque posteris factus est, cum quanta reverentia, & timore, divini consilii celsitudo, & profunditas mysteriorum Dei attingenda sit, & ut quisque de se sciat, quia quanto velocior est animae suae motus, tanto paratior illi casus est, nisi cum cautela, & coelestis praesidio moveatur. Quod Salvator discipulis indicat, quum ante potestates mundi, quarum timore, vel amore de Spiritu Sancto facile labi possent, prae testimonio Fidei sistendos praemunet. *Nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini; non enim vos estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

C A P. VII.

Hic est ille Spiritus, qui Disciplinae effugit fictum; quem corpus peccatis subditum non meretur, qui unde vult recedit, & sine difficultate loci, & temporis quocumque vult venit, & signaculum sui veniens secum adfert; quod enim suggerit, rectum, & pium est; quod emittit, robustum, & sanum; quod fructificat, suave & jucundum. In eo enim est gratia veritatis, per ipsum nobis est spes vitae & virtutis. Quum habitaculum infantiam ingreditur, desertos reddit; & quum frigenti, & tenebroso cordi supervenit, vitiorum sedem puritatis tribunal facit. In praesentia sua nihil fatuum, vel inutile esse potest, nihil diligit singulare, vel dissonum, nil immoderatum amat; ipse enim modus, & inmensurabilis mensura est; omne donum ei sufficiens est, quia etiam desiderio meo parum videtur, quod mereor, in plenitudine tamen corporis Ecclesiae, quam ipse Deus vivificat, totum possidens nullius egestatis detrimento confundor. Hic itaque Spiritus quum mentem de se praesentem cernit, quia amator humilitatis est, superbiae locum contemnit, & quia ipse unus, & idem, sic gratiarum suarum dona multiplicat, ut tamen per distributionem illam unum simplex & verum insolubilis caritatis corpus efficiat, scissuras, & scandala detestans. Quo fit ut animam sectionibus vacantem Spiritus inmundus invadat, eamque suis qualitatibus, & potentiis informatam miserabiliter distrahat, & per varios errores disceptam ad perditionis interitum perducatur.

C A P. VIII.

HOc contigit his, de quibus loquimur, quos prior ætas Gentilium Philosophos appellavit, quorum patres a Patriarcharum Israelitici populi genere profluentes, hereditariis benedictionibus privati, vera Domini Dei nostri notitia caruerunt, eandemque ignorantiam jacturam filiis suis reliquerunt, donec semen benedictum venit, cui hereditatio gentium debebatur. Interim ergo naturali fame torqueri cœperunt, & sicut qui panem incante, seu in filice aurum, vel Solem in cavernis terræ quærant, ita in inquirenda natura rerum, & cognoscenda universæ fabricæ Mundi subsistentia, & elementorum concordia discordia alii occupati, alii autem in causarum proventibus dignoscendis, quos indici sibi fatali necessitate per concorsum Planetarum, & Siderum opinati sunt, his quasi devii disparati, circa summum bonum frustra consumtis multis studiis erraverunt. Quod si inter eos extiterant, quos prior liberiorque ratio stimularet aliquid esse insistendum, quod antiquius, & melius ipsa creatura foret, ejus potentia totius creationis universitas ambiretur, ejus providentia sub certis ponderibus, & numeris eundorum existentium, contingenterque transeuntium series neceretur; tamen quum ad illud lumen inaccessibile, quod omne firmamentum, omnemque Colorum altitudinem excedit, perventum est, ineffabilis Trinitatis venerandam, adorandamque simplicitatem, ejusdemque simplicis Majestatis trinum Myslerium sentire nullatenus mernerunt. Unde factum est, ut tria sibi principia ponerent, Artificem, Formas, & Materiam intelligibilem esse, mundum in mente divina collocantes, qui exemplum hujus sensibilis secundum numerorum rationem cuncta, quæ sub sensibiles casura erant, in se intelligibiliter contineret; in quibus principiis omnipotentis Dei derogabant, nihil ex nihilo fieri sancientes. Hæc sunt, in quibus addiscendis te multam operam consumsisse gloriaris, quæ tecum ipse legi, & lecta ex maxima sui parte reprobare curavi. Habebant enim difficultatis plurimum, utilitatis parum, salutis nihil. Quum tamen experiendi causa, quorum evaderent insectarer, quasi per quosdam fumorum orbes immensis tractibus involutum, quo tandem vellent ponere admirabar, nisi quia suspicabar profecto, quod nequaquam veritatis exitum promittebant.

C A P. IX.

Talia sunt nimirum illius semina, qui per superbiam Deo suo esse similis affectavit, qui quum Gentilium mentes semel sibi permissas invasit, sublimia promisit, eduxit in altum, paravit casum. Nec potuerunt ad cavendos ejus dolos, & mille nocendi artes,

tes, mortalium corda sufficere, quia interdum inducendo impietatem, pietatis spem gerit, laxat jura imperii, ut sanctores sui in quamdam partem ad virtutem se erigant, in altera parte premit, ut familiari sibi fœditati subjaceant, & pro tempore suum inficit eorum bonam miserandoque nimis commercio de pretioso alieno visitatem sœpe confusionis circumtegit. Non locorum angustiae, non longitudo temporis incentivorum ejus spiculis renitentur. In promptu sunt ei secreta naturæ, illam solam arcem subintrare veretur, cui præsidet ille Spiritus, qui diligit sanctitatem. Hic tam potens, & efficax, quom prostratam, & jacentem prædictæ generationis massam conspiceret, cœpit in ruinas, quas fecerat, debacchari, & sicut est discissionis actor, animalem hominem in varia dogmata, & contrarias sectas partitius est. Inde Socratici, Pythagorei, Platonici, & aliæ innumerae professiones diversis tramitibus aberrarunt, & errores suos argutis inventionibus adjuverunt. Proficiente quoque, & invalescente Diaboli seminario, subsequuta est Poetarum turba, qui tamquam jocularores ad nuptias Idololatriæ concurrentes, figmentis, & immodestis laudibus animas vana sectantium oblectati sunt; causa enim quæstus ad adulandum, & maledicendum parati sceleratos Principes, & violentes prædones deificando, & inflatorum verborum tinnitu, & sententiarum ornato, nulla veripuritate munito, inutili memoriæ, & inani gloriæ serviendo, obscœna, & turpia quibudam involucri adornarunt, & prout natura singulorum viguit, alii Comœdi, alii Livici, Satyrici, Tragoedi effecti multis phantasmatis animas peccantium seduxerunt, simpliciores quoque, qui honorem suæ conditionis sub profunda nocte ignorantie non intelligebant, comparabiles, imo deteriores jumentis usque ad culturam lapidum, & turpitudinum curvaverunt.

C A P. X.

Isti sunt Egyptii, quos dispensatio Dei sanctæ Ecclesiæ deprædandos exposuit, quorum spoliis faciem templi Domini adornamus, & naturale donum, quod ipsi in superbia, & abusione ad damnationem suam detinuerant, amatores humilitatis in usus debitos reverterentur, nihil de suis joribus præsumentes, nil adscribentes sibi, quærentes quæ sua sunt, sed gloriam Regni æterni annunciantes, simpliciter prudentes, & prudenter simplices, armatarum perfidie in cultu Fidei transolerunt, & scientiam inflatam, & mortuam spiritu caritatis animaverunt. Hi sunt, de quibus ad nos dictum est: *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introiistis*. Omnis sapientia quorum in altissimis quæstionum puteis devorata est, in quibus fons aquæ salientis in vitam æternam a perscrutantibus non inventus est, sed copiosæ verborum divitiæ, & eloquiorum thesauri nobis, quibus scientia salutis in remissione peccatorum per viscera misericordiæ Dei donata

donata est, commodissime præparati. Itaque laqueos, & sensuum fraudes, quas velut aranea tabescentes, & interiora sua exhaurientes vane conturbati stultorum imitationi prætexebant, tamquam reticulum Diaboli percurrerent, cadaver idololatriæ nudum reliquimus, & ornatum orationum, & quarundam consuetudinum, quo vasa contumeliæ longo tempore morticinum suum celaverant, Salvatori, & Liberatori animarum nostrarum obtulimus.

C A P. XL

Materia vero, circa quam supellectilem verborum expendimus; idem ille nobis est, de quo nunquam satis potest esse, quod dicitur, Sapientia videlicet Dei Patris, consubstantialis, & cœterna illi cum Spiritu Sancto, unus Deus immortalis; invisibilis, cujus solius honori, & gloriæ cuncta cœlestia, terrestria, & infera, voluntaria, vel invita famulantur. Qui quum omnia, quæcumque voluit, fecit in Cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis circa miserabile genus humanum, misericordii prudentia reflexit iustitiam voluntatis, & caritate temperavit fortitudinem potestatis. Non in aliqua parte sui aliquo modo degenerans, sicut insulsa Philosophorum confessio persuasit, nunquam deficit; neque recipit aliquid essentialiter, quod ipse incipiat esse, & ante non fuerit; ubique totus, & nullas loci angustias sustinens; semper existens, sed conditor temporum, certus liberator omnium numerorum, & ponderum. De quo tunc recte sapit rationalis homo, quum pertinendam, & laudabilem nimis ipsius magnitudinem recognoscit. Cujus sapientia, & providentia insatigabiliter, & sine errore non solum elementorum distinctionem, sed ex elementis constantium rerum causales proventus serie admiranda connectit. Hic est Dominus noster, & non est alius ad ipsum, qui quum in se perfectus foret, nec alieni favoris, vel laudis indigentiam pateretur, secundum beneplacitum voluntatis suæ Cœlum, Terram, & universa, quæ Cœli ambitu continentur, Dominus universorum de nihilo condidit. Inter quæ nil æquale quidem sibi, sed simile, rationalem Angelum creavit, & hominem, ut & in cœlestibus invisibili Deo per innumera adfistentium Spirituum agmina æterna laus persolveretur, & in terris ab homine gratiarum nihilominus actiones pro facultate transitoria exhiberentur, & ipsa laudum exhibitio pro affectu expensa laudentium hoc tantum laudato Domino grata foret, quo ad consequendum æternitatis præmium laudentibus profuisset. Ab assiduitate cujus laudis prior ille defuit, qui cunctis sublimior factus erat; non enim cogente Conditor, sed ipso abundantia sui arbitrii abutente, & in superbia effeferente, mentitus est sibi ipsi, immoderatam rapinam æqualitatis Dei arripere concupiscens. Unde quia altissimo Creatoris consilio irreparabiliter factus est casus ejus, coepit universitatem creationis circuire

cuire quærens, quem ruinae suæ adscisceret. Prætermisit legiones Angelicas, de quarum stabilitate diffidebat; irrationabilem creaturam neglexit, cujus finem velocissimum sentiebat. In solum hominem, quem sive stare, sive laberetur, æternitati propagatum videbat, totius malignitatis suæ argumenta contorsit, totis nîsibus in eo contendens imaginem abolere factoris, ut sui similis effectus irrevocabilis damnationis iudicio mulcæretur. Persuasit itaque, & auditus est; pugnavit, & vicit. Et licet pius Dominus figmento suo præter libertatem arbitrii, qua non peccare poterat, cautelam contulisset mandati; sciens tamen deceptibilem limum aliunde consilium superbiendi accepisse, ita circa deceptum miserum severitatis suæ sententiam temperavit, quatenus & ex præcepto suo mortalitatis necessitas solveretur, & tamen infra mortis debitum per meritum obedientiæ resurgendi acquireretur scilicet, quæ interim animæ præstanda foret; finito vero præsentis vitæ spatio, corpori, & animæ pariter restituenda.

C A P. XII.

O Bediendi itaque documenta primis patribus ante Legem præfixit, & ut res magnas compendio transigamus, per Melchisedech Sacrificium, per Abraham Circumcisionem, & immolationem, per Jacob tituli erectionem in figuram summi Sacerdotii, verique Sacrificii, quæ per Filium suum opportuno tempore Ecclesiæ exhibenda erant, præordinavit. Per Moysen quoque famulum suum præceptis, & legalibus institutis carnalem populum prægravavit, tantæ profunditatis mysteriis, ut in illis omnibus humanæ salutis, & adventus sui Sapientia Dei Patris multifariis modis Sacramenta signaret, & illius populi actiones veritatem in novissimis temporibus agendorum mystica denunciatione concluderent. Nec enim aliud insitit tota Tabernaculi, & Holocaustorum descriptio & Templi Domini cultus, nisi ut præsentis Ecclesiæ status, & futuræ figuretur. Porro quanta cura Deo fuerit, hominem exsuscitare ad sciendum, & intelligendum reparationis suæ Sacramentum, non servientis creaturæ secreta rimari nec animum sterili meditatione lassare, intueri licet etiam ex casibus virorum prioris populi, inter quos maxime David lapsum Sancti nostri altiori intuitu considerantes, magnum gratiæ revelandæ præconium continere arbitrati sunt, nec sine causa vel fidei, quæ in Patriarchis gloriose resulsit, commendatione factum esse intelligit, quod post adulterii crimen, cui nulla ex Legis litera remissio debebatur, ad exemplum misericordiæ servatus est. A Domino quippe, qui non impulsor, sed ordinator malorum est, salubriter providi debebat, ut qui per fidei meritum de imo ad Regni sublimitatem pervenerat, per libidinis culpam de sublimi deiceretur in imum, & electus Domini specialis vicinæ gratiæ prædicator

eator experiretur in se ipso, quantum indigeret misericordie Dei auxilio miser homo. Qui enim de carne sua peccavit, fructum carnis, Abſalonem ſcilicet, perſequutorem ſuſtinuit; & qui obediendo Deo glorioſus extiterat, ſuperbientis carnis ſequutos laſciviam eo uſque ignominioſus factus eſt, ut ſervorum lapidibus impetitus, & laeſus, maledictis, regalem dignitatem ſugitivus amitteret. Verum poſtquam in ſe reverſus de gravi inferno, ad quem propinquaverat, humiliatus ad miſericordie fontem; de quo ſæpe prius potaverat, padibundos oculos elevavit, & de profundo cordis clamavit ad multitudinem miſerationum Dei, qui nullam ſibi ſpem per Legem indultam ſentiebat, tamquam ſignifer ſubſequentis Salvatoris effectus, hauſtum gratiæ peccantibus ſe propinaturum promittit: *Docebo, inquit, vias tuas iniquos, & impii ad te convertentur*, ut ex eo ad vaticinium Domini veniens ardentior reus fieret, quo de legali ſeveritate redemptus, nec infamis Regno, nec vita privaretur adulter. Imo tantæ dignitatis privilegio Rex humilis càmulator, ut ſinpendo diviniæ dignationis miraculo conſtitentis genus abundantia fidei juſtificatum, & gratia Spiritus Sancti, quem idem Propheta ad innovanda viſcera, & cor ſuum ſincero affectu popoſcerat, emundatum, aptum fieret miniſtrare virginalen illam creaturam, quam virga Aaron contribulis ejus ſine terreno fomento flores, & fructificans inſolito miraculo designarat, & Eſaias ſtatim evidenti Oraculo præmonſtraturus erat, Spiritu operante ineffabiliter concepturam totius propitiationis fontem, & totam ſerviret gratiæ, quod de ſemine poenitentis actor indulgentiæ nasceretur. Hoc verbum bonum, hoc opus ſanctum, hoc Canticum novum Cythariſta, qui poenam Legis evaſerat, tamquam jam junctos futuro populo, & quaſi ante thalamum perpetuæ Virginis ſaltans, ſpirituale jubilo præcinebat: *Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio Templi tui*, & alia plurima, quæ magis indicare videntur plenum gaudium aſſequuti, quam deſiderantis affectum.

C A P. XIII.

N Ec tempus remiſſionis tantum Sancti Prophetæ prænunciare contenti ſunt, ſed alternatim ad duos adventus Filii Dei fideles oculos retorquentes, indicant humilitatis unum, alterum ſublimitatis, primum manuſcudinis, ſecundum poteſtatis. Et quia humana ſuperbia contemptui habere ſolet, quod humile eſt, cum quanta reverentia præcedens ſuſcipi debeat, oſtendunt per magnificentiam conſequentis, ut abſque omni præjudicio, qui indulgentiæ tempus contemſerit, terribilem in die iræ ſententiam mereatur. Hoc evangelizans Eſaias, & Hieremias lamentans, prius vocationem Gentium, & compactos parietes in unum angularem lapidem ſignificant, & ſub deſtructione populi, & Hieroſolymitanæ Urbis, communis captivi-

Anſid. IV.

Q q

tatis

tatis ærumnas deplorantes, manentem Civitatem, in qua nos Dominum Majestatis cum carne nostra jam sedentem aspicimus, inquirunt. Hæc est repromissionis terra, & regio vivorum, non illa, inquam frequenter cecidere multa millia, & in qua prospiciebant filios, & nepotes suos, violentia Regum, fame, gladii & aliis mortis generibus perituros, sed illa, de qua inter alios prædictus David clara veritate admiratur dicens: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Et ad quem animam suam converti hortatur, postquam Dominus benefecerit ei, quod tunc futurum intelligit, quam eripietur a morte, pedibus a lapsu, & oculis a lacrymis liberatis. Aspiciebant, inquam, & in obtenta illius summis desideriis suspirabant. Verum cum vident desertum Mundi plenum amaritudinibus, & convallem lacrymarum interjectam, in terra terrenæ repromissionis positi, validiorem, & meliorem Moysen assiduus gemitibus implorabant clamantes: *Veni Domine, & noli tardare: excita potentiam tuam Dominator Deus.* Nec ante venerabilis ordo illorum Patrum vociferari quievit, donec instante nativitate Jesu magni ducis perurgentibus gaudiis exultaret, & diceret: *Ecce advenit Dominator Deus, & Regnum in manu ejus, & potestas & imperium.* His & aliis talibus præparabant mentes carnalium ad suscipiendum Salvatoris humilem ortum veridici præcursores, certisque signis, & potentiae suæ indicibus nascituri in salutem omnium magnitudinem notaverunt, ne perfidus Judæus, & vanus Gentilis dissimularet agnoscere, quem tot sibi præfagiis cerneret indicatum. Quorum Prophetarum scripta si secundum interiorem degustare curaveris, experieris profecto, summæ dementiæ fore, ita insistere mundanæ scientiæ studio, ut non colatur, & ametur spiritualium salubris profunditas Scripturarum.

C A P. XIV.

ORdinatis igitur, & decursis omnibus, quæ ad insinuandum novi hominis ortum figuraliter oportebat præmitti, secundum prædestinationem ante omnia sæcula apud misericordis Dei consilium habitam, in plenitudine temporis *misit Deus Filium suum in terris factum ex muliere, factum sub Lege*, ut non solum eos, qui sub Lege erant, redimeret, sed quia neminem perire volebat, neminem a salvatione excluderet. Quam antem audis: *Misit Deus*, non intelligas majoritatem mittentis, nec missi mutationem, quis Divinitas non recipit vicissitudinem; sed accipe bonam Patris voluntatem, & piam Filii obedientiam, completam per consubstantialis Spiritus cooperationem. In hujus Incarnationis opere si de modo quæris, nescio quid commode dici possit, quam quod ex inquirente Virgine, & Archangelo respondente percipitur, videlicet quod superveniente Spiritu, & obumbrante eam virtute Altissimi, cum virginea carne Divinitas

vinitas uniretur, tanta efficientia sanctitatis, ut Filius Dei, ante omnia tempora Deus de Deo genitus de Virgine sub tempore nasceretur, credibiliter, non effabiliter factus caro, non confusa substantia, sed Dei, & hominis una persona. Sic docet Vas Gratiae, postquam squamæ perfidiae ab ejus oculis ceciderunt, qui raptus ad tertium Cœlum ea etiam arcana audit, quæ homini loqui non licet. Ut enim indicaret, ex naturali, & infito Patris, & Filii simplicissimam unitatem, *formam Patris* Filium appellavit, ubi nihil rapinæ intervenit propter ejusdem Majestatis æqualitatem. Nec propter *formam* verbum, quod tibi significat apud homines, aliquid a formato diversum facias; in subiecta sectione extendit nos Prædicator veritatis, & per Verbum sensibilibus commodatum ad sapiendum inefabile Verbum mortalium intellectum traducit, ut fide capiantur, quæ verbo humano enarrari non possunt. Qui ut Incarnationis mysterium ad salutem credentium aperiret, consequenter subiecit: *Exinanivis semetipsum*, & ut exinanitionis Verbum circa immutabilem Deitatem non imminutionis verbum, sed significativum dignationis adverteres, circumspicte subdidit: *Formam servi accipiens*. Utraque igitur, nativitas admirabilis est. In utraque humanæ inventionis argumenta deficient: Prima enim propter unitatem Trinitatis, Angelorum, & hominum supergreditur intellectum: secunda propter insolitum nascendi modum totius Philosophicæ rationis evacuat firmitatem. Constanti namque consequentia proponebant: si peperit, cum viro concubuit. Verum natus est puer fortis, Angelus consilii, Philosophus castitatis, & per venerandam de perpetua Virgine nativitatem prædictam propositionem cassavit, quoniam de matre natus sit, quæ virum non cognovit, & ideo nulla ratione cum viro concubuit.

C A P. XV.

Quo autem proventu novum istud super terram factum sit, redeamus ad Magistrum Gentium, qui hujus natalis effectum ostendens: *Apparuit*, inquit, *gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & secularia desideria, sobrie, & juste vivamus in hoc seculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei*. Itaque erudimur in novi hominis ortu, ut desideria seculi, quæ salva pietate amari non possunt, abnegemus, & sicut Patres Sancti prioris populi sub desiderio primi adventus anhelaverunt, ita nos, quibus jam veritas de terra orta est, sub expectatione secundi gemamus, patienter beatam gloriam sustinentes. Ante adventum gratiæ humanum genus soli vanitati, & superbix vacans male securum vivebat præter paucos Israelitas, quibus datum fuerat præsentire mysterium Regni Dei. Pro qua verò Rex humilitatis apparuit magna sollicitudine mansuetudinem ejus

sequi, & castitatem amplecti jubemur, ut jugiter Cruci ejus affixi membra nostra, quæ sub veteri homine immunditiæ servierant, in sanctificationem immobilia conservemus, & omni superbiæ humiliationis Dei signum tamquam vexillum victoriæ opponamus. Et licet huic signo stultitia Gentilium, & Judæi perfidia contradicat, quæ inæstimabilis bonitatis Dei ignara idcirco tantum ingrata fit, quia nimis propter se factus est humilis Deus; nos tamen, quia cum Apostolo audimus, quid ipse loquatur in nobis, lignum vitæ superbiæ opponimus, respondentes Judæo cum eo electo ex Judæis Paulo: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Crucis*; Gentili vero de inani scientia glorianti: *Nililudicamus nos scire inter vos, nisi Jesum, & hunc Crucifixum, quoniam propter hoc exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine ipsius omne genu flectatur*; humilitatis enim finis exaltatio est, sicut superbiæ casus.

C A P. XVI.

Inclinato ergo Rege Judæorum, & Gentium, & modo convenienti Deo per Virginem edito, utrum ipse esset, qui ex Lege, & Prophetis prænunciatus fuerat, singularis operationis privilegio declaravit, & prius legalem Circumcisionem passus est, ut præcedentis Testamenti probaretur non destructor, sed actor, & homicida Judæus interficientem literam persequens per observatum exterius ad interiorum vitam salubriter traheretur. Quapropter scriptam sustinuit, ut exhiberet sententiam; complevit literam, largitus est Spiritum, removit figuram, aperuit veritatem, & sicut in Mediatore dæmonæ naturæ convenerant, ita in liberandis hominibus, & de tenebris ad lucem rapiendis quemdam ordinem conservavit, dum Lex completor, ut ingeratur Gratia, restituuntur vitæ mortui, ut vivorum animæ suscitentur, ut utrinque validissima probatione constaret ex subjectione Legis verus, & justus homo, ex doctrina, & operatione omnipotens Sapientia Deus. Hanc animarum suscitationem trium mortuorum resurrectio distincta significat, quoniam quæcumque anima peccatorum morte damnatur, aut intus adhuc est cum Archinagogi filia, ut tamquam e vicino morti tradita vitæ facile reducatur, aut conscientie bonæ portas egressa turbis circumstantibus mortuus deportatur, aut diuturniori morte jam foetida clausa sub indurationis lapide coarctatur. Sed accedente omnipotente medico manus puellæ tenetur, & surgit; adolescentis oculus tangitur, & vocatus mortuus reviviscit: præmissis compatiens lacrymis tumultus clamatur, & prodit; nullaque est passio animæ penitus morientis, quæ medentis Salvatoris superat facultatem, quia ipse est, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit etiam de interitu vitam tuam. Ut enim velit, propitiator est;

est; ut possit, dominus; qui potentia sua in suscitatis mortuis usus est, ut quod cernis in toto homine factum, in parte posse fieri non desperes, ideoque in paucis ut antequam tumuleris acceleres. Nec de indignitate, vel infirmitate sua metuat miser homo, quia nullus accedens indignus sanari videtur Deo, qui, ut omnes accessum habeant ad ipsum, dignatus est fieri pauper homo. Hæc est voluntas Patris, hæc est obedientia Filii, ut in assumpta carne humilitatem veram, & spontaneam, ejus specialis doctor advenerat, edoceret, & superbum hominem ebrium vanis mundi, & inter corruptelas concupiscentiarum carnalium delirantem, ad se ipsum reduceret. Hoc egit nativitas de paupere, & humili Virgine, hoc angusti præsepis positio, hoc Circumcisionis, & oblationis legalis perfunctio, hoc susceptio Baptismi a Præcurfore, & maligni Spiritus congressus, atque jejunii sanctificatio, & postremo electio discipulorum, quæ ita solo respectu humilitatis, & Caritatis facta est, ut omnis superbiendi occasio de discipulatu suo penitus amputaretur, quam illi præcipue electi sint, qui nequaquam possent de dignitatibus relictis, sive divitiis aliquando gloriari. In quo etiam magna eligentis providentia cautum est, ne consortio ejusdem gratiæ alios propter terrenorum pauperiem indignos arbitrarentur, in quibus de humana gloria nihil inventum est, unde eligi mererentur.

C A P. XVII.

Assumitur præterea Simón Barjona, mansueti conventus Magister, qui prærogativa simplicitatis, & amoris in Christum in sublimem illam speculationem erectus, non carne, & sanguine, sed Patre luminum revelante, puram de Salvatore confessionem, & universis Fidelibus tenendam, collegis hæsitantibus, festina responsione depromsit: *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc Mundum venisti*. Propterea tam perspicacis fidei soliditas ab ipso Dei Fidei fundameptum Ecclesiæ facta est, super quod totius ædificii structura confurgeret, & ipse Petros Divino testimonio Beatus Regni Cælorum clavigeratum suscepit, tanta plenitudine potestatis, ut quod ligaverit, ligatum, & quod solyerit, solutum sit in Cælis pariter, & in Terris. Proinde quia revelationem illam in Petro Pater Deus per Spiritum Sanctum fecit, vis solutionis, & collata potestas, quæ ex merito confessionis descendit, secundum anteriorem maxime expendenda est, quam experiri non potest, nisi qui fidei oculum adhibebit, quamquam ligationis poena interdum in quibusdam, sicut in Anania, & Saphira, usque ad corporalem quoque damnationem properit. Quocirca si mundo corde credis, absolveris; si vero ore confiteris, salvaris, quia corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem, & hoc modo ædificatus super fundamentum Apostolicæ confessionis iustificaris, & iustificatus ex fide vivis. Hujus professio iusti-

sequi, & castitatem amplecti jubemur, ut jugiter Cruci ejus affixi membra nostra, quæ sub veteri homine immunditiæ servierant, in sanctificationem immobilia conservemus, & omni superbiæ humiliationis Dei signum tamquam vexillum victoriæ opponamus. Et licet huic signo stultitia Gentilium, & Judæi perfidia contradicat, quæ inæstimabilis bonitatis Dei ignara idcirco tantum ingrata sit, quia nimis propter se factus est humilis Deus; nos tamen, quia cum Apostolo audimus, quid ipse loquatur in nobis, lignum vitæ superbiæ opponimus, respondentes Judæo cum eo electo ex Judæis Paulo: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Crucis; Gentili vero de inani scientia glorianti: Nihil judicamus nos scire inter vos, nisi Jesum, & hunc Crucifixum, quoniam propter hoc exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine ipsius omne genu flectatur; humilitatis enim finis exaltatio est, sicut superbientis casus.*

C A P. XVI.

Inclinato ergo Rege Judæorum, & Gentium, & modo convenienti Deo per Virginem edito, utrum ipse esset, qui ex Lege, & Prophetis prænunciatus fuerat, singularis operationis privilegio declaravit, & prius legalem Circumcisionem passus est, ut præcedentis Testamenti probaretur non destructor, sed actor, & homicida Judæus interficientem literam persequens per observatum exterius ad interiorem vitam salubriter traheretur. Quapropter scriptum sustinuit, ut exhiberet sententiam; complevit literam, largitus est Spiritum, removit figuram, aperuit veritatem, & sicut in Mediatore duæ naturæ convenerant, ita in liberandis hominibus, & de tenebris ad lucem rapiendis quædam ordinem conservavit, dum Lex completur, ut ingeratur Gratia, resurguntur vitæ mortui, ut vivorum animæ suscitentur, ut utrinque validissima probatione constaret ex subjectione Legis verus, & iustus homo, ex doctrina, & operatione omnipotens Sapientia Deus. Hanc animarum suscitationem trium mortuorum resurrectio distincta significat, quoniam quæcumque anima peccatorum morte damnatur, aut intus adhuc est cum Archinagoci filia, ut tamquam e vicino morti tradita vitæ facile reducat, aut conscientie bonæ portas egressa turbis circumstantibus mortua deportatur, aut diuturniori morte jam foetida clausa sub indurationis lapide coarctatur. Sed accedente omnipotente medico manus puellæ tenetur, & surgit; adolescentis loculos tangitur, & vocatus mortuus reviviscit: præmissis compatiens lacrymis tumultus clamatur, & prodit; nullaque est passio animæ penitus morientis, quæ medentis Salvatoris superat facultatem, quia ipse est, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit etiam de interitu vitam tuam. Ut enim velit, propitiator est;

est; ut possit, dominus; qui potentia sua in fuscitatis mortalis usus est, ut quod cernis in toto homine factum, in parte posse fieri non desperes, idcirco in paucis ut antequam tumuleris acceleres. Nec de indignitate, vel infirmitate sua metuat miser homo, quia nullus accedens indignus sanari videtur Deo, qui, ut omnes accessum habebant ad ipsum, dignatus est fieri pauper homo. Hæc est voluntas Patris, hæc est obedientia Filii, ut in assumta carne humilitatem veram, & spontaneam, cujus specialis doctor advenerat, edoceret, & superbum hominem ebrium vanis mundi, & inter corruptelas concupiscentiarum carnalium delirantem, ad se ipsum reduceret. Hoc egit nativitas de paupere, & humili Virgine, hoc angusti præsepis positio, hoc Circumcisionis, & oblationis legalis perfusio, hoc susceptio Baptismi a Præcuratore, & maligni Spiritus congressus, atque jejunii sanctificatio, & postremo electio discipulorum, quæ ita solo respectu humilitatis, & Caritatis facta est, ut omnis superbiendi occasio de discipulatu suo penitus amputaretur, quam illi præcipue electi sint, qui nequaquam possent de dignitatibus relictis, sive divitiis aliquando gloriari. In quo etiam magnæ eligentis providentia cautum est, ne consortio ejusdem gratiæ alios propter terreneorum pauperiem indignos arbitrentur, in quibus de humana gloria nihil inventum est, unde eligi mererentur.

C A P. XVII.

Assumitur præterea Simón Barjona, mansueti conventus Magister, qui prærogativa simplicitatis, & amoris in Christum in sublimem illam speculationem erectus, non carne, & sanguine, sed Patre luminum revelante, puram de Salvatore confessionem, & universis Fidelibus tenendam, collegis hæsitantibus, festina responsione deprecavit: *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc Mundum venisti*. Propterea tam perspicacis fidei soliditas ab ipso Dei Fidei fundamentum Ecclesiæ facta est, super quod totius ædificii structura confurgeret, & ipse Petrus Divino testimonio Beatus Regni Cælorum clavigeratum suscepit, tantæ plenitudine potestatis, ut quod ligaverit, ligatum, & quod solyerit, solutum sit in Cælis pariter, & in Terris. Proinde quia revelationem illam in Petro Pater Deus per Spiritum Sanctum fecit, vis solutionis, & collata potestas, quæ ex merito confessionis descendit, secundum anteriorem maxime expendenda est, quam experiri non potest, nisi qui fidei oculum adhibebit, quamquam ligationis poena interdum in quibusdam, sicut in Anania, & Saphira, usque ad corporalem quoque damnationem proruperit. Quocirca si mundo corde credis, absolveris; si vero ore confiteris, salvaris, quia corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem, & hoc modo ædificatus super fundamentum Apostolicæ confessionis iustificaris, & iustificatus ex fide vivis. Hujus profecto iusti-

res, mortalium corda sufficere, quia interdum inducendo impietatem, pietatis spem gerit, laxat jura imperii, ut fautores sui in quamdam partem ad virtutem se erigant, in altera parte premit, ut familiari sibi seditati subjaceant, & pro tempore suum inficit eorum bonum miserandoque nimis commercio de pretioso alieno visitatem suae confusio circumtegit. Non locorum angustiae, non longitudo temporis incentivorum ejus spicalis renitentur. In promptu sunt ei secreta naturae, illam solam arcem subintrare veretur, cui praesidet ille Spiritus, qui diligit sanctitatem. Hic tam potens, & efficax, quum prostratam, & jacentem praedictae generationis massam conspiceret, coepit in ruinas, quas fecerat, debacchari, & sicut est discissionis actor, animale hominem in varia dogmata, & contrarias sectas partitiis est. Inde Socratici, Pythagorei, Platonici, & aliae innumerae professiones diversis tramitibus aberrarant, & errores suos argutis inventionibus adjuverunt. Proficiente quoque, & invalescente Diaboli seminario, subsequuta est Poetarum turba, qui tamquam joculariores ad nuptias Idololatriae concurrentes, figmentis, & immodestis laudibus animas vana sectantium oblectati sunt; causa enim quaestus ad adulandum, & maledicendum parati sceleratos Principes, & violentes praedones deificando, & inflatorum verborum tinnitu, & sententiarum ornatu, nulla veri puritate munito, inutili memoriae, & inani gloriae serviendo, obscena, & turpia quibuscumque involueris adornarunt, & prout natura singulorum viguit, alii Comædi, alii Lirici, Satyrici, Tragedi effecti multis phantasmatis animas peccantium seduxerunt, simpliciores quoque, qui honorem suae conditionis sub profunda nocte ignorantiae non intelligebant, comparabiles, imo deteriores jumentis usque ad culturam lapidum, & turpitudinum curvaverunt.

C A P. X.

Isti sunt *Aegyptii*, quos dispensatio Dei sanctae Ecclesiae deprædandos exposuit, quorum spoliis faciem templi Domini adornamus, & naturale donum, quod ipsi in superbia, & abusione ad damnationem suam detinuerant, amatores humilitatis in usus debitos reverterant, nihil de suis juribus praesumentes, nil adscribentes sibi, quaerentes quae sua sunt, sed gloriam Regni aeterni annunciantes, simpliciter prudentes, & prudenter simplices, armaturam perfidiae in cultu Fidei transulerunt, & scientiam inflatam, & mortuum spiritum caritatis animaverunt. Hi sunt, de quibus ad nos dictum est: *Alii laboraverunt, & vos in labores eorum introitis*. Omnis sapientia quorum in altissimis quaestionum puteis devorata est, in quibus fons aquae salientis in vitam aeternam a persequentibus non inventus est, sed copioso verborum divitiae, & eloquiorum thesauri nobis, quibus scientia salutis in remissione peccatorum per viscera misericordiae Dei donata

donata est, commodissime præparati. Itaque laqueos, & sensuum fraudes, quas velut aranea tabescentes, & interiora sua exhaurientes vane conturbati stultorum imitationi prætexebant, tamquam retiaculum Diaboli pererrumpentes, cadaver idololatriæ nudum reliquimus, & ornatum orationum, & quarumdam consuetudinum, quo vasa contumeliarum longo tempore morticinum suum celaverant, Salvatori, & Liberatori animarum nostrarum obtulimus.

C A P. XL

Materia vero, circa quam supellectilem verborum expendimus; idem ille nobis est, de quo nunquam satis potest esse, quod dicitur, Sapientia videlicet Dei Patris, consubstantialis, & cœterna illi cum Spiritu Sancto, unus Deus immortalis; invisibilis, cujus solius honori, & gloriæ cuncta cœlestia, terrestria, & infera, voluntaria, vel invita famulantur. Qui quomodo omnia, quæcumque voluit, fecit in Cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyssis circa miserabile genus humanum, misericordie prudentia reflexit justitiam voluntatis, & caritate temperavit fortitudinem potestatis. Non in aliqua parte sui aliquo modo degenerans, sicut insolita Philosophorum confessio persuasit, nunquam deficit; neque recipit aliquid essentialiter, quod ipse incipiat esse, & ante non fuerit; ubique totus, & nullas loci angustias sustinens; semper existens, sed conditor temporum, certus librator omnium numerorum, & ponderum. De quo tunc recte sapit rationalis homo, quum pertinendam, & laudabilem nimis ipsius magnitudinem recognoscit. Cujus sapientia, & providentia infatigabiliter, & sine errore non solum elementorum distinctionem, sed ex elementis constantium rerum causales proventus serie admiranda connectit. Hic est Dominus noster, & non est alius ad ipsum, qui quum in se perfectus foret, nec alieni favoris, vel laudis indigentiam pateretur, secundum beneplacitum voluntatis suæ Cœlum, Terram, & universa, quæ Cœli ambitu continentur, Dominus universorum de nihilo condidit. Inter quæ nil æquale quidem sibi, sed simile, rationalem Angelum creavit, & hominem, ut & in cœlestibus invisibili Deo per innumera adfistentium Spirituum agmina æterna laus persolveretur, & in terris ab homine gratiarum nihilominus actiones pro facultate transitoria exhiberentur, & ipsa laudum exhibitio pro affectu expensa laudantium hoc tantum laudato Domino grata foret, quo ad consequendum æternitatis præmium laudantibus profuisset. Ab assiduitate cujus laudis prior ille destitit, qui cunctis sublimior factus erat; non enim cogente Conditor, sed ipso abundantia sui arbitrii abutente, & in superbia efflorente, mentitus est sibi ipsi, immoderatam rapinam æqualitatis Dei arripere concupiscens. Unde quia altissimo Creatoris consilio inrepperabiliter factus est casus ejus, coepit universitatem creationis circuire

cuire quærens, quem ruinæ suæ adscisceret. Prætermisit legiones Angelicas, de quarum stabilitate diffidebat; irrationabilem creaturam neglexit, cujus finem velocissimum sentiebat. In solum hominem, quem sive sciret, sive laberetur, æternitati propagatum videbat, totius malignitatis suæ argumenta contorsit, totis nifibus in eo contendens imaginem abolere factoris, ut sui similis effectus irrevocabilis damnationis judicio moliretetur. Persuasit itaque, & auditus est; pugnavit, & vicit. Et licet pius Dominus figmento suo præter libertatem arbitrii, qua non peccare poterat, cautelam contulisset mandati; sciens tamen deceptibilem limum aliunde consilium superbiendi accepisse, ita circa deceptum miserum severitatis suæ sententiam temperavit, quatenus & ex præcepto suo mortalitatis necessitas solveretur, & tamen infra mortis debitum per meritum obedientiæ resurgendi acquireretur facultas, quæ interim animæ præstanda foret; finito vero præsentis vitæ spatio, corpori, & animæ pariter restituenda.

C A P. XII.

Obediendi itaque documenta primis patribus ante Legem præfixit, & ut res magnas compendio transigamus, per Melchisedech Sacrificium, per Abraham Circumcisionem, & immolationem, per Jacob tituli erectionem in figuram summi Sacerdotii, verique Sacrificii, quæ per Filium suum opportuno tempore Ecclesiæ exhibenda erant, præordinavit. Per Moysen quoque famulum suum præceptis, & legalibus institutis carnalem populum prægravavit, tantæ profunditatis mysteriis, ut in illis omnibus humanæ salutis, & adventus sui Sapientia Dei Patris multifariis modis Sacramenta signaret, & illius populi actiones veritatem in novissimis temporibus agendorum mystica denunciatione concluderent. Nec enim aliud insitit tota Tabernaculi, & Holocaustorum descriptio & Templi Domini cultus, nisi ut præsentis Ecclesiæ statos, & futuræ figuretur. Porro quanta cura Deo fuerit, hominem exsolcitare ad sciendum, & intelligendum reparationis suæ Sacramentum, non servientis creaturæ secreta rimari nec animum sterili meditatione lassare, intueri licet etiam ex casibus virorum prioris populi, inter quos maxime David lapsus Sancti nostri altiori intuitu considerantes, magnum gratiæ revelandæ præconium continere arbitrati sunt, nec sine causa vel fidei, quæ in Patriarchis gloriose resultit, commendatione factum esse intelligunt, quod post adulterii crimen, cui nulla ex Legis litera remissio debebatur, ad exemplum misericordiæ servatus est. A Domino quippe, qui non impulsor, sed ordinator malorum est, salubriter provideri debebat, ut qui per fidei meritum de imo ad Regni sublimitatem pervenerat, per libidinis culpam de sublimi deiceretur in imum, & electus Domini specialis vicinæ gratiæ prædicator

cator experiretur in se ipso, quantum indigeret miserationis Dei auxilio miser homo. Qui enim de carne sua peccavit, fructum carnis, Abfalonem scilicet, persecutorem sustinuit; & qui obediendo Deo gloriosus extiterat, superbientis carnis sequutus lasciviam eo usque ignominiosus factus est, ut servorum lapidibus impétitus, & lacessitus maledictis, regalem dignitatem fugitivus amitteret. Verum postquam in se reversus de gravi inferno, ad quem propinquaverat, humiliatus ad misericordiæ fontem, de quo sæpe prius potaverat, pudibundos oculos elevavit, & de profundo cordis clamavit ad multitudinem miserationum Dei, qui nullam sibi spem per Legem indultam sentiebat, tamquam signifer subsequens Salvatoris effectus, haustum gratiæ peccantibus se propinaturum promittit: *Docebo, inquit, vias tuas iniquos, & impii ad te convertentur*, ut ex eo ad vaticinium Domini veniens ardentior reus fieret, quo de legali severitate redemptus, nec infamis Regno, nec vita privaretur adulter. Imo tantæ dignitatis privilegio Rex humilis cumulatur, ut suspendo diviniæ dignationis miraculo consentiens genus abundantia fidei justificatum, & gratia Spiritus Sancti, quem idem Propheta ad innovanda viscera, & cor suum sincero affectu poposcera, emundatum, aptum fieret ministrare virginalem illam creaturam, quam virga Aaron contribulis ejus sine terreno somento florens, & fructificans insolito miraculo designarat, & Esaias statim evidenti Oraculo præmonstraturus erat, Spiritu operante ineffabiliter concepturam totius propitiationis fontem, & totum serviret gratiæ, quod de semine penitentis actor indulgentiæ nasceretur. Hoc verbum bonum, hoc opus sanctum, hoc Canticum novum Cytharista, qui pœnam Legis evaserat, tamquam jam junctus futuro populo, & quasi ante thalamum perpetuæ Virginis saltans, spiritali jubilo præcinebat: *Duſcepimus Deus misericordiam tuam in medio Templi tui*, & alia plurima, quæ magis indicare videntur plenum gaudium assequuti, quam desiderantis affectum.

C A P. XIII.

NEc tempus remissionis tantum Sancti Prophetæ prænunciare contenti sunt, sed alternatim ad duos adventus Filii Dei fideles oculos retorquentes, indicant humilitatis unum, alterum sublimitatis, primum mansuetudinis, secundum potestatis. Et quia humana superbia contentui habere solet, quod humile est, cum quanta reverentia præcedens suscipi debeat, ostendunt per magnificentiam consequentis, ut absque omni præjudicio, qui indulgentiæ tempus contemserit, terribilem in die iræ sententiam mereatur. Hoc evangelizans Esaias, & Hieremias lamentans, prius vocacionem Gentium, & compactos parietes in unum angularem lapidem significant, & sub destructione populi, & Hierosolymitanæ Urbis, communis captivi-

Amel. IV.

Q q

tatis

tatis ærumnas deplorantes, manentem Civitatem, in qua nos Dominum Majestatis cum carne nostra jam sedentem aspicimus, inquirunt. Hæc est repromissionis terra, & regio vivorum, non illa, inquam frequenter occidere multa millia, & in qua prospiciebant filios, & nepotes suos, violentia Regum, fame, gladiis & aliis mortis generibus perituros, sed illa, de qua inter alios prædictus David clara veritate admiratur dicens: *Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum. Et Beati qui habitant in domo tua Domine, in secula seculorum laudabunt te.* Et ad quem animam suam converti hortatur, postquam Dominus benefecerit ei, quod tunc futurum intelligit, quum eripietur a morte, pedibus a lapsu, & oculis a lacrymis liberatis. Aspiciebant, inquam, & in obtentu illius summis desideriis suspirabant. Verum cum vident desertum Mundi plenum amaritudinibus, & convallem lacrymarum interjectam, in terra terrenæ repromissionis positi, validiorem, & meliorem Moysen assiduus gemitibus implorabant clamantes: *Veni Domine, & noli tardare: excita potentiam tuam Dominator Deus.* Nec ante venerabilis ordo illorum Patrum vociferari quievit, donec instante nativitate Jesu magni ducis perurgentibus gaudiis exultaret, & diceret: *Ecce advenit Dominator Deus, & Regnum in manu ejus, & potestas & imperium.* His & aliis talibus præparabant mentes carnalium ad suscipiendum Salvatoris humilem ortum veridici præcursorum, certisque signis, & potentia suæ indicis nascituri in salutem omnium magnitudinem notaverunt, ne perfidos Judæos, & vanos Gentilis dissimularet agnoscere, quem tot sibi præfagiis cerneret indicatum. Quorum Prophetarum scripta si secundum interiorem degustare curaveris, experieris profecto, summæ dementiæ fore, ita insistere mundanæ scientiæ studio, ut non colatur, & ametur spiritualium salubris profunditas Scripturarum.

C. A. P. XIV.

ORdinatis igitur, & decursis omnibus, quæ ad insinuandum novi hominis ortum figuraliter oportebat præmitti, secundum prædestinationem ante omnia sæcula apud misericordis Dei consilium habitam, in plenitudine temporis *misti Deus Filium suum in terris factum ex muliere, factum sub Lege*, ut non solum eos, qui sub Lege erant, redimeret, sed quia neminem perire volebat, neminem a salvatione excluderet. Quum autem audis: *Misti Deus*, non intelligas majoritatem mittentis, nec missi mutationem, quia Divinitas non recipit vicissitudinem; sed accipe bonam Patris voluntatem, & piam Filii obedientiam, completam per consubstantialis Spiritus cooperationem. In hujus Incarnationis opere si de modo quæris, nescio quid commodè dici possit, quam quod ex inquirente Virgine, & Archangelo respondente percipitur, videlicet quod superveniente Spiritu, & obumbrante eam virtute Altissimi, cum virginea carne Divinitas

vinitas uniretur , tanta efficientia sanctitatis , ut Filius Dei , ante omnia tempora Deus de Deo genitus de Virgine sub tempore nasceretur , credibiliter , non effabiliter factus caro , non confusa substantia , sed Dei , & hominis una persona . Sic docet Vas Gratiæ , postquam squamæ perfidie ab ejus oculis ceciderunt , qui raptus ad tertium Cœlum ea etiam arcana audivit , quæ homini loqui non licet . Ut enim indicaret , ex naturali , & infito Patris , & Filii simplicissimam unitatem , *formam Patris* Filium appellavit , ubi nihil rapinæ intervenit propter ejusdem Majestatis æqualitatem : Nec propter *formam* verbum , quod tibi significat apud homines , aliquid a formato diversum facias ; in subiecta sectione extendit nos Prædicator veritatis , & per Verbum sensibilibus commodatum ad sapiendum inefabile Verbum mortalium intellectum traducit , ut fide capiantur , quæ verbo humano enarrari non possunt . Qui ut Incarnationis mysterium ad salutem credentium aperiret , consequenter subiecit : *Exinanivis semetipsum* , & ut exinanitionis Verbum circa immutabilem Deitatem non inuinationis verbum , sed significativum dignationis adverteres , circumspicte subdidit : *Formam servi accipiens* . Utraque igitur , nativitas admirabilis est . In utraque humanæ inventionis argumenta deficient . Prima enim propter unitatem Trinitatis , Angelorum , & hominum supergreditur intellectum : secunda propter insolitum nascendi modum totius Philosophicæ rationis evacuat firmamentum . Constanti namque consequentia proponebant : si peperit , cum viro concubuit . Verum natus est puer fortis , Angelus consilii , Philosophus castitatis , & per venerandam de perpetua Virgine nativitatem prædictam propositionem cassavit , quam de matre natus sit , quæ virum non cognovit , & ideo nulla ratione cum viro concubuit .

C A P. XV.

QUO autem proventu novum istud super terram factum sit , redeamus ad Magistrum Gentium , qui hujus natalis effectum ostendens : *Apparuit* , inquit , *gratia Salvatoris nostri Dei omnibus hominibus , erudiens nos , ut abnegantes impietatem , & secularia desideria , sobrie , & juste vivamus in hoc seculo , expectantes beatam spem , & adventum gloriæ magni Dei* . Itaque erudimur in novi hominis ortu , ut desideria seculi , quæ salva pietate amari non possunt , abnegemus , & sicut Patres Sancti prioris populi sub desiderio primi adventus anhelaverunt , ita nos , quibus jam veritas de terra orta est , sub expectatione secundi gemamus , patienter beatam gloriam sustinentes . Ante adventum gratiæ humanum genus soli vanitati , & superbiæ vacans male securum vivebat præter paucos Israelitas , quibus datum fuerat præsentire mysterium Regni Dei . Pro qua vero Rex humilitatis apparuit magna sollicitudine mansuetudinem ejus

sequi, & castitatem amplecti jubemur, ut jugiter Cruci ejus affixi membra nostra, quæ sub veteri homine immunditiæ servierant, in sanctificationem immobilia conservemus, & omni superbiæ humiliationis Dei signum tamquam vexillum victoriæ opponamus. Et licet huic signo stultitia Gentilium, & Judæi perfidia contradicat, quæ inæstimabilis bonitatis Dei ignara idcirco tantum ingrata sit, quia nimis propter se factus est humilis Deus; nos tamen, quia cum Apostolo audimus, quid ipse loquatur in nobis, lignum vitæ superbiæ opponimus, respondentes Judæo cum eo electo ex Judæis Paulo: *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem Crucis; Gentili vero de inani scientia glorianti: Nihil judicamus nos scire inter vos, nisi Jesum, & hunc Crucifixum, quoniam propter hoc exaltavit illum Deus, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine ipsius omne genu flectatur; humilitatis enim finis exaltatio est, sicut superbiæ casus.*

C A P. XVI.

Inclinato ergo Rege Judæorum, & Gentium, & modo convenienti Deo per Virginem edito, utrum ipse esset, qui ex Lege, & Prophetis prænunciatus fuerat, singularis operationis privilegio declaravit, & prius legalem Circumcisionem passus est, ut præcedentis Testamenti probaretur non destructor, sed actor, & homicida Judæus interficientem literam persequens per observatum exterius ad interiorum vitam salubriter traheretur. Quapropter scriptam sustinuit, ut exhiberet sententiam; complevit literam, largitus est Spiritum, removit figuram, aperuit veritatem, & sicut in Mediatore duæ naturæ convenerant, ita in liberandis hominibus, & de tenebris ad lucem rapiendis quemdam ordinem conservavit, dum Lex completur, ut ingeratur Gratia, resituantur vitæ mortui, ut vivorum animæ suscitentur, ut utrinque validissima probatione constare ex subjectione Legis verus, & iustus homo, ex doctrina, & operatione omnipotens Sapientia Deus. Hanc animarum suscitationem trium mortuorum resurrectio distincta significat, quoniam quæcumque anima peccatorum morte damnatur, aut intus adhuc est cum Archy-nagogi filia, ut tamquam e vicino morti tradita vitæ facile reducat, aut conscientie bonæ portas egressa turbis circumstantibus mortua deportatur, aut diuturniori morte jam fœtida clausa sub indurationis lapide coarctatur. Sed accedente omnipotente medico manus puellæ tenetur, & surgit; adolescentis oculos tangitur, & vocatus mortuus reviviscit: præmissis compatiens lacrymis tumulatas clamatur, & prodit; nullaque est passio animæ penitus morientis, quæ medentis Salvatoris superat facultatem, quia ipse est, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit etiam de interitu vitam tuam. Ut enim velit, propitiator est;

est; ut possit, dominus; qui potentia sua in suscitatis mortuis usus est, ut quod cernis in toto homine factum, in parte posse fieri non desperes, idcirco in paucis ut antequam tumuleris acceleres. Nec de indignitate, vel infirmitate sua metuat miser homo, quia nullus accedens indignus sanari videtur Deo, qui, ut omnes accessum habeant ad ipsum, dignatus est fieri pauper homo. Hæc est voluntas Patris, hæc est obedientia Filii, ut in assumpta carne humilitatem veram, & spontaneam, cujus specialis doctor advenerat, edoceret, & superbum hominem ebrium vanis mundi, & inter corruptelas concupiscentiarum carnalium delirantem, ad se ipsum reduceret. Hoc egit nativitas de paupere; & humili Virgine, hoc angusti præsepis positio, hoc Circumcisionis, & oblationis legalis perfunctio, hoc suscepcio Baptismi a Præcurfore, & maligni Spiritus congressus, atque jejunii sanctificatio, & postremo electio discipulorum, quæ ita solo respectu humilitatis, & Caritatis facta est, ut omnis superbiendi occasio de discipulatu suo penitus amputaretur, quam illi præcipue electi sint, qui nequaquam possent de dignitatibus relictis, sive divitiis aliquando gloriari. In quo etiam magna eligentis providentia cautum est, ne consortio ejusdem gratiæ alios propter terrenorum pauperum indignos arbitrarentur, in quibus de humana gloria nihil inventum est, unde eligi mererentur.

C A P. XVII.

Assumitur præterea Simón Barjona, mansueti conventus Magister, qui prærogativa simplicitatis, & amoris in Christum in sublimem illam speculationem erectus, non carne, & sanguine, sed Patre luminum revelante, puram de Salvatore confessionem, & universis Fidelibus tenendam, collegis hæsitantibus, festina responsione depromsit: *Tu es Christus Filius Dei vivi, qui in hunc Mundum venisti*. Propterea tam perspicacis fidei soliditas ab ipso Dei Fidei fundamentum Ecclesiæ facta est, super quod totius ædificii structura consurgeret, & ipse Petros Divino testimonio Beatus Regni Cælorum clavigeratum suscepit, tantæ plenitudine potestatis, ut quod ligaverit, ligatum, & quod solverit, solutum sit in Cælis pariter, & in Terris. Proinde quia revelationem illam in Petro Pater Deus per Spiritum Sanctum fecit, vis solutionis, & collata potestas, quæ ex merito confessionis descendit, secundum interiorem maxime expendenda est, quam experiri non potest, nisi qui fidei oculum adhibebit, quamquam ligationis pœna interdum in quibusdam, sicut in Anania, & Saphira, usque ad corporalem quoque damnationem properperit. Quocirca si mundo corde credis, absolveris; si vero ore confiteris, salvaris, quia corde creditur ad justitiam, ore fit confessio ad salutem, & hoc modo ædificatus super fundamentum Apostolicæ confessionis justificaris, & justificatus ex fide vivis. Hujus profecto iusti-

justificantis Fidei praevis est Apostolorum Princeps, cui primatum Coeli, & Terrae inter coelestos fidei copia contulit, hae excellentia dignitatis, ut gratiam Domini obtinere omnino indignus sit, qui Clavigeri hujus obedientiam non custodit, nec Regnum Dei mutare permittitur, cui non praestat introitum clavis Petri; cujus enim peccatam retinet, retentum est, & cujus dimittit, dimissum: Hoc coeleste munus, & spiritualis potentia, quamvis largiente Redemptore cunctis Apostolis data sit, specialius tamen in illo eminere videtur, qui & de amore an plus aliis Discipulis diligeret, saepius praetentatus est, & peculiariter de sollicitudine ovium pascendarum admonitus.

C. A. P. XVIII.

E Lectis autem Discipulis, & in Regnum filii adoptatis, miraculorum quoque signis, quae numquam posset facere tantum homo, & quae operatricem Divinitatem inesse corporaliter Filio hominis indissimulabili veritate arguerent, abundanter exhibitis, quam iustaret hora, in qua ex hoc Mundo transiret, ad Patrem, susceptae humilitatis, & caritatis propositum servans, ut coheredibus suis certam spem hereditatis relinqueret, novum in se ipso condidit Testamentum, secundum quod vetus homo in novam creaturam convertendus ablueretur per lavacrum regenerationis, postmodum de Christi corpore resiceretur, quod de Virgine sumtum erat. Hoc licet ante resurrectionem immortale tamen, & incorruptibile, potentia divina porrigit, ut quum audis Dominum ad Coelos corporaliter ascendisse, non ideo aestimes, fideles suos tanto munere defraudari; sed licet irrevocabiliter sedeant ad dexteram Patris, eadem tamen potentia illud idem etiamnum accipit in Altari fidelis, quod tunc dedit Discipulis, quum adhuc inter eos appareret mortalis. Sicut enim in Baptismo Christo conspeliaris in mortem, & baptizantis manus tamquam quaedam iustimenta exterius ministrant, medius autem stat, de quo dicitur: *Hic est, qui baptizat*, quem Fidelis videt, Infidelis ignorat, qui effectum operatur salutis; sic in mensa Christi ejusdem non figurativo, sed vero corpore resicoris, quantum fide capis visibiliter, quantum adest ille invisibilis Sacerdos propositae creaturae mutator, atque assumtor tanta efficacia sanctificationis, ut Sacerdote verba Domini, quae viva, & sanctificatoria sunt, proferente, attendendum, & sumendum sit, teste B. Ambrosio, non quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit.

C. A. P. XIX.

Quo Sacramento cum Discipulis celebrato, & instituto post sermonem, mysteria caritatis, & unitatis capitis, & corporis inestimabili dulcedine continentem, sicut S. Johannis Evangelistae narratio

ratio indicat, volens uti potestate, qua suscepit animam ad deponendum eam, ut eandem resumeret, infirma quidem carne, sed prompto spiritu processit ad Crucem, ut solo sanguine testatoris firmum fieret testamentum. De cujus sanguinis effusione, quid salutis contineat, quidve ab his, quorum redemptioni solus est, mereatur, hoc sentiendum est, quod ad retribuendum omnis humanarum actio gratiarum inferior sit. Est tamen pia præsuntio Christiani, ut vitalem mortem pretium Redemptionis suæ continua memoria celebret, & intus applaudens Domino Deo suo tantum beneficium inconcussa fidei firmitate amplectatur, recolens pro se fuisse mortuum, quem surrexisse ex virtute Dei, & in Patris dextera consedentem omnis creatura rationalis adorat. Humilietur ante Crucem Domini sui, configens timore illius carnes suas, & si forte multitudinem criminum gravatur, vel angustia temporis ad pendentem litronem elevet oculos. Sanguis enim ille semper lavat nos a peccatis nostris, qui nec in fundendo ab effectu salutis vacavit, dum sub ipsa damnationis pena, & mortis articulo iniquitates longo tempore contractas absolvit, & cui præsens vita elaudebatur ex scelere, aperta est per confessionis meritum requies æternitatis ex fide. Sanctificavit etiam tormentum suum Christus, & Crux, quæ ante fuerat ignominia damnatorum, eo faciente, apud quem blasphemantis conscientie horrendæ immunditiæ æstimantur, facta est terror immundorum spirituum, & gloria Salvatoris. Hanc quicumque Jesum sequi desiderat, se ipso abnegato, portabit, qua initiamur ad vitam, roboramur ad pugnam, & contra Mundi pericula superbiæ calcatri præferimus, ut in quo Magister oblatus est, discipulus muniatur. Hoc libationis suæ signum quum Dominus ad inferna suos liberatus descenderet, effractis portis mortis, & tenebrarum principe debellato, cognoverunt vasa Fidei, antiqui scilicet Sancti, qui sedebant in tenebris, & umbra mortis, expectantes ut viam pacis interclusam sibi per mortificantem Adam, per vivificantem reciperent; quibus atque ad hereditatem percipiendam quantum ad fidem nihil defuerat, quam quod nobis de præterito certum est, hoc illis spe certa de futuro constabat. Sed quos prius sub pædagogo positos servile jugum Legis gravaverat, conclusi sub peccato differebantur a Regno, donec Agnus ille verus levaretur in Cruce, cujus sanguine signatus Israeliticus populus liberaretur, sub quo Filio tamquam potentissimo cunctorum Rege, seniori, & juniori populo eadem resurgendi facultas, & gratia præstaretur. Quod in quibusdam de prioribus jam contigisse, Evangelii testimonio comprobatur, quando creatoris virtutem morientis Salvatoris indicantibus, *Sol obscuratus est, & petra scissæ sunt, & apertis monumentis multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & venerunt in Sanctam Civitatem Hierusalem, & apparuerunt multis.*

CAP. XX.

Glorificata itaque mortui contumelia per gloriam resurgentis, tunc demum compleri coepit, quod adhuc passibilis dixerat : *Quum exaltatus fuero, omnia traham ad me*; quoniam non solum priores Patres, ut diximus, qui adventum primum desideraverant, de tenebris evocati sunt, verum etiam Gentes, quæ in lacu miseriæ, & profundo vitiorum jacebant, mox post adventum Spiritus lumen Fidei susceperant, ut Apostolis nunciantibus virtutes ejus, qui in suscitato corpore suo evidentissime declaraverat, quid futura essent Fidelium corpora, firmiter sperarent de se ipsis, quod in eadem natura præcessisse constabat. Neque enim ob aliud Deus Verbum susceperat corpus, & animam nostram; nisi ut utrumque unumquodque in suo tempore suscitaret. Quocirca licet adhuc mortali homini dominetur primæ maledictionis sententiæ, qua mortis debitum solvit, tamen animæ humanæ resurrectionem, cui propter dignitatem sui velocitas fuerat succurrendum, nulla condatione distulit misericordia Dei, sed elementissime, & ante Legem, & sub Lege per fidem Jesu Christi, quæ vita est, electorum animas suscitavit, quibus vivificatis nihil damni pateretur, etsi solveretur caro creditum, quum apud prædestinationem ejus in fine seculorum proculdubio futura esset resurrectio mortuorum. Cujus resurrectionis veritatem usque adeo nobis certam Dei Filius præparavit, ut corpus incorruptibile Discipulis contra naturam incorruptibilium palpabile exhiberet, & gemino documento habitantibus sese videndum, & non videndum præstaret, ut ex altero dubii monirentur ad fidem, ex altero desiderium festinandi ad illam vitam conciperent, in qua oculis mutatis in melius, jucundissima visione Dominici Corporis semper fruerentur, quod heic interdum immortalitate beatificatum mortalibus oculis videre non possent, in qua sui ostensione nec Sanctorum seminarum tactum refugit, sed sive contingendo, seu convescendo more suo humilitatis Dominus usque in diem, qua assumtus est, familiarium suorum animos loquendo de Regno Dei ad inquirendam illam patriam incitabat, in qua illi masculus, & femina, mutato quidem vitio, sed naturæ veritate servata, occursuri erant in mensuram ætatis plenitudinis suæ. Cujus Regni heic habemus initium per ipsum, in quo factæ sunt primitiæ resurgentium, & tunc perficietur in nobis, quum coepit esse corona Sanctorum. Unde quum rudes adhuc Discipuli ab eodem de Baptismo Spiritus audirent, & in virtute illius temporale Regnum Israel restaurandum putarent, & quærerent : *Dominus, si in tempore hoc restitues Regnum Israel? Non est vestrum, inquit, nosse tempora, vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate, sed accipietis virtutem supervenientis Spiritus Sancti in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & omni Judæa, & Samaria, & usque ad*

ad ultimum terra. Non enim Creator temporis ad dimetiendas plagas Cœli, & Planetarum concursus sive motus siderum discernendos, sed ad mundanæ Philosophiæ studium, quod totum pœne circæ peritura expenditur, amatores perennis vitæ vocabat, sed *Accipietis*, inquit, *superuenientem Spiritum ad testificandum nomen meum*. Tamquam pauperibus Spiritu, & mundi contemptoribus diceret: nolite inquirere Solis anfractus, vel evagationem Lunæ, quibus nimis mundi Philosophi ruduerunt; sed ignari adhuc, quid vobis quærere, & amare utilissimum sit: *Expectate promissionem Patris, quam audistis per os meum, & sedete, donec induamini virtute ex alto. Quum enim venerit Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis*.

C. A. P. : XXI.

HAnc promissionem Christo ad Cœlos illis videntibus elevato, & ad Patris dexteram ultra omnem sublimitatem collocato, post completionem dierum Pentecostes accepere, factio repente de Cœlo sono tamquam Spiritus vehementis, apparentis illis in specie linguarum, & ignis. In quibus quid effecerit, non est possillanimitatis nostre difficere, sed addit ipse & nobis, & doceat infantiam nostram, ut se digna sentire, & eloqui valeamus. Quis enim, nisi flumina de ventre ejus fiant aquæ vivæ, concipere sufficiat, qualiter adveniens Spiritus Sanctus eos baptizaverit, & purgata totius iniquitatis rubigine, repleverit omnium virtutum munere, ut repente fierent fortes ex timidis, ex fatuis prudentes, ferventes ex tepidis, ea abundantia pietatis, ut esset illi cor unum, & anima una, caritate Dei diffusa in cordibus eorum per divinitatem ejusdem Spiritus, qui copiose datus est eis? Tunc enim demum opere Dei confirmato in illis, verâ libertate donati, voluntaria munera Fidelium cordium Christo Domino obtulerunt, & qui prius sicut servi timebant, vivificante eos Spiritu, magnalibus Dei edocti in conspectu malignantis Concilii injunctam resurrectionis testimonium virtute invincibili reddiderunt. Tunc vere Cœli enarraverunt gloriam Dei, & firmamento Apostolico opus Spiritus nunciante, vox majestatis desertum concutientis insonavit in virtute, & magnificentia. Nec fuere diversitates gentium, apud quas voces eorum non intelligerentur, ita ut divini ignis incendio scintillante in omnem terram sonus eorum exiret, & Spiritu omnia continente, ac ideo orbem replente terrarum; multis etiam nationibus vocis scientia traderetur. Hic donâ sua dividens, prout voluit, aliis genera linguarum contulit, aliis gratiam san-
nitatem, quibusdam discretionem spirituum, omnibus in Salvatorem credentibus peccatorum remissionem, quod his excellentius est, indeficientem Dei, & proximi dilectionem. Inflammarvit linguas docentium, & auditorum duritiem emollivit. Complevit loquentium ora.

Anecd. IV.

R r

& ad

& ad capiendum verbum vitæ corda prævenit discitium, ut esset magisterium sine mora, disciplina sine difficultate, doctrinæ salutæ verax, & jucunda perceptio. Tunc compleri cœpit illa effusio; quam per Joel Dominus Deus ante prædixerat dicens: *Effundam de Spiritu meo super omnem carnem*; & filiis Judæorum, Sanctis videlicet crucorem animalium, illine gentilitas culturam Idolorum, quoniam Spiritus, qui per latibula Prophetarum signaverat adventum suum, emissus a Patre & Filio, discusso Legis velamento, processit in publicum, ut nova creatione facta terræ faciem renovaret, & remotis Idololatriarum sordibus disparatores parietes in unam domum Domini coadunaret, & fieret *gens sancta, populus acquisitionis, electum genus, regale Sacerdotium*, omnibus vocatis admirabile lumen Domini J. C. Hoc Paraclito suggerente omnia, & efficiente per Apostolicam manuum impositionem, sacrorum Ordinum institutum & Sacramentum, & venerandi Concilii pia collatio. Quam formam sequentes Patres imitarentur, quatenus eodem Spiritu illustrati subrepentes Hæreses devitarent, & pro temporum, atque locorum ratione sancirent regulas moderamine mansucto. Hoc ipso animati tam Apostoli; quam Apostolici viri constanter eaducorum Regum superaverunt tormenta, & fide, verbis, moribus Deum in se glorificantes robustiori amoris æstu exustiones corporum contemserant, in patientia sanctas animas possidentes, & usque ad hujus vitæ exitum, & coronam Martyrii, thesaurum Fidei in vasis fictilibus conservantes. Hujus inspiratio est, quod ubique sentit Catholica confessio Sacerdotum, & quicumque de incarnato Verbo, sive ad aliorum eruditionem, seu ad sui consolationem sano intellectu loquuti sunt, non aliunde quam ab illo hauserunt; nempe enim amat Dominum Jesum Christum, nisi in Spiritu Sancto, qui adveniens electorum cordibus, in amorem cœterni sibi verbi accendit, & postulare eos facit gemitibus inenarrabilibus, & cum Psalmista gemit: *Notum fac mihi Domine finem vitæ, & numerum dierum meorum, qui est, ut sciam, quid adhuc citra mortis debitum commoranti desit mihi*. Ad hunc magentium dierum numerum infinitum transilire quandoque nos facit spiritus pietatis, & audientia sua, qua docet de omnibus, suggerit, ne totum nos comprehendisse arbitremur, sed præsentibus Sacramentis initiati, cum Apostolo in ea, quæ ventura sunt, extendamur ad bravium supernæ vocationis Dei, memores illius hereditatis, in qua de manu omnium inimicorum invisibilium, seu visibilium liberati, in sanctitate & iustitia coram ipso corporaliter præsentati, omni tempore serviemus ei. Sicut enim priora significativa sunt præsentium, ita ista effectiva quidem salutis sunt, sed præsentatio futurorum; spe enim salvi facti sumus, & videmus nunc per speculum, tunc autem facie ad faciem visuri sumus, quum apparuerit Christus vita nostra, & cœperit apparere, quid erimus.

CAP.

C A P. XXII.

Breviter longam seriem operum Dei attigimus, & subiecimus conspectui tuo Ecclesiæ status, ut exinde iudicares, quam inconvenientes in plerisque, & dissonæ sint cœlestis institutio, & humanorum versutiae figmentorum. Quamvis enim in morali discretionem præter ea, quæ ad Fidem sanctificantem cuncta pertinent, in pluribus Philosophicæ rationes a Catholico sensu non discrepent, sicut in descriptione virtutum, quas politicas, purgatorias, & purgatas appellant, & aliis multis, ex quibus Ecclesiastici rectores, & gubernatores divinæ Reipublicæ quædam sumere; tamen quum ad corporum nostrorum disputationem ventum est, miserabiliter desinuerunt, statuente sibi perniciosas sententias, quæ veniunt contra Resurrectionis mysterium, circa quod maxime divitiarum bonitatis, & humiliationis Dei versantur, quod nimirum nec natura docere comprehendere, nec inspirante Deo cognoscere meruerunt. Corpus namque ex elementis compactum arbitantes, quod ipsius ponderosum erat opinabantur in terram inevitabili necessitate redire, ut spiritu ad stellam comparenti redeunte, singula, ex quibus concretum corpus constitierat, in matrices essentias retexerentur; unde nihil aliud corpus, quam carcerem, & sepulcrum poenitentis animæ aestimabant. Proinde quicumque illarum scripturarum sensibus, sicut veris, adquieverit, quæ reparationem corporum in æterna vita impossibilem esse contendunt, tamquam verius reputans, quod ab Ethnicis sancitum sit, omnia scilicet pondera suo notu in terram ferri, iste absque dubio hostis est sui ipsius, & ingratus elementorum Auctori, qui omnia quæcumque voluit fecit, cui pro certo tam facile est unum in supremo locare, quam facile fuit in prima creatione compugnans Chaos elementaria distinctione stabilire. Et in hoc, ut opinor, mecum convenis, quod omnia, quæ vult, possit Deus. Sed fortassis inquires: licet cuncta faciat, quæcumque velit, nec aliud faciat, & aliud velit, sed ea etiam velit, quæ facit, quia voluntatem ejus nemo compellit, philosophanti tamen in dubio manet, utrum ipse voluerit, quod cum voluisset, & fecisset beata simplicitas Fidelium credit. Hic questionis nodus, sicut non credenti difficilis, ita facilis est credenti, & quantum in homine est, ut existimo, insolubilis, nisi adsit clavis David, quæ claudit, & nemo aperit, aperit, & nemo claudit. Nobis autem hoc solum est in fidei Abraham, in cujus semine etiam credens Philosophus benedicitur, in columna nubis, & ignis tempore Moyse, in divisione maris rubri, & ceteris a nobis superius comprehensis, in quibus consuetudo naturæ totiens victa est, ut jam ipsa de se naturarum confidere possit. Ad ultimum natus est homo Deus de perpetua Virgine, idemque homo sepultus resuscitatus est in æternum cum ve-

ro corpore, qui prius in argumentum virtutis suæ foetidum cadaver Lazari veraciter restituerat mortali vitæ. Mentitur ergo Philosophus enunciando, omnem hominem esse animal rationale mortale, quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Ac pro hoc quidam homo factus est animal immortale, qui salutare dogma imitatoribus suis confert, & in disputando adjuvat, quatenus Diabolo, qui extinctor Fidei est, & membris ejus viriliter resistentes, credant, & clamant, velociter futurum esse, ut collata homini immortalitate, qua Deus differebat ab eo, removeat mortalitatem, qua homo miser recedebat a Deo, & sic per Christi sapientiam, & gratiam sub una definitione conveniant, quos mortalis Philosophus per insatutam prudentiam transitoria qualitate dividebat. Hoc nos percipitur, postquam Spiritus subiectus est carni, quoniam quomodo caro adversus spiritum concepit, si spiritus abnegatis fructibus suis; qui sunt secundum Apostolum Galatas cohortantem, caritas, gaudium, pax, fides, continentia, castitas, & alia talia, quæ cogenti legi non subjacent, sub dominio carnis transierit, & turpissimus servus lascivientis dominæ pressus imperio, sensualitatis jugum portare consueverit, statim longanimitate, qua mansura bona sustentur, abiecta, implicatur, & confunditur operibus carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, avaritia, quæ est Idolorum servitus, sub qua Idololatria comprehenditur inobedientiæ scelus, contentiones etiam, & dissensiones, quibus vos operarii carnis maxime totis his temporibus studuistis, qualia qui agunt, Regnum Dei non consequuntur, sicque privatus gratia Dei, quæ est vitæ æterna, militat stipendiis peccatorum, quæ sunt mortis perpetua indeficientia tormenta. Sicut enim carnem spiritus magisterio virtutum, & sanctorum exercitio mortum ad capeendam immortalitatis stolam erudire, & promovere debebat, ita caro eumdem execratum, & præfocatum demergit secum ad recipienda præmia Inferorum. Hinc denique perit fides, quæ per dilectionem operatur, fortissimam argumentum futurorum bonorum, & succedit perfidia desperationis creatrix, extinctisque oculis rationis, quibus verum honestum, & purum utile discerni solet, vivitur in servitute sensuum, ut appetatur quicquid inhonestum, & turpe est, quicquid damnosum ametur, & homo in honorem Dei conditus jumentis insipientibus similis redigitur in dedecus bestiale. Sine differentia namque de vitio itur in vitium, ubi etiam peccati causa fit præcedens peccatum, & assidua peccandi delectatio reprobum sensum in profundum pertrahit peccatorum, ut jam nulla videatur sibi posse fieri remissio delictorum. Tunc quod omni victima potius est, obedientiæ bonum contemnitur, ubi nimirum defuncto timore Dei, soli dominanti libidini obeditur.

C A P. XXIII.

Confusionis tantæ, beatrum, nisi major Dei misericordia perditioni vestræ subvenire dignabitur, vobis, & sibi præparasse videntur, non qualescunque personæ, sed quos Archiepiscopos, & Episcopos appellatis, quorum furor in tantum abundante iniquitate desipuit, ut non dubitarent contemnere salubres admonitiones, & Canonica decreta Sancti viri, videlicet Gregorii VII. Romanæ Sedis Episcopi, & abruptere se a visceribus Apostolicæ Ecclesiæ universorum matris. Quum enim ab eodem Gregorio pro suis criminibus Canonicis rationibus urgerentur, & vel damnati, vel metuentes damnari nullum sub prudenti, & instanter agenti viro, impietati suæ evadendi aditum cernerent derelinqui, involverant eadem damnatione Regem suum Henricum, quem sicut actorem Hæresis suæ habuerant, ita & defensorem haberent. Crevit rabies Regni Theotonici in immensum, & ultra modum peccantes, imitatores Judaicæ perfidiæ facti estis, dum obiectis vobis his, qui de parte Catholicorum stabant, non sic agendum esse contra Magistrum totius Ecclesiæ, summæ Sedis Episcopum, posthabita totius divini cultus reverentia, sæpe clamare non erubuitis: non habemus Pontificem, nisi Cæsarem. Ut tamen corpus Sathane suam integritatem obtineret, petistis virum homicidam donari vobis, Wipertum scilicet Exarchiepiscopum Ravennatem, quem pro certis, & publicatis sceleribus facti estis, eodem Gregorio Pontifice præsidente, Romana Ecclesia condemnaverat. Discipulum vero Jesu, qui in hoc se totum impendebat, ut Sancta Ecclesia ad debitum honorem, & necessariæ libertatis statum repararetur, quantum in vobis fuit, expellendum, & crucifigendum votis & actionibus nefariis postulastis. Verum quia novit Dominus, qui sunt ejus, & in omni gente elegit viros acceptabiles sibi, qui eum timeant, & operentur justitiam, non deserunt eo tempore viri magni, & religiosi, quibus iniquitas tanta non placuit, hodieque supersunt in eodem regno quam plurimi, qui miserante Deo nondum Baal genua curvaverant, qui præclaras dignitates pretiosiores quam salutem suam facere neglexerunt, sed cuncta quasi stercorea reputantes, ut Christum sacrificarent, ad Apostolorum Principem, & Successorem ejus Gregorium se pro defensione Fidei contulerant. Contra quem quam impio etiam secundum leges sæculi actum sit * totius quoque gestionem negotii, in quo decennio, & eo magis in Vita Sancti Papæ non sine gravi quassatione Sanctæ Ecclesiæ laboratum est, ex Historia, quæ viri in illas partes illustris, & apprime in eadem re pro justitia fatigati, Salisburgensis Archiepiscopi esse dicitur, manifestius cognoscitur. Ex quo magis mirandum est super imprudentia tua, & aliorum, qui in causa Ecclesiæ contra rationes Fidei tam frequen-

tes,

tes, & inanes verborum pugnas facitis, nescientes penitus, quid loquamini, vel de quibus affirmetis. Si enim Scripturæ sacræ, quas divinitus vestra intelligentia non meretur, minus satisfaciunt vobis, & Salvatoris verba testantia non esse discipulum supra Magistrum: Spiritus Sancti quoque auctoritas, qua statutum est, summum Pontificem a nemine judicandum, & præterea concordia decretorum, quæ non solum impiis manibus vestris iudicii gladium, quo Patriarcham Christianitatis jugulare intenditis, extorserunt, sed cervicositatem vestram iugo obedientiæ ipsius modis omnibus subdiderunt: Pudori saltem vestro sufficere poterant discreti viri in circuitu vestro constituti, cruditi in lege Domini, legales quoque Principes Deum honorantes, postremo Monachi, Heremitæ, omnium propositorum Religiosi, Schisma vestrum libera detestatione impugnant. Quod enim Canones Canonibus objicitis, recordis imperitiæ est, præsertim ubi res nulla ambiguitate implicita est, quo minus, ubi volueritis, vero iudicio demonstretur; uti autem velle viribus, ubi iudicia manifesta sunt, violentorum est, & de iustitia desperantium. Ita namque usque in hodiernum diem duæ Civitates, quarum una est Christi, altera Diaboli, a principio negotii hujus in suis Civibus distinctæ manserunt, ut nulla fere Civitas in tota latinitate sit, quæ non habeat hujus causæ oppositos defensores, quorum alii cum sanguinario Chain in spicis coram Deo offerunt aristas exacerbatonis, alteri cum Abel iusto in simplici agro innocentiam veritatis. Unde est etiam, quod vos ad irritandum Altissimum, & augmentum profanationis in sacrificiis vestris pro Wiperto tamquam patre, & Pontifice animarum vestrarum divinam elementiam imploratis. Nos eundem hominem Hæreticum, qui vivente patre, & Domino nostro per cruentam manum facinorosi, & excommunicati Regis ad obligandas obligationes in peccatis, sacratissimam Sedem Apostolorum usurpare, & pollicere conatus sit, damnatissimum execramur. In quo nihil medium est: aut vos, si verum dicimus, tamquam qui perniciosissime Diabolum pro Christo colunt, indissimulabili condemnatione teneri; aut nos, si mentimur, intolerabili, & nimis odiosa super innocentis præjudicio præsumptione seduci. Restat itaque, ut eo probato, quod objicimus, aut furor & indignatio Dei vos perseverantes corripiat, aut misericordia respiciat poenitentes. Sed ut existimamus, nullus vestrum, qui ipsius patrocinium suscepistis, adeo attritæ frontis erit, ut quod de invasione dicitur, audeat diffiteri, quam universus pæne Romanus orbis his veluti diffamatis, & publica notitia convictis attesteletur. Quam igitur protervitatem vestram in hoc validissime coarctari sentiat, infumitis aliud suffragium evadendi, sicut fures deprehensi, qui pernegant quicquid sibi nociturum prævident, consingant autem quicquid putaverint profuturum, mentientes illum nunquam fuisse Papam, quem sancte, & religiose in gremio ejusdem Ecclesiæ a puero educatum,

catum, in tempore necessitatis quando ingruentibus vitis virum plenum fide, & Spiritu Sancto ad suscitandos Canones oportebat assumi, eadem Catholica Mater per celebrem electionem eorum omnium, qui pro instantia temporis interesse debuerunt, & potuerunt, præfecit sibi rectorem, & gubernatorem omnium in Christo regeneratorum. Hunc non solum Gallicanæ Ecclesiæ, sed Theutonicæ, & Hispanæ, prostreto Græcæ, & Latinae sine contradictione cum debita veneratione susceperunt, & usque in præsentem diem se tantum Pontificem habuisse non sine gratiarum actione reminiscuntur. Talia eos Canones docuerant. Hoc Spiritus, qui a Patre procedit, columbæ suæ, quæ sine ruga, & macula esse cupit, inviolabiliter servandum mandavit, ut Successores illius, qui Barjona, idest filius columbæ, a Domino dictus est, Summi Pontifices haberentur, in quos sicut succedenter ejusdem Apostoli semel suscepta potestas transfundebatur, ita honor Ecclesiastici culminis, & aliorum negotiorum pondera referrentur, nec in dandis judiciis de Apostolica dignitate quicquam adimeret vita inferior succedentis, ubi per Catholicam ordinationem adessent & Spiritus Sancti gratia, & Petri merita præsentis. Utrum autem vos eundem receperitis aliquando Summum Pontificem, arguit post primam excommunicationem satisfactio Regis vestri facta in Italia, quando rerum desperatione compulsus nullus vobis miseriæ exitus occurrebat præter absolutionem ipsius, quem licet perfidis mentibus Pastorem tamen, & Dominum cognovistis. De quibus plura scribere omittimus, quam in præfati viri Historia de his omnibus plene lucideque digestum sit.

C A P. XXIV.

Illud vero prætermittendum nobis nulla ratione visum est, quod malignitas vestra confinxit de Epistola quadam ad corrumpendos minus intelligentes in eundem Sanctum Gregorium composita, & ad persuadendum, & ingerendum scelos vestrorum mentibus simplicium, quasi quod agitis, ex æquitatis Zelo non ex odii falsitate procedat, per diversas partes Regni directâ, ut indiscreti homines, qui non recogitant, utrum sit, sicut dicitur, sed creditur ita esse, quod sic scribitur, adjuvent partes vestras, & mendaciorum, quæ intenditis, horrore permoti inauditam crudelitatem vestram excusabilem opinentur. In qua liquidum est recte sapienti, quod vos, per quorum ora pater mendacii ex propriis loquutus est, ex patre Diabolo estis, qui veritate non stetit, sed talia de Christo Domini, & Beatorum Apostolorum Successore, vos dicere, & scribere compulit, quæ nec verisimile est in quemlibet plebejum hominem cadere potuisse. Sed quia in toto malignantium conventu, in quo Treveris, ut audivimus, consilium opprimendi iusti habitum est, nemo illorum, qui in Cathedralis pestilentia federunt, idoneus inventus est, qui sciret ad in-

cre-

crepandum innocentem, & subvertendam justitiam verba componere, & ornate detrahere sermonibus veritatis, injuncta fertur esse hujus negotii cura cuidam homini grammatico Wirrico Treverensi Magistro, qui sub persona Eliphat Temanitis, Virdunensis scilicet Episcopi, fraudulentis verbis, & dolosa percussatione augetur dolorem sancti Job in sterquilino mundanae tribulationis sedentis, & scaturientes vitiorum vermes de Corpore Ecclesiae radentis compassionis manu, & testa veritatis. Ille vero Grammaticus ad exprobandum Deo viventi de Philistaeorum caetu electus, gaudens suscepit operam, atque more Scholiarum Rhetorum, qui in suscepto themate non attendunt quid gestum, vel non gestum sit, sed in fidis causis praecuentes linguas, tantum eloquuntur, quantum quilibet vel inferre injuriam, vel ipse sustinere poterit, fecit Epistolam contumeliis Sanctae Ecclesiae redundantem, cui velocius respondere deliberamus, adiutorium nobis praestante ipsius gratia, ejus dono scimus discernere, quid sit superbia, & obedientia, quid turpitudine, & castitas, quid distet a falsitate veritas, & Angelum Sathanæ, quum transformatur se in Angelum lucis. Ita enim introductus Episcopus in verbis illius Epistolae amicum se simulat, ut tamen sub habitu iniquitatis totum inimicorum virus effundat. Qui si verus amicus foret, non pateretur sub suo nomine sacrilegorum blasphemias publicari, quum facile illi esset, si curaret, resellere calumnias obsecutorum. Sed optimus amicus maluit Domini, & Magistri sui ficta convicia decantare, quum offendere impiorum confessum; quæ, si pie saperet, combureret debitis flammis potius, quam susciperet deleganda. Et praedictus quidem Domini servus Gregorius absconditus in abscondito faciei Dei a conturbatione vestra, & protectus in tabernaculo ejus a contradictione linguarum vestrarum perfruitur decore Domus Dei, cujus honorem, & libertatem, amavit, praedicavit, & docuit in verbo veritatis, & virtute Dei, cum praedecessore suo B. Paulo in conspectu hominum incedens armatus justitia per infamiam, et bonam famam, ut seductor, et verax, quasi moriens, et ecce vivit, ad horam contristatus, semper autem amodo gaudens, et locum habitationis gloriae Dei adeptus, inebriatus ubertate gratiae ejus, & torrente voluptatis aeternae potatur, experiens cum fidele David, quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te. Ideoque, linguis vestris adhuc per terram serpentibus, benedicit Dominum, qui mirificavit misericordiam suam sibi in Civitate munita, superna scilicet Hierusalem, ad quam stultitiae, & maledicta vestra aspirare non possunt, quia ibi praesidet veritas Patris, quæ de loco Sancto suo prodit omnes, qui loquantur mendacium; propugnatores vero aequitatis, & defensores Christianissimi sui indubitanter animat, ut confidant, quia ipse vicit mundum. Quoniam etsi differt, non deficit, sed praesens auxilium omnipotentiae suae semper illis communicat, quibus dicitur: *Eccce ego vobiscum sum in consummationem seculi.*

IN VITAS

PATRIARCHARUM AQUILEJENSIIUM

Prælogomena.

Ferdinandus Ughellus V. C. Tomo V. Italix sacre Aquilejensium Patriarcharum series, ac vitas proxime elapso seculo oobis dedit, eoque in labore illum precesserant Dandulus, Sigonius, Panvinus, Sabellius, Leander, Doglionus, Claudius Rubertus, & fortassis omnium diligentissime Johannes Candidus. Supervacaneum itaque videri possit, post tot Scriptores in eodem studio versari, atque eruditis oculis materiem minime novam rursus exhibere. Dignitas tamen Aquilejensis Ecclesie facit, ut libenti animo accipiendum sperem & hunc libellum. Siquidem in eo quædam non contemnenda habentur, aliis ignota, & digna profecto, quæ ad posteros transeant. Quis Opusculi Auctor fuerit, prorsus igooro, quum nullius nomen in Ambrosiano Codice appareat, node illud exscripsi. Tempus autem, quo vixerit, conjecturis nonnullis assequi possumus. Quam Catalogum suum perducit hic Scriptor usque ad Nicolai Patriarchæ mortem, scilicet usque ad Annum Christi 1338. nihilque referat de Ludovico Tuziano illius Successore, veri mihi videtur simile, sub eodem Ludovico, antequam looge postea, conscriptum fuisse Opusculum. Certe ante Annum 1420. hæc literis mandata fuerant, ut illinc discere possimus, ubi de S. Marco legitur: *Evangelium propria manu scripsit, quod HODIE in Aquilejensi Ecclesia omnibus videre volentibus demonstratur.* Eruditissimus vero Fontaninus in Epistola quadam, apud Cl. V. P. Bernardum de Montfaucon legenda in Diario Italico pag. 36. ostendit, vetustissimum Evangelii memorati Codicem Venetias, ubi nunc servatur, circiter annum 1420. fuisse delatum. Quare intelligas, ante ea saltem tempora Scriptorem nostrum hæc literis consignasse. Quanta vero fide, ac sedulitate in his referendis usus ille fuerit, non vacat in præsentia disquirere. Laudato Fontanino huiusmodi curam, ac studium relinquere juvat, quippe qui Forojulensium res, patriæque suæ Historiam amplissimis nunc & elaboratis commentariis persequitur. Uberius ille nos docebit, quantum ab Historiæ veritate dissentiant, quæ heic de anticipata Patriarchatus appellatione, & de duobus Peregrinis, & Gottredo Patriarchis, habentur; reliqua vero pro sua eruditione aut corrigit, aut novis luminibus augebit.

PATRIARCHARUM AQUILEJENSIVM

V I T Æ.

IN nomine Domini Jesu Christi. Amen. Post ipsius sacratissimam Ascensionem ad Patrem omnes Apostoli, missis fortibus, per Mundi elementa ad prædicandum Verbum, per quod omne genus flectitur Cœlestium, terrestrium, & infernorum, & in quo salvamur, & salvi somus, dispersi sunt; & licet Beatissimo Principi Apostolorum Petro, data fuerit super universalem Ecclesiam, ligandi, atque solvendi in Cœlo, & in Terra plena potestas, Spiritus tamen, qui ubi vult spirat, eundem Apostolum Principem una cum Apostolo Paulo, super quos velut super firmas bases Ecclesia Dei fundata est, Romam deduxit. Ubi quidem Apostoli miraculis, & doctrinis prædictam Ecclesiam sub Nerone illuminarunt. Quorum discipulus B. Marcus Evangelista, qui ab ore Petri Evangelium scripsit ex præcepto dicti Petri ad Urbem Aquilejam famosissimam caput Italiæ, Pontificatus ab eodem Petro accipiens baculum venit, & per plures annos verbum salutis ibidem prædicans, & affirmans cum Apostolo: *Quoniam hic est Christus*, Evangelium propria manu scripsit, quod hodie in Aquilejensi Ecclesia omnibus videre volentibus, quia tale lumen sub modio poni non debet, sed super candelabrum, ut luceat, demonstratur. Et sic primus prædicator in Aquileja fuit B. Marcus Evangelista, qui prædicationis suæ rugitu infinitis populis ad Fidem Christi conversis, & jam fundata Ecclesia, vultum Petri magistri sui videre desiderans, & ire Romam, populum occulte dimittere satagebat. Sed Dei intuitu vociferante populo, & omni turba Pastorem petente, B. Hermagoras iter cum B. Marco arripiens Romam pervenit, & a B. Petro baculum accipiens Pontificatus, & velamen sacrum suscipiens, Proto-Episcopus Provinciæ Italiæ ordinatur, & super omnes Ecclesias Italiæ primatum obtinet. Et reversus ad Urbem Aquilejam, Ecclesiam suam miro componens moderamine, Seniores, & Levitas ordinavit, quos ad Civitates alias transmittabat. Tandem xx. annorum ab ipsius ordinatione decurso curriculo, omissis ejus sacris operibus, & miraculis gloriosis, quæ in ipsius Legenda declarantur, sub Sevasto Præfide in prædicta Urbe Aquilejensi, Nerone Monarchiam gubernante, per diversa tormentorum genera cum S. Fortunato Diacono suo decollatus, Aquilejensem Ecclesiam sacro Martyrio decoravit, præmittens ad palmam nobiles sacratissimas Virgines Hufoniam, Dorotheam, Teclam, & Herasnam, quas propriis manibus baptizavit. Hæ Virgines post Christi Passionem primo per Martirii palmam immaculato Agno sua corpora tradiderunt, quæ in Eccle-

Ecclesia Aquilejensi quotidie gloriosis coruscant miraculis, & hujus S. Præfatis precibus Aquilejensis provincia est ab invasione Dæmonum liberata, nec aliquis de hac Provincia, ubicumque fuerit, a Dæmone vexari potest, nec periclitari moribus scorpionum.

Hic Beatissimo Præfati successit B. Hilarius Patriarcha, qui sibi commissum populum in Fide Christi verbo confortans, & opere, expletis ordinationis suæ x. annis sub Numeriano Principe una cum Taciano Archidiacono suo, & aliis tribus SSS. Dionysio, Hilario, & Felice, bonum certamen certantes cursum gloriosum Martyrio consummarunt. Hilario successit Grisogomas Patriarcha, qui completis annis x. suæ ordinationis, mirifice protexit, & rexit Ecclesiam suam; postea in pace vitam in Domino consummavit. Grisogomæ successit Theodorus Patriarcha, qui plenus bonis operibus ix. annos ordinationis suæ mirifice pugnator pro Fidei Catholicæ nomine in pace migravit ad Christum. Grisogonus Patriarcha sedit annos xix. Agapetus Patriarcha sedit annos xv. Valerianus Patriarcha sedit annos xviii. Benedictus Patriarcha sedit annos xxv. Hi omnes quatuor, licet sub magnis Infidelium persecutionibus, Fidelium tamen auxerunt Ecclesiam eorum sacris precibus, prædicationibus, moribus, & exemplis. Post hos superscriptos successit B. Cromatius Patriarcha Doctor mirificus, contemporaneus egregii, & primi Doctoris B. Hieronymi, quem Cromatium idem Hieronymus natus in Oppido Stridonis in Dominio Ecclesiæ Aquilejensis fuit, inter viros illustres commemorat. Et in quadam Epistola scripsit Domino suo Cromatio beatissimo Episcopo Aquilejensi Doctor eximius, qui librum de Historia scholastica composuit, & multos alios de Græco in Latinum, & Hebraico transtulit. Fuit hujus tempore Rufinus Presbyter Aquilejensis, qui & multas epistolas direxit Hieronymo, & Hieronymus ipsi. Sedit autem annos XVIII. & plenus bonis moribus in Christo quievit. Cromatio defuncto successit Augustinus Patriarcha, qui post annos XVIII. ab ordinatione sua, aucto populo Dei, in pace æterna quievit. Adelphus Patriarcha sedit annos IX. Maximianus Patriarcha sedit annos XX. Januarius Patriarcha sedit annos VIII. Secundus Patriarcha sedit annos III. De istis quatuor nihil reperit propter Schiffma, & persecutionem Infidelium. Niceta Patriarcha sedit annos XXXII. cujus tempore regnante secundo Theodosio Augusto circa annos Domini CDXXV. Attila flagellum Dei cupiens sibi Romanum Imperium subjungere, & debellatus a Romanis, quibus adhærebant fere omnes populi Occidentales, ubi occisa sunt CLXXX. millia hominum, reversus in Pannoniam, & reassumtis viribus, iterum intravit Italiam. Et primo veniens in Forum Julii destruxit omnes munitiones, & fortificia ejus, & postea Castrum Forjulienſe, quod nunc Civitas Austriæ appellatur. Et obsedit Urbem Aquilejam tribus annis, & collem, ubi nunc est Castrum Utini, pro sui tuitione manualiter fieri fecit. Tandem peccatis exigentibus post trium an-

norum obsedionem, infra quod tempus multa millia hominum Aquilejæ occisa sunt, Aquilejam cepit, & destruxit, dictum Nicetam Patriarcham inhumaniter jugulando. Deinde ad partes alias Italiae progrediens Civitatem Concordiam, Altinum prope Tervisium, Opitergium, Patavium, & alias multas delevit Civitates. Attamen precibus B. Leonis Papæ Primi idem Attila iudicio Dei extinctus est. Post Attilæ necem sedit in Aquilejensi Sede Marcellianus Patriarcha annos XXVIII. Hujus tempore Zenon Romanus fastidium gubernabat. Odoacer Ruthonorum Dux, occiso quodam Augustulo, qui Romanum Imperium invadere præsumserat, Romanum ingreditur, & totius Italiae per XIII. annos obtinuit Principatum. Quem Theodoricus Rex Gothorum ad Italiam properans, cui dictus Odoacer occurrit eum innumerabili exercitu, juxta Aquilejam, & in campis Uberinis debellavit. Post Marcellianum Marcellinus in Sede instituitur Patriarchali, quam rexit annos XV. & VI. menses. Et non modico tempore Anastasii Augusti reformavit Ecclesiam suam, videlicet Urbem Aquilejensem, quam propter invasionem, & destructionem Attilæ invenit plurimum deformatam, & quasi totaliter destructam, & ibi quasi nemine permanente.

Post Marcellinum sedit Stephanus Patriarcha in Aquilejensi Sede annos XV. Hic sub Justino Christianissimo Imperatore, & Theodorico regnante in Italia, qui erat Ariana infectus Hæresis, & Arianos protegebat, multa pro Fide Catholica perpeffus est. Sed, Christo protegente, non solum Ecclesiam, verum etiam totam Provinciam a peste liberavit, & mirifice rexit Ecclesiam suam.

Maxentius Patriarcha sedit annos IV. menses V.

Macedonius Patriarcha vir clarus, & pius successit Stephano, qui Justiniani Augusti assumtus temporibus, vitam ducens laudabilem, & Provinciam Italiae peragrans, fratres mirabiliter in Christo confortabat, & alebat. Tandem post annos XXVI. ab ordinatione sua felici cum pace in Domino requievit.

Hic successit Paulus gloriosus Antistes tempore Justiniani Imperatoris. Ejus tempore Longobardi Narsetis Patricii ductu Italiam intraverunt, quorum Historiam Paulus Historiographus, qui fuit natione Civitatenfis, diligentius scribit. Et dicti Longobardi primo Forum Julii intrantes, Civitatem Austriam, quæ tunc Castrum Forlivienfe dicebatur, depopulati sunt, & totaliter destruxerunt. Qualiter autem, & quomodo, & quid de Ducissa, & filiis, & filiabus accidit, & in cujus ductum Longobardi Italiam intraverunt, ipsa declarat Historia. Hic Paulus Patriarcha timore dictorum Longobardorum ductus, cum thesauro, & reliquiis Ecclesiæ ad Gradensem Insulam se contulit, quam novam Aquilejam appellavit, & ibi XII. sui Pontificatus annum finivit in Domino in prædicta sua Civitate nova.

Probinus Patriarcha Paulo successit, qui anno uno apud Gradum vitam finivit. De ipso nihil invenitur, nec dicitur, quia parum vixit, & ibi quiescit.

He-

Helias Patriarcha fedit annos XXII. Hic quia tria capitola Chalcedonenſis Concilii ſuſcipere noluit , tamquam Hæreticus reprobatus eſt . Sed Pelagius Papa Secundus eidem miſit Epiſtolam ſatis utilem , quam B. Gregorius , dum adhuc eſſet Cardinalis ſcripſit . Tunc Helias Patriarcha ab errore revocatus , de prædicti Papæ Pelagii conſenſu XX. Epiſcoporum Synodum convocavit , & Gradenſem Inſulam , quæ , ut prædicitur , nova Aquileja vocata fuit , totius Venetiæ etiam Metropolim conſtituit . Ad quem Heraclius Auguſtus , devotione ductus , B. Marci Sedem , quam dudum Helena mater Conſtantini tolerat de Alexandria , Aquilejam direxit , & ibi hæcenus veneratur apud B. Hermagoræ Sedem , ubi primo prædicaverat verbum Chriſti . Venetiæ quippe duæ ſunt . Prima eſt illa , quæ in antiquis Hiſtoriis continetur , quæ a Pannoniæ termino uſque ad flumen Danubii extenditur , cujus Aquileja , olim Civitas maxima , caput eſt . Secunda eſt Venetia , quæ apud Inſulas maris Hadriatici ex collectione populorum propter rabiem Attilæ , deinde Longobardorum , infra aquas , & paludes maris fundata eſt .

Severus Patriarcha ſucceſſit Helix apud Aquilejam novam , & annos XV. menſes VI. fedit , quem Smaragdus Patricius , nolentem Ravennati Epiſcopo hære , cum tribus Epiſcopis de Grado violenter abſtrahens cum , injuria Ravennam duxit , compellens dictum Severum Ravennati Epiſcopo in tribus damnationis Capitalis adhærere . Sed juſto judicio Dei Smaragdus Patricius a Dæmone correptus , Conſtantinopolim remeavit . Severus vero , expleto anno uno , ad Gradum cum tribus Coepiſcopis rediens , non eſt receptus a populis . Nec illi voluerunt alii Epiſcopi communicare , quia errore Ravennati Epiſcopo communicaverat . Sed convocata Synodo X. Epiſcoporum in Mariano idem Severus , dato erroris ſui libello , a fratribus benigne in Patriarcham receptus eſt . Ipi autem , qui dictæ Synodo interfuerunt , fuerunt Petrus de Altino , Clariffimus de Sablone , Angelus Tridentinus , Junior Veronenſis , Horatius Vicentinus , Laurentius Bellunenſis , Ruſticus Terviſinus , Folcherius Feltrenſis , Angelus Cenetenſis , Maxentius Jolienſis , & Hadrianus Polenſis . Hujus etiam tempore , ſæviante multitudine Longobardorum , & imperante Mauritio Auguſto , fames maxima , & mortalitas per univerſam Italianam , ac clades maxima perpeſſa fuit .

Poſt obitum Severi Patriarchæ Joannes Abbas cum conſenſu Regis & Agiſtiſi Duci Forjulienſis in Patriarcham in veteri Aquileja ordinatur . In Grado quoque Candianus caput Schiſmatis a Romanis inſtituitur . Candiano deſuncto apud Gradum , Epiphanius non ſine ſchiſmate ordinatur , & ex tunc incipit appellari Patriarcha Gradenſis . Qui Epiphanius erat primus Notariorum Imperialium Romanorum ,

Martianus Patriarcha fedit annos VIII.

Fortunatus Patriarcha fedit annos XIII.

Johannes Patriarcha fedit annos X.

Petrus Patriarcha fedit annos X. & nota, quod a Severo Patriarcha usque ad Callistum, qui sequitur, Patriarchæ propter incursionem Romanorum non audebant stare in Aquileja; sed habitationem sibi elegerant in Cormono.

Serenus Patriarcha fedit annum unum, de quo nihil reperitur.

Sablato itaque Patriarcha Sereno, successit Callistus vir egregius, & Ecclesiæ Tarvisinæ Archidiaconus, qui adjuvante Luitprando Longobardorum Rege, regimen Aquilejensis Ecclesiæ suscepit. Hoc vero tempore in Castro Foro-Juliano, quod nunc Civitas Austriæ appellatur, Peno Dux præerat. Callistus vero Cormoni habitabat de consensu, & voluntate Ducum priorum. Federicus in Castro Foro-Juliano Episcopus instituitur. Ipso decedente Amator subrogatur. Callistus vero, qui erat vir nobilitate conspicuus, videns quod in Diocesi sua cum Duce suo, & Nobilibus Amator Episcopus habitaret, & ipse Callistus rurali vulgo sociatus vitam duceret, valde sibi displicuit. Et ad prædictam Civitatem veniens, Amatorem de Foro-Julii expulit, & domum ejus sibi habitationem statuit. Qua de causa inter Callistum Patriarcham, et Penonem Ducem discordia orta est. Quid ultra? Dux Peno contra Patriarcham cum multis Longobardis Nobilibus consilium iniit, et apprehensum eundem Patriarcham ad Castellum Posini super mare, ut submergeretur, dedit, quod tamen Deo prohibente non fecit. Attamen ipsum diebus multis, tribulationibus, pane, et aqua in carcere fovit. Quod Rex Luitprandus audiens, contra Penonem Ducem in iram exarsit, et de Ducatu deposuit. Peno timore Regio in Sclavorum patriam cum suis fugit. Rex vero dicti Penonis filios, et omnes, qui Penoni hæserant, longo tempore carceribus cruciavit. Posthæc Patriarcha de Carceribus ad Civitatem rediens, ibi Ecclesiam, et Baptistrium S. Johannis, & Palatium Patriarchale construxit, et Regis suffultus favore Ecclesiam strenue gubernavit. Postea, XL. suæ ordinationis anno exacto, in pace quievit. Cujus corpus in prædicta, quam construxit, Ecclesia, quiescit in Domino.

Signoaldus Patriarcha de genere Grimoaldi Regis fedit annos XLII. natione Civitatenfis. Ibi habitavit & Ecclesiam suam prospere, & laudabiliter governavit.

S. Paulinus Patriarcha fedit annos XV. Qui finito jam Regno Longobardorum, & in captivitate ducto Desiderio Rege ipsorum una cum uxore, & filiis, ad gloriosum Carolum Magnum Imperatorem pro juribus Ecclesiæ ampliandis profectus est. Et vir iste miræ sanctitatis ab Imperatore Carolo multa privilegia obtinuit. Et rediens in Civitate Austriæ multis in vita miraculis claruit, & in morte. Fijus corpus in prædicta Ecclesia Civitatenfi quiescit, & veneratur.

Ursus Patriarcha fedit annos V. Hic primus cepit proclamationem facere de Grado Insula plebe Synodali jure subiecta Aquilejensi Ecclesiæ. In qua quidam Venerius Patriarchæ gomen irrationabiliter usurpavit.

Ma-

Maxentius Patriarcha sedit annos XXVI. Ad ejus preces B. Augustinus Papa, & Ludovicus Imperator ad instantiam Lotharii filii dicti Ludovici universalem Synodum Mantuæ celebraverunt, in qua eodem Maxentio reclamante, quod quidam Venerius falso sibi nomen Patriarchæ in Grado Insula plebis Aquilejensis usurpaverat, & retracta hujusmodi causa per dictam Synodum declaratum fuit, Gradum esse plebem Synodali jure Ecclesiæ Aquilejensi subiectam.

Et deposito Venerio supradicto, Andreas Patriarcha sedit annos X. Hic similiter de Grado plebe Aquilejensi ad Lotharium Imperatorem proclamavit, qui Lotharius una cum Papa Leone vocato Concilio, iterum adjudicavit Gradensem plebem esse Aquilejensis Ecclesiæ.

Venantius Patriarcha sedit annos III.

Theotmanus Patriarcha sedit annos XXI. Hic supradicto Lothario, & Domino Ludovico ejus filio regnantibus, Ecclesiam mirabiliter gubernavit, & pro Gradenfi plebe reclamavit, & a Ludovico obtinuit Papiam.

Lupus Patriarcha sedit annos III. Hic similiter a prædicto Ludovico in protectione susceptus est, & coram dicto Papa, & ipso definitum est, Insulam Gradensem esse Aquilejensis Ecclesiæ.

Walpertus Patriarcha sedit annis XXVII. Hic Carolum Secundum filium Ludovici, & coronatum a Papa Joanne VIII. Romam sociavit, & ab ipso multas gratias impetravit.

Federicus Patriarcha sedit annos LIII. Hic mirabiliter auxit, & protexit Ecclesiam. Hujus tempore imperante Carolo III. magna Ungarorum gens a Syria egressa in quandam Provinciam, quæ adjungitur simbriis Ecclesiæ Aquilejensis, primitus venit, et ibi habitare cœpit; erat enim gens crudelissima, carnem comedens, et sanguinem bibens pro potu. Quos dictus Federicus Patriarcha repressit, et longius fugavit, reddens pacem Hesperis, quæ est caput Ecclesiæ. Corpus ipsius in Aquileja quiescit, et supra ejus sepulcrum scriptum est tale Epitaphium.

Conditur inferius nitido Patriarcha lapillo,

Præclarum nomen cui Federicus erat.

Pannoniæ rabiem magno moderamine pressit,

Et pacem afflictæ contulit Italis.

Egregius Pastor mittens dum pasceret agnos

Semper utrique gregi pabula lecta dedit.

Annosæ ætatis post cursum in luce quiescit

Et cumulata capit præmia pro meritis.

Hunc Deus omnipotens proprio ditavit honore,

Post hæc Angelicis associando choris.

Tu quoque Præcursor Christi Baptista Johannes

Pontifici meritis auxiliare tuis.

Leo Patriarcha sedit annos XXII. Hic quia pro libertate Ecclesiæ

fias

fiæ suæ laborabat, a quodam Roaldo Longobardorum Duce Fori Julii occisus est. Propter quod omnia ejus bona per sententiam Principum confiscata fuerunt, ut inferius apparebit.

Ursus Patriarcha sedit annos XXIII. Hic tempore Berengarii secundi totos Deo deditus multas graves sollicitudines pro Ecclesia sua Aquilejensi pertulit. In Civitate Austriæ felici pace quievit, et hoc fuit circa annos Domini DCCCCXXXI.

Lupus Patriarcha, sicut in antiquis Chronicis legitur, sedit annos LVI. Sed non ita in autenticis privilegiis reperitur, quum Berengarius Tertius, qui fuit sub annis Domini DCCCCXXXI. multa privilegia concesserit Patriarchæ Hengelsfredo; nec nō Rodaldus successor suus largas sibi fecerit donationes, et Ecclesiæ suæ prædictæ.

Hengelsfredus Patriarcha sedit, ut dicitur, annos LVII. Sed non certe reperitur. Verum Berengarius, et Otto primus multa privilegia Ecclesiæ Aquilejensi tempore istius contulerunt, et quod valde bonus, et utilis fuit Ecclesiæ suæ, bene reperitur.

Rodaldus almissicus Patriarcha nobilis genere, sed nobilior opere, qui pro exaltatione Ecclesiæ suæ ubique laborans ab Ottone Secundo, et Tertio plura privilegia, et plures gratias, et largitiones obtinuit. Et inter cetera quiddam quidam Longobardus nomine Rodaldus, qui Leonem Patriarcham interfecerat; de quo supra mentionem feci, habebat inter Placum, et Liguentiam, Ecclesiæ Aquilejensi tradidit. Sed quantum fecerit, pro vero non reperitur. Sed fertur, quod annos LVIII. federit.

Johannes Patriarcha successit eidem, seditque annos XIX. Hic ab Ottone Tertio plura privilegia habuit, et de Grado Insula in qua erat quidam Patriarcha Urso nomine coram Henrico Primo Imperatore contra eum reclamavit. Qui Henricus Secundus appellabatur. Ejus uxor fuit Beata Cunegundis.

Popo Patriarcha venerabilis sedit annos XXIV. Hic Cancellarius magni Conradi Imperatoris, qui totum orbem pacificavit, in Patriarcham assumtus est. Hic gloriosus Antistes Templum Aquilejensis Ecclesiæ de novo construxit, quod una cum B. Papa Johanne XVIII., & aliis S. R. E. Cardinalibus, & aliis Episcopis Suffraganeis suis consecravit. Monasterium B. Mariæ Virginis extra muros Aquilejæ construxit. Et tam Templum, quam ipsum Monasterium mirabiliter dotavit, innumerabiliaque bona ipsi Ecclesiæ fecit, quæ brevitatis causa omitto. Hic apud prædictum Papam Johannem, & Conradum Imperatorem fieri Romæ Concilium procuravit, & demum Ravennæ, in quorum itaque proclamatione facta de Grado plebe sua, & citato Ursone, qui sibi falso nomen Patriarchatus assumerat, & contumaciter in dictis duobus Conciliis non comparente, dicta Insula adjudicata est, plebem esse Aquilejensis Ecclesiæ, et falso Patriarchatus titulum sibi inesse. Et ipso procurante armata manu omnes
The-

Theſauri Eccleſiæ Aquilejenſis, qui portati erant per Dominum Paulinum olim Patriarcham, reportati ſunt per dictum Dominum Pononem. Et huic Patriarchæ B. Papa Johannes ſuper XVI. Epiſcopatus poteſtatem contribuit una cum præſato Imperatore, et alia multa privilegia, et largitiones Eccleſiæ Aquilejenſi, quæ nimis prolixum eſſet narrare per ſingula. Cujus corpus jacet in Eccleſia Aquilejenſi in medio. Et vere in medio Eccleſiæ aperuit Dominus os ejus. In ejus ſepulcro marmoreo hi verſus ab omnibus legantur:

Popo Sacerdotum lux, & decus Eccleſiarum,

Gloria Romani ſpes ſimul Imperii.

Conſtrictus vinclis humanæ conditionis

Ecce ſub hac mole ſit cinis ex homine.

Inſtruit ut Paulus, ſuit omnibus omnia factus,

Ferre ſtudens Domino dupla talenta ſuo.

Illic locus eſt teſtis, quibus ille reſplenduit actis,

Ille quidem donis, moribus atque probis.

Exornans iſtam Chriſto fundaverat anam,

Ultima principio quem dedit hora ſuo:

In libra Phœbo duodena parce beato

Agne Dei, Domino, te rogo, parce meo.

Hebenardus Patriarcha huic ſucceſſit. Dies vero ordinationis ſonæ fuerunt anni V. Et de ipſo nihil dicendum invenitur.

Gotpoldus Patriarcha ſucceſſit huic, & ſedit annos XVII. Qui etiam de Grado Inſula proclamationem maximam fecit. Cui tam per Alexandrum Papam Secundum, quam per Henricum Imperatorem Tertium dicta plebs cum Inſula adjudicata eſt Eccleſiæ Aquilejenſi, et per utroſque eſt ſibi data poteſtas ſuper XVI. Epiſcopatus, videlicet Tarviſinum, Paduanum, Vicentinum, Mantuanum, Brixienſem, Tridentinum, Crapulanum, Concordienſem, et ſic de ſingulis. Sub cujus tomba marmorea hoc Epitaphium ſcriptum eſt:

Hoc ego Gotpoldus jaceo miſer in monumento,

Heic Præſul dictus nomine, non merito.

Sed quia mortalis me pejor non erat ullus,

Fili Chriſte Dei, nunc miſerere mei,

Ora pro ſamulo Sancta Maria tuo,

Perpetua a morte libera me, Domina.

Crux mihi ſit requies, Crux mihi ſancta ſalos.

Ravangerus Patriarcha ſucceſſit eidem, et ſedit annos IV. menſes X. dies XVIII. De quo nihil reperitur.

Sigbardus Patriarcha ſedit annos IX. menſes IV. Huic Henricus Quartus dedit Marchiam Carniolæ, et alia multa privilegia. Conceſſit eidem Eccleſiæ Aquilejenſi Regaliam ſuper XVI. Epiſcopatus, quos Urbanus etiam Papa Secundus confirmavit. Qui Urbanus fuit circa annos Domini MXCVIII.

Henricus Patriarcha ſucceſſit, & ſedit annos VI. & menſes VI., de quo nihil reperitur.

Anecd. IV.

T t

Fede-

Federicus Patriarcha successit eidem, seditque annum unum, & menses VI. de quo nihil reperitur.

Vodolricus Patriarcha primus successit eidem, et sedit annos XXXVII. menses VII. dies VII. Hic cum Henrico Quarto Imperatore Romam vadens pro ipsius coronatione, propter aliquam dissensionem inter Paschalem Papam, & ipsum Henricum Imperatorem, Paschalis Papa cum Cardinalibus capitur, & ipsi Patriarchæ in custodia traditur. Tandem factis compositionibus Henricus coronatur, & post aliquod tempus procurante dicto Patriarcha pax firma inter dictos Papam, & Imperatorem facta est. Propter quod idem Imperator multa Privilegia Aquilejensi Ecclesiæ dedit, & concessa confirmavit. Ejus corpus in præsentem in Aquilejensi Ecclesia requiescit.

Gerardus Patriarcha sedit annos IX. Qui bonis moribus, & bonis operibus plenus in dicta Civitate Austria feliciter migravit ad Christum, & optime rexit Ecclesiam suam antedictam.

Peregrinus Patriarcha primus sedit annos XXXI. Tempore istius fuit Henricus Secundus in Aquileja. Hujus etiam tempore Lotharius a Papa Innocentio Secundo coronatur, cui coronationi interfuit idem Peregrinus Patriarcha, & de Regalibus largitionibus ab ipso Henrico Imperatore investitus fuit.

Peregrinus Patriarcha II. sedit annos XX. menses VII. dies III. Hic cum Conrado II. Imperatore Cruce signatus ad prædicationem B. Leonardi Confessoris circa annos Domini MCXXXVIII. una cum Rege Franciæ mare transivit ad Infideles, & rediens cum eodem, viæ suæ in Aquileja diem in Domino clausit extremum.

Godfredus Patriarcha sedit annos XXII. De Regali prosapia fuit. Ecclesiam, & totam suam provinciam mirabiliter auxit, ditavit, & honoravit. Hujus tempore Federicus Primus anno Domini MCLIII. per Papam Hadrianum IV. est coronatus Imperator, & hic Patriarcha huic coronationi interfuit.

Vodalricus Patriarcha sedit annos XX. menses VII. dies VII. Qui Legatus Apostolicæ Sedis factus est, & Federicus Imperator primi consanguineus. Ab Hadriano IV. & Alexandro Tertio confirmationes privilegiorum suorum obtinuit. Huic etiam dictus Federicus omnia privilegia Imperialia, & Regalia confirmans, sibi etiam Marchiam Histriæ, & Carniolæ Ducatum, & Comitatum Fori Julii, & multa alia loca, & castra, & terram inter Plavim, & Liguentiam jacentem confirmavit. Dedit etiam Ecclesiæ Aquilejensi de Imperiali largitione Montem Silicis, qui est juxta Paduam per X. miliaria cum omnibus suis appendiciis. Et post reconciliationem factam inter Alexandrum Tertium, & ipsum Dominum Imperatorem ipse Alexander fecit dictum Voldaricum per totam Italiam Vicarium suum generalem. Hic duplici legatione, scilicet Papali, & Imperiali coronatus fuit. Jacet in Aquilejensi Ecclesia, in cujus monumento inscripti versus descripti, & sculpti sunt:

Alter

Alter Voltricus jacet heic Patriarcha benignus.

Fluclibus illæsam schismatis Ecclesiam

Rexit, ditavit, Fratres hos ipse beavit.

Cum iustis maneat, gaudia multa habeat.

Peregrinus Tertius Patriarcha sedit annos XIV. menses VII. dies III. Ille redificavit Ecclesiam Civitatis Austrie, quæ cum omnibus libris, & thesauris exusta fuit, fecitque in ea tabulam argentæam, & alia mirabilia Clavodia auro argentoque contexta, & eam multis bonis ditavit. Sed pulchriorem fecit in Aquilejensi Ecclesia, quæ pignorata longo tempore per incuriam Pastoris fuit Venetiis, & quam Veneti hodie servant pro pretioso thesauro. Ille primus cepit amicitiam, & pacta contrahere cum Venetis.

Volkerus Patriarcha Beatus sedit annos XIII. menses VII. Hic ab Henrico V. & Ottone IV. confirmationes privilegiorum Ecclesiæ suæ obtinuit, & coram eis, & coram Federico Secundo Marchionatum Istriæ, quem Dux Bavarie, Ludovicus nomine, tenebat, per Principum sententias obtinuit. Et facta eadem resignatione per dictum Dominum Ducem de hoc Marchionatu, per omnes tres Imperatores successive præfatus Dominus Patriarcha investitus est. Cui etiam Otto prædictus Montem Silicis donavit cum omnibus juribus suis. Hic multa sapientis opera in vita sua fecit, quæ Deus post ipsius mortem mirabiliter ostendit usque in hodiernam diem: nam ejus archa marmorea in Aquilejensi Ecclesia in hunc pendebat visibiliter stans circumquaque per quatuor digitos super terram. Et nunc ab uno angulo terram tangit modicum, aliis tribus angulis minime terram tangentibus. Tempore vero ruinationis Ecclesiæ prædictæ ab omnibus partibus manet super terram usque in hodiernam diem.

Bertoldus Patriarcha sedit annos XXIII. menses IV. Ille filius Ducis Moravie, patris fuit B. Helisabet, quæ filia fuit Regis Ungariæ, cujus B. Helisabet mater fuit soror dicti Patriarchæ Bertoldi. Hic Archiepiscopus Collocensis existens in Patriarcham assumtus est. Qui Federico Secundo adherens usque ad ejus depositionem, multos honores, multaque privilegia, & gratias obtinuit ab eodem. Et multa bona una cum patre, & matre, Ecclesiæ contulerant, & potissime in Carinthia, & Marchia Carniolæ. Cui prædictus Imperator etiam Montem Silicis inter alia tradidit. Hujus tempore Ezelinus de Romano tyrannidem exercebat. Et licet idem Bertoldus indignationem, eo quod adhærebat Federico Imperatori, Sedis Apostolicæ incurrisset, ad Romanam Curiam cum magna Baronum, & Nobilium comitiva accessit, & ibi magnalia multa ostendens, ab Innocentio IV. gloriose susceptus, gratiam, & benedictionem obtinuit. Et rediens de Curia Romana post aliquod tempus multa dimittens de proprio patrimonio Ecclesiis, in Aquileja felici pace quievit. Cujus corpus jacet in introitu Ecclesiæ memoratæ infra Ecclesiam. Et dicitur, quod quando primo Ecclesiam intravit, ubi nunc est monumentum ipsius,

ccepit tavit fortiter, & statim ibi dixit: Hæc requies mea in seculum seculi, heic habitabo, quoniam elegi eam. Hic etiam Civitatem Austriæ ampliavit, & refecit. Necnon Ecclesiam B. Odorici ædificavit in Utino.

Gregorius de Monte longo sedit annos XIV. menses VIII. Hic factus Patriarcha per Innocentium IV. anno Domini MCCLIII. venit ad ipsam suam Ecclesiam. Hic, antequam esset assumtus ad Patriarchalem dignitatem, existens Notarius Pape, missus fuit Legatus contra Federicum jam depositum de Imperio. Qui dum Parmam obsideret, Parmenses videntes auxilium sibi paratum, egrediuntur, & idem Gregorius una cum Parmensibus exercitum Federici aggressi sunt, & spoliis acceptis ipsum Federicum cum exercitu suo non sine magno damno, & opprobrio expulerunt. Hic gloriosus Antistes multa laudabilia opera operatus est: multas guerras pro libertate Ecclesiæ suæ cum Comitibus Goriciæ perpeffus est, & tandem Ecclesiam suam, dum vixit, potenter protexit. Mortuus est in Civitate Austriæ, quam intime super aliis locis diligebat. Cujus corpus in pace quiescit juxta corpus B. Paulini Patriarchæ anno Domini MCCLXIX.

Eodemque anno electus fuit Philippus Dux Charintiae, quem Dominus Gregorius Decanus voluit confirmare. Sed factus fuit generalis Capitaneus Ecclesiæ Aquilejensis. Et vacavit Sedes annos IV. Hujus tempore capta fuit Civitas Austriæ proditorie per Federicum de Pinzano Vicarium supradicti Philippi, faventibus sibi omnibus Castellanis, & nonnullis intrinsecis. Expulsi vero fuerunt fere omnes boni populares, & alii capti, alii gladio interempti, & omnia bona sua sibi abstulerunt. Eo autem tempore, & anno Rex Bohemiæ Vassallus Ecclesiæ Aquilejensis habens ab hac Feudum Spirituale, pro redemptione Civitatis Austriæ misit Vicarium suum cum magno exercitu, qui tandem Civitatem obsedit, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Intrinseci proditores ad pacta venientes, terram, & libertatem propriam, & pristinam, restituerunt cum honore.

Raimundus Patriarcha sedit annos XXV. menses II. dies VI. Hic existens Episcopus Comanus, creatus est Patriarcha per Dominum Gregorium Papam X. anno Domini MCCLXXIII. Iste in adventu suo cum Alberto Comite Goriciæ pacem fecit; sed modicum duravit. Anno vero Domini MCCLXXVII. accessit ad Illostrem Dominum Rodolphum Regem Romanorum, & habito colloquio cum eodem ad primum est reversus. Et quia Veneti cœperunt occupare Terras Histriæ, inceptit graves facere guerras cum eisdem. Quæ quidem guerra incepta MCCLXXIII. de mense Martii, & duravit fere annos XI. Hoc tempore Veneti obsederunt Tergestum, & fecerunt terram unam juxta Tergestum, quam Romagnam vocaverunt. Ipse autem Patriarcha cum exercitu suo valido, & potentissimo Venetos debellavit, spoliaque infinita tulit, & Romagnam prædictam destruxit, & tandem

dem sub annis Domini MCCXCI. pax inter partes facta fuit, & publice proclamata. Mortuus autem præfatus Raimundus Patriarcha in Castro Utini, & Aquilejam portatus, ac sepultus in Capella S. Ambrosii, quam ipse construi, ac fabricari fecit anno Domini MCCXCIX. Ejus anima requiescat in pace.

Petrus Patriarcha sedit annum unum, & menses VII. dies XXVI. Hic licet magnanimus fuerit, & antiquus dierum, ideo modicum supervixit. Ejus corpus in Utino jacet in Capella S. Mariæ Castri Utini. Defunctus est anno Domini MCCCL. De cujus gestis nulla fit mentio.

Ottobonus Patriarcha sedit annos XIII. menses II. dies XVII. Qui dum esset Episcopus Paduanus, creatus est Patriarcha a Sede Apostolica, videlicet per Dominum Bonifacium Octavum sub annis Domini MCCCII. Hic mirabiliter regere cepit. Multa solvit debita Romanæ Curie. Salinas Mariani cepit, & fecit. Cæpitque Castrum Manzani, & pretio, antequam veniret in Sede, emit Salicetum. Hujus tempore sub annis Domini MCCCIV. Ricardus de Camino cum exercitu suo valido expugnavit Spinginbergum, ipsumque habuit sub certis pactis anno Domini MCCCII. Idem Patriarcha cepit Castrum Budii fortissimum & bene muratum, gentibusque, & victualis munitum; sed iusto Dei judicio mirabiliter captum est, de gentibus ipsius Domini Patriarchæ nemine læso; omnes autem intrinseci captivi facti sunt sub ipsius Domini Patriarchæ misericordia; & relicto vexillo S. Ecclesiæ Aquilejensis in Castro prædicto, ad propria cum gaudio, & honore est reversus. Eodem autem anno obsedit Castrum de Urimisporch, ipsumque obtinuit. Eodemque anno Sacilum recuperavit detentum per dictum Dominum Ricardum de Camino. Insuper anno Domini MCCCIX. idem Dominus Patriarcha destruxit, & ruinavit muros Terræ Venzoni; necnon eodem anno Ricardus de Camino fuit debellatus in Utino, & unus Nobilis de Spinginbergo fuit interfectus gladio, ac multi alii Nobiles rebelles præfato Domino Patriarchæ tunc captivati sunt. Et multa alia fecit, quæ causa brevitatis heic omittuntur. Postremo currentibus annis Domini MCCCXIV. præfatus Patriarcha pergens ad Curiam Romanam, quadam oppressus infirmitate in loco, qui dicitur Arquà Comitatus Placentiæ, Domino tradidit spiritum.

Castonus de la Turre Mediolanensis Diocesis eidem successit, seditque in Patriarchali Sede annum unum, menses VII. dies XX. & non pervenit ad Ecclesiam suam; sed veniendo de Curia migravit ad Christum in Florentia, & ibi requiescit in pace.

Paganus Patriarcha successit eidem, seditque in Patriarchali Sede annos XII. menses VIII. diem unum. De cujus gestis non fit mentio in præfenti. Bavarus Dux Baviaræ, & Marchio Bramburgensis a tribus eligentibus ad Imperium Laicis, duobus vero Clericis Archiepiscopis non consentientibus, cupiens Imperium usurpare sub anno Domini

mini MCCCXXI. manu forti, & animo ingenioso, & canto intra-
vit Italiam, Romæ cupiens coronari ex quorundam sapientum sibi
adherentium consilio tempore Johannis Papæ. Iste Bavarus in Roma-
na Civitate Papam fieri fecit, & Cardinales, & multos Prælatos,
contraque Apostolicam Sedem multa gessit, & ab ipsis Coronam acce-
pit Imperii contra Ecclesiæ voluntatem, a quo Papa tunc deposti-
tus, & excommunicatus fuit, & similiter a Papa Benedicte, & Cle-
mente VI. subsequenter. Tandem ab Ecclesia misericordiam conse-
quutus tempore dicti Clementis, ab excommunicatione solutus,
migravit apud Ducatum suum. Cui successit quidam ejus filius, cum
quo Carolus Rex Bohemiæ multas habuit guerras propter Comitatum
Tirolensem in dotem per præfatum Bavaram datum cuidam suæ fi-
liæ in matrimonium traditæ cuidam Domino Johanni fratri
. in uxorem postmodum a viro suo separatam nonnullis
legitimis occasionibus. Idem Carolus habuit contra eum bella maxi-
ma, & obtinuit. Tandem bonis meritis a Christo exigentibus præ-
fatus Carolus, faventibus sibi Papa Clemente prædicto, & Domino
Philippo Rege Francorum ab eligentibus ab Imperium communiter
est electus Imperator.

Isto autem tempore electo Carolo, & confirmatione a præfato
Clemente Papa, & Romana Ecclesia comprobata, & roborata, in
S. Aquilejensis Ecclesiæ Sede residebat tunc Bertrandus Patriarcha de
S. Ginesio Doctor miri Juris, vir bonus, pius, sanctus, & iustus,
cujus opera, & prohibitæ multæ fuerunt, quæ alibi in loco suo
statum sibi clare vendicant. Cui Carolo adeo tamquam pater erat
una cum filio intime dilectus, de quo Patriarcha multa erant scri-
benda, quæ in præsentī capitulo brevitatis causa omittuntur. Idem
autem Patriarcha sedit annos XV. menses XI. dies VI. Qui crudeliter
ab inimicis Ecclesiæ apud Villam, quæ est in Richiniult juxta Tul-
mentum ipso a Sacilo cum suis militibus, & gentibus Utinum ven-
iente, gladio penetrante occisus est, et Utinum ductus, apud cu-
jus sepulchrum marmoreum historiatum in S. Maria Majori in Utino
per eum a Domino miracula fiunt. Et, ut supra prædici debebat,
fabricavit Sacilum ex muris Cavolani acquisiti per eum, & recupe-
ravit Cadubrium armata, & potenti manu, quod tenebat Ecclesiæ
suæ violenter quidam Heugilinarus, & alia infinita notabilia, &
bona opera fecit; dum in hac luce, & regimine vixit, sed in opu-
sculo hoc nihil ad præsens tractatur.

In ejus S. Sede successit Nicolaus Patriarcha supradicti Caroli
IV. Imperatoris frater anno XI. Clementis Papa VI. videlicet MCCCL.
Hic Patriarcha contra Johannem Franciscum de Castello perpeti re-
bellem suum, & Ecclesiæ Aquilejensis, victoriam una cum Nobili-
bus, & Communitatibus suis, & D. Marinardo Comite Goriciæ sibi
favente obtinuit. Castrum Tereenti obsedit, ac funditus diruit, con-
sumtis omnibus, & fossatis planatis, ac duobus ejus filiis captis,
postmo-

postmodum liberatis. Castra eorum Tercenti perierunt, et ibi rebelles Ecclesiae persistentes, per ipsum Patriarcham obsesta sunt, et capta, ac funditus diruta, uno ipsorum fratrum capto, & perpetuo carceribus mancipato. Postquam idem Johannes Franciscus capitur, mirifice in Civitate Caprolarum per nonnullos Furlanos, & ligatus Utinum ductus est, & ibidem a filio primitus sententiato, & a multis aliis capitalem subiit sententiam. Cujus caput in hasta, per medium diem in platea omnibus ipsum videre volentibus permanfit. Hic quoque Patriarcha similiter alias multas contra rebelles Aquilejensis Ecclesiae obtinuit victorias, multosque per judicium decollari fecit, Castellassium, & alia loca funditus dirupta sunt. Et heic brevitatís causa omittuntur, quæ alibi declarabuntur. Hic etiam Patriarcha decoravit Cameram, quæ omnia, sive eorum major pars, restaurata sunt post ejus mortem. Hic tulit brachium S. Viti de Marano, quod etiam post ejus obitum recuperaverunt. Et tandem divino judio ipso eunte, vel fugiente con Reliquiis, & rebus antedictis in Civitatem Feltrensem, seu Bellanensem, crudeliter, & turpiter extremum vitæ suæ clausit diem. Et sic, ut prædicitur, supradicta omnia fuerunt restaurata. Multa etiam alia dicenda forent, quæ nunc omittenda duximus. Cujus corpus sepultum fuit in Ecclesia Majori B. Mariæ de Utino.

F I N I S.

E P I S T O L A
LUDOVICI ANTONII MURATORII

Serenissimi Ducis Mutinæ Bibliotheca Præfati

A D

*Joannem Burchardum Menckenium Serenissimi Electoris Saxonie,
Regis Poloniæ Consiliarium.*

In Dissertationem JUSTI FONTANINI *De Corona Ferrea.*

Data Mutinæ

Quæ una cum Dissertatione Fontaniniana de Corona Ferrea jam Romæ edita Anno 1717. publicis typis Lipsiæ traditus iterum fuerit *U* meus de Corona Ferrea Commentarius, quem adolescens Anno 1698. Medicinæ Tori. II. Anecdotorum meorum divulgaveram: id mihi gloriæ vorto, multumque debeo hominibus tanti meos qualescumque labores facientibus. Si id ante editionem rescivissem, certe non excidisset mihi occasio aliquid ad te, Vir Clarissime, scribendi de opposita mihi Fontanini sententia. Attamen pauca nunc habeto, quæ ad rectum iudicium ferendum de controversia inter nos agitata præsto tibi esse possint. Contendit ille, Modoetienfibus concors, Coronæ Ferreæ insertum Dominicæ Crucis Clavum, unde illi Ferreæ appellatio accessit. Contra ego, opinionem banc nulla antiqua Traditione, nullis firmis argumentis niti, olim scribebam. Quid queso tanti ponderis nunc Fontaninus adfert, ut me potius, quam Modoetienfes, falli ostendat? Buçatum, Besutium, Merigiam, Zuccbium, Ripamontium, Collium, Coronam, Quaræsmium, *U* si qui sunt alii Scriptores, omnes fere mihi notos, *U* a me laudatos, qui post Annum Christi 1586. suos Libros luce donarunt, quid attinet in banc rem testem advocare? De Corona Modoetienfi, quæ fama ævo suo foret, ii quidem edocere nos possunt, sed eandem famam apud veteres obtinuisse, profecto testes adeo recentes, parum Critici, nulloque rei examine instituto scribentes, nunquam nobis persuadere poterunt. Quum nulli antiquorum decus hoc Coronæ Ferreæ innotuerit, nullus memoraverit, qui tamen sæpissime de ea mentionem fecere, justæ suspicioni locus fuit, *U* erit, Seculo solum XVI. ex ingenio bonorum hominum causam perquirentium, cur addita Coronæ aureæ Modoetienfi lamina ferrea fuerit, opinionem prodidisse de inserto sacro Clavo, eamque sensum, ut de tot aliis piis opinionibus accidit, apud Modoetienfes invaluisse, additamentum gloriæ minime averfantes.

Sed Gumbertum Fontaninus Cap. IV. laudat, quo teste Lib. 8. Ligu-

V v

tini

rini *Fridericus I. Anno 1158. Modociæ SACRO DIADEMATE crines indoit. Accedit Matthæus Villanius, quo narrante res sui temporis Lib. 4. Cap. 39. Historiæ Italianæ Caroli IV. Anno 1355. il di della Santa Epifania del Mese di Gennajo fu coronato della SANTA CORONA del Ferro. Bene cessit, quod Villanio hæc exciderint; nam mirum est, quantæ superstruat uni huic verbo eruditus Modociensium patronus, & quoties ante oculos Lectorum & Judicum hunc Villanii locum ingeniosus vir obversari faciat. Et tamen quid quæso inde exculpant prudentes rerum æstinatores? Nihil reor. Nam ut Carolus Paschalius de Coronis Lib. X. Cap. VII. antea monuit, Insignia Regalia inter Sacra censerî video. Sunt autem Thronos, Sceptrum, Diadema. Ergo Corona Regia, aut Imperatoria, vix ab alio contrectatur, quam ab illo, cui id jura in Ecclesia concessum &c. Ac propterea Coronæ Cæsari, & Regibus adhibendæ, in Sacris Templi adytis religiose servari solent. & Sacris Ministris commendantur: quod nemo ignorat. Ut proinde mirari cogamur, Fontaninum ex eo, quod Henricus VII. ad Canonicos Molaniensibus scribens, eos ad se venire jussit, qui sciunt, quid opus sit ad collationem Coronæ Ferreæ, ita discurrere Cap. V. Dissertationis suæ: Viden, Imperatorem de re Sacra, & præcipuo cultu habita, tractantem, ad Canonicos, & rerum Sacrarum ministros, non ad civiles Modociæ Magistratus scripsisse? quasi hinc Lectores moneat velit, Coronæ illi insitum Dominicæ Crucis Clavum. Venum, & sine sacro illo pignore sacræ rebus accensetur Ferrea Corona, & uti reliqua Regum insignia in Templo, & a sacris Ministris servatur; ideoque ad Canonicos erat de hujusmodi negotio scribendum. Accedit, quod Godefridus Viterbiensis in Chron. Par. 18. in fine de Henrico VII. adhuc adolescente scribit hæc verba:*

Henrico Sexto SACRA sunt DIADEMATA præsto.
Idem etiam Scriptor Par. 17. pag. 459. apud Pistorium significare videtur, ideo Sacrum esse Diadema, quia sacro Oleo inunctum.

Sic oleo non corporeo Diadema sacratum &c.
Ad hæc ipsemet Guntherus Lib. IV. Ligurini, coronationem Romanam Friderici I. enarrans, paria habet:

Sacra redimitus veste Sacerdos
Summus ad alta sacri ducens Altaria Petri,
Innexum digitis mundi totius honorem
Imposuit, pressitque SACRO DIADEMATE crines.

En ut ipse Guntherus sibi, seu potius Fontanino ejus verba invita in suam causam trahenti, respondet. Quid plura? sibi ipsemet Fontaninus respondere potuisset, nisi elaberentur, quæ ipse præ oculis & manibus habet. Nam ante paucas paginas eodem Cap. IV. hos Corippi versus de coronatione Justinii II. Augusti laudavit:

Cœlique potentem
Exorans Dominum, SACRO DIADEMATE jussit
Augustum vincire caput, summoque Coronam
Imponens apici feliciter &c.

Qui

Quid aliud querimus, ut tandem pateat, nil amplius *Modoetiensi* olim *Coronæ* tributum, quam ceteris *Regalibus* inter *Sacra* computatis? Quod enim ad istos versus subsistens *Fontaninus*, tacito meo nomine, me compellat, scribens: Erras, Critice, erras, nam *Diadema* proprie sumtum cum *Corona* proprie sumta confundis. Nos tibi *Corippum* opponimus, qui *Iosifino* II. & *Diadema*, & *Coronam* impositam ita describit: *Equidem veteres, ut risum teneant Lectores doctissimi, quibus perspicuum est, promiscue usurpari vocabula Diadematis, & Coronæ, idque vel ex paucis allatis locis constare; neque apparere, duas res diversas a Corippo enarrari, sed potius Pietica amplificatione unum idemque diadema pbrahis explicari.* Itaque frustra pro opinione *Modoetiensium* de *Clavo Dominico* proferuntur *Guntberus*, & *Villanius*. Et sane apud istum alibi memoratam animadvertas, hoc est *Lib. 4. Cap. 27. & 39.* *Coronam Ferream*, sed absque titulo *Sancæ*, idemque esse apud illum la *Sacra Corona*, ac la *Santa Corona*; nam *Cap. 62.* ipsi laudantur la *Santa memoria dello Imperatore Arrigo*, ac subinde il *Santo Imperio*. *Iwo Cap. 54.* & alibi, quod nos *Sacra Majestas* alloquendo *Cæsares* dicimus, ipse *Santa Corona* dicit.

Quibus ex rebus jam videas, nullum a *Modoetiensibus* veterem Scriptorem, aut testem proferri suæ opinioni faventem. Contra jam nos pbalan-gem, ut ita dicam, Auctorem laudavimus, aliosque superaddere possumus, qui ante medium *Seculum XVI.* *Coronam Ferream* memorarunt, contrectarunt etiam, atque descripserunt, & ne bilum quidem de *Clavo Dominico* dixerunt. Silentium hocce tot hominum, tot *Seculorum*, quid aliud est, quam loqui contra *Modoetienses*, eorumque recentem opinionem novitatis & falsitatis arguere? Atqui hoc argumentum est *Negativum*, inquit *Fontaninus*; illudque non uno in loco is videt. Siquidem vixisset olim fama de *Clavo*, quem intextum nunc volunt, id multi ex iis *Scriptoribus* novissent; si vero novissent, non tacuissent. *Præcipuum* hoc erat illius *Coronæ* decus, & deseribentibus minime excidisset. De ea loquuti sunt complures antiqui *Scriptores Mediolanenses* & *Aeneas Sylvius*, qui *Mediolani aliquandiu* esse versatus. Ipsam quoque non semel commemoravit *Bonincontras Morigia* in *Chronico Modoetiensi*, atque ipse *Balthassar Fidelis* *Modoetiensis Basilicæ* olim *Archipresbyter*. Hi sane rerum illarum peritiores, quam *Villanius Tuscus*, fuere. Atque hi, ut cum *Melchiore Cano* loquar, tantam *Prærogativam* non omittori erant, si scivissent; scituri autem erant, si fuisset. Neque est, quod *Fontaninus* elabi se posse putet *Cap. VII.* in dubium vocando, num *Fidelis* vix umquam *Modoetiæ* subsisteret. Certe tandiu ibi subsisterit necesse est, ut colligere paueris *Prærogativas multiplices Basilicæ suæ*, quas *Anno 1514. Leoni X. P. M.* dicatas *Libro in folio* divulgavit. Sed ut brevius agam, litem hanc dirimere una *Bononiensis Coronatio Caroli V.* potest. Quid ibi actum, qui ritus servati, non tantum *Paulus Jovius insignis Historicus*, & oculatus testis, verum & ipse *Pontificius rituum Præfectus Blasius Casseus* literis mandarunt; imo uterque *Coronam ipsam Ferream* descripsit, ille in sua

Historia, hic apud Raynaldum in *Annal. Eccles. ad Annam 1530. §. 12.* Procul dubio si quisquam rescire debuit, num sacrum Dominice Passionis pignus intextum Coronæ Ferreæ foret, is fuit ea occasione Blasius Casenas, ad quem spectavit Coronationis seriem recte deducere, & nosse si quid venerationis impendendum esset Modetienfi Diademati. At ille nullam pecuniariam honorem Coronæ ejusmodi adhibitum scribit, nullum venerationis signum. Imo Coronam ipsam delineans ita loquitur: Hæc Coronæ, ut habebatur, aliquantulum ejus cognitio & ejus forma, circularis & latitudinis quinque digitorum est, vix coronam unius Episcopi circueiens, nec capiti firmari poterat. Ex Modocetia delata fuit &c. *Lege reliquam narrationem. Quæ Cap. VIII. suæ Dissertationis reponat Fortunius, ut se a Jovii, & Casenatis auctoritate expediat, sunt, ut benigne legatur, tam leviter, ut vim argumentationis nostræ nulla ex parte elevare possint. Ii Coronationi interfuerunt, ii Coronam ipsam, ejusque usum intulerunt, & descripserunt; ii ergo satis nos docent, se de Clavo Dominico ribil accepisse, nullaque veneratione exceptam tunc fuisse ejusmodi Coronam. Et tamen audire nunc cogimur, qui Jovio, & Casenati a sacris Cæremoniis ipsius Pontificis, testibusque oculatis, nunc opponunt & præstant Ripamontium, uno fere Seculo a Caroli V. coronatione remotum, Scriptoremque parum Criticum, & fidei non usquequaque certæ, qui narrat, ad conspectum Coronæ Ferreæ subito pertulam horrore concionem obriguisset &c. Rem tantam novit immensus Populus tum Bononiæ coactus: & Joli Jovius, Rituumque Præfatus, ceterique Scriptores, eorum temporum ignoraverunt?*

Non bis ultra immorabor. Nuperos vero testes, a Modocetienfium, eorumque patrono Fontanino prokator, excutere, non est hujus loci. Ut unum regero, Amplissimos Cardinales Borromæos, Sanctum nempe Carolum, & Fridericum, Mediolanenses Archiepiscopos, de veritate Clavi Dominici minime dubitantes eborus ille testium nobis exhibet. Et tamen eximii Præfules illi, qui, si vera hæc forent, Coronam utpote sacrarum rerum Modocetienfis Basilicæ pretiosissimam, & præ ceteris cultu dignam, honore publico donare potuissent, imo debuissent, ii, inquam, ipsam in latebris, atque inobnotatam prorsus reliquere. Quid hoc significet, prudentes viri non indigent ut a me edoceantur. Addo, existere adhuc in Archivio Archiepiscopali Mediolanensi Librum jussu celeberrimi Card. Friderici Borromæi die 26. Junii Anno 1621. scriptum hoc titulo: *Dello Stato della Chiesa di Monza. Accurato ibi recensentur singulæ sacræ Reliquiæ in Modocetienfi Basilica adservatæ, & publica veneratione donatæ, nihilque ibi de sacro Clavo occurrit. Tum pag. 45. habetur, Nota del Tesoro della Chiesa Collegiata di S. Giovanni Batista di Monza. La Corona Ferrea del Regno d'oro. La Croce dello stesso Regno con il suo pendente &c. Et ne deic quidem ullum de Clavo Dominico verbum, nullumque cultus signum Coronæ Ferreæ impensum. Num dormitabant Modocetienfes? dormitabant ipsi accuratissimi & piissimi Archiepiscopi, qui ingloriam & confusam cum reliquis Thesauri Modocetienfis non sacris rebus non tamdiu Coronam patiebantur, quam tamen, si Modocetienfibus credimus, sanctissi-*

mo pignore antea & ipsi credebant? Vix fieri potuit, ut sui cultu, sua veneratione tam insignis pietatis monumentum ipsi fraudarent. Sed tandem Anno 1655. increbrescente apud Modoetienfes dulci fama de Clavo Dominico suae Coronae inserto, illius Oppidi Clerus ipsum Diadema publicae venerationi exponere cepit: quod consilium subito Archiepiscopalis Curia turbavit, ut constat: nobilitatem nempe rei animadvertit, ac minime tulit.

Quae quum ita sint, videant qui pro Modoetiensium opinione pugnant, quam causam protegendam suscepèrunt. Ubi de cultu sacrarum antiquissimarum rerum agitur, aut antiquam Traditionem adferre opus est, aut immemorabilis temporis Possessionem. Atqui Modoetienses Traditione destituuntur, quum nullum ex antiquitate igitur laudent; & contra ita veteres de Corona Ferrea loquuntur, ut ipsam sacro Clavo insignitam numquam se novisse significent. Rursum neque Possessionem antiquam publici Cultus ostendere possunt, imo ejusmodi Cultus initium perquam recens ostenditur. Qui ergo vobis persuadeat ille Populus, se non tantum celeberrima Corona, sed etiam pretiosissimo Dominicae Passionis monumento frui? Equidem per me illis liceat colere, quod bona fide se possidere putant: ac credere quid ipsi putant, mihi reluctantibus melioris Criticæ Regulis, integrum non est. Quod si eorum patronus Fontaninus in fronte Basilicæ Modoetiensis magnis characteribus inscribendam vult hanc Vincentii Lirinensis epigraphen, qua suam Dissertationem claudit, Desinat incescere novitas vocatustatem: ego epigraphen hanc, utpote Basilicæ illi, & causæ, quam is tractat, incongruam, inde auferens, in ipsius tantum Fontaninianæ Dissertationis fronte inscribam, & æquius ibi atque aptius collocatam, si opus fuerit, rursus contendam. Tu interea &c.

Mutinae XII. Kal. Decembr. MDCCXIX.

LUDOVICO ANTONIO MURATORI

INTORNO AL CONGRESSO NOTTURNO
DELLE LAMMIE

D I R E T T A

ALL' ABATE SIGNOR GIROLAMO TARTAROTTI.

Da Modena 18. Giugno 1749.

DA Venezia ho ricevuto il Trattato di VS. Illustrissima intorno alle Lammie, che avendomi trovato sequestrato in casa per varj incomodi della mia sanità, è stato la mia ricreazione per alcuni giorni, avendolo io avidamente letto tutto. Finora non ho potuto sapere, se sia dono del Pasquali, o di lei. Se di lei, me le protesto infinitamente obbligato. E quand' anche fosse dell' altro, non posso contenermi dal portarle le mie più vive congratulazioni per sì nobil fatica. Quand' anche altr' Opera non avesse ella fatto, o fosse per fare, che questa, basterebbe essa ad assicurare dell' immortalità il suo nome. Io soglio misurare il pregio de' Libri dall' utilità, che possono recare al Pubblico, se pur non son fatti unicamente per dilettere. Ora non si può abbastanza dire, quanto utile possa derivare da questo Trattato a sì gran parte dell' Europa. Non avrei io mai immaginato, che sì pernicioso illusione abbracciasse tanto paese, avesse avuto tanti protettori, avesse cagionato tanti mali. (a) Ha VS. Illustrissima manipolato un sodo ed efficace antidoto a questa

(a) *Adnotatio Hieronymi Tartarotti.*

Sembra, che il Chiarissimo Autore ritratti con queste parole quando disse già nel Cap. X. pag. 127. () del suo Trattato della Forza della Fantasia Umana, ove parlando degl' Incubi, e Succubi, e delle Conventicole de' Demonij colle Streghe, così avea scritto: Basterà alli Saggi Lettori il ricordar qui brevemente, che Opinioni sì fatte oggidì sono in tal maniera screditate, che non v' ha più se non la Gente rozza, che se le bee con facilità, e le crede, come fa di tante altre vanissime relazioni, e fole.*

() Hæc pagina est in hac editione pag. 61. §. 2. dicti Cap. X. ejusdem Tractat. qui adest in Tom. II.*

7
questa sì dilatata Epidemia ; e però converrebbe , che questo Libro fosse tradotto in Tedesco , in Unghero , e in varj altri Linguaggi , dove tuttavia dura sì pazzia Opinione . Gran fortuna è stata la sua nell' aver avuto alla mano tanti Autori , de' quali s' è poi sì utilmente servita ; e vo' ben credendo , che non si vedrà alcun Delirio , che osi entrare in campo contra di lei , perchè l' argomento è posto in lume tale , che si farebbe deridere chi tuttavia volesse sostenerlo . Sicchè torno a rallegrarmi con lei tanto benemerito del Pubblico , e per un Libro , che fa onore non meno all' Autore , che all'Italia tutta . E s' io avea tanta stima del di lei valore , non posso già tacere , che questa s' è ben' aumentata oltre modo . Mi favorisca ella di continuare il suo amore verso di me con sicurezza del mio , e qui con tutto l' ossequio mi confermo cc.

F I N E .

592842.

